

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

9a = 4.194

~~17-8 n° 4194~~

239
B39r

~~130-6~~

FLL
8904

DISPV TATIONVM
ROBERTI

BELLARMINI

POLITIANI CARDINALIS,

S. R. E. Tit. S. MARIE in viâ.

*De Controuersijs Christianæ fidei aduersus
huius temporis hæreticos.*

· E P I T O M E

Labore FR. I. BAPTISTAE DESBOIS

Ordinis Minimorum.

(TOMVS PRIMVS.)

PARISIIS,

Apud NICOLAVM BVON in monte
D. Hilarij, sub signo D. Claudij.

M. DCII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

*de la biblioteca del Cono de la Comp
de Hs de Nro.*

SVMMO PONTIFICI
CLEMENTI VIII.

*AS mihi sit (beatissime Pater)
è profundo tenebrarum ergastulo
mearum, ad sumynam tui Solis
amplitudinem assurgere paulu-
lum. Equidē ingenuē fateor mei
conscijs pulueris, extremorum præponderata dis-
criminatione, mihi fore potius latendum. Verūm
examinata rerum inclinatione, qua imperfecta
delineationibus perfectorum, obscura lucidorum
irradiationibus, ima obtutibus summorum, mi-
sera misericordiarum irrigationibus delectatur,
quis ad tui nominis, & luminis splendorem deli-
tescere vellet, quin potius niteretur tuis, quātum
liceat, fulgoribus illustrari? Ego certē humillimæ
conditionis persona verērer, quantulumcumque
ante maiestatis gloriam Apostolici Pontificatus
apparere, ni probè intelligerem, tantam celsi-
tudinē, dulcissimis clementia deuotionibus gau-
dere. Ergo tuæ beatitudinis pedibus hoc munus-
culū seu magis debitum, dignitate materia ma-*

â ij

*gnum, ingenio BELLARMINI mirandum,
nostri cōtemplatione modicum, prostratus offero.
Vt tuis inauguratus auspiciis, tua potentia fre-
tus, tuis auxiliis adiutus, commodiori, æque fau-
stiori luce pariam huius operis, siue praludij Fra-
tres: qui proculdubio in ipsa conceptione peribunt,
nisi tu, qui tot potes, me misellum, qui nihil pos-
sum, gratis aspicias oculis, manu potenti sub-
leues, benigna excipias dextra. Vt tu Ecclesiæ ca-
put, ad cuius lancem omnis de fide ratio seipsam
reuocat, qui scriptorum in carpo formicantem
pulsus à temperato supremè discernis, & iudicem
& Patrem huius opusculi, te præstare digneris.
Plurimos plurimis tuis virtutibus*

*Beatissime Pater Deus augeat felices annos.
Parisiis è fraterna domo, octauo Kalend.
Septembris an. Christi 1602.*

Tuus Minimorum Minimus

F. IOANNES BAPTISTA DES-BOIS.

LECTORI CANDIDO.

VANTI sit fructus illustrissimi Cardinalis eruditio Bellarmini, testis est Christianus orbis. O verè Beati PP. qui hunc virum excoluistis, collegistis, sanctissima, doctissima, & utilissima Ecclesiæ membra: Deus augeat incrementa frugum iusticiæ vestræ. Huius summi ingenij viri primum cōtrouersiarum tomum (candide lector) iamdiu in epitomen euocarem, sed multiplex causa totum distraxit opus. 1. languor assiduus, sæpiusque recrudescentis grauitèr grauissimæ iniuriæ morbi, ob generi vitæ incompatibilem valetudinem. 2. operum Bellarmini editionis vltimæ expectata distributio. 3. lapis in sinistra, si alæ in dextra, vt multoties mirer quomodo tandem opus auras exceperit. Deo primum agendæ gratiæ: deinde dignissimo

atque doctissimo Doctore Theologo Parisiensi D. Andræ du Val, qui non solum suam operi adhibuit censuram, sed adeo sedulam exhibuit operam: ut ni affulsisset, credo proculdubio hoc opus dudum in tenues umbras diffluxisset. Sed an præteream unicum æque mihi charissimum germanum fratrem, Dominum Franciscum Desbois, in supremo Parisiensi Senatu Procuratorem? qui me diutissimo tempore, propriis commodis, incommodis, facultatibus, animis, fouit, fauit, recreauit: cum yno, & eodem tempore, & reliqui sunt à me conditi tomi, & typis excussi. Et quis ergo fructus ex tam præcipiti opere? dices. Lege, pondera, iudica. Si quid bene excipe, si quid malè relinque. Inclytæ autem viduæ Guillemi Chaudiere, egregiisque viris Roberto Foüet, & Nicolao Buon Parisiensibus Bibliopolis, quorum pluribus impensis, atque laboribus opus prælo mandatum est, meque singulari auxilio iuuerunt, tanto magis rependo grates, quanto minus nonnullorum iniurias recordor. Fortasse Trygodæmones Fanesij quidam. has ridebunt gratiarum actiones: sed malo

à fanaticis subsannari , quā beneficiis
candidè mihi collatis , vices non referre
pro modulo meo. Hoc opus nonnullis ni-
mis amplum, aliis nimis angustum videbi-
tur. Sciāt, priores, me facilitari calamum
temperasse, posteriores, rarò, quod sciam,
aliquid momenti, directè ad materiā per-
tinens prætermisisse, quod facilè non va-
leat ex dictis deduci. Porro, nōnulla (be-
nignè lector) nunc aliis verbis , nunc or-
dine mutato, quibusdam additis hanc in-
ter notulam [] reperies . Sed id totum
commodioris ratione compendij. Typo-
graphis autem suadeo nullam moliri hu-
ius compendij nouam editionem , ante-
quam me , si fieri potest moneant , nī
operam perdere malint, Vale.

AD LIBRVM.

Parue liber tumidis toties agitate procellis,
Quàm tibi difficilis partus, & ortus erat!
Quid trepidas? quod fronte geris, quod pectore nomē?
Auspicius tantis num trepidare potes?
Quid maius Clemente foret, cui militat orbis,
Qui caput, & patrum Pontificumque pater?
Quis Bellarmini valeat se opponere dictis?
Denique pro certò suscipis arma fide.
Garrula lingua procax, fateor, minitatur, auētque
Ac Tyrius duplici pelle bilinguis adest.
Jam blaterat Sciolus, verbis qui plurima fingit:
Et ratione graui pauca probare nequit.
At nisi Flocciniris Sciolus, Tyriusque placebunt,
„ Garrula lingua nocet, sed quibus ipsa placet.
„ Inuidus ipse sui laceratur criminis ore,
„ Nec finit esse sibi, quod videt esse tui.
Ergo parua liber tumidis agitande procellis
Carpe viam tuto, pectore, fronte, pede.

REVERENDVS PATER
FRATER HIERONYMVS DV RANT,
totius ordinis Minimorum Generalis Correktor
Dilecto nobis in Christo Patri Fratri Ioanni Ba-
pista Desbois, sacerdoti Theologo præfati instituti
professo salutem.

AB ORES tuos & studia non pos-
sumus non gratos habere, quibus
Rempub. Christianam, & maximè
studiosos iuuare contendis: atque
imprimis in concinnanda epitome controuer-
siarum Illustrissimi ac reuerendissimi Domini
Cardinalis Bellarmini, quam prælo commen-
dare desideras, & idcirco licentiâ à nobis sup-
pliciter exigis præfatam Epitomen, sicut &
alia opera tua tum Latina, tû Gallica in lucem
edendi, ad communem, vt præfertur, Christia-
næ Reipub. utilitatem: Nos itaque de his suffi-
cienter edocti ab illis qui huiusmodi opera
perlegerunt, hanc idcirco facultatem tibi con-
cedimus, adhibitis tamen prius doctorum iu-
dicio atque censura, quatenus in nobis omnia
ordinatè fiant. In quorum fidem præsentem
schedulam nostro Chirographo subscriptam,
sigilli nostri impressione communiuimus.
Dat. in Conuentu nostro Auenionensi 3. No-
nas Iunias 1599.

F. H. DV RANT GENERALIS.

*

FRATER PETRVS HEBERT
TOTIVS ORDINIS MINIMORVM
Corrector Generalis dilecto nobis
in Christo Patri I. BAPTISTÆ
DES-BOIS eiusdem Ordinis
Professo.

E singulari tua doctrina & eruditione iamdudum certissimi, auctoritate concedi nobis officij tibi prefato Patri Ioanni DES-BOIS licentiam atque facultatem impartimur, ut Reuerendi Domini BELLARMINI opus à te in compendium redactum, nec non alios libros quos nostro tempore te composuisse contigerit, typis mandare valeas: dummodo iuxta sacros Canones Concilij Tridentini, ab Ecclesiasticis Doctoribus ad id destinatis prius approbentur. In quorum fidem presentes manuali nostro syngrapho, necnon Minori nostri officij sigillo munivimus, datum Barcinonæ hac lucè. 29. Maij 1602.

F. PETRVS HEBERTVS.
Generalis.

APPROBATIO DOCTORVM.

NO s subſignati Doctores Theologi Facultatis
Parificenſis certum facimus **EPITOMEM** OPE-
RVM R. & Illuſtriſſimi Cardinalis **ROBERTI BEL-**
LARMINI, de controuerſiis fidei Chriſtianæ labore
F. P. IOANNIS BAPTISTAE DES-BOIS, Or-
dinis Minimorum, ita ad mentem authoris, eſſe reda-
ctam, vt ad illuſtrandam fidei Catholicæ doctrinam
eamque à ſectatorum omnium corruptelis vindican-
dam plurimum adferat adiuuenti. Quamobrem & lu-
ce & laude dignam iudicamus, in cuius rei fidem Chi-
rographum noſtrum hiſce præſentibus duximus appo-
nendum. Datum apud Sorbonam ſecunda Iulij. 1602.

A. DYVAL.

M. MAVCLERC.

* ij

SV MMA PRIVILEGII.

ENRICI IIII. Galliarum & Navarra Regis
Edicto cautum & sancitum est, ne quis cuius-
cumque gradus, ordinis, status, conditionis, ac
dignitatis, siue sit Bibliopola, Typographus,
siue alius quilibet, vel Regnicola, vel externus negotia
gerens quacumque regni & ditionis eius patent fines,
Epitomen disputationum & operum Roberti Bellarmini S. R. E.
Cardinalis tit. S. Maria in via, de Controuersis fidei Christiana
aduersus huius temporis hereticos. Labore F. I. Baptista Des-bois
Ordinis Minimorum. præter viduam Guilelmi Chaudiere,
R. Foüet, & Nicolaum Buon, Bibliopolas in alma Pa-
risiorum Vrbe commorantes intra duodecim annos, ea-
dem vel alia maiori, aut minori forma vel quouis modo
excudat, vel excudenda curet, vendat ipse, aut cuiquam
diuendenda mandat, aut denique ab aliis excussa intra
eiusdem HENRICI Ditionum fines diuendenda im-
portet, seu quouis alio modo, & prætextu manifeste aut
occulte distrahat siue sit externus, aut regnicola. Qui se-
cus faxit, præter librorum amissionem, quingentorum
coronatorum multa poenas pendito, quorum dimidia
Regio fisco, residua vero pars remanebit ipsis viduæ
Chaudiere, Roberto Foüet & Nicolao Buon, aut ab illis
mandatum habentibus: vti latius patet in ipso diploma-
te dato Parisiis .26. die Iunij 1602.

Subsignat.

HENRICVS.

Ad mandatum Sacre maiestatis Regie.

POTIER.

INDEX TOTIVS OPERIS.

Primi Tomi controuersia generalis tres.

- 1 De Verbo Dei scripto & non scripto.
- 2 De Christo capite totius Ecclesiæ.
- 3 De summo Pontifice capite militantis Ecclesiæ.

Tomi secundi controuersia generales quatuor.

- 1 De Ecclesia militante, tum in conciliis congregata, tum sparsa toto orbe terrarum.
- 2 De membris Ecclesiæ militantis, Clericis, Monachis, Laicis.
- 3 De Ecclesia quæ est in Purgatorio.
- 4 De Ecclesia quæ triumphat in cælis.

Tomi tertij controuersia generales quinque.

- 1 De Sacramentis in genere.
- 2 De Baptismo & confirmatione.
- 3 De Eucharistia & sacrificio Missæ.
- 4 De Pœnitentia.
- 5 De Sacramentis cæteris.

Tomi quarti controuersia generales tres.

- 1 De gratia primi hominis, & statu innocentie.
- 2 De gratiæ amissione, & statu peccati.
- 3 De gratiæ reparatione, & statu iustificationum per Christum.

EX PRÆFATIONE.

De ordine quo Diabolus oppugnavit
Ecclesiam.

IMANI generis hostis, et fit totius ordinis soleat perturbator esse. Nō tamen sine ordine perturbavit Ecclesiam. Primis 200. annis ab Ecclesie ortu, oppugnavit primū Symboli articulum per Simonianos, Menandrianos, Basilidianos, Valentiniistas, Marcionistas, Manichæos, & Gnosticos. Post annum 200. articulū secundum aggressus est per Praxeam, Noëtum, Sabellium, Paulum Samosatenum. Post 300. per Photinum, Arrium, Eunomium. Sed cum nihil profecisset, ad art. 3. 4. 5. 6. & 7. qui incarnationē Domini respiciunt, se convertit. Post annum igitur 400. excitavit Nestorium, ac Theodorum Mopsuestenum constituentes in Christo duas personas, quarum unā conceptā de Spiritu sancto natā de Maria virgine, & c. solum hominē esse volebant. Paulo post verò Eutichen & Dioscorū: Circa 500. autem Petrum Gnappheum, Severum Antiochenum, Iulium Halicarnasensem. Post ann. 600. & 700. Jacobum Sirum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Pyrrhum, ac Paulum Constantinopolitanos, qui confundentes divinam cum humana naturam, docebant Incarnationem, Passionem, Resurrectionem, Ascensionem, Aduentum ad iudicium simulata esse, ac ficta. At misere victus Diabolus in octauum articulum vires omnes inuertit. Nam circa

ann. 860. temporibus Nicolai primi Græci apertissime contenderunt Spiritum sanctum à Filio non procedere. Quamvis enim longè ante Macedonius negasset Spiritus sancti diuinitatem, tamen Diabolus adeò occupatus erat, in oppugnanda filij deitate, ut Spiritus sancti questionem lenius agitarit.

Verum cum hanc fidem labefactare nequiret, Articulis de Ecclesia, & Sacramentis bellum indixit, ab anno 1000. usque ad hanc diem, per Berengarios, Petrusianos, Valdenses, Albigeneses, Viclesistas, Hussitas, Lutheranos, Zuinglianos, Confessionistas, Anabaptistas. Porro Berengarius, tribus suis erroribus, iecit fundamenta trium precipuarum sectarum huius temporis, ad quas ceteræ reuocari possunt.

Primò enim docuit, in Eucharistia non esse verum Christi corpus, sed in ea tantum significari: quem errorem, ut sibi proprium defendunt Sacramentarij.

Secundò, esse quidem in Eucharistia, verum Christi corpus, sed cum substantia panis: & hanc heresim sibi propriam assumit Confessio augustana.

Tertiò, paruulos non esse baptizandos, nec matrimonia colenda, sed omnes fœminas esse communes: quæ est ipsissima Anabaptistarum doctrina.

Cum igitur hæreses huius temporis propriè circa hos duos articulos Symboli Apostolici nonum, & decimum, ferè omnes versentur, nos etiam controuersias omnes ad eosdem duos articulos referemus. Initiò igitur de sancta Ecclesia differemus: in qua disputatione agendum erit primùm de ipso Christo, qui caput est & princeps Ecclesiæ vniuersæ: deinde de ea parte Ecclesiæ, quæ laborat in terris, necnon de capite eius visibili summo Pontifice, deque omnibus eius mem-

bris, id est, Clericis, Monachis, Laicis: tum de altera parte Ecclesia, quæ in locis Purgatoriis expiatur: postremò de illa quæ iam cum Christo beata in cœlis triumphat. Vbi de cultu & invocatione Sanctorum, de reliquiis, & imaginibus, aliisque similibus rebus disputabitur. Quibus expeditis ad Sanctorum communionem, id est, ad Sacramentorum tractationem accedemus, ubi tot erunt capita controuersiarum, quot sunt sacramenta. Nam quidquid ferè Theologi de Sacramentis affirmant, id totum heretici huius temporis denegant. Sequitur postremò, remissio peccatorum, ad quam illæ quæstiones omnes pertinebunt, quæ sunt de gratia primi hominis, de gratia amissione, de vulneribus ex peccato relictis, de gratia reparatione, de libero-arbitrio, de iustificatione, de meritis operum bonorum.

Porro his omnibus quæstionibus præmittenda erit: quasi magnum quoddam proœmium, Centro-uerfia de verbo Dei. Neque enim disputari potest, nisi prius in aliquo communi principio cum aduersariis conueniamus: conuenit autem inter nos, & illos verbum Dei esse regulam fidei: ex qua de dogmatibus iudicandum sit. Tamen de ista multa quæstiones extant.

SVMMMA PRIVILEGII

ENRICI IIII. Galliarum & Nauarræ Regis-
 Edicto cantum & sancitum est, ne quis cuius-
 cumque gradus, ordinis, status, conditionis, ac
 dignitatis, siue sit Bibliopola, Typographus,
 siue alius quilibet, vel Regnicola, vel externus negotia
 gerens quacumque regni & ditionis eius patent fines,
Epitomen disputationum & operum Roberti Bellarmini S.R.E.
Cardinalis tit. S. Maria in via, de Controuersis fidei Christiane
aduersus huius temporis hereticos. Labore F.I. Baptiste Des-bois
 Ordinis Minimorum, præter viduam Guilelmi Chaudiere,
 Robertum Foïet, & Nicolaum Buon, Bibliopolas in al-
 ma Parisiorum Vrbe cōmorantes intra duodecim annos,
 eadē vel alia maiori, aut minori forma vel quouis modo
 excudat, vel excudenda curet, vendat ipse, aut cuiquam
 diuendenda mandet, aut denique ab aliis excussa intra
 eiusdem HENRICI Ditionum fines diuendenda im-
 porret, seu quouis alio modo, & prætextu manifeste aut
 occulte distrahat siue sit externus, aut regnicola. Quise-
 cus faxit, præter librorum amissionem, quingentorum
 coronatorum multa pœnas pendito, quorum dimidia
 Regio fisco, residua vero pars remanebit ipsis viduæ
 Chaudiere, Roberto Foïet & Nicolao Buon, aut ab illis
 mandatum habentibus, vti latius patet in ipso diploma-
 te dato Parisiis 26. die Junij 1602.

Subsignat.

HENRICVS.

Ad mandatum Sacre maiestatis Regie.

POTIER.

INDEX
LIBRORVM, ET CAPITVM.
PRIMÆ CONTROVERSIÆ.

PRIMI TOMI.
LIBER PRIMVS.

De Verbo Dei.

- Cap. 1. & 2. *Ac r̄ scripturā Verbum Dei contineri.*
3 *Refellitur obiectio ex Paulo, litera occidit, spiritus vivificat.*
4 *Qui sint libri sacri.*
5 *De hæresibus quæ libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnarunt.*
6 *De hæresibus in libros Testamenti novi primi ordinis.*
7 *De libro Esther.*
8 *De libro Baruch.*
9 *De quibusdam Danielis partibus.*
10 *De libro Tobie, Iudith, Sapientie, Ecclesiastici, & Machabæorum.*
11 *De libro Tobie.*
12 *De libro Iudith.*
13 *De libro Sapientie.*
14 *De Ecclesiastico.*
15 *De libris Machabæorum.*
16 *De quibusdam partibus librorum Marci, Luca, & Ioannis.*
17 *De Epistola ad Hebræos.*
18 *De Epistola Iacobi, Iudæ, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis.*
19 *De Apocalypsi.*
20 *De libris Apocryphis.*

LIBER SECVNDVS.

De Verbo Dei.

Cap. I. *Ostenditur, editionem Hebraicam Mosis, & Prophetarum nunquam peruisse.*

2 *Num Hebraica editio sit corrupta.*

3 *De editione Chaldaica.*

4 *De Syriaca editione.*

5 *De variis Grecis editionibus.*

6 *De interpretatione septuaginta seniorum.*

7 *De editione Græcæ noui Testamenti.*

8. & 9. *De Latinis editionibus, & authore vulgata editionis.*

10 *De authoritate Latina editionis vulgatae.*

11 *Soluantur obiectiones hæreticorum contra vulgatam editionem.*

12 *Defenduntur loca quæ Kemnitius deprauata esse dicit in editione vulgata.*

13 *Defenduntur loca quæ in psalmis malè reddita fuisse à Latino interprete Calvinus contendit.*

14 *Defenduntur loca quæ dicunt corrupta in editione Latina Testamenti noui.*

15 *De editionibus vernaculis.*

16 *Soluantur obiectiones hæreticorum.*

LIBER TERTIVS.

De verbo Deo.

Cap. I. *Scripturam non sufficere sine explicatione ad controuersias fidei determinandas.*

2 *Soluantur obiectiones aduersariorum.*

3 *Propositur questio de indice controuersiarum, & simul differitur de sensibus scripturarum.*

4 *Adferuntur testimonia ex veteri Testamento pro Catholicorum sententia.*

5 *Idem probatur ex Testamento nouo.*

6 *Idem probatur ex Ecclesia consuetudine.*

- 7 Idem probatur testimoniis Pontificum, & Imperat.
8 Idem probatur patrum testimoniis.
9 Idem ex ratione probatur.
10 Soluuntur obiectiones.
-

LIBER QVARTVS.

De Verbo Dei.

- Cap. I. Qui potissimum defenderint vel oppugnaverint non scriptas traditiones.
2 Quid sit & quotuplex traditio.
3 Explicatur status questionis, & mendacia quedam aduersariorum deteguntur.
4 Scripturas sine traditionibus, nec esse simpliciter necessarias, nec sufficientes.
5 Esse veras aliquas traditiones demonstratur ex scripturis.
6 Idem ostenditur testimoniis Pontificum & Conciliorum.
7 Idem ex patribus probatur.
8 Idem probatur aliis quatuor argumentis.
9 Explicantur regule quinque quibus in cognitionem verarum traditionum deuenimus.
10 Soluuntur obiectiones ex scripturis.
11 Soluuntur obiectiones ex patribus.
12 Soluuntur rationes aduersariorum.

DE VERBO

DE VERBO DEI

LIBER PRIMVS,

Qui est de verbo Dei scripto.

Caput primum, & secundum.

Sacrâ scripturâ verbum Dei contineri.

ASPAR^a Suenckfeldius, ac
^b Libertini verbum scriptum
respuunt, solo spiritu interno,
vnique proprio contenti.
Hunc errorem nobis ^c Lu-
therus, & ^d Caluinus ascri-
bunt. Sed libris canonicis
verbum Dei contineri non solum Ecclesia tradit
Catholica, quia etiam facile probatur.

Primo, controuersias in populo Dei exortas,
ex lege Dei iudicandas docet ^e Moyses, nec vi-
lum ad spiritum internum remittit. Idem ^f
Isaias. Quare ^g David, *Beati* (inquit) *qui ser-
uantur testimonia tua.*

Secundo, Christus suam ^h confirmavit lega-
tionem testimonio scripturæ: atque Sadducæos
apud ⁱ Marcum, Phariseos apud ^k Matthæum
ex diuinis confutauit literis: ad quas eos ^l re-
misit.

CAP. I.
^a Apud Fridericū
Staphylum lib. 1.
de concord. disci-
pular. Lutheri, &
Petrus Palladium
libr. de hæresibus
huius tempor.
^b Apud Caluinū
in instructione ad-
uersus Libertinos,
cap. 9.

^c Lib. de Cœciliis,
& Ecclesiâ.

CAP. II.
^d Initio instru-
ctionis aduersus
Anabaptist. Nec
enim (inquit)
*Papistarum more
dicimus sacrosan-
scripturas missas
fieri oportere.*

^e Deuter. 17. vers.
magis, & testimoniū.

^g Psal. 118. v. 2. ^h Luc. 4. v. 18. ⁱ 12. v. 24. ad 27. ^k 22. v. 41. ad 45.
^l Ioan. 5. v. 39.

Tom. I.

A

DE VERBO DEI

m Ioan. i. v. 23.

n Passim in Epistolis citando testimonium scriptur. vide 2. Pet. i. v. 19. o ad Tim. 3. v. 16. πᾶσα γραφή θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγχόν, πρὸς ἐκκαθάραν, πρὸς παιδείαν τῆς ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἁρτίος ᾖ ὁ τῷ θεῷ ἀνθρώπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξυπνόμενος.

p Iosue. i. vers. 8.
q Quorum penuria omnino laborant aduersi.
r Aug. 12. Ciui. 9. ad finem. tomo 5. *Ex uno homine genus humanum sumpsit exordium, secundum sancta script. fidem, que mirabile auctoritatem non immerito habet in orbe terrarum: atque in omnibus gentibus quas sibi esse credituras, inter cetera quae dicit, veram diuinitate praedixit item ad finem c. 10.*
f Philadelpho

Aegypti rege vide infr. lib. 2. cap. 6. t. 12. Antiq. 2. vers. finem de Theopompo historico qui propterea mente captus est, & Tragædo Theodecto siue Theodoto, qui lumine captus. Aristæus ad finem histor. v. 2. Reg. 23. v. 2. & 3. Luc. i. v. 70. & 2. Petr. i. vers. 21.

Tertio, m Ioannes Baptis. testem pro se adhibuit Isaiam. Nec raro scriptura commendatur ab n Apostolis. *Omnis o scriptura (inquit Paulus) diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum, in iustitiâ ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.*

Quarto, Non p recedat (inquit Dominus ad Iosue) *volumen legis huius ab ore tuo, sed mediteris in eo diebus, ac noctibus.* Ad quid hæc omnia, si sacra scriptura verbum Dei non est?

Quinto, Regula fidei (quæ certè verbum Dei est) certa, notaque esse debet. Nam si nota non sit, Regula nobis non erit. Si certa non sit, nec Regula quidem erit. At interna reuelatio etsi certa foret, nobis tamen esse nota nequiret, nisi veris q fortè miraculis. Scripturam verò sacram notissimam esse, testis est Christianus orbis, & apud quem vsque nunc cum magnâ autoritate viguit. Certissimam autem, t testatur vaticiniorum veritas, testis diuina planè conspiratio, atque concordia virorum qui diuersis locis, temporibus, linguis, occasionibus, sacra volumina scripserunt, testis animaduersio diuina in eos qui scripturas sacras ad vsus prophanos traducere voluerunt, ut respōdit s Ptolomæo Demetrius Phalereus, apud t Iosephum, ex Aristæo, testis u ipsa scriptura, cuius si vera sunt vaticinia, quidni & testimonia? testis infinitus miraculorum numerus.

Quinto, Deus vnicuique prouidet secundum propriam rei naturam. Natura autem hominis, cum ex animo, & corpore constet, requirit, ut per sensibilia percipiat spiritualia: sensibiles sunt verò scriptur. non spiritus internus. Quod si fuere nonnulli immediatè a Deo edocti, non

tamen sequitur id omnibus fore. ^x *Alia enim ratio fundamenti, parietum alia, &c. Non omnes Apostoli, non omnes Prophete.*

^x Vide 11. cap. 11 ad Corinth.

Ultimò, in Republ. quâcumque humanâ, nullus est qui non sapiat aliquid in rebus humanis, & tamen unicuique non licet sequi simpliciter suum iudicium, sed quod leges ferunt: alioqui breui rueret illa societas, quantò magis ergo id minimè licitum, in Republ. diuinâ, cuius potior pars atque conditio, naturæ rationem excedit? Adde multos imperitos, quibus nulla fit reuelatio: num ergo nequeunt saluari? quomodo verò saluabuntur nisi doceantur? quomodo docebuntur si suo spiritui tantum credere debeant?

Refellitur obiectio ex Paulo, litera occidit Spiritus viuificat.

CAP. III.

POSTOLVS ^a (inquiunt) literam a Spiritu distinguit, illamque ad vetus reiiicit Testamentum, quam etiam occidentem, Spiritum verò viuificantem nominat, & proprium noui Testam. Igitur sicut Testam.

vetus Iudæorum est tantum, non Christianorū: ita diuinæ scripturæ, quæ nihil aliud quam scripturæ sunt. Respond. si nihil ad nos sacræ pertinerent scripturæ, cur Paulus tot literas scripsit? Per

^b literam ergo lex per Moysen data, per Spiritum gratia per Christum collata intelligi debent: non autem per illam scripturæ sacra, per istum interna reuelatio. Cum enim dixisset Paulus,

^c *Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus, litera enim occidit, spiritus autem viuificat:*

^a 2. Corinth. 3: *infr.*

^b Ioan. 1. vers. 17:

νόμος διὰ μωσέως
ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ
ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ
Χριστοῦ ἐγένετο.

Vide Aug. 10. 6. lib. 15. contra Faustul. 8.

^c 2. Corinth. sup.

v. 6. ἡ γράμμα ἢ μᾶλλον
διακονοῦν τοῦ θανάτου,
καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ
τοῦ νόμου, ὁ δὲ πνεῦμα
ζωοποιεῖ, καὶ δικαιοσύνην
καταλείπει τὸν νόμον.

DE VERBO DEI

νῆ, τὸ δὲ πνεῦμα
ζωοποιῇ. v. 7. ἡ δὲ
ἡ διακονία τῆ θα-
νάτου ἐν χειρὶ μαλακῇ
ἐν τοῦ πνεύματος ἐν ἀν-
θρώποις, ἐν ἡνίοχῳ αὐτὸ δὲ
πῶς ἐχὶ μᾶλλον ἡ
διακονία τῆ πνεύ-
ματος ἵσται ἐν δὲ ξη.

^d 7. *Contra Cel-
sum duob. aut circi-
ter, foliis post initiū.*

^e *Hunc errorem
explaudunt Epiph.
ep. ad Ioannē Con-
stantinopol. & in
hæresi origenis Hie-
ron. tom. 2. epist. 61.
Chrysost. to. 1. hom.
13. in Genes. Aug.
to. 5. lib. 13. Ciu. 21.*

^f *Tom. 4. hom. 7.
in 2. ad Corinth.*

^g *Deut. 17. 4. v. 15.
ad finem.*

^h *ut Levit. 18. v. 5.*

continuò subiunxit. *Quod si ministratio mortis, liti-
ris deformata in lapidibus fuit in gloriâ, &c. quomodo
non magis ministratio spiritus erit in gloriâ?*

Dicitur autem litera, quia Moses deferendo
legem, nihil præter tabulas scriptas attulit: Chri-
stus verò, nec scripsit, nec attulit scriptum, sed
spiritum dilectionis.

^d Origenes occidentem nuncupat legem,
quando iuxta verborum proprietatem sumitur
scriptura, spiritum verò, quando mysticè. Sed
si velit omnia intelligenda mysticè, ^e aberrat:
si autem ea quæ figurate dicuntur, non debere
ad verbum accipi, rectè quidem dicit: sed mini-
mè ad rem. Non enim Apòstolus de figuris lo-
quitur, sed de notissimis tabulæ præceptis.

^f Chrysostom. legem occidentem dicit, quòd
puniat, gratia liberet, sed non satisfacit. Nam si-
cut lex ^g improbis supplicia, sic & ^h probis præ-
mia statuit.

Vera ergo sententia ⁱ D. Augustini est, dici
occidentem & quòd eum impleri nequeat quo-
dammodo facit præuaricatorem, cui datur ^k
Rom. 4. & quòd ipsa prohibitio concupiscen-
tiam augeat Rom. 7. ^l Ad vetus autem testamē-
tum pertinere dicitur, non quòd vetus sanctissi-
mis caruerit viris, aut quòd nouum sine lege ma-
neat: sed quia veteris testamenti ^m finis pro-
prius erat, hominem vulnere peccati saucium
esse monere, ut inde timore & dolore conce-
pto, quæreret medicum: finis ⁿ testamenti no-
ui sanare, atque liberare, quòd gratia præstat.

ⁱ *Tom. 3. li. de Spiritu, & litera cap. 4. ^k Vers. 15. νόμος ὁ γὰρ ἐν κατεργασί-
ται, ὁ γὰρ ἐστὶ νόμος ἐν δὲ πειρασμοῖς. Lex iram operatur, ubi enim non est lex,
nec prauaricatio. ^l Vers. 8. ἀφορμὴν δὲ λαβὼσα ἡ ἁμαρτία. διὰ τῆς ἐντολῆς.
κατεργάσθη ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν. Occasione accepta peccatum per man-
datum, operatum est in me omnem concupiscentiam. ^m Rom. 3. vers. 20. διὰ
νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας. Per legem cognitio peccati. & cap. 7. vers. 7. Aug.
tom. 2. epist. 200. Utilitas legis est, ut hominem de suâ infirmitate conuincat,*

et gratia medicinam, qua in Christo est implorare compellat. & de spir. & lit. cap. 3. initio. Per legem cognitio peccati, per gratiam sanatio à vitio peccati.

ⁿ Rom. 7. vers. 24. *τίς μὲν ἔσται ἐν τῷ σωματί τῷ ἡμῶν τούτῳ. Vers. 25. ἐνχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Quis me liberabit de corpore mortis huius Gratia Dei (sive, ut in Greco Gratias ago) per Iesum Christum.*

Qui sint libri sacri.

C A P. IIII.

LIBRI sacri, in triplici sunt ordine. ² Origen. apud Euseb. 6. histor. 19. Athan. in Synops. Nazianz. ear. de genuinis scriptur. Epiph. lib. de ponder. & mensuris. Damasc. 4. de fide 18. Ex Latinis. Hier. in prolog. Galeato ubi veteris Test. solum meminit. epist. verò ad Paulinum, de studio sacr. noni etiam. Melito apud Euseb. 4. hist. 26. veteris tantum. Euseb. ipse 3. cap. 10. Novi. ^b Laodicea. can. 59. Carth. 3. can. 47. florent. in instr. Armen. iuxta summam Concil. Trident. sess. 4.

Primi ordinis sunt, de quorum auctoritate, nusquam fuit dubium inter Catholicos: scilicet Pentateuchus Moïsis, liber Iosue, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, duo Paralipomenon, Esdræ & Nehemiæ duo, Iob, Psalterium centum & quinquaginta Psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum: Prophetæ maiores quatuor, duodecim minores, Euangeliorum libri quatuor, Acta Apostolorum, Pauli epistolæ tredecim, Prima Petri, & prima Ioannis: ita enim omnes ^a Patres atque ^b Concilia qui sacros libros studuerunt enumerare: Secundi ordinis sunt, qui etsi reuera prophetici, & Apostolici, non tamen æquè semper habuerunt auctoritatem, scilicet Hester, Baruch, Danielis pars quædam, Tobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæorum primus, & secundus Marci, Lucæ, & Ioannis nonnullæ partes, Epistola ad Hebræos, Epistola Iacobi, Petri posterior, particula primæ Ioannis, secunda, & tertia eiusdem, Epistola Iudæ, & Apocalypsis. Tertijs ordinis sunt, qui etsi à clarissimis viris ascripti in numerum diuinorum librorum, publico tamen Ecclesiæ iudicio nusquam probati fuere, de quibus hæc extant, Oratio Manassæ, ter-

A iiij

DE VERBO DEI

tius, & quartus Esdræ, item tertius & quartus Machabæorum, & Psalmus centesimus quinquagesimus primus, Appendix libri Iob, & Hermetis liber qui Pastor dicitur.

De Hæresibus quæ libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnant.

CAP. V.

^a Apud Irenæum lib. I. cap. 29. eundem errorem sequuti sunt Manichæi, apud Epiph. hæresib. 66. Bogomiles apud Euthymium. p. 2. panoplie tit. 23. cap. 1. Albigeni apud Antonin. p. 4. tit. II. cap. 7.

Quindecim verò Anabaptista prædicantes in colloquio Franckental vetus testamentum, esse tantum admittendū quatenus cum nouo concordat asseruerunt.

^b Hæresis Manich. scil. 66.

^c Passim in libro contra Faustum, & contra aduersarium legum & prophetarum. tom. 6.

^d Luca 24. vers. 44. Rom. I. vers. 2. ad Galat. 4. vers. 22. ad Ioh. I. v. I.

^e Apud Epiph. hæres. 33. ^f Luc. I. v. 52. ^g Vnde intelligi potest, idem fragmentum eius commentariorum, quæ in quinta Synod. collat. 4. habentur.

^h V. 43. Τὸ τῶν πᾶντων οἰκονομικὸν πνεῦμα, à Philastr. in cat. hæres. c. 127.

PRIMA, ^a est Marcionitarum, qui libros omnes veteris Testamenti reiciebant, quos assererent eos à malo Deo dictatos.

Hanc hæresim refellunt ^b Epiphanius & August. si quidem nouum Testamentum (quod illi venerabantur) multa profert ^d testimonia ad laudem antiqui.

Secunda ^c, Ptolomæi cuiusdam, legem interpres diuidentis partes: quarum vnā opifici mundi (id est medio sibi numini inter verum Deum, atque diabolū) alteram Moysi, tertiam Senioribus tribuit. Cum tamen ^e Zacharias testatus fuerit: Dominum Deum Israel loquutum, per os sanctorum prophetarum, qui a seculo sunt.

Tertia, est & Theodori Mopsuestiæ docentis, prophetas nihil de Christo dixisse, contra Petrum Actorum ^f decimo: Huic omnes propheta testimonium perhibent, &c.

Quarta (quæ ^g Nicolaitis ascribitur) repudiat Dauidicos Psalmos, vt cantus prophanos. Sed

disertè Christus Matthæi ^k vigesimo-secundo, Davidem loquutum in Spiritu sancto, asseruit.

Quinta Hebræorum, quorum ^l alij nec quidem ipsum Iob vixisse affirmant: ^m alij impatientiæ, ⁿ alij negationis providentiæ diuinæ, ac resurrectionis arguunt. ^o Martinus Lutherus affirmat se non omnia credere, vt gesta narrântur de Iob, sed esse veluti argumentum fabulæ, ad proponendum patientiæ typum. Attestis aduersus ipsos sit Dominus apud ^p Ezechielem: *si fuerint* (inquit) *in medio Noë, Daniel, & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas.* Vt omittamus testimonium dumtaxat, ^q Tobiz secundo: item Iacobi ^r & Pauli. ^s

Sexta, ^t respuit Ecclesiasten, tanquam a Salomone editum, mulierum amore corrupto. Sed grauissimè loqui in eo libro Salomonem, docet exordium, ^v *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, &c.* Medium: ^x *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij, &c.* ac denique finis. ^y *Deum time, & mandata eius observa, hoc est omnis homo, &c.* Quod si interdum edendi, ac bibendi mentionem faciat: vel id dicit ex vulgi calculo, vel vt carpat auaros: quare nec dum erat amore corruptus. Nam & libri eius recensentur in ^z scripturis ante ^a amores, & ipse ^b capite secundo, docet Sapiëntiam vsquedû perseuerasse cû eo: & cû ^c enumeret omnia sua delicata, nec meminit quidem vxorû, aut concubinarû.

Septima, ^d Canticorum Cantica reiiicit, tanquam nihil aliud continentia; quam amatorios sermones Salomonis, & vxoris eius. Sed si ita esset, quam ineptissimè ista dicerentur ^e: *Vineam meam non custodiu, &c.* ^f *Inuenerunt me custodes, &c.*

dicere cû Hier. in cap. 43. Ezech. tom. 3. egisse Salomonem penitentiam: & que hunc librû postea scripssisse, nam & Hier. ibi putat postea scripssisse prouerbis.

^g apud Philastr. ca. 133. & Iacob Christoph. sup.

^h cap. 1. vers. 5. ⁱ cap. 5. vers. 7.

^k Vers. 43.

^l in *Thalmud. ord.*

^m tract. 3.

ⁿ vt Rabbi Salomon.

^o vt R. Levi ben-Gerson.

^p In conuiualibus sermon. titul. de Patriarch. & proph.

^q Ezech. 14. vers. 14. 16. 18. 20.

^r Vers. 15.

^s cap. 5. vers. 11.

^t qui. 1. Corinth. 3.

^u 19. citat versum

^v 13. ex 5. Iob.

^w apud Philastr. in catalog. c. 132. & Iacobum Christoph. politanum pæfat.

^x comment. in Cant.

^y cap. 1. vers. 2.

^z cap. 7. vers. 3 ac deinceps, & capit. 5. vers. 1. cap. 8. v. 11.

^a cap. 12. vers. 13.

^b & cap. 11. vers. 10.

^c 3. Reg. 4. vers. 32.

^d & 33. ac Eccl. 47.

^e 3. Reg. 11.

^f Versu 9. Sapiëntia quoq; (inquit) perseuerauit me cû.

^g cap. 2. v. 4.

^h 5. 6. 7. 8. Nisi velis

DE VERBO DEI

^g cap. 7. vers. 5.

^h sup. vers. 4.

ⁱ cap. 4. vers. 2. *U*

cap. 6. vers. 5.

^k cap. 1. v. 4. *U* 5.

^l de quibus Hiero.

tom. 3. epist. 136. ad

Marcellam.

^m apud Hierony.

præfat. comment. in

Daniel. tom. 4.

Deinde quæ esset mulier ista, cuius vt ^g Carmo-
lus caput, ^h nasus vt turris, sicut piscinæ oculi, ⁱ
dentes vt ouium greges, ipsa verò ^k nigra? ve-
rum quidem est, nullum in hoc libro inueniri
nomen ^l eorum quæ aliàs passim in scriptura de
Deo dicuntur: quòd instar sponsi se gerat in isto
Cantico Deus, & proinde abstinerit ab omni
nomine timorem incutiente.

Octaua, ^m est Porphyrij asserentis librum,
qui Danielis dicitur, ab alio scriptum, Antiochi
Epiphanis tempore, ac proinde præterita nar-
rassè vsque ad Antiochum: si quæ verò narrauit
postea, mentitum fuisse, quod nescierit futura.
Sed Alexandro magno qui amplius centum, &
quadraginta annis Antiochum præcessit, obla-
tum fuisse Danielis librum, patet ex ⁿ Iosepho:
hunc librum mendacia nulla continere, facilè
constabit euoluenti diligenter libros, quos Hie-
ronymus legendos monet, ^o præfatione, com-
mentar. in Daniel.

^a Antiq. 11. cap. 8,
ultra medium.

^q supra.

De Hæresibus in libros Testamenti noui, primi ordinis.

^a apud August. 32.

cap. 2. & 33. cap. 3.

contra Faustum.

^b apud Cyrill. 10.
in Iulianum.

^c apud August. 1.

de consensu Euan-

gelist. cap. 7. tom. 4.

ad quod referri de-

bet quæ duntaxat.

2. Retract. 16. to. 1.

^d 31. contr. Fau-

stum 16.

C A P. VI.

PRIMA huius generis omnia rei-
cit Euangelia: cuius sectatores alij,
volunt ea fuisse conscripta ab im-
postoribus, & non Apostolis, siue
discipulis Christi, ita ^a Faustus
Manichæus. Alij, etsi fuerint à di-
scipulis edita, multa tamen illos falsa miscuif-
se vel in gloriam Domini, vel errore humano
deceptos: ita ^b Iulianus Apostata, & ^c omnes
Ethnici. Vtrosque Augustinus refellit: priores
cùm quia ipsi ^d Manichæi errores suos ex Eua-

gelio confirmare volebant, tum ^c quia si tam ^c *August. supr. & clarâ tot sæculorum continuatione, non satis 21. capis. lib. eiusd. probantur Evangelia esse Apostolorum, peribit ubi probat Manichæis hinc sequi nec eos habere vera Manichei scripta. item 33. cap. 6. De consens. Euang. cap. 7. & 8.*
etiam omnium literarum, & librorum fides. Vnde enim aliâs constabit (verbi gratiâ) genuinos esse Hippocratis libros, aut Aristotelis? ^h Posteriores, tum quia, si de Pythagorâ atque de Socrate, discipulis creditur, quidni & de Christo, discipulis eius? tum quia fatentur ipsi Christum fuisse sapientissimum: at vnde nouerunt nisi ab Evangelio? si Magistri gloriam narrare studuissent Euangelistæ, certè passionis ignominias breuiter, Resurrectionis, & Ascensionis gloriam longissimè texere debebant, quod tamen minimè fecerunt.

^g Secunda, ex Euangelistis Ioannem respuit.

^h Tertia, vnicum probat Matthæum, sicut

ⁱ Quarta, tantummodò Marcum, & ^k Quinta, solum Lucam, eumque mutilum.

^l Sexta, solum Ioannem recipit. Has quinque hæreses refutarunt ^m Irenæus, ⁿ Tertullianus, ^o Ambrosius, atque ^p Augustinus. Quid enim aliud quam Euangelistas, quatuor, significant illa quatuor animalia Ezechielis, & Ioanni ostensa?

^q Septima reiicit Apostolorum Acta, & ^r Octaua Paulum: ^s Nona Epistolas ad Titum, atque Timotheum: è cæteris verò, quod sibi vult det. Has tres refellit Petrus Cluniacensis epistolâ priore aduersus Petrobrusianos, & Henricianos.

^t Septima reiicit Apostolorum Acta, & ^r Octaua Paulum: ^s Nona Epistolas ad Titum, atque Timotheum: è cæteris verò, quod sibi vult det. Has tres refellit Petrus Cluniacensis epistolâ priore aduersus Petrobrusianos, & Henricianos.

^u Valde propendit Lutherus præfat. in nouum Testament. ^m 3. cap. 11. ⁿ supra. ^o præfat. comment. in Lucam, & lib. 10. in illud 23. Luce diuidentes vero vestimenta, &c. ^p 1. de cons. Euang. 6. item Hiero. præfat. comment. in Mattheum, tom. 6. ^q Cerdonis apud Tertull. de præscripti paulò ante finè. Tatianorum & Seuerianorum apud Euseb. 4. hist. 27. & Manichæorum apud August. de utilis. credendi. cap. 3. tom. 6. ^r Ebionis apud Irena. 1. 2. 6.

^s Marcionis & Basilidis apud Hierony. præf. comm. epist. ad Titum tom. 6.

DE VERBO DEI

^a *Apocortk apud Epiph. ad finem hares. 76. & quorundam apud Hier. prafat. comment. in epist. ad Philem. to. 6. & Erasmi annotat. ad 1. & 27. Matthei.*

^v *Epist. 8. que est ad Hieron. tom. 2.*

Postrema eorum est, qui in ipsis literis sacris volunt irrepsisse aliqua, solâ prudentiâ humanâ: nec metuendum esse (vt ait Erasmus) ne totius scripturæ autoritas corruat, si levis error aliquis in eâ deprehendatur: præsertim cum Euangelistas interdum memoriâ lapsos dicat Augustinus, tertio de consensu Euang. cap. tertio. Hanc hæresim refellit^v Augustinus ipse. Nam admissio (inquit) in tantum authoritatis fastigium aliquo mendacio, nulla particula horum librorum manebit, quæ non possit in dubiū reuocari. Quare falsum est quod ait ex Augustino Erasmus, ita enim loquitur Augustinus, loco ab Erasmo citato. Cum igitur, & quæ dicta sunt per Hieremiam tam sint Zacharia quam Hieremia, & quæ dicta sunt per Zachariam tam sint Hieremie quam Zacharia, quid opus erat, vt emendaret Mattheus, cum aliud pro alio sibi nomen occurrens à se scriptum relegisset, ac non potius sequens auctoritatem Spiritus sancti, ita hoc scriptum reliqueret, sicut eum admonendo, ei constituerat Dominus, &c.

^a apud Euseb. 4. histor. 15.
^b in Synopsi.
^c Carminis de genuinis scripturis.
^d Videtur huius opinion. Hierony. vt colligitur ex præfat. in Esther & annotat. ad hac 7. c. quamuis hu locis id non satū appareat: solūm. n. aut non haberi in Hebreo, nec ab aliquo

interpr. Est autem huius opi. Lyranus Dionys. Carth. Thomas à vio Cardinalis comment. in hunc librum, & post Concil. Trident. Sixtus Senensis li. 8. Bibliotheca ad obiect. Anabaptist. de libro Hester,

De libro Esther.

CAP. VII.

in Hebræo textu.

Verum, exceptis his tribus patribus, alij omnes

ELITO^a Afianus, ^b Athanasius, & ^c Nazianzenus librum Esther extra canonem: ^d Alij nonnulli intra reponunt, sed expungunt septem postrema capita quod non habeantur

librum Hester canonicum volunt. Septem verò postrema capita ad canonem etiam spectare probatur. Primò, quando concilia ^e antiqua, veteresq; ^f Græci, & ^g Latini PP. inter libros sacros Esther annumerant, loquuntur de illo volumine, quo ipsi, & vniuersa Ecclesia eo tempore utebatur, scilicet iuxta editionem quam Hieronymus vulgatam ^h appellat, quæ linguâ, & literis Græcorum continebatur. At in ea editione nō desunt illa septem capita, vt constat ex textu Græco septuaginta, ⁱ Athanasio atque ^k Hieronymo.

Secundò, ex ipsis septem capitibus non raro ^l PP. testimonia petunt.

Tertiò, ita ^m definiuit Consiliū Tridentinum: & ne alicuius daretur errandi occasio, adiunxit: *Cum omnibus suis patribus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt.* At quis nesciat feriâ quartâ post Dominicam secundam quadragesimæ, lectionem in Missa decantari ex decimo tertio Esther?

Obiiciunt tamen primò, hæc ipsa capita in Hebræo non haberi.

Respondeo probabile esse aliquando fuisse, deinde casu excidisse, Iosephus siquidem (qui ex Hebræo sumpsit) narrans historiam Esther, non ⁿ prætermittit Epistolas Assueri, & orationem Mardochæi, quæ tamen nunc in Hebræo non extant.

Deinde fieri potuit, vt primò quidem fuerit hæc historia summatim Hebraicè conscripta, postea verò copiosius sermone eodem, translata ^o a Lysimacho: prioris editionis librum Hebraicè, posterioris verò solam translationem ad nos peruenisse.

Secundò, narrantur P cap. secundo insidiaz Eunuchorum duorum, & earum detectio factæ anno Assueri ^q septimo, ac cap. sexto ^r additur, nihil mercedis accepisse Mardochæum insidia-

^e Laodiceæ. cap. 59.

Carthag. 3. can. 47.

^f Cyrill. catech. 4.

Damasc. 4. fid. 18.

^g Hilar. in 1. Psal.

Innocent. epist. 3.

Ruffin. in Symbolo

tom. 9. oper. D.

Hierony. Aug. de

docti. Christ. 2. c. 8.

tom. 3.

^h Pref. in Esther

et ann. ad primum

ex 7. capitib.

ⁱ in Synopsi cum

summam, & pri-

mas sententias sin-

gularum librorum

ponit.

^k In sua translatio-

ne ad septem illa

capita.

^l Chrysost. hom. 3.

ad popul. Antioch.

tom. 5. Aug. epist.

199. ad Ediciam.

Vide Origenem in

epist. ad Iulium

African.

^m sess. 4. decreto de

canon. scripturis.

ⁿ 11. Antiq. 6.

^o Regnante in

Aegypto Ptolomæo

Epiphane, & Cleo-

patra vt satis elucet

ex cap. 11. Esther.

^p v. 21. Et 22.

^q Vers. 16. ^r Vers. 3.

DE VERBO DEI

¹ v. 2.

² cap. 12. v. 5.

rum patefactorem. At cap. ⁵ vndecimo & duodecimo dicuntur factæ anno Assueri secundo, ⁵ datis pro delatione muneribus: quæ inter se non satis cohærent.

Rep. ex septem capitib. illis postremis, quædam ad initium, quædam ad medium, quædam ad finem libri pertinere, vt patet ex codicibus Græcis, cap. duodecimum, ad initium libri pertinens, insidias per anticipationem narrat, quæ secundo cap. vt suo loco, describuntur: paratæque fuerunt anno Assueri septimo. Quare illa verba cap. vndec. *Anno secundo regnate Artaxerxe*, tantum extendenda sunt ad Mardochæi somnium, ante connubium Esther cum Assuero, descriptum eod. cap. Et si verò non acceperit Mardochæus mercedem, dum annales coram Rege legerentur cap. sexto, copiosam tamen accepit postea, vt dicitur eod. cap.

Dices, si hæc narratio per anticipationem est, cur sequitur in Græco: *Et factum est post hæc, in diebus Artaxerxis, &c.* describitur enim conuiuium regis anno tertio regni, & indicat scriptura illud celebratum post insidiarum detectionem, quas diximus anno septimo factas. Respond. illa verba. *Post hæc, &c.* non referri ad ea quæ dicta sunt per anticipationem, sed ad Mardoch. somnium suo loco narratum.

^v v. 10.

^x v. 14.

Tertiò obiciunt, dici cap. decimo ^v sexto *Aman gente, & animo Macedonem voluisse* ^x *Persarum regnum ad Macedonas transferre*: vnde colligitur Esther historiam incidisse in vltima regum Persarum tempora, quando scilicet florere cœperunt suspectæ Persis Macedonum vires, id autem contigit ^v ad patris Alexand. Magni vigesimum annum. Ochi regis Persarum ^z vigesimum tertium, nullo modo coniugis Esther, cuius historia contigit ad ² duodecimum annum cuiusdam regis Persar. Assueri nomine. Nec Arsēs Ochi successor, quia quatuor tantum

^y teste Diodoro lib.

16.

^z ex Eusebio in Chronico.

² cap. 3. Esth. v. 7.

regnauit annis, nec huius successor Darius, qui
 sex. Ergo si fides sit huic decimo sexto capiti,
 ruethistoria Esther. Maximè cum sequeretur
 Mardocheum ferè ad trecentos superuixisse an-
 nos, ^b fuit enim cum Iechoniā translatus,
 aliquos habuit annos ante transmigrationem,
 mansisset & in captiuitate annis septuaginta, a
 quibus, scilicet ab initio Cyri, ad finem Ochi
 numerantur ducenti, & viginti anni, Esther quo-
 que, etsi detur centum annis ferè iunior Mardo-
 chæo, tamen ducentos circiter fuisset annorum
 cum pulcherrima dicitur.

^c Quidam vt hoc dubium soluant, Assuerum
 Esther faciunt ^d patrem Darij Medi, de quo
 Daniel 9. ^e sed maritus Esther passim Artaxer-
 xes Rexque ^f Persarum nominatur, cuius regnū
 s ab Indiā Æthiopiā vsque: cuius ^h Susa Regia
 erat: quæ minimè quadrat in reges Medorum,
 ante Monarchiam Cyri. ⁱ Alij volunt fuisse
 Cambysem. Sed hic tantum ^k sex, aut ^l septem
 regnauit annis, ^m toto suo tempore prosecu-
 tus Iudæos odio. ⁿ Alij Darium Hystaspis suc-
 cessorem Cambyf. Sed eius vxores ait ^o Hero-
 dot. fuisse filias Cyri Tossam, & Artystonā qua-
 rum neutra Esther est.

Alij ^p Artaxercem Mnemon. Sed ^q Iosephus
 testatur libros post Artaxercem longimanum
 scriptos, non haberi canonicos apud Hebræos,
 Mnemon, verò post Longimanum regnauit.
 Deinde Mnemon duas habuit ^r vxores, Stati-
 ram quæ regina obiit, & proinde nec fuit Vasthi,
 & Atossam filiam suam, & proinde non Esther.

^x Herodot. lib. 3. ante medium. ¹ Iosephus II. antiq. 3.
 Esdra. ⁿ Ioannes Carion in Chronolog. ² Ioann. Benedictus anno-
 tat. marginalib. ad lib. Esther. ^o supr. ad medium [qui etiam Par-
 min filiam Smerdis, & Phedimā filiam Octauis uxores Darij facit.]
^p Euseb. in Chronico Beda de 6. etatibus. ^q I. Contra Appionem. versus
 initium, ad unum aut alterum folium. ¹ Plutarch. in Artaxer.

^b cap 2. Esther. v.

^c 6. & cap. 11. v. 3.

^a Melchior Cano.

lib. 11. de locis cap. 6.

Gerardus mercator

in chronolog.

^d ante solutionem

captiuitatis.

^e v. 1.

^f cap. 16. Esther.

^g cap. 1. 13. & 16.

v. 1.

^h cap. 1. v. 2. quod

in ea reges moraren-

tur. Solinus cap. 58.

& Plutarch. in

Artaxerce. Perse-

polis item Regia, te-

ste 2. Curtio lib. 4.

sed quod in ea gaze

& sepulchra regū

essent, vt adueris

Strabo li. 15. pag. 6.

editione in octauo.

¹ Iudæi in

סדר גולאם

feder golam, id est,

ordo saculi, & Ge-

nebrar. in chronol.

^m Vt patet ex I.

Esdra. ⁿ Ioannes Carion in Chronolog. & Ioann. Benedictus anno-

tat. marginalib. ad lib. Esther. ^o supr. ad medium [qui etiam Par-

min filiam Smerdis, & Phedimā filiam Octauis uxores Darij facit.]

^p Euseb. in Chronico Beda de 6. etatibus. ^q I. Contra Appionem. versus

initium, ad unum aut alterum folium. ¹ Plutarch. in Artaxer.

DE VERBO DEI

^{*} 11. antiq. 6.
[†] Nam ab initio captiuit. ad Longimanum sunt 165. anni.

[‡] Hierony. in vita Pauli tom. 1.

^x Vers. 17.

^y Vers. 20.

^z Vers. 20. & 27.

^a 1. de Scripturis Et dogmatib. Ecclesiast. cap. ultimo ad argum. ult.

^b 3. Instit. 20. 58.

^c in Examine 4. sess. Concil. Trid.

^d supr.

^e 2. contra Iudeos 5. & serm. de orat. Dominica post unā pagin. citat illud Baruch ult. v. 5. tibi debet adorari Deus, tanquam ex Hieremiā.

^f 10. in Iulianum.

^g 2. Pedag. 3.

^h 1. de fide 2. ad finem.

ⁱ Qui totum librum exponit vocatque diuinam scripturam cap. 2.

^k 6. Demonstr. 19. ^l Basil. 4. in Eunomi. non procul a fine. Ambr. 1. de pænit. 2. & 3. Sixtus Papa epist. ad omnes fideles. Felix 4. ad Petrum Antioch. &c.

Est ergo sententia probabilis, Artaxerxi Longimanum fuisse maritum Esther: ita enim ^s Iosephus, quires Hebraicas maximè callebat: nec aduersus hanc opinionem argumenta contra alias quidquam concludunt. Porro superasset Mardochæus ^t annum centesimum sexagesimum quintum, quod non est incredibile, cum longè postea ^v Paulus eremita, centum & decimum quintum attigerit. Nisi velis idè dici translatum Mardoch. cum Iechoniā, non quāsi iam natum, sed quòd in lumbis patris sui lateret: sicut Genesis ^x quadagesimo-sexto dicitur septuaginta animæ in Ægyptū intrasse, cum quibus comprehenduntur ^y duo filij Ioseph, qui tamen in Ægypto ^z nati sunt.

De libro Baruch.

CAP. VIII.

QUOD apud antiquos, qui catalogum sacrorum librorum texerunt non habeatur distinctè Baruch, idè ^a Ioannes Driedo ex Catholicis, ^b Caluin & ^c Kemnitius ex Hæreticis, hunc non canonicum dixerunt. At pro canonico habetur à ^d Concil. Trident. eumque vt sacrum citarunt ^e Cyprian. ^f Cyrill. ^g Clemens Alexandr. ^h Ambros. ⁱ Theodor. ^k Euseb. à multisque ^l PP. producitur sub Hieremiæ nomine, quod sit velut pars voluminis eius: quæ causa fuerit vt non distinctè ab antiquis in canone reponeretur.

De quibusdam Danielis partibus.

CAP. IX.

DIXIMUS puerorum Hymnum Danielis tertio, Historiam Susannæ decimo tertio, & draconis interfecti decimo quarto, nihil Iudæi^a faciunt. Ex Hæreticis^b Kemnitius, & Anabaptistæ, ex Catholicis^c Iulianus African. & ^d Driedo, ex semichristianis^e Erasmus Susannæ historiam, vt adulterinam reiiciunt. At ^f Concil. Trident. iubet recipi sacros libros cū omnibus suis partibus, prout legi consueuerunt in Ecclesia, & Hymnum autem puerorum, & historiam Susannæ ^h legit, ac meminit ⁱ draconis huiusmodi, in officio diuino. Deinde citatur historia Susannæ ab ^k Ignatio, & ^l Tertuliano: Hymnus pueror. à ^m Cyprian. qui etiam decimi quarti ⁿ capitis meminit & ^o prandij Abachuc. Deinde in vulgatâ editione Græcâ, quâ Ecclesia tūc utebatur, hæc omnia habentur: probabile est autem poni Danielelem in canone ab antiquis, iuxta hanc editionem. Obiiciunt Primò. ^p Hieron. has docere partes nullius esse authoritatis, imò historiam Susannæ, & Draconis fabulam vocasse.

Resp. Non quod sentiret, sed quod Iudæi, dixisse, vt patet ex Apolog. 2. in ^q Ruffin. vocauit autem fabulam, vel quod à Iudæis habeatur, vcl quod idem sit fabula, ac quæcunque narratio, etiam rei gestæ, iuxta illud: ^r *Et factum est dum*

^a teste Hieron. pref. in Daniel.

^b supr.

^c apud Euseb. 6. cap. 23. aliàs 24.

^d sup. cap. ult.

^e in scholiis super prefat. Hieron. in Daniel.

^f supra.

^g in Missa Sabbathi 4. tempor. & Dominica ad laudes.

^h Sabbath. ante Domin. 4. Quadr.

ⁱ in Missa serie 3. post Dominic. passi.

^k ep. ad Magnesianos V. rs. initium.

^l de corona militis, post unâ paginam.

^m Chrysost. serm. de Susanna to. 1. ad finem, Ambr. 3. de S.

ⁿ 7.

^o ser. de lapsis unâ p. vel circa, ante finem

Basil. de S. cap. 30.

August. de natura boni. 16. tom. 6.

ⁿ 4. ep. 6. circa medium. ^o serm. de orat Dominic post medium, de iis omnibus Athanas. in Synops. ad Danielelem. ^p prefat. in Daniel. & pref. comment. in eundem lo. 7. ^q circa finem tom. 2.

^r Luca 24. Vers. 15. καὶ ἔγιντο ἐν πᾶσι τοῖς ἐντοῖς.

DE VERBO DEI

^f Daniel 1.v.1.

^t *sup. an.3. Regni Daniel.*

^u *supr. nempe captivitatatis tempus. Cyri enim 1.anno liberatus est populus 1.*

Esd. 1.v. 1.

^x *Ezech. 1. vers. 2.*

^y *Vers. 14. cap. 14.*

^z *Narratur ca. 14.*

& proinde finis superioris capitis debet esse principium sequentis.

^a *Ita respondet*

Hieron. 1. In Ioni-

mian ad mediu to. 2.

^b *Nam ut ibid*

Hieron. ostendit,

puer erat Daniel

cum hac ad Eze-

chielem dicta sunt.

^c *Vers. 39.*

^d *Non est improba-*

bile non eundem

esse Daniel, utroque

in loco. Nam 70.

habent hunc poste-

riorem fuisse de tri-

bu Levi, ut etiam

annotat Hieron. in

Daniel prior verò

erat de tribu Iuda

Daniel 1.v. 6.

^e *Cap. 13.*

^f *Vers. 54. & 55.*

^g *v. 58. & 59.*

fabularentur, & secum quererent.

Secundò, historia Susannæ dicitur contigisse initio Cyri, sic enim cap. 13. concluditur: *Et Rex Astiages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius: quo tempore senex erat Daniel.*

^s Translatus est enim cum ^t Ioakim à Nabucodonosor: à quo tempore vsque ad Cyrum

^u fluunt septuaginta anni, & tamen in historiâ Susannæ puer introducitur: Imò videtur defun-

ctus sub Nabucodonosor. Nam Ezechiel qui ^x prophetauit illo regnante, Danielis meminit, ut

eius qui habuerit filios, & iam defuncti, cum ait: ^y *Si fuerint tres viri isti Noë, Daniel, & Iob, & c.*

Resp. Historiam Susannæ contigisse longè antè Cyrum, cum puer esset Daniel, poniturque me-

ritò initio libri à Græcis. Verba autem illa: *Et Rex Astiages, ad aliam historiam spectant, nimirum draconis* ^z *Beli, quæ sub Cyro accidit. Eze-*

chiel ^a *verò Danielis meminit, sed viui, cumque*

ideò annumerat inter grauissimos viros, quòd

notus populo esset, ob liberationem Susannæ, & somniorum Interpretat. Ex ^b *Hypothesi etiam*

loquitur Ezechiel ac si Daniel habuisset filios, quòd & si habuisset, non tamen eos dumtaxat liberaffet.

Tertiò, cap. 14. missus Daniel in lacum leonum, ibid. fuisse ^c dicitur sex diebus, cap. eo 6. vna

tantum nocte. Resp. ^d bis missum in lacu leonum, semel à Dario Medo, ob adoratum Deum,

contra præceptum regis, iuxta cap. 6. & rursus à Cyro, ob interfectum Draconem iuxta cap. 14.

Quartò, nulla fieri potuit in Hebræo allusio, quæ fit in ^e Græco, a ^f Schino ad secandi, & a ^g

prinò ad secandi actione: *ξύς* enim est arbor, & *ξύειν* scindere: *ξύος* item arbor *ξύειν* secare.

At Hebraice secare, scindere, findere, dicitur *שסע* Scafag *שספ* Scafaph *מלך* Malak *בקע* Bakag

פרק parak *פלה* Palach *פרס* paras. Et primum nos quidem illicem dicimus, illi *תרנה* thirnah.

Respon-

Respondeo, ^h cum Origine Daniele neque lentiscum dixisse, neque ilicem: sed aliquid nobis ignotum, qui tamen responderet, iuxta proprietatem ⁱ linguæ, aliquod verbum secandi. Interpretem verò respexisse ad sensum, & ut allusionem seruaret alias accepisse arbores.

^h *Epist. ad Iulium African. pag. ante finem.*

ⁱ *quâ usus est Daniel sine Hebraicâ, sine Chaldaicâ.*

De libro Tobia, Iudith, Sapientia, Ecclesiastici & Machabaorum.

C A P. X.

Hos libros non solum ^a Iudæi, sed ^b neoterici hæretici reiiciunt. Et si enim Kemnitius eos fateatur sanctos, & bonos, negat tamen ex ijs firma duci posse argumenta: de ipsis ergo primò, vniuersaliter agendum: deinde seorsum. Esse igitur infallibilis veritatis probatur inde, quòd vna cum cæteris infallibilis veritatis illos posuerint in canone ^c Concilium Carthaginense tertium, & Tridentinum sessione quarta, ^d Innocentius primus, ^e Gelasius, ^f August. & Isidorus ^h Cassiodorus, ⁱ & Rabanus.

Respondet ^k Kemnitius inter canonicos libros, alios esse veritatis infallibilis, alios non: tum quia ^l Augustinus inter canonicos libros, eos proponendos esse ait, qui ab omnibus recipiuntur: tum quòd Hieronym. in Galeato prologo dicat libros canonicos in legem diuidi, prophetas, & hagiographa: præfatione verò in Tobiam, & Iudith docet vtrumque librum inter hagiographa deputari. At præfatione in Proverbia docet, libros quorù est quæstio, non valere ad dogmata Ecclesiastica confirmanda. Sed Augustinus nusquam dubitauit omnes ca-

Tom. I.

B

^a teste Hieron. in prolog. Galeato ad finem.

^b *Magdeburgensi lib. 2. Centurie prima cap. 4. col. 51.*

Ioan. Brentius in confess. VVitembergica cap. de script. sacrâ Calvinus 1. Instit. 11. §. 8. lib.

Sapient. 1. cap. 5. §. 18. Eccles. 3. ca. 5. §. 8. lib. Machab. in antid. sess. 4. Trid. Concil. Tobiam & Iudith reuicere videtur.

^c *Can. 47.*

^d *Epist. ad Exuperium.*

^e *Decreto de lib. sacrâ.*

^f *2. de doctr. 8.*

^g *6. Etymol. 1.*

^h *1. diuinarum lectionum.*

ⁱ *2. de Institutione clericorum.*

^k *in Exam. sess. 4.*

^l *supra.*

DE VERBO DEI

^m Nec ullus locus
proferri potest, in
quo librum aliquem
vocet canonicū, &
tamen de eius veri-
tate dubitari posse:
imò contrā dicat:
Ego solis eis scri-
pturarum libris
qui iam canonici
appellantur didi-
ci hunc timorē,
honorēque de-
ferre, vt nullum
eorum auctorem
scribēdo, aliquid
errasse firmiter
credam. *epist. 19.*

ⁿ teste *Epist. lib. de*
mens. & ponder.
circa initium.

• *Apud Hieron.*
præfat. in Iudith.

• *P Apocalyp. & ep.*
ad Hebra.

^q *in Confessione*
Pisani anno 1561.

^r *Distinct. 15.*

nonicos libros eiusdē esse authoritatis ^m cum
ipse Cōcilio Carthaginensi tertio subscripserit:
voluit ergo tantum ostēdere, & si apud se de
omnibus æquē certa esset authoritas, nō tamen
apud omnes, quia id nōdum fuerat in generali
Cōcilio statum. Ad Hieron. testimonium di-
citur, ⁿ duo fuisse apud Iudæos hagiographo-
rum genera, quædam intra arcam, hagiographa
dicta ad historicorū & prophetic. distinc-
tionem, & hæc canonica habebantur, ac de his in
Prologo Galeato. Alia extra Arcam, hagiogra-
pha dicta ad canonicorum distinctionem, de
quibus loquitur præfatione in Tobiam, & Iu-
dith. Ex quo patet nusquam dici à Hieronym.
canonicos libros, de quibus dubitari possit.

Obiiciunt tamen, cum hi sunt editilibri, Ec-
clesia de his dubitavit: Ergo & nunc etiam du-
bitare debet, cum iam nō per nouas reuelatio-
nes, sed à collatis antiquitū, certitudinem ha-
beat. Respōdeo duobus modis intelligi posse
Ecclesiā de his dubitasse libris: vno quod nul-
li tunc testarentur fuisse hos ab Apostolis, aut
Prophetis conscriptos, & sic argumentum for-
tasse suum pondus haberet, sed illud falsum est.
Alio quod certē quidam ita cōsuerint, nihil ta-
men fuerit ab Ecclesiā definitum dumtaxat: &
hoc quidem verum: tamen non sequitur inde
nūc etiam Ecclesiam dubitare debere. Nam de
libro Iudith initio dubitatum fuit, & tamen ^o
Nicæna Synodus (quam aduersarij etiam reci-
piunt) illum in canonem ascripsit. Dubitatum
fuit olim de Epistolis Iacobi, Iudæ, secun-
dā Petri, tertiā Ioannis ^p &c. quas tamen om-
nes ^q Caluinistæ tenent canonicas.

Obiicitur secundō, quos reiecit Hieron. libros
eos quoque Ecclesia respuit, ^r canone *Santa*
Romana: sed ille reiecit libros de quibus
agimus.

Respondeo, reiecisse, quia nōdum quidquam

LIBER PRIMVS. 10

de illis erat definitum in generali Concilio, excepto Iudith libro, quem propterea etiam, postea recepit Hierony. Canon verò citatus, loquitur tantum de libris doctorum, sicut patet ex textu.

De libro Tobia.

C A P. XI.

Hic liber ut à spiritu sancto dictatus testimonium habet à Cypriano, ^a sermone de elemos. ^b Calixto primo, ^c Ambrosio, ^d Basilio, atque ^e Augustino.

Obiicitur tamen, dici ^f capit. tertio Saram habitasse in Rages, item & Gabelum § capite quarto : & tamen capite nono, cum peruenisset Tobias ad locum ubi Sara erat, misit inde Angelum ad Gabelum in Rages.

Respondet Lyranus vel duas fuisse in media Rages, vel certe cap. tertio vocari Rages, non ipsam ciuitatem, sed vicinum locum.

^a In principio.

^b Epistol. 2.

^c Lib. de Tobia

cap. 1. initio tom. 1.

^d Serm. de auaritia ad initium. tomo primo.

^e In speculo post Ecclesiastici sentent. tom. 3. in hoc enim lib. asserit Aug. ipse praf. se colligere velle sentent. ex literis sacris.

^f vers. 7.

^g vers. 21.

^h Michael Medina 6. de recta fide 14. ait vitio librar. legi cap. 3. Rages cum sit in Græco in ἐν ῥαγὰς.

De libro Iudith.

C A P. XII.

HIERONY. prafat. in Iudith tradit, hunc librum fuisse à Nicæna Synodo in numerum sanctarum scripturarum ascriptum ^a Iulius quoque Africanus, atque ^b Isidorus inter diuinos hunc reponunt libros.

^a lib. 1. de partibus diuina legis.

^b 6. Etymol. 1.

DE VERBO DEI

^c Ver. 22. *Et* 23.

^d Ver. 6.

^e Euseb. in Chronico Aug. 18. Ciu. 26. tom. 5. Beda de 6. atat. Lyrar. in 1. Iudith Dried. sup lib. 1. c. 2. p. 2.

^f Gerardus Mercator in Chronol. & Seuerus Sulpitius 2. sacra historia.

^h 1. Iudith. 6.

ⁱ 1. anno regni teste Genebrardo in Chron.

^k teste Eusebio in Chronico.

^l ut patet ex. 1. &

2. Esdra.

^m Iudith 1. ad finem a ver. 7.

ⁿ Iudith. 4.

^o 1. Esdr. 4. v. 10.

^p Iudith. 4. v. 2.

^q Iudith ult. v. 30.

^r Iudith ult. 28.

^s Iudith 4. v. 5. qui *Et* Ioachim cap. 15. v. 10.

^t Zachar. 3.

^v Ut colligitur ex 12. cap. secundi Esdra.

Obiicitur autem, dici ^c capite quinto hanc contigisse historiam post reuersionem populi à Babilonia: & ^d capite primo, eo tempore Nabucodonosor pugnasse contra Arphaxat. At quo tempore reductus ex captiuitate populus, erat Assyriorum Monarchia euerfa, regnabatque Cyrus, aut Darius Assyriis, Persis, ac Medis. Hac de re varix sententiarum existunt. ^e Alij enim hanc referunt historiam, ad tempora Cambyfis. ^f Alij ad Darij Hytaspis. ^g Alij Artaxercis Ochi. Contra primò, nusquam legimus Reges Persarum appellatos Nabucodonosor. 2. Nabucodonosor, de quo in libro Iudith, ^h regnabit in Niniue, quæ temporibus Cambyfis, Darij, & Ochi non exstabat, cum eam euer-tisset ⁱ Nabucodonosor Rex Chaldæorum, vel ^k Ciaxares Rex Medorum. 3. Cambyfes, atque Darius ^l Damascum pacificè possidebant, nec valuisse eis resistere Iudæi: Qui frustra metuisent Cambyfis tempore destrui templum, cum non extaret: aut Darij tempore, pro vrbe non reedificata. At Nabucodonosor de quo in Iudith ^m voluit occupare Damascum, &c. & ⁿ ad ei resistendum separabant Israelitæ, circumdantes vicos suos per Samariam ^o (quæ tempore Cambyfis, & Darij non à Iudæis, sed gentibus occupabatur) maximè ^p timentes ob templum & urbem. 4. ^q tempore quo superuixit Iudith, & multis postea annis fuit pax in Israël. At post decimum tertium Ochi, quo vult Sulpitius contigisse Iudith, vsque ad Prolomeum Lagi, qui iterum debellauit Iudæos, nō sunt nisi triginta anni, cum ^r Iudith vixerit centum quinque annis, nisi octuagenariam vel nonagenar. dixeris, cum Holofernem occidit. 5. illo tempore summus sacerdos erat ^s Ioachim, tēpore verò Cambyfis, & Darij Hytaspis erat ^t Iesus Iosedech, ^u Ochi autem diebus, Iaddus vel eius pater Ionatham.

* Alij hanc historiam referunt ad Iosifæ tempora. ^y Alij Sedechiæ. Sed ab initio regni Iosifæ ad bellum quo interfectus est, tantum anni 31. ^z numerantur. Ab initio Sedechiæ ad bellum illi Nabucodonosor illatum, ^a nouem. ubi ergo ^b sexaginta quinque, aut septuaginta anni pacis in Israël, ab interfecto Holoferne? Deinde tempore Iosifæ sacerdos magnus ^c Helchias, Sedechiæ tempore ^d Saraia legitur. Videtur ergo dicendū, hanc incidisse historiā, in tempora Manassæ, tunc siquidem regnabat ^e Deiocles, qui Ecbatana ^f ædificauit, aliās Arphaxat, ^g regnabant Assyriorum reges in Ninie, & credibile est Nabucodonosor, de quo Iudith primo fuisse ^h Merodach Baladan, qui post ⁱ Sennacherib, & Assar ^k Addon regnauit in Babylonia, transtulitque ad se Assyriorū regnum. Cæpit enim regnare (vt coniectura ducitur) anno tertio Manassæ: & sic annus eius decimus tertius, quo bellum mouit Holofernes, incidit in decimum sextum Manassæ, quem paulò ante captiuum duxerat in Babylonem ipse Baladan. Tunc etiam extabat templum, & Hierus. summus Sacerdos erat Eliachim, & hoc modò facillè erit inuenire illud longum pacis tempus. Nam à captiuitate Manassæ, vsque ad regnum Ioachaz filij Iosifæ summa fuit in terra Iuda pax. Regnauit autem Manasses ^m annos quinquaginta quinque, è quibus accipiuntur triginta nouem post captiuitatem, (fuit enim captiuus initio regni) 39, annis addantur duo, ⁿ quibus Amon regnauit, his 31. quibus Iosias, inuenies septuaginta duos.

Supponamus ergo Iudith quadragenariam cum Holofernem truncauit ^o (potuit enim tunc etiam esse pulcherrima) reliquum anno-

adeò videbatur formosa vt à regibus adamaretur Gen. 12. describitur atatis promissa.

B iij

^x Ioan. Benedictus

ad 4. Iudith.

^y Genebrard. in Chronolog.

^z 4. Reg. 22. Et

^a 2. Paral. 34. v. 1.

^b 4. Reg. 25. v. 1.

^c Nam dicitur puella Iudith ca. 12.

^d v. 13. cum interfecto

Holofer. ab interfecto

vsque ad mortē

Iudith fuit pax in

Israel, vixit autem

105. annis.

^e 4. Reg. 23. v. 4.

^f 4. Reg. 25. v. 18.

^g Eusebii in Chronico

Herod. lib. 1.

^h teste Herod. Et

Euseb. supra.

ⁱ 4. Reg. 19. v. 36.

^j Tobia 1. v. 11.

^k 4. Reg. 20. v. 12.

^l 4. Regum. 19.

^m 4. Reg. 19. v. 37.

ⁿ Ex Chronologia

Nicephori Patriar-

che Constantino-

pol. qui inter Sob-

nam, Et Helchiā

Pontifices ponit

Eliachim.

^o 2. Paral. 33. v. 1.

^p 4. Reg. 21. v. 12.

^q Nam Sara an-

norum 65. vel 90.

12. Et 20. siqui-

DE VERBO DEI

^R 4. Reg. 18.

⁹ V. 20. & 21.

¹ Si enim esset de captiuitate Baby- lonica intelligendum: non diceret Iudeos exterminatos a multis nationibus, sed ab una, nec diceretur plurimi abducti captiui, sed omnes.

^a in Ep. ad omnes Episcopos paginâ ante finem apud Theodoret. 2. hist. 8.

^b cap. 7. Vers. 21. omnium artifex docuit me sapien- tia.

^c cap. 1.

^d Diuin. nomi. cap.

4. p. 2. ad fol. unum ante finem, & cap.

7. pauld ante finem.

^e de habitu virgi. circa medium & de mortalit. ante fi.

^f in Iulian. ultra med.

^g 1. de prad. sanct.

14 tom. 7. quo ex professo dacet hunc

lib. esse canon. ^h Tertull. de prescrip. pag. post initium. Cypr. de mortal. supra Hilarius in Psal. 127. Basil. 5. in Eunom. ultra med. Ambros. in illud Psal. 118. Portio mea domine & ad finem.

rum eius erat 65. quibus si addideris 7. vt hinc habeamus, a morte eius multis annis non fuisse qui turbaret Israel inuenies 72. Dices quare totum negotium belli tribuitur Sacerdoti magno, nec sit mentio regis? Respond. fortasse adhuc rex captiuus erat. Deinde id non esse mi- rum, cum ipse Eliachim nondum sacerd. sum- mus, ^p multa fecerit nomine regis, sub Eze- chia. Obiicies colligi ex ^q cap. 5. hoc bellum actum post solutionem a captiuitate, imò ha- beri in textu Græco templum fuisse solo ad- æquatum. Respondeo, quod habetur capite quinto dumtaxat ^r intelligi debere de affli- ctionibus, variis quas a varijs nationibus pas- sus fuerat populus, maximè de illa quæ sub Manasse acciderat. Quod verò allegatur de templi destructione suppositum est: Nam Hierony. qui fidelissimè ex Caldæo transtulit, nihil de hac euerfione edidit.

De libro Sapientia.

CAP. XIII.

ARDICENSE ^a Concilium ex ^b libro Sapientia probat fi- lium Dei omnium rerum effe- ctorem esse. ^c Toletanum vn- decimum nominat hunc librum scripturam sacram. ^d Dionys. vt sacrum citat. ^e Cyprian. ^f Cyrillus, ^g atque Augustinus diuinum esse testantur.

Deinde veteres ^h PP. Salomonis esse decla-

rant: ergo canonicus est. Nec refert ex ¹ Hieronym. testimonio à multis tribui Philoni, & ab ^k Augustino tribui Iesu filio Syrach. Potuit enim fieri vt sententiz, quæ Salomonis sunt (sicut patet capite nono: ¹ *Tu elegisti me Regem populo tuo, &c.*) collectæ fuerint ab huiusmodi Philone. ^m August. autem suam retractauit sententiam.

ⁿ Calvinus colligit falsum esse, ° initiū idololatriæ sumptū à patre in memoriā filij defūcti. Sap. 14. quod arbitretur Rachelis tempore nō. dum extitisse idola, quæ figuram repræsentarent humanam: constat autem ^p Rachelem furatam fuisse patris sui idola: & proinde prima Idola non fuisse imagines hominum.

Sed fallitur Calvinus. Nam Rachel furata est תרפים *theraphim*, id est idola, vel potius idolum humanam referens figuram, hoc enim importat *theraphim*, vt ^q patet 1. Reg. quo cum vellet Michol David præseruare de manu Saulis, misit eum per fenestram, & loco eius substituit תרפים. Significat etiam idolum per quod diabolus responsa dabat Ezechielis ^r 21. & Zachariæ 10. ^s Ponitur autem in plurali, quia caret singulari apud Hebræos.

Nec refert, contra veritatem libri Sapientiz, dici primam statuam adoratam, fuisse Beli à filio erectam Nino. hoc enim verum est, de idololatria publicā, non autem de priuatā.

¹ *Prefat. in libros Salomon.*

^k 2. de doctr. 8.

¹ *Vers. 7.*

^m *retract. 2. cap. 4. tom. 1.*

ⁿ 1. instit. 11. §. 8.

^o *Vers. 15. & 16.*

^p *Genes. 31. Ver. 19.*

^q 19. Ver. 31. & 16.

^r *Vers. 21. Interrogauit idola*

שאל בתרפים

scaal battheraphim.

^s *Vers. 2. simula-*

chra locuta sunt

התרפים

דברו און

Haththeraphim

dibberu. auen.

DE VERBO DEI

De Ecclesiastico.

C A P. XIII.

^a 7. Stromat. propè extremo.

^b 3. Epist. 9. sed *¶* Salomon (inquit) in spiritu sancto cōfiscutus testatur, & docet &c. Ex tota anima tua time Deum, &c. Eccl. 7. Vers. 31.

^c Hæres. Anomaeorum.

^d 4. de fid. 4. tom. 2. ad initium quo hunc lib. vocat oracula diuina.

^e lib. ad Orosium cōtra Priscillianist. cap. II. tom. 6.

^f Eccl. 3. Vers. 22.

^g Ep. ad Gratum.

^h Ep. ad Episcop. Italiae.

ⁱ 4. in Eunom. in illud, Primogenitus omnis creaturæ.

^k in illud Ecclesiastica decimi, Qui foueam, &c. v. 8.

^l 10. Moral. 9. ad finē *¶* 11. ad med.

^a 1. Ep. 3. post initium non longè.

^b 18. Ciuit. 36.

^c 3. Institut. 5. §. 8.

^d lib. 1. de Purgatorio 3. ^e in Antidot. ^f ult. secundi Mach. v. 39.

^g sup. cap. 2. v. 27. ^h sicut Paulus 2. Cor. cap. II. v. 6. se imperitum sermonis fateatur. ⁱ ut Hierem. 36. v. 18. patet.

VNC librum maximo odio Ioan. Calvinus persecutus est. Verumtamen vt scriptura sacra producit^r ^a à Clemente Alexand. ^b Cypria. ^c Epiphanio, Ambros. ^d & August. ^e Clamat ^f (inquit) scriptura altiora te ne quiescis. ^g Sixto secundo Damaso, ^h Basilio, ⁱ Hieron. ^k atque ^l Gregorio.

De libris Machabeorum.

C A P. XV.

LIBROS Machabeorum sacram scripturam ^a Cyprianus appellat. ^b Sanctus verò Augustinus Libros (inquit) Machabeorum non Iudei, sed Ecclesia pro canonicis habet. ^c Obiicit Calvinus, laudari Iudæ quod curarit orari pro defunctis in mortali peccato. Verum hac de re ^d inferius dicetur.

Secundò, ^e authorem ^f libri veniam erratorum precari, ^g & seque testari multo cum labore edidisse librum: quod minimè competit iis qui spiritu reuelante scripserunt.

Respondeo, non petere veniam nisi ^h orationis minus politæ, duobus autem modis sacros fuisse conscriptos libros: vno ⁱ assistente

Spiritus sancto, & simul reuelâte quæ scriberentur, atque hi fuere sine magno labore conscripti. Alio, excitantem quidem scriptorum ingenium, vt recordarentur eorum quæ audierant, vel viderant & dirigente, ne erraret: non tamen semper immediatè reuelante: ita enim Lucas ^k docet se Euangelium scripsisse, scilicet vt audierat: atque hic modus non caret competentilabore.

^k *prof. in summo Euangel.*

Tertiò, dicuntur ^l secundò Machabæorum Iudæi ducti in Persidem captiui: cum tamen certum sit ductos fuisse in Babylonem. Respondeo, dici Persidem etiam finitimas ei regiones: quomodo dicitur ^m libro primo, nuncium venisse in Persidem ad Antiochum, qui reuera ⁿ venit in Babylonis regionem.

^l *2. Mach. 1. v. 19.*

^m *1. Mach. 6. v. 5.*

ⁿ *supr. 4. v. 5.*

^o *2. Mach. 2. v. 5.*

Quartò, ^o dicitur Hieremias (cum spoliaretur, & incenderetur Hierusalem, & templum) abscondisse tabernaculum & arcam fœderis: quod certè falsum est. Nam ante vrbs expugnationem, ac desolationem, Hieremias semper in ^p carcere mansit: postea verò, non erat quid absconderet: cum omnia ^q diripuisent Chaldæi. Falsum etiam, ^r promississe Iudæis, quod reuerentes ex captiuitate, habituri essent tabernaculum, & arcam: cum postea nusquam habuerint.

^p *Hier. 37. & 38.*

^q *4. Regum. 25.*

^r *vt dicitur 2.*

Mach. 1. v. 7. & 8.

^s *sub Sedechiâ*

4. Reg. sup.

^t *Qui & Iechonias, filius Ioakim*

Hier. 24. v. 1.

^v *Hier. 39. v. 10.*

11. 13. 14. & cap. 4.

v. 4. 5. 5.

^x *4. Reg. 25. &*

Hierem. 52.

^y *vt vult Epiph. in vita Hierem.*

^z *ita Rupertus 10. de victoriâ verbi.*

^a *1. Mach. 1. v. 1.*

Respondeo, prius fieri potuisse, & ante vrbs ^t spoliationem, tempore ^u Ioachim, quo maximè fuit authoritatis Hieremias, & post: Etsi enim Iudæis esset inuisus, ^v magni tamen fiebat apud Nabuchodonosor. Falsum autem est Chaldæos arcam, & tabernaculum abstulisse. Siquidem cum ^x enumerantur quæ ex templo asportarant Chaldæi, nulla sit mentio tabernaculi, aut arcæ. Posterius verò, vel ^y intelligitur de congregatione Iudæorum nouissimis diebus, vel per arcam, ^z intelligitur Christus.

Quintò, ^a dicitur Alexander magnus pri-

DE VERBO DEI

^b Euseb. in Chron.

^c 1. Mach. 1. v. 11.

^d [6. Alexandri Mag. iuxta Euseb. in chron. cum Dario deſicto & occupatâ Iudeâ ac finitimis regionibus summus in Asiâ, properabat in Babyloniam.]

^e 1. Mach. 8. Vers. 16.

^f ut monet Euseb. sup.

^g [anno. 6. sup.]

^h Ne si ambo faſces haberent duplicatus terror videtur (inquit) Linius lib. 2. decâdus prima paulo poſt initium.

ⁱ 1. Mach. 4. Vers. 52.

^k qui obiit anno

149. 1. Mach. 6. Vers. 16.

^l cap. 10. Vers. 3.

^m sup.

ⁿ Vers. 16.

^o cap. 9. Vers. 3.

^p cap. 1. Vers. 10.

mus in Græciâ regnaſſe. Sed ante eum ^b multi: fuerunt reges Lacedæmoniorum, &c. ^c Dicitur quoque Antiochus illuſtris, anno centeſimo trigefimo ſeptimo Græcorum regnaſſe, cum tamen anno centeſimo 56. regnauerit: tot enim fluunt ^d à primo anno Monarchiæ Græcorum, uſque ad Antiochum. Denique falſo ^e dicitur Romanos ſingulis annis commiſiſſe vni magiſtrum ſuum: nam duo conſules eo creabantur tempore.

Reſpondeo, in primo loco loqui de Monarchiâ Græcorum, & non de quocumque regno. In ſecundo ^f numerari annos à primo Syriæ rege, nimirum Seleuco, quod Iudæa eſſet Syriæ pars: à Seleuco autem ad Antiochum ſunt centum ſeptem, & triginta anni: quibus ſi addas nouemdecim, & ab Alexandro ad Seleucum, erunt centum quinquaginta ſex.

Intertio, ideo hoc dictum, quod eſſi duo crearentur Conſules, ^h quia tamen alternis imperabant vicibus, propterea vni videbatur commiſſa Reipublicæ cura.

Sexto, ⁱ legitur Iudas purgaſſe templum anno centeſimo quadrageſimo octauo, id eſt vno anno ante ^k Antiochi obitum primò Machab. quarto. At ^l libro ſecundo habetur, templum purgaſſe biennio poſt Antiochi mortem. Item ^m libro primo Antiochus Illuſtris moritur in Babylonia præ animi dolore. Libro verò ſecundo membratim cæditur in templo Naneæ ⁿ capite primo: moritur nihilominus dolore viſcerum capite nouo. ^o Libro primo Iudas moritur anno centeſimo quinquageſimo ſecundo. ^p Libro ſecundo ſcribit epiſt. anno centeſimo octuageſimo octauo, id eſt triginta ſex annis poſt mortē: Ad primā partem reſpondemus, repurgatū fuiſſe templum ante Antiochi obitum. Eſſi autem libro ſecundo id narretur poſt Antiochi mortem, non tamen factum aſſeritur:

voluit enim author absoluere quæ de Antiocho narrabat, deinde redire ad Indam, quod verò post biennium dicitur, intelligendum est à profanatione templi: profanatum enim fuit ^q anno centesimo quadragésimo quinto, & repurgatum ^r centesimo quadragésimo octauo, id est ^s biennio exacto. Ad secundam, his omnibus in locis de eodē Antiocho agi, cuius exercitus, quia membratim cæsus fuerit in templo Naneæ, propterea ipse Antiochus dicitur cecidisse: quamuis reuera ibi non perierit: sicut ^t scriptura dicit Regem Sodomorum in prælio cecidisse, qui tamen ^u postea occurrit Abrahæ viuus. Ipse ergo Antiochus fugiens è templo (vt non solum liquet ex cap. 9. ^x lib. 2. sed ex 6. ^y lib. 1.) audiuit triste ex Iudæa nuntium, cumque iter præcipitaret, & diuinitus percussus est dolore insanabili viscerum, & de curru decidit, peregrèque (vt locis notatis habetur) addito dolore, quod illi omnia in contrarium agerent mortuus est, scilicet in Babylonia aliena terra.

^z Ad tertiam: illa verba *Anno centesimo octuagesimo octauo*: non esse principium Epistolæ Iudæ, sed superioris finem, quæ nomine totius populi Iudaici scripta fuit duce Ioanne Hircano: sicut patet in codicibus Græcis, qui post huiusmodi verba distinctionem ponunt.

Septimò ^a affirmat author fuisse impletum vaticinium Danielis de abominatione desolationis stante in loco sancto, cum Antiochus idolum collocauit in templo Domini: At ^b Christus testatur in nouissimis diebus hoc esse implendum.

Respondeo in libris Machabæor. nullam fieri mentionem Danielis, sed tantum vocari idolum Antiochi, abominandum idolum desolationis.

Postremò, ^c laudantur qui seipfos interfecerunt. Respondet ^d Augustinus, non laudari

^q lib. 1. Mach. 1. Vers. 57.

^r sup. ca. 4. Vers. 52.

^s propterea Ioseph.

^t 12. antiq. 11. post

med. & Euseb. in

chron. dicunt repur-

gatum templum. 3.

anno à profana-

tione.

^u Gen. 14. Ver. 10.

^v ib. Vers. 17.

^x Vers. 1. & 2.

^y Vers. 4.

^z quæ habetur 2.

Mach. 1. cuius ini-

tiū. Populus qui

est Hieros. Vers.

10.

^a 1 cap. 1. Vers. 17.

^b Mash. 24. Vers.

14. & 15.

^c 1. cap. 6. Vers. 46.

Eleazar & 2. cap.

14. Vers. 41. & 42.

& c. Rasis.

^d Epi. 61. ad Dulci-

tium to. 2. & lib. 1.

contr. ep. Gaudenti

cap. 31. tom. 7.

^a Et illi satisfaciebant dicentes, sæculum istud iniquitatis, & incredulitatis substantia est: quæ non finit per imundos spiritus veram Dei apprehendere virtutem: idcirco iâ nunc reuela iustitiam tuam. *Hæc hæret. apud Hier. to. 2. lib. 2. aduers. Pelag. paulò autè medium.*

^b *Ep. ad Hedibia*

^{g. 3.}

^c *in die Resurrect.*

^d *assens. in Euag. ad missam.*

^e *Luc. 22. Vers. 44.*

^f *2. contr. Pelagi. ad medium.*

^g *10. Trinit.*

^h *Mar. 14. Vers. 33.*

ⁱ *tertio ad Theophilum de beatitud. filij Dei Vers. finem.*

^j *in Ancorato.*

^k *de cons. Euang. 3.*

^l *cap. 4.*

^m *cap. 8.*

ⁿ *Annot. in hunc locum ex Euseb. 3. hist. ult. & colligitur ex Hierony 2. contra Pelag. in medio.*

^o *in Euang. Missæ. ° in Monotessaro Euangelico.*

^p *in synop. in compend. Euangelij Ioannis. 9 lib. 7. ep. 58. ad studium. to. 2.*

^q *Aug. tract 33. in Ioan. tom. 9. Chrys. hom. 50. in Ioan. unâ columnâ post initium tom. 3.*

sed eorum mortem narrari: vel laudari, non quod pie, sed quod audacter, & viriliter egerint.

De quibusdam partibus librorum Marci, Luca, & Ioannis.

C A P. XVI.

L T I M V M caput Marci non fuisse olim ab omnibus receptū, ^a propter quædam ab hæreticis inserta, ^b colligitur ex Hieron. Nunc verò dubitare non licet: Illa enim pars legitur ^c in Ecclesia, nec de ea Calvinus aliquam controuersiam mouet.

Ex Lucâ dubitasse quosdam ^d de sanguineo Christi sudore, ne Christo infirmitatem, ac animi dolorem tribuerent, patet ^e ex Hierony. atque ^f Hilario. Sed si voluit pauere, ^g ac tædere, quidni & dolere? Quare ^h Athanasius dicit anathema negantibus Christum sudasse sanguinem, similiter ⁱ Epiph. & ^k August. hunc locum vt Euangelicum agnoscunt. Historiam adulteræ apud ^l Ioannem nō fuisse olim fidei certæ docet ^m Erasmus. Nihilominus non debet dubia esse: cum vt historia, & quidem Euangelica ⁿ legatur Sabbato ante Dominicâ quartam Quadragesimæ, eamque agnoscant ^o Ammonius Alexandri. ^p Athanas. ^q Ambros. & alij ^r grauissimi PP.

Illa ^s vltimi capitis primæ Ioannis verba
Tres sunt qui testimonium dant in cælo, &c. in du-
 bium reuocata fuisse olim, & reuocari debere
 contendit ^t Erasmus. At certè leguntur in Ec-
 clesiâ, ^v Dominica in Albis: eademque ^x Cy-
 pria. ^y Athanasius, ^z Ioannes 2. ^a Hierony.
^b Idacius, & ^c Eugenius Carthagenus
 agnoscunt.

^s Vers. 7.
^t annot. in hunc lo.
^u *epi. Missa.*
^x *de simplicit. Pra-*
lat. longe post initio
ut dupl. pag.
^y *1. ad Theoph.*
^z *epi. ad Valerium.*
^a *prolog. in epi. ca-*
nonicas.

De Epistola ad Hebraeos.

CAP. XVII.

DUBITATIO de hâc Episto-
 lâ fuit, vna de authore, alia de au-
 thoritate. ^a Marcio, atque ^c Arius
 neque Pauli, neque sacram esse do-
 cebant: quibus subscripserunt ^t

Lutherus, ^s Brentius, & Kemnitius, ac alij
 huius temporis Hæretici, Calvinistis exceptis.
^h Erasmus, ⁱ Caietanus cum ^k nonnullis an-
 tiquis, non esse Pauli contendunt. Sed Pauli
 esse, atque canonicam probatur.

Primò, quia nomine Pauli legitur ^l in Ec-
 clesia.

Secundò, eodem nomine producitur à Pon-
 tificibus ^m Innocentio primo, ac ⁿ Gelasio
 primo.

Tertiò, ponitur nomine Pauli in canone à ^o
 Laodicæno, ^p Carthaginensi tertio, & Triden-
 tino ^q Concilio, ac (teste ^r B. Thomâ) à Ni-
 cæno primo. ^s Ephesinum, & Chalcedonense,
 vt sacram scripturam admittunt.

^b *aduers. Varimad.*
^c *apud victorem. 2.*
de persecu. vandal.
^d *apud Hier. pref.*
in ep. ad Titum. 6.
^e *apud Theodor. in*
epi. ad Hebraeos.
^f *in prolog. in ep. ad*
Hebr.
^g *supra.*
^h *ad finem annota.*
in hanc epi.
ⁱ *initio comment.*
in hanc epi.
^k *vt. patet apud*
Euseb. 3. hist. 3.
Hieron. de viris Il-
lustr. in Paulo. to. 1.
^l *in die Natal. Do-*
mini in epist. tertia
Missa.
^m *Epist. 3.*
ⁿ *in Concil. Episc.*
^o *70.*
^p *Can. 59.*
^q *Can. 47.*

^a *supra.* ^t *in hanc Epist.* ^s *Approbantibus duodecim capitula Cyrilli in*
quorum decimo citatur hac ep. vt sacra script. [Vide Casar Baronium.
tom. 5. p. 546.]

DE VERBO DEI

^t *Epist. ad Dardaniū ultra med. to. 3.*

^v *Caio apud Euseb. 6. cap. 14. histor.*

^x *Origen. apud Euseb. 6. hist. 19. Nazianz. car. de gem. script. Damasc. 4. de fid. 18.*

^y *Tertull. Cypria. Lactant. Arnobio, quī eam non citant. 2. cap. 3. Vers. 1.*

^a *v. 15.*

^b *apud Hieron. de viris illustr. in Paulo.*

^c *apud Euseb. 6. histor. 11.*

^d *apud Euseb. 3. hist. 32.*

^e *Qui citat nomine Pauli ultima ex cap. 5. ad Hebr. verba epist. ad Titum folio uno ante finē.*

^f *ita respondet Hieron. prefat. in Epist. B. Pauli.*

^g *ita Hierony. sup.*

^h *cap. 3. v. 1.*

ⁱ *ita Respondet Theodoretus pref. comm. in hanc Epist. quas etiam rationes reddit Clemens Alexand. apud Euseb. 6. hist. 11.*

Quartò ab omnibus fuit recepta Græcis, sicut ^t Hierony. affirmat, ^v vno tamen excepto. Et qui ^x canonem exponunt, eam cum cæteris Paulinis numerant.

Quintò ab omnibus fuit etiam recepta Latinis, exceptis ^y quatuor.

Sextò videtur Petrus meminisse eius Epist. priorem enim suam scripsit ad Hebræos vt ex titulo patet: item & posteriorem, vt ex illis colligitur: ² *Hanc vobis charissimi secundam scribo Epist. At in eodem capite, postea subiungit: sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit vobis.* scripsit ergo Paulus, teste B. Petro, epistolam ad Hebræos.

Denique aut Pauli, aut Lucæ, aut Barnabæ est aut Clementis Romani, aut Tertulliani: non Tertulliani, quia eam ^b ipse tribuit Barnabæ, citaturque nomine Pauli à Clemente ^c Alexandrino, Tertulliano vetustiore, neque Clementis ^d cum eam citauerit. Si esset Lucæ, aut Barnabæ non tamen careret Apostolica auctoritate, sed argumenta priora satis ostendunt esse Pauli.

Obiiciunt primò, antiquitatem ignorasse hanc epist. sed excepto Caio ex Græcis (quo prior est antiquitate Clemens Romanus) ex Latinis verò Tertulliano, Cypriano, Lactantio, & Arnobio (quibus vetustior est ^e Dionysius Arcopagita) eam alij omnes suscipiunt.

Secundò non habere præfixum nomen Pauli. ^f Sed nec vilius præfixum habet, ergo nullius erit. Quid quòd prima Ioannis nec nomen habet præfixum, Ioannis tamen esse iam nullus dubitat. Tacuit autem nomen suum Paulus, ^g vel quia sciebat se inuisum esse Iudeis: vel ne ^h vocaturus Christum nostræ confessionis Apostolum, videretur ei aliquo modo se velle adæquare, dicendo *Paulus Apostolus*, vel ⁱ denique quòd non esset proprius He-

bræorum Apostolus.

Tertiò, huius Epistolæ Stilus longè aliarum copiosior, & ornatior est. Nec dici poterit primo Hebraicè conscriptum, & Paulum mater-^{k cap. 7. Vers. 2.}
nâ linguâ elegantiorē. Nam testimonia ci-^{l Origen. apud Eu-}
tantur ex versione septuaginta, & author^{feb. 6. histo. 19.}
interpretatur nomen Melchisedech, quod non^{m vt Clemens Ale-}
fecisset si Hebraicè scripsisset, quia Melchise-^{xand supra, & Eu-}
dech est nomen Hebræum.^{feb. 3. histor. 32.}

^l Aliqui respondent hanc Epistolam reuera^{n ad hunc modum}
primò Græcè conscriptam fuisse, & sententias
quidem Pauli esse, verba autem Lucæ, vel Cle-
mentis tanquam scribæ Pauli: quæ responsio
simplicior est, & expeditior. ^m Alij Hebraicè
primò conscriptam, deinde à Lucâ, vel Clemen-
te in Græcum translatam.

Nomen verò Melchisedech, non interpreta-^{o Vers. 11.}
tur Græcè, sedⁿ Hebraicè: vt ex Etymologia
nominis aliquid deducat: vt si quis diceret Lati-^{p hoc non habetur}
nè, Homicidiū est hominis cædes: quamquam^{in Hebræo.}
non esset absurdum hanc interpretationem à
translatore positam, sicut Exodi^{q 13. cap. cõtamen}
^o duodecimo, in concione Pauli:
Est enim Phasæ, id est transitus Domini. Et si au-
tem Paulus citauerit testimonia ex Hebræo:
placuit tamen interpreti sequi versionem sep-
tuaginta, sicut fecit Lucas in⁹ Actis.
^{cap. 2. Vers. 1. 3.}

Quartò, author huius epistolæ^r ponit se in
numero eorum, qui ab Apostolis conuersi fue-
rant. At Paulus^s testatur se à Christo solo per
reuelationem didicisse Euangelium. Respon-
deoloqui Paulum in aliorum personâ, sicut
Isaias facti sumus vt immundi omnes. Deinde non
loquitur nisi de confirmatione, & quidem non
per doctrinam, sed per miracula, quam non est
improbabile contigisse in Paulo.
^{cap. 6. Vers. 4.}

Quintò, author huius epistolæ pugnat cum
doctrina Christi, omnes admittentis ad pœ-
nitentiam, ille verò excludit: ^x impossibile est (in-
quit) eos qui semel illuminati sunt, iterum reuocari
v. 6. καὶ παρὰ
οὐκ ἐπὶ τὸν ἀνα-
καταρτισθὲν αἰς μετάνοιαν.

DE VERBO DEI

7 cap. 10. v. 16.

ἐκείνως γὰρ ἀμαρ-
τανόντων ἡμῶν με-
τὰ τὸ λαβεῖν τὴν
ἐπίγνωσιν τῆς ἀλη-
θείας, ἢ ἐπὶ περὶ
ἀμαρτιῶν ἀπολα-
πίται θυσία.

² cap. 12. v. 17.

^a Matth. 12. v. 31.

et 32.

^b Chryf. Theodor.
Ecumen. Theoph.

et Ansel. in hunc
locum, et Aug. in
exposit. inchoate in
epist. ad Rom. pag.
integrâ ante finem,
de renouatione per
baptismum hunc in-
telligunt locum. Nâ

ut ait Aug. per
baptismum propriè
renouamur, per pœ-
nitentiam curamur.

^c homil. 31. in epist.
ad Heb. to. 4. ad finem.

^d Comment. in hâc
epistolâ.

^e Illius loci 2. Reg.
7. v. 14. Ego ero ei
in Patrem.

^f v. 6.

et 9. v. 9. et ad Gal.
4. a. v. 22. ad finem.

^h Nam quadam discuntur de Salom. 2. Reg. 7. ut illud stabiliam thro-
num regni eius usque in sempiternum. item, Psal. 72. multa, quæ nec Iudei ne-
gare possunt intelligenda esse de Christo ut docet Aug. lib. de unitate Eccles.
cap. 8. tom 7. ⁱ est Caietani. ^k Vers. 4. ^l cap. 8. v. 9.

ad pœnitentiam. Et 7 Voluntarie peccantibus, non
relinquitur hostia pro peccato. Ac Esau ² non inue-
nisse locum pœnitentiæ.

Respondeo, ea loca posse intelligi de peccato
in sanctum, quod à Christo ^a irremissibile dicitur,
non quod nequeat remitti, sed quod vix.
Tum quia huiusmodi peccatores raro conuer-
tantur, tum quia resistunt gratiæ, quâ solâ curari
possunt, tum quia peccant ex malitiâ, quæ non
meretur misericordiam.

Deinde ad primum dici potest, Paulum ad-
uersus fidei desertores disputare, ac ^b velle post
baptismum (qui à patribus illuminatio dicitur)
non esse aliud expectandum baptisma: idem
ad 2. id est recedentibus à iam cognitâ veritate;
fidel, non esse locum pœnitentiæ, quia extra
Christum, quam per apostasiam relinquunt,
nulla relinquitur pro peccato hostia. Ad ter-
tium non inuenisse coram Deo pœnitentiam
Esau, quia non rectè pœnituit, ut Chrysoft. ^c ait
in hunc locum.

Sextò, ut argumentatur ^d Caietanus, ex solo
literali sensu firmum duci potest argumentum.
At ex mystico ^e, author huius epistolæ probat
cap. ^f primò, Christum esse filium Dei. Igitur vel
epistola non est Pauli, vel Paulus non argumen-
tatur solidè. Respondeo similiter argumentari
^g primæ Corinth. quam tamen constat esse
Pauli. Ita ergo argumentatur, quod sciret Iu-
dæos ^h admittere Salomonem (unde argu-
mentum sumptum est) typum Christi cessasse.

Septimò ⁱ, capite ^k nono ait fuisse in arcâ
vrnam habentem manna, & virgam Aaron, quæ
fronduerat, ac tabulas legis, sed libro ^l tertio

Regum

Regum habemus, fuisse tantum in eâ, tabulas legis.

Respondeo, tempore Salomonis tantum fuisse tabulas, postea verò positas etiam intra arcam, urnam, & virgâ, quod Paulus scribere potuit ex traditione: ita enim sensisse sui temporis Hebræos Theophylactus ^m insinuat.

ⁿ Octauo, loquens ^o de testamento proprie dicto, quod morte testatoris confirmatur, allegat ^p verba Exodi. *Hic sanguis testamēti quod mandauit ad vos Deus.* At ^q in Hebræo non fit mentio testamenti, sed pacti. Aut ergo Paulus nesciebat Hebræum, aut epistola non est Pauli.

Respondeo quantum ad vocem spectat, Septuaginta semper ^r vertisse vocem בְּרִית *Berith* (quæ in Exodo habetur) per διαθήκη, id est, testamentum. Et Apostolus ^s ipse, semper testamentum vocat quod Hebræi *Berith*. Quantum verò ad rem: Dicimus promissionem vitæ æternæ simul esse pactum & testamentum. Posterius, quia continet promissionem de hæreditate danda filiis Dei, quæ non fuit rata ante mortem testatoris. Prius autem, quia simul illa promissio habet conditionem annexam, scilicet obseruandi leges Dei. Moses ergo loquitur de pacto dandæ hæreditatis post ^t testatoris mortem, Paulus de testamento conditionato, id est, quod simul est pactum: ac proinde de vno, & eodem loquuntur.

^m in Epist. ad Hebræos. Adde quosdâ velle urnam, & virgam in parte aliqua exteriori arca fuisse, non intra ipsam arcam.

ⁿ Eras & Caiet. ^o cap. 9. v. 20.

^p τὸ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὡς ἐν τῇ διαθήκῃ, ἥ ἐστιν ἡ διαθήκη.

^q הנה דם הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה

hinne dam habebirith ascher charath adonai gimmel gal colhaaddeuarim haelle, id est, Ecce sanguis fæderis.

Quod pepigit Dominus vobiscum, super omnibus verbis istis. Exod. 24. vers. 8.

^r Vt docet Hieron. tom 5 in illud Malach. Ecce ego pro-

iciam vobis, &c. cap. 2. Et patet ex Psal. iuxta versionem 70.

^s Rom. 9. v. 4. ad Gal. v. 24. loquens in hoc loco de lege veteri, Et noua. (unde Et iam usus obtinuit ut vetus, Et nouum testamentum dicatur) in illo verò de lege antiqua. ^t Propterea Moses respersit sanguinem in populum, qui figura fuit sanguinis Christi effundendi.

^a 3. hist. 19. idem de epist. 2. Petri. 2. & 3. Ioan. ac Iuda tradit Hier. lib. de viris illustrib. in Petro, Ioanne, & Iuda.

^b in Prolog. harum Epist. & Kemnit. sup.

^c Annot. ad has epist.

^d supra.

^e Inno. & Gelasio sup. Orig. homil. 7. in Iosue Epiph. hares. 76. Hier. epist. ad Paulinum de studio script. ad finē. August. 2. de doctr. 8. Damasc. 4. de fid. 18.

^f Can. 7. Diony. c. 7. Eccles. Hierar. p. 3. ad medium. Aug. epist. 29.

^g Epist. 2.

^h Hom. 18. in Exechiel. legiturque in Ecclesia in festo Transfigurationis ad epist. Missa.

ⁱ cap. 1. v. 18.

^k Matth. 17. v. 1.

^l 4. Diuinor. No- min. in medio. ^m Lib. de habitu muliebri ante medium quo hanc Epist. Iuda esse ait. ⁿ 5. in 5. ad Rom. aliquot ante medium. ^o hares. 76.

^p lib. Sent. Concilij Carth. in opinione Aurelij à Cillani.

De Epistola Iacobi, Iudæ, secunda Petri, secunda & tertia Joannis.

CAP. XVIII.

E his olim dubitasse quosdam Eusebius docet. Lutherus ^b epistolam Iacobi, & Iudæ contemnit, de cæteris dubitat. Erasmus ^c affirmat epistolam Iacobi nō redolere grauitatem Apostolicam. De Petri secunda dubitat: secundam & tertiam Ioannis negat illius esse: Caietanus ambigit.

Contra 1. ponūtur omnes in catalogo nomine horū Apostolorū à ^d Laodicensi Concilio. Carthag. tertio, Florentino, atque Tridentino: ac ^e multis grauissimis patribus. 2. Concilium ^f Mileuitanum ad probandum dogma Ecclesiasticum epistolam Iacobi adducit: legiturque frequenter eodem nomine in Ecclesia.

Secunda Petri sub eius nomine ab ^g Higino, & Gregorio ^h primo, ac aliis passim citatur. Deinde qui hanc epist. scripsit, ⁱ affirmat se affuisse in transfiguratione Domini, affuerunt ^k autem solum Petrus, Iacobus, & Ioannes: nullus hanc epistolam duobus posterioribus tribuit. Ergo vel est Petri (maximè cum dicat se author initio epistolæ, Simonem Petrum) vel continet errorem intolerabilem, quod nullus adhuc asseruit.

Epistola Iudæ vt eius nominatur à ^l Dionysio, ^m Tertull. ⁿ Origene, ^o Epiphanio.

Secunda Ioannis ^p à Cyprian.

Tertia ^a à Dionysio.

Sed obiicitur Primò, si epistola quæ dicitur Iacobi eius est, certè illius qui fuit Hierosolymor. Episcopus. Sed hunc non fuisse verum Apostolum docet Hierony. in primum cap. ^s ad Galatas, si sit Erasmo credendum.

Negatur minor, solùm enim Hierony. ait eos decipi qui dicunt hunc Iacobum Ioannis fuisse fratrem: verè tamen Apostolum ex duodecim fuisse docet, ^t aduersus Heluidium.

Secundò ^u huius author epist. solitâ Apostolorum salutatione non vitur: sed profanâ inquiens: *Iacobus Dei & Domini &c.* Respondeo debere magis, hæc ratione, profanam dici, quæ in ^x Actis habetur: *Apostoli, & seniores fratres hic qui sunt Antiochie, &c.* In quâ nec Dei, nec Domini nomen præmittitur: quam tamen nihilominus omnes fuisse Apostolorum fatentur. Tertio ^y, Eusebius ^z testatur hanc, & Iudæ epistolam esse adulterinam.

Respondeo, hoc falsum esse. Postquam enim Eusebius dixerat, ^a Sciendum est quod à nonnullis non recipiatur, subiūgit, Nos tamen scimus etiam istas cum ceteris, ab omnibus penè Ecclesiis recipi.

Quartò, hæc ^b Epistola iustificationem operibus tribuit: ^c Paulus verò fidei.

Respondeo, ^d Paulum de prima ^e loqui iustificatione, & nomine operum ea intelligere quæ sine gratia, fiunt & fide. Iacobus verò, loquitur de iustificatione secunda ^f quâ iustus iustior fit, & nomine operum, ea quæ fiunt cum gratiâ & fide.

Quintò, hæc Epistola in operibus tota versatur, nihil agit de fide.

Respondeo cum ^g Augustino, id fecisse Iacobum ex industria, quod scriberet aduersus eos qui nimis tribuebant fidei.

Sextò, ^h vocat author epist. legem Testamenti veteris, legem libertatis: ⁱ Paulus verò

^a 3. celest. Hier. arch. ut citat Bellar. ^t ab Erasmo.

^s tom. 6. in illud alium autem Apostolor.

^t to. 1. ad medium libri.

^v est Caietani.

^x cap. 15. v. 23.

^y hoc arg. & quæ sequuntur sunt

Magdeburgensium cent. 1. lib. 2. cap. 4.

col. 54.

^z 2. Histor. 22.

^a Paulò aliter legitur versio Christophoroni emendati, sed ubique idem sensus.

^b Cap. 2.

^c 3. ad Rom. 4 v.

20. ad finem.

^d Hæc responsio est D. Aug præfat. in Psal. 31 tom. 6.

^e [Quæ fide, & charitate perficitur habituali.]

^f [Per operantem charitatem suppositâ fide.]

^g Lib. de fide, & operibus cap. 14.

tom. 6.

^h Cap. 1. v. 25. & cap. 2. v. 8.

ⁱ 4. ad Galatas nominatim v. 24.

DE VERBO DEI

legem seruitutis.

Respondeo, per legem libertatis apud Iacobum intelligi legem testamenti noui. Sed ideò falluntur aduersarij, quod putent Decalogi legem (de qua loquitur Iacobus) non spectare ad Christianos, cuius contrarium docuit Christus Math. quinto.

Septimò, Profert testimonia ex Petro, & Paulo: fuit ergo Apostolorum Discipulus, & non Apostolus.

Respondeo, similes quidem sententias cum Petro, & Paulo habere: ^k sicut Iſaias cum ^l Michęa suo contemporaneo. At citare Petrum, aut Paulum falsum est.

Octauò. Non se vocat Apostolum Christi. Respondeo, nec etiam se talem nominare Paulum Epistolis ad Philippen. Thessalon. & Philemonem. Hoc idem argumentum astruunt Centuriastę contra Epistolam Iudę.

Deinde, quod author ^m ipſius aſſerat se post Apostolos vixiſſe.

Respondeo, simul quidem cum Apostolis vixiſſe: verum posterius Epistolam scripiſſe: & potuiſſe meritò aliorum Apostolorum mentionem facere: sicut Pauli fecit ⁿ Petrus.

Tertiò obiiciunt; in Perſide prædicasse Iudam: & proinde, si quid scripſit, Perſicè scripiſſe.

^o Vers. 9.

^p v. 14. & 15.

^q Tertull. lib. de habitu muliebri cõ- tendit librum Henoch eſſe canon.

^r Hac reſponſio colligitur ex Aug. 15. Ciuit. 23. & Hiero.

in cap. 1. ad Titum tom. 6. quo fuſe hæc de re agit.

Respondeo, Matthæum etiam Euangeluisse in Æthiopia, minimè tamen Æthiopice scripiſſe. Scripſit ergo Gręcè Iudas, quia erat lingua communior.

Quarto, ^o refertur in hac Epist. quædam historia de altercatione S. Michaëlis cum Diabolo, pro corpore Moyſi, ^p & citatur quoddam vaticinium ex libro Henoc, quorum nihil inuenitur in probatis ſcripturis.

Sed etſi ^q veri ſimilius ſit librum Henoc Apocriphum eſſe, ^r tamen credendum eſt, Henoch

aliquid diuini, & Prophetici scripſiſſe, ac eius ^s in *Phænomenis* vaticinium tantum citari & probari à Iuda. ^{teste Hier. ſup. cita-}
 Quemad. Paulus ex ^s Arato, ^t Menandro, & ^{to Act. 17. verſ. 28.}
[¶] Epimenide, nonnulla vera citauit, neque ta- ^{τὸ γὰρ λόγος ἱερ-}
 men eorum omnia ſcripta probauit. Contra ^{μεν. Ipſius enim}
 Petri poſtერიorem obiiiciunt ſtyli diuerſitatem ^{genus ſumus.}
 à priori. Sed ſi quæ diuerſitas ſit, nata eſt ex in- ^{t in Comediâ:}
 terpretum diuerſitate, ^x vt Hieron. reſpondet. ^{φθάρσαν ἢ γὰρ κα-}

Contra ſecundam, & tertiam Ioannis oppo- ^{σα ὁμιλίαι κακὰ.}
 nunt authoritatem ^y Papiæ, docentis duos ^{Corrumpunt mores}
 fuiſſe Ioannes vnum Apoſtolum, alterum ſe- ^{bonos colloquia pra-}
 niorem dictum. Et quia author harum Epiſto- ^{na I. Cor. 15. v. 33.}
 larum, ſe ſeniorē nominat, veriſimile eſſe, ^{v in Oraculis cita-}
 fuiſſe huiuſmodi poſtერიorem Ioannem. Sed ^{tur à Paulo I. ad}
 coniectura hæc ^z leuior eſt, quæ opponi de- ^{Titum v. 12.}
 beat Eccleſiæ iudicio, quæ has Epiſtolas Ioan- ^{Χρῆς ἀὰ Φῦσαι,}
 ni Apoſtolo tribuit: ideo dictus meritò ſenior, ^{κακὰ φησὶ, γὰς ἰς}
 quòd poſt omnes Apoſtolos vixerit. ^{ἀγὰ.}

ante medium tom. 3. ^y apud Euseb. 3. cap. ultimo *historia* & Hieron. de vi-
 ris *illuſtr. in Papiâ, item de duobus Ioan. in Ioan.* ^z Nam nec Papias nec
 Euseb. aut Hieron. dicunt propterea has epiſt. non eſſe Ioan. Apoſtoli, ſed
 prior nihil hæc de re: alij duo tantum declarant attribui Ioanni non Apoſto-
 lo à quibuſdam: porro Hierony. epiſt. 85. ad Euagrium quæ incipit, Legi-
 mus in Eſaia, & c. diſertè affirmat eſſe Apoſt. Ioannis.

De Apocalypſi.

C A P. XIX.

MARCIONISTAE, ^a Alogiani, ^a apud Tert. 4. con-
^b & Theodotiani Apocalypſim ^{tra Marcionem fo-}
 reiiciebant: idem facit ^c Lutherus, ^{lio poſt initium vno.}
 qui ſe aliquid in ea deſiderare di- ^b apud Epiph. hæ-
 cit, quòd hic liber affirmet beatos ^{ref. 51. & 54. hæc}
 qui ſeruauerint, quæ in ipſo ſcripta ſunt, cum ^{initio, illà aliquot}
^c in Prologo, præſa- ^{poſt initium.}
 tione verò antiquio- ^{re noui Teſtamenti}
 Apocalyp. ſimilem
 vult 4. li. Eſdra. Brentius & Kennis. ſup. Luthero ſubſcribunt.

DE VERBO DEI

^d cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56. tamen ea nemo intelligat. A Luthero deficiunt
^e apud Euseb. 3. hi. dumtaxat ^d Magdebu. ^c Caius vetustus author
 28. ut citat Bel. ve- Cherinti librum esse affirmat. canonicum ve-
 rum in vers. Chri- rō esse ^t asserit Dionys. Alexand. An vero sit
 siphors. cap. 22. Ioannis ^s dubitat.

At Apocal. ^b citatur nomine Ioānis à Con-
 cilio Ancyrano, ante mille ducentos annos. ⁱ In
 Carthag. autem tertio, & Rom. sub Gelasio pri-
 mo, inter Canonicos computatur libror. ^k To-
 letan. denique quarto, multorum Conciliorum
 & Pontificum sanctionibus confirmatur esse
 Ioannis Apostoli. Deinde ⁱ PP. Græci ^m
 Dionys. ⁿ Irenæus, ^o Origen. ^p Athanas. ^q
 Epiph. ^r Damas. ut Ioannis recipiunt. ^s Theo-
 philus autem, ^t Melito ^u Dionys. & ^x Cle-
 mens Alexandri. atque ^y Chrysost. ut diuinam
 scripturam agnoscunt.

Denique PP. Latini ^z Cypria. ^a Hilar. ^b In-
 nocent. ^c Ruffin. ^d Isidorus pro sacra, & diui-
 na scriptura Apocalypf. recipiunt. ^e Tertull.
 verō ^t Ambros. & August. ^h & Hierony.
^f Apud Euseb. 7. opinionem dicentium

Apocalyp. esse Cherinti. Tamen qui sint illi non nominat. & Ibid. & apud
 Niceph. 6. cap. 23. ^h Can. ultimo. ⁱ Can. 47. ^k Can. 16. ^l [Obser-
 nat Caesar Baron. 1. Annal. p. 737. & 738. Sanctos Basil. & Greg. Naz.
 atque Amphilochem (qui carmine ad Seleucum ait plurimos putare Apo-
 calyp. ad alterinam esse) ab eis interdum abstinuisse. Nec Conc. Laodicenum
 in Catalog. lib. Canon. eius meminisse. Quæ fuerit causa Hieronymo asseren-
 di in Epistola 129. ad Dardan. Ecclesias Græcorum non recipere Apocalyp-
 sim.] ^m Cap. 3. p. 3. calest. Hierarch. quo ait esse dilecti discipuli visionem.
ⁿ lib. 5. cap. 35. ad finem. ^o Homil. 7. in Iosue & in Psal. 1. ^p in Synopsi.
^q Hæres. 51. & 76. ^r sup. item Iustin. Dialog. cum Tripho. ultra mediū.
^s apud Euseb. 4. hist. 23 in Ruff. 24. ^t Euseb. sup. cap. 24. in Ruff. 26.
^u sup. ^x 2. Padag. 12. ^y in Psal. 90. ad finem. Quis est (inquit) iste leo
 qui de tribu Iuda. ^z de exhortatione martyrij cap. 3. 8. 10. 11. & 12.
^a prefat. in Psal. ^b Epist. ad Exuperium. ^c in Exposit. Symboli cum enu-
 merat libros Canonic. ^d 6. Etymol. 1. ^e Contra Marc. 4. sup. ^f in illud
 etenim homo pacis meæ. Psal. 40. tom. 1. ^g Tract. 36. in Ioan. ad medium
 to. 9. ^h Epist. ad Paul. & Dardan. sup. qui etsi tantum dicat esse Ioannis,
 tamen satis apparet loqui de Ioanne Euang. sicut & Ruffi. sup.

Apostoli Ioannis esse volunt. Quare ad Lutherum respondetur, etsi multa sint in hoc libro vaticinia obscura, multa tamen esse clarissima vitæ præcepta, vt de constantia in persecutionibus, odio Hæreticis habendis &c.

Sed obiicit Erasmus. i. à nonnullis dubitatum de hoc libro, ab alijs tacitum. At illis opponimus tot supra citatos PP. Secundò authorem libri passim suum inculcare nomen dicens. Ego Ioannes: quasi syngrapham scriberet, non librum.

Respondeo id falsum esse, cum ad summum ter nomen Ioannis in hoc libro inueniatur: deinde quid inde absurdi: nonne Daniel, vt minimum octies ait ego Daniel.

Tertio non haberi in titulo Græco Ioannis nomen, sed Theologi.

Respondeo nullum inter Apostolos habuisse Theologi nomen, ⁱ præter Ioannem Euangelistam.

¹ Quare Dionys. Areop. epist. ad Ioan. Athan. in synop. alique veteres eum Theologum vocant.

De libris Apocryphis.

C A P. XX.

APOCRYPHVS rem significat occultam, atque reconditam. *ἀποκρύφειν* enim celare est, *ἀποκρυφή* verò latibulum. A ^a scriptoribus autem Ecclesiasticis interdum illæ dicuntur Apocryphæ scripturæ, de quibus non est certum an sint Canonice, etsi constet nullos continere errores, ^b interdum verò, quæ adiunctos continent errores. ^c Apocryphi libri sunt, Oratio Manassæ, quia nec pars est cuius sacri libri, nec ponitur nominatim in Canon. ^d Concilij, aut PP. & in sola habetur edi-

^a ita Hierony. in prolog. Galeato ad finem.

^b ita Hieron. epist. ad Letam de Institutione filia to. 1.

^c de Apocryphis libris vide Gelas. d.

15. Can. Sancta Romana. Innocent. 1. epist. 3. [& Baron. to. 1. Annal p. 326. 327. 328. anni 44.]

DE VERBO DEI

^d Canon. 59.

^e sess. 4.

^f In questionibus
sive traditionibus
Hebraicis in Gene-
sim ad medium in
illud: Et nuncia-
uerunt Abraham
dicentes: Ecce
peperit Melcha,
&c.

^g Ille enim Iobab
qui numeratur inter
posteriores Esau Genes.
36. v. 33. scribitur
יובב Iob vero de
terra Hus יבן.

^h Tertull. lib. de
orat. ad finem. Ire-
naeus 4. cap. 37. initio
Clemens Alexadr.
6. Strom. Athan li.
de decret. Nica-
Synodi. Huncque
librum reuera uti-
lem ait Hieron. de
viris illustr. in Her-
mete & Euseb. 3.
cap. 3.

ⁱ Decreto de libris
Ecclesiasticis.

^k in Synop.

^l [aliàs 85. in
Balsamone.]

^m Epist. 1. ⁿ [item ordinationum Clementis libri octo; & illius Aposto-
lorum Acta.] ^o Can. Sanct. Rom. d. 15. ^p Can. 6.

tione Latina. Psalmus centesimus quinquagesi-
mus primus, quia ^d Concil. Laodicen. & Tridēt.
tantum admittunt centum quinquaginta psal-
mos. Appendix Iob. Non enim in vulgata edi-
tione Latina habetur: cum tamen tantum eos
Canonicos velit ^e Concil. Trident. qui in ea
editione habentur. Ostenditque ^f Hierony.
falsò dici in hoc appendice, Iob fuisse de stirpe
Esau, & cum fuerit de stirpe Hus, qui fuit filius
Nachor. Apocrypha etiam videtur præfatuacula
in Threnos, nam nec in Hebræis, nec in La-
tina omnibus codicibus habetur, nec attingit-
ur ab expositoribus. Apocryphus liber Her-
metis, qui inscribitur Pastor. Etsi enim ^h PP.
quidam eum citauerint, à nullâ tamen Synodo
in Canonem relatus est, imò ⁱ Gelasius eum à
Canone reiecit. Eadem ratio erit de quarto Ma-
chab. (à solo enim ^k Athanas. nominatur, &
ab eodem extra Canonem ponitur.) Ac de
quarto Esdræ, qui à nullo Concilio in Canone
ponitur, nec in Hebræo aut Græco habetur.
Tertius Machabæor. in Canonem refertur à
Clemente, Canone octuagesimo quarto Apo-
stolorum. Sed Canon iste non videtur esse
Apostolorum, tum quia Zepherinus à Petro
decimus ^l quintus solû septuaginta, vel sexagin-
ta Canones Apostolorû fuisse ^m tradit. Tum
quia in ipso Canon octuag. quarto, numeran-
tur inter sacros libros Epistolæ duæ ⁿ Clemen-
tis, quas ut Canonicas nusquam Ecclesia rece-
pit, & omittuntur qui reuera Canonici sunt ut
libri Esdræ, Tobie &c. Quare Gelasius Cano-
nes Apostolorum inter Apocrypha ^o reiecit,
ob aliquos corruptos, vel additos. Nec refert
fuisse octuaginta quinque approbatos in ^p
Canonibus qui dicuntur sextæ Sinodi. Nam re-

uera hi Canones non sunt sextæ Synodi, sed cuiusdam alterius Concilij postea celebrati, & à Sergio & Papa reprobati. De tertio Esdræ videtur aliqua difficultas. Nam in codicibus Græcis est primus, nobis autem primus, & secundus illis est secundus. Quocirca verisimile est, antiqua Cōcilia & PP. cūm ponunt in Canone duos libros Esdræ, intelligere omnes tres, sequebantur enim versionem septuaginta interpretum. Adde citari tertium Esdræ, ab ^r Athanasio, ^s Clement. Alexand. ^t Cypr. ^u August. Nihilominus hoc non est admittendum. Tūm quia Melito, Epiph. Hilar. Hierony. Russin. in Canone exponendo veteris testamenti apertè sequuti sunt Hebræos. Hebræi autem tertium Esdræ non habent: tūm quia nihil ex hoc tertio libro legitur in officio Ecclesiast. quod argumentum est non fuisse à longo tempore hunc librum in numero sacrorum habitum. Deinde ^x Galas. vnum tantum Esdræ librum recipit, quo sine dubio duos ^y nostros intelligit. Ex Græcâ vero 70. interpretatione nihil dumtaxat certi asseri potest, in quorum exemplaribus extitit mira varietas teste Hier. Quare nec correctiones codices Græci, tria Esdræ volumina habebant. vtuntur autem PP. testimoniis huius libri propter vtilitatem, sed id & rarò faciunt, & nusquam sacrum, aut diuinum appellant.

^q teste Beda lib. de 6. etatibus in Iustiano. Vide infra lib. I. de Concil. c. 7.

^r Orat. 3. contra Arianos.

^s 1. Stromat.

^t Epist. ad Pompeium. aliquot ante finem.

^v 18. Ciuit. 36.

^x in Concil. Rom. 70. Episcop.

^y qui Hierony. teste præfat. in Esdræ vno volumine continetur [*Et* Epiph. de ponderibus *Et* mensuris testatur pro vno libro haberi à Iudeis.]

DE VERBO DEI LIBER SECVNDVS,

*Qui est de editionibus librorum
Sacrorum.*

*Ostenditur editionem Hebraicam Mosi,
& Prophetarum numquam periisse.*

CAP. PRIMVM.

NIVERSAM sacram scrip-
turam periisse, euerfione Ci-
uitatis, & Templi per Baby-
lonios ^a nonnulli docuerunt,
ex libro ^b quarto Esdræ. Sed
cum huiusmodi liber Apocry-

phus sit, ^c nullum est testimonium eius. Id mi-
nus etiam colligitur ex illis secundi libri.

^d Dixerunt Esdræ scribe, ut adferret librum legis
Mosi: ^e Attulit ergo Esdras. Non enim dixe-
runt, ut iterum componeret librum legis, sed
ut adferret, quia sciebant inueniri posse. Nam
etsi scripturæ quæ seruabantur publicè in tem-
plo incensæ fuerint à Babylonijs, tamen verifi-
mile est ipsarum exempla apud ^f Hebræos
fuisse priuatim seruata, & Alij contendunt li-
bros quidem sacros ab Esdrâ restauratos fuisse,
non quidem iterum omnia dictando, sed colli-
gendo, & in vnum ordinando corpus, cum co-

^a Basil. Epist. ad
Chilonem quæ est
181. paulo ante fi-
nem. Hic campus
(inquit) in quo se-
cessu facto Esdras
omnes diuinos li-
bros, ex mandato
Dei cruciavit.

^b cap. 14.

^c [sed nec in hoc
cap. habentur qui-
nam sint libri, quos
tunc cruciavit Es-
dras.]

^d cap. 8. v. 1.

^e v. 2.

^f Maxime apud
Ezech. Daniel. Hie-
rem. Aggeum Za-
char. & Esdram
qui in hac tempora
vivebant.

^g Chrysost. hom. 8.
in ep. ad Hebr. ali-
quot ante finem. to.
4. Theodoret præf.
in Psal. Tertull.
de habitu muliebr.
in medio.

DE VERBO DEI LIB. II. 22

rum emendatione, quæ deprauata fortè contingerat. Sed Hieron. in Galeato prologo. Esdras nouas quidem inuenisse literas Hebraïcas meminir: ^h de noua autem editione ab Esdrâ nihil prorsus dicit. Deinde si iterum huiusmodi libros dictasset, certè vel Chaldaïcâ lingua, vel mixta ex Hebræa & Caldaïcâ, quæ tunc erat in vsu, & quâ conscripti sunt libri Danielis, & Esdræ. At in libris sacris manet germanum Idiomâ Hebræum, vt patet ex propriorum Etymologiâ nominum, verbi namque gratia Hebraïcè Mulier est מְיֻנָּה, vir autem וִירָא quasi qui diceret vir, & virago. At in nullâ aliâ lingua vir, & mulier hâc habent nominis similitudinē. Denique linguam Hebraïcam, quâ sacros libros scriptos esse videmus, antiquissimam, & primam ¹ 10. prepar. 2. omnium linguarum esse breuitas, atque simplicitas eius: tum authoritas ¹ Eusebij, ^k Ambrosij, ¹ Hierony. atque ^m August. docent. Nec repugnat eundem August. ⁿ dicere linguam Hebraïcam inuentam post tempora Noë. Nihil enim aliud intendit quam tunc temporis Hebræam fuisse dictam ab Heber. in cuius mansit familiâ, post linguarum confusionem, & quæ antea erat cōmunis fuisse priuatam. Quare ^m 16. Ciuit. II. sequitur legis, & Prophetarum libros non ab ⁿ sup. cap. ult. ad finem. Esdrâ, sed à Mose, & Prophetis nos habere scriptos.

^h Cum ibi maximè esset locus dicendi.

¹ 10. prepar. 2.

^k in 3. ep. ad Phil. ad illud si quis alius videtur considerare in carne tom. 1.

¹ Epist. 142. ad Damas. multis ante medium tom. 3.

^m 16. Ciuit. II.

ⁿ sup. cap. ult. ad finem.

Num Hebraica editio sit corrupta.

C A P. II.

^a ALVIN. ^b Kemnit. & ^c Georgius ^d Maior omnia volunt examinari, & emendari ad Hebræum textum. Sed hæc sententia falsa est. Nam ipsemet ^d Caluinus contem-

^a in Antidoto Con. cil. Trident.

^b in Examine.

^c prefat. in Psal.

^d cap. 6. §. 11. Institutionum.

DE VERBO DEI

o *Verf. 6.*

f *Iikra.*

g *Kavam.*

h *Rom. 10. verf. 18.*

ic πῶσων τῶν γλῶ
ἰσῦλ' ἢ οὐ φθόγος
αὐτῶν.

i *in versione suâ ex
Hebræo. Psal. 19.*

tom. 7.

k *cap. 2. v. 22.*

l *Vt Iacobus Chri-
stopolitanus Episc.
pæfat. in Psal. &
Camus 2. de locis-
cap. 13.*

m *Octauo libro in
Isayam.*

n *Tomo 4. in illud
6. Isaiæ. Et dixit
vade, & dices po-
pulo huic &c. citans
Origen. sup.*

o *Ioan. verf. 39. ca.
quinti.*

p *15. Giu. 13. initio.*

q *aut Septuaginta
voluisse ex indu-
striâ & inuidiâ
textum deprauare.*

r *apud nos 21. ver.
18.*

s *Chaari.*

t *Chaary vel cha-
כר.*

dit esse legendum Isaia c nono *Et vocabitur
admirabilis.* At Hebræus textus nunc habet f
כרפ' vocabit. vulgaris autem lectio melior est.
Item Psal. decimo octauo Hebræi codices le-
gunt: *In omnem terram exiuit.* g *וּכְרַף* linea sive
perpendicularum eorum. Non solum autem seprua-
ginta verterunt φθόγος αὐτῶν: sed eorum versio-
nem approbavit h Paulus, & i Hierony. ex
Hebræo vertit: *Exiuit sonus eorum.* Desunt etiam
in Hebræo aliquando integræ sententiæ, quæ
nec in versione septuaginta, nec in translatione
Hierony. desunt, vt illud k Exodi. *Alium quo-
que genuit, & vocauit nomen eius Eliezer, dicens
Deus patris mei auxiliatus est mihi, & liberauit me
de manu Pharaonis.*

l Alij volunt Hebræos in odium Religionis
Christianæ multa deprauasse loca. Sed vt argu-
mentantur Orig. atque n Hierony. Si Hebræi
sacras deprauarunt scripturas, vel ante Christi
aduentum, vel post. Si ante, quare à Christo
non fuerunt dumtaxat reprehensi, cum leuiores
non tacuerit? Quare auditores suos ad scriptu-
rarum lectionem o inuitauit? Si posterius: vnde
ergo testimonia à Christo, & Apostolis cita-
ta, nunc omnia ferè inueniuntur in Mose, atque
Prophetis, vt ab illis sunt citata? Deinde vt ait
p August. non est q verisimile Iudæos longè,
latèque diffusos, in hanc conspirasse depraua-
tionem. Nec dicas post Hierony. & Augustini
tèmpora hanc contigisse deprauationem. Nam
vnde ergo illa Hierony. Psalmor. translatio,
conueniens in omnibus, cum textu Hebræo
qui nunc extat. Si quidem de Psalmorum de-
prauatione, præcipua est controuersia. Quod
autem Psalmo r vigesimo secundo legamus
foderunt, Hebræi verò nunc legant s כרפ' si-
cut leo; non debet mouere. Nam Rabbin i in
Massoreth (quem post Hierony. scripserunt)
monent esse legendum t כרפ' foderunt.

Tertio, v Philo testatur vsque ad sua tempora, per spatium amplius, quam duorum millium annorum, ne verbum quidem in lege fuisse mutatum: Et quemlibet Iudæum centies potius moriturum, quam in aliquo pati legem mutari. Non est autem verisimile posteriores Iudæos aliquid mutasse, cum legem ut numen adorarent.

Quarto, si corrumpere voluissent scripturas, maximè vaticinia de Christo, hoc tamen minimè fecerunt: Et in quibus à nobis discrepant parui sunt momenti quantum ad fidem, & religionem: Et sæpè x codices Hebræi magis vexant Hebræos, quam Græci, aut Latini.

Denique, verisimile non est Deum permisisse tantam fieri corruptionem, in suæ iacturam Ecclesiæ, cuius adeò grauem gerit prouidentiam.

Obiiciunt y Iustinum, z Euseb. a Origen. atque b Chrysost. suspicantes Iudæos, ex Hebræis codicibus quædam erasisse, quædam corripuisse, in odium Religionis Christianæ.

Respondeo, hæc esse verba Iustini, Ac (inquit) quod illi multos, & integros locos illarum, ex translatione eorum, qui cum Ptolomæo fuere, seniorum sustulerint, &c. scire vos volo. Quibus verbis aperte loquitur de versione septuaginta. Eusebius nihil aliud dicit quam conuictum à Iustino Tryphonem maiores suos ex scripturis quædam capitula fraudasse. Quod certè intelligendum est, ut suis verbis exposuit Iustinus. Origenes autem loquitur de ijs quæ 70. abstulerunt, vel postea in eorum editione fuere corrupta. Chrysostom. verò c de interpretibus Iudæis Aquila, Symmacho, & Theodotione.

ut quæ Iudæi omiserant, & corruperant restitueret. quod autem in illud S. Michee. Et tu Bethlem Ephtata, ad finem to. 5. & 6. in cap. 3. ad Galat. dicat Iudæos aliquid ex Hebræo erasisse, dubitando loquitur. At in Isaiam sup. ridet eos qui putant Hebræos codices esse falsatos.

v Lib. de excessu Israh. Israh. ab Aegy. pto & citatur ab Euseb. 8. præp. 2. post initium.

x Et illud Isaya 53.

v. 4. Nos putauimus eum quasi le-

prosum & percus-

sum à Deo, & hu-

milium in He-

bræo, legi potest

מכה אלהים

ומענה mueche

elohim umghumme:

Percussum Deum,

& humiliatum.

y Dialogo cum

Triphone post me-

diurn.

z 4. hist. 17. Ruff.

18.

a homil. 12. in Hie-

rem. in medio. &

ad finem.

b Homil. 5. in

Matth. ante medi-

um. 2.

c De quibus etiam

loquitur Hieron. in

epist. 39. ad Aug. to.

2. cum ait, (aliquot

ante finem) se vo-

luisse diuinos libros

vertere ex Hebræo,

ut quæ Iudæi omiserant, & corruperant restitueret. quod autem in illud S.

Michee. Et tu Bethlem Ephtata, ad finem to. 5. & 6. in cap. 3. ad Galat.

dicat Iudæos aliquid ex Hebræo erasisse, dubitando loquitur. At in Isaiam

sup. ridet eos qui putant Hebræos codices esse falsatos.

^d *Has mutationes vocant* תיקון סופרים *Tikun Sophrim.*

^e *Vt* Osee 9.v. 12.

olim fuisse dicunt

מִשְׁרֵי מֶהֱמָ : *Bescari mehem caro mea ex eis, ut habēt*

70. *scribas correxisse sicut & nos habemus, & Hier.*

legit ibi to. 5. מִשְׁרֵי מֶהֱמָ Besuri mehem, cum recef-

fero ab eis item

Abaci. 1. vers. 12. מוֹת לֹא תָמוּת, non morieris

correxisse מוֹת לֹא תָמוּת, non moriemur ut nos & Hier. habemus, &c.

^f *v. 13. τὰ φῶς ἀντι- ὡγμίνος ὁ λαρεὺς ἀν- τῶν.*

ταῖς γλώσσαις ἀν- τῶν ἐδοκίμασαν.

ἰὸς ἀσπίδων ἅπὸ τῆς χεῖρὸς αὐτῶν.

Ver. 14. ὦν τὸ σῶμα ἀργῆς καὶ πικρίας γεμῖται.

V. 15. ὁ δὲ οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχάει αἷμα. 16. Σμῖντε ἱμῖνα, καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. 17. καὶ ὁδὸν εἰρήνης ἐκ ἔγνωσαν. 18. ἐκ ὧν φέτος ἦν ἀπώαντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

^g *Prefat. comment. in lib. 16. in Isaiam. h primus & 2. Inueniuntur Psal. 5. vers. 11. tertius. Psal. 139. vers. 3. quartus. Psal. 9. vers. 8. quintus 6. & 7. Isaya vers. 7. & 8. ultim. Psal. 35. vers. 1.*

Obiciunt secundo: Iudæos passim affirmare multa à quibusdam suis Sapientibus ^d mutata esse in sacris libris.

Respondeo. 1. fortè hoc non esse verum: huius enim sententiæ origo est Talmud, liber fabulosissimus. Quare Hierony. & Epiph. antiquiores Talmud, nusquam huius mutationis, vel correctionis meminerunt. 2. etiamsi illud verum sit, tamen nihil aliud esse quam veram locorum deprauatorum emédationem factam ab Esdra, & alijs sanctis Prophetis, post reditum à captiuitate. Certè in editione nostra vulgata ista ^e loca ita habentur, vt Scribæ correxisse dicuntur: atque ita se legisse significat ipse Hierony. commentar. suis in Prophetas.

Tertio deesse in omnibus impréssis codicibus Hebræis hos versiculos psalmi decimi terrij, ab Apostolo citatos Rom. 3.

^f *Sepulchrum patens est guttur eorum. Linguis suis dolosè agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum.*

Quorum os maledictione & amaritudine plenus est. Volucres pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio, & infelicitas in vijs eorum.

Et viam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorum.

^g *Hierony. respondet huiusmodi versus non pertinere propriè ad psalmum decimum tertium: sed ab Apostolo allegari ex ^h varijs scripturæ locis. Deinde ab aliquo alio in psalmum istum translato. Cum tamen neque habeantur in translatione huius psalmi à Septuaginta, ne-*

que vllus author Græcus in suis commentariis in hunc psalmum exponere huiusmodi versus voluerit. Nec quidquam interest illos inueniri in vetustissimo quodam Anglicano codice.

Manifeste enim sunt addititi. Nam nec verba sunt omnia Hebræica vt illud ¹ מִן־מֶלֶךְ fors, nec phrasis, præsertim in illo versu אֲשֶׁר פִּידֵם אֱלֹהִים ^k אשר פיהם אלהים ^k Ascher Pihem ^k alah vmarach male.

¹ Maxel.
^k Maledictio, em-
cratio.

Quorum os eorum dolus, & amaritudo impleuit. Non enim Hebræi ad finem verba collocare solent, Patitur tamē Ecclesia hos versus in huiusmodi psalmo, quia partes scripturæ sunt, nec queunt auferri, sine scandalo populi, cum iam longo recepti sint vsu.

Vltimò, legitur in Hebræo Genesis ¹ octauo: ¹ Var. 7.
Coruus egrediebatur, & reuertebatur. At vulgata editio, & Septuaginta habent, non reuertebatur.

Respondeo, in Hebræo non haberi, & reuertebatur, Sed, ^m Et exiit exeundo, & redeundo, do- ^m וְיָצָא יוֹצֵא
nec siccarentur aquæ: quod non significat coruū ^{נְשֹׁךְ}
rediisse intra arcā, sed circa eam volitasse, eun- ¹ וַיֵּצֵא יֵצֵא
do, & redeundo, vt solent aues: cum quo benē ¹ vastos.

^m וְיָצָא יוֹצֵא
^{נְשֹׁךְ}
¹ וַיֵּצֵא יֵצֵא
vastos.

Tertia ergo sententia vera est, scilicet Hebræicas quidem scripturas, non esse omnino integras, & puras: sed habere aliquos errores, qui partim typographorum incuriā, partim Rabbiorum ignorantia irrepserunt: verū huiusmodi errores nec fidei, nec bonis moribus officere posse. Qui enim ex punctorū mutatione contigerūt, possunt aliter legi per aliorum additionem punctorum.

DE VERBO DEI

De editione Chaldaica.

CAP. III.

^a Pentateuchum
translulisse fertur
R. Aquila Chal-
daicè Onkelus di-
ctus. Iosue, Iudices,
Regum libros &
proph. R. Ionatham
Vzielis filius. Psal-
mos, Iob, Ruth
Esther, & Salom.
opera R. Iosephus
cassus.

HALDAICA editi sunt lin-
guâ Tobias, Iudith, & ex par-
te, libri Esdræ, & Danielis: Pa-
raphrastice quoque trāslatum
est ^a vetus testamentum ex
Hebræo in Chaldæum, quam
paraphrasim Targum vocant, magnæ quidem
apud Iudæos authoritatis: exiguæ autem apud
Catholicos (nisi ad confutandos Iudæos) Quod
hæc paraphrasis multis mendis, & fabulis
abundet.

De Syriaca editione.

CAP. IIII.

EBRÆI in captiuitatem ducti
paulatim ceperunt linguam obliuif-
ci propriam, & Chaldaicâ discere:
quia tamen eam perfectè pronun-
tiare nequibant, & aliquid ex He-
bræo retinebant semper, hinc tertia quædam
lingua nata est, ex utraque mixta: vulgaris, ac
materna Iudæorum deinceps: quæ Syriaca di-
cta est, à regione in qua maxime viguit.

Distinctur verò, Syriaca, atque Chaldaica
characteribus, coniunctionibus verborum, affi-
xis, punctorum notatione, sono vocalium, idio-
tismis, ac toto ferè structura linguæ.

Nullus autem liber testamenti veteris Syria-
cè scriptus est ab authore primo, nisi fortè pri-
mus

LIBER SECVNDVS. 25

mus Machabæorum & Ecclesiasticus: quorum ^a De priori, in pro-
vtrumque ^a Hierony. testatur se Hebræum le- log. Galeato, de po-
gisse. Verisimile autem est conscriptos fuisse sterior. prefatione in
lingua apud Hebræos tunc temporis vulgari, proverbialia.
nimirum Syriaca. ^b Quidam etiam probabiliter ^b Albertus Vidi-
volunt Evangelium Matthæi ab ipso Syriacè mestadius Ferdinã-
scriptum, & Epistolam ad Hebræos ab autore disimperatoris Can-
suo. Quod enim nonnulli PP. ^c dicunt hæc cellarius, & Guido
ipsa fuisse Hebræicè scripta, intelligendum est Fabritius, cuius est
de vulgari linguâ, inter Iudæos, tempore Apo- Latina interpreta-
stolorum: quemadmodum dicuntur in Euan- tio novi Testamenti
gelio ^d quædam Hebræicè dicta, quæ tamen Syriaci in Bibliis
Syriacè prolata fuere. Præterea novum Testa- regius.
mentum è Græco fuisse à sancto translatum ^c Vt Irene. Orig.
Marco Syri arbitrantur. Sed hoc minimè verifi- Euseb. Athanas.
cabile est: cum huiusmodi translationis non me- ^d De quibus vide
minerint Clemens Alexandr. Origenes, Euseb. Hieron. de nomini-
Athanas. Theophilus, Epiph. Hieron. Cyrillus, bus Hebraicis to. 3.
Theodor. alijve PP. qui vel in Syriâ, vel Ægy-
pto, aut Episcopi, aut Presbyteri fuerunt, & mul-
ta de scripturis sacris scripserunt. Quare in edi-
tio Syriaca ætate horum PP. posterior est, non
potest eius authoritas tanta esse, ut cum editio-
ne Græcâ, aut Latinâ meritò comparari possit.

De variis Græcis Editionibus.

CAP. V.

DITIONES Græcæ Testamē-
ti veteris novem omnino nume-
rantur, omissa illa cuius memi-
nit Clemens Stromat. primo, &
ex qua Plato, & ceterique Philo-
sophi non pauca hauserunt.

Prima, est Septuaginta Seniorum.

Secunda, est ^a Aquilæ Pontici, facta ex He-

Tom. I.

D

^a Fuit iste primo
gentilis, deinde
Christianus, tum ab
Ecclesia pulsus,
quod Astrolog. In-
diciaria incubere,
ad Iudæos se contu-
lit, quo tempore scri-
pturas interpreta-
tus, nec satis bonâ
fide.

DE VERBO DEI

^b teste Epiph. lib. de mens. & ponder.

^c Hic ex Marcionista factus est Iudeorum proselitus: maiori tamen fide se interpret. egit. Quocirca Ecclesia Danielem ex eius interpr. semper legit, teste Hier. præf. in Danielem.

^d Fuit primum Ebionita, iuxta Euseb. 6. hist. 11. vel Samaritanus, iuxta Athanas. ad finem Synop. & Epiph. sup. deinde vero ad Iudeos se contulit.

^e Epiph. sup.

^f teste Epiph. sup.

^g Ut narrat Epiph. sup. & heresi 64. & Euseb. sup.

^h Dimisit enim Origen. primo, singulas pag. in 6 columnas. in 1. descripsit He-

braicum textum Hebraïcis literis, in 2. eundem literis Græcis, in 3. Interpret. Aquila, in 4. Symmachi, in 5. Sept. seniorum, in 6. Theodotionis. Atque hæc volumina propter 4. interpret. tetrapla, propter 6. columnas exapla dicebantur. Addidit deinde 5. & 6. versionem, unde octapla dicta.

ⁱ teste Athanas. sup.

brao in Græcum tempore Adriani [Post Septuagin. Interpretes, annis 430. mensibus 4. iuxta ^b Epiph.]

Tertia, ^c Theodotionis sub Commod.

Quarta, ^d Symmachi temporibus Seueri Augusti.

Quinta, ^e innominati authoris, in quibusdam reperta dolijs in vrbe Hierico, anno septimo, Antonij Caracallæ.

Sexta, ^f quoque sine nomine authoris inuenta in dolijs apud Nicopolim, Imperante Alexandro Mammææ. Ex ^g quibus omnibus editionibus composuit Origenes ^h hexapla, siue tetrapla, & octopla.

Septima editio, est Origenis, qui scripturas quidem ex Hebræo non transtulit, sed ita interpretationem Septuaginta emendauit, ut nouam editionem fecisse putaretur: quæque videtur illa quam Hierony. præfat. in decimum sextum lib. in Isaiam *xviii* vocat, id est communem.

Octaua, ⁱ Sancti Luciani presbyteri, & martyris, reperta Nicomedix, Imperante Constantino.

Nona, Hesychij, qui interpretationem Septuaginta iterum emendauit, atque Ægypti Ecclesijs tradidit.

De interpretatione septuaginta Seniorum.

CAP. VI.

PRIMA quæstio hac de re est, quo tempore facta sit huiusmodi interpretatio. ^a Irenæus, & ^b Clemens Alexandr. volunt contigisse sub Ptolomæo Lagi filio. ^c Aristæus tamen, ^d Tertull.

& Athanas. sub Ptolomæo Philadelpho eius successore, decimo septimo regni ut refert ^f Epiph. & quod probabilius est. Et proinde à tempore factæ translationis vsque ad Christum fluxisse annos ducentos nonaginta vnum.

Secunda, quorūnam librorū fuerit translatio. ⁿ Hierony. videtur velle, fuisse tantum Pentateuchi quod ex Aristæo, & Iosepho probat, qui tantum legis meminerunt. Probabilius tamen est vertisse Septuag. omnes libros canonis Hebræi ut sentiunt ⁱ Iustin. ^k Irenæ. ^l Clemens Alexand. ^m Epiph. Nam Apostoli vsi sunt Græca versione in testimoniis prophetarum citandis, tempore autem Apostolorum nulla erat alia versio Græca, quam Septuag. interpretum. Et certè si Pentateuchus tantum fuisset vertendus, poterat absolui sine miraculo, breviori spatio quam 70. dierum. Neque Hierony. contrarium habet asserendo, sed dubitando. Nam alioquin in commentariis Prophetarum mentionem facit versionis Septuaginta, tamque explicat. Aristæus autem & Iosephus nomine legis omnes comprehenderunt libros: quod à lege (quæ erat præcipuus liber) omnes libri dumtaxat denominarentur unde ⁿ Christus aliquando dixit scriptum esse in lege, quod tamen in Psalmis scriptum est.

^a 3. cap. 25.

^b 1. Stromat.

^c historiâ hac de re

Et Iosephus 12.

cap. 2.

^d in Apologetico

cap. 18.

^e in Synop. ad finē.

^f de mens. & pōder.

^g habet enim hac

sententia plures *Et* antiquiores testes.

^h proæmio in tra-

dit. Hebræicas ad fi-

nem quo meminit

Iosephi *Et* in 3. Eze-

chielis ad illud Ter-

tia tui pars peste,

Et c. quo & Aristæi,

ac omnis scholæ Iu-

deor. itē in 2. Mich.

ad illud Mulieres

populi mei eieci-

itis.

ⁱ Dialogo cū Tri-

phone arca mediana

^k supra.

^l sup.

^m sup.

ⁿ Ioan. 10. vers. 34.

& Psal. 81. v. 6. *Et*

Ioan. 15. v. 25 ex Ps.

24. v. 19 item Paul.

1. Corinth. 14. v. 21.

ex Isaia 28. v. 11.

D ij

DE VERBO DEI

^o *sup.*

^p *orat. exhortatoria ad Gentes.*

^q *Iustinum sunt sequuti Irene. sup.*

Cyrillus Hierosoly. catech. 4. Clem.

Alexand. i. Strom.

Aug. 18. Civit. 42.

quamvis 2. doct. 15.

dubitater loquatur.

^r *præf. in Pentateuch. ad medium.*

^s *sup.*

^t *supr.*

^u *2. de vita Moysi.*

^x *octavo præpar. 1.*

^y *à Ludonico Vives*

in cap. 42. lib. 18.

Civit. Dei, & à

Leone à Castro præ-

fat. commentar. in

Isayam cap. 35.

^z *lib. de ponder. &*

mensuris.

Tertia, quomodo facta sit. Certum quidem videtur septuaginta duos senes Hebræos, senos videlicet ex qualibet tribu, variusque linguæ peritissimos spatio dierum 72, mirabili consensu diuinas literas, apud Pharam Egypti, ex Hebræo in Græcū transtulisse. ^o Epiph autem vult binos eos, ^p Iustinus vero singulos seorsim seclusos, in vnam conuenisse translationem: testaturque ^q Iustinus se vidisse Alexandriæ, vestigia cellularum. At ^r Hierony. hanc de cellulis historiam testimonio ^s Aristei (qui apertè dicit eos simul conferendo absoluisse versionem) & ^t Iosephi (qui cellularum nec verbum dixit) infirmat. Quæ sententia probabilior videtur. Nam potuisse Iudæos fabulam de cellulis confictam Iustino persuadere, credibile est. At mentitum Aristæum, qui rem vidit, non est probabile. Adde ^u Philon. ^x & Euseb. Cæsar qui cum rem narrent cellulas tamen prætermittunt. Nec officit, librū qui Aristæi circumfertur confictumputari. ^y Nam omnia quæ Ioseph. Tertull. Euseb. & Hierony. ex Aristæo profecerunt inueniuntur in huiusmodi libro. At (inquit Leo à Castro) Epiph. legit Aristæum, & tamen cellularum ^z meminit. Respondeo vsque ad Epiph. tempora non fuisse in Aristæo cellulas, constat ex Iosepho atque Euseb. prioribus Epiphania: nec etiam tempore ipsius Epiph. fuisse, patet ex Hierony qui simul, & post Epiphanium vixit. Isti enim non legerunt in Aristæo cellulas. Verisimile ergo est Epiph. aut non legisse aut non habuisse præ manibus, (dum scriberet) Aristæi librum, atque memoria lapsam posuisse cellulas. Maximè cum triginta sex tantum posuerit: alij verò duas & septuaginta, vel nullas.

Quarta quæstio est, de autoritate horū interpretum. Quamuis autem ^a Hierony. dixerit

^a *præf. in Pentateuch.*

non vates, sed interpretes fuisse: ^b & passim ^b ut Epist. ad Suniam & Fretellam to. 3. ac commentat. in Prophet. ^c Irena. Clemens Alex. Euseb. Epiph. Cyrill. Sup. Tertull. in Apol. 19. August. sup. Hilarius prefat. in Psal. &c. sup. Arist. Philo Iosephus. ^d Et hæc vers. Apostoli, & longo tempore Ecclesia vsa est, prefat. 1. in Paralip. initio.

Quinta, num germanam habeamus Septuaginta versionem. Nonnulli putant eam omnino interiisse: sed immerito. Nam quæ ex illâ citantur à Patribus, inveniuntur in editione nostrâ. Nec verisimile est adeò celebrem, adeò neglectam fuisse: quamvis reuera sit multis mendis vitiata, sicut monet ^e Hierony. Nam ^h dicuntur septuaginta ita transtulisse, ut perito vtriusque linguæ facili innotesceret fidelissimam esse versionem. At quam habemus illorum editionem multis ab Hebræo dissentit, &c. ⁱ Nec refert ^k Aug. & ^l Epiph. scripsisse Septuaginta quædâ de industria omis- sisse, quædam addidisse, & quædam aliter vertisse, ita SS^{to} dictante. Nam huiusmodi PP. piè quærebant rationes excusandi versionem quâ tunc Ecclesiâ utebatur. Multis etiâ à ve-

^e ita loquitur Hierony. pref. 2. in Paralip. post initium.

ⁱ [unde Neque (inquit proœmio in traditiones siue qq Hebræicas) septuaginta Interpretum, ut inuidi latrant, errores arguimus, nec nostrum laborem, illorum reprehensionem putamus.]

^g prefat. utraque

in Paralipom. prefat. in Esdras, & alibi passim.

⁴ vide Philon. & Arist. sup.

¹ multa non habet quæ sunt in Hebræo: multa habet, quæ in Hebræo non sunt, de quibus Hieron. prefat. in Pentateuch. epist. ad Suniam, & Fretellam quæ est 130. to. 3. in quæst. siue tradit. Hebræic. ac ep. 101. de optimo genere interpretandi ad Pammachium tom. 2. ^k 18. Ciuit. & 44.

^l lib. de mens. & ponder. & Hieron. proœmio in tradit. Hebræi. de optima genere interpr. & prefat. in Pentateuch. Iudeorum etiâ testimonium affert.

DE VERBO DEI

rò discrepat: vt, verbi gratiâ, vixisse Mathusale quatuordecim annis post diluuium (tot enim inueniuntur supputando iuxta hanc editionem) ^m cum tamen in arcâ non fuerit.

^m solum enim octo anime per arcam saluæ factæ sunt Noë, Sem, Cham, Iaphet & uxores eorum. Genes. 7. v. 7. & 13.

Denique certum est hanc editionem à Iudæis fuisse corruptam, & multoties emendatam à multis. At nihil emendatur nisi vitiatum.

De editione Græca noui Testamenti.

CAP. VII.

^a 8. cap. 4.
^b in synopsi aliquot ante finem.
^c libro 6. flagelli Iudeor. cap. 8. & lib. 8. cap. 62.
^c annot. 8. & 9. in sacram scriptur.
^a cap. 4.
^f 1. Corinth. v. 47.
^g δὲ ἄλλοις αὐτῶν
^g κρυπτοῖς ἐξ ἐξουσίας.
Secundus homo dominus de cælo. quam lectionem māsisse ex deprauatione Marcionis patet ex Tertull. 5. in Marc. de epist. 1. ad Corinth. aliquot ante finem. Nos autem legimus: Secundus homo de cælo cœlestis, quam etiam Calvin. probat 7. Inst. §. 12. item Rom. 12. v. 11. καὶ ὁ δὲ λαός σου. temporis seruientes. cum tamen nostra lectio κρυπτοῖς δὲ λαός σου sit melior teste Hier. ep. 102. to. 2. ad Marcellam, quæ incipit post priorem. & Origen. Chrysost. Theophyl. ac alijs PP. Græcis qui sic legerunt. Deinde in pluribus codicibus Græcis deest historia adulter. Ioan. 8. ultimum Marci & v. 7. cap. 1. Ioan. prima. &c.

TESTAMENTVM nouum Græcè fuisse conscriptum, ab ijs quorum nomina refert in titulis librorum satis constat: Excepto Euangelio Math. (de quo ^a supra.) Quod translatum fuisse in Græcum à Iacobobo vult ^b Athanas. alij à Ioanne, alij ab ipso Matthæo. Sed à quocumque sit, Ecclesia hanc translationem vt canonicam recepit: Excepto etiam Euangelio Marci: quod ab ipso Latinè conscriptum, deinde ab eodem in Græcum conuersum docent ^c Adrianus Finus, & ^d Antonius Beuther. Exceptâ denique Epistolâ ad Hebræos, de qua supra. ^e Quamuis autem Græca editio dumtaxat magnæ sit authoritatis, eo quod Apostolica: quia tamen non nihil corrupta: propterea falsò putauere Heretici neoterici omnia esse ad calculum textus Græci examinanda.

Nos autem legimus: Secundus homo de cælo cœlestis, quam etiam Calvin. probat 7. Inst. §. 12. item Rom. 12. v. 11. καὶ ὁ δὲ λαός σου. temporis seruientes. cum tamen nostra lectio κρυπτοῖς δὲ λαός σου sit melior teste Hier. ep. 102. to. 2. ad Marcellam, quæ incipit post priorem. & Origen. Chrysost. Theophyl. ac alijs PP. Græcis qui sic legerunt. Deinde in pluribus codicibus Græcis deest historia adulter. Ioan. 8. ultimum Marci & v. 7. cap. 1. Ioan. prima. &c.

De Latinis editionibus, & authore vulgata editionis.

CAP. VIII. & IX.

DITIONES Latinas veteris Testamenti ex Græco Septuaginta, ac Testamenti noui ex fonte Græco prope innumerabiles fuisse ante Hierony. patet ex ^a Augustino.

Nihilominus vna communis erat, quæ vetus ^b dicebatur atque vulgata: quæque videtur illa esse Itala, de qua August. ^c secundo de Doctr. Christiana.

Præterea, extitit B. Hierony. editio veteris testamenti, primò ex ^d Græco septuaginta, secundo ^e ex Hebræo in Latinum. Post tempora verò Gregorij primi videntur omnes Latinæ editiones euauisse, præter vnâ istam, quam nunc veterem, & vulgatam vocamus: De cuius authore non est parua quæstio.

Sanctes ^f Pagninus, & ^g Paulus Forosempromij arbitrantur, vel certè suspicantur authorem huius editionis Hierony. non esse. ^h Augustinus Eugubinus & Ioannes Picus Mirandulanus esse contendunt. Mixtam ex veteri, & nouâ vult ⁱ Ioannes Driedo, & ^k Sixtus Senensis. Qua de re sit Propositio prima.

Testamentum nouum Latinum editionis vulgatae, ex versione habemus antiquâ, ab Hieron. tamen emendatam. ^a 2. de doct. cap. 11. & Hieron. præfat. in Iosue. ad initium. ^b ut colligitur ex cap. 5. epist. Gregor. ad Leandrum ante præf. moralium. ^c cap. 15. ^d ut ipse testatur lib. 2. Apolog. in Ruff. ad medium 4. partis to. 2. Et epist. 89. ad Aug. rom. 2. aliquot ante fin. ^e idem lib. de viris Illustrib. in Hieron. Et ead. ep. 89. Et præfat. in lib. sacros quos Latinos fecit. ^f præf. sue interpretationis Biblior. ad Clement. 7.

^g lib. 2. cap. 1. de die passionis Domini.

^h lib. hæc de re editus.

ⁱ lib. 2. cap. 1. de Eccles. dogm.

^k oct. Biblioth. ad finem solutione 9.

DE VERBO DEI

¹ Ita ipse testatur lib. de viris illustr. Et ep. 89. supr. ac epist. ad Damas. que præfigitur ante commẽtaria in 4. Euangelia. tom. 6.

^m In 2. Math. legendũ vult Bethlehẽm Iudæ: non, Iudææ. lib. 1. in Iovinian. col. 15. to. 2. legend. 1. Corint. 7. Et mulier in nupta & virgo cogitat, &c. non autem. Diuisa est mulier & virgo: sicut legebatur in 2. ad Galat. to. 6. Quibus neque ad horã cessimus cum illud Neque, non haberetur, & in cap. 5. persuasio hæc non est ex Deo, cum esset. ex Deo, &c.

ⁿ teste Aug. ep. 10.
^o ep. ad Damas.
^p de quo ep. 134. ad Sophronium tom. 3.
^q habetur ad finem tom. 7.
^r de quo ep. ad Suniam & Fretellam non longè ab initio.

^s bis videlicet ut patet ex præfat. in Psal. ad Paulam, & Eustoch.

^t ep. 89. ad August. sup.

^v ut Cyprian. lib. de ex,

data. Primò quia certum est Hierony. ¹ non vertisse Testamentum nouum in Latinum: sed veterem vers. tantum emendasse. At multa loca quæ Hierony. reprehendit, habemus ^m correctæ, ut affirmat esse corrigenda. Igitur signum est nos habere versionem antiquam à Hieronym. emendatam.

Secundò, nouum Testamentum à Hierony. emendatum Damasii iussu, ⁿ placuit valdè hominibus illius temporis. At non est verisimile postea fuisse relectum. Ergo illud erit quod nunc habemus. Nec refert quædam non esse correctæ, ut censuit Hierony. corrigenda. Nam ipsemet monuit ^o se nõ omnia correxisse quæ corrigenda putabat.

Secunda propositio. *Psalterium editionis vulgate Latine, non est illud* ^p quod ex Hebræo Hierony. transtulit. Nam vbique ferè ^q dissentit à nostro, saltem quoad verba. Neque ^r quod ex Septuag. transtulit: sed quod ^s emendauit translatum ab interprete antiquo, ex editione sancti Luciani, quæ communis dicebatur, ut patet ex Epistola ad Suniam, & Fretellam. In ipsa si quidem Epistola non pauca ^t Psalterij verba ponit, ut tunc erat in communi vsu, habenturque ita in Psalterio quo nunc Ecclesia vitur. Quæ tamen aliter haberi apud Septuaginta docet.

Tertia, probabile est librum sapientia, Ecclesiastici, & Machabæorum nos non habere ex Hierony. sed antiqua translatione cuius author ignoratur.

Primò, quia Hierony. neque affirmat se transtulisse illos, neque illius extant præfationes in hos libros. quamuis dicat se singulis libris præfatiunculas præfixisse.

Secundo, à ^v patribus Hierony. antiquiori-

bus multa citantur ex illis libris prorsus eadem
ut nos habemus.

Quarta propositio. *Reliqua omnia ex Hierony. suis in sacros libros
versione habemus in editione vulgata.*

Primò constat ^x Hieronymum ex antiquis
solum transtulisse ex Hebræo in Latinum ve-
tus Testamentum, nec ullus postea vsque ad
nostra tempora hoc idem tentauit. At nostram
vulgatam esse ex Hebræo translatam ipsa vndi-
que clamat, quæ penè vbique cum Hebræo
concordat, & à Græco dissentit, deinde Hieron.
in commentar. Prophetarum ferè vbique duas
versiones, suam videlicet, quæ est nostra vulga-
ta, & aliam ex Septuaginta ponit.

Denique illa omnia quæ Hieronymus non
haberi in editione Septuaginta, & se ^y addidisse,
vel si habeantur aliter ait se vertisse in sua
translatione ex Hebræo, in nostra editione
vulgata habemus.

Obiiciunt Primò, multa loca in quibus no-
stra versio ab Hebræo dissentit. Nec est verisimile
Hieronymum in hac re labi potuisse.

Respondeo, vel id contigisse librariorum incuria:
vel quia ^a non verba, sed sensum respexit Hierony.
sicut in illis. ^b *Pueri difficile corrigantur, & stultorum infinitus est numerus.* In Hebræo.
^c *Puerum non poterit adducere, & stultum non poterit adnumerari.* Optimè tamen sensum
expressit Hieron.

Secundo. Hierony. præfatione in ^d Iob. Psalm. & ^e Paralipom. ^f monet suam distinxisse
versionem per asteriscos, & obeliscos, quibus tamen
caret editio nostra.

Respondeo, editionem tantum quam ex Græco
fecerat ^g ita distinxisse: & proinde in

מַעֲוַת לֹא יוֹכַל לְחַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכַל לְחַמְּכָהּ
meguath lo-incal, lithkon. uechefron lo-incal lehimmanoth. ^d *que est ep. 114. & 2. præf. in Iob.*
^e *ad Domnion. & Rogat. epist. 108.* ^f *ad finem.* ^g *ut patet ex ipsa epist. 89. ad tertiam August. question.*

^x *ut patet ex præf.*

suis in sacros libros

[verum præf. in

Hieron. ait se præ-

termisisse Barnth.]

Et Aug. ep. 10.

ac 18. Ciuit. 43.

y de quibus præf.

in Pentateuch. Et

lib. de optimo genere

interpret. sup.

² *Ion. 4. v. 6. habet*

70. Cucurbitam.

Hieron. vertit. He-

deram ut patet ep.

89. sup. ad finem.

Genes 2. Comple-

uit Deus die sex-

ta opus suum. ita

70. at Hieron. die

septima in qq. He-

braic. ad initium eod.

cap. v. 13. Hæc vo-

cabitur mulier.

Hieron. sup. Virago,

Et t.

^a *De qua passim co-*

queritur Hieron. in

præf. sui.

^b *Ut faciendum esse*

monet li. de opt. gen.

interpret.

^c *Ecclesiaste 1. ver.*

15.

meguath lo-incal,

lithkon. uechefron lo-incal lehimmanoth. ^d que est ep. 114. & 2. præf. in Iob.

^e ad Domnion. & Rogat. epist. 108. ^f ad finem. ^g ut patet ex ipsa epist.

89. ad tertiam August. question.

DE VERBO DEI

ⁿ Prior in Paralip.
ad Chromatium
qua est epist. 107.
Item prior in Iob.
qua est epist. 113.

¹ supra.

^k lib. de opt. gen. in-
ter. in qq. Hebraic.
commentariis in
proph. &c.

¹ Verbi gratia cum
bis Hier. verterit
Ecclesiastem (ut pa-
tet ex eius prefat. in
Prou. Ecclef. Cant.
Cant. ad Chromat.
& Heliodorum ep.
115. tom. 3.) in prio-
ri versio. cap. 2. v. 3.
vertit. Cogitavi tra-
here carnem meam
in vinum, siue, in
vino. Et ita inter-
pretatur in comm.
10. 5. At in 2. Träft.
vertit. Cogitavi ab-
strahere carnem
meam. ¹ Baiajn
à vino, litera enim
Betb seruilis, &
loco de, siue a, &
loco in deseruit, me-

lior autem est lectio posterior quia sequitur: ut animum meum transferrè ad
sapient. ^m cum ait illud. Quoniam Nazareus vocabitur. Matb. 2. v. 23. ex
Hebræo sumptum esse. ⁿ Vide lib. de opt. gen. interpr.

^o Vide comment. in 11. Isaia ubi ait haberi in Hebr. נצר netser quod flo-
rem, siue ramum, vel germen signifi. Nazareus autem per ז. Zaiim scribi-
tur a verbo נצר nazar quod separare importat.

^p in cap. 19. vers. 15.

nostro Psalterio debuisse esse huiusmodi signa,
sed negligentia librariorum excidisse: editio-
nem autem ex Hebræo, nusquam ita distinxit.
In Iob ergo, & Paralip. editionis vulgatæ ha-
beri non debent, quia ex Hebræo est, ad quam
pertinent propterea illæ ^h præfation. Hieron.
in hos libros in quibus nō sūt asterisci, & obeli-
sci mentio: ¹ alię verò, in quibus quidē sit ho-
rum signorum mentio, pertinent ad versionem
quam fecit ex Græco.

Tertiò, multa inueniuntur in nostra editio-
ne, quæ Hierony. ipse ^k docet, aliter fuisse ver-
tenda.

Respondeo (seclusa etiam librariorum negli-
gentia) id accidere potuisse. Primò, quod cum
voces multiplicem patiantur interpretationē, ¹
modo vnā modo aliam sit Hieron. sequutus.
Secundò, quod ipse postea suā mutauerit sentē-
tiam, & sua loca correxerit, verbi gratia ^m præ-
fat. in Pentateuch. vult non esse legendum
Isaia vndecimo: Flos de radice eius ascendet: sed, ⁿ
Nazareus de radice &c. Et tamen ipse postea ^o
vertit sicut verterant Septuaginta: Flos de radice,
&c. Denique quod et si iudicauerit Hierony-
mus quædam esse in sua versione mutanda,
& ea notauerit in suis commentariis, tamen
Ecclesia maluerit priorem sequi versionem. Si-
quidem lib. quinto ^p in Isaia ait se malè ver-
tisse, Refrenantem pro, Lasciuientem. Nihilomi-
nus editio nostra vulgata, priorem tantum
lectionem retinuit.

De authoritate Latina editionis vulgata.

CAP. X.

DITIONEM vulgatam Latinam Hæretici spoliant omni authoritate, quasi mendis refertam innumerabilibus. Sed authenticam esse probatur.

Primò, per annos mille Ecclesia hæc vsa est editione. At nullo modo credibile est errores nescio cuius interpretis, pro verbo Dei coluisse, & tot temporis caruisse germanæ scripturæ veritate. Igitur editio vulgata continet germanam scripturæ veritatem, & proinde maximè authentica est.

Secundo, nostra editio Latina vel Hierony. est, (quæ ab ^a omnibus antiquis, qui eam potuerunt videre probata fuit,) vel certè illa communis antiqua, quam August. ^b Italam vocat, & cuius adeo commendat authoritatem.

Tertiò, Hæbræi, & Græci habuerunt suis linguis scriptam authenticam scripturam. Ergo & Latini habere debent suâ linguâ scriptam. Sed ab annis mille non alia vsi sunt, quam nostra vulgari. Igitur authentica est.

Denique in Concilijs generalibus pauci Hæbræorum sunt aut Græcarum Latinarum periti. Male ergo fuisset prouisum Ecclesię, si Latinę editioni in rebus grauib. fidere non posset.

^a Aug. 18. Civit. 43. Greg. 20. Moral. 23. Quia hac noua trāslatio ex Hæbreo nobis Arabicoque eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est, quid quid in eâ dicitur.

Isidor. 6. etym. 3. Et 1. de Off. diuin. 12.

De Hæbreo (inquit) in Latinum eloquium tātummodo Hieron. Presbyter sacras script. cōuertit cuius editione generaliter omnes Eccl. vsquequaque vtuntur, eò quod veracior est in sententijs, & clarior in verbis.

^b 2. de doctr. 15. In ipsis interpretationibus Itala ceteris (inquit) præferatur.

*Soluantur obiectiones Hereticorum contra
vulgatam editionem.*

C A P. X I.

^a *sup. cap. 9.*

PRIMO Hierony. multa aliter
vertit quam nos habeamus, &
multa reprehendit in nostra edi-
tione vulgata. Sed ^a iam respon-
sum est.

^b *Hieron. contra
Helvidium colum-
na 6. tom. 2. Epist.
verò 102. docet
in nouo Test esse re-
currendum ad Gra-
cum: & in veteri ad
Hebræum in 8. Zach.
v. 18. & 19. Aug.
2. de doctr. 11. &
9. ca. Vt veterū.*

Secundo, magis credendum est verbum Dei
esse quod in Hebræo, ac Græco habetur (quia
illis loquuti sunt linguis Prophetæ, ac Aposto-
li) quam quod in Latino: cum subiaceat inter-
pretum errori. Propterea docuere ^b PP. esse
recurrendum ad fontes Hebræos, & Græcos.

^c *vt Ecclesiast. 45.
v. 6 Dedit illi cor
ad præcepta cum
sit in Græco κατὰ
ἐκδοκῶν, coram,*

Respondeo id verum esse quando textus
Hebræus, & Græcus turbidi non sunt, cuius
contrarium constat. Quamuis autem fateamur
interpretes errare posse, asserimus tamen non
errasse in illa versione vulgata, quam Ecclesia
probauit. Quamuis errores qui librariorum in-
curia reperiri possunt (verum qui fidei, aut bo-
nis moribus officere nequeunt) non tamen
propterea probauerit.

Quatuor autem de causis licet ad Hebræos,
& Græcos recurrere fontes.

Primo, quando in codicibus nostris esse vi-
detur ^d librariorum error.
*facile autem fuit, ex coram, facere, cor ad item cap. 24. v. 41. quasi fluius
Doryx. cum sit διὰ γῆς in Græco, id est fossa, à flumine deducta ad irri-
gandam terram Psal. 41. v. 2. Sitivit anima mea ad Deum fontem vi-
uum: in Hebræo מַיִם חַיִּים לְעֶלְיָהּ leelohim leel chai ad Deum, ad
fortem viuum: ex fortem, factum est, fontem. & alij vt Arias Montan.
legunt ad Deum, ad Deum viuum.*

LIBER SECVNDVS. 31

Secundò, ^d quando Latini codices variant. ^d ut Iesae 5. v. 6.

Tertiò, ^e quando vox vel sententia ambigua ^e quidam Latini codices habent, ut ostendit.

Quartò ^f propter energiam, & proprietatē daret eis terram vocabulorum. lacte & melle, &c.

Tertium argumentum sumunt ex varijs locis in quibus videtur editio vulgata continere errorem. alij: ut non ostenderet, quod videtur verius, quia in Hebræo constanter

est, non, item Luc. 2. v. 68. Redemptionem plebis suæ, alij plebi suæ, & melius, quia in Græco τῶ λαῶ ἡμῶν.

^e Psal. 138. v. 15. non est occultatū os meū. in Hebr. נִסְתָּר גִּוְסְמִי, quo intellig. esse, os ossis.

^f ut eod. Psal. v. 6. Mirabilis facta est scientia tua ex me. quod ex Hebr. facile declaratur, significat enim scientiam Dei mirabiliorem esse quam ut possit capere homo.

Defenduntur loca quæ Kemnitius depravata esse dicit in editione vulgata.

C A P. XII.

Primus est Genes. ^a tertio. Ipsa ^a vers. 15. conteret caput tuum, cum sit in Hebræo, Ipse conteret: videlicet mulieris filius, siue semē. Nec aliter haberi potest. nam Conteret, in Hebræo, est masculini generis, & proinde, quod nequeat referri ad genus fœmininum.

Respondeo, primò codices nonnullos editionis vulgatæ habere, Ipse. Secundò, etsi multi Hebræi codices habeant נִסְתָּר hu, ipse: non desse tamen in quo habeatur נִסְתָּר hi Ipsa. Et remoto puncto ex voce נִסְתָּר optimè potest interpretari pro, Ipsa: sicut passim ^b in Bibliis occurr. ^b Gen. 3. v. 12. Exod. 3. v. 8.

DE VERBO DEI

c. *Aug. 2. de Gen. contra Manich. 18.* currit. Quare multi PP. ^c non *Ipsē*, aut *Ipsū*, sed *Ipsa* legerunt.

tom. 1. *Et* 11. de *Non est autem nouum in scriptura, vt cum*
Genes. ad liter. cap. 36. to. 3. Ambr. lib. 7. paulō ante finem
de Fugā seculi cap. 7. paulō ante finem
to. 1. Greg. 1. Mo- *ghimmachem chesed chaascher gasithem ghim ham-*
methim. faciat Dominus vobiscum misericordiam, si-
ral. 19. aliquot ante *cut fecistis cum mortuis.*

finem. Eucher. Ru- *Secundus Genes. sexto, Cuncta cogitatio cordis*
pert. Beda, Raban. *intenta esset ad malum, omni tempore: cum sit in He-*
in hunc locum, Et *bræo יצר רק רע כל היום Ieser libbo*
Bernard. serm. 2. *rak rag col-haïom: figmentum cordis eius, tantum ma-*
super Missus. *lum omni die.*

^d *Ruth. 1. v. 8.*

^e *vers. 5.*

^f *in hunc locum.*

Respondeo sensum eundem esse. Nam illud, *figmentum cordis*, quid aliud significat, nisi id quod ^f docent Hebræi scilicet cogitationem cordis, eo quod fingatur, & formetur à corde? Nectamen ex hoc loco sequitur omnia opera hominum esse mala, vt Lutherani somniant. Quia hyperbolicè ibi scriptura loquitur: sicut & ^g eodem cap. cum ait, *Omnis caro corruerat viam suam.* Nam nihilominus proximè ^h dixerat, *Noe vir iustus, atque perfectus.*

Tertius Genes. ⁱ nono, *Qui effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius.* In Hebræo בָּאֵדָם. *Qui effuderit sanguinem hominis, per hominem fundetur, Et c.*

Respondeo illam omissionem, non variare sensum. Semper enim sensus est, *Qui occiderit hominem, occidetur etiam ipse.*

Quartus, Genes. ^k decimo quarto. *At vero Melchisedech Rex Salem proferens panem, & vinum, erat enim sacerdos Dei Altissimi, vult enim Kemnitius esse additum verbum offerendi, & particulam rationalem, evim: cum utroque careat textus Hebræus.*

Respondeo, falso dicere haberi in vulgatâ verbum offerendi: Non enim legimus *obtulit*,

^k v. 18. וּמִלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הָרָצִיָּא דְּהִים הָיִן וְהוּא כְּהֵן לְאַל עֲלֵיוֹן
umalchi-tsedek me-
lec scālē hotfi lehem
vaiatīn, vehu cho-
hen leel gelion.

vel, offerens, sed, proferens. Particulam autem rationalem habet etiam textus Hebræus. Nam licet sit *ve*, tamen accipitur ¹ non raro pro, *כי* *chi*, rationali coniunctione. 2. quamvis non sit verbum offerendi: tamen illa particula rationalis ostendit, ita Melchisedech protulisse, ut etiā offerret Deo: erat enim Sacerdos Dei Altissimi. ^m Alioquin hæc tota clausula nihil esset ad rem.

Quintus Numeror. ultimo: ⁿ Omnes viri ducent uxores de tribu, & cognatione suâ: ^o & cuncta fœmina, de eadem tribu, maritos accipient.

At hæc editio, Primò pugnat cōtra exempla scripturæ. Nam ^p Iosabeth filia Ioram de tribu Iuda nupsit Ioiadæ de tribu Leui: & ^q Michol de tribu Benjamin, David de tribu Iuda.

Secundò, in Hebræo, nulla ponitur lex pro viris.

Ad primum respondetur, editionem vulgatam, solum comprehendere mulieres hæredes paternorum bonorum, ut satis ex ipso textu coligitur, & expressè in Hebræo habetur.

Ad secundum, exprimi legem in Hebræo, pro viris, per hæc verba: *אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אָבִיו יִדְבֶקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*: *Isch benachalath matteh avetau iidbeku bene Israel*. unusquisque in possessione tribus patrum suorum adhaerebunt filij Israel. Id est, unusquisque adhaerebit uxori suæ: quæ, & eius possessio, siue hæreditas propria, sit de tribu mariti. Ita ut illud, *adhaerebunt*: non ad possessionem referatur, sicut aduersarij putant: sed ad uxorem. Nam in eodem sensu proximè ponitur: ^p Et omnis filia hereditans possessionem adhaerebit viro ^q tribus suæ. Itaque lex datur viris, & mulieribus:

וְכָל בַּת יִרְשָׁתָא וּבְלִבָּתָא לְאָחֶיהָ *Vechol-bath iorefchet ha-nachal*, &c. *leechad mimmisepachath mattehauiah tiueh leif 'ah*, vel, *liischah*. Et omnis filia hereditans hereditatem, &c. vni de familia extensionis patris sui erit in uxorem.

¹ Genes. 20. v. 3. *En morieris propter mulierem quam tulisti.* *וְהָוָא בְּעֵתָא* *vehi beghulash bagal.* *Habet enim virum.* Gen. 30. v. 27. *Experimento didici* *וַיִּבְרַכְנִי* *וַיְהִי* *Vasbarechemi Adonai*, quia benedixerit mihi dominus.

^m Deinde Ps. 109. v. 4. dicitur: *Christus sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedec.* ut exponit Paulus Hebr. 5. v. 6. *cap. 7. vers. 17.* At cur Christus ita sacerdos, nisi quia Melchised obtulit panem, & vinum: Christus autem seipsum, sub speciebus panis, & vini? ⁿ vers. 7. ^o vers. 8.

^p 2. Paral. 22. v. 11. ^q 1. Reg. 18. v. 17. *וּבְלִבָּתָא יִרְשָׁתָא* *נַחֲלָה* *לְאָחֶיהָ*

DE VERBO DEI.

sed propter mulierum bona.

Sextus locus. i. Eſdrz nono. *verſ* 8. *Pax illius cum ſit in Hebrzo יָתֵד Iathed, Paxillus.*

Reſpondeo, hîc eſſe librariorum errorem: quare multi codices Latini habent, *paxillus.*

¹ *verſ* 1.

Septimus, Iob quinto ¹ *Voca ſi quis eſt: qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere. vult Kemnitius hunc locum deprauatum, ad inuocationem ſanctorum comprobendam. Sed fallitur. Nam in Hebrzo idem omnino habetur קְרָאנָה הִישׁ עֲנֶה וְאֶל מִי מִקְדָּשִׁים תִּפְנֶה Kera-na hæſc gonecha veel-mi mikkedoſchim tiphne: voca nunc, ſi eſt reſpondens tibi, & ad aliquem de ſanctis reſpice.*

² *verſ* 11.

Octauus, Prouerb. ¹ decimo ſexto. *Pondus & ſtatera iudicia Domini ſunt: Et opera eius omnes lapides ſæculi. In Hebrzo כִּסְיָא chis, ſacculi. ſiue maſſupij: ſæculum enim dicitur עֹלָם golam, ſiue גַּד gad.*

² *עַד, עַד*

Reſpondeo, in noſtra editione eſſe varias lectiones, & eam eſſe veram, quæ habet, *Sacculi.*

³ *Eccleſiaſta 9. verſ* 1.

Nonus, ³ *Nescit homo utrum odio, vel amore dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.*

⁴ *verſ* 2.

Reſpondeo, in Hebrzo haberi גַּם אֶהְבֶּה גַּם שִׂנְאָה אֵין יֹדַע הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם Gam Ahavah gam-ſina en Iodeag haadam haccol liphnehem, id eſt etiã amorẽ, etiã odiũ non eſt, ſciens homo, ſed omnia ante faciem eorũ. Quorũ ſenſus eſt iuxta

⁵ *commentar. in hunc locum tom. 5.*

⁵ Hierony. Inueni iuſtorum quidem opera in manu Dei eſſe, & tamen utrum amentur à Deo, an non, nunc eos ſcire non poſſe, ⁶ &c. In futuro igitur ſciens, & in

⁶ *[Et ambiguo fluctuare, utrum ad hanc vitã deceſſerint, notitia huius rei: quia tunc eſt iudicium nunc certamen. Quod noſter interpres nõ potuit melius exprimere, ſenſum expendendo, quam per hæc verba: Nescit homo utrum odio, &c. Nec dicas impios, ſe ſcire odio dignos. Nam de ſolis iuſtis loquitur Eccleſiaſtes.]*

potuit melius exprimere, ſenſum expendendo, quam per hæc verba: *Nescit homo utrum odio, &c. Nec dicas impios, ſe ſcire odio dignos. Nam de ſolis iuſtis loquitur Eccleſiaſtes.*

⁷ *Eccleſiaſtici 5. verſ* 5.

Decim. ⁷ *de propitiato peccato noli eſſe ſine metu vult Kemni-*

Kemnitius deprauatum, ad probandam incertitudinem remissionis peccatorum.

Respondeo, quosdam codices habere de propitiato peccato, quosdam, de propitiatione, siue de propitiato peccati, quæ lectio melior videtur, quia conformior Græco, πῶς ἱλασµὸν, μὴ ἄφορος ἵνῃ. vtræque autem lectio hæreticos conuincit. Nam vel loquitur Sapiens de propitiatione iam obtenta, v t sit idem de propitiatione peccati, ac de propitiato peccato: & tunc falsum erit, hominem debere securum esse de obtenta venia, vel loquitur de propitiatione obtinenda. Et tunc falsum, debere hominem securum esse de venia obtinenda.

Vndecimus. ^c *Misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum.* Conqueritur Kemnitius nos addidisse, meriti nomen, cum non sit in Græco. ^c *Ecclesiast. 16. vef. 15.*

Sed nemo est tenuissimè Græcæ linguæ peritus, qui negare possit, quin κατὰ ἔργα, significet Latinè, *pro meriti operum.*

Duodecimus ^d Ioelis secundo: *Prestabilis super malitia.* Quæ verba dicit Kemnitius nihil significare. ^d *vers. 13.*

Respondeo ^c Hieron. doctiorem Kemnitio habere: *Prestantibus super ^t malitia, siue & malitiis.* Quod idem est, ac excellens in miserando, & in pœna condonanda, siue vt habetur ad verbum in Hebræo: ^h *Pœnitens super malitia, siue malitijs.* ^c *to. 5. ad 2. Ioelii. t in textu. & in commentar. h ita etiam habent septuaginta apud Hieron. sup. in text. 70. םנח םנח siquidem in Niphal, םנח םנח Nicham pœnitere est.*

Decimus tertius, Michæ ⁱ quinto. *Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël.* Et si enim ⁱ *ׁצחיר tsaghir* sit masculini generis, tamen pro, *Paruulus*, debebat poni *Parum*, (Hebræi namque neutro genere carent, & pro eo vtuntur masculino, vel fœminico) Alias quod sequitur: *Ex te mihi egredietur*, non rectè cohæreret cum superioribus. ⁱ *ver. 2. apud Heb. Hunc obseruat locum Osiander annotat. ad harmoniam Euangelicam.*

DE VERBO DEI

^k to. 5. ad 3. Mich.
in tex. & explicat
in commentario.

[Et tu Bethlehem,
id est domus panis
quæ vocaris Ephra-
ta, minima quidem
es in ciuitatibus Iu-
da & tantis millib.
comparata vix par-
uus es viculus: sed
ex hoc paruo viculo
egredietur Christus.

Septuag. vero ha-
bēt, Modica es vt sis
in millibus Iuda.
apud Hieron. ibid.]

^l vers. 6.

^a in Antidoto Con-
cil. Trident.

Respondeo nostrum interpretem rectē ver-
tisse. Nam ei consentiunt Chaldeus, & Græcus
codex, ac ^k Hieronymus: imò ipse Mathæus
cap. ^l secundo: dixit enim, *Minima est, non, paruum*
est. Et si namque Hebræi vtantur interdum alijs
generibus pro neutro, non tamen semper. Op-
timè autem cum præcedentibus quæ sequun-
tur cohærent, si legamus cum interrogatione vt
Mathæus, qui propterea vertit negatiuè: *Nequa-*
quam minima es? [Deinde potest etiam sine in-
terrogatione legi, & rectē omnia cohære-
re, iuxta Hierony. interpretationem in hunc lo-
cum.]

*Defenduntur loca quæ in Psalmis malè red-
dita fuisse à Latino interprete ^a Cal-
uinus contendit.*

CAP. XIII.

^b vers. 11.

^c Hieron. in com-
ment. tom. 7. habet
Adorate filium:
in sua versione
Adorate purè.

R I M V S locus Psal. ^b secundo:
Apprehendite disciplinam cum sit in
in Hebræo נִשְׁקִיב נַפְשִׁי nasccheku-
bar ^c osculamini filium.

Respondeo, sensum huius loci
rectissimè versum per *Apprehend.*
discipl. Nam sic vertit Chaldeus, sic Græcus, sic
omnes veteres Græci, & Latini hætenus le-
gerunt. Sensus enim illorum, *Osculam. filium*, est
agnoscite filium Dei esse verum Regem, &
Messiam vestrum, osculando illi manum ho-
noris gratia. Quod aliter facere non possumus,
quam fidem, & doctrinam eius recipiendo. Et
quid est aliud. *Apprehendite disciplinam: quam, do-*
ctrinam, & eruditionem filij Dei recipite?

Secundus Psal. 4. ^d *Filius hominū כְּבוֹדִי לְכֻלָּהּ*
Chenodi Lichlūmah gloria mea ad ignominiam, cum

^a vers. 3.

nos legamus. *Vsquequo graui corde.*

Respondeo, valde verisimile, corruptum esse textum Hebræum, vitio librariorum: si enim mutetur *ב* *Caph*, in *ב* *Beth*, & mutantur puncta fiet *למה לב כבודי* *ᵇ Cheunde Lef Lammah*, *ᵉ passium in Kal. graues corde, ut quid?* Et sine dubio sic legerunt septuaginta, quorum versionem omnes PP. *כבד* *Chavad*: Græci, & Latini sequuti sunt, præter *ᶠ Hierony. grauari, vel nomen qui quoniam aliter legit, vertit Inclyti mei. Sensus autem utrinque, est idem: conqueritur enim verbale. Deus, quod homines neglectis æternis diligant in sua versione temporalia, quos propterea vocat graues corde, vel iuxta Hebræum, vocat gloriam suam ad ignominiam quia similitudinem Dei quam gerunt conuertunt indignè ad vilia.*

Tertius. & *Conuersus sum in erumna mea dum* *ᶑ Psal. 37. vers. 4. configitur spina. In Hebræo: Succus meus sine humore, & viror meus versus est in siccitates æstiuas.*

Respondeo, nostrum interpretem non vertisse ex Hebræo, sed ex Græco textu, qui optimè consentit cum Latino, quare videntur septuaginta paulo aliter legisse Hebræum, quam modo se habeat: & proinde in Hebræo esse scribarū errorem. Illud enim *נִהְפַךְ לִשְׁדִּי* *ᵇ Ver- ᵇ nehpak lescaddj. sus est viror meus*, si legatur *נִהְפַכְתִּי לִשְׁדִּי* *ᶜ erit, ᶜ nehpakhtilescaddj Conuersus sum in ᵏ erumna mea. Et quod sequitur ᵏ Vastatione. Hier. בְּחַרְבוֹנֵי קִיץ* *ᶜ In siccitates æstiuas: si legatur vertit. בְּחַרְבוֹנֵי קִיץ* *ᶜ be charboni Kots. erit, Dum confi- ᶜ versatus sum in gitur mihi spinâ. miseria mea.*

Quartus *ᵐ In chamo, & freno maxillas eorum* *ᵐ Becharbone kaiith. constringe, qui non approximant ad te. Vult legendum Caluinus: In lupato, & freno ora eorum ad eod. Psal. v. 9. coercendum, ne accedant ad te.*

Respondeo Hebræa verba, etiam vt nunc habeatur posse commodissimè exponi iuxta le- *ᵇ in suo Psalterio. ᵒ Psal. 37. vers. 8. tionem nostram, vt patet, sicut etiam legerunt Hieron. Quoniam septuaginta, ᵇ Hierony. & omnes patres.*

Quintus, *ᵒ Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: cum in Hebræo sit כְּקֶלֶח* *Nikleh quod sunt ignominia.*

DE VERBO DEI

ardorem, & ignominiam significat.

Respondeo, Dauidem loqui de pruritu, & ardore libidinis, qui illusiones causat in mente, Græcus autem interpres, quem Latinus, & Chaldaus sequuti sunt, effectum pro causâ posuit.

P Psal. 67. v. 7.

Sextus, P *Qui habitare facit vnus moris in domo*, Calvin. vult legendum, *Qui habitare facit vnicos in domo. i. orbes, & solitarios ditat familiâ.*

^q *hunc sequuti sunt Septuag. Latinus interpres, & omnes ferè PP. Græci, & Latini.*

Respondeo verba Hebræa plures recipere veros sensus, ^q vnus est. *Qui in domo suâ idest Ecclesiâ habitare facit homines vnus moris, idest fidei, spei, ac voluntatis. in Hebræo enim est יחידים Ichidim, à verbo יחד Iachad, quod est vnire: inde enim fit יחד Iachid vnitus, siue vnus è multis compositus. Quia tamen etiam vnicum & solitarium significat, inde est alius sensus. ^r Qui facit vt homines derelicti, & solitarij qui non habent à quibus defendantur, tamen securi habitent in domibus suis. Tertius sensus tactus à Caluino est etiam verus. Quartus potest esse: qui facit, vt quidam relicta frequentia, amore cælestis contemplationis, ad loca deserta se recipiant, & soli habitent.*

^r *hunc sensum videtur sequutus Hieron. in suo Psalter. qui vertit solitarios.*

^s *eod. Psal. v. 7. Hier. Incredulitatem habitauerunt in siccitatibus.*

^t *cap. 37. v. 12. & 13. [Etsi enim D. Hieron. in hoc caput doceat aliquos interpretari hunc Exech. locum de*

Septimus, ^s *Qui habitant in sepulchris*, cum in Hebræo habeatur vox תפחיתים tsichicha: quæ locum arentem, & siccum designat: & proinde legendum esse in siticulis loco.

Respondeo voluisse interpretem, horrorem illius deserti exprimere, vnde Deus populum suum eduxit: quod quidem instar sepulchri esse videbatur. Quâ phrasi vsus est ^t Ezechiel, dum Babylonicam captiuitatem sepulchra Iudeorum nominauit.

Resurrectione generali, tamen ipse explicat per sepulchra captiuitatem Babylonicam, & dominum velle in hoc capite ostendere Iudæis, quod sicut potest homines mortuos viuificare: sic posse Iudæos tam æque benè ex captiuitate Babylonica educere. Hieronymum sequutus nostris temporibus Hæctor Pintus in hoc Exech. cap.]

Oftauus. ^u Dominus dabit verbum euangelizan-
tibus virtute multa. ^x Rex virtutum dilecti dilecti:
Et speciei domus diuidere spolia. ^y Si dormiatu inter
medios cleros, penna columbæ deargentata, & poste-
riora dorsi eius in pallore auri. vult legendum Cal-
uinus, Reges exercituum fugerunt, fugerunt, &
habitatrices domus diuiferunt spolia. Si dor-
misti inter medias ollas, eritis sicut pennæ co-
lumbæ, quæ tecta est argento, & cuius alæ tectæ
sunt flauo auro.

Respondeo, latinum interpretem fideliter
vertisse quæ in græco reperit: quamvis ipsius
lectio sit obscurissima, & in Hebræo etiam, ac
ipsâ Caluini versione. Porro facile Hebræus
textus potest ad nostram lectionem accommo-
dari. Nam illud מלכי צבאות *Malche tsevaot*,
significat quidem Reges virtutum: si tamen pun-
cta mutetur, & legamus ^z מלכי צבאות erit Rex
virtutis: & illud ידוד *Iddodun*, significat qui-
dem, fugient: tamen videntur septuaginta legisse
ידידות ^a *Iedidoth*, vnâ tantum literâ mutatâ, sci-
licet Nun. ן. in Tau ת. quod significat Dilecti, ^b
quæ vox habetur in titulo Psalmsi quadagesimi
quarti. Illud ונות בית *Vnuath Baiish*, significat,
& habitatricem domus, nō habitatrices, vt ver-
tit Caluinus: significat etiam נאה *Naua*, in re-
gimine נות *not* mulierem speciosam, & delicatam,
quæ ferè semper domi manet, & inde translato
vocabulo significat speciem, & pulchritudinē.
Nam B. Hierony. hoc loco vertit, *pulchritudo*,
& alibi fere semper. Denique illud שפתים
scaphathaim, non significat ollas, vt Caluinus
putat: est enim dualis numeri, & proinde signi-
ficat aliquid naturâ suâ duplicatum: ollæ autem
sunt infinitæ, sed significat duo labia, siue duos
terminos, vel ordines, שפת *scaphath* enim est
ordinare, vnde Hierony. vertit *Inter terminos*, &
septuaginta, *inter cleros* idest sortes, siue hæredi-
tates, quasi dicerent, *Inter terminos duarum sor-*

^u eod. Psal. v. 12.

^x versf. 13.

^y v. 14. hos versf.

ita Hieron. Domi-
ne dabis sermonem
annunciantibus for-
titudinis plurima.
Reges exercituum
federabuntur, feda-
rabuntur, Et pul-
chritudo domus di-
uidet spolia. Si dor-
mieris inter medios
terminos, &c.

Melchi tsevaot.

sicut dicitur.

מלכי צדק

Melchi tsedek

Rex iustitie.

^a Septuaginta (in-
quit Genebrard. in
hunc locum) puta-
runt ידוד *Iedudun*
esse Christi cogno-
men ישורן *Ieschu-
run* (cognomentum
populi Israel, quod
rectum significat) à
ידד *idd* vel esse heemä-
ticum à דוד *dod*
(quod *Amicum, dō-
lectum, & amatorē*
significat) idque re-
ctius forte quam esse
futurum verbi
ידד *nadad* fugit,
^b in suo Psal.

DE VERBO DEI

gium. Igitur nostra lectio non est aliena à textu Hebræo huius autem sensus est. *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.* Id est Dominus dabit prædicatoribus Euangelij os, & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij eorum. Nam quæ dicent signis, & prodigijs etiam confirmabunt. *Rex virtutum dilecti, dilecti,* id est: ille Dominus de quo dicebamus, est Rex virtutum, nimirum potentissimus Dominus multorum millium Angelorum & simul pater Dilecti Dilecti, scilicet, Messix filij sui dilectissimi, qui etiam dabit diuidere spolia speciei domus, id est dabit iisdem prædicatoribus, vt diuidat spolia gentium ad Christum conuersarum ad speciem & decorem Domus suæ, nempe Ecclesiæ: Illud enim speciei est Darii casus, & idem valet quod ad speciem. Si dormiatis inter medios clericos: id est: si vos ô prædicatores, & pastores Ecclesiæ maneatis inter duas sortes, siue hæreditates cœlestem videlicet, & terrenam, ita vt dum hîc viuitis, non toti sitis in rebus temporalibus occupati, nec toti in spiritualibus, sed in medio: erit Ecclesia sicut columba formosissima, habens alas deargentatas, & dorsum deauratum, &c.

⁊ eod. Psal. v. 17.

לִמָּה תִרְעָדוּן

Lammak

terath sedun.

Nonus, ^c vt quid suspicamini montes coagulatos: vult Calvin. legendum: Vt quid inuidetis montibus optimis. Sed cum verbum illud, רָצַף Ratsad, non nisi in hoc loco inueniatur, & tot sint ferè expositiones huius verbi, quot sūt interpretes, cur quæso magis sequendus erit vnus Campensis, quem sequitur Calvinus quam Interpretes septuaginta?

^d ibid. v. 19.

Decimus, ^d Etenim non credentes inhabitare Deum: vult legendum, Etiam defectores, vt inhabitet Dominus Deus. Sed cum sensus sit idem, & verba vulgatæ editionis meliora, atque ita Hierony. verterit ex Hebræo, profectò nimia est libido contradicendi Caluini.

LIBER SECVNDVS. 36

Vadecimus, ^c *Conuertam in profundum maris*, ^c *ibid. v. 23.*

cum in Hebræo sit cōtrarium, iuxta Calvinum, scilicet, *Reducam ex profundis maris*. Sed posse rectè ex Hebræo verti, *In profundum*, testatur R. David, qui asserit, interdum מִן Min, pro בֵּי Be vsurpari: vt ^f Deuter. 33. מִסִּינִי Mišsinaï In Sinai. Deinde variæ sunt lectiones tam in græcis, quam in latinis codicibus: cum alij legant *In profundum*, alij *In profundis*: Quæ posterior lectio verior esse videtur, & cum Hebraicâ voce satis cohæret. Nam quid aliud est *Conuertam in profundum maris*, quam eos etiam qui sunt in profundis maris extraham, & conuertam?

אֲשִׁיף מִמְצֵלוֹת
יָם

Aschif mimmetſu-
loth iam.
^f ver. 2.

Duodecimus, *Ibi Benjamin in mentis excessu*, cū sit in Hebræo רֹדֵם Rodem, id est, dominator eorum.

Respondeo, illud verbum posse significare, dominator eorum, à verbo רָדָה Radah: & etiam altè dormiens, à verbo רָדָה Radam: posteriorem lectionem sequuti sunt græci, et latinus interpres. vtraque autem est vera interpretatio, nec vna alteram destruit. Nam per Benjamin, intelligunt catholici scriptores cum ^g Auguſtino, Apostolum Paulum, qui fuit in mentis excessu tam altè dormiens, ^h vt nesciret an esset in corpore, an extra: & simul fuit præcipuus Dominus, siue princeps spiritalis Ecclesiæ gentium.

^g in hunc Psal.
tom. 8.

^h 2. Corinth. 12.
vers. 2.

Decimus tertius, ⁱ *Viduam eius benedicens benedicam*: In Hebræo יְשַׁדָּאָה ſedaah, id est, victum eius. Et conqueritur Caluin. quod extiterit nemo, qui hunc errorem aduertere potuerit.

ⁱ Psal. 131. v. 13.

Respondeo, mentiri Calvinum. Nam ^k Chrysost. Hilar ^l Hierony, & ex recentioribus ^m Titelmannus Caietanus, ac alij hanc notarunt varietatem quæ non ex latino, sed ex græco nata est. In nonnullis enim codicibus græcis, est *ἡγεῖν* quidem, venationem, vt vertit etiam Hieron. in suo psalterio, in maiori tamen parte est

^k tom. 1. in hunc locum.

^l quest. in Genes.
ad cap. 45. vers. 10.
^m in hunc locum.

E iiij

DE VERBO DEI

ⁿ *August. in hunc
Psal. Chrysost. sup.
Prosper Cassiodo-
rus, &c.*

^o *in illud Psal. 73.
Quiescere faciamus
omnes dies festos,
&c. vers. 8.*

χῆγρ viduam, vt legerunt ⁿ PP. multi: imò Hilar. asseris ita fuisse in textu ante Christum natum. Porro facile fuit, ex *χῆγρ* vnà tantum literâ mutatâ facere *χῆγρ*, quia tamen in sensu non est adeò grauis distantia: & semper in Ecclesiâ Græcâ, & Latinâ lectum, & cantatum est *χῆγρ*, viduam: hic locus & similes notandi quidem sunt, sed non propterea mutandi, vt monet Hierony. P epistola ab Suniam, & Frerell.

Quantum autem absoluta sit editio vulgata Latina psalterij, etiam pro nobis inimici nostri sunt indices. Siquidem Conradus, Pellicanus Zuinglianus, cùm bis psalterium ad Hebraicam veritatem à se conuersum edidisset: in præfatione anni millesimi quingentesimi trigesimali quarti: Tanta (inquit) dexteritate, eruditione, & fide, Hebraico, quoad sensum, concordare deprehendimus vulgatam editionem Psalterij, vt eruditissimum pariterque piissimum, & verò prophetali spiritu prædictum fuisse interpretem Græcum, & Latinum non dubitem: quamquam alicubi dissentiant à punctis Hebraicis, quibus vunc Iudæi vtuntur: quæ olim non fuisse similia ambigere cogor, & quarundam literarum mutationem factam, suspicio fit consereutibus singula diligenter.

*Defenduntur loca quæ dicuntur corrupta in
editione Latina Testamenti noui.*

CAP. XIII.

^a *vers. 13. ἢ ἡλθον
καλῶσαι δικαίους,
ἢ ἀμαρτωλοὺς*

R I M V S Math. 9. ^a *non veni vocare iustos sed peccatores. nam de-
est, ἐξ ὑμῶν, ad pœnitentiam.*

Respondet. i. illam particulam inueniri, in quibusdam Latinis codicibus; verisimilius tamen est

LIBER SECVNDVS. 37

in græco superflua esse. Nam vocare peccatores, non iustos, apertè significat hortari ad pœnitentiam, eos qui egent, non, qui non egēt. 2. in emendatis codicibus Græcis non fuisse. Cum B. Hierony. in commentario eam non legerit, & tamen, diligenter contulerit Græcum cum Latino, & ex Græco Latinum correxerit.

Secundus ^b spiritus sanctus suggeret vobis omnia quaecumque dixerō vobis. cum non sit in Græco dixerō, sed, dixi, εἶπον.

Respondeo ^c S. August. & alios veteres legisse vt nos legimus, & sensum eundem esse cū Græco. Non enim intelligimus Dominum dixisse, spiritus sanctus suggeret vobis omnia, quæ tunc dixerō vobis, sed quæ nunc dixerō: id est, quæ nunc à me auditis, at non intelligitis, tunc spiritus sanctus vobis explicabit.

Tertius: ^d Qui prædestinatus est filius Dei. Hic locus reprehenditur: tūm quia in Græco est οριστός, id declarati, siue manifestati: tūm quia illa prædestinantur quæ non sunt. Christus autem semper fuit filius Dei: quo argumento etiam vititur ^e Origenes.

Respondeo, etsi verbum ορίσαν significet finire, & apud prophanos authores, accipiatur sæpè pro declarare: tamen in scripturâ vbique significat, statuere, decernere, definire: numquam autem declarare, vt patet Act. 17. ^f secundo § Roman. octauo &c. Et quia ordinatio, & definitio Dei est æterna, ideo interpretes noster, videns Apostolum loqui de æternâ destinatione, maluit vertere prædestinatum, quam destinatum. Et siclegerunt omnes ^h Latini etiam antiquissimi.

^b Ioan. 14. v. 26.

τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ ἔπον ὑμῶν.

^c Tract. 77. in Ioan. tom. 9.

^d Rom. 1. vers. 4.

τὸ θεοῦ υἱὸς υἱὸν γεῖ.

^e in hunc locum.

^f vers. 23. τὸ πνεῦμα ὡρίσμεν βουλὴ καὶ προνοοῦσα τὸ θεῖον ἐκδοτὸν λαβόντες.

Hunc definitio consilio, & præscientiâ Dei traditum accipientes. & cap. 17.

v. 26. ορίσας προεταγμένους καιροὺς, definiens statuta tempora.

§ Vers. 29. οὓς προέγνω, καὶ προώρισεν. Quos præsciuit, & prædestinavit. Vers. 30. οὓς δὲ προώρισεν, τέτους καὶ ἐκάλει. Quos autem prædestinavit, hos, & vocavit.

^h Irena. 3. cap. 32. Hilat. 7. Trinit. Ambros. Sedulius & alij in hunc

DE VERBO DEI

locum. Auguſt. tract. 105. in Ioan. ad finem. & de prædeſt. Sanct. 15. tom. 7. Tertull. lib. contra Praxeam pag. ante finem legit definitum. Tolet. 11. cap. 1. legit, & exponit prædeſtinatus.

ⁱ Tolet. & Aug.
^{ſup.}
^k 1. Rom. verſ.
ultimo.

Neque propterea dicimus prædeſtinatum verbum Dei, vt filius Dei eſſe inciperet: ⁱ ſed vt fieret homo, & ille homo eſſet filius Dei.

Quartus ^k: *Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent non intellexerunt. quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Hunc locum eſſe corruptum, probatur.

Primò quia eſt in Græco, οἱ πῶς τὸ δικαίωμα τὸ ἡμετέριον, ὅτι οἱ τὰ βλαπτικὰ πράγματα ἀξιοὶ θανάτου εἰσι, & μόνον αὐτὰ ποιεῖται ἀλλὰ ἐσυννοοῦν καὶ τοῖς πράξουσιν. *Qui iuſtitiam, ſue, ius, Dei cognofcentes, quoniam talia agentes digni morte ſunt, non ſolum ea faciunt, ſed etiam conſentiunt facientibus.*

ⁱ in hunc locum
tom. 4.

Secundò, quia ⁱ Chryſoſt. & Theophyl. exponunt vt habetur in Græco.

Tertio, quia videtur falſum, quod habetur in Latino. Nam ſi non intellexerunt quoniam qui talia agunt &c. quomodo iuſtitiam Dei cognouerunt? Quæ eſt enim iuſtitia Dei, niſi vt qui malè agit puniatur?

Ad primum, nihil nos poſſe certi dumtaxat colligere ex Græco: cuius varia eſt lectio.

Aliter enim legit Origen. aliter Chryſoſtom. & ac Titelmannus aſſerit ſe legiſſe in vetuſto codice Græco manuſcripto & οὐκ ἔκριναν. non intellexerunt.

^m Collatione 1. in
epiſt. ad Roman.

ⁿ 1. Epiſt. 4. ad ſinem.

^o [ita legi in Ambroſio, *Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent, nõ intellexerunt quoniã qui hæc agunt digni ſunt morte: & non ſo-*

Ad ſecundum, opponimus authores authoribus. Legunt enim nobiſcum ⁿ Cyprian. ^o Ambroſi. Sedulius, Haymo, Anſelmus, & alij Latini in hunc locum, Hefychius in cap. 10. Leuitici, atque Symmach. in Apologet. contra Anaſtaſium.

Ad tertium, id quod habetur in Græco po-

gius videri falsum, sensus enim est peius esse consentire tantum malè agentibus, quam malum agere: in Latino sensus est contrarius: peius esse, scilicet, malè agere quam tantum consentire malè agenti quod certè verum est. Non enim hîc loquitur Apostolus de imperio, vel incitatione ad malum, sed de simplici consensu. In Latino autem quando dicitur, *cum cognouissent*, loquitur Paulus de theoricâ cognitione: cum, dicit, *non intellexerunt*, de practicâ. Itaque sensus est cum cognouissent veritatem, tamen propter affectus prauos excæcati, non potuerunt serio sibi persuadere, sic esse agendum. Posset etiam illud, *non intellexerunt*, referri tantum ad ea, *sed etiam qui consentiunt facientibus*: ita vt sensus sit cum cognouissent vnum esse Deum, & proinde malum esse colere falsa numina, Iouem, Martem &c. non intellexerunt, non solum hoc esse malum, sed etiam malum consentire talibus.

Quintus Rom. P. quarto, quo vult Kemnit. P. Vers. 2. haberi in Latinâ edit. vulgatâ: *si Abraham ex operibus legis iustificatus est*: cum in ⁹ Græco non sit, legis, sed id additum à nobis fuisse, vt locum exponeremus de operibus, legis, quæ cæremonias præscribebat.

Respondeo, codices Latinos vel omnes, vel ferè omnes non habere illud, legis. Neque nos intelligimus locum de operibus legis veteris (quamuis Ambros. in textu habeat, legis, & in comment. etiam exponat de ^r lege veteri) sed de operibus factis viribus naturæ.

Sextus ^s, *si gratia, iam non ex operibus*, alioquin gratia, iam non est gratia, vult Kemnitius nos detraxisse: *si autem ex operibus non amplius est gratia*, alioquin opus iam non est opus. In Græco *αὐτὸ ἐξ ἔργων, ὅτι ἐν ὅτι χάρις. ἐπὶ τὸ ἔργον ὅτι ἐν ὅτι ἔργον.*

Respondeo et si ita habeatur in Græco, & hæc clausula à Theophyl. explicetur: tamen à nullis

lum faciunt ea, sed etiam consentiunt facientibus. Non tamè propterea vult peius esse consentire malo quam facere. Sed peius esse facere, & simul consentire facientibus quam tantum facere, id est non consentire, sed contradicere facientibus ita enim explicat in commentar.]

^r [De lege natura etiam intelligit.]
^s Roman. II. ver. 6.
αὐτὸ δὲ χάρις, ὅτι ἐν ἔξ ἔργων. ἐπὶ ἡ χάρις ὅτι ἐν χάριτι.

DE VERBO DEI

¹ Ephes. 5. v. 32.

τὸ μυστήριον τοῦ
μύγα ὁδίν.

aliis agnosci. Imò & Erasmus, ad quem nos re-
mittit Kemnitius, reiecit hanc additionem tan-
quam superfluam.

Septimus ¹, *sacramentum hoc magnum est &c.*
cum sit in Græco μυστήριον.

Respondeo idem esse mysteriū Græcis, quod
Latinis Sacramentum. Nam Græci cum de Sa-
cramentis agunt ea semper vocant μυστήρια.

Quare hunc locum Pauli explicantes Latini

² [Legi apud Am-

bros. *Et* in textu :

Et in cōment. My-

sterium. Hieron. ve-

ro in 5. ad Ephes 10.

6. *Et* 8. *Et* in textu

Et in comment. ha-

bet Sacramētum.]

³ Ephes 6. vers. 13.

ἀναλάβετε τὴν πω-

νοπλίαν τῆς ἡ-

δυνάμεως τῆς ἐν-

εἰς τὴν ἡμέραν τῆς πο-

ρῆς, καὶ ἅπαντα κα-

ταργασάμενοι ὑμῶν.

⁴ in textu, *Et* in

commen. tom. 6.

⁵ vers. ultimo

ὁ Χριστὸς ἅπα-

ντας ἡμῶν ἀπὸ

τοῦ πονηροῦ καὶ

ἀμαρτίας.

⁶ ταῖς ταῖς τοῖς τοῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

ταῖς ταῖς ταῖς ταῖς

PP ^u, communiter vsi sunt voce Sacramenti.

Octauus, ^x Accipite armaturam Dei, ut possitis

resistere in die malo, *Et* in omnibus perfecti stare: cum

in Græco sit omnibus perfectis [id est absolutis,

sive ut ^y legit Hierony, *universa operati*] ἅπαντα

κατεργασάμενοι.

Respondeo sensum eundem esse: sed oportet

illud, *perfecti*, coniungere cum voce, *omnibus*, non

cum verbo *stare*. Si quidem sensus est, ut arme-

mur ex omni parte spiritualibus armis, πανοπλία:

ut sic armati, id est, omnibus virtutibus absoluti,

possimus in acie contra diabolum stare, non ca-

dere.

Nono, Hebræo. ² nono: *Ad multorum exha-*

rienda peccata. Nam in Græco ait Kemnit. non

est, exhaustire, sed auferre, ἀνιχνύειν.

Respondeo, sensum esse eundem. Propterea

videtur interpres propriissimè vertisse. Nam

ἀνατίω est propriè sursum fero, sive educo, effe-

ro, sicut ergo cum aqua, vel sordes educuntur

ex aliquâ sentinâ, dicuntur sordes exhaustiri: ita

etiam peccata, quæ Christus extulit, & eduxit

ex profundo pectoris nostri, rectè dicuntur ab

illo esse exhausta.

Decimus, ² *Talibus hostiis promeretur Deus.*

Cum non habeatur in Græco promeretur, sed

ἀγαπᾶται, *delectatur*, sive ^b *placet*.

Respondeo, Latinè rectè dici bene mereri de

aliquo eum, qui facit rem illi gratam. Sic ergo

postter interpres dixit: *his hostiis promeretur Deus,*

id est, his hostiis res sit grata Deo, & benè meretur de Deo qui illas offert, accepit enim mereri in passiva significatione.

Vndecimus, ^c Iacobi quinto. *Et allenabit eum Dominus*, in Græco ἐγείη eriget, quem locum idè deprauatum esse contendit Kemnit. vt inde confirmaremus effectus Sacramenti Extremæ vnctionis.

Respondeo, Catholicos tres agnoscere effectus Extremæ vnctionis, primum, illi communem cum aliis Sacramentis, scilicet ^d remittere peccata. Secundum, ^e hominem in illo articulo mæstitiâ, & doloribus oppressum exhilarare, erigere, excitare: qui certè melius non potuit exprimi, quam per verbum ἐγείω: & proinde nescit quid dicat Kemnit. tertium, ^f interdum etiam corporaliter sanare.

Duodecimus: *Hæc scribo vobis, vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filij Dei.* In Græco: ^h *Hæc scripsi vobis, qui creditis in nomine filij Dei, vt sciatis quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine filij Dei, & proinde Latinum codicem esse mutilum.*

Respondeo, Græcum esse potius redundantem, vt etiâ suspicatur Erasmus. Nam quorsum additur: *vt credatis in nomine filij Dei*, cum iam dictum sit, *qui creditis in nomine filij Dei*?

De editionibus vernaculis.

C A P. X V.

HERETICI ^a Neoterici omnes contendunt oportere scripturas vulgari omnibus vernacula lingua, eodemque idiomate & legi publice, & decantari in sacris officiis.

^c vers. 15.

^d Iacob. 5. v. 15. καὶ ἀμαρτίας ἡ πτωχότης, ἀφθιόνται αὐτῷ. Et si in peccatis fueris (siue si peccata fueris perpetratus) remittentur ei.

^e Ibid. in proximè præced. καὶ ἐγείη αὐτὸν ὁ κύριος, Et allenabit (siue eriget) eum Dominus.

^f Ibid. ante ἡ ἐργασίας τῆς πίστεως οὐκ ἔσται καὶ σωτηρία. Oratio fidei saluabit infirmum: siue seruabit laborantem.

^g 1. Ioan. 5. v. 13.

^h Ταῦτα ἐγέγραψα ὑμῖν ὅτις πιστεύετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θῆ, ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε. ἡ, ἵνα πιστεύετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θῆ.

^a Brentius confess. witemberg. cap. de horis canonicis. Calvin. 3. Instit. 20. §. 33. Kemnit. in exam. 4. sess.

DE VERBO DEI

^b *Vt videri potest in Indice Pej 4. librorum prohibitum. Regula 4.*

Catholica vero Ecclesia ^b non prohibet quidem omnino vernaculas translationes : sed tantum ne passim omnibus sine discrimine cōcedatur earū lectio, & ne in publico, ac communi Ecclesiæ vsu scripturæ legantur, vel canantur vernaculis linguis: sed contenti simus illis tribus, quas Christus titulo suæ crucis honorauit, & quibus libri sacri ab authoribus suis fuere conscripti, quæ sententia probatur.

Primò, ex vsu Ecclesiæ antiqui Testamenti, à tempore Esdræ vsque ad Christum. Nam non est verisimile sacram scripturam tunc fuisse in vsu publico apud Hebræos alia lingua quam Hebræa : siue enim ante 70. fuerit in aliam translata linguam, ^c siue non : ^d nulla erat causa cur peregrinam assumerent, quam nec etiam intelligerent : aliàs si fuisset peregrina, & intellecta, quare ^e legente Esdra legem egebat interpretibus : populus. At tunc Hebræa non erat vulgaris, alioquin non eguisset populus interpretibus, ^f cum legebatur lex : sicut nec cum eam ^g Moyses, vel Iosias proponebant populo. Deinde verba quæ vulgari Hebræorum lingua habentur apud ^h Evangelistas, non sunt Hebræica, sed Syriaca.

ⁱ Probatur secundo ex Apostolorum vsu. Nam per ^k vniuersum orbem Euangelium prædicauerunt, & constituerunt Ecclesias : & tamen non alijs linguis scripserunt, quam Hebræa, Græca, & fortè Latina, nec contrarium aliquo vestigio deprehendi potest. Cuius rei maximum indicium est quod Petrus, & Iaco-

^c *Vt videtur colligi ex 12. Ioseph. cap. 2. antiq. ad initium.*
^d *Deinde nunc in Synagogis Indæ scripturas Hebræicæ legunt.*

^e *2. Esdr. 8.*

^f *Esdr. sup. v. 9.*

^g *Deut. 1. v. 5.*

^h *4. Reg. 23. v. 2.*

ⁱ *2. Paralip. 34. v. 30.*

^j *Math. 27. v. 8.*

Hacheldema. Hebraicè enim dicitur םך ןדו sede dam : Ager sanguinis. v. 33. Golgotha.

Hebraicè תליתא Gulgoeth. Marci 5. v. 41. Talitha cumi, Puella surge. cum Puella dicatur Hebraicè תלדא Ialda. vel תלדא Nagara. cap. 14. vers. 36. Abba. Pater. Hebraicè אב Ab. Math. 26. v. 19. Marc. 14. v. 1. & 12. Luc. 22. v. 1. 7. & 8. Ioan. 12. v. 1. & cap. 13. v. 1. habetur Pascha. quod Hebraicè dicitur פסח Pesach.

^k *Marc. ult. v. ult. Rom. 10. v. 18. Coloss. 1. v. 6. Irene. 1. cap. 3.*

bus scripserunt Iudæis per orbem terrarum dispersis, non lingua eorum vulgari, id est, ¹ regionis quaiamdudum Iudæi habitabant: sed Græcè, sicut Ioannes scripsisse ^m dicitur Pat-
this.

Tertiò ex vsu vniuersalis Ecclesiæ, contra quem disputare ⁿ insolentissimæ insanitiæ est. Nam Eccles. semper his tantum tribus linguis vsa est publicè, etiam vbi, vel quando earum vsus non erat vulgaris. Tùm quia id videmus nuncita se habere vbicunque Catholici sunt, nec huius consuetudinis initium assignari potest, & proinde iuxta regulam ^o August. ex Apostolica trãditione descendere oportet: tum quia ipse August. ^p testatur ad scripturarum intelligentiam esse necessariam trium harum linguarum notitiam, quod in illis linguis scriptura diuina legeretur: nec vllus antiquus author meminit alterius translationis. Diuus ^q autem Hierony. asserit fuisse in publico vsu per totum Orientem, Septuaginta editionem, emendatam quidem per Lucianum, ab Constantinop. ad Antiochiam: per Originem, ^r ab Antiochia vsque Ægyptum: per totam verò Ægyptum: correctam per Hesychium. Nec in his regionibus, quandiu viguit vera fides, fuit alia lingua in vsu publico scripturæ. In Africa, quousque ibi Christiani fuerunt, in simili vsu fuit sola Latina lingua, ^s nam ex August. patet suo tempore Psalmos cantari solitos in Ecclesia Latine: & in Missa, *Sursum corda*, ^t *Habemus ad Dominum*, *Gratias agamus Domino Deo nostro: Dignum & iustum*. In Hispania similiter Latinam fuisse in vsu patet, ^v ex Isidoro, Toletano Conc. ^x quarto, quo præcipitur, vt in tota Hispania, idem seruetur ordo, in canendis Psalmis, &c. ^y atque ibi satis ostenditur, tunc Latine consueuisse diuina officia dici.

Idem in Angliã testatur ^z fuisse Beda, & Tho-

¹ *ut patet ex illis Act. 2. v. 8. quomodo audiuius unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus. Loquitur enim de Iudeis ex omni natione qua sub calo est. v. 5.*
^m *ab Higinio ep. 1. Aug. 2. qq. Euang. 39. tom. 4 & Ioan. 2. ep. ad Valerium.*
ⁿ *ut docet Aug. ep. 118. paulo post medium.*

^o *4. de Baptismo contr. Donatistas 24. tom. 7.*
^p *2. de doct. 11.*
^q *pref. in Paralip. ad Chromatium.*
^r *id est, per totam Syriam.*

^s *2. de doctrina 13.*
^t *de bono, siue dono perseverantia 13. ad finem to. 7. Cyprian. etiam sermone de orat. Dominicã folio ante finem meminuit illius sursum corda.*

^v *libris 2. de diuin. officis.*

^x *cap. 2. ante annos nongentos.*

^y *cap. 12. 13. 14. 15.*

^z *ante centum &*

DE VERBO DEI

mille annos lib. 1. histor. sue gent. cap. 1. Meditatione (inquit) scripturarum ceteris omnibus facta est communis, id est lingua Latina.

^a *Tom. 3. de Sacramentalibus tit. 3. &*

4.

^b *Præceptore Caroli Mag.*

^c *ante annos Sexcentos.*

^d *ante annos Septingentos.*

^e *ante Quadring. annos.*

^f *libro 7. epistol.*

^g *1. de officiis Ecclesiasticis.*

^h *præfat. in lib. 2. ad Galat. in fine tom. 6.*

ⁱ *Actor. 2.*

^k *In Hilarione to. 1.*

^l *Francum.*

^m *teste Athanasio in Antonio.*

ⁿ *li. de viris illustr. in Antonio.*

^o *Sermone 35. de verbis Domini non longè ab initio. tom. 10.*

mas ^a Vualdepsis. In Galliâ constat ex ^b Alcuino, lib. de diuinis officiis, & Amalario ^c Treuirensi, de officiis Ecclesiasticis: vbi etiam ostendit in toto reliquo Occidente eodem modo celebrata fuisse diuina officia, & proinde Latinè. In Germania apertè colligitur ex ^d Rabano. 2. de institutione clericorum, & Ruperto ^e Tuiensi de diuinis officiis.

In Bohemiâ, & finitimis regionibus, ante annos quingentos, diuinæ scripturæ legebantur in Ecclesiis Latinè. Nam extat ^f epistola Gregorij septimi in qua dicit se iustis de causis noluisse eis permittere vt diuina officia celebrarent lingua Sclauonicâ. In Italiâ denique eadem linguam, scilicet Latinam, dumtaxat fuisse in vsu, patet ex ordine Romano diuinorum officiorum: quem cæpisse à B. Petro, testatur ^g Isidorus. Sed tempore B. Hierony. Græca non erat vulgaris Galatis, sed alia quædam simillima linguæ Treuirensium, vt ^h idem Hierony. docet: neque Ponto, Cappadociæ, Asiæ minori, Phrygiæ, & Pamphiliæ, sicut ex ⁱ actis constat: cum alij alios non intelligerent. Et tamen hæ omnes regiones erant inter Constantinopolim & Antiochiam. In Syriâ non erat etiam vulgaris Græca: nam scribit ^k Hierony. S. Hilarionem interrogasse quendam ^l obsessum primò Syriacè, deinde Græcè, vt intelligerent Græci qui aderât. Ægyptus etiam propriam linguam habebat, distinctam à Græca: Cum ^m B. Antonius Ægyptius natione, per interpretem disputaret cum Philosophis Græcis: scripseritque ⁿ teste Hieron. epistolas Ægyptiacè, quæ postea in Græcū versæ sunt. [minus autem ab hoc tempore facta est Græca vulgaris, his in Regionibus cum iam vbique desierit]. In Africâ non erat tempore Aug. vulgaris Latina: nam ^o ipsemet docet Punicam linguam Hebraicæ affinem esse. In Hispaniâ, propria lingua erat affinis linguæ Græcæ

Græcæ, antequam Gothi Hispaniam inuassent, & si Hierony. credimus: postea verò Gothi, & Mauri qui eam occupauerunt propriam suam linguam inuexerunt. In Angliâ ^q testatur Beda, fuisse quatuor linguas vulgares quarum nulla erat Latina. Ducentis autem annis ante Amalarium ^r Franci cum ingenti multitudine in Galliis confederunt: Franci verò habuisse linguam propriam aliam à Latina constat ex Hierony. in Hilarione ^s: ubi eas inter se distinguit. Galli etiam ante Francorum aduentum habuisse propriam linguam à Latinâ diuersam, tradit Hierony. præfat. in ^t lib. 2. ad Galat. In Germaniâ, & Bohemiâ ^u nusquam fuit Latina vulgaris: nullam enim habet affinitatem cum Germana. In Italiâ dudû desit vsus linguæ Latinæ apud populum. Si quidem Radeuicus, qui anno millesimo centesimo septuagesimo florebat, ^x scribit in electione Victoris Papæ acclamatum fuisse, *Papa Vittore santo Pietro l'elegge.*

Quartò rationibus probatur. Prima, in cœtu omnium fidelium, debet esse communicatio Ecclesiarum, & ad controuersias soluendas celebrari quædam Generalia Concilia. At si tollatur vsus scripturarum, in aliquâ linguâ omnibus communissimâ, (^y quæ consequenter non erit vernacula) nullus frequentabit Ecclesias, nisi in suâ patriâ: nec vlla celebrari poterunt generalia Concilia: cum PP omnes qui ad Concilium requiruntur, non habeant donum linguarum.

Secunda, si quæ esset ratio sacras vulgandi scripturas, maximè, vt ab omnibus intelligerentur. Sed etiam hoc posito non intelligerentur, cum indigeant expositione: Imò populus inde

^p præfat. in lib. 2. ad Galat. cum ait, in insulis Balearibus linguam fuisse affinem Græcæ.

^q supra.

^r ex Francunia

Germania regione.

^s Videres (inquit) de ore barbaro, & qui Francam tantû, & Latinam linguâ nomenat, Syra ad purum verba resonare.

^t Massiliam Phœci condiderunt, quos ait Varro trilingues esse, quod Græcè, loquantur, & Latinè, & Gallicè. Hec ille.

^u tempore Hieroni non erat, vt facile colligitur ex epist. ad Suniam, & Fretellam initio. Nunc nō est: ante, fuisse nullâ probatione ostendi potest.

^x lib. 2. de gestis Friderici. & D.

Thomas ante trecentos annos, testatur in 14. prima ad

Corinth. aliam fuisse in Italiâ linguam popularem, & aliam quâ scriptura in Ecclesiâ legebatur.

^y Non enim omnes nationes una vernaculâ linguâ vtuntur aut vnquam vsa sunt post confusionem linguarum.

DE VERBO DEI

² extremo libro
de Synodis.

² Presertim cum in
sacris mysterijs mul-
ta sint quae secreta
esse debent Dionys.

1. Eccl. Hierarch.

Basil. de Spiritu
sancto 27. post ini-
tium Chryast. hom.

24. in Math. in
illud: Nolite sanctū
dare canibus. tom.

2. Gregor. 4. Dia-
log. 56.

^b apud Theodor.

4. histor. 17. Vbi
reprehendit quen-
dam Demosthenem.

Præfectum culinae
Imper. quod scri-
pturis sacris se im-
misceret.

^c Epist. ad Pauli-
nū de studio scriptur.

potius in periculum errandi rueret. Nam ut Hil-
lar. ² docet ex scripturā non intellectā natæ sunt
hæreses.

Tertia, sequeretur etiam in singulis ferme
ætatibus, mutandas esse translationes: cum in
singulis ferme, idiomata propria mutantur. Ac
id fieri non posset sine grauissimo incommodo,
& periculo. Nam non semper inueniuntur ido-
nei interpretes: atque ita multi errores commit-
terentur, qui facile tolli non possent cum neque
Pontifices, neque Concilia, de tot linguis iudi-
care valeant.

Quarta, quia maiestas diuinarum scripturā-
rum ^a requirere videtur, illas non vulgari: sed
linguā quadam magis veneranda legi, vnde ^b
Basil. & ^c Hierony. iudicabant non expedire,
homines sine delectu scripturas tractare. Nec
tamen propterea volumus Latinam linguam,
quoad verba, esse augustiorem aliis (ut nobis
imponit Kemnitiſ) sed in eo quod non sit vul-
garis.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

CAP. XVI.

R I M A, ex Paulo. i. Corinth. 14.

Per ^a linguā nisi manifestum sermonem
dederitis, quomodo sciatur, id quod di-
citur? eritis enim in aera loquentes. Et
infra. ^b Si ore lingua, spiritus meus
orat, mens autem mea sine fructu est.

^c Quid ergo? Orabo spiritu, orabo, & mente, psallam

^a v. 9. διὰ τῆς γλώσ-
σης ἵνα μὴ ὡσημεν
λόγον δῶτε, ὡς
γνωθῆσι τὸ λαλῶ-
μενον; ἵνα οὕτως αἱ
ἀνθρώπων λαλῶντες.

^b v. 14. ἵνα περισύχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου περισύχεται. ὃ δὲ
νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι

^c v. 15. Τί οὖν ὅστι; περισύξομαι τῷ πνεύματι, περισύξομαι δὲ καὶ τῷ
νοῷ. Ψαλῶ τῷ πνεύματι ψαλῶ ὃ καὶ τῷ νοῷ.

Spiritu, psallam & mente. ^d *Cæterum si benedixeris, spiritu, quæ supplet locum idiote, quomodo dicet Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.*
^c *Nam tu quidem benè gratias agis, sed alius non edificatur.*

Respondeo priorem locum: *Per linguam nisi, &c.* intelligendum esse, de exhortatione spirituali, quæ Dominicis diebus fiebat absolutis sacris mysteriis, ut ^f Iustinus docet, eosque reprehendit Paulus, qui ut linguarum donum ostenderent, peregrinā utebantur linguā. Ita exponunt Ambros. Sedul. & Theod. in hunc locum, vultque Apostolus duos, vel tres tantum, in singulis collationibus loqui, cæteros audire, & iudicare. Quod si dum vnus dicit, alteri reneletur aliquid melius, primus taceat, secundus loquatur ut explicat Cyprian. & epist. ad Pompeium, & aliā ad Quirinum. ac Aug. ^h secundo de Bapt. contra Donatistas, idque patet ex his: ⁱ *Prophete duo aut tres dicant &c.* ^k *Si alij reuelatum, &c.* *Mulieres in Eccles.* Quæ non nisi ad exhortationem referri possunt. Nam lectio scripturarum, & officia diuina non debent diiudicari à Prophetis, nec tunc inspirantur cum leguntur, aut aliquando mulieres celebrant in Ecclesiā, mysteria diuina. Posterior locus intelligendus est ^m de canticis spiritualibus, quæ Christiani componebant, ad laudandum Deum: & quia fiebant ad consolationem, & ædificationem auditorum, vult Paulus facienda esse linguā vernaculā. Non loqui enim Apostolum de scripturis, & officiis diuinis, ex eo probatur, quod scripturæ legebantur, & diuina celebrabantur officia in Græciā Græcè, ac proinde quæ intelligebantur à Corinthiis. At loquitur Apostolus hinc de oratione, & gratiarum actione quæ fiebat vocē extraneā atque incognitā. Dices ergo ut populus etiam respondere posset, Amen: ad diuinum officium, voluit Apostolus, pari ratione, diuinum

^d *Vers. 16. ἐὰν ὁδογῶνται τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τῶν τῶ ἰδῶτε, πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὲν, ὑπὸ τῇ σὺ ὀρχήσῃ, ἐπὶ τῇ λέξει, ὅτι οἱ δὲ*
^e *v. 17. Σὺ μὲν γὰρ καλῶς ὀρχήσῃς ἀλλ' ὁ ἑτέρος οὐκ οἰκονομεῖται.*
^f *in fine 2. Apolog.*

^g *de hæreticis rebaptizant.*

^h *cap. 8. tom. 7.*

ⁱ *v. 29. πρὸς τῶν λαλῶντων, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν, & alij diiudicent.*

^k *v. 30. ἐὰν δὲ ἄλλος ἀποκαλυφθῇ κατὰ τὸν λόγον, ὁ πρῶτος σιγάτω, fuerit sedenti, prior taceat.*

^l *v. 34. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ὡς τὰς ἐκκλησίας σιγάτωσαν, taceant.*

^m *De quibus Euseb. 2. hyst. 16. ad finem ex Philon. iuxta Ruffin. 17. Diony. diuin. nom. post med. cap. 3. &*

DE VERBO DEI

cap. 4. ubi adducit
multa ex canticis
Hieroth. Tertull. in
Apolog. 39. ad me-
di. Et Paul. Eph. 5.
v. 19. ac Coloss. 3.
v. 16. hortatur ut in
Psal. Hymn. Et
cant. spirit. fideles
commoveant seipfos,
quem locum Hay-
mo intelligit de cā.
que ipsi compone-
bant.

ⁿ vers. 13. Matth.

15. vers. 8.

^o supr.

^p Levitici 16. v. 17.
Luc. 1. v. 10. & 21.
^q ut docet D. Aug.
3. de doctr. 9.
^r de Baptif. contr.
donat. lib. 6. cap. 25.
Orig. homil. 20. in
Iosue ad initium.
Et si nos non intelli-
gimus que de ore
proferimus, illa tamē
virtutes, que nobis
adsunt intelligunt
Et velut carmine
quodam inuitate
adesse nobis Et fer-
re auxilium dele-
ctantur.

^s In 29. Isaieto. 4.

officium celebrari vernaculâ linguâ.

Respondeo disparem esse rationem. Nam
huiusmodi cantica fiebant ad consolationem,
& instructionem populi: quare non intellecta
à plebe, caruissent fructu. At diuinorum officio-
rum præcipuus finis, non est instructio populi,
sed cultus diuinus, quæ autem populum scire
oporteat edocent pastores.

Secunda obiectio, ex oratione non intellecta
nulla utilitas sequitur: vade Isaiaⁿ 29. *Populus
hic labijs me honorat, &c.* Et 1.º Corinth. *Si orem
lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est.*

Respondeo: falsum esse, ex publica oratio-
ne Ecclesiæ non intellecta à populo, nullum
fructum percipi. Hæc enim oratio non fit po-
pulo, sed Deo pro populo, quare satis est vt
intelligat Deus, sicut satis est Regem intelli-
gere supplicationem quæ fit pro altero, etiam si
ille pro quo fit, eam non intelligat. Et nonne
Ecclesia fructuosè pro peccatoribus orat qui
nec audiunt, nec audire volunt? Propterea ^p
in lege antiqua dum Sacerdos pro populo ora-
bat, nec quidem videbatur ab ipso populo. Imò
nec oranti est oratio sine fructu, dummodò
sincero precetur affectu, etsi non intelligat quæ
dicat. Nam Iudæi ^q non colebant frustra
Deum figuris, quas tamen maior pars eorum
non intelligebat. Et sæpissime decantantur psal-
mi ad laudem Dei, lingua cantantibus nota: &
tamen quis percipit dum cantat omnium Psal.
sensum? Quare August. ^r *Multi (inquit) ir-
ruunt in preces non solum ab imperiti loquacibus, sed
etiam ab Hereticis compositas, & per ignorantia sim-
plicitatem non ea valentes discernere utuntur eis, ar-
bitrantes quod bone sint, nec tamen quod in eis, per-
uersum est enacuat illa, que in eis bona sunt, sed ab eis
potius enacuat. Ad illud autem Isaia intelligendum esse de iis qui ore Deum profitentur,
factis autem negant. vt ^s Hierony. & August.*

^t exponunt.

Paulus verò non ^u reprehendit orationem quæ non intelligitur, sed ei anteposit orationem quæ intelligitur: cæteris paribus fieri enim poterit, ut prior sit anteposenda: nimirum si id magis conducatur ad Ecclesiæ præstantiam, & vtilitatem.

Tertia, ^x Innocentius tertius ^y præcepit, cum in aliqua vrbe permixti sunt homines diuersarum linguarum, ut provideat Episcopus idoneos viros, qui diuersis linguis diuina officia celebrent, diuersæ hominibus linguæ.

Respondeo, loqui Innocent. de lingua Græca, & Latina tantum: cum enim Constantino-
polis capta fuisset à Latinis, & hi cum Græcis permixti essent, ^z postulatum fuit à Papâ, ut permitteret Constantinopol. duos ordinari Episcopos, quod noluit: sed tantum statuit, ut Episcopus prouideret ministros, qui Græcis Græcè, Latinis Latinè sacra celebrarent.

Quarta finis diuinorum officiorum, publicarumque lectionum est instructio, consolatio, & ædificatio populi: Rom. 15. ^a *ut per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus*, & 1. Corinth. sup. ^b *volo quinque verba in sensu meo loqui ut alios instruam, quam decem millia verborum in lingua ignota.* Item. ^c *Cum conuenitis, unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem ha-*

^t 22. contra Faustū

55. tom. 6. *si tamen quis vellet verba Isaiæ referre ad ora. poterit dicere reprehendi eos, qui ore quidem loquuntur animo vero vagantur, nec attendunt quid dicunt quantumlibet linguâ sibi nota loquantur.*

[Nam certè tempore Isaiæ Hebræa adhuc erat vulgari: ad locum Isaiæ autem respexit Christus apud Math. quare cum Isaias non loquatur de idiomate orationis, nec etiam Christus.]

^v ut patet ex illis: Nam tu quidem benè gratias agis.

^x est Brentij.

^y cap. 9. Concil. Lateran. 4. Et habetur in Decretalibus lib. 1. tit. 31. de officio

Iudicii ordinarij cap. 14. Quoniam in plerisque.

^z in Concil. Lateranensi.

^a v. 4. *ἵνα διὰ τῆς ἀπομνήσεως, καὶ διὰ τῆς παρεκλήσεως τῆς γεφῶν, τῶν ἐλπίδων ἐχωμεν.*

^b v. 19. *ἴδω πάντα λόγους διὰ τῶ τοὺς μὲν λαλήσαι ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μνηστὺς λόγους εἰ γλώσσῃ.*

^c vers. 26. *ὅταν συνιῇτε, ἕκαστος ὑμῶς Ψαλμὸν ἔχῃ, διδαχὴν ἔχῃ, γλῶσσαν ἔχῃ ἀποκάλυψιν ἔχῃ ἰσχυρίαν ἔχῃ πάντα πρὸς διανομήν γινώσκων.*

DE VERBO DEI

bet: omnia ad edificationem fiant. At ex lingua ignota, quæ instructio, ædificatio, aut consolatio percipi potest? Igitur, &c.

Respondeo, falsam esse maiorem: nam finis diuinorum offic. publicarumque lectionum, est cultus Deo ab Ecclesia debitus. Ad primum locum, sacras quidem scripturas esse ad populi fidelis. consolationem, doctis dum leguntur, indoctis dum à prædicatoribus explanantur.

Ad secundum loqui Paulum de exhortatione: quæ certè melior est, etsi breuissima, si fiat in lingua nota, quam longissima si fiat lingua incognita.

Ad tertium; non intelligi sacras scripturas, sed quinque dona gratis data. Nam paulò ante de iisdem ita loquitur Paul. *c si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi loquar aut in reuelatione, &c.*

Quinta & obiect. Christus, & Apostoli vernacula prædicarunt lingua. At idem est verbum Dei scriptum, & prolatum. Igitur & vernacula lingua describendum erit.

Respondeo ad minorem, admissa maiore, esse quidem idem verbum, sed non eodem modo propositum. Nam dum prædicatur, explicatur viua voce, scribitur vero nude, quare conclusio nulla est. Sicut nec sequitur, matres dant pueris panem præmansum vel dissectum. Sed idem est panis mansus & integer, ergo debent apponere pueris manducandum integrum.

Sexta scripturæ olim versæ sunt in linguam Chaldaicam, & Christus in cruce citauit scripturam Syriaco sermone: cum dixit *h Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me!* Item versæ sunt etiam in Græcam, & Latinam, cum vulgares essent: atque Hierony. testatur se eas vertisse in Sclauonicam linguam. Igitur nullum est piaculum scripturam vertere in vulgares linguas.

a ut interpr. Chrysost. in hunc locum tom. 4. Per doctrinam donum docendi; per apocal. donum reuelationis, per interpretationem donum interpretandi scripturas; per Psal. donum componendi spiritualia cantica, per linguâ, donum linguarum. c vers. 6.

f aut in scientia, aut prophetica (siue interpret.) aut in doctrina. ἐὰν ἐλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, πῶς ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῶν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ ἢ ἐν διδασκῇ.

g Kemnitij, Et sequentes.

h Math. 27. v. 46.

Et Marc. 15. v.

34.

Respondeo nos non negare quin possint veriti: sed non debere omnibus sine discrimine per-mitti, aut legi publicè idiomate vulgari. Chal-daica autem editio non tam versio, quam pa-raphrasis est, nec vsquam apud Catholicos fuit alicuius grauis authoritatis Christus verò ἰ νό Syriacè sed Hebraicè dixit **אֵלֵי אֵלֵי לַמָּנָה** **אֵלֵי אֵלֵי לַמָּנָה**
^k *Eli Eli lamma azabthani*, Syriacè enim dixisset. *Hil Hil lemana sebaclani*, quod verò in Latino habeamus Sebaclani, factum vt facilius pro-nuntiaretur. Sacrae autem scripturae versae sunt in Græcum & Latinum, non quia vtrumque vulgare erat idioma: sed quia communissi-mum. Nam certè Græcum non erat vulgare Ptolomæo, qui versionem Græcam curauit: nec Latinum, vniuerso Occidenti. Quod autem dicitur Hierony. fecisse, si verum est, non idè fecit vt publicè legeretur scriptura Sclauonicè, sed ad consolationem eorum, qui ea sine peri-culo vti possent.

Septima Chrysostom. hortatur sæpissimè Lai-cos ad scripturarum lectionem. ¹ *Audite* (in-quit) *obsecro seculares omnes, comparete vobis Bi-blia, &c.*

Respondeo, Hyperbolicè loqui, etsi enim omnes alloquatur: ad eos tamen proprie diri-git sermonem, qui scripturarum lectione ca-paces erant. Solebat eum Chrysost. huiusmodi Hyperbolis vti sicut cum homil. 3. de Lazar. ait *Non potest fieri, vt quisquam salutem assequatur, nisi perpetuò versetur in lectione spirituali.*

Vltima, Morauis concessum fuit ante sexcen-tos annos, vt Sclauonica lingua celebrarent of-ficia diuina: nostro etiam tempore Ruheni Ar-meni Ægyptij & Æthiopes suis vulgaribus linguis sacra faciunt.

Respondeo, Morauis tunc (scilicet cum to-tum regnum conuertebatur) id iustè concess-

¹ *Epiph. heres. 69. Arianorum arbi-tratur Christum partim Syriacè, pat-tim Hebraicè hanc sententiam protu-lisse.*

^k *ita reddit hæc verba Hieron. lib. de nominibus He-braicis in Math. to. 3. in Græco apud Math. ἡλὶ, ἡλὶ, λαμὰ σαβαχθανί; in Marc. ἡλωὶ, ἡλωὶ, λαμὰ σαβαχθανί;*

¹ *Homil. 9. in ep. ad Coloss. col. 2. tom. 4. Audite queso vos omnes quibus cura sunt quæ ad hanc vitam pertinent, & para-te vobis libros medi-camenta anime, si nullos alios vultis nouum quidem cer-tè testamentum vo-bis parare, &c. Item præfat. in epist. Pau-li initio tom. 4. Homil. 2. in Math. & 10. in Ioan. ac 3: de Lazaro.*

DE VERBO DEI LIB.II.

sum, quod nulli essent apud eos qui Latine celebrare possent, at postquam crevit eruditio, omissus est usus dumtaxat Sclauonicæ linguæ. Aliorum autem exemplum non est ad rem, cum

^m [Exceptis Ruthenis vel ^m Hæretici vel Schismatici.

phenis qui anno

1595. a Clemente VIII. in gremium Ecclesiæ Catholicæ recepti sunt. Missus ad hunc effectum legatus à Kionienſi Metropolitano & alijs 7. Ruthenis Episcopis: qui Legati, nomine omnium, professi sunt obedientiam Pontifici Rom. vide Baro. in fine 7. tom.]

DE VERBO DEI

LIBER TERTIVS,

Qui est de verbi Dei interpretatione.

*Scripturam non sufficere sine explicatione,
ad controuersias fidei determinandas.*

CAP. PRIMVM.

UTHERS ^a scripturam clariorem esse omnium patrū commentariis docuit: quod si nonnumquam videatur obscura alicubi, vel eam alio in loco elucidari, vel tantum superbis, & infidelibus, siue ut ait ^b Brentius, ignaris Hebraicæ linguæ, & Græcæ, reddi obscuram. Sed hæc sententia probatur falsa: Primò ex scripturis ipsis. Nam David nec erat superbus, nec infidelis, aut ignarus Hebraicæ phrasidis, & tamen dicebat, ^c *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* item ^d *Revela oculos meos &c.* Christus ^e suis discipulis, & quidem Hebræis interpretabatur scripturas: & ^f eunuchus Æthiopum reginæ diligenter versabatur in scripturis pius, & humilis; tamen falsus est eas se non intelligere. Denique ^g Petrus asserit in epist. Pauli quædam esse difficilia intellectu, non quidem indoctis & instabilibus, ut hæretici dicunt, sed absolute, quæ indocti, &

^a præfat. assertionis articul. à Leone damnatorum. Oportet (inquit) scriptura indice hanc sententiam ferre:

quod fieri non potest nisi scriptura dedecimus, &c. ut sit ipsa per se certissima, facillima, apertissima sui ipsius interpretres, omnium omnia probans, iudicans, & illuminans. item lib. de sermo arbitrio.

^b in prolog. contra Petrum à Soto.

^c Psal. 118. v. 34.

^d v. 18. item v. 135.

^e faciem tuam illumina super seruum tuum & doce, &c.

^f Luc. ult. v. 45.

^g Act. 8. a. v. 27.

ad 35.

^h 2. Petr. ult. v. 16.

DE VERBO DEI

^a *lib. de Fide, & operib. initio cap. 15.* ^b *19. ac in fine poster. tom. 4.* instabiles deprauant. Nam August. certè doctus & stabilis erat, nihilominus ⁿ fatetur sibi difficillimum esse intellectu locum illum, primæ ¹ Corinth. *si quis autem super fundamentum, &c.*

¹ *cap. 3. a. v. 12. ad 15. inclusiue.* Secundo ex patribus : Irenæo, *si in rebus (inquit) creatis quedam quidem eorum adiacent Deo, quedam autem & in nostram venerunt scientiam, quid mali est, si & eorum quæ in scripturis requiruntur, uniuerfis scripturis spiritualibus existentibus, quedam*

¹ *lib. 7.* *quidem absoluamus secundum gratiam Dei, quedam autem commendemus Deo, non solum in hoc seculo, sed & in futuro.* Origene, ¹ contra Celsum, Basilio & Nazianz. ^m apud Ruffinum. ⁿ Chrysostomo, Christus (inquit) Iudeos ad scripturarum non simplicem, & nudam lectionem, sed ad inuestigationem per quam diligentem relegauit ^o &c. Ambrosio, ^p mare (inquit) est scriptura diuina, habens in se sensus profundos, &c. ^q Hierony. epist. ad Paulinum August. Tanta est (inquit) Christianorum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritiâ usque ad decrepitam senectutem, maximo cum otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Denique Gregorio magno, homilia ^r sexta in Ezechielem.

^m *histor. 11. cap. 9.* ⁿ *Homil. 40. in Ioan. in illud: Scrutaminis scripturas.* Tertiò ratione. In scripturâ, vel res considerantur, vel modus, quæ illæ tractantur. Si res, nullæ difficiliore: tractant enim de ^s rebus maxime occultis, & supernaturalibus. Si modus: sunt quæ primâ fronte contraria videntur, sunt ambigua verba, & orationes: ac ^v nonnum-

^o *Diuina enim summa indigent diligentia, &c. Qui huiusmodi querit nisi summam adhibeat diligentiam, & laborem nunquam quesita inueniet.* Epist. 4. 4. ad Constantium non longè à principio.

^p *epist. 4. 4. ad Constantium non longè à principio.* ^q *prefas. comment. lib. 1. in ep. ad Ephes. tom. 6 & epist. ad Algasiam q. 8. ad finem, tom. 3.* Omnis (inquit) epistola ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est. Epist. 3. aliquot post initium. item 2. de doctr. cap. 6. tom. 3. Et confess. 12. cap. 14. tom. 1. ^r *ad principium.*

^s *ut de summa Trinit. incarnatione Sacramentis, prædest. reprobatione, &c.* ^t *ut Exod. 20. v. 5. Sum Dominus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, &c. & Exech. 18. v. 20. filius non portabit iniquitatem patris.*

^v *vn Ioan. 8. v. 25. Tu quis es? & dixit illis Iesus: principium, qui & loquor vobis. τὸ ἀρχαῖον ἐγὼ καὶ ἀλὼ ἵμῶν, mira est enim difficult. scire quid significet illud Principium ἀρχή.*

¹ *lib. 1. in ep. ad Ephes. tom. 6 & epist. ad Algasiam q. 8. ad finem, tom. 3.* Omnis (inquit) epistola ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est. Epist. 3. aliquot post initium. item 2. de doctr. cap. 6. tom. 3. Et confess. 12. cap. 14. tom. 1. ^r *ad principium.*

^s *ut de summa Trinit. incarnatione Sacramentis, prædest. reprobatione, &c.* ^t *ut Exod. 20. v. 5. Sum Dominus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, &c. & Exech. 18. v. 20. filius non portabit iniquitatem patris.*

^v *vn Ioan. 8. v. 25. Tu quis es? & dixit illis Iesus: principium, qui & loquor vobis. τὸ ἀρχαῖον ἐγὼ καὶ ἀλὼ ἵμῶν, mira est enim difficult. scire quid significet illud Principium ἀρχή.*

¹ *lib. 1. in ep. ad Ephes. tom. 6 & epist. ad Algasiam q. 8. ad finem, tom. 3.* Omnis (inquit) epistola ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est. Epist. 3. aliquot post initium. item 2. de doctr. cap. 6. tom. 3. Et confess. 12. cap. 14. tom. 1. ^r *ad principium.*

^s *ut de summa Trinit. incarnatione Sacramentis, prædest. reprobatione, &c.* ^t *ut Exod. 20. v. 5. Sum Dominus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, &c. & Exech. 18. v. 20. filius non portabit iniquitatem patris.*

^v *vn Ioan. 8. v. 25. Tu quis es? & dixit illis Iesus: principium, qui & loquor vobis. τὸ ἀρχαῖον ἐγὼ καὶ ἀλὼ ἵμῶν, mira est enim difficult. scire quid significet illud Principium ἀρχή.*

LIBER TERTIVS. 46

quam etiam ipsæ imperfectæ, atque præposte-^x ut Rom. 5. v. 12.
ræ: sunt y phrasæ Hebræis propriæ: Denique^y ut Genes. 10.
quamplurimæ orationes figuratæ ultimò pro-
batur aduersariorum testimonio. Si enim adeo
facilis extat scriptura: cur tot illi in ipsam com-
mentaria scribunt. Quid est quod ait Lutherus,
^z Nolim ab ullo id de me præsumi, quod nullus adhuc
si autem cap.
præstare potuit sanctiss. & doctissimorum, id est psal-
terium, in omnibus suo legitimo sensu intelligere: à autem labij unius.
quibus verbis non dissentiant Brent. confess. ^z v. Psal. 88. v. 30.
^a witember. Kemnitius ^b in examine, & Cen-
thronus eius sicut
turiast. centuria ^c prima. dies cali. & Psal.

11. v. 109. Anima

mea in manibus meis. ^a præfat. in Psal. ^b cap. de sacra script.
^c Sess. 4. ^d lib. 2. cap. 4. col. 52. Senserunt Apostoli scripturas non
posse intelligi sine Spiritu sancto, & interprete.

Soluntur obiectiones aduersariorum.

C A P. II.

^a Deuter. 30. v.

PRIMA obiectio. sumitur ex illis 11. 12. 13. & 14.

^a verbis. Mandatum quod ego præ-
cipio tibi hodie, non supra te est, neque
procul positum, nec in calo situm, & c. locum.

Respondet hunc locum acci-
piendum esse, vel de ^b intelli-
gentiâ, vel de ^c adimplentione decalogi, in quo
naturalia præcepta continentur.

Secunda ex psal. decimo octauo ^d Præceptum
Domini lucidum illuminans oculos. & centesimo de-
cimo octauo, ^e lucerna pedibus meis verbum tuum, in corde tuo, quis
& c. ascendet, tom. 7.

Respondet hîc tantum agi de præceptis Do-
minicis, quæ ideo dicuntur lumen, & lucerna, facti. iustitia, 10. 4.
quod dirigant hominem in operando. Et quam-
vis de vniuersis scripturis hæc intelligerentur, ^d Vers. 9.
^e Vers. 105.

DE VERBO DEI

non tamen inde sequeretur esse intellectu faciles: sed intellectas mentem illustrare.

Tertia. ^k *Vox est lux mundi*. Quomodo ergo prædicatio Apostolorum, qui lux dicuntur mundi, non erit lucida?

Respondeo, loqui Dominum, de luce exemplorum probitatis, & morum: subiunxit enim ^h *ut videant opera vestra bona*.

Quarta. *Habemus* (inquit ^h B. Petrus) *firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucerna lucenti in caliginoso loco*.

Respondeo dici voces prophetarum lucernam, quod intellectus illuminet, ac iter ad Christum ostendant.

Quinta. Si ⁱ *opertum est Evangelium nostrum, in iis qui pereunt est opertum*, ait Paulus. Fidelibus, ergo est apertum.

Respondeo, loqui Apostolum de cognitione, & fide in Christum. Dixerat enim discrimen inter vtrumque testamentum esse, quod prius mysteria redemptionis, non nisi figuris, & per velamen ostenderet, posterius verò palam & manifestè: Deinde subiungit si tamen nonnullis hæc mysteria sint operta, nasci quod pravis affectibus eos excæcaverit diabolus.

Sexta, *magnificè, & salubriter* (inquit ^k Aug.) *spiritus sanctus ita scripturas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret: obscurioribus autem fastidia detergeret, nihil enim ferè de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissimè dictum alibi reperiatur*.

Respondeo, meritò Augustinum dixisse ferè, cum quædam inveniuntur obscura, quæ nullibi explicatur in scriptura sacra: ut maior pars Apocalypsis. Deinde admodum difficile est invenire illum locum, qui alium explicat. Nam & de illo, qui aliis manifestus erit, ab aliis fortè dubitabitur. Nobis manifesta sunt, & clara hæc verba, ^l *Hoc est corpus meum*. Zuinglianis autem obscura.

ⁱ Math. 5. v. 14.

ὁμοίαι εἰσι τὸ φῶς
τῷ κόσμῳ.

^h Vers. 16. ὅπως
ἰδῶσιν ὑμῶν τὰ
καλὰ ἔργα.

^h 2. Petr. 1. v. 19.

ἔχομεν βεβαιότερον
τὸν προφητικὸν λό-
γον ὡς καλῶς ποιῶ-
ντες προσέχοντες, ὥς
ἀντίφω φαίνονται
ἐν σκότεινῳ τόπῳ.

ⁱ 2. Corinth. 4. v. 3.

οἱ εἰς κικαλυμμένοι
τὸ εὐαγγέλιον
ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀποκα-
λυμνοῖς ὅτι κικα-
λυμμένοι.

^k 2. de doctrina 6.
ad finem.

^l Math. 26. v. 26.

τὸ τὸ ὅτι τὸ σῶμα
μου.

Septima, summa totius scripturæ in decalogo, Symbolo, Oratione Dominica, & Sacramentis consistit. At hæc omnia habent in scripturis testimonia clara. Igitur tota scriptura apertissima est.

Respondeo falsam esse minorem. Alioquin quomodo essent de quocumque articulo Symboli tot controuersie, similiter & de Sacramentis.

Octaua. *Apostoli* (inquit ^m Chrysost.) *et propheta omnia contra fecerunt, manifesta, claraque, quæ prodiderunt exposuerunt nobis, voluti communes orbis doctores, ut per se quisque discere possit ea, quæ dicuntur, à sola lectione. Item, ⁿ omnia clara sunt, et plana ex scriptoris diuinis.*

^m Homil. 3. de Lazaro ubi ostendit Philosophos fuisse obscure loquutos, Apostolos contra.

Respondeo, Chrysost. his vti amplificationibus ad excitandum teporem eorum qui possent cum fructu scripturas legere. Nam iisdem in locis affirmat scripturas difficiles esse. In priori enim loco, paulò ante dixerat. *Quid igitur* (inquit) *si non intelligamus ea quæ continentur in libro? Maxime quidem, etiamsi non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione, multa nascitur sanctimonia.* Et infra testatur se loqui tantum de historia, cum dicit scripturas faciles. In posteriori autem, post verba citata subdit. *Quæ est ista obscuritas? dic queso: an non historia sunt? Nostine quæ clara sunt, quid de obscuris rogas?*

ⁿ Homil. 3. in 2. ad Thessalonic. paulò ante furem.

Nona in testamento veteri scriptura sacra erat liber signatus, Isaia ^o vigesimo nono: at in nouo apertus Apocaly. ^p quinto. Quare Hierony. in ^q quartum Ezechielis hunc locum de facilitate scripturæ, sicut alium Isaia, de difficultate intellexit.

^o Vers. 11.

^p Vers. 8.

^q Paulo post initium tom. 4.

Respondeo, sacrâ scripturâ sub priori testamento fuisse signatû librum, & quoad sententias, & quoad aperta de Christo mysteria. Sub posteriori verò, manere quidem signatû non mediocti ex parte quantû ad prius: esse tamé apertum

DE VERBO DEI

¹ de institutione
Monachi aliquot
ante finem tom. 1.

² [Dici etiam po-
test PP. non probare
suas sententias ex
scripturis nisi ritè
explicatis vel ex se
satis manifestis.]

³ apud Euseb. 3.
histor. ultimo &
Hier. de viris Illust.
in Papiâ.

⁴ ut Irena. & Iu-
stinus apud Hiero.
sup. in Ioanne.

⁵ de hac scripserunt
Ioan. Driedo. 2. cap.
3. de Eccl. dogmat.
Ioan. Cochleus lib.
de script. & Eccl.
authoritate Cardi-
nal. warmiensis lib.
2. & 3. contrapro-
legom. Brentij Pe-
trus à Soto in de-
fensione sue confess.
contra ead. proleg.

p. 2. & 3. Martinus
Peresius de tradit.
ass. 2. 3. 4. 5. Mich.
Medina 7. de recta
fide in Deum, Ca-
mus 2. de locis 6. 7. 8.

⁶ ex 1. Corinth. 10.

quantum ad posterius. Hierony. autem supra,
non loqui de sententiis scripturæ, hinc liquet
quod Epistola ad ¹ Paulinum dicat remanere
adhuc velamen, non solum in facie Moïsis, sed
etiam Euangelistarum.

Decima, minus notum ex notiori probatur.
Sed PP. suas sententias scripturis probarunt.
Ergo illæ sunt Patrum commentariis notiores.

Respondeo, ² per notius debere probari mi-
nus notum, quoad notitiâ veritatis rei, quæ
in eo posita est ut quis intelligat, id quod dici-
tur, esse verum: non autem quoad verborum
perpicuitatem & facilitatem.

Vndecima, Patres primitivæ Ecclesiæ sine
commentariis scripturas legerunt: idemque fe-
cerunt postea omnes alij veteres.

Respondeo, Patres qui immediate Apосто-
los sequuti sunt, non habuisse commentaria
scripta, sed viva, nimirum Apostolos ipsos, vel
eorum discipulos ut ³ testatur de seipso Papias,
& Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. Deinde
experunt ⁴ alij ab istis edocti commentaria
scribere, posteriores verò illa evellere.

*Proponitur^a questio de Indice controuer-
siarum, & simul differitur de sensibus
scripturarum.*

C A P. III.

A C R ^a Scriptura sæpè numero ^b
duos cōtinet sensus literalem &
spiritualem. Prior est, quæ verba
præ se ferunt immediate: poste-
rior, qui alio refertur quàm ver-
ba immediate significant. Litera-
lis duplex est, simplex videlicet, (qui consistit

in proprietate verborum) atque ^c figuratus (quo transferuntur verba à propriâ significatione in alienam) & huius tot genera sunt, quot figurarum.

Spiritualis autem diuiditur à recentioribus in Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum. Primum vocant, cum verba scripturæ præter literatum sensum, aliquid ^d denotant, ad Christum, vel eius spectans Ecclesiam: secundum, cum ^e aliquid refertur ad mores, tertium cum ^f refertur ad significandam vitam æternam. Verum est tamen hos omnes sensus interdum Allegoricos vocari à ^g Patribus. Porro ^h literalis, inuenitur in omni sententia vtriusque Testamenti. Spiritualis verò cuiuscumque generis inuenitur quidem in Testamento ⁱ vtroque, non tamen vbique. Nam (verbi gratia) Decalogi præcepta non habent nisi literalem sensum.

Cum ergo ex solo literalis sensu peti debeant firma argumenta, & duplici de causa ex huiusmodi sensu oriatur difficultas, scilicet ex ambiguitate verborum, & proprietate, sit autem intelligenda scriptura eo spiritu quo facta est, nimirum spiritu sancto, controuersia tota est vbi sit, ac inueniatur spiritus ille.

Catholici contendunt hunc spiritum certò in Ecclesia inueniri, id est legitimo concilio, scilicet vnâ cum summo Pontifice, etiamsi quibusdam priuatis aliquando donetur.

Hæretici verò huiusce temporis vnumquemque volunt esse iudicem de sensu scripturæ, siue suum sequendo spiritum, si donum interpretandi habeat, siue alienum cui hoc donum competat.

^c de quo D. Aug. 3. de doctr.

^d ut Galat. 4. quo per Abraham DEVS, per Isaac nomen Testam. & populus fidelis significatur.

^e Deuter. 15. v. 4. Non ligabis os bonis serentis; &c. quod ad predicatorum retulit, Apol. 1. Cor. 9. v. 9.

^f Psal. 94. v. 11. Quibus iuramini iramea, si introibitis, &c. quod ad literam intelligitur de terra promiss. Paul. antem Hebr. 4. de vita æterna.

^g ut Basil. initio Homil. 9. Exam. & August. de utilitate cred. ad inist. tom. 6.

^h quem non est improbabile interdum inueniri multiplicem in ead. sententia, ut docet Aug. 12. confess. 24. 3. de doctr.

27. Et 11. Ciuit. 19. de veteri nemo dubitat. In nouo Augustin. explicat

Alleger. tract. 122. capturâ piscium. Luc. 5. Anagogice verò eam qua 12. Ioan. Christus autem ipse tropologicè lotionem pedum Apostol. Ioan. 13.

^k Luther. præfatione ass. suorum articul. Brent. in Confess. Witemb. cap. de Sacra script. Calvin. 4. Instit. 9. §. 8. 12. & 13.

*Testimonia ex veteri testamento pro
Catholicorum sententia.*

C A P. IIII.

^a *vers. 13. 14. 15. 16.*

^b *Exod. 29. &*

Leuit. 8.

^c *Psal. 98. vers. 6.*

*nisi enim fuisset ve-
rè Sacerdos, sed tan-
tum ideo dictus Sa-
cerdos quia vir pri-
marius, poterat etiã
dici Samuel. ibid.*

Sacerdos.

^d *Vers. 25.*

^e *Vers. 19. 24. 26.*

^f *Vers. 8.*

^g *Vers. 10.*

RIMVM habetur Exodi deci-
mo octauo in quo Moyses (qui
fuit verè pontifex, quamuis ex-
traordinarius, cum ^b exercuerit
omnia sacerdotis munera, &
cum Sacerdotē ^c vocauerit Da-
uid) tanquam princeps & caput illius Ecclesiz,
iudicat de omni dubio in lege exorto. cumque
constituisset ^d ibidem magistratus minores,
iudicium tamen circa religionis dubia sibi ^e
reseruauit.

Secundum Deuteron. decimo septimo, ^f Si
difficile, atque ambiguum apud te iudicium esse perspe-
xeris, &c. Surge & ascende ad locum quem elegerit
Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotem Leuiti-
ci generis, & ad iudicem, &c. & facies quodcumque
dixerint, qui presunt loco, quem elegerit Dominus.

Respondet Brentius præceptum esse condi-
tionale, siquidem additur, ^g & docuerint iuxta le-
gem eius.

Respondeo illud, & docuerint, &c. non nisi in
vulgata editione haberi, non recepta Luthe-
ranis: nec id conditionem sonat, sed assertio-
nem: vult enim securum reddere populum Do-
minus de sententia Sacerdotis, nimirum quod
iudicauerit secundum Domini legem: Aliàs
dubius semper remansisset populus: num sci-
licet iudicasset Sacerdos secundum Dei legem,
nec ne. Et si spectasset ad populum discernere
num Iudex iudicasset secundum legem Domi-
ni, non erat opus, vt à Iudice iudicium peteret.
Sed

LIBER TERTIVS. 49

Sed instat Brentius, non solum ad Sacerdotem sed etiam ad iudicem politicum mitti. Nec in loco citato de religionis, sed de causis politicis agi.

Respondeo ad sacerdotem solum mandari iudicium, ad politicum iudicem executionem iudicii, iuxta illud: ^h *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio.* ⁱ &c. Decretum autem comprehendit ^k omnia dubia in lege exorta: & maximè fuit statutum propter ^l cultum diuinum.

Tertium testimonium Ecclesiastæ duodecimo, verba Sapientum sicut stimuli, & sicut clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore uno. His amplius filii mi ne requiras. Quæ si dicta sunt de veteris testamenti sacerdote, quanto magis intelligi debent de sacerdote testamenti noui?

Quartum Aggæi secundo. ⁿ *Hæc dicit Dominus Deus interroga sacerdotes legem.* Et Malach. secundo. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius.*

Vltimum secundo Paralipom. ^p *Amarias sacerdos, & pontifex vester, in iis quæ pertinent ad Deum præsidebit.*

^h vers. 12.

ⁱ *Qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex Decreto iudicis morietur homo ille.*

^k *Inter sanguinem, & sanguinem, causam & causam, lepram, & non lepram.* ^l *ut pat. ex princip. cap.*

^m vers. 11.

ⁿ vers. 12.

^o vers. 7.

^p 19. v. 11. ad finem quo loquitur Iosaphat Rex Iuda Leuitis & sacerdotibus.

Idem probatur ex Testamento nouo.

CAP. V.

PRIMUM ex Matth. decimo sexto ^a *Tibi dabo clauēs regni* ^a *calorum &c. in quo quidem loco cum vniuersalis contineatur promissio, his verbis,* ^b *Quodcumque solueris: sine dubio per clauēs, debet intelligi potestas soluendi,*

^a vers. 19.

^b *ibid.*

Tom. I.

G

DE VERBO DEI

quodcumque impedimentum in terris, ab ingressu regni cælorum, & proinde soluendi controuersias de lege, & scripturis.

^c *Matth. 18. v. 17.*

ἐάν τις ἐκκλησίαν
παρεκδόσῃ, ἔσω σοι
ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ
ὁ πλάγῃς.

Secundò. Si ^c *Ecclesiam non audierit, sit tibi ut Ethnicus, & Publicanus.* Hic quidem de priuatis iniuriis agitur, sed à fortiori debet intelligi de iniuriis Deo, & Ecclesiæ illatis, sicut est hæresis. Non potest autem iniuria huiusmodi ad vniuersos fideles deferri. Igitur nomine Ecclesiæ vel intelligitur Prælati, vel Prælatorum congregatio.

^d *v. 2. ἐπὶ τῆς καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι.*
v. 3. πάντα οὐκ ὅσα αἰετώσιν ὑμῶν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιῆτε.

Tertio, Matthæi vigesimo tertio ^d *super cathedram Moysi sederunt scribæ, &c. quæcumque dixerint vobis seruate.* Quod autem de cathedra Moysi dicit Dominus, à fortiori de cathedrâ Petri intelligi debere docent veteres, maxime Augustinus epistola 165 ^e.

^e *aliquot post initium.*

^f *v. 17.*

^g *iuxta illud Hier. 3. v. 15. Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascunt vos scientiâ & doctrinâ.*

Quartò. Ioannis ultimo. ^f *Pasce oues meas.* id est, omnes Christianos rationales oues, qui proinde doctrina pascantur. At quod hic dicitur Petro, ad eius successores pertinet. Nec enim voluit Christus ad annos tantum viginti quinque suæ providere Ecclesiæ. ^h Non potest verò summus Pontifex concionibus pascere vniuersum orbem, nec etiam teneretur commentariis, cum id nec quidem præstiterint sancti Pontifices. Ergo debet pascere, iudicando quid sit vel non sit de fide tenendum.

^h *Luc. 22. v. 32. ἐγὼ ἰδοὺ ἔγωγε πρὸς σὲ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου, καὶ σὺ στήθῳ ἐπιστρέψῃς σὺν τοῖς ἀδελφοῖς σου.*

Quinto. ⁱ *Rogavi pro te Petre ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* ex hoc loco Pontificem Romanum, ex cathedra docentem errare non posse deducunt Bernard. ^k Lucius primus, ^l Fœlix, ^m Leo, & alij ⁿ PP. permulti. Quod si errare nequit. Er-

ⁱ *Epist. 190.*

^k *Epist. 1. ad episc. Hispania, & Gallia.* ^l *Epist. ad Benignum.*

^m *Ser. 3. de Assumptione suâ.* ⁿ *Leo 9. ep. ad Petrum Antioch. Patriarch. Agatho ep. ad Const. Imper. lecta in 6. Synod. act. 4. & approbata act. 8. à toto Concilio Innocent. 3. tit. 41. de Baptismo & eius effectibus cap. 3. Maiores nostre, &c.*

go eius iudicio acquiescendum est.

Sexto, Actorum decimoquinto, quo remittitur ad Concilium Hierosolym. exorta de fide controuersia, non autem ad priuatum spiritum.

Septimò ad Galat. 2. °: quo docet Paulus se Hierosolymam ascendisse, vt suum conferret Euangelium cum Petro, Iacobo, & Ioanne, ne in vanum curreret, aut cucurisset. Quem locum explicant ^p Tertull. ^q Hierony. ^r August. docent Ecclesiam non fuisse credituram Paulo, nisi Euangelium suum à Petro confirmatum fuisset.

Octauò primæ Corinth. ^s Alij datur per spiritum sermo sapientie, alij sermo scientie, alij interpretatio sermonum. Ergo non omnes habent donum interpretandi. At sine huiusmodi dono nequit intelligi scriptura: non enim propriâ sit interpretatione secundæ Petri ^t primo, quis autem habeat illud præter Ecclesiam nescimus: vt etiam ^u Lutherus fatetur. Ecclesia verò non loquitur nisi per suos pastores, ac doctores, maxime in Concilio generali congregatos, igitur ad illorum spectat iudicium scripturas interpretari. Quamuis enim unicuique dixerit Christus, ^x Petite & dabitur vobis ac similia: hoc tamen intelligendum est de spiritu fidei, & charitatis, non ^y autem de interpretationis dono. Et quamuis intelligeretur, ^z quis scit num rectè petat? Quare & Lutherani, & Anabaptistæ & Calvinistæ huiusmodi donum petunt, nec tamen inter se sibi consentiunt.

lationem Patris: Ecclesia autem ipsa est, de quâ dubitare non licet.

^x Luc. 11. v. 9. αὐτῷ πικρὰ δοῦναι ὑμῖν. item v. 13. Et Iacobi 1. v. 5.

^y Nam vt docet August. tract. 73. in Ioan. post medium, & 81. paulò ante finem, & 102. initio non impetrat oratio infallibiliter, nisi quod est necessarium, vel utile ad salutem, donum vero interpret. non est semper utile ad salutem.

^z Petitis & non accipitis (inquit Iacob. 4. v. 3.) quod malè petatis.

² Vers. 2.

^q 4. in pagina post initium. Propterea (inquit) Hierosoly. ascendit ad cognoscendos Apostolos, & consultandos ne fortè in vacuum cucurisset, id est, ne non secundum illos credidisset, & non secundum illos Euangelizaret.

^q ep. 89. longè antemedium.

^r lib. 28. contra Faustum 4. tom. 6. cap. 12. vers 8.

ὡς διὰ τὸ πνῶματος διδόντος σοφίας, ἅπασι ὁ λόγος γνωσθεως & τὸ αὐτὸ πνῶμα, &c. v. 9. ἅπασι δὲ ἐκ μυσταγωγῶν.

^t Vers. 10.

^u lib. de potestate Papæ. De nullo priuato homine (inquit) certissimus habeat necnereuer-

DE VERBO DEI

^a 4. v. 1. Α, αὐτοὶ
 μὴ παντὶ πνεύματι
 πιστεύετε· ἀλλὰ δο-
 κιμάετε τὰ πνεύ-
 ματα.

Nono, primæ ^a Ioannis, Charissimi nolite
 omni spiritui credere, sed probate spiritus. Si
 ergo sunt spiritus probandi, & certè priuato-
 rum (si enim de omnibus intelligeretur vni-
 uersaliter, nulli essent qui probare possent) ne-
 queunt & ipsi probare ac esse iudices. Restat
 igitur iudicium istud spectare ad Ecclesiæ pa-
 stores.

Idem probatur ex Ecclesiæ consuetudine.

CAP. VI.

IN omnibus sæculis exorta sunt no-
 ua dubia in Ecclesiā, & semper ter-
 minata iudicio Romani Pontificis
 tunc in cathedra sedentis, & epis-
 coporum illiusce temporis.

^a quod extenditur
 usque ad annum
 centesimum à Chri-
 sto.

^b Actor. 15.

^c volentibus qui-
 busdam Pascha cele-
 brare cum Iudæis

14. die primi Men-
 sis, siue Dominicus
 fuisset, siue non: alijs
 autem tantum Do-
 minico die: vide Eu-
 seb. 5. cap. 22. 23.

^d 24.

^e dictis Quartodecimani siue Tessera scedecatis, apud August. de hæres.
 hæres. 29. tom. 6.

^f qui negabant Ecclesiam posse absolvere à peccatis eos qui post baptismum
 lapsi fuerant.

^g apud Euseb. 6. cap. 37. in Ruffino 33.

^h cuius decreti meminit Cypr. epist. ad Pompeium initio. & August. 5. de
 Baptismo cap. 23. initio.

Primò ^a sæculo, orta quæstio de legalibus
 quibusdam ceremoniis antiquis, soluta fuit ^b
 in Concilio Hierosolym. à Petro & Apostolis.

Secundo, nata est ^c controuersia de celebra-
 tione Paschæ, cuius rei gratiā fuere celebrata
 plurima Concilia, & tandem à Victore Pontifi-
 ce Romano, ita fuit quæstio determinata, vt
 postea pro ^d hæreticis habiti sint qui non obe-
 dierunt Pontif. Rom.

Tertio, hæresis ^e Nouatianorum, damnata ^f
 à Cornelio Papa, & hæresis de anabaptismate,
 damnata ^g à Stephano Cornelij successore.

LIBER TERTIVS. SI

Quarto, Arianorum hæresis à ^h Nicæno primo condemnata imperator aderat quidem, sed in nulla re iudicium egit. Eodem sæculo Concilium ⁱ Constantinopolit. damnauit Macedonij hæresim, ^k celebratum iussu Damasi Papæ. Imperator equidem literas de celebrando Concilio misit ad Episcopos, sed nullo modo, vt Iudex se habuit.

Quinto, Nestorij, à ⁱ Concilio Ephesino primo. Et Pelagianorum à ^m Pontificibus Innocent. & Zepherino.

Sexto, multæ fuerunt hæreses damnatæ in quinta synodo.

Septimo, Monothelitæ in ⁿ sextâ generali synodo.

Octauo, Iconomachi, in septimâ synodo.

Nono, controuersia quædâ Ecclesiasticæ definitæ fuerunt in ^o synodo octauâ.

Decimo, nulla est exorta hæresis, verum maximè viguit Græcorum schisma, de cuius damnatione postea dicitur.

Vndecimo, hæresim Berangarij damnauit ^p Leo nouus, & ^q Nicolaus secundus.

Duodecimo, error Abailardi, ab ^r Innocentio secundo: & ab ^s Eugenio tertio Gilberti Porretani.

Decimo tertio, Ioachimi Abbatis hæresis ab Innocentio tertio, in Concilio Lateranensi, & postea Græcorum à Gregorio ^t decimo.

runt, Vide Tom. Concil. in hac subscripsit quidem imperator sed tantum consentiendo non iudicando.

^o subscripsit Imperas. sed tantum in signum consensus.

^p in Concil. wercellensi.

^q in Concil. Rom. vt referunt Lanfrancus, & Guilmundus lib. 1. contra Berengarium. ^r teste Bernard. epist. 194.

^s teste Bernard. serm. 8. in Cantic.

^t in Concil. Lugdunensi vnde extat cap. Fidelis in 6. de S. Trinit. Et fide Cathol.

^h vt patet ex tom.

1. Concil. Et lib. 1.

hist. Eccl. Theodo-

ret. nominatim cap.

7. ac Socrat. 1. cap. 5.

ⁱ confirmatum à

Damaso teste, Pho-

tiolib. de 7. Synod.

^k apud Theod. 5.

histor. 9. hac qui-

dem in impressione

Lugdun. 1587. Bel-

larm. at Ingol-

stadiensis 1599. &

1601. non habentur.

ⁱ Praside Cyrillo

nomine Celestini

Papæ teste Euagri

1. cap. 4. histor.

Et paulo post hæ-

res. Eutychetis in

Conc. Chalcedon.

presid. Legatis Leo-

nis teste eod. Euagr.

2. cap. 4.

^m teste Aug. 2. Re-

tract. 50. tom. 1.

ⁿ cui & duabus se-

quentibus R. Pon-

tif. Legati prasne-

DE VERBO DEI

^u *Vnde extat Clement. Ad nostrum, de hereticis.* Decimo quarto Begardorum errores in Concilio Viennensi à Clemente ^u quinto.

^x *Confirmatum à Pio. 4.*

Decimo quinto Ioannis viclefi, & Ioannis Hufs in Constantiensi Concilio sub Martino quinto, & Græcorum errores in Florentino sub Eugenio quarto. Denique hoc nostro sæculo, Lutheranorum in ^x Concilio Tridentino. In quibus omnibus condemnationibus nulla inuenitur laicorum subscriptio vt iudicium: sed si aliqua, tantum, vt præbentium assensum deceris pastorum.

*Idem probatur testimoniis Pontificum,
& Imperatorum.*

CAP. VII.

Inter Pôitices hac de re testimonium ferentes habemus Damasum Epistola tertia ad Stephanum, Innocentium primum Epistolis ad concil. ^a Carth. & ^b Mileuit. &

^a *Quæ est 91. inter epist. B. Aug. to. 2.*

^b *93. aliquot post initium.*

^c *Et epist. 89. Gelasius ad Episc. Dardania & Greg. 4. episc. 96.*

^d *apud Euseb. 7. hist. 24. ad finem.*

^e *apud Euseb. lib. 3. de vita Constantini.*

^f *in Epist. ad Episc. Aquileiensem.*

Leonē primum Epist. octuagesima ^c quarta. Inter Imperatos, ^d Aurelianus gentilis, cū exorta esset quæstio inter Catholicos, & Paulum Samosatenu de Ecclesiæ domo, Imperator respondit illis ascribendam esse quibus ascribendam sentirent Italix Episcopi, & Episc. Rom.

Constantinus verò absolutâ Nicæna Synodo omnibus scripsit Ecclesijs ^e Epistolam in cuius fine hæc ipsa habentur, *Quidquid in sanctis Episcoporum Concilijs decernitur, id vniuersum diuine voluntati debet attribui.*

^f Gratianus verò, ad Episcopos remisit controuersiarum iudicium.

Theodosius autem ad Ephes. Synod. *Illicitum est (inquit) cum qui non sit ex ordine sanctissi-*

morum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. [§] l. Nemo C. de S. Martianus, [§] Iniuriam (inquit) facit iudicio sanctissimæ Synodi, qui semel iudicata revolvere, & disputare contendat.

Valentinianus, ^h Mihi (inquit) qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosus perscrutari, Sacerdotes, quibus ista cura sunt, inter seipso quocumque voluerint loco conveniant.

Denique Basilius ⁱ in octava Synodo: imo & Theodoricus Arianus, in quartâ Synodo, sub Symmacho.

Trinitate, & fide Cathol.

^h Semor, apud Sozom. 6. cap. 7.

ⁱ De vobis (inquit) laici tam qui in dignitatibus, quam qui absolute versamini quid amplius dicam non habeo quam quod vobis nullomodo licet de Ecclesiasticis causis sermonem movere neque penitus resistere integritati Ecclesie, & universali Synodo adversari.

^a cap. 2.

^b cap. 3.

^c Epist. ad solitarii vitam agentes duob. aut 3. foliis post med. *πότε ἐκ τῆς αἰωνοῦς ἡ κόνις τοιαῦτα, πότε κρίσις ἐκκλησίας παρὰ τῆ βασιλείας ἐξ ἐπὶ τὸ κύνες, ἢ ὡλως ἐν τῷ τῷ τῷ κρίμα,*

^d ad Athanas. quâ scribit videri sibi

Athanas. ^e Quando (inquit) auditum est à condito ævo quod iudicium Ecclesie auctoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quâdo unquam pro iudicio hoc habitum?

Basilius Epist. ^a quinquagesima secunda. Nazianz. Vos (inquit) omnes nolite pascere pastores, &c. Nolite iudicare iudices. Item ⁱ Chrysostom. [§] Cyrillus atque ^h Damascenus ex Græcis.

bonum ut scriberetur ad R. Pontificem, quatenus ipsius auctoritate soluerentur Ariminensis Concil. Acta. ⁱ Hom. 37. in Ioan. Fratr. (inquit loquês de Petro) ei curam committit, & circa med. Cum magna Christus Petro communicasset orbis terrarum curam demandasset, &c.

[§] in Thesauro ut citatur ad D. Thom. epist. de erroribus Græcorum.

^h ad finem 1. oration. pro imaginibus.

G iiij

Jdem probatur Patrum testimonijs.

C A P. VIII.

RENAEVS libro tertio ^a docet non posse ex solis scripturis controuersias finire: & ad Pontificem Romanum omnes fideles convenire debere.

^a cap. 2.

^b cap. 3.

^c Epist. ad solitarii vitam agentes duob. aut 3. foliis post med. *πότε ἐκ τῆς αἰωνοῦς ἡ κόνις τοιαῦτα, πότε κρίσις ἐκκλησίας παρὰ τῆ βασιλείας ἐξ ἐπὶ τὸ κύνες, ἢ ὡλως ἐν τῷ τῷ τῷ κρίμα,*

^d ad Athanas. quâ scribit videri sibi

^e cap. 2.

^f cap. 3.

^g Epist. ad solitarii vitam agentes duob. aut 3. foliis post med. *πότε ἐκ τῆς αἰωνοῦς ἡ κόνις τοιαῦτα, πότε κρίσις ἐκκλησίας παρὰ τῆ βασιλείας ἐξ ἐπὶ τὸ κύνες, ἢ ὡλως ἐν τῷ τῷ τῷ κρίμα,*

^h in Thesauro ut citatur ad D. Thom. epist. de erroribus Græcorum.

ⁱ ad finem 1. oration. pro imaginibus.

DE VERBO DEI

^l Quo docet non
debere ex scripturis
disputari cum here-
tic. quia vera scri-
ptur. intelligentia
est Cathol. Ecclesia:
prius debere consta-
re quæ sit vera Ec-
clesia doctrina. hoc
autem melius sciri
non posse, quam in
Eccles. Apostolicis
quarum precipua est
Roma.

^k 1. epist. 3. fol. vel
circa post initium.

^l Si scripturarum
seriem diuinarum
vel vetera tempora

retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei episcopos solere de Imperatori-
bus Christian. non Imperatores de Episcopis iudicare? hæc ille post initium.

^m Epist. 57. ad Damasc. de nomine Hyspost.

ⁿ 2. Hist. sacre. ^o lib. contra epist. fundamenti cap. 5. & 1. contra Cresc.
33 tom. 7. ^p [at Imperium in Ecclesia in rebus Ecclesiasticis non est pe-
nes priuatos sed Eccles. Prelatos.]

^q lib. contra collato. in fine, in quo non aliter probat Pelagianos fuisse here-
tic. quam quia fuere damnati ab Innocent. Zozimo, Bonifac. Celesti.

^r in Commonitorio. ^s Epist. 25. libri 1. ad Gregor. Maxim.

^t lib. de Incarnati verbi cap. 1. ^v Epist. 191. & 189.

Ex Latinis Tertull. lib. de ^l præscript. Cyp. Nec (inquit) aliunde Hereses oborte sunt, aut nata
sunt Schismata, quam inde, quod sacerdoti Dei non ob-
temperatur, nec unus Ecclesia ad tempus Sacerdos, &
ad tempus iudex vice Christi cogitatur.

Ambros. Epist. trigesima ^l secunda. ^m Hie-
rony. Epistola ad Damasum S. Martinus apud
ⁿ Sulpitium. August. ^o Ego (inquit) Evangelica
veritati non crederem, nisi me Ecclesia Catholica com-
moueret autoritas.

Caluinus respondet loqui August. de quadam
persuasiōe priuata fidelium. Sed ipsemet Au-
gust. paulo infra: Quibus (inquit) præipientibus
credidi, his inbentibus tibi non credam. quibus verbis
non suasionem, ^p sed imperium Ecclesiæ tri-
buit. Habemus præterea dumtaxat ^q Prosper.
Vincent. ^r Lyinens. ^s Gregor. ^t Anselm. ^v
Bernardum.

Idem ex ratione probatur.

CAP. IX.

RATIO hac de re potissima est, quod Deus præsciuerit exorituras in Ecclesiâ suâ cōtrouersias circa fidē, & proinde debuisse de iudice ad eas soluendas providere. At iste Iudex nequit esse scriptura, quia hæc recipit varios sensus, etiam à linguæ peritis, nec ipsa dicere potest quis sit verus: maximè cum de ipsa interpretatione etiam quæstio sit. Quare in omni Republica bene ordinata lex, & iudex sunt res distinctæ. Neque huiusmodi iudex, erit reuelans spiritus priuatus. Iudex enim videri debet ab vtraque parte, at spiritus ille nequit ab aliâ parte videri. Deinde nullus est in quacunque Republicâ humanâ, qui non vigeat aliquo naturali lumine, & tamen non licet vnique pro arbitrio leges interpretari: quanto minus id licitum erit in Republicâ Christiana, & supernaturali.

Denique Iudex vim debet coactiuam habere, quod nulli priuato competit. Nec etiam erit sæcularis princeps. Nihil enim vltra suas causas agere potest. At principatus sæcularis causæ omnes naturales sunt. Efficiens est ^a electio populi. Finalis, pax temporalis: [materiale autem ad formalem esse naturales, per se satis constat.] At Ecclesiastici principatus efficiens est Deus immediatè: finalis æterna beatitudo, vtraque supernaturalis.

^a Nec obstat illud *Apost. Roman. 13. v. 1. Non est potestas nisi à Deo. Hoc enim est intelligendum mediatè vel immediatè, mediatè autem, non immediatè, reges sunt à Deo communitè.*

DE VERBO DEI

Soluntur obiectiones.

C A P. X.

^a *vers. 13.*

^b *Vt sensus sit, populum fidelem non docebo per Prophetas, sed per me ipsum: ita Cyrill. in hunc locum.*

^c *ita Explicat August. lib. de gratia Christi cap. 13. Et*

14. to. 7.

^d *vers. 45.*

^e *vers. 33.*

^f *vers. 34.*

^g *lib. de Spiritu & litera cap. 21. 22. 24. tom. 3. aliàs 7.*

PRIMA obiectio Isaïæ quinquagesimo ^a quarto. *Dabo omnes filios tuos doctos à Domino.*

Respondeo Isaïam non loqui de spiritu priuatè scripturas reuelante: sed ^b vel de prædicatione

Euangelij facta per Christum: vel de ^c gratia spiritus sancti, quæ homo interius mouetur ad credendum, & amandum, quæ proponuntur à Pastoribus Ecclesiæ. Atque in hunc sensum protulit hoc testimonium Christus ipse Ioan. sexto. ^d

Secunda Hieremiæ trigesimo primo. ^e *Dabo legem, &c. Et* ^f *non docebit ultra vir proximum suum dicens, Cognosce Dominum, omnes enim scient me. &c.*

Respondeo ^g cum Augustino, illa verba, *Dabo legem meam, &c.* Significare fidem operantem per charitatem: illis autem. *Et non docebit, &c.* Importari præmia charitatis, scilicet beatitudinem, vel si verba Hieremiæ dumtaxat, sint ubique accipienda de hoc tempore: non esse de mysteriis scripturarum absconditis intelligenda, sed de vnius veri Dei cognitione: quæ cum esset idolorum cultu, etiam inter Iudæos inculta, & obscura: tempore noui Testamenti ita floret, ac viget, vt etiam Turcæ vnum Deum colant.

^h *υ. 8. ὑμῶς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί. ὅτι ὁ ὢν ὑμῶν ὁ καὶ ἡμῶν ὁ Χριστός.*

Tertia Matth. vigesimo tertio. ^h *Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester Christus.* Igitur solo doctore interno contenti esse debemus.

Respondeo non prohiberi à Domino nomen

& officium magistri: cum ¹ Apostolus se magistrum gentium appellauerit: ^k & ibidem *vers.* 11. dixerit Christus. *Noliſe vocare Patrem, &c.* Et ta- ^k *vers.* 9. men quis dicat prohiberi nomen, & officium Patris? Sed prohibetur ambitio honoris in magistro, & nimius erga parentes affectus. Reprehendit siquidem Scribas, & Phariseos quod primas amarent cathedras, & salutari ab hominibus Rabbi.

Quarta Ioannis quinto. ¹ *Ego testimonium ab homine non accipio.* Igitur nec verbum Dei scriptum accipit testimonium à verbo hominis. ¹ *Vers.* 34. ἐγὼ ἔπαρε αὐτῶν πλὴν μαρτυρίαν λαμβάνω.

Respondeo nec Christum, nec scripturam sacram egere quoad se testimonio hominum: (Siue enim intelligatur scriptura, siue non, semper in se verissima est.) Sed egere propter nos, testimonio Ecclesiæ: alioquin non essemus certi, qui essent canonici libri, nec quæ sit eorum intelligentia germana. ^m *Vers.* 17. ἰαὶ περὶ τὸ ἡλίμα αὐτῷ (πῶς αὐτὸς μὲν ποιεῖν, ἡρώσεται περὶ τῆς διδασχῆς, ποτερον ἐκ τῶν θηῶν ὄσιν.

Quinta Ioan. septimo. ^m *Si quis voluerit voluntatem eius facere, (qui misit me) cognoscat de doctrina mea, utrum ex Deo sit.* ⁿ *Vers.* 44. πῶς δυνάσθῃ ὑμᾶς πισύσαι, διότι οὐκ ἐκ ἀλλήλων λαμβάνουσιν.

Respondeo, Christum noluisse dicere omnes probos per se intelligere posse omnes scripturas: sed quibusdam carere impedimentis, ut ambitione, avaritia, quibus alij irretiti, nec per se nec per alios credere valent, iuxta illud Ioannis quinto. ⁿ *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?* ^o *Vers.* 27. τὰ περίεργα τὰ ἐμὰ τῷ φωνῆς μὲν ἀκρόα, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκρόαζοντο οὐσί μοι.

Sexta Ioannis decimo: ^o *Omnes meæ vocē meam audiunt, & sequuntur me.* ^p *tract.* 48. in Ioannem.

Respondeo, hic de prædestinatis agi (ut ^p Augustinus exponit) qui ante mortem reuerā audiunt vocem vocantis Dei, & in bono moriuntur statu. Et quamvis de scripturarum intelligentiā sermo fieret: responderi posset Christum multis modis loqui suis ouibus, scilicet, per scripturam, per inspirationem internam, & per os ^q vicariorum suorum. Nec enim illos ^q *de quibus ait, Luc. 10. vers. 16. Qui vos audit me audit.*

DE VERBO DEI

^r *Vers. 5. ἄλλοτεριῷ
δ' ἔμην ἀκρολυνή-
σωσιν.*

^s *Act. 17. v. II.*

exclufit per hanc fententiam, fed tantum ho-
ftes: dixerat enim ^r ibidem, *Alienum autem non
fequuntur.*

Septima, *Beroenfes* *ferutabantur fcripturas*, an ita
fe haberent quæ Paulus prædicabat. Multo ergo ma-
gis licebit Pontificum, & Conciliorum exami-
nare verba.

Refpondeo, Beroenfes tunc nondum fuiſſe
inter Chriftianos afcriptos, & proinde nec tene-
bantur fine miraculis aut probali ratione crede-
re, quæ dicebantur à Paulo. At regeneratis per
baptifma non licet de Ecclefiâ eorum matre
dubitare, quæ errare non poteft.

^r *Vers. 6. ἔχοντες
δὲ χάρισματά τε
πλεονάζειν πλεονο-
μοῦσιν ἡμῖν, διὰ
φοβὰ ἅτε περὶ
τάων τε πλεονο-
μοῦσιν τῆς πίστεως.*

^u *ut exponunt
Ambros. Theodo-
retus, Theophila-
tus, Thomas, &
alii hoc loco &
Chryſoſtomus in
Corinth. 12. orat.
29. poſt init. ali-
quot, tom. 4.*

Octava Rom. duodecimo, ^r *Habentes autem
donationes, &c. ſive Prophetiam ſecundum rationem
(in Græco ἀναλογίαν id eſt proportionem) fidei.*
Igitur ſcripturæ interpretatio ei competit qui
magis abundat fide, & non Concilio, aut Papæ.

Refpondeo Papam, & Concilium magis abun-
dare fide, quam priuatorum ullus. Illi enim vt
ſic, nequeunt errare in fide: at quique priuatus
poteſt. Deinde per prophetiam ^v non intelli-
gitur niſi vaticinandi donum. Denique quid-
quid ſit, non debent iungi illa, *ſecundum rationem
fidei, cum verbo, habentes, ſed cum ſubintellecto
adminiſtrems*: in hunc modum, *ſive Prophetiam
ſecundum rationem fidei adminiſtrems*. Vult enim
Apoſtolus dicere nihil eſſe interpretandum,
aut vaticinandum contra fidem. In hoc ſiqui-
dem loco, Apoſtolus exponit uſum gratiarum
gratis datarum.

^x *I. Corinth. 2.
v. 15. ὁ δὲ πνευμα-
τικὸς ἀνακρίνει μὲν
πάντα, αὐτὸς δὲ
οὐκ ὑποκρίνεται ἀνὰ
κριτῆν.*

Nona, *ſpiritualis* ^x *autem iudicat omnia, & ipſe
à nemine iudicatur.*

Refpondeo, nos non negare quin in Eccle-
ſia ſint, & fuerint qui rectè interpretarentur
ſcripturas, & de omnibus, id eſt, diuinis, atque
terrenis iudicarent: affirmamus tamen ad eos
non pertinere definitiuū de ſenſu ſcripturæ iu-
diciū. Tum quia non ſumus certi certitudinæ

fidei, qui sint illi spirituales, sicut certi sumus de ineffabili iudicio Papæ, atque Concilij legitimi: tum quia contingit etiam huiusmodi spirituales non semper illustrari, ut patet de Elifæo.

7. Decima loquens Apostolus de dono interpretandi & alijs donis. ² *Hæc omnia* (inquit) *operatur unus, & idem spiritus diuidens singulis prout vult.* Igitur non est huiusmodi donum alligatum Papæ, vel Concilio. Deinde sæpè Deus omiſſis Pontificibus excitauit Prophetas ex populo, ut ^a Amos & ^b Delboram.

Respondeo, loqui Apostolum de hominibus priuatis, ac velle dicere, non omnibus dari donum interpretandi: at non ^c sequitur non conferri Papæ, atque Concilio. Priuilegia autem paucorum, legem non faciunt: alioquin etiam concludendum esset omnes asinas loqui debere, quia loquuta est Asina ^d Balaam. Deinde etsi reuelationes nouæ non sint Pontificibus alligatæ, authentica tamen scripturæ & doctrinæ acceptæ interpretatio ad solos Pontifices spectat, & spectauit semper, ut iam probatum est.

Vndecima, ^e *Omnia probate* (inquit Apost.) *quod bonum est tenete.* Item, *Probate Spiritus si ex Deo sunt:* inquit ^f Ioannes.

Respondeo, Paulum, & Ioannem ad eos sermonem dirigere, ad quos spectat iudicium in Ecclesiâ. Deinde in vtroque loco agitur de doctrinâ dubiâ. At Ecclesiæ doctrina est omnino certa, & bonâ: hæreticorum verò certissimè mala: & proinde neutra dubia.

Duodecima ^h *Non habetis necesse ut aliquis doceat vos, sed vnctio docet vos de omnibus.*

Respondeo, nihil aliud velle hoc in loco Ioannem, quam mouere fideles ne falsis Apostolis aures præbeant, quod non sit necesse vacuos à spiritu sancto quique per Euangelij præ-

¹ 4. Reg. 4. v. 27.

² 1. Cor. 12. v. 11.

πάντα τὰντα ἐνεργαῖ τὸ ἐν, καὶ αὐτὸ πνεῦμα. διακρινῶν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.

^a Amos 1. v. 1. & cap. 7. v. 14. *Et* 15.

^b Iudic. 4.

^c *Alia est enim ratio Concilij ac Pontificis alia priuatorū.*

^d Numeror. 22. v.

28. *Et* 30.

^e 1. Theſſalon. 5. v.

19. πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατήχηται.

^f 1. Ioan. 4. vers. 1.

δοκιμάζεται τὰ πνεύματα, ἃ ἐκ τοῦ ἁγίου ὄντιν.

^g *Sicut si scribatur ad aliquam Academiam ut examinet aliquem librum: non significatur ab omnibus debere examinari sed tantum à Doctoribus.*

^h 1. Ioan. 2. v. 27.

ἃ ἡμεῖς ἔχουμεν τὴν διδασκαλίαν ὑμῶν.

ἢ ὡς τὸ αὐτὸ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων,

etc. sed sicut ipsa vnctio docet vos de omnibus, *etc.*

DE VERBO DEI

dicationem, didicerunt quid credere debeant, edoceri ab impiis. Nam antea dixerat Ioan-

¹ I. Ioan. 2. v. 21. nes. ¹ *Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem &c.* ^k *hac scripsi vobis de his qui seducunt vos.*

^k vers. 26.

¹ ibidem. v. 27.

^m Ephef. cap. 2. v.

19.

Et in sequentibus, ¹ *sicut docuit vos manete in eo.*

Decimatertia, Apostolus ^m ait, nos esse superædificatos supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum. At si intelligentia scripturæ penderet à Papa, vel à Conciliis, fundamentum nostrum magis esset super Papa, & Conciliis quam super Ap. & proph. scriptis.

Respondeo, primarium quidem fidei nostræ fundamentum esse verbum Dei, per Apostolos ministratum, & prophetas: verum secundarium esse Ecclesiæ testimonium, cuius defectu nesciremus quid reuelauerit Deus.

Decimaquarta, si iudicat de scripturis Pontifex, sequitur eum supra scripturam esse, & hanc ab eo suum accipere robur, cum eius sit iudicare num sit authentica.

Respondeo, duobus modis dici posse Ecclesiam esse iudicem de scripturis: primo, quod iudicet verumne sit, an falsum quod scriptura docet: & hoc est supra scripturam esse: sed neque hoc modo Ecclesia iudicat, alio quod iudicet quæ sit vera scripturæ interpretatio, quomodo Ecclesia iudicat, sed hoc non est iudicare de scriptura, sed tantum esse supra iudicia priuatorum hominum.

Decima quinta. Si à iudicio Ecclesiæ pendet fides nostra, igitur debili fundamento, nimirum iudicio humano.

Respondeo verbum Ecclesiæ non esse omnino hominis verbum, id est obnoxium errori, sed prolatum esse assistente, & gubernante spiritu sancto, quâ ratione dici potest etiam Dei verbum.

Decima sexta, ita PP. explicarunt scripturas

ut permiserint suas explanationes ab aliis iudicari.

Respondeo, aliud esse legem interpretari more doctoris, quomodo requiritur eruditio: aliter more iudicis, qua ratione autoritas exigitur, priori modo Patres in commentariis suis interpretati sunt scripturas. Concilia verò & Pontifices posteriori.

Decima septima. August. fatetur Ecclesiasticos iudices sicut homines plerumque falli. 2. ⁿ *cap. 21. tit. 7.* contr. Cresconium,

Respondeo, loqui Augustinum de quæstionibus facti. Agit enim ibi de baptismo, quem Ecclesia confert impiis, & fictè accedentibus, quos tamen putat sincero accedere animo.

LIBER QVARTVS
Qui est,
 DE VERBO DEI
 NON SCRIPTO.

*Qui potissimum defenderint vel oppugnaue-
 rint non scriptas traditiones.*

CAPVT I.

^a lib. 4. aduersus
 Prolegomena Bren-
 tij.

^b in sua defensione
 aduers. eund. Brent.
 pag. 2. a. cap. 50.
 vsque ad 66.

^c de locis.

^a initio operis sui
 de traditionibus.

^c in apolog. contra
 Kemnit. pro Concil.
 Trident.

^f lib. 1. cap. 5. contr.
 Hæres.

^g initio operis contra assert. articulorum Lutheri.

^h in examine Catechis. Monhemiani in reprehensione 6. Dialogi.

ⁱ in Catech. de præcept. Ecclesie. ^k libris 5. Panoplie.

^l lib. de Inuocat. SS. cap. 23. 24. 25. ^m in assert. fidei Cathol.

ⁿ Libello de traditionibus 4. Instit. 8. §. 6. 7. 8. & cap. 10. §. 18. 19. 20.

^p in Prolog. ^q in examine decreti de canon. scriptur. Concil. Tri-
 dent. sess. ^r opere contr. Tradition.

DE hoc argumento scripsit inter
 Catholicos pro non scriptis tradi-
 tionibus, ^a Cardinalis Hosius,
 Petrus ^b à Soto, ^c Melchior Ca-
 nus, ^d Martinus Peresius ^e Io-
 docus Tiletanus, ^f Alphonfus à castro, ^g Ro-
 fensis, ^h Doctores Colonienfes, Petrus ⁱ Ca-
 nifius, ^k Gulielmus Lindanus, ^l Ioannes à
 Louanio, ^m Fœlicianus Ninguarda, ⁿ Gaspar
 Cardillus Villalpandæus.

Contra huiusmodi traditiones scripserunt ex
 Hæreticis ^o Calvinus: ^p Ioannes Brentius, ^q
 Kemnitius, & Hermannus Hamelmannus.

Quid sit

Quid sit & quotuplex traditio.

CAP. II.

TRADITIO nomen generale est, significatque omnem doctrinam, ^a quæ ab vno communicatur alteri. Tamen à Theologis accommodatum est ad ^b significandum doctrinam, à primo

suo non scriptam auctore.

Duplex vero est traditionum partitio, diuiduntur enim, Primo penes suos auctores: videlicet in traditiones diuinas, quæ fuerunt à Christo acceptæ Apostolos docente. In Apostolicas, quæ ab Apostolis institutæ, dictante spiritu sancto, nec extant in eorum scriptis: Et in Ecclesiasticas, quæ sunt consuetudines quædam antiquæ, à prælatis vel populis inchoatæ, quæ paulatim tacito consensu fidelium vim legis obtinuerunt. Quæ omnes traditiones eandem vim habent quam suorum auctorum scripta, vel decreta.

Secundo diuiduntur penes materiam, scilicet in traditiones de ^d fide, & de ^e moribus: hæc posteriores rursus vel ^f temporales sunt, vel ^g perpetuæ, vel ^h vniuersales, vel ⁱ particulares, vel ^k necessariæ, vel ^l liberæ.

^a Exod. 17. v. 14.

^b 1. Corinth. 11.

v. 23.

^c Vide Irena. 3.

cap. 2.

^c ut colligitur ex

Concil. Trident.

supra,

^d ut B. Mariam

semper fuisse virginem.

^e ut signum cru-

cis in fronte pingendum.

^f ut erat observa-

tio quadam legalium cerem. usque ad plenam Euangelij promulgat.

^g ut ieiunium Quadrag.

^h ut celebratio Paschal. Penthecost.

ⁱ ut tempore August. ieiunium Sabbathi Roma.

^k ut celebratio Pasche die Dominica post 14. Lunam Martij.

^l ut aqua lustralis ad ingressum Ecclesie aspersio.

Tom. I.

H

^a Kemnit sup. cum agit de 7. genere traditionum Calvin. 4. instit. 10. §. 20.

^b ita Luther in ca. 1.

1. ad Galat. Neque alia (inquit) doctrina in Ecclesia tradi & audiri debet quam purum verbum Dei hoc est sancta scriptura.

Brent. in proleg. ca. de tradition. Calu. 4. instit. 8. §. 8.

Kemnit. in exam. sess. 4.

^c Kemnit. cum agit de 7. gener. trad. ^d sup.

^e Negari non debet, nec potest (inquit Brent. sup.) Quin tam Christus multa dixerit, & fecerit, quàm Apostoli multa tradiderint, & instituerint quae non sunt ab ipsis literis comprehensa. idem Kemnit. sup.

^f Cal. 4. instit. 10. §. 19.

^g in exam. edito anno 1566. ad 4. sess. p. 68. & 69.

^h p. 185.

ⁱ Inuenitur quidem primum.

Explicatur status questionis, & mendacia quaedam aduersariorum deteguntur.

CAP. III.

ISSIDEMVS ab Hæreticis, Primò, quod asseramus in scripturis non contineri omnia ad fidem, & mores pertinentia: ac proinde etiam præterea extare diuinas traditiones, & Apostolicas. Illi verò et si ^a fateantur Apostolos quædam instituisse, præter scripturam, ad ritus, & ordinem Ecclesiæ spectantia, ea tamen libera fuisse contendunt. Quare ^b quidquid ad fidem, & mores necessarium sit, illud omnino in scripturis haberi.

Secundò, quod ^c putent si quæ fuerint traditiones Apostolicæ, eas excidisse: nec nos certò demonstrare posse certam aliquam traditionem Apostolicam.

Mendacia eorum plurima sunt. Primò enim ^d Brentius atque Kemnitius dicunt nihil posse æquari scripturis: & tamen ^e fatentur aliquas fuisse traditiones Apostolicas, ergo saltem illæ tantam vim habebunt quam ritus, & ordinationes Apostolicæ scriptæ circa eandem rem.

Secundò nobis ^f imponunt nos velle quemcumque ritum Ecclesiæ Apostolicam esse traditionem. Quod tamen nullus nostrum asseruit.

Tertiò fingit ^g Kemnitius nos affirmare, Deum constituisse ut doctrina Christi & Apostolorum non scriberetur in libris, è contra verò ipse ^h contendit Apostolos habuisse mandatum scribendi. Sed prius nullus catholicorum dixit, postèrius ⁱ nullibi inuenitur præceptum.

Quartò ait Innocentium tertium, ^k docere plura contineri verba in consecratione Calicis, quam Dominus in Euangelio dixerit: illa tamen haberi ex traditione Apostolicâ. Nihilominus Pontificios annotasse à quibus Romanis Pontificibus hæc verba adiecta sint. Sed annotarunt quidem scriptores catholici quid addiderint R. Pontif. ad canonem: at in consecratione addidisse nullus dicit.

Quinto, Alexandrum statuisse aquam vino admiscendam esse in consecratione Calicis: & aquam ac salem benedictum instituisse. Sed Alexander disertè ^l docet vtrumque se non instituisse, sed à Patribus accepisse.

Sextò: Telefphorum instituisse ieiunium quadragesimale. Sed fallitur Kemnitius. Tantum enim Telefphorus ^m voluit addi à clericis, ad solitum ieiunium. Quadragesimæ omnium Christianorum, tres dies: id est inciperent à carnibus abstinere in Dominicâ Quadragesimæ.

Septimò: Hyginum instituisse chrisma. Sed nihil simile in Epistolis Hygini inuenitur.

Octauo: Calixtum ieiunium quatuor temporum instituisse. Sed Calixtus tantum ⁿ docet se addidisse vnum ieiunium, ad tria, quæ antea erant.

Nona: Syluestrum inuenisse puerorum Confirmationem, verum nihil tale reperitur de Syluestro: & ^o habentur Pontificum decreta, longè antiquiora Syluestro, circa ritus quosdam in administratione huius Sacramenti.

Decimo Felicem 4. instituisse vt infirmi ante obitum vngerentur oleo. Sed Marci ^p sexto

te sanctum Pascha omnes clerici à carne ieiunent.

ⁿ Epist. 1. ^o de consecrat. distinct 4. can. In catechif. ex Hygino Papa, Et dist. 5. can. 2. Et 3. ex Melchiade. ^p Vers. 13.

H ij

in Apocalyp. 1. v. 11: Quod vides scribe. sed tantum ibi agitur de quibusdam arcanis visionibus, non autem de doctrina Euangelij aut præceptis morum: de quibus est nostra consouers.

^k in decretalibus lib. 3. titulo 41. de celebrat Missar. ca. 6. cum Marthæ.

^l Epist. 1. Repulsis (inquit) opinio- nibus superstitio- num, panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacri- ficio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri.

^m Epist. sua. cogno- scite (inquit) à no- bis, Et à cunctis Episcopis in hac san- cta, & Apostol. sede congregatis statutum esse vt septem heb- domadas plenas an-

DE VERBO DEI

^q *Vers. 14. Item Innocent. 1. centum annis Fælicæ 4. antiquior. unctionem infirmorum Sacram. Eccles. esse dicit, epist. 1. cap. 8.*

^r *Hierosolym. catech. 5. moritur quidem anno 2. Syricij Theodos. 8. Christi 386. verum cathed. Scripsit in adulescentiâ teste Hierony. de viris illustrib.*

^s *in liturgia. [moritur anno 12. Damasii Christi 378. teste Baron, 4. Annual.]*

^t *lib. de Monogam. circa medium.*

^u *libro de Coronâ militis aliquot post initium.*

^x *libro quem inscripsit Theolog. Iesuitarum præcipua capita.*

^y *1. Corinth. II. vers. 13.*

Apostoli vngabant ægrotos oleo, & Iacobi quinto præcipitur, vt præbyteri vngant ægrotos oleo.

Vndecimo: Fælicem eundem instituisse altarium consecrationem. Sed hoc falsum. Nam constat Syluestrum hunc ritum instituisse.

Duodecimo: Syricium, addidisse Missæ, memoriam, & inuocationem Sanctorum. At ^r Cyrillus atque ^s Basilius Syricio antiquiores, huius memoriz in Missa, meminerunt.

Decimo tertio, Pelagium memorias mortuorum anniuersarias Missæ adiecisse. Et hoc mendacium. Nam Tertullian. Pelagio antiquior meminit ^t anniuersariæ oblationis pro defunctis, satisquæ ^v declarat hanc descendere, ex Apostol. traditione.

Decimo quarto, ^x Iesuitas velle scriptas traditiones esse arbitrarias, confictas verò obligare sub periculo mortis. id colligit, quod Doctores Colonenses scripserint, illud: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c.* non significare præcepi vobis: sed docui vos: & proinde ex hoc loco Pauli non posse deduci laicos obligari ad vsum calicis. Sed Iesuitæ non dicunt traditiones scriptas non obligare, sed obligare diuerso modo, id est pro grauitate, vel leuitate rei præceptæ, confictas autem obligare, nullibi dixerunt. Porro in illis Pauli verbis non præceptum, sed tantum documentum contineri inde patet, quod historia narretur, non autem lex constituatur. Quis enim, precor esset sensus? *Ego præcipi vobis, quòd Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, &c.*

Scripturas sine traditionibus, nec esse simpliciter necessarias, nec sufficientes.

CAP. IIII.

ON esse simpliciter necessarias probatur. Ab Adam vsque ad Mosem fuit aliqua Ecclesia Dei in mundo, colebant que homines Deum quibusdam ritibus, vt ex ^a Genesi patet. At tunc temporis nulla fuit scriptura. tum quia consensu omnium Moses primus est scriptor sacer, tum quia non fit mentio in Genesi doctrinæ scriptæ, sed tantū ^b traditæ.

Ergo sicut potuit conseruari antiqua illa religio sine scripturâ ad duo millia annorum: ita potuit doctrina Christi conseruari sine scriptura ad mille quingentos aut sexcentos annos. Deinde à Mose vsque ad Christum per alia duo annorum millia extiterunt quidem scripturæ, tamen ex solæ Iudæorum erant: reliquæ autem gentes, inter quas ^c erat apud aliquos vera religio teste Augustino. 2. ^d de pecc. orig. sola traditio non scripta inueniebatur. Imo ipsi Iudæi magis utebantur huiusmodi traditione, quam scripturâ, vt patet ex ^e multis scripturæ locis. Cuius rei causa erat, quod vsque ad tempora Esdræ scripturæ non erant redactæ ad librorum formam, sed dispersæ in variis chartis, atque negligentia sacerdotum sæpe ^f ignotæ: propterea erant Iudæis maximè necessariæ traditiones.

A Christi autem aduentu per annos multos fuisse Ecclesiam sine scripturis apud quasdam gentes, docet ^g Irenæus.

Quod ergo Chrysostr. ^h ait nobis fuisse scri-

H ij

^a ubi introducuntur Adam, Abel, Seth, Enoch, Noë, &c. homines iusti

quare August. ab II. Ciuit. deducit Ecclesiam ab origine mundi.

^b Genes. 18. v. 19.

^c vt patet ex Iob & amicis eius.

^d cap. 24. I. de prædest. Sanct. 9. to. 7.

^e 18. Ciu. ca. 47. tom. 5.

^f Exod. 13. ver. 8.

Deuter. 32. v. 7. interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Iud. 6.

vers. 13. Vbi sunt mirabilia quæ narrauerunt patres nostri. Psal. 43. v. 1. Psal. 77. v. 7. Ecclesiast. 8. v. 11.

^g Vt patet ex. 4.

Reg. 21. quo narratur tanquam nouum inuentum fuisse volumen legis in templo.

^h 3. cap. 4.

ⁱ Hom. 1. in Math. initio. tom. 2.

DE VERBO DEI

pturas necessarias ob corruptionem hominum, intelligendum est de necessitate tantum secundum quid, & ad bene esse. Iam verò scripturas non esse sufficientes per se sine traditione, probatur.

Primò, vel totus canon scripturarum est sufficiens, vel singuli libri seorsum. Non posterius.

Nam Kemnitius vult usum traditionum in Ecclesià perseuerasse vsque ad complementum canonis. Et videmus singulos Euangelistas non omnia continere. Nec etiam prius. Nam Chrysostr. ^k docet multos ex veteri Testamento perisse libros, idque facile constat ex primo ^l Paralip. Ex nouo, certum est perisse epistolam ^m Pauli ad Laodicenses.

Secundo, si scripturis suam voluisset Christus coarctare doctrinam certè aliquod huius rei præceptum extaret, quod tamen nullum est. Quare ad prædicandum Euangelium viuâ voce, non expectarunt Apostoli occasionem oblatam, aut necessitatem: sed sponte sua, & proprio perexerunt instituto: At non nisi necessitate ⁿ moti animum ad scribendum applicuerunt. Deinde catechismum, aut similem debuissent conscribere librum: cum tamen vel historiam tantum, vel epistolas ex occasione accepta scripserint. Nam symbolum quod simul composuerunt, non ^o scriptis, sed viuâ voce tradiderunt.

Tertiò, multa ignorari non possunt, quæ tamen in scripturis non habentur. Nam tempore testamenti veteris, sine dubio, fuit aliquod promulgeribus, circa peccatum originale remediũ, Et, nouerant, ita Euseb. 3. cap. 18. in Ruff. 24. Marcus compulsus Romanorum precibus Euseb. 2. cap. 14. hist. in Ruff. 15. Ioan. rogatus ab Asia Episcopus propter haresim Cherintii, & Elionazarum, teste Hiero. lib. de viris illustribus in Ioanne. ^o Hieron. epist. 61. to. 2. ad Pamm. de erroribus Ioann. Hierosolym. post mediam.

& tamen nihil habetur in scripturis de illo. Deinde necesse est nosse extare libros aliquos verè diuinos, quod ex scriptura intelligi nequit: etiam si enim dicat libros prophetarum, & Apostolorum esse diuinos, tamen non prius id credam quam nouerim eammet, quæ testatur, esse diuinam. vnde quæ sit illa diuina scriptura etiã sciri debet. At quomodo ex scriptura colligemus Euangelia Marci & Lucæ (verbi gratia) esse vera. Thomæ verò, & Bartholomæi falsa: cum ratio potius dicet magis credendum libro præferenti titulum Apostoli, quam non Apostoli. Denique scire quoque debemus, eos ipsos libros quos nunc habemus illos esse qui à sacris authoribus fuere conscripti, quod neque ex scriptura intelligi potest. Sed ^P Calvinus refert ^P 1. Instit. 7. §. 1. *Et* 2. pondet scripturas sacras à non sacris discerni per se, vt lucem à tenebris: verum non omnibus apparere hanc differentiam, sed solum habentibus spiritum. Nam etiam lucem à tenebris non discernit cæcus.

At si ita est, cur ipse Calvinus qui spiritum iactabat, non recipit Sapientiæ librum, quem Apostoli & primæ Ecclesiæ fideles, qui certè spiritum habebant, vt sacrum ^q receperunt, præterea veteres vno docent ore nos aliunde non habere quæ sit diuina scriptura quam ex traditione. Igitur non ex ipsa scriptura. Sed instat Calvinus fundamentum Ecclesiæ sunt scripturæ Apostol. & Prophet. ^r Ephes. 2. igitur non credimus scripturas esse diuinas ex traditione Ecclesiæ: quia tunc fundamentum scripturæ esset Ecclesia. ^q teste Augst. de prædestin. 55. cap. 14. tom. 7. ^r ver. 20.

Ad antecedens respondeo Paulum non dixisse scripta Apost. & Prophet. sed Apostolos, & Prophetas, vt comprehenderet etiam traditiones Apostolicas, ad consequens negatur. [Ad rationem consequentis, tunc fore alicuius ponderis si Ecclesiæ testimonium de scriptura esset

DE VERBO DEI

propter ipsam scripturam quo in se vera vel falsa redderetur, non autem tantum propter nos: Quod tamen falsum est.]

¹ *supr.*

² *sup. tractans secundum genus tradit.*

Brentius ¹ ergo, & ¹ Kemnitius fatetur hanc vnam, & solam traditionem non scriptam recipiendam esse, scilicet quâ docemur qui sint libri facti. Ergo malè affirmant solam scripturam sufficere. Deinde si potuit vsque nunc hæc traditio conseruari, quidni & aliz quædam? Denique illa traditio vel est verbum Dei, vel non. Si posterius, ergo fides nostra vana est, quod testimonio diuino minimè nitatur. Si prius, igitur non omne Dei verbum est scriptum, vt illi clamant. Quarto necesse est intelligere scripturas. At sæpissimè ambiguz sunt, & perplexæ: & si solis sit agendum scripturis, numquam cum proteruis erunt finiendæ controuersie. Adde credendum esse B. Mariam semper virginem fuisse, & Baptismum paruulorum ratum esse. De quibus tamen nihil in scripturis habetur.

^v *in assert. art. 37.*

Credidit ^u Lutherus Purgatorium: & tamen fatetur ipse ex scripturis probari non posse.

Denique omnes hæretici credunt nullum esse Dei verbum, nisi scriptum. At hoc nullibi in scriptura habetur. Quod enim dicitur Deuter.

^x *vers. 2.*

^x quarto. *Non addetis ad verbum*, &c. nihil eos inuat. Non enim dixit ad verbum scriptum, sed ad verbum quod loquor.

*Esse veras aliquas traditiones demonstratur
ex scripturis.*

CAP. V.

RIMVM testimonium sumitur
ex Ioannis decimo ^a sexto. Mul-
ta habeo vobis dicere, sed non potestis
portare modo. At dubitari nequit
ea ^b dixisse Christum post Re-
surrectionem. Sed de gestis Do-

mini post Resurrectionē pauca admodum scri-
pserunt Euangelistæ. Non est autem verisimile
Apostolos non tradidisse Ecclesiis quæ tunc
audierunt à Christo. Deinde Ioan. ultimo: ^c
sunt autem & alia multa quæ fecit IESVS, quæ si
scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum ca-
pere posse eos qui scribendi sunt, libros, at libri qui
extant vna manus capere potest.

Respondent esse scripta omnia necessaria,
sed hoc falsum esse probatum est.

Secundum testimonium ex prima ^d Corint.

II. Laudo vos (inquit Paulus) quod per omnia
mei memores estis, & sicut tradidit vobis, præcepta mea
teneatis: in quibus verbis agere intendit de mo-
do orandi in Ecclesia, qui ^e nullibi scriptus in-
uenitur. Imò ex consuetudine Ecclesiæ repri-
mit Paulus contentiosos. Deinde verò per-
tractans de modo Eucharistiæ sumendæ: ^f Ego
enim (inquit) accepi à Domino, &c. & concludit
^g Cetera cum venero disponam. Quid autem dis-

traditiones, κατέχευι, retinetis. ^c Quare Chrysost. in hunc locum ha-
mil. 26. in 1. ad Corinth. Basil. lib. de Spiritu sancto cap. 29. & Damasc. 4.
cap. 17. ad finem hunc locum de traditio. non scriptis intelligunt.
^f v. 23. ^g vers. ult. τὰ λοιπὰ ὡς ἂν ἴδω, διατάξομαι.

^a Vers. 12. πολλὰ
ἔχω λέγειν ὑμῖν,
ἀλλ' ἵνα μὴ βα-
ρύνῃς ὑμᾶς.

^b Iuxta illud Act.

1. vers. 3. δι' ἡμα-
ρτων παραλείποντα
ὅσα ἀνθρώποις ἀντι-
κεινται, καὶ λέγει τὰ πρὸς
τῆς βασιλείας τοῦ
ἡνός. Per dies 40.
apparens eis, &
loquens de regno
Dei.

^c Vers. ult. ἐστὶ
καὶ ἄλλα πολλὰ
ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰη-
σοῦς, ἀπὸ τῶν ἡμε-
ρῶν καὶ ὅτι, ὅσα
αὐτὸν οἱ μαθηταὶ
μνησθῆναι τε
καὶ διδάσκειν τε
βούληται.

^d Vers. 2. ἐπαινῶ
ὑμᾶς ὅτι πάντα μνη-
σθῆναι, καὶ καθὼς
παρέδωκε ὑμῖν,
ταῖς παραδόσεσι,

DE VERBO DEI

posuerit nullibi scriptum inuenitur, censent ve-
rò catholici disposuisse circa ordinationem mi-
nistrorum, & sacrificio altaris.

^a κατὰ τὰς ἐκ-
δοχὰς αἱ ἐδιδάχ-
θητε, edocti estis:
αἷτε διὰ λόγον, αἷτε
δὲ ἐπιστολῆς ἡμῶν.
cap. 2. 14.

Tertium secundæ ^h Thessal. fratres tenete tra-
ditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epi-
stolam nostram. Respondent, primò Apostolum
ea prius tradidisse sermone, deinde epistola, &
ideo non loqui de traditione non scripta sim-
pliciter.

ⁱ Vt colligitur ex. 1.
Ep. 2. cap. ep. 1. ad
Thessalon.

At particula disiunctiua, siue, apertè iudicat di-
uerfa esse quæ tradiderat, & quæ scripserat. De-
inde si ita esset, deberet epistola vnà ad Thessa-
lonicenf. continere omnem doctrinam, quam
Apostolus illis ⁱ prædicauerat, id est, totum
Euangelium, cum non contineat centesimam
partem.

^x supra.

^l in hunc locum.
orat. 4. in 2. ad Thes.
tom. 4.

^m in hunc locum.

ⁿ supra.

^o Habentur to. 8.
oper. Hier.

^p 3. de peccat me-
rit. & remis. 1.
4. 12.

Respondent secundo, Apostolum loqui de
sermone quæ ore prædicauerat, & non scripse-
rat: sed qui vel tunc, vel postea fuit ab Euāgeli-
stis scriptus. At cōtra, Primò, quia ibidē Apосто-
lus dicit se illis prædicasse, quando Antichristus
uenturus sit, hoc autem nullibi scriptum inue-
nitur. Secundo non promittit Apostolus se vel
aliū, ea scripturū quæ ore tradiderat, sed sim-
pliciter præcipit vt non minus obseruent ea
quæ dixerat, quam quæ scripserat. Quare PP.
^k Basilii ^l Chrysof. ^m Oecumen. Theophyl.
& ⁿ Damascē. hunc Pauli locum, de traditione
explicarunt. Hermannus obiicit alios quinque
PP. Hierony. Ambros. Primas. Theod. & An-
selmum quos ait, Apostoli locum contra nos
exposuisse.

Sed commentaria in epist. Pauli quæ putat
Herman. Hierony. esse, Pelagij sunt, teste Au-
gust. Nec faciunt dumtaxat contra nos. Quan-
do vult (inquit) sua teneri, non vult extranea super-
addi, Apostolica autem traditio est, qua in toto mundo
predicantur Baptismi sacramenta libenter autem
admittimus addenda non esse extranea, id est,

pseudo-Apostolorum commenta.

Quod autem dicit traditionem esse Apostolicam, Baptismi Sacramenta, pro nobis est. Ideo enim non dixit Baptismi Sacramentum : quia nouerat multa esse mysteria circa Baptismum, ex sola traditione Apostolicâ. Amb. neque est contra nos, neque pro nobis : solum enim ait Apostol. hoc loco monere vt perseueremus in doctrinâ Euangel. Primas. primò expositionem Pelagij ponit, 2. addit Apostolum loqui, non solum de Sacramentis Baptismi, sed etiam de iis traditionibus, quæ in toto obseruantur mundo, & propterea dignoscuntur vt Apostolicæ: quas falsò Hermanus arbitratus est tantum esse Euangelium quod per vniuersum orbem seruetur, cū festa Natalis Domini, Paschæ, &c. ab omnibus fidelibus vbique obseruentur : & proinde quæ ad Apostolicas traditiones sunt reuocanda. Anselmus pro nobis est : sic enim exponit: *Tenete in corde, Et operibus traditiones quas didicistis, siue per sermonem nostrum, cum essemus presentes, siue per Epistolam, quam vobis misimus absentes.* Theodoretus verò: *Habetis (inquit) regulam fidei sermones nostros, quos prædicauimus vobis, Et in Epistola scripsimus.* Quem locum pro se facere ideo contendit Hermannus, quòd Theodoret. videatur indicare Apostolum eosdem sermones scripsisse, quos antea prædicauerat. Sed verba Theodoret. possunt intelligi etiam de diuersis sermonibus, hæc modo: *habetis regulam fidei sermones nostros*, illos quos prædicauimus & illos quos scripsimus vobis. Qui sensus cum magis sit ad mentem Theodoret. tum quòd est conformior expositioni Chrysost. quam vbique sequi solet Theodoret. tum quia falsum est Paulum omnia comprehendisse in Epistola ad Thessalonic. quæcumque illis prædicauerat: Propterea interpretatio Hermanni vana est.

Quantum 1. Timoth. 3. *ô Timothee depose*

q. ult. vers. 20.

ὁ Τιμόθεε πάλιν παρα-
καταθήτω φύ-
λαξ.

DE VERBO DEI

¹ *Vers. 13.* ἡκούσαντες ἡμεῖς ὑμῶν τὸν λόγον, ὃν παρέμυσεν ἡμεῖς.

Vers. 14. πῶς καὶ ἡμεῖς παραστήσωμεν ὑμῶν διὰ πάντων ἡμῶν ἵνα ὡς ἐπὶ ὑμῶν.

² *cap. 2. v. 2.* ὅτι ἡκούσαντες ἡμεῖς ὑμῶν διὰ πάντων μαρτύρων, ταῦτα παρέχοντες ἀνθρώποις, οἱ πνευματικοὶ ἵσοντες, ἡμεῖς ἐπὶ ὑμῶν διδάσκαλοι.

³ *in 1. cap. 2. ad Timoth. tom. 4.*

⁴ *2. Ioan. epist. v. 12.* πᾶσι τοῖς ἡμῶν γράψαι ὅσα ἐβόλην διὰ χάριτος καὶ μέλανος, &c.

item 3. v. 13.

tum custodi, ¹ & secundæ, formam habet sanctorum verborum quæ à me audisti. Bonum depositum custodias per spiritum sanctum qui habitat in nobis. Item ² Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, & alios docere. Hic de scriptura non agere inde constat, quod non adeò sollicitè commendasset Timotheo depositum illud conseruare in pectore suo: cum facillè scriptura conseruetur in thecis, & à librariis. Nec addidisset, Hæc commenda fidelibus, &c. sed commenda librariis. Nec dixisset, quæ audisti à me, sed, quæ scripsi tibi. Igitur sicut explicant ³ Chrysost. & Theophyl. loquitur Paulus de thesauro doctrinæ non scriptæ, & intelligentia dogmatum diuinaorum, quam propagari volebat per traditionem.

Ultimum, ⁴ Multa habens (inquit Ioannes) scribere vobis, nolui per chartam, & atramentum. Ex his enim intelligimus multa à Ioanne dicta esse discipulis, & per discipulos Ecclesiæ, quæ tamen scripta non sunt.

*Idem ostenditur testimoniis Pontificum,
& Conciliorum.*

CAP. VI.

Pontificibus, Fabianus de chrismate renouando ^a loquens: Ista (inquit) à sanctis Apostolis, & eorum successoribus accepimus, vobisque tenenda mandamus. At de chrismate renouando, nihil legimus

in sacris scripturis.

Item Innocent. ^b Epistola prima, & Leopri-
mus ^c Apostolica (inquit) institutio, quadraginta
dierum ieiunium impleatur. Ex Conciliis Nicænum

^a *epist. 2. ad Episc. Orientis.*

^b *presertim cap. 3.*

^c *Serm. 6. de Quadragesimâ item serm. 2. de ieiunio Pentecostes.*

primum hæresim Arij damnauit doctrina non scripta, teste ^a Athanas. Nicænum verò secundum : ^c *Siquis (inquit) traditionem Ecclesia sine scripto, siue cōsuetudine valentem non curauerit, Anathema sit.* Idem reperitur in Concilio octauo, actione octaua.

^d . *apud Theodor. 1. histor. 8. Quapropter (inquit) ex non scriptis uerbis piæ tamen ex cogitatione condemnati sunt.*
^e *act. 7. tom. 4.*

Idem ex Patribus probatur.

CAP. VII.

EX Græcis ^a Ignatius hortabatur ^a *apud Euseb. 1. ca. omnes Apostolicis traditionibus firmiter inhærere, quas caute-
riâ scriptis reliquerat. Falsæ autem non extare huiusmodi scripta Ignatij, ut fingit Hermannus. Docet enim Hierony. Ignatium scripsisse ad Ephes. Magnesianos, Trallianos, Rom. Philadelph. Smyrnenf. & ad Policarp. quæ omnes Epist. nunc extant: in quibus inuenitur ieiuniû quadrages. ordines minores, &c. quæ in scripturis non habentur, & proinde ab Apost. didicerat illa. Dionys. primo Ecclesiast. Hierar. Primi illi (inquit) nostri Sacerdotalis muneris duces, summa illa, & substantia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis nobis tradiderunt.*

^b *histor. in Russ.*

^b *de uir. illustrib. in Ignatio.*

^c *aliquot ante finē.*

Respondent aduersarij opera quæ Dionys. Arcopag. adscribuntur eius non esse. Sed eius nomine citantur in sextâ, septimâ, & octauâ Synodo generali, à Gregor. ^a primo, & Martino ^c primo, atque ^f Agathone, unde saltem deducitur ante annos mille, horum authorem librorum floruisse. Egesippus ^g Apostolicas traditiones quinque libris comprehendit. Polycarpus ^h referebat verba quæ à domino dicta ab Apostolis audierat. Quæ Polycarpus trade-

^d *Hom 34. in Euāgelia ad medium.*

^e *in Concil. Romano.*

^f *Epist. ad Imper. Constantinum.*

^g *apud Euseb. 4. histor. 8.*

^h *apud Euseb. 5. hist. 19. in Russ. 20.*

DE VERBO DEI

bat Irenæus non in charta, sed in corde suo scribebat. Quæ si de scriptis intelligenda essent: nihil peculiare de Policarpo, & Irenæo diceretur. Potest enim quisque quæ in Apostolis legit dicta à Domino referre, nec auditor, ut retineat etiam eget chartâ, cum ea possit retinere corde. Ratio ergo peculiaris quare Irenæus illa non scribebat, erat, quod omnibus indifferenter non communicarentur, & proinde non scribebantur, sed corde retinenda erant.

¹ in fine. Postridie (inquit) Saturni qui dies solis est cum Apostolis discipulisque suis apparuisset, hæc illi tradidit quæ vobis quoque consideranda per-

mittimus scilicet conuenire singulis Dominici diebus consecrare vinum mixtum aqua, &c.
^k cap. 2. Euenit (inquit) neque traditionibus consentire eos. Vbi aperte distinguit tradit. à scripturis. item cap. 2. § 4. quibus maxime nititur traditionum auctoritatem docere.

¹ Brentius vult equidem Irenæum loqui de traditione scriptura: sed ineptè

ut patebit legenti sinterè Iren. sup. ^m lib. de Paschate.

ⁿ lib. 6. hist. II. ° fol. ante librum 6. Ecclesia ab Apostolis traditionem accepit etiam paruulis baptismum dare. P Ecce nos quidem ex Patribus ad Patres per manus traditam fuisse hanc doctrinam demonstrauimus.

^q Lib. de Spiritu sancto 27. item. 29.

Respondet Kemnitius hic agi de traditionibus quæ probari possunt ex scripturis. Quod Polycarpus ea tantum diceret, quæ consonæ scripturis erant, ut refert Euseb. libro quinto. Sed aliud est aliquid esse dissonum scripturæ: aliud posse ex scriptura probari.

Iustinus Apologia ¹ secunda. Ipse Irenæus ^k libro tertio.

Respondet quidem ¹ Kemnit. Irenæum loqui de traditione dogmatum quæ scripturis probari possunt. Sed Irenæus cap. secundo, tertio, & quarto docet, non esse aliam viam perueniendi ad veritatem, quam consulando Ecclesias, in quibus est successio Episcoporum ab Apostolis. Igitur ex sententiâ Irenæi scriptura non omnia probat, sed recurrendum est ad traditionem quæ scripturâ probari nequeat. ^m Clemens Alexandr. apud ⁿ Eusebium, ait, se compulsus à fratribus ut traditiones quas à veteribus accepisset presbyteris, mandare literis. ° Origenes in 6. ad Roman. Euseb. primo demonstr. Athanas. P lib. de decret. Nicenæ Synodi Basilii ^q Dogmata (inquit) que in Ec-

clesia seruantur, ac pradicantur partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione in mysterio ad nos delata recipimus. Quæ utraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit^r &c. Deinde enumerat plures traditiones non scriptas.

Respondet Kemniti^{us} Basil. loqui de quibusdam ritibus liberis. Igitur malè Kemniti^{us} negauit esse veras Apostol. traditiones. Deinde multa etiam ad fidem essentialia inter tradita numerantur ibidem à Basilio, vt^s symbolum fidei, & vnctionem^t olei in Sacramento Confirmationis.

Brentius ait sententiam Basilij esse ex erroribus eius quod adæquauerit traditiones de signo crucis, & aquâ benedictâ, dogmatibus fidei. Sed Brentius intelligere debebat, nihil aliud voluisse Basilium: quam sicut in scripturis sunt magna, & minora præcepta, quæ non æquè obligant quoad obseruationem, æquè tamen quoad fidem, & venerationem. Sic inter traditiones esse obligantes quoad obseruationem, vt maiora scripturæ præcepta: esse obligantes, vt minora: omnes tamen æquè obligare ad fidem, & venerationem non minus quam ipsa scriptura obliget.

Hermannus contendit ista fuisse inserta in libro Basilij, à quodam nebulone: quod Erasmus deprehenderit nescio quam styli diuersitatem in his capitibus à superioribus. Sed B. Ioannes Damascenus antiquior, & Doctior Erasmo, legit in Basilio vt nos ipsi legimus. habemus præterea^x Nazian. Orat. primâ in Iulianum Chrysost. in 7 secundam Thessal. Patet (inquit) quod non omnia, per epistolam tradiderint Apostoli, sed in hunc usque diem multa sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam ista quam illa. Idem ait Theophyl. & Oecumen. ^z Cyrillus Hierosoly. nihil ferè explicat aliud, quam traditiones non scriptas, Quibus Epiph. ^z flagorici.

^r qui vel medio-
crem saltem Eccle-
siasticorum iurium
experientiam ha-
beat.

^s quam vocat fidei
confessionem ad
med. cap.
^t aliquot post
initium.

^u orat. 1. pro ima-
ginib. ad medium.

^x ultra medium.
Ceterum (inquit)
maiores, atque in-
signiores ob eas Ec-
clesia figuras quas
traditione acceptas
cap. 2. orat 4.
^y in cateches. my-

DE VERBO DEI.

^a Oportet (inquit) hæresi ^a sexagesimâ primâ, & ^b Damascenus & traditione uti: consentiunt.

non enim omnia à Ex Latinis ^c Tertullianus, *Harum* (inquit) & diuinâ scripturâ accipi possunt. Quorum nullam inuenies: traditio tibi prætenditur auctrix, propter aliquam in consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.

scripturis, aliqua in Cyprianus ^d *Admonitos nos scio* (inquit) *ut in traditione sancti calice offerendo Dominica traditio seruetur*, &c. *ut Apostoli tradiderunt. calix qui in commemorationem eius offertur, mistus*

^b *sup. & 4. de fide* ^c *sup. & 4. de fide* ^d *sup. & 4. de fide*

^e *17. ad finem.*

^f *lib. de coronâ militis aliquot post initium.*

^g *lib. 2. epist. 3 ad initium.*

Respondet Kemnitius loqui Cyprianum de traditione non scripta. Sed Euangelistæ non meminerunt aquæ: Brent. vult incogitanter Cyprian. hæc dixisse: quod sibi videatur ratio Cypriani inepta: Cum idè velit aquam esse vino miscendam, quia vinum significat Christum, aqua populos Ecclesiæ, & dum aqua vino miscetur, Ecclesia iungitur Christo, si non misceretur inciperet Christus esse sine Ecclesia. Sed Brentius aduertere debebat Cyprianum non loqui de reali coniunctione, vel separatione: sed tantum significatiua. Deinde Cyprian. non vult hunc ritum seruari, propter illam rationem præcipuè, sed quia Dominus sic docuit. cui adiungit rationem ut ostendat traditionem rationi conformem esse.

Hilarius, obiicienti Ariano principi: *Nolo verba que non scripta sunt, legi.* Respondet: *Hoc tandem rogo, quis Episcopis iubeat? quis Apostolica prædicationis vetet formam? Dic prius, si rectè dici putas, nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes*, &c. quibus verbis duo indicat, scilicet, prædicationem consubstantialitatis Patris, & filij Apostolicæ prædicationis esse. Et si minimè sit expressè scriptum, secundo nomen *ἡμετέριον*, esse quidem nouum, sed tamen retinendum, licet non scriptum, quia conforme prædicationi Apostolicæ.

Hermannus ita hunc locum exponit: *Hoc rogo quis*

quis Episcopis inbeat, ut aliquid extra scripturam proferant. Sed hic sensus si valeat, igitur Hilarius non vult ut aliquid extra scripturam proferatur. Ergo consentit cum Constantio Ariano, quem tamen dumtaxat impugnat ibidem. Deinde unde probabit Hilarius ὁμοῦλον quod tamen

Hierony. epist. ^t ad Marcellam, item in Dialogo & contra Luciferian.

Augustin. ^h Illa (inquit) quæ non scripta, sed tradita, custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarius Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata, atque statuta retineri, sicut quod Domini Passio, & Resurrectio, & Ascensio in cælum, & Aduentus de celo spiritus sancti anniuersaria solemnitate celebratur. Brentius respondet, primò huiusmodi traditionem (si quæ sit Apostolica) non nisi liberam esse. Sed contra. Nam August. eam à liberis distinguit: subiungit enim Alias verò quæ per loca terrarum regionumque variantur, &c. liberas habent observationes. Secundò dicit falsò August. asserere huiusmodi festa esse ex Apostolica traditione, quod Apostolus arguat ⁱ Galatas de obseruatione dierum, ac temporum, verum respondet Augustin. Apostolum reprehendere tantum eos qui ^k secundum Astrologorum regulas obseruant tempora, aut loqui ^l de festis iudæorum. Item lib. 2. ^m de Bapt. Quam consuetudinē (inquit) credo ex Apostolorum traditione venientem, sicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in Conciliis posterorum, & ta-

^c Cap. 2. 6. & 7. item 1. de Sacram. 1.

& 2. sermone vero 25. Non leue (inquit) peccatum est

fidelibus indictam Quadragesimam à Domino non ieiunare. item ser. 34.

^t 54. De erroribus Montani ad mediā.

to. 2. Nos (inquit) unam Quadragesimam ex Apostolica traditione tempore nobis congruo ieiunamus.

& Ante med. to. 2. cum Luciferianus dixisset Multa quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur auctoritatem sibi præscripta legi usurparunt. Oriodoxus consentis.

^h ad initium.

^l Galat 4 v. 10.

^k ita respondet ep. 119 cap. 7. ad mēdium.

^l ita lib. cōtra Adimantum c. 16. ultra med. tomo. 6. & Chrysof. ac Hieron. to. 6. in hunc locum. Ambros. verò in eundem utramque expositionem sequitur, sed maxime priorem. ^m cap. 7. ad finem tomo. 7.

Tom. I.

I

DE VERBO DEI

men, quia custodiuntur, per uniuersam Ecclesiam non nisi ab ipsis tradita, & commendata creduntur, item lib. ^a quarto cap. sexto & vigesimo quarto °.

ⁿ Vide infra cap. 9.
^o 5. cap. 23. de Baptis. consuetudo illa quæ opponebatur (inquit) Cypriano ab eorum Apostolorum, traditione exordium sumpsisse credenda est, sicut sunt multa quæ uniuersa tenet Ecclesia Et ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur: quamquam scripta nõ reperiantur.

^p Si lubeat videre fasius hac de re legatur Bellar. ibi quo sigillatim refellit multa quæ Kemnitius ex Aug. profert. .

^a 3. cap. 2.

^b Passim lib. contra Donatistas in quibus illis frequenter obiicit traditiones ut de Baptis. sup. ^c sup. & August. 1. contr. Maximinum lib. in principio to. 6.

^d Heres. 73.

^e de Spiritu sancto 17. & 19.

^f in 7. Synod. act. 1. ^g Homil. 66. ^h 2. doct. fidei 19.

ⁱ Homil. 5. in Numer. postinitium. ^k in Psalm. 2.

Kemnitius contendit in his locis nihil aliud velle August. quam non posse ex scripturis proferri exemplum de rebaptizandis, vel non rebaptizandis Hæreticis. Nihilominus August. putasse, haberi aperta testimonia in scripturis, quibus probetur Hæreticos non esse rebaptizandos. Sed nos præcipuam vim facimus in eo quod locis citatis Augustinus doceat nos multa habere ex Apostol. traditionem: ^p quidquid sit de non rebaptizandis Hæreticis. Quamuis verum sit, & hoc etiam ab Apostolis traditione haberi, nec dumtaxat possunt aduersarij testimonium ex scripturâ proferre.

Idem probatur alijs quatuor argumentis.

CAP. VIII.

RATUM sumitur ex consensu Hæreticorum in oppugnandis traditionibus. De Valentinianis, & Marcionistis vide ^a Irenæum. de Donastis ^b August. Arianis ^c Hilarium. Ærianis ^d Epiphanius. Eunomianis ^e Basilium, Nestorio, Eutychete, & Dioscoro Basilium ^f Ancyranum. Apostolicis, ^g Bernardū. Ioanne wiclefo, Thomam ^h waldensem à quibus omnibus Lutherani suum virus acceperunt.

Secundum, ex omnium consuetudine gentium Iudæos traditiones habuisse docent ⁱ Origenes ^k & Hilarius, omnes Respublicæ

LIBER QVARTVS. 66

prophanæ magnâ ex parte legibus non scriptis reguntur. Pericles apud Thucydidem partitur Ius Athenarum in scriptum, & non scriptum. Aristotel. ^l tertio politicorum, partim optimis legibus, partim arbitrio optimi viri, ciuitatem regendam esse statuit. ^m Lycurgus Lacædemonijs nullam legem scriptam dare voluit: quod placuisse Ciceroni, ex primo de legibus apparet. Idem de sapientibus Gallorum ⁿ Cæsar docet. Denique ius ^o ciuile, & ius ^p Canonicum eandem tribuunt authoritatem legi scriptæ, & consuetudini non scriptæ.

Tertium, quod traditio maximè competat dignitati Ecclesiæ, quæ præstat omnibus sectis, cum sit sola Christi sponsa, & particeps secretorum eius. At si omnia essent scripta, nihil sibi peculiare dumtaxat vendicaret Ecclesia. Nihil enim minus scirent Hæretici, Pagani & Iudæi, quam Ecclesiæ antistites, de mysterijs fidei.

^q Quartum, ex dignitate multorum mysteriorum quæ non decet scripturis vulgari: Quare seorsim ^r Christus discipulis interpretabatur parabolas: ^s Apostolusque dicebat, sapientiam loquimur inter perfectos.

Explicantur regula quinque quibus in cognitionem verarum traditionum deuenimus.

C A P. I X.

PRIMA Regula. Quando vniuersa Ecclesia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur, quod non inuenitur in diuinis literis, necesse est dicere ex Apostolorum traditione id haberi. Cuiusmodi est perpetua B. Mariæ virginitas. Quod enim Ecclesia vt de fi-

I ij

^l cap. II.

^m apud Plutarch.

in Lycurgo folio duplici post initium & amplius, Leges scriptas (inquit) nullas Lycurgus tulit: Isē, legū una fuit, scriptis legibus non uti.

ⁿ 6. de bello Gallico, longe ante medium cum agit de disciplinā Druidum.

^o leg. diuturna, ff. de legibus.

^p distinct. I. can.

Consuetudo.

^q hanc rationem attingit Dionys. I. Eccles. Hierarch. initio, & fine. Et Basil. lib. 27. de spiritu sancto ante medium.

^r Luca 8.

^s I. Corinth. 2: vers. 6. σοφίαν λαοῦ μὴ ἐν τοῖς τοῖς.

DE VERBO DEI

de tenet, certè de fide est. Ecclesia enim errare non potest. At nihil est de fide, nisi quod Deus per Apostolos, aut Prophetas reuelauit, vel quod euidenter inde deducitur, & proinde euidenter in illo habetur & traditur. Non enim

^a de hac Bernard.

serm. 3. de Quadrag.

ante eum Gregor.

magnus homil. 16.

in Euang. ad mediū.

ante Gregor. Leo

serm. 12. de Qua-

drag. ante Leonem

Aug. epist. 118. cap.

4. & 119. cap. 15.

ac sermonibus de

Quadrag. tom. 10.

ante eum Hierony.

in 3. Iona in illud,

& Clamauit &

dixit adhuc qua-

drag. tom. 5. Chry-

stom. tom. 1. homil.

1. in Genes. ad finem

ante eos, Abros. ser-

monib. de Quadrag.

Cyrill. catech. 1. an-

te hos Origen. hom.

10 in Leuit. paulo

ante finem, ante eum

Iren. apud Euseb. 5.

hist. 24. ante eum

Ignat. epist. ad Phi-

lippenf. vers. finem.

^b Cap. 6. Illa consuetudo

(inquit) quam,

& tunc homines sursum

versus

aspicientes non videbant

à posterioribus institutam

rectè ab Apostolu tradi-

ta creditur. Et cap. 24.

Quod vniuersa tenet

Ecclesia, nec Conciliorum in-

stitutum, sed semper retentum

est, non nisi auctoritate

nouis reuelationibus nunc regitur Ecclesia.

Secunda, Quando vniuersa Ecclesia aliquid seruat,

quod nemo constituere potuit, nisi Deus: quod tamen

nullibi scriptum inuenitur, necesse est dicere ab ipso

Christo & Apostolis traditum. Eadem ratione qua

superiori. Ecclesia siquidem non solum in cre-

dendo, sed nec in operando errare potest. Ta-

le est paruulorum Baptisma.

Tertia, Quod in Ecclesia vniuersa, & omnibus

retro ante temporibus seruatum est: etiamsi illud insti-

tuere potueris Ecclesia, merito tamen ab Apostolis des-

cendere creditur. Cuiusmodi est ieiunium ^a qua-

dragesimæ. Hæc regula August. est ^b quarto

contra Donatistas.

Quarta, Quando omnes Ecclesie DD. vnanimiter

docent (sive seorsim scribentes, sive in Concilio generali

legitimo cōgregati) aliquid ex Apost. traditione descen-

dere illud credendū est. Alioquin Ecclesia vniuersa

errare posset, quæ suos tenetur audire doctores:

non est autem necesse, vt omnes DD. seorsim

positiue scribant, sed sufficit vt aliqui magni

nominis scribant, alijs non contradicentibus,

hoc modo ritus in Baptismo Apostolicam dici-

mus traditionem, id enim ^c Basil. & ^d Ter-

tull. asserunt nemine reclamante.

Quinta, Id credendum Apostolicam esse traditio-

nem, quod pro tali habetur in Ecclesijs in quibus per-

mansit continuata successio ab Apostolis, nec interrump-

ta.

^b Cap. 6. Illa consuetudo (inquit) quam,

& tunc homines sursum

versus

aspicientes non videbant

à posterioribus institutam

rectè ab Apostolu tradi-

ta creditur. Et cap. 24.

Quod vniuersa tenet

Ecclesia, nec Conciliorum in-

stitutum, sed semper retentum

est, non nisi auctoritate

Apostolica traditum

rectissime creditur. ^c de SS^{to}. 27. ^d de corona militis aliquot post initium.

pta per aliquem Episcoporum qui nouam introduxerit doctrinam. Hæc regula ^c Irenæi est, & ^t Tertull. ^e 3. cap. 3. Apostoli enim tradiderunt successoribus suis, cum officio Episcopatus, etiam religionis doctrinam. ^f de prescript. ad medium.

Soluuntur obiectiones ex scripturis.

C A P. X.

PRIMA obiectio ex tribus locis conflat Deuter. ^a quarto & ^b duodecimo: Non addetis ad verbum, quod ego præcipio vobis, nec auferetis ex eo. Apocaly. ^c ultimo. Si quis apposuerit ad hæc, &c. Galat. primo: ^d sed licet nos, aut Angelus de Cælo Euangelizet vobis præterquam quod ^e Et/c. vbi non dicitur contra, sed præter, non quomodocumque, sed vt vult Kemnitius præter scripturam, iuxta ^c Augustinum, Si quis sine de Christo (inquit) sine de eius Ecclesia, &c. ^f non dicam si nos, sed quod adiecit Paulus, si Angelus de cælo, vobis annunciauerit, præterquam quod in scripturis legalibus, & Euangelicis accepistis, Anathema sit, quem sensum videtur etiam sequi ^g Basilius.

Ad primum testimonium respondeo, non prohiberi quemcumque additionem, sed tantum quæ sensum præceptorum Dei corrumpat: alias perperam egissent Prophetæ, & Apostoli, qui postea tot addiderunt. Respondent aduersarii nihil addidisse nisi vel vaticinia quædã de futuris, vel legis explicationes, vnde non sunt ausi ^h Apostoli aliquid decernere in Concilio suo, sine testimonio scripturæ. Sed cum Prophetæ & nouum Testamentum non nisi generalissimè contineantur in lege siue libris

^a Vers. 2.

^b Vers. ultimo.

^c Vers. 18.

^d Vers. 8. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἄλλος ἢ ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ ὁρανοῦ διαγγέλλῃται ὑμῖν πᾶρ ὃ διαγγελισάμεθα ὑμῖν ἀνέθεμα ἴσθι. Euangelizauimus vobis anathema sit.

^e 3. contr. literas Petiliani. 6. tom. 7.

^f Siue de quacumque alia re quæ pertinet ad fidem, videnturque nostram, nõ dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit: Licet si nos, sed omnino quod secutus adiecit, &c.

^g in summa Moralium summa 72. cap. 1.

^h Act. 15.

DE VERBO DEI

¹ *August. 1. contra Crescon. 33. to. 7. eorundem (inquit) scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesie quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Vt quoniam Sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate Questionis, eandem Ecclesiam de illa cōsulat, quam sine vllā ambiguitate Sancta scriptura demonstrat.*

^k *in Exam. p. 202.*

¹ *Vers. 17. παρὰ καλῶ ὑμᾶς, σκηπτὴν τοὺς τοὺς διχοστασίας καὶ σκαύδαλα παρὰ πλὴν διδασκλὴν ὑμῖν ἐμὰ ἡγεῖται ποιούτας.*

Rogo vos ut obseruetis eos qui dissensiones & offensacula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt.

^m *& si aliter: in*

1. ad Galat

ⁿ *in 1. ad Gal. to. 6.*

Mosis. Hoc modo & nos ¹ dicere possumus traditiones esse legis explicationes. Falsum est autem nihil sine scripturâ decreuisse Apostolos: vbi enim quæso in veteri Testamento habetur, Messiae tempore prohibenda esse suffocata, & sanguinem.

Ad secundum solum prohiberi additionem huiusmodi libro: alioquin malè fecisset ipsemet Ioannes qui iuxta ^k Kemnitium scripsit Euangelium post Apocalyp.

Ad tertium, duplex solutio. Prior non dixisse Apostolum, præterquam quod scripsimus, sed quod *Euangelizauimus*. Euangelium autem suum partim scriptis, partim traditione cōmunicasse. Augustin. verò, & Basil. non interpretantur ex professo hunc locum: sed tantum probare intendunt, inde non licere quidquam addere contrarium scripturis: quod certè verum est. Cum enim vniuersaliter prohibeat Paulus additionem ad suum Euangelium: idque partim scriptis, partim traditione contineatur: hinc optimè licet concludere nihil esse addendum contrarium scripturis: sicut & concludi posset nihil esse addendum, aut sentiendum contrarium traditionibus.

Posterior: illud, *Præter*, idem valere ac, *Contra*, ac proinde tantum prohiberi contraria dogmata. Tum quia Apostolus ipse, multa alia postea docuit. Tum quia ex proposito agit contra docentes seruanda esse legalia, cum ipse docuisset non esse seruanda. Tum quia eadem voce, quæ Græcè est *παρὰ* vtitur pro, *contra*, Roma. ¹ ultimo. Tum quod Ambros. interpretatus sit, ^m *Si contra*. Hierony. ⁿ *Si aliter*. Chrys. verò Oecumen. & Theophyl. non dixisse Apostolum si contraria, sed si præterquam quod, & c. vt indicaret non solum eos anathematizari qui aperte contraria sanæ doctrinæ docent, sed etiam qui oblique. Basil. eo in loco quem pro se citauit

rat Kemnitius, docet ex his ^o Pauli verbis haberi eos recipiendos, qui consona scripturis tradunt, reiciendos qui aliena. Denique August. Ipse exponit, *Contra*, lib. decimo ^P septimo contra Faustum.

Secunda obiectio, sumitur ex Ioan. vigesimo. ^q *Multa quidem Et alia signa*, &c. quo in loco docetur scripta esse quæ ad salutem sufficiunt: ut exposuerunt ^r Aug. & ^s Cyrill. Item ex secunda ^t ad Timoth. *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum*, &c. Per illud enim, *Omnis scriptura*, totum corpus librorum canonicorum intelligi vult Kemnitius, quia quod sequitur *utilis est*, &c. nequit vni libro sacro seorsum conuenire, utilis verò dicitur quia constituta est, ut medium omnino necessarium ad perficiendum hominem Dei, sicut cibus dicitur utilis ad alendum hominem: Quatuor autem sufficiunt ad perficiendum Christianum, primum, ut possit doctrinam fidei docere, & hoc scriptura habet. Quia *utilis est ad docendum*. Secundò ut possit errores contra fidem refellere: & hoc etiam gaudet, quia *utilis ad arguendum*. Tertio, ut doctrinam morum docere valeat. Id quod præstat scriptura, quia *utilis ad erudiendum in iustitia*. Quarto ut errantes circa mores corrigere possit, & hæc in parte etiam scriptura sufficit, quia *utilis ad corripiendum*. Ex quibus habetur totam scripturam simul, esse medium necessarium, & sufficiens, Christiano homini ad omne opus bonum.

Ad primum respondeo, Ioannem loqui tantum de miraculis Christi, de quibus ait se suffi-

^o in 1. ad Gal. 10. 4. ^P cap. 3. ad initium, tom. 6. & tract. 98. in Ioan. ad finem, tom. 9.

Non ait (inquit) plusquam accepistis, sed præterquàm quod accepistis. Nam si illud diceret sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalon. ut suppleret quæ illorum fidei defuerant. Sed qui supplet, quod minus erat addit, non quod inerat tollit. Qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in viam, sed recedit de viâ.

^q Vers. 30. fecit Iesus in conspectu discipulorum, quæ non sunt scripta in libro hoc v. 31. Hæc autem scripta sunt ut credatis quia Iesus est Christus filius Dei, Et ut credentes vitam habeatis in nomine eius. *πᾶσα*

μὲν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ ἔκ' ἐστὶ γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. vers. 31. ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Tract. 49. in Ioan. initio, & 1. de Consensu Euangelist. cap. ultimo ad finem tom. 4. ^s 12. in Ioan. ultimo. ^t cap. 3. v. 16. Et 17.

DE VERBO DEI

" Nec mouere de-
 bet quod dicat Kem-
 nit. non inuenire in
 quocumque libro
 script. has 4. utilita-
 tes. Nam nulla est
 pars scriptura bre-
 uior secunda Ioan.
 Et tamen in ea præ-
 dicatur Christus
 verus Dei filius
 quod est dogma fi-
 dei, prædicatur di-
 lectio, dogma morū,
 declarantur qui sint
 Antichristi, quod
 pertinet ad hereti-
 cos refellendos, Et
 reprehenduntur qui
 dicunt hereticis Aue,
 quod ad correctionē
 morum spectat.
 * Sic enim ait ἁπλῶς
 ἐστὶν τὰ ἱερά
 γράμματα οἰδῆαι,
 τὰ διδάσκειν ὅτι σο-
 φίσαι εἰς σωτηρίαν
 διὰ πίστεως τοῦ ἐν
 Χριστῷ Ἰησοῦ. Ab
 infantia literas nosti
 (etique vetus Te-
 stamet. nouum enim
 nondum erat editū
 in infantia Timo-
 thei ut etiam ad-
 uersarij admittunt)
 quate possunt in-
 struere ad salutem
 per fidem quæ est in

cienter scripsisse, ad persuadendum hominibus
 Christum Dei filium. Si enim absolutè loque-
 retur, cum de rebus à se scriptis tantum agat, su-
 perflue essent omnes aliæ scripturæ. Quod au-
 tem addit, *hec autem scripta sunt*, &c. non signi-
 ficat ea sola sufficere ad salutem, sed esse vnum
 ex mediis. Ad Cyrill. & Aug. nihil aliud velle
 quam sufficienter esse scripta de factis, & dictis
 Christi, quæ visa sunt Apostolis congrua ut scri-
 berentur, sufficientia quidem ad salutem, non
 absolutè, & simpliciter sed pro parte suâ.

Ad secundum responderi posset scripturam
 esse sufficientem, non in se simpliciter, sed quia
 quæ expressè non continet, ostendit vnde fiat
 petenda.

Respondeo secundò, nullo modo intendere
 Paulum scripturam esse sufficientem: Quicum-
 que enim liber scripturæ non sufficit ex senten-
 tia Kemnitij. Sed quod dicit D. Paulus hîc de
 omni scriptura, est intelligendum de " quo-
 cumque libro: tum quia propositio est vniuer-
 salis, ut patet ex termino *Omni*, ergo eius attri-
 butum verificatur de quoque competenti sin-
 gulari membro scripturæ, quod saltem erit
 vnus sacer liber. tum quia si tantum de totâ
 scriptura loqueretur, comprehendisset Euan-
 gelium Ioannis, & Apocalyps. quæ tamen
 adhuc non extabat. Tum quia ex hoc princi-
 pio vniuersali intendit * concludere Testamē-
 tum vetus esse utile ad docendum &c. Igitur
 iuxta Kemnitium non intendit Paulus scriptu-
 ram esse sufficientem. Deinde nusquam osten-
 dent aduersarij illud, *utile*, significare, sufficiens
 est, quantumcumque significaret necessarium,
 sicut ex eo quod cibus est necessarius ad vitam,
 non rectè infertur, solum sufficere [Illa autem
 quatuor sufficiunt quidem simpliciter, si acci-
 piatur vnum quodque eorum completè, & non
 per partes, id est, ut quis possit docere non qui-

dem vnum, aut aliorum de fide articulum: sed quidquid spectat ad fidem: & sic de aliis quod nequit ex sola scriptura haberi.] Quare sensus huius loci Pauli non erit alius, quam scripturam, pro sua parte utilem esse, ad reddendum hominem perfectum in omne bonum opus: non tamen se solâ sufficere.

Tertua obiectio ex^y his locis sumitur, in quibus traditiones damnantur à Christo, & Apostolis.

Respondeo non reprehendi traditiones quas acceperant Iudæi à Mose, aut Prophetis, sed à quibusdam recentioribus vt docet^z Irenæus: de quibus^a Epiphan.^a & b Hierony. Quare Christus aut Apostoli, nusquam vocant eas traditiones Moïsis, aut Prophetarum: & apertè dicunt se loqui de pugnantibus contra Scripturas.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

C A P. II.

PRIMO^a Irenæum proferunt, Non enim (inquit) per alios dispositionem salutis cognouimus, quam per eos per quos Euangelium peruenit ad nos. Quod quidem tunc præconiauerunt, postea verò per Dei voluntatem in scripturis nobis tradiderunt.

Respondeo Irenæum non dixisse quidquid prædicauerunt scripsisse, sed tantum Euangelium quod prædicauerant, scripsisse: vt experientia constat, sed multa sunt præterea necessaria quæ non habentur in Euangelio. Deinde etsi dixisset omnia scripsisse quæ prædicauerant, intelligendum esset^b quæ prædicauerant vulgò omnibus, quare cum traditiones non præ-

Christo Iesu. Et ne Timotheus de hac re dubitaret subiungit Paulus, omnis scriptura, &c.

^y Isaie 29. v. 13.

Math. 15. v. 5. Et 8.

Marc. 7. v. 6. ad

Galat. 1. v. 14.

Coloss. 2. v. 8.

1. Petr. 1. v. 18.

^z 4. cap. 25. & 26.

^a in hæresi Ptolomæi docet traditio-

nes Iudeorum fuisse

4. expositiones libro-

rum sacrorum, pri-

mam Moïsis, &

hanc non reprehendi

à Christo. 2. R.

Akiba, 3. R. Iuda,

4. filiorum Asamo-

nai, & has repre-

hendi.

^b epist. ad Alga-

siam q 10. aliquot

ante finem docet

traditiones Iudaicas

quas dominus repre-

hendit initium ha-

buisse à R. Akiba,

& Simeone siue

Sammai, & Hillel.

quas tradition. d'au-

toribus vocant

contra quas extat

constitutio Iustinia-

ni. Nouell. 146.

^a 3. cap 1.

^b In doctrinâ

Christianâ quadam sunt simpliciter omnibus, & singulis necessaria ad salutem, qualis est notitia articulorū Symboli Apostol. decem praeceptorum, & nonnullorum Sacramentorum. Nam siue hac notitia nemo ad alius ad baptismum admittitur.

Quedam sunt etiam sine quorum notitiâ explicite homo [priuatus] saluari posset modo promptâ habeat voluntatem ea suscipiendi, & credendum sibi fuerint legitime per Ecclesiam proposita Primi generis Apostolos prædicasse indifferenter omnibus, non item secundi, Hæc Bellarm.

c lib. 3 in epist. ad Rom. dua. p. post initium & in 1. Hier. aliquot ante mediū.

d [posset etiam re-

sponderi quamuis admitteremus sensus nostros sine scripturis non habere fidem ut loquitur Origenes: non tamen sequi traditiones non habere fidem nisi ex scripturis: quia traditiones non sunt à nostro proprio sensu.]

e Hom. 5. aliquot post initium. f primo hist. 7. g apud Theodor. sup. c. 8. ex epist. Athanas. ad Afros. h Libro contr. gentes sine contra idola initio, οὐκ ἔστιν ἄλλο ὅ ἐστιν αἱ ἀγίας καὶ βίοντινες γράφαι, περὶ τῆς ἀληθείας ἀπαγγελίας. εἰσι δὲ καὶ πολλοὶ τῶν μακαρίων ἡμῶν διδασκάλων εἰς ταῦτα συνταχόντες λόγοι.

dicauerint omnibus vulgò, sed idoneis eas pro necessitate Ecclesiæ tractandi, non concluditur eas quoque scripsisse.

Secundò, c Originem docentem oportere nos de rebus diuinis non loqui ex proprio sensu, sed omnia esse confirmanda scripturis.

Respondeo d Originem loqui de obscurissimis quæstionibus, quales ut plurimum non sunt quæ traditionis testimonio confirmantur. Quare ipsemet Origines in Numer. c ait plurima seruari in Ecclesia omnino seruanda, de quibus testimonia non extant.

Tertio Constantinum apud Theodoret. Euangelici, & Apostolici libri (inquit) & antiquorum Prophetarum oracula planè instruunt nos, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Proinde hostili posita discordia ex verbis diuinis inspiratis sumamus questionum explanationes.

Respondeo: Constantinum fuisse magnum Imperatorem: sed non magnum doctorem.

Deinde dicimus, sacram scripturam de naturâ diuinâ planè instruere si rectè intelligatur, non rectè autem intelligitur sine sensu proprio scripturæ, qui ex Ecclesiæ & traditione habetur. Quare Arius ex traditione damnatus fuit, cuius damnationi Constantius ipse subscripsit.

Quartò, h Athanas. Sufficiunt (inquit) sanctæ ac diuinitus inspiratæ scripturæ ad omnem instructionem veritatis.

Respondeo, Kemnitium addidisse illud, omnem, de suo. Non enim loquitur ibi Athanas.

de omnibus dogmatibus, sed tantum de duobus, scilicet, quod idola, non sint Dij: & quod Christus sit verus Deus, & homo: quæ duo habere clara in scripturis testimonia docet Athanas.¹ non tamen sine explicatione SS. Patrum.

Quintò Basilium serm. de fidei confessione: *Infidelitatis* (inquit) *argumentum fuerit, & signum superbiæ certissimum, si quis eorum quæ scripta sunt aliquid velit reicere, aut eorum quæ non scripta intro-*

Respondéo Basilium loqui, de illis qui addunt scripturis aliquid contrarium: aut ex capite suo fingunt traditiones. Nam eodem sermone ait, se vsum contra Hæreticos sermonibus non scriptis, consentientibus tamen scripturis.

Alium locum ex^k Basilio producant, Non putamus (inquit) *aquum esse, ut quæ apud illos obtinuit consuetudo, pro lege, & Canone habeatur recte doctrina. Stemus itaque arbitrati à Deo inspirata scriptura.*

Respondéo, non agere Basil. de traditione in totâ Ecclesiâ receptâ. Sed de particulari consuetudine, quæstio enim erat, num in Deo essent dicendæ tres Hypostascs, vna natura: alij negabant, alij affirmabant, & vtrique nitebantur sua consuetudine. Cum autem ex contrarijs consuetudinibus nihil certi statui valeat, meritò à consuetudine ad scripturam Basilius prouocauit.

Sextò Chryso.¹ *Si quid dicatur* (inquit) *absque scriptura, auditorum cogitatio claudicat, &c.* Sed verbis immediatè præcedentibus dixerat. Neque enim oportet dicere quidquam sine testibus, solâque animi cogitatione, vnde apparet sensum esse: si quid dicatur ex propriâ inuentione, non adeò facillè persuaderi, quam si id scripturâ confirmari posset. Alium ex Chrysoft.^m locum producant: Cum habeamus (inquit) *omnium exactissimam trutinam, gnomonem, & regulam, diuinarum le-*

¹ Sufficiunt quidem per se tum sacra & diuinitus inspirata, &c. tum (inquit Athanas.) de eadem re plurimi libri à beatis magistris conscripti. Ceterum quia eas lucubrationes ad manû non habemus, necesse est, ut quæ ab illis didicerimus tibi scripto proferamus.
^k epist. 80.

¹ Homil. in Psal. 95.

^m Homil. 13. in 2. ad Corinth. Producant etiam ex homil. 49. operis imperfecti in Matthaum quo dicitur tempore hæresim esse recurrendum ad scripturas, ut inueniatur veritas: sed illud opus Chrysoft. non est nam. homil. 48. vocat homonianos hæreticos.

DE VERBO DEI

gum assertionē, oro vos omnes, ut relinquatis quid huic, vel illi videatur, & de his à scripturis hæc omnia inquirite.

Respondeo: sensum esse cum habeamus omnium (non simpliciter quidem, sed quæ nunc tractabantur, id est, num paupertas opibus sit præferenda) certam regulam diuinam scripturam, magis illi credendum esse, asserenti paupertatem præferendam esse, quam hominum opinioni carnalium qui contrarium sentiunt. Rursus eundem in vigesimum secundum Math. *Quidquid queritur* (inquit) *ad salutem, totum iam impletum est in scripturis.*

Respondeo loqui de remediis vitiorum, & nullum esse vitium, ad quod sanandum non inueniatur in scripturis aliquod remedium.

^a hæres. 61.

Septimo ⁿ Epiphan. Nos *uniuscuiusque questionis* (inquit) *inventionem, non ex propriis rationationibus dicere possumus, sed ex scripturarum consequentia.*

^o *supr. cap. 7.*

Respondeo, non dixisse ex scripturarum consequentiâ solum, alibi ^o autem docet non omnia à scripturâ accipi posse.

^p *lib. de recta fide ad Reginas ut citat Bellarm.*

^q *Homil. 5 in Leviticum post medium.*

Octauo ^p Cyrillum. *Necessarium nobis est* (ait) *diuinas sequi literas, & in nullo ab earum præscripto discedere.* Itē ^q Ego puto (inquit) *in hoc biduo duo Testamentâ posse intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deū pertinet requiri, & discuti, atque ex ipsis omnem rerum scientiâ capi. Si quid autem super fuerit, quod nō scriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiam scripturam ad authoritatem scientiæ suscipi.*

Ad priorem locum respondeo sensum esse, non licere aliquid proferre, quod sit contra scripturas: hoc est enim non discedere à præscripto scripturarum. Ad postér. non esse Cyrilli, sed vel Origenis aut cuiusdam alterius, qui passim literam destruit ut mysticos sensus ex suo capite astruat. Deinde non excludit traditiones, sed tantum tertiam scripturam scilicet humanam.

Nonò Theoph. ^r *Diabolici spiritus est (ait) ali-* ^r 2. de Paschali.
quid extra scripturarum sacrarum auctoritatem puta-
re diuinum.

Respondeo sensum esse quidquid scriptum non continetur in Canone sacrarum literarum non esse diuinum: cuiusmodi sunt Apocryphi libri, de quibus hoc loco agit tantum, quique à nonnullis supponebantur pro diuinis.

Decimò Apollinarem apud ^r Euseb. cum ait ^r 5. hystorie 15.
 se longo tempore distulisse scribere contra Montani Hæresim ne videretur addere Euangelico Dei verbo.

Respondeo, ista verba non haberi in omnibus codicibus. Deinde, non dixisse Euangelico verbo scripto, & proinde sub verbo Euangelico, intelligi potest traditio. Denique sensum esse, ne videretur docere aliquid nouum, & contra scripturam. Nam adeò traditioni fauebat, vt ibidem accuset Montanum, quod non seruauerit doctrinam, quam Ecclesia traditione, & successione Episcoporum acceperat.

Vndecimò Tertull. ^r *Adoro (inquit) scriptura* ^r contra Hermo-
plenitudinē. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. genem.
Si non est scriptum, timeat va illud aduicentibus, vel
detrahentibus destinatum.

Respondeo nihil aliud velle, quam se adorare scripturæ plenitudinem quantum ad dogma quod tractabat, scilicet Deum creasse omnia ex nihilo: & Hermogenem qui addebat ad scripturam dogma contrarium, scilicet Deum produxisse omnia ex præiacente materia, incidere in illam maledictionem.

Duodecimò Cyprian. ^u *Si in Euangelio præ-* ^v epist. ad Pom-
pitur (inquit) aut in Apostolorum Epistolis, & acti- ^v peium.
bus continetur, obseruetur etiam hac sancta traditio.

Respondeo Cyprianum ista dixisse, cum suum vellet tueri errorem de Anabaptismate Hære- ^x 5. contr. Dona-
 ticorum. Quare ^x Augustinus meritò Episto- ^x tistas 23. & se-
 lam in qua hic habetur locus, refellit. Et si autem *quænt.*

DE VERBO DEI

Cyprianus hanc de Baptif. traditionem reiecit, quia putabat contra fcripturas pugnare: non tamen fequitur omnes reieciſſe alias.

⁷ in 1. epifto. ad Titum.

² in 23. Matth.

^a in 1. Aggei.

^b Commentar. in Pfal. 86.

Decimo tertio ⁷ Hierony. Sine authoritate fcripturarum garrulitas non habet fidem. Item ² quod de fcripturis authoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: & alibi. ^a que abſque authoritate, & teſtimonio fcripturarum, quaſi traditione Apoſtolica ſponte reperiunt, atque conſingunt, percutit gladius Dei. Denique in ^b illud: Dominus narrabit in ſcripturis populorum, &c. Videte (inquit) quid dicat, qui fuerunt, non qui ſunt, ut exceptis Apoſtolis, quidquid poſtea dicitur, abſcindatur.

Reſpondeo ad primum locum, eſſe immediate addendum quod Kemnitius omiſit, ſcilicet niſi viderentur peruerſam doctrinam etiam diuini teſtimonii roborare. Et ſenſus eſt garrulitatem quorundam hominum non inuenire fidem apud illos, niſi ſuos errores ex ſcripturis confirmare nitantur. At neque traditio eſt garrulitas, neque eget neceſſario teſtimonio ſcripturę. Ad ſecundum non haberi. *Quod de ſcripturis*, &c. ita ut ſonet propoſitione vniuerſalẽ. Sed habetur *Hoc quia de ſcripturis*, &c. id eſt illa hiſtoria quę ait Zachariam quam Iudęi occiderunt inter templum, & altare fuiſſe Patrem Ioannis Baptiſte, ideò facile contemnitur, quia ſolũ probatur ex libro apocrypho, non autem canonico. Ad tertium, agere contra illos qui ſua ſigmenta pro Apoſtolicis traditionibus exponunt. Ad vltimum, ſolũ reicere quę ſunt aliena à doctrinã Apoſtolorum, id eſt contraria ſcripturis.

^c 2. de doctrin. Chriſt. 9.

^d cap. 36.

Decimo quarto ^c Auguſt. In hiſ (inquit) quę aperte poſita ſunt in ſcriptura inueniuntur illa omnia, quę continent fidem, moreſque viuendi. Item lib. ſecundo ^d de peccat. merit. & remiſſ. Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuvantibus diuinarum ſcripturarum certis clariſque documentis, cohibere ſe

debet humana *presumptio*, &c. & cap. primo libri de bono viduitatis. *Quid amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus? Sancta enim scriptura nostra doctrina regulam figit: ne audeamus sapere plusquam oportet.* Item ^c *sed nunc nec ego Nicenū, nec tu debes Ariminense, tanquam preiudicaturus proferre Concilium,* &c. & in psal. quinquagesimum septimum *Auferantur de medio charta nostra, procedat in medium Codex Dei.* Denique libro de ⁱ Catechizandis rudibus docet proponendam esse Catechumenis summam breuem doctrinæ ex scripturis, quam si & credere dicant, & obseruare promittant baptizari possunt.

^c lib. 3. contra Maximinum. 14.

ⁱ 36.

Respondeo ad primum locum, loqui Augusti de iis quæ necessaria sunt omnibus explicitè ad salutem, cuiusmodi est symbolum Apostol. & decalogus: non autem de iis quæ & implicitè ab omnibus credi debent, & quæ necessaria sunt, ad statum Ecclesiæ Christi, à quibusdam secundum conditionis gradum explicitè sciri. Ad secundum, vel intendunt per illum aduersarij traditiones esse Scripturis confirmandas, vel de rebus obscurissimis non posse nisi scripturam consuli, & proinde non posse traditionibus conseruari. Non prius, quia Augustin. loquitur de rebus secundum se dubiis quæque secum suum non ferunt testimonium. At traditiones suum ferunt testimonium scilicet consensum totius Ecclesiæ, nec nisi ab hæreticis in dubium vocantur. Posterius etsi verum esset, non tamen traditiones eneruaret. Nam responderi posset & si quæstionibus adeò obscuris non seruiant: seruire tamen aliis multis quæ tamen propter suam dignitatem vulgari non debent. Sed neque est necesse illud admittere, quis enim negabit per Scripturarum certa, & clara documenta Augustinum intellexisse Scripturæ veritatem? At ipse docet primo contra Cresconium Scripturæ veritatem à nobis tene-

DE VERBO DEI

g ita ut per scripturarum documenta intelligat etiam Aug. traditionum veritatem.

h Rom. 12. v. 3.
μὴ διερχόμενοι ἀλλήλους ὡς ὁ θεὸς ὁρᾷ.

i Qui non admittebat Conciliorum auctoritatē.

k cap. ultimo.

ri, quando facimus, quod vniuersæ Ecclesiæ placet, etiam si nihil de hac re scriptū legamus, igitur **g** per traditiones etiam certas, & claras poterunt huiusmodi res obscuræ determinari. Ad tertium ita esse interpretandum. *Quid amplius te doceam*, scilicet de professione viduitatis (de hoc enim dogmate tantum agit) quam id quod &c. **h** *sancta enim scriptura. &c. ne audeamus sapere plusquam oportet.* id est dicere aliquid quod non sit ei consonum. Ad quartum videri quidem hoc loco aliquid dici contra Concilia: nihil tamen contra traditiones. Sed neque contra Concilia. Quod enim velit Augusti. prætermitti Nicæni Concilij auctoritatem, non est quod illam paruipendat, sed tum ut ageret expeditius cum **i** Ariano, tum quod in quæstionibus quæ tunc versabantur extarent testimonia Scripturæ satis clara, quæ anteponenda erant Conciliis. Ad vltimum loqui August. de iis quæ sufficiunt explicitè ad baptismum suscipiendum (dummodo cætera implicitè credantur) non tamen ad ea omnia quæ requiruntur explicitè in Ecclesia, aliàs præter symbolum, & decalogum omnia superflua essent: similiter responderi potest ad illud ex **k** secundo de peccat. merit. *Credo (inquit) quod etiam hinc diuinorum eloquiorum clarissima auctoritas esset, si homo illud sine dispensatio promissæ salutis ignorare non posset.* Sensus enim est, si esset necessarium omnibus ad salutem scire explicitè originem animæ, credo id Deum per scripturas declarasse. vnde non sequitur debere in scripturis haberi quidquid ab omnibus implicitè quidem non tamen explicitè est necessarium sciri.

Soluuntur

Soluntur rationes aduersariorum.

CAP. XII.

PRIMA ratio : impossibile est tandiu conseruari potuisse traditiones: cum plurima semper fuerint impedimenta. Propterea enim tot Lycurgi, & Pithagoræ traditiones perierunt.

Respondeo facile conseruari potuisse, & posse. Tum quia Deus huius rei curam gerit : qui sicut Ecclesiam per tot annos contra Tyrannorum & Hæreticorum insectationes, ab Adamo verò vsque ad Mosem traditiones, à Mose verò vsque ad nos scripturas conseruauit, pariter & à Christo vsque hæc tempora traditiones quibus gaudet Ecclesia sua conseruare potuit. Tum quia, quamuis scriptæ non sint in diuinis literis, sunt tamen in monumentis veterum, & Ecclesiasticis libris. Tum quod vsu, & continua obseruatione custodiuntur, tum etiam quod monumenta quædam externa inueniantur, vt altaria, & templa quæ ad longissimum tempus traditiones testantur. Tum denique quod singulis ætatibus orti sint Hæretici noui, contra quos Deus suscitauit quam plurimos homines doctos, qui vt Hæreticis resisterent diligenter inuestigarunt Ecclesiæ doctrinam, & traditiones antiquas.

Secunda ratio : diuinæ literæ scriptæ sunt vt habeamus regulam & normam fidei, ac morum, sicut docet ^a B. August. Sed Dei perfecta sunt opera. Ergo huiusmodi regula erit perfecta, non erit autem perfecta, nisi sit fidei nostræ adæquata. Igitur quidquid ex scriptura

Tom. I.

K

^a 19. Ciuit. 18. *V*
11. in Faustum 5.

DE VERBO DEI

non erit, nec etiam de fide erit.

Respondeo ad maiorem, finem præcipuum scripturæ non esse tradere fidei regulam, sed ut sit commonitorium ad cõseruandam & fouendam fidem prædicatione susceptam: alias deberet tantum continere quæ ad fidem spectant ex se, quod tamen falsum esse constat ex multis scripturæ historiis, quæ ideo creduntur quia scriptæ sunt. Deinde si scriptura sit regula fidei, tantum partialem esse. [Ad minorem: si sensus sit nihil Deum producere quod habeat rationem partis falsum est, ut patet. Si nihil facere immediate, cui deficiat aliquid eorum quæ ad eius rationem spectant in suo genere verum est: si nullam producere partem quam cum aliis ad vnius totalis constitutionem non coniungat: transeat. Ad conclusionem: etiam huiusmodi regulam esse perfectam in suo genere partialis regulæ, & coniunctam cum iis quæ requiruntur ad totalem & adæquatam fidei nostræ regulam scilicet traditionibus. Et proinde falsum erit scripturam esse adæquatam fidei nostræ regulam.]

^b Euseb. 3 cap. 33.
histor. vers. finem.

^c 2. cap. 39. & 40.

^d 1. Stromat.

Tertia, admissis traditionibus patet porta erroribus multis. Quare ^b Papias ex traditione docuit futurum Christi regnum mille annorum hîc in terris post Resurrectionem. ^c Irenæus ex traditione docuit Christum anno quinquagesimo ætatis aut circiter passum. Clemens ^d Alexandr. anno trigesimo.

^e in 49. Isaia & in
19. Math.

^f Ioannis 8. Vers.
57. quinquag. annos
nondum habes, &c.

Respondeo, hoc etiam incommodum ex scripturis sequi. Porro in Ecclesia est sufficiens iudicium, & autoritas, quibus verum à falso discernatur. Papias autem non tam traditione quam scriptura suum tuebatur errorem ut Hierony. ^e testatur. Irenæus non solum ex traditione, sed etiam ex scripturâ suam sententiam defendebat. Clemens vero ex solâ scriptura

LIBER QVARTVS. 74

malè intellecta fuit deceptus.

Obiectio vltima, proprium Hæreticorum est
sua occultare dogmata, sicut de Basilidianis
& Carpocratianis ⁿ docet Irenæus.

^s 1. cap. 23. in fine.

ⁿ cap. 24. pauci an-
te finem.

¹ vide Epiphan. de

Gnosticu & An-
gust. de Hæresib.

cap. 46.

Respondeo Hæreticos simias esse Catho-
licorum vt ait Cyprianus. Sed inter nostra,
& illorum mysteria hoc interest, quod illorum
turpissima ¹ sunt, nostra verò sanctissima.

K ij.

PRIMI TOMI
SECUNDA CONTRO-
VERSIA GENERALIS, DE
Christo Capite
Ecclesiæ.

Quinque libris explicatâ.

INDEX
LIBRORVM, ET
CAPITVM SECVNDÆ
Controuersia.

LIBER PRIMVS.

Qui est,

DE CHRISTO, ET EIVS
DIVINITATE.

- Cap. I. Explicatur sententia novorum
Samosatenorum.
- II. Explicatur sententia nove-
rum Arianorum.
- III. Deum unum numero esse ex
scripturis PP. demonstratur.
- IIII. Diuinitas filij Dei asseritur. Et prima Classis
argumentorum ex utroque testamento pro-
ponitur.
- V. Secunda Classis ex veteri Testamento.
- VI. Tertia Classis ex nouo Testamento.
- VII. Quarta Classis ex nominibus veri Dei.
- VIII. Quinta Classis ex attributis.
- IX. Sexta Classis ex operibus.
- X. Septima Classis ex Patribus.
- XI. Octaua Classis ex Sybillis.
- XII. Nona Classis ex diuinis testimoniis visionum
et miraculorum.
- XIII. Demonstratur diuinitas Spiritus sancti.

K iij

INDEX

XIIII. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX.

Soluuntur argumenta hæreticorum.

XX. *Soluuntur obiectiones contra diuinitatem Spiritus sancti.*

LIBER SECVNDVS,

Qui est,

DE CHRISTO, ET EIVS DISTINCTIONE PERSONALI à Patre, & Spiritu sancto.

Cap. I. **D**E distinctione personarum in eadem essentia.

II. *De vocibus quibus utimur in hoc mysterio explicando.*

III. *De vocibus essentia & Homousios.*

IIII. *De vocibus Hypóstasis, & substantia.*

V. *De ceteris vocibus.*

VI. *Ostenditur distinctio personarum.*

VII. VIII. *Et decem sequentibus diluuntur argumenta contra distinctionem Personarum in eadem essentia.*

XIX. *An filius Dei sit Autotheos.*

XX. *De processione Spiritus sancti à Filio.*

XXI. *De Origine huius heresis, quod Spiritus sanctus non procedat à Filio.*

XXII. *Ex scriptura ostenditur Spiritum sanctum à Filio procedere.*

XXIII. *Idem probatur ex Conciliis.*

XXIIII. *Ex Patribus Latinis.*

XXV. *Ex Grecis.*

XXVI. *Ex ratione.*

XXVII. *Soluuntur argumenta Grecorum.*

XXVIII. *Demonstratur recte factam additionem illam in Symbolo, Filioque.*

XXIX. *Soluuntur obiectiones Grecarum.*

XXX. *Concluditur disputatio de hac testimoniis.*

LIBER TERTIVS.

DE INCARNATIONE.

Cap. I. **D**E erroribus huius temporis circa Incarnationem.

- II. Explicatur hæresis Eutycheti.
- III. Refellitur.
- IIII. Soluuntur argumenta eius.
- V. Explicatur hæresis Nestorij.
- VI. Refellitur.
- VII. VIII. Soluuntur eius argumenta.
- IX. Proponitur quaestio, an ex unione hypostatica sequatur communicatio realis attributorum diuinorum, ac præcipuè immensitatis, siue Vbiquitatis.
- X. Ex unione hypostatica non fluxisse communicationem realem Idiomatum respectu naturarum.
- XI. Refellitur ubiquitas humanitatis Christi quia pugnat cum Scripturis.
- XII. Refellitur Vbiquitas illa, quia repugnat Symbolo.
- XIII. Refellitur rursus quia repugnat præsentia corporis Christi in Eucharistiâ.
- XIIII. Refellitur denique testimonijs Patrum.
- XV. Soluitur argumentum hæreticorum.
- XVI. Soluuntur alia objectiones ex verbo Dei petite.
- XVII. Soluitur argumentum ex incarnatione ductum.
- XVIII. Soluitur argumentum ex PP.
- XIX. Soluitur petendum ex doctrina scholasticorum.
- XX. Soluitur ex naturali ratione deductum.

K iiij

INDEX

LIBER QVARTVS.

Quæ est,

DE CHRISTI ANIMA.

Cap. I. **P** *Reponitur controuersia de scientiâ anime Christi.*

II. *Probatur veritas ex scripturis.*

III. *Probatur ex Patribus.*

IIII. *Ex rationibus.*

V. *Soluuntur argumenta contraria.*

VI. *Proponitur questio de descensu Christi ad Inferos.*

VII. *Quod descendere ad inferos non sit omnino extinguui.*

VIII. *Christum non pertulisse pœnas damnatorum.*

IX. *Proponitur alius error de descensu Christi ad Inferos.*

X. *Inferos esse loca subterranea distincta à sepulchris.*

XI. *Animas piorum non fuisse in cœlo ante Christi ascensionem.*

XII. XIII. *Christum verè ad inferos descendisse ostenditur ex scripturis.*

XIII. *Adfertur traditio PP. de descensu Christi ad inferos.*

XV. *Christum propriè ac reipsa ad inferos descendisse.*

XVI. *Soluuntur quedam dubia.*

LIBER QVINTVS.

Qui est.

DE CHRISTO MEDIATORE.

Cap. I. **E**Xplicatur breuiter secundum quam naturam Christus sit Mediator.

II. Refutatur error Stancarij de Mediatore.

III. Refutantur ex scripturis errores Calvinistarum, & Lutheranorum de Mediatore.

IIII. Refelluntur ex PP.

V. Ex rationibus.

VI. Soluuntur argumenta sumpta ex scripturis.

VII. Explicantur testimonia PP. qua aduersarij adferunt.

VIII. Soluuntur argumenta ex ratione.

IX. Ostenditur Christum sibi aliquid etiam meruisse.

X. Soluuntur argumenta Caluini.

LIBER PRIMVS.
DE CHRISTO
CAPITE ECCLESIAE.

*Explicatur sententia novorum Samo-
satenorum.*

CAPVT I.

^a teste Surio in
Chronico ab anno
1500.

^b Qui anno 1580.
cum Christum ne-
garet esse innocen-
tium aut Ecclesiae cu-
ram habere à Prin-
cipe Transsylv. ad
perpetuos carceres
damnatus paulò post
in phrenesim incidit
& post biduum
expirauit.

^c ita Seruetus §.

Trinitat. p. 189. & in respons. ad art. 1. ac Ministri Transsylv. 2. cap. 4.
idem docuere Hermogenes Praxeas, Noetus, Sabellius.

^d Sernet. 3. Trinit. p. 92. idem Ebion, Cherintus.

NOVORVM Samosate-
norum author fuit Michael
Seruetus qui innotescere
cepit ^a anno millesimo
quingentesimo trigesimo
secundo. Anno vero mille-
simo quingentesimo quin-
quagesimo quinto Geneuz combustus est.
Quem sequuti sunt, hæretici qui in Transsylv-
uania præcipuè sedem habent, quorum Principes
erant Georgius Blandrata, & Franciscus
^b David.

Sententia Seruetianorum tria docet. Primò:
^c nullam esse in Deo distinctionem personalem.
Secundò: ^d Christum ante incarnationem ni-
hil fuisse, nisi in mente Dei per ideam. Tertiò:

^c communicatam Christo homini diuinitatem, non per generationem æternam, sed per vñtionem gratiæ & inhabitationem: ac proinde posse Christum dici Deum, sed factum, & temporalem. Omnes autem noui Samolateni in his conueniunt. Dissident autem. Quod alij ^t doceant Iesum Christum inuocandum non esse, sed solum Patrem, & Alij autem non solum inuocandum esse, sed deberi.

^c Blădrata dispno. 6. Albana. idem Nestorius.

^t Franciscus David, & multi Hungarici ministri.

^s Georgius Blădrata in thesibus, & ministri Poloni, de iudicio in causa Francisci Davidi,

Explicatur sententia nonorum Arianorum.

CAP. II.

Quorum Arianorum author fuit,

^a Valentinus Gentilis natione Italus, qui anno vñdecimo à morte Serueti apud Bernā Helueticorum, capitis dānatus est, à Zuinglianis,

Quem sequuti sunt Matthæus Gribaldus, & Franciscus Lismanius. Horum sententia tria docet. Primò, ^b tres esse spiritus æternos Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, essentiali numero differentes.

Secundò, ^c has tres personas non esse æquales, sed Patrem esse cæteris longè eminentiorem, ita vt ipse essentiator, alij duo essentiatī debeant dici.

Tertio, ^d filium Dei non esse ex nihilo, neque in tempore genitum, sed ab æterno, & ex patris substantia.

^a ex Actis publicis Geneuensium in causa Valentini, & ex historia de supplicio eiusd. conscripta à Bernensi pastore.

^b ita Gentilis Prothesi 20. & 23. idem olim Perata apud Theodoret. 1. cap. 18. heretic. fabular. & Ioannes Philoponus apud Suidam, verbo Ioan. Grammatici.

^c Gentil. libro Antidotorum antidoto 3. fol. 26. idem Arius docuit.

^d Gentil. Prothesi 11. & 21. idem recentiores Ariani apud August. 6. Trinit. 1.

Deum unum numero esse ex scripturis, & Patribus probatur.

C A P. III.

^a vers. 33.

^b vers. 39.

^c C. 2. v. 2.

^d Psal. 17. v. 32.

^e Psal. 85. v. 10.

^f Isaia 43. v. 10.

^g cap. 45. vers. 5.

^h sap. 12. v. 13.

ⁱ Marci 12. v. 32.

εἰς ὅτι βίος, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.

^k 1. Corinth. 8. v.

4. ὁ ὁ δ' αὖτε ὅτι ἔδειξεν βίος ἕτερος ἐμὴν εἶς.

^l 1. Tim. 6. v. 15.

ὁ μακάριος καὶ μόνος ἡνικαύσας ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευμένων καὶ κλέριος τῶν κυρουμένων, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν.

^m cap. 10.

ⁿ cap. 1. Ambr. 1. de fide 2. Deus in Deo est, non duo dñj.

X libris legis Deuter. quarto, ^a Dominus ipse est Deus & non est alius praeter eum, & trigesimo ^b secundo videte quod ego sim solus, & non est alius praeter me.

Ex historialibus primo, ^c Regum. Non est sanctus ut est Dominus, neque enim est alius extra te.

Ex Psalmis. Quis ^d Deus praeter Dominum, aut quis Deus praeter Deum nostrum: Item. ^e Tu es Deus solus.

Ex Prophetis. ^f Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego ^g Dominus, & non est amplius, extra me non est Deus.

Ex sapientialibus. Non ⁿ est alius Deus quam tu. Ex Euangelio ⁱ unus est Deus, & non est alius praeter eum.

Ex Apostol. ^k scimus quod nullus est Deus, nisi unus. Quis ^l solus potens Rex Regum, & Dominus Dominantium.

At si plures essent Dij numero, tam falso diceretur. Non est nisi unus Deus, non est alius praeter unum, &c. quam qui nunc diceret non est nisi unus homo: praeter eum, nullus homo est, &c. non obstante veritate specifica. deinde qui se dicit vnum Deum, & nullum alium praeter se, est quid vnum singulare, igitur id falso diceret, si plures essent numero Dij. Patres autem omnes saepe saepius asserunt esse vnum Deum. Cum autem negant posse dici plures Deos Athanas. in symbolo, Cyrill. ^m nono in Ioannem, August. secundo ⁿ contra Maximinum, negant

etiam inueniri numerum in diuinitate. Nazian.
 tertiâ de Theologia. Nyss. lib. de Trinit. Tolet.
 Concil. ° vndecimum &c. vocant Deum sin-
 gularem aut naturam eius indiuiduam. Iusti-
 nus de Monarch. Nazianz. orat. ad Euagrium.
 &c. P non semel negant Deum esse vnum spe-
 cie. Cyrillus 9 vndecimo in Ioannem & Au-
 gust. septimo 1 Trinitat. satis ostendunt se ita
 sentire Deum esse vnum, vt numero non sint
 plures. Adde 5 eos profiteri mysterium Trini-
 tatis idcō ineffabile, quōd tres personæ sint
 vnus Deus. At si essent vnus specie tantū ni-
 hil in eo mysterij foret. Adde illos dicere 1 Sa-
 bellium ad Iudæos, Arium ad Paganos perti-
 nere, Ecclesiam verō mediam vjam tenere. At
 non teneret si plures numero Deos admitte-
 ret: sic enim nihil commune cum Iudæis habe-
 bit, & omnino cum Gentilibus consentiet. Ad-
 de denique eosdem velle, Gentiles potuisse na-
 turaliter cognoscere vnum Deum, sicut non-
 nullos Philosophorum cognouisse docent v
 Iustinus x Athenagor. y Tertull. &c. At si lo-
 querentur de vnitae specifica, nihil dicerent,
 quia vulgus Gentilium non inficiebatur vnita-
 tem specificam Dei cum suos Deos etiam con-
 sanguineos faceret.

Denique rationibus probatur. Prima quanto
 aliquid est magis Ens eo est magis in se vnum:
 quia vnū est passio prima Entis, & proinde Ens,
 quo nullum aliud perfectius esse potest, perfe-
 ctissimam vnitatem habebit, illa autem est quæ
 vterius non est diuisibilis. Sed Deus est illud
 Ens perfectissimum: ergo illi conueniet hæc
 perfectissima vnitas. Item Quo aliquid perfe-
 ctius habet esse, eo longius abest à non esse, &
 proinde à diuisione quæ est via ad non esse, sed
 Deus perfectissimè habet esse, igitur perfectissi-
 mè abest à diuisione.

Secunda ratio. Quia existentia non est ali-

° cap. 1.

P August. 1. contra
 Maximum circa
 medium Ambros.
 sup.

9 cap. 20. in fine.

1 Vltimo.

5 Nazianz. orat.
 in Heronem. Aug.
 supra.

1 Basil. orat. contra
 Sabellium & Ariū.
 Nazianz. de natali
 Domini.

u de Monarchiâ.

x in Apologiâ.

y in Apologetico
 cap. 17.

DE CHRISTO

quid abstrahibile ab inferioribus, aut contrahibile per differentias, aut cōtrahens instar differentiarum: Existentia vnus singularis nequit alteri distincto indiuidualiter conuenire, nec quidem specie. Igitur existentia vnus Dei, non poterit alteri indiuiduo nec quidem specie conuenire. Sed existentia vnus Dei est ipsissima essentia diuina, intrinsecè, id est re, & ratione. Ergo ipsa essentia diuina nō poterit alteri quocumque indiuiduo conuenire, sed vnus Dei tantum erit.

* Psal 82.v.19.
Ecclesiast.1. v.3.

Tertia. Deus est altissimus. Sed non possunt esse plures altissimi. Nam vel essent æquè alti, & sic nullus supra omnes, vel vnus altior cæteris, & sic ille solus Deus verus, quia solus altissimus. Quare vnum² tantum altissimum agnoscit scriptura. Igitur nec possunt esse plures Dij.

Quarta. Deus est vltimus finis omnium rerum. At nequeunt esse plures vltimi fines, vel enim cæteri ad vnum referrentur, & sic ille solus vltimus finis, vel multi, aut nulli referrentur alibi. Et sic quamuis dici possent vtrumque plures vltimi fines quarundam rerum, non tamen plures, aut vnus omnium.

Quinta. Deus est infinitus simpliciter in essentia sua, sed infinitum in aliquâ natura comprehendit quodcumque cui natura illa competere potest. Igitur Deus comprehendit illud quodcumque, cui natura diuina conuenire potest: & proinde nulli alteri illa competere poterit.

Sexta. Si sunt plures Dij: vel sine principio omnes, vel vnus ab alio. Prius, est impossibile. Quia tunc essent multa principia disparata, & in varias partes distraherent mundum: non enim necessario conuenirent in vnam, & eandem voluntatem. Si posterius, vel vnus ab alio per creationem, vel per generationem. Si primum igitur creatura est & non Deus: si secun-

CAPITE ECCLESIAE. 80

dum vel generans dedit totam suam substantiā numero generato, vel partem: si totam ergo natura diuina nullo modo multiplicatur, & proinde non erunt plures Dij: si partem igitur natura diuina partibilis est.

Denique quicumque est Deus, ^a est quoque mundi, siue omnium gubernator. Sed mundi gubernator est tantum vnus. Debet enim mundus optimo regimine gubernari: ^b optimum autem, est regimen per vnum siue Monarchia si inueniatur Princeps sufficiens. Igitur quicumque est Deus, est vnus, & præter illam nullus est alius Deus.

^a Sap. 14. v. 3.

Tua autem potentia pater gubernas omnia.

^b vide infra 1. de Rom. Pontif. 2.

Diuinitas filij Dei asseritur ex utroque Testamento.

CAP. IIII.

Hic producenda sunt loca veteris Testamenti quæ de vero & vni- co Deo propriissimè intelliguntur. In nouo autem de Christo dicuntur.

Primò Numer. ^a vigesimo primo. loquutus est populus contra Dominum & Mo- sem, Cur eduxisti nos ex Aegypto &c. Quamobrem Dominus immisit in populum ignitos serpentes. Pri- mæ autem ^b Corinth. Neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus pe- rierunt.

Respondent: sensum esse, Non tentemus nos nostrum Christum. Vel ne tentemus reipsa Christum, sicut illi tentauerunt in figura eun- dem Christum, quia omnia illis in figura con- tingebant. Sed Paulus illorum, & nostram ten- tationem ad eundem Christum refert. Cum au-

^a Vers. 5.

^b cap. 10.

^c [Deinde si alium Christum filij Israël. tentauerunt cum di- catur ille tentatus dominus, vel erat Deus Pater, vel quidam Christus verè Deus præter Redemptorem: igitur, vel Pater eris Christus, vel erunt duo Christi domi- ni.]

DE CHRISTO

tem dicunt Israelitas tentasse in figura Christum, vel voluit huiusmodi tērationem fictitiam, & non realem: vel realem quidem fuisse, sed tentasse Christum, qui tantum erat in figura. Si prius quomodo ergo pro ficta, & imaginaria aut ludicrā tentatione, tam acriter puniti sunt? Si posterius quomodo Deus tantum in figura, & nullo modo actu existens potuit illos realiter punire? Nam idem dicitur Dominus immisisse serpentes, qui & dicitur tentatus. Quare cum ait Paulus omnia illis contigisse in figurā, non potest esse sensus, nihil realiter contigisse filiis Israel, aliās omnes veteris Testamenti historię essent meræ fabulæ, & imaginationes, sed quæ realiter & actu illis contingebant, simul fuisse futurorum significationem.

a Vers. 2.

c Vers. 12.

f Vers. 18. Et 19.

Secundò: Exodi *d* vigesimo. Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Et Deuter. trigesimo *e* secundo Dominus solus dux eius fuit. At Apostolus Iudas, Iesus populum de Aegypto salvans, secundò eos qui non crediderunt perdidit.

Tertiò Psalmo sexagesimo *f* septimo. Curvus Dei decem millibus multiplex millia latantium, Dominus in eis in Sinai, in sancto. Ascendisti in altum &c.

g Ephesior. 4.

vers. 7. *h* 8.

ἐν δὲ ἐκείνῳ ἡμῶν
ἐδόξην ἰσχυρῶς καὶ τὸ
μυστήριον τοῦ σκοπέου
τῆς Χρῆστῆς. ὃ δὲ λέγει,
ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ
ἡ κατὰ τοὺς οὐρανούς
καταστάσις.

h Disputatione

5. Albanai

i Vers. 7.

k Vers. 26.

Hoc autem Paulus *g* de Christo interpreta-
tus est unicuique, inquit, nostrum data est gratia, se-
cundum mensuram donationis Christi, propter quod
dixit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.

Respondet *h* Franciscus David illa verba
Prophetæ, ascendens in altum, esse Prophetiam
de Christo futuro, non autem hoc dici de Deo
Israelis. Sed quamvis David de futurā Christi
Ascensione vaticinetur: tamen ibidem ait eun-
dem Christum olim ad montem Sina descen-
disse, & pertransisse cum populo per desertum.

Quartò. Psalmo *i* nonagesimo sexto. Ado-
rate Deum omnes Angeli eius, & centesimo *k* pri-
mo.

mo. Tu domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum, &c. At vtrumque locum Paulus ¹ *Hebræor. 1. vers. 6. & 10.* applicat Christo Hebræorum primo, vt probet eum esse Angelis maiorem: verum ad priorem locum ^m respondent, Christum esse adorandum, quia Deus id iussit, non tamen vt Altissimum, sed Altissimi filium. Sed nos non argumentamur ex adoratione, sed ex eo quod Paulus dixit scriptum esse de Christo in psal. quod constat scriptum esse de Deo Israel.

Ad posteriorem ⁿ dicunt verba illa. Et tu ⁿ *Francisc. David. sup. Ministri Transyluani 2. cap. ult.* domine initio terram fundasti, de solo patre etiam apud Paulū intelligi debere: voluit enim ostendere Christum esse filium veri Dei, & ideo apostrophē ad Patrem direxit. Tum quia aliās Paulus pugnaret cum symbolo Apostolorum in quo solus Pater dicitur Creator cæli, & terræ. Tum quod Christo contradiceret, dicenti,

^o *Confiteor tibi Pater Domine cæli, & terræ. Math. 11. v. 25.*
Tum etiam quia Paulus secum pugnaret: iam enim dixerat sæcula esse per filium facta, non ergo filius condidit cælum, sed per filium pater.

Denique, quod ineptè conferret filium cum Angelis, si filius Creator esset, à creatura enim ad Creatorem nulla est proportio. At Paulum non facere apostrophē ad Patrem, sed tantum citare varia loca de Christo, satis patet ex illa copulatiua. Et: Ad filium autem, (inquit):

Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, & tu Domine Initio terram fundasti. Ad primam autem & secundam

probationem dico, Patrem Christi esse Creatorem, sed nō sine verbo cum quo est vnus Deus, & vnus Creator. Ad tertiam & Christum esse

Creatorem ^p Ioannis quinto, & eum per quem Deus Pater creat. Deus enim potentiā suā, &

sapientia mundum creauit: filius autem ^q est ^q *virtus & sapientia Dei, & Brachium Domini.* Ad

ultimam, ideo Paulum conferre Christum cum Angelis vt ostendat nullam esse comparatio-

^p *Pater meus operatur & ego operor.*

v. 17. ὁ πατήρ μου ὥς ἐγὼ ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.

^q *1. Corinth. 1.*

v. 24. διὼς αὐτοῦ καὶ θεοῦ σοφία.

^r *Isaia 53. v. 3.*

DE CHRISTO

^s *Verf. 9. Audite audientes & nolite intelligere, &c.*

v. 10. Excaca cor populi huius, Et aures eius aggranata.

^t *Verf. 40.*

^t *Verf. 41. Ἐπεὶ ἦλθας ὅτε ἔδωκας δέξασθαι αὐτὸν, ἔλαλσας πρὸς αὐτὸν.*

^t *ita Basil. disput.*

2. Albanâ.

^u *Verf. 13. Et 14.*

^x *Luc. 2. v. 34.*

^y *Verf. 6. ponit testimonium Isaia deinde v. 7. ὁ μὲν ἡ*

ὁ μὲν τοῖς πιστεύουσιν, ἀπειθεῖσι δὲ, λίθον δὲν ἀπεδοκίμασεν οἱ οἰκοδομοῦντες ἕως ἐξουήθη εἰς καρπὸν ζωῆς. v. 8. καὶ λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκάνδαλου.

^z *v. 3.*

^a *Math. 3. v. 3.*

Marc. 1. v. 3. Luc. 3.

v. 4. Ioan. 1. v. 23.

^b *v. 22. 23. 24.*

^c *v. 10. πάντες ὁδοσυνήμαθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. v. 11. ἡ γὰρ πύλη ἧς εἰσὶν ἐγὼ λέγει κύριος ὅτι ἐμεῖ καὶ μὴ πᾶν γένος.*

^d *ita Franc. David. disput. 8. Albanâ.*

nem: ne putaremus eo quod dixerat fuisse minoratum in Passione paulo minus ab Angelis, esse omnino Angelis minorem.

Quinto Isaia sexto vidi Dominum sedentem super solium, &c. & infra. ^s *Et dixit Dominus ad me dic populo huic excaca oculos ipsorum, & cor eorum aggranata.* At Ioannes postquam, cap. ^t duodecimo, posuit illa verba Isaia, subiungit, *Hec dixit Isaia quando vidit gloriam eius, Et loquutus est de eo, scilicet, de Christo de quo agit Ioannes, hoc in cap.*

Respondent, ^t fuisse illam visionem in figurâ, nam Deus ut in se est nemo vidit unquam.

Verum etsi Isaia non vidit essentiam Dei, tamen species quam vidit, Deum Israël representabat: cumque Ioannes affirmet ea specie demonstratum Christum, sequitur Christum esse Deum Israël.

Sexto Isaia ^u octavo. *Dominum exercituum ipsum sanctificate ipse pauor vester, Et ipse terror vester: & erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, Et petram scandali, &c.* At hoc ipsum tribuunt Christo ^x Lucas, ^y Petrus. *Vobis (inquit) honor credentibus, non credentibus autem lapis offensionis, Et petra scandali.* Et Paulus Roman. nono Verf. 33.

Septimo, Isaia ^z quadragesimo. *Vox clamantis in deserto parate viam Domino, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* At hanc vocem fuisse Ioannem Baptistam, qui parauit viam Christo testantur ^a Euangelistæ.

Octavo, Isaia ^b quadragesimo quinto. *Ego Deus, Et non est alius, in memetipso iuravi, quia mihi curuabitur omne genu.* Rom. autem decimo ^c quarto, *Omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim, vno ego dicit Dominus quia mihi flectetur omne genu.*

Respondent ^d Christo curuari omne genu, non quod sit ille Deus Altissimus, qui loquutus

est Isaïæ, sed quia Deus Christum hominem exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Sed nō solū Paulus ait Christo flectendum esse genu, sed id scriptum esse, citatque locū Isaïæ de vero Deo Isaïæ. Quod autem dicitur Pater dedisse filio nomen, &c. vel intelligendum est iuxta ^e Ambrosium dedisse ^e in commentar. per æternam generationem : vel iuxta omnes alios, manifestasse post Resurrectionem Christum verum esse Deum.

Nono, ^f *Ego sum primus, ego nouissimus.* Apud ^f Isaïæ 44. v. 6.
Isaiam Apocal. autē primo dicitur de Christo,
Ego ^g sum α & ω. Ego ^h *sum primus & no-* ^g v. 8. ἐγώ εἰμι τὸ
uissimus. ^A καὶ ὁ.

Respondent ⁱ non eodem modo accepi illa
verba apud Isaïam, & apud Ioannem : in illo
enim dicuntur de Deo, in isto tantum de
Christo homine. Sequitur enim *& uinētis, & fui mortuus.* Dicitur autem Christus primus
quia exaltatus super omnia, nouissimus quia
est complementum operum Dei. Sed etiam si
de quo loquitur Ioannes sit reuera homo, ta-
men contendimus secundum formam Dei esse
etiam verum Deum ab æterno, quia illi ea tri-
buit Ioan. quæ Isaïas vero Deo, nec minus dici-
tur apud Ioan. primus, & nouissimus simplici-
ter, quam apud Isaïam. At si esset tantum pri-
mus inter creaturas, & complementum operum
Dei, non esset simpliciter primus, & ultimus.

Decimo Malach. ^k *tertio, Ecce ego mitto* ^k *Vers. 1.*
Angelum meum, & preparabit viam ante faciem
meam. At Christus Math. ^l vndecimo ait hunc ^l *Vers. 10.*
Angelum fuisse Ioannem Baptistam, qui præ-
parauit viam ante faciem Christi,

Ad omnia hæc testimonia ^m respondent ^m *Transyl. lib. 2.*
generaliter posse de Christo exponi quæ de ^{cap. 20.}
Deo dicuntur, quia Deus Christo deitatem
communicauit. At si ut ipsi volūt Christus ante
Mariam non fuit, quomodo verè, & realiter

DE CHRISTO

potuerunt illi competere in veteri testamento, quæ de ipso vt vero Deo Israel Prophetæ testantur? Deinde quomodo Deus suam communicauit deitatem Christo? certè iuxta illos non gignendo illum, igitur per vnctionem & inhabitationem. At Angelis hoc modo Deus etiam seipsum communicat, ergo possent quoque de illis rectè explicari, quæ dicuntur de vero Deo, in scripturis. Adde inhabitationem Dei in Christo non posse facere Christū Deum: aliàs simili ratione Palatium regium rectè Rex dici posset.

Probatur ex veteri Testamento.

C A P. V.

PRIMVS locus ex Psal. secundo (quæ de Christo & Rabbini & ante eos Apostoli intellexerunt) sumitur, scilicet: ^a *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* ^b *Et nunc reges intelligite,* &c. ^c *Apprehendite disciplinam,* siue vt habet Hebræus, *Osculamini filium,* videlicet, in signum subiectionis. Ne quando irascatur, quis nisi filius vocem enim Dominus septuaginta addiderunt, quatenus intelligeremus ipsum filium esse, Dominum, ^d *Cum exarserit in breui ira eius, beati omnes qui sperant in eo.* Ex quibus habemus Messiam esse filium Dei adorandum ab omnibus regibus, & quibus irascitur fore perituros, qui in illo confidunt, fore verò beatos. At solus verus Deus habet imperium vitæ & mortis, ac scripturæ ^e passim docent in solo Deo confidendum esse, igitur Christus est verus Deus.

Secundus Isaïæ quadragesimo ^f octauo. *Ego*

^a *Vers. 7.*

^b *Vers. 10.*

^c *v. 12. נשקרו בר. Nasceku bar.*

^d *V. 13.*

^e *Hierem. 17.*

v. 5. cum 7.

^f *v. 12. 13. 16.*

ipse & ego primus, & ego nouissimus: manus quoque mea fundauit terram, &c. Non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fierent ibi eram. *Et* nunc dominus meus misit me & spiritus eius. Qui mittitur hîc, nequit esse nisi Filius: quia ipsemet testatur se missum à Patre, & à Spiritu sancto. Sed qui se missum dicit, se quoque primum, & nouissimum ac mûdi creatorem asserit, quod solius Dei veri proprium est. Igitur filius Dei est verus Deus.

Respondet ¹ Franciscus David, illa verba: *Et nunc dominus Deus misit me*: dicta esse à Prophetâ de seipso: quam explicationem à Vatablo, Vatablus autem à Rabbinis accepit.

Primò, quia si de Christo hic intelligeretur locus, Christum ante incarnationem extitisset. At quisquis asserit Christum extra, & ante carnem fuisse, hic Antichristus à Ioanne vocatur. Ergo, &c.

Secundò, Paulus Hebræor. 1. ait, Deum nouissimè in Filio locutum. Sed qui loquitur is illo Isaïæ loco, se à principio locutum, ex-
primit.

Tertiò, illud: *Ibi eram*: Solet à Catholicis explicari, *in monte Syna eram*. At ¹ Galat. 3. dicitur lex data in monte Syna per Angelos. Igitur non per Christum.

Contra. loqui ad litteram Isaïam de Christo patet. 1. ex consensu PP. ^m 2. ex ipso textu: siue vt ⁿ nos legimus, siue vt Hebræi *A tempore essendi hoc, ibi ego, Et nunc Dominus Deus misit me*, id est, ^o cum fieret, ibi eram: sicut: vt verterunt Septuaginta, *ἐν ἡμέρᾳ ἐλάττω, ἐκείνῃ ἤμυν*, vel enim sensus est: antequam, vel, cum fieret cælum & terra, ego ibi eram: vel, ante aut cum est lex data in Syna: quorum certè neutrum conuenire potest Prophetæ: vel: cum fieret hac Prophetia ibi aderam. At hæc interpretatio ridicula est: quis enim

L iij

^s v. 18.^h Luc. 4. v. 18.ⁱ disput. 5. Albana.^k 1. Ioan. 4. v. 3.^l Hebræor. 1.^v 19.^m Origen. 1. contra Celsum ultra medium. Euseb. 5. demonst. 6. Athan. serm. de Sanctiss.

Deipar. ultra medium. Chrysost. de sancto & adorando Spiritu, tom. 3. &c.

ⁿ supra.^o מעת היותה אֵשׁ מֶגֶתֶת־הֵיִשָּׁהֵל שְׁחָמֶנִי. Et nunc Dominus Deus misit me. וְעַתָּה אֵשׁ מֶגֶתֶת־הֵיִשָּׁהֵל אֲדֹנָיִי Iehoua schelachani.

DE CHRISTO

non est ubi loquitur? vel: *ante, aut cum est euerſa Babylon à Cyro*: Siquidem hac dere, paulo antè loquebatur Iſaias. Sed quomodo id potuiſſet Iſaias dicere: cum ducentis annis poſt mortem Iſaiæ euerſa ſit Babylon à Cyro.

Reſtat ergo, Prophetam ex improviſo mutare perſonam, & cum dixiſſet in perſona Dei: *Antequam fieret, ibi eram*. Subiungat in perſona ſua. *Et nunc miſit me Dominus*. Sed obſtat copulatiua, Et, quæ habetur in textu Græco, Hebræo, & Latino. Cogit enim illa copulatiua vt de vno, & eodem intelligamus omnia. Alioquin ſi liceret, ſine cauſa fingere mutationes perſonarum, nihil vnquam certi, ex diuinis poſſet colligi litteris.

Ad primam Dauidis probationem, negatur Minor: Tantum enim Ioannes ait, Antichriſtum eſſe, quiſquis ſoluit I E S V M, id eſt, *qui negat Filium Dei, eſſe factum verè filium hominis*: hoc eſt enim diuidere Verbum æternum à carne: ſicut & faciunt ipſi Tranſſyluani.

Ad Secundæ Maiorem, Nihil aliud intendere Paulum, quam vltimo tempore locutum fuiſſe Deum corporali ore, & voce per incarnatum filium, qui ſimul cum Patre loquebatur olim per os Prophetarum.

Ad tertij Minorem, legem fuiſſe datam in Syna à Patre, Filio, & Spiritu ſancto, ſed miniſterio Angelorum,

P. v. 4. 5. 6.

Tertius, P Iſaiæ trigefimo quinto, *Deus ipſe veniet & ſaluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum* &c. Hæc intelligi de Chriſto patet: 1. quia Chriſtus ipſe 9 reſpondit diſcipulis Ioannis: *Euntes nunciate Ioanni &c. Cæci vident, ſurdi audiunt.* &c. 2. quia nuſquam Deus per vllum Prophetarum hæc ſigna edidit: 3. Quia Iſaias de tempore futuro loquitur. At omnes Prophetæ qui

9 Math. ix. v. 4.

9 5.

fecerunt miracula fuerunt ante Isaïam. Quando vero post Isaïam Deus ipse venerit, & hæc signa ederit qui negabit Christum Deum, nusquam assignare poterit. nomine enim Dei non intelligi nisi verum Deum hinc liquet quod absolute ponatur, prophetæ vero nusquam appellant falsum aut metaphoricum Deum, absolute Deum. Tum denique quod ^r PP. ita exponunt.

Quartus. Isaïæ quinquagesimo ^s secundo, Dicit Dominus iugiter tota die nomen meum blasphematur, ibi loqui verum Deum, certum est, nam utitur nomine ineffabili, nominat se Deū Israel, & vocat Iudæos populum suum, ac se esse qui per prophetas loquebatur. Hunc autem esse ipsum Christum patet: quia immediatè subiungit. Propter hoc sciet populus nomen meum in illa die, quia ego ipse qui loquebar Ecce adsum. Quando enim qui loquebatur per prophetas adfuit præsens ut per se loqueretur, nisi cum natus est Christus? Quare ^t Tertull. Enseb. ^u Ambros. ^x Hierony. ^y & Cyrill. hunc locum exponunt de Christo.

Quintus. ^z Hæc dicit Dominus: Labor Aegypti, & negotiatio Aethiopia, &c. te adorabunt, teque deprecabuntur, tantum in te est Deus, & non est absque te Deus, verè tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator. Hæc dici nequeunt de Patre, cum ipse pater sit qui dicit de alia personâ, Te adorabunt, &c. Neque de Cyri persona, de quo superius agitur. Igitur vel de persona Cyri ut gerentis figuram Christi, vel de ipso Christo simplicitè.

Sextus. ^a Hic est Deus noster, & non estimabitur alius ad eum &c. Post ^b hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. At quando Deus conuersatus cum hominibus, & in terris visus, nisi quando Christus apparuit. Ita exposuere hunc locum ^c PP.

^r Iren. 3. cap. 22. ante finem. Cypr. 2.

contr. Iudeos 7.

Enseb. 6. demonstr.

21. Hieron. & Cyrill. in hunc locum

Isaïæ. August. de

quinque hæres. cap.

6. & c.

^s v. 5.

^t 4. in Marc. ante medium.

^u 6. demonstr. 24.

^x 2. de fide. 3.

^y in hunc locum.

^z Isaïa 45. v. 14. &

15.

^a Baruch. 3. v. 36.

^b v. 38.

^c Cyprian. 2. contr.

Iuda cap. 5. Enseb. 6.

demonstr. 19. Ambr.

1. de fid. 2. Hilar. 5.

Trinit. in fine Naz.

4. de Theolog. Basil.

4. in Eunomium non

procul a fine, &c.

DE CHRISTO

^a *Zachar. 2. v. 8. 9.*
IO. II.

disput. 8.

^e *disput. 8.*

^f *Zach. 3. v. 1. &*
1.

^g *5. demonstr. 27.*
^h *in hunc locum.*

ⁱ *ver. 2.*

Septimus ^d Hæc dicit Dominus exercituum, *Post gloriam misit me ad gentes &c. & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me, lauda, & letare filia Syon, quia ego ecce venio, & habitabo in medio tui dicit Dominus, &c. & scies quia Dominus exercituum misit me.* Ibi enim Dominus exercituum dicitur missus à Domino exercituum, nullus autem vocatur Dominus exercituum in scriptura, nisi verus Deus.

Respondet ^e Franciscus David, non esse id ad propositum, quod sit vaticinium de futuro, & proinde hinc non sequi Christum fuisse ante incarnationem. Deinde negat scriptum esse *Iehoua, misit me Iehoua.* Sed ipsemet non respondet ad propositum. Non enim vim facimus in præterito, aut futuro. Sed quòd qui loquitur dicat se Dominum exercituum missum à Domino exercituum. Etsi autem non sit scriptum, *Iehoua, misit me Iehoua* his verbis simul positis, scriptum tamen est iisdem, licet quibusdam interpositis, quæ sensum non mutant.

Octauus. ^f *Ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum stantem coram Angelo Domini, & diabolus stabat à dextris eius ut aduersaretur ei, & dixit Dominus מִיָּדָיְךָ אֲדָנָי ad Diabolum increpet te Dominus מִיָּדָיְךָ satan, Dominus qui elegit Hierusalem.* Ex quibus sequitur Dominum Iehoua non esse vnā personam sed plures. Alteram autem harum esse Christum docent ^g Euseb. ^h Hierony. & Rupertus: Theodo. autem rationem reddit: quòd scilicet Satan aduersaretur Iesu filio Iosedech gerenti figuram Christi: vnde cum non posset ille Iesus per se resistere Satanæ, filius Dei qui & ipse Iesus increpuit pro illo Satanam. Dicit aliquis Angelum coram quo stabat Iesus esse illum Dominum qui dicit increpet te. Nam hæc vox tribuitur Michaeli Angelo ⁱ apud Iudam. Et Angeli frequenter dicuntur Domini in scriptura, quod

gerant personam Dei: Sed contra, non dicitur. Angelus מלאך aut saltem nisi vt Dominum Deum repræsentans. igitur si hîc loquitur, aliâ personam representat quam quę sit increpatura Satanam alias dixisset *Increpo te*, vnde semper manet duas esse personas quibus proprie conuenit nomen מלאך. Iudas autem non loquitur de hac increpatione, sed de alia quę facta est ab Angelo contendente cum Diabolo pro Moy- si corpore.

Nonus, ^k *Effundam super Domum David, & ^k Zach. 12. v. 10.*
super habitatores &c. & aspicient ad me quem confi-
xerunt. Quod impletum fuisse quando Chri-
stus crucifixus, & lanceâ perforatus fuit testa-
tur ^l Ioannes. Qui loquitur autem verum esse Deum, satis inde constat, quod solius Dei sit effundere spiritum gratiæ. ^l *cap. 19. v. 37.*

Probatnr, idem ex Testamento nouo.

CAP. VI.

PRIMO, in Testamento nouo dicitur Christus ^a filius Dei vi-
ui, ^b vnigenitus, ^c Proprius, ^d
verus, ^e naturalis, & ^f accusatus
à Iudæis, quod se prædicasset fi-
lium Dei, certè non vtique adoptiuum aut
metaphoricum: nam & hoc modo Iudæi
se filios Dei esse dicebant, tamen hanc accusa-
tionem tanquam veram admisit, & in eâ con-
fessione mori voluit. At hæc omnia nequeunt
competere nisi filio ex substantia Patris æterni
genito: non dedit autem ei Pater partē sub-
stantiæ: ergo totam: & proinde erit vnus nu-
mero Deus cum Patre filius.

Respondent ^h Christum esse filium verum,
& proprium Dei, quia de spiritu sancto conce-

^a *Matth 16. v. 16.*

^b *Ioan. 3. v. 16.*

^c *Rom. 8. v. 32.*

^d *1. Ioan. 5. v. 20.*

^e *Hebr. 1.*

^f *Ioan. 19. v. 7.*

^g *Ioan. 8. v. 41.*

^h *Ministri Trans.*

2. c. 7. & Blandra.

ta disp. 6. Albanà.

DE CHRISTO

ⁱ *vers. 25.* πνῦμα
ἀγιον ἐπιλεύσται
ἐν σοι, καὶ δυνάμεις
ὑψίστης θεοκρατίας σου,
διότι, πὺ γινώμενον ἐν
σοι ἀγιον κληθήσεμαι
ὑπὸς θεῶ.

^k *cum Ambros. ser.*
5. in Psal. 118. Gre-
gor. 18. Moral. 12.

ptus fuit, Lucæ ⁱ primo spiritus sanctus superueniet
in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideóque
quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei. Sed
Adam quoque, Eua, & Angeli sunt immediatè
opera Dei, quomodo ergo diceretur hæc ratio-
ne Christus filius vnigenitus? Deinde hoc mo-
do dici posset filius spiritus sancti, quod tamen
est absurdum. Denique hoc non est esse natu-
ralem, & verum filium, non enim Deus ex sub-
stantia genuit Christum in vtero virginis. Ad
locum ex Luca ^k dicimus per virtutem Altissi-
mi, verbum intelligi diuinum, quod in vtero
virginis carnem assumpsit, ac ideo filius Mariæ
filius Altissimi dicitur. Quod verò sit Christus
conceptus de spiritu sancto signum, non causa
est cur dicatur filius Dei. Decuit enim vt si fi-
lius Dei carnem assumere vellet non nisi de
spiritu sancto ex virgine conciperetur.

^l *v. 16.* πολλοὺς τῶν
Ἰσραὴλ ὁπρὲ-
ψεν ὁπὶ κρείων ὁ θεὸς
αὐτῶν. *vers. 17.*

καὶ αὐτὸς προσελύ-
σται ἐν ὅππῳ αὐτῶν ὁ
πνῦμα καὶ δυνά-
μεις ἡλίου.

^m *Ioan. 5. vers. 18.*
οἱ Ἰσραῆλις ἐξήκου-
σαν αὐτὸν λέγοντα, ὅτι
ἐμὸν ἐστι τὸ σάβ-
βατον, ἀλλὰ καὶ πα-
τέρα ἰσθὶον εἶναι ὅτι
θεὸς ἰσθὶον αὐτῶν ποιῶν
τῷ θεῷ.

Secundò, Lucæ ^l primò, Multos filiorum Israel
conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse praece-
det, ante illum (scilicet, Dominum Deum) in spiritu,
& virtute Helia. At ante quem praecessit Ioan-
nes Baptista in spiritu, & virtute Helia, nisi an-
te Christum?

Tertiò. ^m Magis querebant eum Iudaei interficere:
quia non solum soluebat sabbathum, sed etiam pa-
trem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo.
verè autem se æqualem praedicasse Deo, & pro-
inde verè Deum esse inde constat, quod alio-
quin Christus monuisset Iudæos ne id putarèt.
at non solum non correxit dumtaxat opinio-
nem Iudæorum, sed etiam confirmauit dicens
se eadem operari, quæ pater operatur. Euange-
listæ quoque admonuissent, ne in tanta re falle-
remur.

ⁿ *Ioan. 10.*

Quartò. ⁿ Ego, & Pater vnum sumus. Hoc te-
stimonio vtuntur omnes PP contra Arianos
quod intelligendum esse de vnitatem essentiae,

Probat,ur, Primò, quia vt demonstret Chri-
stus suas non perituras oues, sic argumentatur:

9 Nemo potest rapere oves de manibus Patris mei, quia ipse maior omnibus est: P Ergo nec de manibus meis. Quia ego & pater unum sumus. Quæ ratio nihil concluderet, nisi Christus quoque maior omnibus esset. Diceret enim aliquis, nemo equidem potest de manu Patris tui rapere, quia maior omnibus, verum de manu tua, quidni? tu enim non es maior omnibus.

Secundò, quia ⁹ *audito hoc verbo: Indai sustu-*
lerunt lapides, ut iacerent in eum. Ergo intellexe-
runt per illud, vnum sumus, Christum se verè
Deum vnum cum patre prædicare, At eorum
sententiam non correxit Christus, igitur rectè
sentiebant.

Tertio, Christus ipse exposuit quid sit, *Ego, & Pater unum sumus*: cum dixit, ^r *Vos dicitis blasphemias, quia dixi filius Dei sum*: Ergo idem est: *Ego, & Pater unum sumus: & Filius Dei sum.*

Contra nihilominus * Transyluani contendunt hunc locum intelligi tantum de voluntatis concordia. Primò, authoritate Erasmi, & Caluini. Secundò, quia Christus Patrem Ioã. 17. precatur vt ^t Apostoli sint vnum, sicut (inquit) & nos vnum sumus: At Apostoli non erant vnum natura numero. Tertio quia ^v Christus videtur corrigere sententiam Iudæorum, ac declarare se esse Deum, per gratiam tantum, cum ait: ^x Si ergo eos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, quem Pater, &c.

Ad primum Respondeo, Calvinum hereticum fuisse, Erasmus Semi-christianum. Ad secundum, 1. ^γ non velle Christum Apostolos ita esse vnum omnino, vt sunt diuinæ personæ: sed tantum, vt per concordiam voluntatis imitentur diuinarum personarum unitatem. 2. Et si, quod Pater, & Filius vnum dicantur, non sequatur absolutè eos vnius essentię esse:

ο vers. 29. ο πατήρ
 με ὅς δέδωκέ μοι
 μίζων πάντα, ὅς ἐ
 δίδει δύναται ἀρπά-
 ζειν (τὰ προέχοντα)
 ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πα-
 τρός μου.

Ρ ἔχ' ἀρπάσει πὺς
 αὐτὸν ἐν τῆς χειρὸς
 μὲν. υ. 28. ἐγὼ καὶ ὁ
 πατήρ ἐν ἴσμεν. υ. 30
 γ υ. 31. ἐβάστασαν οὐὼ
 πάλιν λίθους οἱ ἱε-
 ραῖοι ἵνα λιθάσωσιν
 αὐτὸν.

¹ ver. 36 ὑμεῖς λέ-
γετε ὅτι βλασφημεῖς
ὅτι ἐπὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ
ἐίμι.

^s 2. cap. 9. & Fră-
cisc. David disput.
2. Albanâ.

I Ioan. 17. vers. 21.
 πάντες ἐν ὧσι. κα-
 θὼς σὺ πάτερ ἐν
 ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν σοί,
 &c. v. 22. ἵνα ὡσιν
 ἐν καὶ θὼς ἡμεῖς ἐν ἐσ-
 ῶ.

Trans. sup. cap. 7.
cap. 10. v. 35. et
ἐκείνους εἶπε θεός,

d. ἀπὸς οὗς ὁ λόγος τῆς
- θεῆς ἐγένετο.
r. y ita Chrysoſt. ha-
- mil. I. in Ioan. &
n. Cy. II. in Ioannem
r. 20. in fine.

DE CHRISTO.

tamen rectè sequitur, si assumatur id, propter quod hanc sententiam protulerit Christus.

Ad tertium, dupliciter Christum respondisse Iudæis: Primò, etiamsi essem primus homo, non tamen propterea blasphematus dicens, me filium esse Dei: cum multo minores me, dicantur Dij in scripturis. Secundò iam calumnia repulsa, ex operibus se verum Deum probando, cum ait: *Si non facio opera &c.*

^z Ioan. 14. vers. 1.
πιστεύετε εἰς τὸ θεόν, καὶ
εἰς ἐμὸν πιστεύετε.

Quintum testimonium, ^z *Creditis in Deum & in me credite.* At si Christus non est Deus verus, quomodo sibi arrogaret fidem, quæ in verum Deum est: particula autem, *Et*, non significat esse alterum Deum à Patre, sed addita est, propter naturam humanam: ut sensus sit, *Si in Deum creditis, debetis etiam in me, quem hic videtis hominem credere, quia sum etiam ille Deus in quem creditis.* Ibid. ^a *Si cognovissetis me, & Patrem utique cognovissetis.* ^b *Philippe qui videt me, videt & Patrem meum.* At quomodo ex Christo cognito, & viso cognoscitur, & videtur simul Pater, nisi Christus eandem numero naturam cum Patre habeat?

^a v. 7. εἰ ἐγνώκαυτε
με, καὶ τὸν πατέρα
μου ἐγνώκαυτε αὐτόν.

^b ver. 9. φίλιππε ὁ
ἰωαννης εἰς ἐμὸν ἔωρα-
κε τὸν πατέρα.

^c disput. 2. Alb.

Respondet ^c Franciscus David, Christum hominem, fuisse imaginem Dei, in qua Deus videbatur. Contra, Christus ratione humanitatis, non erat perfecta, & expressa imago patris, qua posset Pater intuitivè cognosci. Nulla enim ^d enim res creata potest perfectè Deum repræsentare.

^a Isaia 40. v. 18.

Sextò ^c Respondit, Thomas & dixit ei, cui ei, nisi Christo, cum quo loquebatur? Dominus meus & Deus meus. Quis Deus, nisi ille vnus, & summus, quem solum Israëlita agnoscebant? Thomas enim erat Israëlita.

^c Ioan. 20. v. 28.
ἀπεκρίθη θωμᾶς
καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ κύ-
ριος μὲν καὶ ὁ θεός μὲν.

Nestoriani ^f volebant illa verba : *Dominus meus, & Deus meus*: referri ad Patrem per exclamationem Thomæ admirantis. Sed hoc est manifeste contra ipsum textum. Deinde in Græco non est ³ signum exclamantis sed articulus ^o Denique volebat confiteri Thomas quod antea non satis crediderat. At Patrem esse Deum semper crediderat.

Septimo, ^g *Ex quibus Christus est secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula*, unde deducunt Patres Christum esse verum Deum.

Erasmus, ^h ait primò vocabulum, Deus, fortè non esse de textu quòd Cypr. ¹ & Hilar. ^k locum citent, sine illa voce. Sed Cypria. Aldi, & Morelij habent vocem, Deus, nec deesse potest, nam ibi vult probare Cypria. Christum vocari Deum, ac producit loca scripturæ in quibus vocatur Deus: Hilarius in psal. non citat locum integrum: nam omittit etiam illa, secundum carnem: in lib. ¹ tamen Trinit. citat cum voce, ¹ 4. ^h *Et* 8.

Deus, denique ablato, Deus, adhuc remanet ex his Christum esse Deum, quis est enim super omnia benedictus, nisi solus verus Deus? Secundo Erasmus ait, post voces, *Ex quibus Christus secundum carnem*, posse poni punctum: quo modo dicit se legisse in Chrysoft. Græco: ac deinceps quæ sequuntur referri ad Patrem. Sed in Chrysoft. Græco non inueni nisi virgulam, qualis est in omnibus codicibus Græcis, & Latinis Epist. ad Romanos. Deinde non obstante illo puncto Chrysoft. refert hæc verba, *Qui est super omnia Deus*, ad Christum, idemque faciunt ^m omnes authores. Denique num propter vnum punctulum quòd irrepere potuit vitio scriptoris, corrigendi sunt omnes codices Græci, & Latini. Tertio ait, non esse scriptum *es* ^o *ων*, sed *o* ^o *ων*. At quis ignorat articulum præpositiui adiunctum participio vim ⁿ relatiui

^m nec unum pro se citat Erasmus.

ⁿ ut Math. 6. v. 9. *πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς ἑενοῖς*, non *ὅς ἐν τοῖς*, &c.

^g Rom. 9. v. 5. *ἵνα ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σὰρκα ὁ ὢν ὁπρὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.*

^h Annotat. in hunc locum.

¹ 2. contra Iudeo. 6. ^k in Psal. 122.

DE CHRISTO

habere, ac poni pro Postpositiuo, siue Subiunctiuo?

° ad Galat. 7.v.8. Vide Gracum lib. 4. de verbo Dei, cap. 10.

Ρ γινώσκω δι' ὑμῶν ἀδελφοί, τὸ Ἀγγελίον τὸ Ἀγγελικὸν ὅτι ἐμοὶ ὅτι καὶ ἐστὶν ἀνθρώπων. v. 11. οὐδὲ ἵδ' ἐγὼ τοῦτο ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ ὅτι ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκάλυψιν. In eo δ' Χριστῷ.

v. 12. 9 v. 6. ὅς ἐστι μορφῇ Θεοῦ ἀπαράχτην, καὶ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεοῦ. v. 7. ἀλλὰ ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφῇ δούλου λαβὼν ἐν ὁμοίωματι ἀνθρώπων ἡμιόμοτος, καὶ ἡμίματι ἐν ἰσότητι ὡς ἀνθρώπος.

4. v. 12.

Themunanā.

Octauo, ° Si nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis praterquod euangelizauimus vobis anathema sit. Quare? Quia. Notum P vobis facio Euangelium quod est Euangelizatum à me, quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per reuelationem I E S V Christi. quæ ratio nihil concludit, nisi intelligas cum dixit, Per reuelationem I E S V Christi, qui est super homines & Angelos, ac proinde Deus. Si enim dicas Angelis æqualem, respondere posset aliquis, quare magis credam tuo Euangelio quam Angelo æqualis perfectionis Christo qui tibi Euangelium illud reuelauit?

Nono. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens.

Per formam, intelligi essentiam diuinam: illud autem, Non rapinam, &c. idem esse ac si dixisset, non putauit rapinæ attribuendum esse quod sit æqualis Dei, scilicet, quia hoc ex natura sua habet: communiter veteres, & recentiores docent: vnde manifestò cōstat Christum esse verum Deum.

Nihilominus Franciscus Dauid per formam intelligi contendit ipsam speciem exteriorem, & visibilem Christi in qua Deus inuisibilis cernebatur. ° Possē enim talem formam esse Dei, patet ex illo Deuter. Vocem verborum audisti, formam autem. Sed hic Dauid nullum habet pro se, nec quidem Erasmus. Deinde non dixit Paulus, Qui cum forma, sed cum in forma Dei, &c. Ad illud Deuter. respondeo in Græco non esse μορφῇ sed ὁμοίωμα, in Hebræo תמונה. Erasmus per formā intelligit opera Christi externa: quibus planè se Deum esse ostendebat. Primò, quia opponitur forma Dei, formæ serui quam suscepisse dicitur Christus, Christus autem non

suscepit substantialiter formam serui, sed tantum exteriori specie quod se humiliauerit ligari, ac flagellari passus. Secundo quia sic exponit Ambrosius commentar. in hunc locum.

Sed vox *μορφή* quæ in Græco habetur, nusquā in scriptura accipitur, pro exteriori forma. Imo nec apud alios scriptores Græcos iuxta ^t Chrysost. Aristoteles equidem aliquando hanc vocem usurpat pro forma accidentali inhzrente, sæpius pro substantiali, nusquam pro actione exteriori. Deinde, si esse in forma Dei est facere opera diuina idest miracula. Ergo Apostoli dici possunt fuisse in forma Dei.

Denique forma Dei opponitur formæ serui, At forma serui in Christo, est natura humana, non opus aliquod externum. Nam explicans Paulus quid sit formam serui accipere subiungit *in similitudinem hominum factus, & habitu* (id est figura: in Græco enim est *ἡµα*) inuentus ut homo.

Ad primum Erasmi dicimus Christum ratione humanæ naturæ rectè dici seruum. Quare illud Isaïæ, ^v *Ecce seruus meus suscipiam eum.* ^x ^y 42. vers. 1. Matthæus exponit de Christo, & in Hebræo ^x ^y 12. v. 18. est *עַבְדִּי* ^y quod propriè seruum significat. ^y *Gaudi vel gaudi.*

Ad secundum, non esse certum cuius sint huiusmodi commentarij: verisimilius autem, non esse Ambrosij, nam epist. quadrag. sept. *Quid est* (inquit) *in forma Dei? in natura Dei*: similiter exponit, secundo ² de fide.

Iam verò illa, *Non rapinam arbitratus est &c.* ait Francisc. David ideo vera esse, quia Deus euexit Christum ad suam æqualitatem. Sed id est contra scripturam. Ego ² *Dominus gloriam meam alteri non dabo.* ² *Isaia 42. v. 8.* Nec refert Francisc. David. restringere ad æqualitatem omnipotentis, quam ait fuisse communicatam Christo. Nam vel Christus eam habet intrinsecè, ita ut verè sit omnipotens & tunc erit omnino essentialiter Deus,

DE CHRISTO

quia omnipot. & essentia idem sunt in Deo vel tantum extrinsecè, quia scilicet habet in se inhabitantem omnipotentem. At hoc modo iusti essent etiam æquales Deo. Transylu. ergo volunt sensum esse. Non rapinam arbitratus est: nimirum faciendam, ut esset æqualis Deo.

Primo quia particula aduersatiua, *Sed*, id ostendere videtur, si enim legamus, *Christus merito se censuit patri æqualem*, sed semetipsum exinaniuit, nullus erit sensus. Si autem, *Christus non putauit rapiendam æqualitatem*, sed è contrario semetipsum exinaniuit: optimus erit sensus.

^b lib. de Trinit.

Secundo, quia ^b Tertull. *Quamuis* (inquit) *se ex Deo patre Deum esse meminisset, numquam se Deo Patri aut comparauit, aut contulit: verum cum forma Dei significet essentiam Dei, non poterat negare Paulus Christum esse Deo æqualem: Quare.*

Ad primum respondeo: particulam, *Sed*, Græcè ἀλλά aliquando habere vim correctionis, ut hoc modo accepit illam Chrysost. cum Theodoret. & tunc sensum esse. *Cum Christus esset in formâ Dei adeo non putauit rapinam se equare Deo, ut potius non dubitauerit eam dissimulare, Et in formâ serui apparere.* Aliquando est aduersatiua, & æquiualeat particulæ, tamen: ut eam accepit ^c August. Et tunc esse sensum, licet esset æqualis Deo, non tamen horruit formam serui.

Ad secundum, hunc locum haberi libro de Trinit. qui potius Nouatiani hæretici, quam Tertulliani est. Deinde: non propter aliquam naturæ differentiam dixit filium non se comparasse Patri, sed solum propter originis auctoritatem. Nam ibidem clare asserit filium fuisse in forma Dei, quia in naturâ Dei.

Decimum testimonium, *Tres* ^d *sunt qui testimonium dant in celo Pater, verbum, Et Spiritus sanctus, Et hi tres unum sunt, & tres sunt qui testimonium dant in terra Spiritus, aqua, Et sanguis.*

Respondet

^c 2. contr. Maximinum 5.

^d I. Ioan. 5. vers. 7. *τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ ὕδατι, ὁ πατήρ, καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ οἱ τρεῖς ἐν εἰσιν.* Arias Montanus ex editione officina Commeliniana anni 1599. habet καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ εἰσιν.

^e v. 8. καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα.

Respondet Blandrata ^f à nullo authore legi ^f *disput. 2. Albana.*
 illa, *Tres sunt qui testimonium dant in cælo*, excepto
 Hierony. Sed ^g Higinus, Cyprian. ^h Idacius, ⁱ *epist. 1.*
 Athanas. ^k Fulgent. ^l & Eugent. ^m Cartha-
 gin. ita legerunt. ⁿ *libro de unitate*
Ecclesie.

Deinde ait dici etiam Spiritum; aquam, &
 sanguinem vnum esse: quæ certè nec numero, ⁱ *lib. aduers. Va-*
 nec specie sunt idem. Sed illud, *Et hi tres vnum* ^k *rimadam.*
sunt, cum agitur de spiritu, aqua, & sanguine, ^l *lib. 1. ad Theo-*
 non habetur in multis Latinis codicibus. Græ- ^m *phili de vnita. deitat*
 ci codices habent quidem καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἶναι. ⁿ *te Trinit. ultra*
Et hi tres in vnum sunt, vbi tantū denotatur vni- ^o *medium.*
 tas testimonij. At cum agitur de Patre, Filio &
 Spiritu sancto absolute habent καὶ ὁ πῶς οἱ τρεῖς ἓν ^p *lib. contra obis-*
 εἶναι: *Et hi tres vnum sunt.* ^q *tionones Arianor.*
^r *prope extremo.*
^s *in expositione*

Vndecimo, *ut simus in vero filio eius, hic est verus* ^t *fidei Catholica.*
Deus, & vita æterna. At vnus est tantum verus ^u *1. Ioan. 5. v. 20.*
 Deus. Quare Transylvani ^v *καὶ ἱσχυρόν τῷ ἀλη-*
 proprium nomen Patris, verus Deus. ^w *θινῶς, ὡς τῷ ὕψι ἀντὶ*
^x *ἰσχυροῦ Χειροῦ. ὁ πῶς*

Respondet Seruetus Christum esse verum ^y *θεόν, ὁ ἀληθινὸς Θεός,*
 Deum, sed temporalem, quia accepit à Deo ve- ^z *καὶ ζῶν ἀθάνατος.*
 ram diuinitatem. Apocaly. quinto, ^{aa} *lib. 2. cap. 5.*
est agnus accipere virtutem, & diuinitatem. Sed non ^{ab} *1. de Trinit.*
 potest aliquid dici temporaliter Deus verus, ni- ^{ac} *Transyl. & nomi*
 si verus Deus vniatur hypostaticè creaturæ, ^{ad} *Samofateni 2. cap.*
 vnio autem hypostica fit immediate in perso- ^{ae} *4. 4. & 7.*
 nâ. Quare sequetur vel Patrem esse Christum, ^{af} *v. 12. ἀξίον θεῶν*
 vel Christum esse aliam personam diuinam à ^{ag} *τῷ ἀρνίον τῷ ἱσφα-*
 persona Patris, cumque illa persona sit verus ^{ah} *ρισμῶν, λαβὼν πῶς*
 Deus ab æterno, Christum quoque esse Deum ^{ai} *δωάμεν, καὶ πλῆπον,*
 ab æterno. Ad illud autem Apocaly. respondeo ^{aj} *καὶ σοφίαν, καὶ ἰχθυὶ*
 in Græco esse πῶς πλῆπον, *Diuinitas*, vt legit Pri- ^{ak} *καὶ ἡμῶν, καὶ δόξαν*
 masius. Deinde per acceptā diuinitatē possum ^{al} *καὶ ἁλογίαν.*
 rectè intelligere manifestationem diuinitatis.

^{am} Erasmus vult ita legendum, *ut simus in vero*
filio eius: hic, nimirum Pater huius filij: est verus
Deus. Sed debebat vnum saltem authorem pro
 seipso afferre. Cur autem demonstratiuum, hic,
 non demonstrabit potius proximam personam

DE CHRISTO

^s Hilar. 6. Trinit.

ultra medium postquam citauerat hunc

locum addit post 17.

lineas: Et cum hic

verus Dei filius nobis sit,

& vita æterna.

Hierony in 65.

Isaie, August. 1.

Trinit. 6. Cyril 12.

Theauri 13.

^t ut apud Na-

zianz. 3. de Theo-

log.

^u Ioan. I. v. 1.

Εν ἀρχῇ ὡς ὁ λόγος

καὶ ὁ λόγος ὡς πρὸς

τὸν θεόν.

^x Ioan. I. v. 14.

καὶ ὁ λόγος ὁ ἀρχὴ

ἔστιν.

^y καὶ ὁ θεὸς ὡς ὁ

λόγος.

^z πάντα δι' αὐτοῦ

ἔγενετο.

quam remotam: præsertim cum in Græco textu præcedat nomen Iesu Christi. Quare ^s Patres illa verba de filio exponunt.

^t Eunomiani admittebant quidem Patrem esse verum Deum, similiter & filium, sed æqui-uocè sicut canis cælestis & terrestris, quorum, vterque tamen propriè & verè est canis. Sed si loquerentur de perfecta æquiuocatione, quâ duobus æquè & propriè conuenit aliquod nomen independentem, non maior aut magis quâ-cumque ratione esset Pater Deus, quam filius. Si verò de æquiuocatione per Analogiam quâ aliquid propriè talè, aliud verò, per respectum tantum ad aliud, dicitur tale: tunc vel pater, vel filius non erit verè Deus: sicut nec homo pictus homo verus, nec canis cælestis, verus canis.

Duodecimo: ^u In principio erat verbum: ~~Et~~ verbum erat apud Deum: non quomocumque, sed sicut actio immanens, & terminus eius intrinsecus, sunt in eo cuius esse dicuntur, siue vt intellectio, ac verbum mentis, sunt in intelligente. At quod est ita in Deo non potest alterius esse substantiæ à Deo, quia in Deo nullum est accidens: atque consequenter verè Deus erit. Sed Christus est ipsum Dei verbum, quia ^x Verbum caro factum est. Igitur Christus verus erit Deus.

Item: ^y Et Deus erat verbum. Si verbum erat Deus, quis Deus nisi qui absolutè dicitur, Deus? hic autem est vnus tantum, & verus Deus. [Deinde quid certi dixisset Ioannes de excellentia Christi si intellexisset Verbum esse tantum participatiuè Deum, cum nihil sit quod restringat vocem Deus ad hunc sensum. Quare nobis præbuisset tantum occasionem errandi, non intelligendi.]

Denique, ^z Omnia per ipsum facta sunt, at per quem omnia sunt facta, est verus omnimodè

Deus : tum quia omnipotens esse debet , tum quia non est ipse de factibilibus & creatis. Sed præter creaturas quidquid est, Deus est.

Ad primam minorem respondens Christum esse Dei verbum, quia verba Dei nobis nuntiavit, verbum autem illud tantum esse, ac fuisse, carnem, cum in textu Græco sit ὁ λόγος σὰρξ ἐκ τοῦ ὕδατος. verbum caro, erat. Hanc enim esse significationem vocis ἐκ τοῦ ὕδατος patet ex Lucæ primo, ^a & ^b ultimo.

Sed etiam si vox ἐκ τοῦ ὕδατος significet aliquando *fuit*, vel *erat*. Tamen alias significat etiam factum est, factus est, & similia, ut ipso eodem cap. primo ^c Ioannis, *mundus per ipsum factus erat*, ὁ κόσμος διὰ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὕδατος in isto autem loco, de quo est controuersia non significare erat vel fuit, sicut Transyluani volunt probatur.

Primo. Omnia per verbum facta sunt & proinde verbum ante omnia, quæ antequam facta nihil erant actu. Sed caro est vna de factis, nisi dicas intrinsecè diuinam essentiam esse, aut aliquid esse præter Deum, atque creaturas. Ergo caro per verbum est facta quæ antea non erat, verbum vero erat. Sed verbum secundum aduersarios est, fuit, & erat semper caro. Ergo verbum caro, id est qui tantum est caro, seipsum creauit. Et extitit, antequam extitit, caro fuit, & simul non fuit, quæ sunt manifestè contradictoria.

Secundo, loquendo de mutabilibus solemus per verbum, fuit, vel, erat, significare hoc reuera fuisse, sed amplius non esse: sicut patet ex locis citatis ab aduersariis, *Fuit homo missus à Deo*. Lucæ primo. Iam enim obierat Ioannes, & missio hæc iam expleta fuerat, & Lucæ ultimo, *Qui fuit vir Propheta*: Et si enim Christus reuera tunc esset, tamen arbitrabantur isti discipuli amplius non esse. Caro autem est vna per se de mutabilibus. Igitur Ioannes, dicens verbum

^a u. 5. ἐκ τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς ἡμετέρας γενέσθαι. *fuit in diebus Herodis.*

^b 19. ὁς ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνὰ πρὸς πάντας. *Qui fuit vir propheta.*

^c u. 10. Ioan. 2. u. 1. γὰρ μὲν ἐκ τοῦ ὕδατος

DE CHRISTO.

caro fuit, vel erat, idem ac si dixisset, fuit quidē sed amplius non est, quod tamen falsum est.

Tertiò, PP. Græci Chrysost. Cyrill. Theophyl. & Euryim. benè norant potestatem Græci vocabuli *ἦν*, & tamen omnes exponunt, *factum est*: quomodo etiam habet versio Erasmi, & quæ in Bibliis Vatabli extat.

^d Francis. David
disput. 9. Albana.
Et ministri Transyl. 2. cap. 11.

Ad secundum ^d respondent Christum meritò vocari Deum, sed non eundem cum Patre. Nam si vox, Deus, acciperetur pro vno & eodem, cum in priori loco accipiatur pro patre, scilicet quando dicitur, *verbum erat apud Deum*, si in posteriori pro filio, sequeretur patrem esse filium.

Respondeo, si Christus meritò vocatur Deus, vel quia verus Deus, vel quia participatiue: si prius ergo vnus omnino Deus cum patre, vel erunt plures veri Dij. Si posterius. Ergo præter Deum, & factibilia id est creaturas datur aliquod medium quod neque verè Deus est neque factibile, quia per verbum ipsum omnia facta sunt.

Ad probationem dico, vocem (*Deus*) accipi quidem pro vno & eodem Deo, sed pro distinctis personis, siue vt est distinctæ personæ: in priori loco pro persona patris, in posteriori pro persona filij: siue in illa enuntiatione, *Deus erat verbum*: facias, *Deus*, subiectum, siue prædicatum: subiectum, vt sensus sit *Ille Deus*, apud quē, in quantum est persona patris, *erat verbum*, erat etiam alio respectu alia persona quæ est verbum: quod nihil aliud est quam non solum esse personam patris sed etiam filij eo quod Deus sit plures & omnes diuinæ personæ. Prædicatum vt sensus sit. *Verbum erat Deus*, id est, verbum erat in personâ sua ille verus Deus vnus qui est etiam verus Deus in persona patris.

Ad tertium dicunt reparationem factam à Christo solere appellari in scripturis creatio-

nem, ^e secundæ Corinth. & primo ^f Ephes. ^e 6. ver. 17.
 Atque in hunc sensum dici à Ioanne. Omnia ^t v. 10. *Et* cap. 2.
 facta fuisse, per verbum, id est reparata: Primò, ^{vers. 10.}
 quia Christus nondum erat natus quādo crea-
 tus mundus. Secundò: quia scripturæ passim tri-
 buunt Patri opus creationis. Tertio: quia non
 simpliciter ait Ioannes, sine verbo factum esse
 nihil, sed tantum, quod factum est, id est quod
 pertinebat ad officium ipsius, & per ipsum facta
 sunt. Sed ista explicatio adeo noua est, vt nulli
 veterum in mentem venerit. Deinde non de-
 bēt scripturæ ad libitum metaphoricè exponi,
 sed tantum cum id ratio postulat: alias etiam
 dici posset Moyses in principio Genes. non age-
 re de verā creatione, sed tantum mundi repara-
 tione. Quare in locis allatis semper est aperta
 mentio renouationis. Ioannes autem simplici-
 ter ait, *Omnia per ipsum facta sunt*, &c. Denique
 hunc locum satis explicat paulò infra ipsemet
 Ioannes cum ait, *In mundo erat & mundus per ip-
 sum factus est, & mundus eum non cognouit*. Si mū-
 dus, quem fecit Christus eum non cognouit,
 quomodo faciendo, tantum reparauit, cum re-
 paratio de quā est quæstio, fiat per fidem, & co-
 gnitionem in Christum. Respondent quidem
 mundum id est homines inter quos versabatur
 Christus, primò illum non cognouisse, postea
 verò, scilicet cum mundus per ipsum factus est,
 id est quando huiusmodi homines illustrauit,
 & fecit nouas creaturas, eum cognouisse. Sed
 hoc est immutare ordinem verborum, nō enim
 Ioannes ait primò, mundum non cognouisse
 verbum, deinde mundum fuisse factum per ip-
 sum: sed è contra. Præterea: mundus in Scrip-
 turis aut significat & substantiam cæli & terræ, ^g Eccl. 3. v. 11.
 aut homines ^h impios dilectores mundi: si pri-
 ori modo hīc intelligatur: ergo Christus erit
 conditor cæli, & terræ. Si posteriori: Igitur per
 Christū impij facti sunt, quod est blasphemia.

DE CHRISTO

Ad primam aduersar. rationem respondeo petere principium, vt paret, assumit enim quod probare deberent, scilicet Christum non esse natum ab aeterno, ex Deo patre.

Ad secundam, non soli Patri, sed etiam filio creationem tribui. Ad tertiam. Iuxta illum aduersariorum sensum, esset in verbis Ioan. ridicula restrictio: quasi diceretur. Omnia per ipsum facta sunt, quæ per ipsum facta sunt. deinde si legamus cum August. *Sine ipso factum est nihil. ibi punctum. deinde: Quod factum est in ipse vita erat:* ruit tota ratio aduersarior.

Decimus tertius locus Coloss. primo. In ipso condita sunt vniuersa in cælis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipse creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistant.

Respondent ^k vocari creationem, reparationem spiritualem, quæ facta est per Christum. Primo, quia ita exposuit Procopius. Secundo, quia non dixit Paulus cælum, & terram creata per Christum, sed quæ sunt in eis scilicet Angelos & homines, quos creasse dicitur, quia pacificauit inter se.

At contra. Omnes interpretes intelligunt hunc locum de primâ creatione, vno excepto Procopio meliore Rhetore quam Theologo: sed qui acerrime inuehit in eos qui negant tres personas esse eiusdem essentiae. Quique cum in eodem loco dicat, *Christus humanâ carnē in induit, vt hominem quem creauerat, restitueret, & sanaret:* certè cum paulo post ait Christum omnia creasse secundum Apostolum, id est, instaurasse: nihil aliud intendit, quam instaurasse, quod antea creauerat. Deinde: dixerat Paulus Christum esse primogenitum omnis creaturæ, id est, prius a Patre genitum, quam vlla creatura fieret: quod vt probet subiungit, *In*

^l vers. 16. ὃν ἀπὸ
ἐκείνου τὰ πάντα
τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ
τὰ ἐν τῇ γῆ, καὶ
ὅσα τὰ ἀόρα-
τα, ἢ τε θρόνοι ἢ τε
κυριότητες, ἢ τε
ἀρχαί, ἢ τε ἐξουσίαι.
τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ
ἐν αὐτῷ ἐκπε. v. 17.
καὶ αὐτὸς ὅτι πρὸ
πάντων καὶ τὰ πάντα
ἐν αὐτῷ συνῆκε.

^k Transyl. 2. cap.

12. Francisc. David
disput. 7. Alban.

^l in Genes. p. 39.

ipſo enim condita ſunt, &c. Quæ ratio nihil concluderet, ſi per creare, inſtaurare intellexiſſet, non enim ſequitur inſtaurauit creaturas, ergo ante ipſas fuit. Præterea poſtquam dixerat Paulus omnia per Chriſtum condita, ^m agit de reparatione, vel ergo ineptè repetit, vel priùs loquitur de verâ creatione. Denique dicitur Angelos creaffe: ſed illi non fuerunt renouati, quia nuſquam inueterati per peccatum, quod autem habetur Ephēſ. ⁿ primo, Deum inſtaurare omnia in Chriſto quæ in cælis, & in terra, intelligendum eſt iuxta Græcum ἀνακατα-
λίσσειν recapitulâre, & in ſummam redigere, quod Deus ſub vno capite Chriſto Angelos, & homines vnierit. Si tamen verbum inſtaurare placeat, intelligendum erit, non de Angelis, ſed de Angelorum numero, per caſum dæmonum imminuto. Condere autem & creare non poteſt ſignificare ſimpliciter pacificare, vt aduerſarij volunt, nec vllum exemplum ſcripturæ proferre poſſunt. Igitur ſimpliciter ſignificat Chriſtum reuera creaffe Angelos. Cum autem dicitur, omnia per ipſum: cælum, & terra comprehenduntur.

Decimo quarto Hebræor. ^o primo. *Per quem fecit & ſacula.* P *Et tu Domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.*

Reſpondent, ^q per ſæcula intelligi noua ſæcula, id eſt, reparationem generis humani. Sed cap. vndecimo ^r explicans quid ſit facere ſæcula, fide (inquit) intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei, &c. quæ niſi de prima creatione cælorum intelligi poſſunt.

M iij

^m v. 18. 20. 21. 22.

ⁿ v. 10.

^o 2. δι' ἧς τὸς
αἰῶνας ἐπὶ ἡμῶν.
P v. 10 καὶ σου κατ'
ἀρχῆς, καὶ πάλιν γὰρ
ἐν μελίσσῃ, ἐν ἡμέρᾳ
τῶν χειρῶν σου εἰσὶν
οἱ ἕσπεροι.
^q Transyl. 2. cap.
vlt. Francisc. David
diſput. 3.
^r v. 3. πῶς τοῦτο
καταρτίσθαι τὸς αἰῶ-
νας ῥήματα δι'.

DE CHRISTO

Idem probatur ex nominibus veri Dei.

C A P. VII.

^a 3. cap. 6.

^b vers. 6.

^c vers. 28.

^d vers. 28. & I.

Ioan. 3. vers. 16.

^e v. 3. יהוה ישי

schemo Adonai quod vertis noster interpret, omnipotens nomen eius.

^f vers. 3.

^g Exod. 3. v. 14.

^h Apoc. II. vers. 17.

ⁱ ω, και ο ω, ωι ο
ερχομαι.

^j Ioan. 13. vers. 19.

^k αω απ λεγω υμιν
περ το γενεσθαι ινα
οταν γινεται πιστευση
τε οπ ε γε ει μ.

^l vers. ult.

^m vers. 3.

ⁿ v. 76. ουκ ανδισ

αποφθις υφισ κλη
τησιν

PRIMUM nomen est, *Dens*, absolute positus iuxta ^a Irenzum. Hoc autem absolute tribuitur Christo Isaia ^b nono, Ioannis ^c vigesimo. Actor. ^d item viges. &c.

Secundum est nomen *παραγεμματος*, absolute positum, scilicet יהוה. Exodi decimoquinto. ^e At Isaia quadrages. ^f *Vox clamantis in deserto parate viam Domino.* In Hebræo יהוה. cui autem Domino viam paravit Ioannes, nisi Christo? Deinde יהוה proprie significat, *Qui est*: siue, *Qui erit simpliciter*, deducitur enim ex illo ^g Exodi יהוה אלהינו יהוה אלהינו *Ehieh aschey ehieh ero qui ero*, siue ut vertit noster interpret, *sum, qui sum.* At de Christo ^h dicitur simpliciter, *Qui est, qui erat, & qui venturus est.* Et de se ipso ⁱ ait, *Amen dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fueris credatu quia ego sum.* Denique hoc nomen semper verterunt septuagint, per αωιου cui respondet in versione Hieronym. *vox Dominus.* At passim Evangelistæ vocant Christum absolute dominum.

Tertium est, *Altissimus*: Psalmo octuagesimo secundo, ^k ita ut Transylvani velint esse nomen quo distinguitur pater. At tribuitur Christo à Davide iuxta D. August. & Hierony. interpretationem psal. ^l octuagesimo sexto *Homo natus est in ea, & ipse fundavit eam Altissimus.* Item Lucæ ^m primo. *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis*, cuius Altissimi nisi eius Domini ante cuius faciem præibat? Denique quod est super omnia, habetque nomen super omne nomen, illi

maximè conuenit nomē Aluiffimi. At Christus est super ⁿ omnia, habetque ^o nomen super ⁿ omne nomen. Inuisibilis, non nisi ferè tribuitur Deo in ^p scripturis : quare soli Patri hoc nomen ^q Transyl.tribuunt. At Filius simpliciter, *Inuisibilis*, dicitur. ^t *Nemo nouit filium* (inquit ipsemet) *nisi Pater*, &c.

Quartum. *Dens* ^s *sine Rex gloria*. Actor. septimo. De Filio autem primæ Corinth. ^t secundo & psal. vigesimo ^v tertio.

Quintum. *Rex Regum*, & *Dominus Dominantium* primæ ad Timoth. ^y De Filio autem, *Agnus vincet illos, quoniam Rex Regum est*, & *Dominus dominantium*.

Denique ^z Transyl.tribuunt soli Patri quod sit, *Vnus, verus, solus, magnus, & Pater omnium*. De Filio, *Nobis est vnus Dominus Iesus* primæ ^a Corinth. Hic est *verus Deus*, primæ Ioan. ^s. Solum dominatorem & Dominum nostrum Iesum Christum ^b negantes. in Epist. Iudæ. Expectantes beatam ^b spem, & aduentum gloria magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. ad Titum. ^c secundo. *Paruulus* ^d natus est nobis, &c. & vocabitur admirabilis, &c. ^d Pater futuri seculi. Igitur Christus est Pater omnium nostrum.

Ad locum ex Iudâ, & ad Titum respondent ^e illa, *solum dominatorem*. Item. *Magni Dei*, ad solum Patrem referri, cætera vero ad Filium. Sed obstat ratio linguæ Græcæ, vnus enim articulus est deseruiens duobus nominibus & proinde vnâ, & eandem personam importantibus ^e Τὸν μόνον διαπότην διδόν, ὃ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ ἀπολύτῳ. Item, *προσάχθη μοι καὶ μαχηεῖν ἐλπίδα, ὃ ὑπεράναρ τῆς δόξης τῆ μακάριου διδοῦ, ὃ ὁ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*. Deinde non expectamus aduentum Patris, sed aduentum Filij.

cum voce Ἰησοῦ, cui subiungendam esse *μῆρην* patet ex eo quod vocet eum dominum per energiam, id est, διαπότην κύριον dominum dominatorem sine heri dominum.

ⁿ Rom. 9.
^o Philip. 2. v. 9.
^p Timoth. 1. v. 17.
^q 2. cap. 5.
^t Matth. 11. v. 27.
^z v. 2.
^v vers. 8.
^y v. 7. & 9.
^z 6. vers. 15.
^y Apocalyp. 17. v. 14. τὸ ἀρνίον νικῶν, αὐτὸς ἐν κύριῳ κυρίου ἐστὶ, καὶ βασιλεὺς βασιλέων
^z sup.
^a 8. v. 6. ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός.
^b vers. 4.
^c vers. 13.
^d Isaiâ 9. v. 6.
^e Alij legunt τὸν μόνον διδόν, ὃ διαπότην τὸν κύριον ἡμῶν, &c. solum Deum, & herum sine Dominatorem Dominum Iesum, &c. Sed quamuis sit duplex articulus, tamen posterior sine dubio iungit saltem voces, διαπότην κύριον

Ex attributis Dei. CAP. VIII.

^a 6.v.16. & Genes. 21.v. 33.

^b Prouerb. 8.v. 23.

^c Mich. 5.v. 2.

^d Math. 2.v. 5. & 6.

^e ita Francisc. David. disput. 3.

P R I M U M, *Æternitas*, primæ ad Timoth. ^a De Filio autem. *Ab æterno* ^b *ordinata sum*. Hic sapientia loquitur, non essentialis Dei, quia hæc non gignitur illa autem.

Ante omnes colles (inquit) *ego parturiebar*. Neque etiam creata, quia quæ loquitur se à creaturis distinguit. Ergo est Sapientia Dei genita scilicet filius. Item. ^c *Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es, &c* *Ex te mihi egredietur Dux, &c.* *Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.* Quem locum etiam ^d Scribæ intellexerunt de Christo.

Respondent ^e per dies æternitatis vocari illos sex dies creationis mundi, propter continuam successionem: tunc autem dici Christum egressum quia tunc facta est promissio de Christo ad Adam. Sed non solum veteres hunc locum intelligunt de æternâ Christi generatione, sed etiam Vatablus. Deinde nulla est ratio, vel autoritas, quare hi sex dies vocentur dies æternitatis: [vel enim quia continuo in eis operatus est Deus, & sic dies redemptionis nostræ possent etiam vocari dies æternitatis, in quibus tota Trinitas speciali quadam ratione, tam æque benè operata est continuo, quàm in creatione mundi: imò continuo operatur in vniuerso, disponendo mouendo, & dirigendo omnia. Vel quia huiusmodi dies non interruptam successionem habent: & sic omnes dies quicumque dici possent æternitatis dies.] Denique in illis. *Ex te egredietur dux* significatur vera natiuitas, non autem promissio aliqua. Igitur & in illis. *Et egressus eius ab initio à diebus, &c.* Item solet scriptura describere

æternitatem per illud, ^f antequam mundus fieret. At Christus ^g Clarifica (inquit) me tu Pater apud te metipsum claritate quàm habui priusquàm mundus esset apud te. Item. ^h IESVS Christus heri, & hodie, & in secula.

^f siue ante mundi constitutionem

Ephes. 1. v. 4. Item

Ioan. 17. v. 24.

^g Ioan. 17. vers. 5.

δὲ ἀσὶν με σὺ πάτερ

ᾧ δα σε αὐτῷ, τῇ

δὲ ἡ ἐξ ἡγὰρ πορὶ τῆ

τὸν κόσμον ἐστίν, ᾧ δα

σοι.

^h Hebr. 13. v. 8.

Ἰησοῦς Χριστὸς ἁδὲς,

καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς

καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ⁱ Hier. 23. v. 24.

^k Ioan. 3. v. 13.

vide Græcum infra

lib. 3. de Christo

cap. 3.

^l 1. Timoth. 6.

vers. 15.

^m Apocaly. 1.

vers. 8. Εἰπάμι τὸ Α

καὶ τὸ, Ω, λέγει ὁ κύ-

ριος ὁ θεὸς ὁ ὢν, καὶ

ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος

ὁ πατήρ ὁ ἰσχυρός.

ⁿ Ioan. 5. v. 19.

οὐ δύναμαι ὁ υἱὸς

ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ

οὐδέν, ἐὰν μὴ π βλή-

πῃ τὸν πατέρα

ποιεῖν.

^o orat. 4. de Theo-

log. et Ambros. 4.

de fid. 3.

^p ἂν αὐτὸς ποιεῖ,

ἐδίδου μοι πᾶσα ἐξουσία

Secundum attributum ⁱ Immenitas. De filio. Nemo ^k ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. Filius hominis qui est in cælo. At secundum corpus nondum erat in cælo, quia nondum ascenderat in cælum, ergo per naturam, quâ esset vbique.

Tertium, ^l Omnipotentia. De filio. ^m Ego sum α, ^ω, principium, & finis Dicit Dominus Deus qui erat, quâ est, & qui venturus est omnipotens.

Sed obiciunt Primò. ⁿ Non potest filius à se facere quidquam, nisi quod videret patrem facientem.

Respondeo cum ^o Nazianz. his verbis solum significari potentiam filij esse à Patre, & eandem cum potentia Patris. Non enim dictum est, non potest filius facere quidquam nisi pater iubeat, aut iuvet, sed nisi viderit, patrem facientem. Idcirco subiungit continuo: ^p quacumque pater facit, hæc & filius similiter facit.

Secundò. ^q Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Inde enim videtur sequi Christum ex dono gratiæ, & proinde non ab æterno omnipotentiam accepisse.

Respondeo, ea dici de Christo ratione humanitatis, quâ summam potentiam dono gratiæ accepit à Deo vel Christum hominem accepisse quidem omnipotentiam ex tempore, sed dono gratiæ increatæ quando scilicet, mediante hypostatâ vnione, ex personâ diuinâ, & humanitate constitutus est homo, & hic Homo simul Deus omnipotens.

Quartum ^r Sapientia. Hæc autem adeò frequenter tribuitur filio, vt à Theologis dicatur

ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιῇ. ^s Math. ult. v. 18. ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. ^t Psal. 146. v. 5.

g. *vers.* 4.h. *v.* 8.

intelligi potestatem vt Psal. g. 94. & Ioan. 10. ^h
 Attributionem autem dominij, per subiectionem sub pedibus.

Dimittere vero peccata vt principale agens, siue autoritate propria infinitam requirit virtutem, quomodo Christus, in quantum Deus, remittebat: remittere sicut instrumentum, non requirit: quomodo remittebat ratione humanitatis, qui erat deitatis instrumentum: At esse im-
 mensum, quoquo modo sit requirit infinitam virtutem.

i. *Matth.* 18. *v.* 20.

ἔγὼ εἶμι δ' ὅτι ἢ τρεῖς
 σωτηριζόμενοι εἰς τὸ ἔμμε-
 ῖον ὄνομα ἐκείνου ἐν μέ-
 σω αὐτῶν.

k. *cap.* ult. *v.* ult.l. *Ioan.* 5. *v.* 2.

ἡ. *v.* 22. οὐδὲ ποι-
 ῆται κρίνει ἰσθίνα,
 ἀλλὰ τῶν κρίσει πᾶ-
 ῶν δέδωκε τὸ ἔμμε-
 ῖον.

v. 23. ἵνα πάντες π-
 μῶσι τὸ ἔμμε-
 ῖον πᾶσι τὸ πᾶν.

n. *vers.* 27.o. *lib.* de incarnat.

cap. 7. & 28.

p. *epist.* 83.q. *in hunc locum.*r. *Coloss.* 2. *v.* 9.

ἐν αὐτῷ κτ. ποιῶν πᾶν
 τὸ πλήρωμα τῆς θεό-
 τητος σωματικῶς.

s. *vers.* 3.

Quartum. ⁱ *Vbi sunt duo, vel tres, congregati in nomine meo, ibi sum: Item, vobiscum* ^k *sum.* & c.

Respondeo. id dici quatenus adest suis Christus per gratiam & auxilium speciale.

Quintum, ^l *filius quos vult viuificat.* Item, *Pa-ter* ^m *non indicat quemquam, sed omne iudicium de-*
dit filio, ut omnes honorificent filium sicut honorificant
patrem. Eadem autem debet esse ratio de alijs attributis, hæc enim dicuntur de Christo, in quantum ⁿ *filius hominis est, vt ibi habetur.*

Quare ^o *Cyrill. & P. Leo aiunt, Verbum com-*
municasse carni suæ maiestatis operationes.

Respondeo. 1. hæc posse intelligi data filio per æternam generationem: nam ^q *Chrysost.*
post illa potestatem dedit ei iudicium facere, iungit
punctum, deinde, aliā clausulā, ponit, quia filius
hominis est, nolite mirari. 2. vt sup. ad 1. in 3. pro-
batione. 3. vt agatur de potestate iudicandi vi-
sibiliter, ad quam vbiquitas non est necessaria.
Cyrill. & Leo, nihil aliud volunt quam explica-
re, communicationem idiomatum realem, res-
pectu suppositi: verbalem naturarum intuitu,
docent enim hanc communicationem esse mu-
tuam.

Sextum, ^r *In Christo habitat plenitudo diuinitatis*
corporaliter. Item, ^s *In ipso sunt omnes thesauri Sa-*
pientie. & c. Ergo communicata est etiam om-
nipotentia, ac omni-præsentia.

Respondeo, aliud esse plenitudinem illam inhabitasse, aliud communicatam fuisse: nam posterius significat humanitatem Deum esse, prius vero (quod dicit Paulus) ita verè & realiter Deum in humanitate habitasse ut ille homo vere fuerit Deus.

Septimū, ^t *Christus ascendit super omnes celos, ut adimpleret omnia.* Ideo (ut explicat Occumenius) quia antea diuinitate omnia repleuerat, descendit, & ascendit, ut etiam carne omnia repletur: vnde ^u Theophyl. ait, non fuisse impedimento Christo descensum ad ascensum quia nimirum simul poterat ubique esse.

^t *Ephes. 4. vers. 10.*
ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων ὑψάνων. ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.
^v *in hunc locum.*

Respondeo id posse intelligi, i. de impletione vaticiniorum. 2. de impletione locorum per effectus: voluit enim Christus in omnibus operari mirabiliter. 3. de repletione generum locorum: quomodo dicitur fuisse in Europâ qui in omnibus Prouinciis fuit. Ita enim Christus fuit in terra, ambulauit supra mare, fuit in aëre, suspensus in cruce, sub terrâ, in inferno, in cœlo, ascensione. Nec hic locus potest intelligi de repletionem mathematicâ locorum omnium: repugnat ^x enim huiusmodi repletioni descensio & ascensio: ita intelligendus est Occumenius: Theophyl. non dixit, Christi descensum non impediuisse, quo minus simul ascenderet: sed simpliciter, quo minus ascenderet, nimirum postea, hortatur enim ad humilitatem exemplo Christi.

^x *quia hac repletio omnia complet.*

Soluitur argument. ex ipsa Incarnatione ductum.

C A P. XVII.

C T A V V M, per Incarnationem, Deus & homo vna est persona : persona autem est indiuidua substantia, ergo nequit vna pars personæ ab alia diuelli, igitur vbicumque vna

^a *Act. 5. & Concil. 6. act. 17.*

^b *1. cap. 3.*

ibi & altera. Confirmatur 1. ex Concil. ^a Chalcedon. docente Incarnationem factam ex duabus naturis indiuisis, inseparabiliter, inconfuse, imo ^b Damasc. ait, has naturas *ἀδιασκέτως* indistanter vnitas. 2. Si caro non est vbique cum Verbo, ergo Verbum alicubi est homo, alicubi non.

Respondeo, per indiuiduam substantiam non significari vbi vna est pars personæ, ibi & aliam esse, vt patet de partibus corporis humani, sed quia persona est vnum subsistens, non diuisum in se, in ratione subsistentiæ, & diuisum ab omnibus alijs. Ad 1. confirmat. non requirere vnionem inseparabilem, & indistantem vnum esse vbicumque aliud, sed tantum vt alicubi simul sint, sicut patet de sole, cum suo orbe : nec dicas disparem esse rationem, quod non sit orbis solis vnitus soli, secundū se totū : sed tantū secundū partem : Verbum autem vnitum secundū se totum humanitati. Nam etsi id verum, quia Verbum est indiuisibiliter : tamen sicut sol, quia non adæquat quantitatem orbis sui, propterea non est vbicumque orbis : ita nec humanitas adæquat immensitatem Verbi. Ad 2. Illam proposit. Verbum alicubi non est Homo : falsam

esse: si significet, Verbum alicubi deservisse humanitatem. Licet enim alicubi sit Verbum ubi non est humanitas, ibi tamen existens, semper est homo, quia semper sustentat humanitatem, quamvis alibi existentem.

Solvitur argum. ex Patribus.

C A P. XVIII.

RIMÒ ^a Chrysost. producant.

Quid dicis, nisi intraverit in cælum non apparebit Deo, qui ubique est & omnia replet.

Respons. solutionem sequi, cum ait, intueris quia carnis sunt

hæc omnia, puta intrare in cælum, sicut est deitatis ubique esse.

Secundò Cyrill. ^b Dei proprium corpus existens omnia humana transcendit. Item, In ^c singulos partibiliter transiens unigenitus, & animas & corpora eorum per carnem suam sanctificans, impartibiliter, atque integrè in omnibus est, cum unus ubique sit nullo modo divisus.

Ad 1. locum resp. tantum velle Christi corpus dignitate transcendisse omnia, postea enim explicat id contigisse, quod sit factum incorruptibile, & gloriâ ineffabili illustratum corpus, Non dixit autem factum immensum.

Ad 2. loquitur de Eucharistiâ, vultque Christi corpus ubique adesse ubi communicantes, quod non est simpliciter esse ubique.

Tertio Ambros. ^d Licet ubique sis semper, & stans in medio nostrum non cernaris à nobis, eris tamen tempus quo universa caro aspiciat te reuertentem.

Respons. esse ubique & inuisibilem in formâ Dei, fore visibilem reuertentem in forma hominis.

^a Hom. 17. in epist. ad Hebr.

^b ep. 1. ad successum ut habetur in Belarmino.

^c 12. in Ioan. 32.

^d 7. in Lucam 47. in illud si quid supererogaveris.

DE CHRISTO

^c lib. contra Vigilant.

Quarto, Hieron. 1. ° dicentem Agnum Dei, id est, Christum esse ubique 2. ep. 148. respondentem Marcellæ, non fuisse opus filio Dei sapius ascendere ac descendere, cum semper ubique sit. Ad 1. loquitur Hierony. de ubiquitate morali & successiva, ibi enim ait, eodem modo sanctos esse ubique. Ad 2. loquitur de deitate; *Stultum est (inquit) illius potentiam unius corpusculi paruitate finire, quem non capit celum, & tamen qui ubique erat, etiam in filio hominis erat. Divina quippe natura, & Dei sermo in partes secari non potest, nec locis dividi, sed cum utique sit totus, ubique est: atque in tota sua responsi. conatur suspicionem tollere, ne credatur Deus reductus ad angustias corporis unius: nec incredibile est id suspicatam Marcellam, non enim de corpore Domini, sed de domino quæstionem proposuerat, & videmus simile dubium propositum Augusti. à Volufiano.*

^f vide ep. 3. Aug.

^g ser. 14. de verbis Apost.

Quintò August. *g Sedet in celo qui ambulat in terrâ, in celo erat quia ubique Christus, &c.* Sed loquitur de persona non de natura humana. Vnde postea: *propter unitatem persone in terrâ filius Dei, propter eandem unitatem in celo filius hominis.*

^h lib. de duabus naturis.

Ultimò Gelas. *h Quod dictu, audituque fugiendum est, vel homo Deus esse iam desinat, si sola illic humanitas, non etiam Deitas perseveret, vel Deus homo consequenter esse desistat si sola illic diuinitas, non etiam humanitas unita permaneat.*

Responsi. per illic non intelligi locum, sed mysterium incarnationis. vult enim dicere, si in Christo sit sola diuinitas, aut sola humanitas, iam Christus non erit Deus & homo.

Soluitur argument. ex scholasticis.

CAP. XIX.

P R I M ò Magist^r a proferunt, ^a 3. dist. 22.
Christus (inquit) totus est ubique est, sed non totum. quid sit autem non totum explicat (inquit Brent.) Thom. 3. p. q. 52. art. 3. scilicet esse ubique sed non totaliter: quia nullo loco circumscribitur.

Secundò Bonauentur. ^b *Cum dicitur iste homo est ubique, hoc pronomen iste demonstrare potest personam Christi, vel singulare hominis. Si personam Christi. sic ista vera est, iste homo est ubique: si verò singulare hominis, adhuc vera est, non autem per propriam naturam, sed per communicationem idiomatum, quia quod conuenit filio Dei per naturam, conuenit filio hominis per gratiam. Tertio compend. Theolog.* ^c *Corpus Christi licet non sit ubique, cum sit creatura, in pluribus tamen locis est totum sub diuersis hostijs, & hoc propter unionem carnis ad Verbum.* ^b 3. d. 22. q. 2. ^c lib. I. cap. 17.

Sed Scholastici omnes ex professo aduersantur dumtaxat Brentio, Magister sup. seipsum explicat, Totum ad naturam refertur. (inquit) totus ad hypostasim. Nec D. Thom. sup. exponit magistrum, aut loquitur de corpore Christi, sed de personâ diuinâ contra ^d Gent. autem, *Quia* ^d 4. cap. 49.
 verbum (inquit) non accipit substantiam à naturâ humanâ, sed ei potius tribuit: nihil prohibet Verbum esse ubique, licet natura humana à Verbo assumpta non sit ubique. Bonauent. non loquitur de re, sed de modo loquendi, cum ait, per communicationem idiomatum, &c. præmittit enim, *Quæstio ista potest esse de re, Et de sermone: si de re, de plano dici potest, quod humanitas Christi, non fuit,*

DE CHRISTO

nec est, ubicumque est eius diuinitas, &c. Nam quia per gratiam vnionis, (de hac enim agit Bonauentur.) factum est vt vna persona sit Deus, & homo, ideo recte dicitur, filius hominis est vbique, quod illa persona quæ est filius hominis sit vbique. Compéd. Theolog. non vult rationem formalem, & immediatam, cur sit corpus Christi in pluribus locis, esse vnionem ad Verbum, secum enim pugnaret, ita enim esset vbique, quod negat: sed indicare voluit propter hanc vnionem, posse hominem Christum, statuere corpus suum in pluribus locis: Porro de modo loquendi duntaxat tres statuunt Scholastici regulas.

Prima in hac propositione. *Christus homo est vbique*: si, *homo*, sit subiectum, concedenda est absolute: vox enim, *homo*, supponit pro supposito.

Secunda, si *homo*, sit prædicatum, & *Vbique*, se teneat ex parte subiecti: vt, *Christus vbique, est homo*, vera etiam erit: sensus enim est Christum, qui est vbique, hominem esse. Tertia, si *homo* sit prædicatum, & eius ex parte se teneat vbique: vt, *Christus est vbique homo*: falsa erit: quia sensus est, Christum vbique habere secum præsentem humanitatem.

Soluitur ultimum, ex naturali ratione.

CAP. XX.

HRISTVS homo est summè pulcher, & fœlix: sed loco circumscribi non est fœlicitatis, sed imbecillitatis.

Respõdeo in humanitate Christum esse fœlicem secundum proportionem suæ naturæ, cui immensitas repugnat: imo si esset immensa careret summa sua pulchritudine in corpore, quæ sita est, vt ait ^a Aug. in debita membrorum proportionem, cum suauitate coloris.

LIBER QVARTVS

Qui est,

DE CHRISTI

ANIMA.

Sententia de scientiâ animæ Christi.

CAP. PRIMVM.

DVÆ sunt de Christi animâ hu-
ius temporis controuersiz ,
vna de perfectione illius: Al-
tera , de descensu ad Inferos.
Agnouit ^a docebant Chri- ^a *apud Liberatum*
stum ignorasse diem iudicij, *in Breuiario cap. 19,*
quos sequuntur fere omnes Neoterici ^b hæ- *Gregor. 8. epist.*
retici, cum asserunt animam Christi paulatim ^{42.}
didicisse quæ verè ignorabat, & aliquid ^c egisse ^b *Luther concio. de*
quod debuerit corrigi. *natali domini tra-*

Primò, quia Hebr. ^d 2. debuit assimilari fratri-
bus per omnia, absque ^e peccato. Secundò, Puer ^f
crescebat, & confortabatur spiritu plenus, (siue po-
tius qui implebatur non enim est πλῆρης sed *in 24. Matth. Calu.*
πλεοῦντος) Sapientiâ. Tertiò, & Iesus proficie- ^c *ita Calvin. in 26.*
Matth.

^d *vers. 17. ὡφειλε εἶπαι πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ μοιωθῆναι αὐτοῦ.*

^e *vers. 15. cap. 4.*

^f *Luc. 2. v. 40. παιδίον ἠύξαντι καὶ ὁμαρτυῶντι πνεύματι πληρῶμενον σοφίας.*
^g *v. ult. ἰησοῦς ἐπορεύθη σοφία, καὶ ἡλικία καὶ χάριτι ἔτι καὶ ἀνθρώποις.*

DE CHRISTO

^h *Marci 13. v. 32.*

ⁱ 9. καὶ τῆς ἡμέρας
ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας
οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ
ἀγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρα-
νῷ οὐδὲ ὁ υἱός.

^k *Math. 26. v. 29.*

εἰ δὲ ὁπωπὸν ὄντι, πα-
τερὰ δίδωμι ὑμῖν τὸ
ποτήριον τούτο. πλὴν
ὅχι ὡς ἐγὼ θέλω,
ἀλλ' ὡς σὺ.

*bat sapientiā & etate. Quartò, ^h De illo die ne-
mo scit, neque Angeli, neque filius. Quintò, si possi-
bile est, transeat calix iste, sed non quod ego volo, sed
quod tu: videtur enim priorem corrigere oratio-
nem: deinde, vel sciebat transferri ca-
licem: vel impossibile, vel hac de re nescius erat,
si primum, cur dubitat? si secundum, cur petit? si
tertium, ergo ignorans fuit. Catholici contra
docent animam Christi ab ipsa sua creatione
ita scientia, & gratia repletam, ut nihil postea
didicerit, quod antea nesciret, aut ullam actio-
nem fecerit corrigendam.*

Probatur hac sententia ex scripturis.

CAP. II.

^a *vers. 1.*

ISAIAE ^a II. Egredietur virga de ra-
dice Iesse, & flos de radice eius ascendet,
& requiescet super eum Spiritus Do-
mini, &c. quem locum omnes de
Christo intelligunt, Item ^b vnxit
te Deus. ^c Spiritus Domini super me, eo quod vnxit
me, &c. Hanc vnctionem factam fuisse in ipsa
Conceptione, hinc patet, quod illam coniungat
immediate Isaias, cum ipsa Conceptione: sicut
Ioan. i. verbum caro factum est, & habitauit in nobis,
Plenum gratiae & veritatis. Deinde si alio tem-
pore vnctus est, certè anno trigésimo. At si ita
esset, non ^a dixisset Angelus Pastoribus: Natus
est vobis hodie saluator, qui est Christus, id est, vn-
ctus: Nec verisimile ^e est, Præcursores accepisse
gratiam in utero, Christum vero postea lon-
gè. Quod autem Hierony. in 61. Isa. dicit,
vnctionem Christi expletam anno eius trigési-
mo, intelligendum est de visibili vnctione: id est
manifestatam fuisse tunc, exteriori signo, vn-

^b *Psal. 44. v. 8.*

^c *Isaia 61. v. 1.*

^d *Lucæ 2. vers. II.*

ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον
σωτήρ ὅς ἐστι χριστός
κύριος.

^e *ut obseruat Aug.
15. Trinit. 26.*

tionem in Conceptione acceptam. Quam nõ
creuisse inde deducitur, quod Christus sine men-
surâ gratiam tunc accepit.

Probatur ex Patribus.

CAP. III.

V S E B. ^a 10. demonstr. introdu- ^a cap. ultimo.
cit Christum dicentem, *Cum adhuc*
intra cellam gestantis me, in utero late-
rem, te tamen Deum meum videbam.

Ambros. ^b Multo magis arbitror, ^b 5. de fid. 2.
quod filius qui cum hominibus conuersatus est, & ho-
minem egit, & carnem suscepit, nostrum assumpsit af-
fectum, ut nostrâ ignorantia nescire se diceret, non quod
aliquid ipse nesciret, &c.

Gregor. ^c Nazianz. *Profitebatur sapientia, non* ^c orat. in Basil.
ut incrementum aliquod acciperet, cum ab initio Do-
minus gratia sapientiaque absolutus esset, sed quod
hac hominibus ignatis paulatim apparerent.

Hierony. in illud, ^d *Mulier circumdabit virum:* ^d 31. Hier. v. 22.
Perfectus vir in utero virginis solitis mensibus conti-
nebitur.

Aug. ^e *Quam ignorantiam (inquit) nullo modo* ^e 2 de pecc. merit.
crediderim fuisse in illo infante, in quo verbum caro fa-
ctum est. Cyrill. 10. Thesauri. 7. Gregor. 8. ^f epist. ^f remiss. 29.
Sophron. ep. ^g ad Sergium. Beda homil. Domi- ^g Epist. 42.
nicæ 1. post Epiphan. Damasc. 3. cap. 22. Ber- ^h Legitur in 6.
nard homil. 2. super Missus ^h Anselm. ⁱ Theo- ^h Synod. act. 11.
phylact. ⁱ *lib. 1. Cur Deus*
homo. ⁱ *in 2. Luca.*

DE CHRISTO

Rationibus probatur.

C A P. IIII.

PRIMA. Verbum diuinum vniuit sibi ab initio, animam illam tanquam sibi propriam, veluti animam sapientie eternae. At absurdum est animam sapientie, dicere aliquando insipientem, ac ignorantem fuisse, ergo, &c.

^a *Aug. in Enchirid.*
cap. 40.

Secunda, Animae Christi sapientia, & gratia^a erat [veluti] naturalis, id est, fluxit à diuinitate in illam, per modum naturae, eo quòd esset unita Verbo personaliter, vt sibi propria. At quod se habet per modum naturae, est ab initio productionis rei.

Tertia, filius est hæres omnium paternorum, bonorum, nec debuit Christus expectare successionem, ex morte patris. At Christus homo, in Incarnatione cepit verus esse filius Dei. Ergo tunc debuit repleri omnibus bonis paternis.

Quarta, non conuenit caput minus ornatum esse cæteris membris, maximè mysticum, idè dictum caput, quòd aliis præmineat, mutuantibus ab illo virtutem. Sed Christus in Incarnatione, fuit verè mysticum caput omnium etiam Angelorum, qui sapientià, & gratia pleni sunt, igitur, &c.

^b *Genes. 2. v. 19.*

Quinta, primus Adam creatus est sapientissimus: si quidem statim^b nomina omnibus imposuit animantibus. Igitur multo maiori ratione secundus Adam.

Soluntur argumenta aduersarior.

CAP. V.

AD 1. debuisse Christum in omnibus assimilari fratrib. quæ ad perfectionem naturæ pertinet, vel ad Redemptionē conducunt: cuiusmodi non est peccatum, aut ignorantia: aliàs non debuisset etiam cōcipi de Spiritu sancto, carere fomite, &c.

Ad 2. primo vocem *πληρῆματος* aliquando idem esse, ac *πλήρης* significatque redundans, & hanc sequutus est significationem interpreter noster. 2. si legatur passiuè scilicet *implebatur*: sensum esse, sapientia, quæ in Christo erat, repleri in dies magis ac magis, organa corporea, moueri atque aptari ad opera excellentiora facienda. 3. Creuisse equidem Christum scientiâ experimentalī, non autem Theoreticâ: eorum enim, quæ Theoreticè nouerat, plurimā per praxim etiam postea discebat: quomodo ^a dicit Paulus, Christum dedicisse obedientiam, ^a *Hebr. 5. v. 8.* ex iis quæ passus est.

Ad 3. primò ^b Christum profecisse sapien- ^b *ita PP. supra citati.* tiâ apud homines, illorum opinione, quibus in dies magis aperiebat sapientiam suam. Quomodo sol quo magis Orizontem ascendit, tantò dicitur proficere in lumine & calore, non quod in se lucidior, aut calidior fiat, sed quod eius virtus magis appareat. 2. ^c quia alios fecit ^c *ita Damasc. sup.* proficere, quomodo dicitur Episcopus proficere suis concionibus, quando populus proficit, gratia vero apud Deum profecit, & homines, quia quotidie magis diligebatur ab hominibus, & recipiebat signa beneuolentiæ Dei. 3.

quia faciebat opera dignissima, & maximè meritoria, tam iudicio Dei quam hominum.

^d ita Ambros. 5. de fide c. 8. Hieronym. Chrysost Theophyl. in 24. Math. Bas. 4. in Eunomi. Aug. I. de Genes. contr. Manich. 22.

^e Ioan. 15. v. 15. Obicit Calvin. I. etiam dici posse Angelos quidem scire, sed non ad dicendū. 2. vel Christ. non scit ad dicendum vili, vel Apostolis, si prius, falsum, non scire ad dicendum dicit enim Spiritus sancto: si poster. falsa illa exceptio nisi solus pater, nam nec pater sciebat ad dicendum Apostolis.

Ad 1. nec etiam Angelos scire ad dicendum, haberi ex hoc loco: probabilis verò est nullomodo scire, nusquam enim leguntur omnia vasse. Ad 2. Christum ut hominem non dixisse Spiritui sancto: nec se sciebat sed à patre. [nec propria auctorit. revelare poterat, sicut pater siue tota Trinitas]. Et proinde merito solus Pater, dicitur scire Et consequenter omnes personæ eiusdem nature, Christus verò ut homo nescire.

Ad 4. id dixisse Christum, quia ^d non sciebat illum diem ad dicendum aliis, quos proinde nescientes reddebat; quamvis reuerà ipse diem sciret. i. quia vult Dominus reddere causam, cur cum non manifestet diem: & ait, quia non scit, id est, non didicit à patre, ut reueletur alijs, sed ut sibi hoc secretum seruaret. 2. quia scriptura, alibi, simili locutione utitur. Vos ^e autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi à Patre meo, nota feci vobis, quæcumque scilicet ad dicendum eis.

Ad 5. neque correxisse orationem, neque ignorasse voluntatem Patris: sed tantum voluisse ostendere affectum naturalem suæ voluntatis ad fugiendam mortem, coniunctum cum omni subiectione ad voluntatem paternam. Est enim ac si diceret, volo voluntate deliberata quæ respicit obiectum, cum omnibus circumstantijs, ut non fiat quod volo, voluntate naturali, quæ refertur ad obiectum secundum se consideratum. Neque sunt contrariæ voluntates, tum quod non sint circa idem; eodem modo consideratum, tum quia una est potius velleitas, quam voluntas.

De descensu

*De descensu ad Inferos quod non sit
omnino extingui.*

CAP. VI. ET VII.

CHRISTVM aliquo modo ad inferos descendisse, omnes conveniunt: Sed tota difficultas est, in explicatione huius articuli.

Cap. 6.

Et si enim Irenæ 1. c. 2. Origen. initio ~~et~~ ap-
p. Tertull. initio contra Praxeam, Nicænum
Concilium, August. libro de fide & Symbolo
non habeant articulum de descensu ad inferos
in Symbolo. Nunc tamen eum omnes habent
& nusquam fuit negatum.

Cap. 7.

^a Brentius, vult esse penitus extingui, Calvin.

^a in Catechismo
anni 1551. & in 2.

^b ex eo probat animam Christi immortalem,
quod diuinitati coniuncta non est permessa in
infernum ruere. Hæc sententia viam aperit
atheismo: Nam inde sequitur animas naturâ
sua mortales esse, impiorum verò, quæ in infer-
num ruunt penitus extingui.

Actor.

^b in Psychopanny-
chia.

*Christum non pertulisse pœnas
damnatorum.*

CAP. VIII.

ALTERA sentent. est eiusdem
Caluini, ^a asserentis, Christum
ideò dici ad Inferos descendisse,
quia passus est dolores dam-
natorum, id est, apprehendit
Deum tanquam sibi iratum
propter nos, & ex metu salutis propriæ amitte-

^a 2. Instit. 16. §. 8.
9. 10. 11. & 12.

Tom. I.

X

DE CHRISTO

tendæ, incredibilem passus est animi auxietatem, qualem pateretur qui sciret se æternum damnaturum. Calvinus enim nullum agnoscit locum subterraneum inferni, sed pœnas damnatorum nihil aliud vult esse, quàm terrorem & auxietatem conscientie cogitantis Deum sibi infestum: Porro Christum cœpisse versari in inferno, cum in horto contristari cœpit, & orare: profundius descendisse quando clamavit, *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me*: profundissimè quando coram Dei tribunali comparuit tanquam reus æternæ mortis, & seuerissimum iudicium irati Dei sustinuit, ita tamen ut huic pœnæ infernali totam ferè nostram redemptionem tribuat. Calvinus, cum velit mortem in cruce sine illâ pœna futuram nullius pretij, Refellitur.

Primò, quia scriptura morti & sanguini Christi, totam nostram salutem tribuit Philipp.

b 4. v. 8.

c 5. v. 7.

d v. 20. εἰς σωτηρίαν.

εἰς διὰ τῆς αἱματός τῆς

σωτηρίας αὐτοῦ δι' αὐ-

τοῦ ἔστε τὸ, &c.

e vers. 12.

f vers. 18.

g vers. 6.

h v. 9.

i 53. cap.

b 2. Ephes. c 1. Coloss. 1. d *Pacificans per sanguinem crucis eius qua in cœlis, & qua in terrâ sunt.*

Hebræ. e 9. 1. Petri f 1. 1. Ioan. g 1. Apocal.

h 5. postea verò quidquam pertulisse non agnoscunt scripturæ. Isaias i describit sigillatim omnes Christi afflictiones, nullâ mentione inferni: similiter ipse Christus Marc. 10. Math.

20. suam passionem.

Secundò, si ab oratione in horto cœpit in inferno versari, quomodo tam audacter dicebat Caiphæ, *Amodo videbitis filium hominis?* &c. quomodo pro crucifixoribus orat, promittit paradysum Latroni, animam commendat patri, si interim non est securus de suâ salute, ac Deum sibi infensum habet?

Tertio, si vera sentent. Caluini, debuissent aliquæ huius rei præcessisse figuræ, extare aliquod Sacramentum, signum aut festum in memoriam tanti beneficij, depingendus Christus in igne gehennæ, damnatorum medio.

Quartò ^k PP. describunt Christi descensum ad Inferos, non vt rei, sed victoris ac triumphantis.

Quintò, pœna damnatorum includit essentialiter desperationem salutis impossibilem sp̄ei, sicut certitudinem fœlicitas. Quare si hanc pœnam Christus sustinuit, grauissime peccauit, quia desperauit: quomodo ergo per peccatum nos redemit? si non desperauit verè, vt videtur velle Calvin. cum ait, ipsum nusquam caruisse fide, & sp̄e in Deum, nec hanc passus est pœnam: Igitur neque nos iuxta Calvin. redemit.

Sexto, falsum est infernum nihil aliud esse, quam timere Deum iratum, tum quia est hæresis ^l Origen. iam dudum damnata, tum quod sequeretur, multos hîc viuētes iam in inferno esse: quam multi enim sibi persuadent Deum habere offensum, iâque de suâ salute desperant.

Obiicit primo, Isaïæ 53. ^m quo dicitur Christus à patre percussus.

Respondeo. id non esse quod oderit eum pater, sed quia propter suam nimiam charitatem pro nobis omnibus tradidit illum, ac permisit occidi. Si quidem omnes expositores hanc percussionein referunt ad mortem temporalem.

Secundò, ibid. ⁿ *Correctio pacis nostra super eum.* Ergo debuit luere omnes pœnas quas merebamur, & proinde inferni.

Respondeo si quid concluderet, inferret etiam debuisse Christum manere perpetuo in inferno sicut merebamur: vt ergo Calvinus cogitur admittere vnâ temporalem pœnam Christi satisfacere potuisse pro morte animarum omnîû, ita mortem corporis satisfacere potuisse. Quia pretiû redemptionis non debet ex multitudine, aut qualitate vel diuturnitate pœnarum pensari, sed dignitate & charitate patiētis personę. Nec sequitur solûm propterea corporû redemptionem esse, tum quod animo & corpore passus est

^k *Cyriil. Catech. 14. Ambros. lib. de mysterio Pasche cap. 4. Hilar. 10. Trinit. Aug. epist. 99.*

^l *teste Hiet. epist. ad Anisum.*

^m *vers. 4.*

ⁿ *v. 5.*

DE CHRISTO

tum quod quælibet corporis pœna erat infiniti pretij.

Tertiò, si tristitia in horto non emanasset ex timore damnationis, fuisset Christus infirmior multis hominibus subeuntibus mortem alacriter.

Respondeo timuisse, ac doluisse quia voluit, non passione victus, sed ratione motus, & inde fuisse omnibus firmiorem quod voluerit ad omnes pœnas sensum inclinare, nec valuerit deficere.

Quarto, non potuit in illa verba. *Deus Deus meus ut quid derel. &c.* prorumpere nisi apprehendisset Deum sibi iratum.

Negatur, ita enim exclamauit Christus, ut intelligeremus illum grauissimos dolores pati, non quidem inferni, sed quod Deitas reliquerit humanitatem in pœnis crucis, cum illam posset inde eripere.

o v. 24.

Quintò. Actor. o 2. *Quem Deus suscitauit solutus doloribus inferni.* Si enim non pertulit dolores inferni, quomodo potuit ab eis solui?

Respon. 1. haberi in Græco dolores τὸ θάνατον mortis, & sensus est, Christum sua resurrectione dissoluisse ac destruxisse mortem, cum omnibus doloribus illam comitantibus, surrexit enim immortalis, & impassibilis. 2. iuxta nostram editionem, sensum esse doloribus inferni irritis factis, non quibus teneretur Christus, sed ne teneretur. *Quomodo* (inquit P Aug.) *solui possunt laquei venantium ne teneant, non quia tenuerunt.* 3. quia soluit Christus dolores inferni, quibus tenebantur alij, non ipse.

P Epist. 99.

q vers. 5.

Sexto. Hebr. 5. q *In diebus carnis sue preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido; Et lachrymis offerens exauditus est pro suâ reuerentiâ.* id est, iuxta Calvinum Christus non orabat, ut non moretetur, sed ut non absorberetur tanquam pec-

LIBER QVARTVS. 163

cator, videlicet ne damnaretur in æternum, & ab hoc metu $\Sigma\mu\tau\iota\varsigma$ $\epsilon\upsilon\lambda\alpha\beta\epsilon\acute{\iota}\alpha\varsigma$ perdendæ salutis æternæ, per paternam exauditionem liberatus est. Etsi enim $\epsilon\upsilon\lambda\alpha\beta\epsilon\acute{\iota}\alpha$, pietatem, reuerentiam, religionem, & proinde metum reuerentialem significet, tamen quia vox $\Sigma\mu$, nequit accipi pro particula *pro*, sed *Ex*, vel *Ab*, absurdum est autem, Christum voluisse liberari à pietate, relig. &c. Idcirco de liberatione à metu pœnæ intelligendus est, hic locus.

Respondeo nondum ostendisse aduersarios $\epsilon\upsilon\lambda\alpha\beta\epsilon\acute{\iota}\alpha\omega$, accipi pro metu pœnæ. Et certe ^r Chrysost. Theophyl. Oecumenius linguæ Græcæ peritissimi, exponunt illam vocem de Veneratione, quæ vel Christo debebatur, ob suam dignitatem, & merita, vel quam exhibebat Patri: Particula namque $\Sigma\mu$ genitiuo iuncta, idem etiã valet, quod $\delta\iota\alpha$ cum accusatiuo. i. *propter* Actor. ^s 12. $\Sigma\mu\tau\iota\varsigma$ $\chi\alpha\rho\acute{\alpha}\varsigma$ præ gaudio, siue ob gaudium, ^s v. 14. Luc. ^t 22. $\Sigma\mu\tau\iota\varsigma$ $\theta\eta\varsigma$ $\lambda\upsilon\pi\tau\iota\varsigma$ ob tristitiam. ^t ver. 45.

Septimo Hilar. ^u *Crux, mors, inferi, nostra vita* ^u 2. de Trinit. sunt. Item: ^x *Filius Dei in infernis est, sed homo* ^x 3 libro. refertur ad cælum. ^y Item. *Mortem in inferno perimens.* ^y in fine 4. lib.

Respondeo velle dicere Christum descendisse ad loca inferorum, vt inde sanctos eriperet, & deinde illum locum obstrueret diligentibus Deum: Nam difertè Hilarius Caluinum cõdemnat, cum ^z ait, *Lazaro in Abraha finibus latante* ^z 10. Trinit. p. 195 *infernum Chaos Christus timeret.* Item. *Dominus communionem ei, Latroni, paradisi pollicetur, tñ Christum in inferis sub panali errore conclusis.*

DE CHRISTO

*Tertius error de descensu, probaturque
inferos esse loca subterranea distincta
à sepulchris.*

CAP. IX. & X.

Cap. 9.

^a in 27. Matth.

^b in 2. Actor.

VCERVS,^a & ^b Beza con-
tendunt. i. nomine inferni,
intelligi in scripturis sepul-
chrum. 2. in inferis non fuisse,
sed in cœlo sanctos ante
Christi mortem. 3. descensum
Christi ad inferos nihil esse

aliud, quam sepultum fuisse. Sed inferos esse
loca subterranea, à sepulchris distincta, Pro-
batur.

Cap. 10.

Primò, ex nomine: nam Latine, infernus, non
dubium est quin sit nomen à sepulchro distin-
ctum, significans aliquid nobis inferius, nihil
est autem infra nos nisi centum terræ, ac loca
subterranea. Græcè est *ᾅδης*, quod significare lo-
cum infra nos longè distantem, patet ex illâ an-
titithesi, ^c *Et tu Capharnaum usque ad cœlum exal-*

^c Mathæi. 11. v. 23.

καὶ σὺ καφarnaὺμ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψω-
θήσῃ ὡς ᾅδης καὶ ὡς
ἐβελαιήθη.

^d v. 22. ἀπέθανε δὲ

καὶ ὁ πλάσιος ἢ ἐτα-
φῇ. Mortuus est au-
tem *ἔ* diues, *ἔ*
sepultus est v. 23.

καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ πάρεσ-
τες ὀψιθαλμοὺς *ἔ*
ἐν inferno eleuans
oculos.

taberis ? usque ad infernum descendes, vult enim
Dominus dicere illam urbem tam profundè
descensuram quam altè videbatur exaltata, qua-
si in cœlo. Item Luc. 16. ^d diues dicitur sepultus
ἐν τῷ ᾅδῃ. At animæ non sunt cum corporibus in
sepulchris. Plato 2. de Republica ait ἐν ᾅδῃ δὴ
διώσμεθα in inferno rationem operum nostrorum
reddemus, quod certè non fit in sepulchro. Et
Lucianus ait, *ᾅδῃ*, esse locum sub terrâ profun-
dum. Quare imperitè dixit Beza *ᾅδῃ* ordina-
tiè pro sepulchro sumi, nonnumquam pro lo-
co damnatorum, nam *ταφος* est sepulchrum
Græcè. Infernus Hebraicè est, שְׁאוֹל *scheol*, si-

gnificans voraginem, & ordinariè locum animarum subterraneum, & rarò sepulchrum, vel nusquam. Genes. 37. ^c Descendam lugens ad Filium meum ad Infernum. vbi vox לֵאמֹר nequit pro sepulchro accipi: putabat enim Iacob filiū suum deuoratum à bestia, & proinde caruisse sepulchro. Item Numer. 16. ^f Descenderunt in infernum viuentes, intelligunt ^g Epiph. ^h & Hierony. doctissimi Hebraicè de loco damnatorum. Item Psal. ⁱ 138. & Isaia ^k 14. Quare septuaginta לֵאמֹר vbique vertunt אֵשׁ non גֵּהֶנְנוֹם. Hieron. Infernum, nusquam sepulchrum, Chaldaeus גֵּהֶנְנוֹם gehinnom, gehennam: R. ^l David. R. Leui, ^m & ⁿ Abenezra per לֵאמֹר exponunt locum animarū subterraneum. Imò etfi Caluin. velit interdum accipi pro sepulchro, vt plurimum tamen pro statu damnatorum. Propterea falsum est, vbique accipi pro sepulchro, vt fingit Beza, qui aduersus ^o Castalionem, per infernum intelligit sepulchrum, aduersus ^p Brentium defendit inferos esse verè loca subterranea, mira contradictione.

Secundò, rogabant dæmones Christum, ne mitteret eos in abyssum: quæ nequit esse sepulchrum, nec enim dæmonibus parantur sepulchra, aut erit aliquid spiritual. vbique diffusum, sicut vult Brent. nec enim petijissent non mitti in abyssum cum iam in eo essent: restat ergo, vt sit profundissima vorago subterranea.

Tertiò, Philipp. 2. ^r vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & ^s infernorum. Apocalyp. 5. Omnem creaturam quæ est in cælo, & ^t super terram & sub terrâ, καὶ οἱ ἐν τῇ γῇ, & οἱ ἐν τῇ ὑπὸ τῇ γῇ, &c. At hi qui sub terrâ dicuntur nequeunt esse cadauera: cum hæc nec genu flectant, nec Deum laudent: igitur erunt

^c v. 35. [Marcus Marinus Brixianus in suo Thesaurò lingue Hebraicæ intitul. Arca Noe edition. 1593. ait in אֲבַדְדֹן Abaddon significare propriò infernum scheol purgatorium: at in liter. ^d vult scheol Metaphor. sātum infer. ^e purgator. significare. propriò sepulchrum, sed non aliud de probat quam vbi habemus infernum in scriptura ipse veritit sepulchrum.

^f v. 33.

^g in Ancorato longè à medio.

^h in 4. ad Ephes.

ⁱ vers. 8.

^k vers. 15.

^l in Psal. 9. ad illud

Conuertantur peccatores in infernum

^m in 15. Prouerb.

ⁿ in Psal. 138.

^o lib. de sua & illius versione Testamenti noui.

^p lib. de omni præsentia carnis Christi.

^q Luca 8. v. 31.

^r v. 10. ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ^s vers. 13.

DE CHRISTO

spiritus, in locis subterraneis inclusi.

† cap. 31.

✓ cap. 45.

x 2. contr. gentes.

y in 4. ad Ephes.

z orat. 1. de Resur-
rect. Domini.

* in 14. Isaia.

b cap. 24.

c 42.

Quartò ex PR. Iren. ^t lib. 5. Tertull. in ✓
Apolog. quò vocat infernum, arcani ignis sub-
terraneum thesaurum. Cyrill. ad med. de rectâ
fide ad Theodos. ^x Arnob. ^y Ambros. ^z
Nyssen. ^a Hierony. *Dicimus (inquit) quod in-*
fernus sub terrâ sit. August. ^b 2. Retract. Gregor.
^c 4. Dialog. &c.

Quintò, Ratione. nam consonum est, vt lo-
cus damnatorum longissimè distet à loco bea-
torum nimirum cœlo, à quo longissimè distat
centrum terræ.

*Animas piorum non fuisse in cœlo ante
Ascensionem Christi.*

CAP. XI.

PRIMO, quia inauditum est in
Ecclesia, antea fuisse in cœlo.

Secundo, pius erat tam Iacob,
quam Ioseph, & tamen vtrum-
que descendisse ad inferos, scrip-
tura docet.

Tertio in eadem voragine fuisse infernum
damnatorum, & sinum Abrahæ, quamvis cum
magna intercapedine, patet ex ^a Luc. 16. quò
Abraham ad diuitem damnatum ait, inter vtrū-
que magnum hiatum esse, id enim significat
χάσμα. Ex quo apparet nihil solidi inter eos in-
teriectum fuisse.

Quarto, anima ^b Samuelis apparens Sauli de
terra ascendere visa est, si enim dæmon in eius
apparuiisset formâ, non esset in textu, ^c *Cum vi-*
disset mulier Samuelē. ^d *intellexit Saul, quod Samuel*
esset: sed putauit vel cogitauit. Deinde ^e in Ec-
clesiastico ponitur in Samuelis laudibus, quòd

^a vers. 16.

^b 1. Reg. 28.

^c vers. 12.

^d v. 14.

^e cap. 46. v. 23.

LIBER QVARTVS. 165

prophetauerit, mortuus, & annunciauerit Regi ventura & quidem contingentia, quæ diabolus ignorat, hancque sententiam sequuntur ^t Iosephus, ^s Iustin. ⁿ Basil. ⁱ Ambros. ^k Hierony. ⁱ August. &c.

Obiicitur Primò, non est credibile Samuelem subiectum fuisse Pythonissæ, quia artem magicam confirmasset. 2. non passus fuisset se adorari. 3. Non dixisset. *Cras tu, & filij tui mecum eritis.* Saul enim, non erat futurus in limbo. 4. quia negauerat Deus responsum Sauli per oracula, & somnia. Non est ergo verisimile dedisse per Pythonissam in persona Samuelis. Ad 1. Samuelem venisse iussu Dei, non Pythonissa præuenit enim incantationem, vnde turbata fuit Pythonissa. Ad 2. illam adorationem non fuisse latræ, sed dulci, vel ciuilib. Ad 3. non significari eritis mecum in limbo, sed sub terra, id est mortui eritis. Ad 4. se voluisse Deum ostendere iratum, non respondendo quando interrogabatur, & respondendo quando non interrogabatur.

Quintò, ^m *Tu autem in sanguine Testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.* At cœlum per lacum nequit intelligi, neque in cœlo sunt vincti, neque è cœlo suos Christus eduxit

Vult ⁿ Calvin. per lacum intelligi. profunditatem captiuitatis Babylonicæ, sed in ^o verbis proximè præcedētibus ponitur vaticinium de Christo, inde fit ad eum Apostrophe, *Et tu in sanguine, &c* Deinde in quo sanguine Testamenti, liberati sunt Iudæi de Babylone?

Vltimo ex PP. Irenæo ^p lib. 5. Tertull. 4. in Marcion. ^q Orig. Cyrill. cathech. 4. Hilar. 10. Trinit. Basilio in psal. 48. Athanas. Epistol. ad Epitectum ^r Epiph. ^s Ambros. ^t Hieron, &c.

^f 6. antiq. 15.

^g Dialog. cū Tryph. explicans illud Psal.

21. *serua me ex ore leonis.*

^h epist. 80.

ⁱ in 1. Lucae.

^k in 7. Isaia.

^l de curâ pro mortuis cap. 15.

^m Zachar. 9. v. 11.

ⁿ 2. Instit. 16. § 9.

^o v. 9. cap. 31.

^p cap. 31.

^q in 5. ad Rom.

^r hares. 46.

^s 3. de fide 3.

^t in 9. Zachario.

*Christum ad inferos verè descendisse,
ex scripturis.*

C A P. XII. & XIII.

Cap. 12.

^a v. 40. ὡς περ ὡν
ἰονῶς ἐν τῇ κοιλίᾳ
τῆς κηλῆς τρεῖς ἡμέ-
ρας, καὶ τρεῖς νύκτας.
οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἐν τῇ κοί-
τι τῆς γῆς.

^b in 2. Iona.

^c Act. 2. vers. 27. ἡ ψυχή μου ἐν
χειρὶ κυρίου, καὶ ὁ
κύριός μου ἐν
χειρὶ τοῦ κυρίου.

^a v. 1. & 11.

^c Act. 2. vers. 31.
ὁ δὲ ἰσχυρὸς αὐτοῦ
ἐκείνου διαφθορῶν.

^f in Psal. 15.

^g epist. 99.

^h in 2. Act.

PRIMO, ^a Math. 12. Sicne
fuit Ionas in ventre ceti tribus
diebus, & tribus noctibus, sic
erit filius hominis in corde terræ:
At cor terræ non est mors,
aut sepulchrum: sed ut ait ^b
Hierony. Sicut cor in medio est
animalis, ita infernus in medio terræ esse perhibetur.

Secundo, ^c Non derelinques animam meam in
inferno, vertit equidem Beza, non derelinques ca-
daver meum in sepulchro. Sed obstat vox, ψυχῇ,
quæ semper pro animâ, & ἄδης, pro inferno su-
mitur. Respondet ψυχῇ, posse usurpari pro cor-
pore tripliciter. 1. quia anima accipitur pro vitâ,
at corporis respectu, vita videtur obruta sepul-
chro. 2. ex anima potest intelligi totum compo-
situm, ex composito pars altera, siue cadauer.
Et sic erit idem ac dicere non derelinques ca-
daver meum. 3. qui ψυχῇ & ὄψις Hebræum idem
significant, At Nephesc inuenitur acceptum pro
cadauere ^d Levit. 21. Sed quamvis anima acci-
pi posset aliquando pro corpore, non tamen
hîc, nam subiungitur de corpore, ^e Nec caro
eius vidit corruptionem. Deinde ἄδης, sumitur pro
inferno, corpus autem Christi, non fuit in infer-
no, sed anima: denique de animâ, & inferno
hunc intelligunt locum. ^f Hierony. ^g August.
^h Beda & alij.

Ad 1. licet anima accipi possit pro vitâ, non
tamen pro cadauere: cum in eo sit priuatio vitæ,
vnum enim contrarium, nequit pro alio sumi.

Ad 3. non posse partem (siue totum sub ratione vnus partis) pro aliâ parte sumi. Quis enim ferret dicentem pes est homo, homo oculus. Ergo pes est oculus, vel homo pedibus videt, tum quia hoc non patitur vsus loquendi, [tum quòd ideò pars ponitur pro toto, & totum pro parte, quia pars est totius & totū cōtinet partē, at vna pars non est alterius partis, aut se mutuò continent.] Ad 3. negatur, quia *Nephefc* est generalissima vox, significans sine vllò tropo, tam animam, quam animal, imò & ¹ corpus: vnde semper ferè adiungitur adiectiuo viuens. At ψυχῇ proprie animam tantum significat. Deinde quidquid sit *Nephefc* vt opponitur carni, non potest summi pro carne: At anima in hoc loco opponitur carni.

Tertiò, ^k *Ne dicas in corde tuo, Quis descendet in abyssum, id est Christum à mortuis renouare.* Igitur post mortem fuit in abyssu Christus: per abyssum verò nequit intelligi status damnatorum. Nam in illo statu, secundum Caluin. fuit viuens Christus, hic autem agitur de loco, vbi erat, cum esset mortuus, neque sepulchrum, vt patet sup. maximè cum hic abyssus opponatur czelo.

Quartò, ¹ qui ascendit, ipse est & qui descendit in inferiores partes terræ, quas non esse simpliciter terram, vt vult Marloratus, neque sepulchrum, vt Beza fingit, inde constat 1. quia Hiero. Ambros. Chrys. Theoph. de inferno exponunt 2. quia inferior pars terræ, significat vnā partem aliis inferiorem, non ergo superficiem terræ aut sepulchrum. 3. quia sequitur, vt adimpleret omnia, id est, vt præsens visitaret omnes partes Regni, quarum vna est ea, in quā spiritus infra terram, in nomine Iesu flectunt genu.

Vltimò. 1. Petri 3. *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est iustus, &c.* ^m in quo hi qui in carcere erant spiritibus veniens predicanit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patien-

¹ Num. 19. v. 19.

^k Rom. 10. vers. 6. μή εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὑψανόν, ταῦτά χριστὸν κατὰ γαλιλ. vers. 7. ἢ τίς κατὰβήσεται εἰς τὰ ἄβυσσους, τὸν τῆς χριστοῦ ἀνεκρῶν ἀναγλιῖν.

¹ Ephes. 4. vers. 9. τὸ δὲ ἀνέβη πῖ βῆεν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη ποσσῶν εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, v. 10. ὁ κατὰβὰς ἑαυτοῦ βῆεν καὶ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν ὑψανῶν ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.

Cap. 13.

^m vers. 19. ὃν ᾤκησεν καὶ πῖς ἐν φυλακῇ

DE CHRISTO

πνεύμασι πνευδὶς
ἐκέρυξεν. v. 20. ἀ-
πενδύσας ποτε, ὅτε
ἀπὸ ἐξιδίχατος ἡ τῆ
θεοῦ μακροθυμία, ὅ
ἡμεῖς τοῖς.

v. 6. εἰς τὸ πνεῦμα
καὶ τοῖς ἐν ἀγγελίᾳ.
ἵνα κρινώσιν ἡμῶν καὶ
ἀνδρώπων ἀρετῶν, ζῶ-
σι δὲ καὶ διὸν πνεύ-
ματι.

• Epist. 99.

P vers. 22. cap. 3.
ὅς ἐστιν, ὃς διέξω τῆ
θεοῦ πνευδὶς εἰς
ὁρανόν. Quis est in
dextera Dei profe-
ctus in calum.

q vers. 5. cap. 4.
ὅς ἐπορεύσονται λόγον
τῶν ἐπίμας ἐχρηστί-
αν ζῶντες καὶ νε-
κροῦς.

† ut patet ex tract.
in Psal. 85. & 20.
Cicut. 15.

tiam in diebus Noe, & cap. 4. Idè, & mortuis præ-
dicatum est Evangelium ut iudicentur, & quidem
secundum hominem in carne, vivant autem secundum
Deum in Spiritu.

Aug. ° & Beda per hæc verba intelligūt præ-
dicationem, siue inspiratione, siue externo
ministerio factam, temporibus Noë, illis ho-
minibus à Christo Deo. 1. quia non videtur ra-
tio, cur in inferno Christus prædicauerit solis
hominibus tempore, Noë cum tot alij essent 2.
quia videtur absurdum prædicasse in inferno
Christum 3. quia limbus in quo pij erant, erat
ab inferno remotissimus. Igitur si prædicauit in
inferno, solis certè damnatis, & quia non sine
fructu, aliquos ergo conuertit.

August. tamen non adeò placuit hæc inter-
pret: cum fateatur se hunc locum non intellexisse: refellitur ergo 1. quia contra communem
sent. PP. 2. quia in textu Petri distinguitur spi-
ritus, contra carnem, &c. proinde non videtur
aliud significare, quam animam. 3. Verbum
πνευδὶς veniens, siue profectus non posset nisi
metaphoricè sumi, cum repetitum, P paulò
infra, accipiatur proprie 3. quia est admodum
loqui obscure, ex industriâ poni carcerem pro
corpore viuenti, sine vlla explicatione 4. dicitur
Christus mortuis prædicasse, præcedens autem
sententia, q reddent ratione m ei qui paratus
est iudicare viuos, & mortuos: accipit mortuos
corpore, ergo & subsequens 5. nulla apparet
ratio secundum sent. August. cur hæc dixerit
Petrus.

Ad 1. & 2. Respons. ex verâ sententiâ patet.
ad 3. cognouisse postea † August. sinum
Abrahæ in inferno esse. Beza ita exponit, Chri-
stus in spiritu, id est, deitate veniens prædicauit
aliquando, scilicet tempore Noë, spiritibus qui
nunc in carcere sunt: 1. quia tantum fit mentio
incredulorum, quibus nihil profuisset prædica-

zio in inferno. 2. quia nihil dicitur de liberatione animarum: Hæc sentent. quatenus non differt à primâ refutata est, quatenus per carcerem admittit infernum, eam admittimus. Ad 1. fieri mentionem eorum qui increduli aliquando fuerant, sed non cum prædicauit eis Christus. Ad 2. prædicationem Christi nihil aliud fuisse quam nuncium liberationis.

Caluia. ^s intelligit, Christum prædicasse per efficaciam, non præsentiam, spiritibus defunctorum, bonis scilicet, qui in carcere. i. cælo, erant eos latificando, & malis, id est, qui increduli fuerant eos terrendo. Refellitur 1. quia iidem sunt, & qui in carcere, & qui increduli, vt patet ex Græco: si ergo boni erant in cœlesti speculâ, vt vult Caluinus nomine carceris, & mali quoque erant ibi, vel si mali in inferno, & boni quoque: vnde seipsam destruit hæc sent. 2. per spiritum nequit intelligi efficacia quia ille carni opponitur, & profectio Christi in textu notat mutationem de loco ad locum.

Vera ^t sententia est, Christum prædicasse in inferno, omnibus bonis spiritibus: exprimi verò eos qui temporibus Noë increduli fuerant, quod maius dubium esset, num ex tanto numero per diluuium consumpto, aliqui pœnitentiam egissent: qui etsi iudicentur secundum homines in carne, quia corpora eorum aquis necata sunt, viuant tamen spiritu, secundum Deum: videturque respexisse Petrum ad illud Isai. à ^u Iustino citatum: *Commemoratus est Dominus Sanctus Israël mortuorum suorum qui dormierant in terrâ sepultionis, & descendit ad eos Euangelizans salutem, qui est ab eo vt saluaret eos.*

2. Instit. 16. §. 9.
& in Psychopann.

Clemen. Alex.
6. Strom. Epiph.
heresi 77. Hilar.
in Ps. 118. Ath. ad
Epistest. ad med.
τὸ πᾶν ὡς ἂν ἔν
μνημῖον τεθνήσκον
τὸς λόγος ἐπὶ τοῦ θανάτου
χωρεῖται αὐτῷ κη
ρῶσαι καὶ τοῖς ἐν θανάτῳ
πνεύμασιν.

u Dialog. cum
Tryph. & Iren. 3.
cap. 23. ita Bellarm.
[verum Iustin. ex
Hieremia citat &
Fouardetius in Ire
neum arbitratur
positum Isaiam pro
Hieremia in Ireneo
sup. Nam ipse Iren.
4. cap. 39. citat eund.
locum ex Hierem.]

Probatur ex PP.

CAP. XIII.

^a cap. I.^b sub Innocent. 3.^c 5. in fine.^d 6. Strom.^e Homil. 15. in Genes.^f cap. 12.^g Hieros. catech. 4. Alexand. de recta fide ad Theodos. circa medium.^h lib. de incarnat.

qui incipit Mos p̄y hominis. πείσθητι

ἐν, ὅτι ὁ ἰσθαι ἡμῶν

ἀνθρώποι, ὅτι ἡ ψυ-

χή, &c. ἡ μόνον ἰφ

ἡμῶν τῶν, διὰ νυμ-

των, ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτὸς

τῷ θανάτῳ τῷ χριστῷ

ἰδέναι. τὸ μὲντοι,

μῆχοι τῆς φθάρ, ἡ

ἡ μῆχο ἀδ' διαβῶλ. διὰ τῶν δὲ ὁρῶν τῶν πᾶσιν

πολλῶ μῆτῳ.

ONCIL. Tolet. ^a 4. Descendit ad inferos, ut animas que illuc tenebantur erueret. ^b Lateranense 4. cap. 1. Ignatius ep. ad Trallian. Descendit ad infernum solus, regressus cum multitudine. Iustus in Dialogo cum Tryph. Irenæ. ^c CumDominus in medio umbræ mortis abierit, ubi anima mortuorum erant. ^d Clemens, Origen. ^e Vnigenitus filius pro salute mundi usque ad inferna descendit, & inde protoplastum reuocauit. Euseb. ^f 4.demonstrat. vterque & Cyrill. Athan. ^h Credite animam interiorem hominem esse, &c. cum non

solum nobis, sed etiam in Christi corpore id pateat, corpore non ultra sepulchrum delato animâ ad inferos penetrante, loci ingenti intervallo discriminatis, &c.

ⁱ Basil. ^k Nyssen. ^l Nazianz. ^m Epiph. ⁿ Chrysost. ^o Theodoret. Damasc. Ex Latinis Tertullian. ^p Si Christus descendit in inferiora terrarum ut illuc Patriarchas & Prophetas compotes suifaceret habes & regionem inferorum subterraneam credere. Hyppolit. orat. de Antichristo. Cypria. ^q Passus est Rex illudi, & vitâ occidi descendensquead inferos captivâ ab antiquo captivitatē reduxit. ^r Hilari. ^s Philastrius, ^t Ambros. ^u Hiero-nimo. ^v in Ancorato ante medium. ^w in Psal. 15. ^x lib. de animâ c. 32.^y Serm. de unctiōe Chrismatis. ^z in Ps. 138. ^{aa} Lib. de hares. ^{ab} 3. de fide 3. ^{ac} in 4. ad Ephes.^{ad} cap. de descensu ad inferos. ^{ae} 3. de fide 3. ^{af} in 4. ad Ephes.^{ag} orat. 1. de Paschate. ^{ah} in Psal. 44. ^{ai} orat. 1. de Resurr.^{aj} hom. 2. de Symbolo ^{ak} in Psal. 15. ^{al} lib. de animâ c. 32.^{am} Serm. de unctiōe Chrismatis. ^{an} in Ps. 138. ^{ao} Lib. de hares.^{ap} cap. de descensu ad inferos. ^{aq} 3. de fide 3. ^{ar} in 4. ad Ephes.

nymus Inferiora terra infernus accipitur ad quem Dominus noster saluatorque descendit, &c. Augustin. ^x Quis nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum. ^x Epist. 99. Secundum animam eum fuisse apud inferos aperte scriptura declarat. Leo serm. 1. de Resurrect. qui omnes ante annos vt minimum 900. floruerunt.

*Christum propriè, ac reipsa descendisse
ad Inferos.*

CAP. XV.

DVRANDVS ^a vult Christiani-
mam, descendisse ad inferos, non ^a 3. d. 22. q. 3.
secundum substantiam, sed per ef-
fectus quosdam. Differt à Caluin.
quod, id vocet descensum ad infe-
feros, quos reales admittit; quod dicat animas
Sanctor. ante Christum fuisse in limbo, & suam
sententiam, vt certissimam non asserat Duran-
dus. Refellitur autem:

Primò, quia scriptura & PP. simpliciter di-
cunt, Christi animam descendisse ad inferna, &
carnem sepulchro mansisse. At certum est pro-
priè carnem fuisse conditam tumulo, & anima
igitur, realiter ad inferna meauit.

Secundò, si per effectus solùm affuit. Igitur
& caro & sanguis qui emundat nos. 1. Ioan. 1.
ad inferos descenderunt, cōtra scripturas & PP.

Tertiò, anima Christi hoc modo fuisset si-
mul in cælo, terrâ, limbo. Cur igitur in Symbo-
lo non fit mentio nisi descensus ad inferos?

Quartò, sequeretur animam Christi, vel re-
dijsse eodem die, vel nusquam: nusquam, quia
ille effectus, scilicet illuminatio, Patrum semper
manet; eodem die, quia cum statim à morte
Christi hoc peregerit negotium illicò rediysse,

ad superos diceretur. Obijcit primo, animas solum esse in loco per operationem, nequeunt autem aliquid operari nisi in proprio corpore, vel per illud.

Secundò, non potuit anima Christi in eodem instanti esse in inferno, quo Christus mortuus est: fuisset enim in duobus locis. At illo instanti fuere beatificatæ animæ in limbo.

• *Luc. 23. v. 43.*

Tertiò, in illo triduo anima Christi fuit ^b cum latrone in paradiso, non fuit autem quoad locum, sed quoad effectum. Ergo pariter cum dicitur fuisse eodem tempore in inferno, non debet intelligi quoad locum.

Ad primum. i. non esse improbable animas esse in loco per suam essentiam. [1. si nequeunt operari nisi cum corpore, quomodo ergo anima Christi, fuit in inferno per operationem?] 3. etsi naturaliter, id non valeat præstari, posse tamen supernaturaliter: ut patet de Samuelis anima.

Ad 2. [potest negari maior, nam illud instans fuit quando animo cæpit non amplius esse in corpore: at quid prohibet eodem instanti potuisse esse in inferno relicto corpore? hoc enim non est nisi in vno loco, in vno instanti esse.] Ad minorem, quidquid sit de maiore, non fuisse necesse, ut eodem instanti beatificarentur.

Ad 3. potest negari pars posterior antecedentis: nihil enim aliud inde sequitur, quam animam Christi simul fuisse in cælo & inferno: id est, duobus locis, quod non repugnat virtute diuinâ fieri, Deinde negatur consequens. Nam paradysus, ut importat locum, propriè pomarium significat [ut autem gloriam beatorum, non includit essentialiter locum.] At infernus propriè & essentialiter rationem loci importat.

Soluntur

Soluntur dubia quedam.

CAP. XVI.

PRIMUM ad quæ loca inferni descēderit Christus. D. ^a Thomas vult in solum limbum descendisse præsentialiter, in aliâ per effectum, arguendo scilicet damnatos incredulitatis, & lætificādo qui purgabantur, probabilius est penetrasse omnes inferiores partes terræ, iuxta ^b Ecclesiastici: ita enim sentit maxima pars antiquorum ^c PP.

Secundum, an Christo fuerit aliqua pœna esse in inferno. ^d B. Thom. videtur affirmare. ^e Gaictan. videtur velle dolores mortis, in Christo durasse vsque ad resurrectionem ratione pœnarum quæ relinquuntur ex morte, quæ sunt præcipuè tres. 1. quod anima separata. 2. in loco sibi non conuenienti, 3. in sepulchro maneat.

Rectius contrarium ^f Bonauentur. quid enim pœnæ corpus incorruptibile habere posset in sepulchro? quid in inferno anima beata? [imò potius non mediocris exultatio fuit victrici manu spolia eleuare inferni, ac palam de inimicis triumphare.]

Tertium, quid contulit animabus iustis, descensus Christi ad inferos.

Respondeo, ^g contulisse essentialē beatitudinem 2. ^h educationem ex isto carcere.

Quartum, an præter animas in sinu Abraham, aliæ liberatæ sint.

Respondeo nullas damnatorum & infantium in Originali defunctorum peccato liberatas,

Tom. I.

Y

^a 3.p.q.52. ar. 2.^b cap. 24. v. 45.^c August. epist. 99.^d Fulgent. 3. ad Trasmund. 30. Cyrill.^e Catech. 4. Ambr. li. de myst. Pasch. &c.^f sup. ar. 1. & 3.^g in 2. Actor.^h in 3. d. 22. q. 4.^g Ecclesiast. sup. ^h consensus PP.

DE CHRISTO

hoc enim eorum statui pugnat. Ex purgatorio putat D. ¹ Th. eas liberatas, quibus purgationis tempus absolutum erat, vel ob peculiarem in Christi passionem cultum, dignas liberatione. Quamvis nullus esset error asserere omnes liberatas speciali beneficio Christi.

supr. art. 8.

LIBER QVINTVS
DE CHRISTO

Qui est,

DE MEDIATORE,
& eius merito.

*Secundam quam naturam Christus
sit Mediator.*

CAP. PRIMVM.

MEDIATOREM vocamus
eum, qui inter dissidentes ali-
quos, aut certè non coniun-
ctos, medium se interponit,
vt eos concordia, vel nouo
fœdere coniungat. Idque du-
pliciter, scilicet aut per sub-
stantialem mediationem, quomodo personali-
tas in Christo mediat inter diuinam humanam-
que naturam: aut per operationem quod con-
tingit quadrupliciter, 1. discernendo, & iudi-
cando causam: quomodo arbitri possunt dici
mediatores, talisque Christusque ab ^a Ambro-
sio vocatur, quod iudicaret fieri pacem posse, si
Deum ignosceret primùm, & homo deinceps
permaneret in fide. 2. referendo hinc inde pa-
cta: quomodo omnes internuntij vt Moyses ^b

^a in 2. cap. 1. ad
Timoth.

^b v. 5. & Galat. 3.
vers. 19.

X ij

^c *Hebreor. 9. v. 15.*

Et cap. 12. v. 24.

ac Malach. 3. v. 1.

^d *Rom. 8. v. 34.*

^e *1. Timoth. 2. v. 5.*

*ἅς θεὸς ἕως μισήτης
θεῶν, καὶ ἀνθρώπων,
ἁνθρώπος χριστὸς ἡ-
σους. homo Christus
Iesus v. 6. ὁ θεὸς
ἑαυτὸν ἀνέλυτον
ὑπὲρ πάντων. pro
omnibus.*

^f *Magist. 3. d. 19. Et
alij ead. d. D. Thom.*

3 p. q. 26. ar. 2.

Deuteron. 5. ac ^c *Christus qui nobis voluntatem patris annuntiavit. 3. orando & supplicando parti vni pro alterâ, vt Christus qui* ^d *interpellat pro nobis, sed hi tres modi sunt illi cum alijs hominibus communes. 4. soluendo & satisfaciendo vni parti pro alterâ. Et hic modus propriè omnino conuenit Christo, iuxta illud,*

^e *Vnus mediator Dei* *Et* *hominum Iesus Christus qui dedit semetipsum redemptionem pro multis.*

Est autem sententia ^f *Catholicorum communis, ipsum quidem Mediatorem, siue principium quod operabatur opera mediatoris non fuisse Deum humanatum siue Verbum incarnatum: principium tamen quo operabatur, fuisse humanam naturam non diuinam. Repugnant huic sententiæ duo errores.*

Refutatur error Stancari de Mediatore.

CAP. II.

PRIOR Francisci Stancari videtur, qui lib. de Trin. in confutatione 2. Epist. Tigurmorum, ait, in abstracto humanam naturam esse mediatricem & conciliatricem in Christo, vbi videtur totum opus ipsi naturæ tribuere (quasi per se existat & agat) nihil supposito diuinæ. Refellitur.

Primò quia inde sequitur naturam humanam in Christo per se existentem esse, ac suppositum dicere à diuino distinctum: nam operationes sunt suppositorum.

Secundò opus Mediatoris præcipuum fuit passio Christi. Hæc autem ipsi Deo tribuitur in ^a *Scripturis, atque ideò necesse est illi conuenire ratione saltem suppositi.*

Tertiò. ex PP. ^b *Basil. Si homo nos redimere non potest, qui nos redemit non est homo.* ^c *Nazianz.*

^a *Actor. 20. v. 28.*

Et 1. Corinth. 2. vers. 8.

^b *in illud Psal. 48.*

frater non redimet.

^c *orat. 2. de Pasch.*

circa finem.

LIBER QVARTVS. 171

Indigebamus vt Deus carnem assumeret, & mortem subiret, vt viueremus. ^d Cytill. *Ex confesso salutaris est mors Christi, sed si non esset Deus, quomodo ipse, & solus sufficeret, ad hoc vt esset pretium.* Augult. ^e *Neque per ipsum liberaremur vnum Mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, nisi esset Deus.* Lco. ^f *Nisi esset verus Deus, non afferret remedium.*

^a lib. de recta fide
^{ad} Reginas cum tra-
stat illud 1. ad Ti-
moth. C. 2. Vnus
Deus, vnus media-
tor Dei & hominū,
&c.

Obiicit Stancarus in Epist. & Agathonis negari opus personale, & affirmari naturale in Christo. i. tribuuntur opera Christi naturis non personæ.

^e in Enchirid. cap.
108.
^f Ser. 1. de natali
domini.

Respondeo, non negare Agath. opera Christi esse opera personæ, sed in Christo vnum esse opus, sicut est vna natura, sed duo esse opera vult sicut duæ naturæ sunt.

& lecta in 6. Conc.
act. 4.

Refellitur error Lutheranor. Calvinistar. de Mediatore ex scriptura.

CAP. III.

RROR posterior, est ^a asserentium Christum secundum vtramque naturam exercere officium mediatoris, vnde Stanislaus ^b Sarnicius in publico colloquio, ita scribi iussit, *Est Pontifex, & Sacerdos diuina natura, sacrificium verò humana.* Refutatur. Nam Paulus 1. Timoth. *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Quare addidit, homo, nisi ad exprimendam naturam, secundum quam Christus est mediator. Præterea, distinguit Paulus Mediatorem à Deo, at Christus tantum secundum humanam naturam distinguitur à Deo.

^a Calvin. Epi. duabus ad Polonos Ministri Tigurini in epistem duab. ad Polon. Kemnit. lib. de duabus natur. Melanch. in locis cap. de filio & liber Concordiæ. pag. 556. & 645.
^b teste Stancore lib. de Trinit. & Mediator.

Respondent distingui mediatorem à Deo

DE CHRISTO

patre, aliàs si per Deum intelligerentur tres diuinæ personæ, esset quaternitas. Sed falluntur, nam per vnum Deum, intelligunt Trinitatem c Chrysof. Occum. Theophyl. & ratio conuincit. Nam non solus pater, sed tota Trinitas erat infensa humano generi. Ad argu. respond. non sequi quaternitatem, quòd idem Christus propter duas naturas, & numeratur inter personas Trinitatis cui debetur satisfactio, & ipse simul est qui satisfacit.

Refellitur ex Patribus.

C A P. IIII.

a in Apolog. pro 12. capitibus contra Oriētales ad obiect. contra 10. cap. siue Anathematismum in fine.

Y R I L L. ^a Audiens quod dictus est sacerdos, propter humanitatem erubescisne. Deinde quomodo non admiratus es, quod non secundum sacerdotum morem alteri fecerit sacrificij modum, sed sibi ipsi potius, & Patri.

Non potest autem vnus & idem vt idem sacrificium offerre, & accipere, sed accepit sacrificium vt Deus, ergo non offert vt Deus. Chrysof. ^b Quid est Mediator; Mediator non est Dominus rei, cuius est Mediator, sed est alia quidem res, Christus autem secundum formam Dei, est Dominus. Ergo secundum formam serui Mediator. August. ^c Christus in forma Dei equalis patri, in formâ serui Mediator Dei & hominum Item, ^a unde verus ille Mediator, in quantum formam serui accipiens, Mediator effectus est Dei & hominum: cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat: cum quo vnus est Deus, tamen in formâ serui sacrificium maluit esse. Fulgent. ^c Hic in humanâ naturâ Mediator Dei, & hominum factus est.

b in 9. ad Hebr.

c 1. Trinit. 7.

d 10. Ciuil. 20.

e lib. de Incarnat. & gratiâ Christi cap. 13.

2

—

o
c,
at
b
a
it

—
2
—
2

2
—
c

—
—
—
—
t
—
1
—
1
—

—
a
b
c

^a Ioan. 10. v. 15.
πλὴ ψυχῶ μου π-
θῆμι ὑπὲρ τῶν προ-
βάτων.

^b Tract. 47. in
Ioan.

^c 2. Corinth. 5. v.
18. τὰ πάντα ἐκ
τῆ θεοῦ τῆ χά-
ριτος ἡμᾶς ἐαυτῶ
διὰ ἰησοῦ χριστοῦ.

^d v. 19. θεὸς ὡς ἐν
χριστῷ κόσμον κα-
τέλλασσεν ἐαυτῶ.

^e Hebr. 4. vers. 14.
ἔχοντες ἀρχιερεῖς μί-
σαν διελλυδύειν τῆς
οὐρανης.

^f cap. 7. vers. 3.
ἀπατῶν ἀμήτωρ, ἀχ-
ρεαλόγητος.

PRIMA, ^a Ego pono animam meā (in-
quit Christus) Nemo autem habet arbi-
trium vitæ, & nec nisi Deus, ergo hæc
dicit, vt Deus.

Respondeo cum ^b Aug. ponere vitam, nihil
aliud esse quam mori, quod hominis siue carnis
est non verbi diuini, quamuis potestas ponen-
di illam ad libitum, & resumendi sit concessa à
Deo.

Secunda. ^c Omnia autem ex Deo qui nos reconcil-
liavit sibi per Christum. Item ^d Deus erat in Chri-
sto mundum reconcilians sibi.

Respondeo, aliud esse mediatorem, aliud re-
conciliare per mediatorem, qui enim offensus
procurat de mediatore ad reconciliationem,
non est mediator: ita Deus nos reconciliavit si-
bi, sed per mediatorem quem misit [Dicit etiam
potest nos reconciliasse sibi vt mediatorem,
sed ratione humanæ naturæ.]

Tertia, ^e Habemus pontificem qui penetravit cæ-
los ^f sine patre sine matre sine genealogia. Quæ ne-
queunt dici de Christo secundum naturam hu-
manam tantum, Dei enim solius est penetrare
cælos, & carere matre.

Respondeo hæc solum probare Mediatoris
personā esse diuinā: qui ratione diuinæ genera-
tionis caret matre, ratione humanæ caret patre,
cælosque penetravit. nam respectu diuinæ na-
turæ est ubique, & proinde caret motu.

Soluitur argument. ex Patribus.

CAP. VII.

PRIMUM, ^a Dionys. ait Christi ^a *ep. 4. ad Caium.*
 stum administrasse *θεωπνεω* ^a
θεωπνεω, operationem Dei viri-
 lem.

Respond. 1. ^b tria esse gene- ^b *ita Sophronius*
 ra operum Christi, purè diuina *orat. suâ qua legitur*
 vt creare; purè humana vt comedere, & mixta *in 6. Synod. act. 11.*
 scilicet in quâ concurrant deitatis, & humani-
 tatis sine confusione operationes, vt miracula:
 & de his Dionys. loquitur, sed huius generis
 non sunt opera mediatoris, quia omnia huma-
 na sunt. 2. dici *θεωπνεω* omnem Christi ope-
 rationem ratione suppositi, semper enim Deus
 homo operabatur.

Secundum proferunt ^c Irenæ. ^d Epiph. ^e *3. cap. 10.*
 Ambros. Theodor. in 2. pr. ad Timoth. docen- ^d *in Ancorato.*
 tes, mediatorem Dei & hominum, debuisse
 vtramque naturam in se habere.

Resp. loqui de mediatione substantiali, quæ
 necessaria fuit ad mediationem per operatio-
 nem. Nisi enim esset Christus Deus homo, non
 esset suppositum infinitum, & proinde nec eius
 opera infiniti pretij.

Tertium ^f August. Non mediator homo præter ^c *Homil. de ouibus*
 diuinitatem. Item, diuina humanitas, & humana *12. cap.*
 diuinitas mediatrix. & 9. Ciuit. 15. Quærendus
 est Mediator, qui non solum homo, verum
 etiam Deus sit.

Respon. loqui de personâ, quæ operi debe-
 bat dignitatem conferre, subiungit enim illo
 Ciuitat. loco. Nec tamen ob hoc mediator est, quia
 Verbum, &c. sed Mediator per quod homo.

Soluntur ex ratione obiectiones.

CAP. VIII.

^a in *Enchirid. cap.*
33.

PRIMA, renouare corda, & dare Spiritum sanctum, sunt opera Mediatoris. Nam teste ^a August. per mediatorem recipimus Spiritum sanctum, at hæc opera solius sunt Dei.

Resp. dare Spiritum sanctum meritorie esse mediatoris, non in ratione Dei formaliter, sed hominis: dare efficienter ut authorem doni, solius esse Dei: sed non in ratione mediatoris, sed eius apud quem mediator intercedit, si enim hæc donatio esset mediatoris, Trinitas esset mediator: quia hæc donatio fit à totâ Trinitate.

^b in 3. epist. ad
Galat.

Secunda, ante lapsum Adæ Christus fuit caput Angelorum, & hominum, Coloss. 1. *Primogenitus omnis creatura.* Igitur & mediator fuit, unde ^b Chrysost. August. Hierony. volunt per Christum mediatorem datam esse legem.

Admittitur anteced. nam fuit caput in quantum Deus est. Negatur consequens, nam vel loquitur Paulus de Christo secundum formam serui, vel si secundum formam Dei, nihil aliud vult, quam fuisse genitum à patre ante omnem creaturam. PP. verò citati loquuntur de mediatore materialiter, nimirum illam personam quæ postea futura mediatrix erat esse verum Deum & authorem mundi, ac legis.

Ostenditur Christum sibi aliquid meruisse.

CAP. IX.

ONSENTIUNT ^a DD. meruisse sibi Christum, corporis gloriam, & nominis exaltationem.

Philipp. ^b 1. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem

&c. propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen. Hebr. ^c Videmus Iesum propter passionem mortis gloriâ, & honore coronatum.

Respondeo, Caluin. his solùm significari Christum post passionem habuisse gloriam, non tamen vnam, alterius causam fuisse: sicut Lucæ ultimo. ^d Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam. Contra 1. quia & hic Lucæ locus potest pro nobis esse: idem enim est ac dicere oportuit vincere & sic triumphare. 2. non est similis ratio, nam in illo Lucæ non est dictio, propter, quæ causam ubique significat. 3. quia sicut exposuimus exposuerunt PP. ^e Chrysost. Extremam (inquit) Christus prestitit obedientiam, propterea accepit & supremum honorem. Ambros. in 2. Philipp. ^f August. humilitas claritatis est meritum, claritas humilitatis præmium, sed hoc factum est in forma serui, & Cyr. ^h Basil.

^a 3. d. 18.

^b v. 8. ἱερατεῖαν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπὸ τοῦ μαχρὸς θανάτου, θανάτου δὲ σώσεως. v. 9. διὸ & ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν, & ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα.

^c vers. 9. βλέπομεν ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τῷ θανάτῳ δέξαι & πρὸς ἑσφαιώμενον.

^d v. 26. ἵδμεν παθεῖν τὸ χρεῖσθαι & εἰσιλθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ.

^e homil. 7. in epist. ad Philippenf.

^f Tract. 104.

^g 3. Thesaur. 2. iuxta Bellarminum.

^h 4. in Eunom.

Soluuntur arg. Caluini.

CAP. X.

RIMVM, quid opus fuit descendere vnicum Dei filium vt sibi aliquid noui acquireret.

Respondeo, descendisse non vt acquireret, sed homo fieret, imò

hominem fieri, est ipsum descendere Dei. At postquam descenderat aliquid acquisivit sibi, in forma quam assumpserat.

Secundum, gloria corporis sequitur per se ex gloriâ animæ, at accessorium non cadit sub merito [sive gloria animæ non fuit sub merito, ergo neque gloria corporis.]

Respondeo, 1. gloriam corporis non videntur absolute accessoriam: sequitur enim ex gloria animæ secundum Dei determinationem, & meritorum congruentiam. 2. nihil prohibet aliquid duobus modis deberi ac gloriam corporis debitam, & ratione redundantem animæ, & ratione præmij.

^a v. 32.

^b vers. 6.

^c vers. 9.

^d v. 19.

Tertium, ^a Rom. 8. ^b Isaïæ 9. ^c Zachar. 9. ^d Ioan. 17. dicitur Christus laborasse pro nobis.

Respondeo, in nullo legi horum, tantum intuitu nostrilaborasse: non fit autem mentio gloriæ Christi: quia nos fuimus causa sine quâ non fuisset passus.

^e v. 6.

Quartum, frigeret confirmatio illa amoris quam Paulus commendat Rom. ^e quinto.

Negatur, satis enim suam ostendit pater charitatem cum pro nobis tradidit filium, persona filij, suam, cum nihil ei utilitatis accessit: denique ut homo in quârum posset nos sine passione & morte, per alios actus saluare, & sibi mereri gloriam. Quod autem Christus non sui omnino oblitus fuerit, ut somniat Calvinus, patet ex his, ^f clarifica me pater claritate, &c.

^f Ioan. 17. v. 5.

Quintum, quibus meritis assequi potuit homo, ut iudex esset mundi, caput Angelorum, atque summo potiretur imperio?

Respondeo, nec hæc meruisse, nisi esse iudicem mundi ad quod, si non sufficiunt actus eius quomodo satis erunt ad redemptionem nostram?

175

PRIMI TOMI
TERTIA CONTRO-
VERSIA GENERALIS, DE
Summo Pontifice.

Quinque libris explicatâ.

INDEX
LIBRORVM, ET
CAPITVM TERTIÆ
Controuersia.

LIBER PRIMVS.

DE ROMANI PONTIFICIS
Ecclesiasticâ Monarchia.

Ex Præfat. Qui oppugnarint & defenderint
Papæ Primatum.

- Cap. I. & II. **D**E Optimo Regimine. Prima propositio. *Monarchiam simplicem, simplici Aristocratia & Democratia præstare.*
- III. Propositio secunda. *Monarchiam Aristocratia, & Democratia mixtam utiliore esse in hac vitâ monarchiâ simplici.*
- IIII. Propositio tertia. *Circumstantijs seclusis Monarchiam simplicem absolutè, & simpliciter excellere.*
- V. Debeatne regimen Ecclesiasticum esse monarchicum.
- VI. Prima propositio. *Ecclesia gubernatio non est Democratia.*
- VII. Secunda propositio. *Ecclesiasticum regimen non esse penes Principes seculares.*
- VIII. Tertia propositio. *Non esse Ecclesiasticum regimen præcipuè penes Episcopos.*
- IX. Quarta propositio. *Regimen Ecclesiasticum præcipuè Monarchicum esse.*

INDEX LIB. ET CAP. 176

- X. & XI.** Probatur Petri Monarchia ex Math. 16.
- XII.** Quis sit ille cui dicitur. Tibi dabo claves regni cælorum.
- XIII.** Quid intelligatur per claves, Math. 16.
- XIII I.** Soli Petro dictum, Pasce oues meas.
- XV.** Quid significet Pasce, Ioan. 21.
- XVI.** Per oues meas significari uniuersam Ecclesiã.
- XVII. XVIII. X. XX. XXI. XXI I.** Explicantur prerogatiue Petri ex scripturis.
- XXIII. & XXIII I.** Aliæ prerogatiue ex varijs authoribus.
- XXV.** Ex PP. probatur summa Petri potestas in Ecclesiã, quam significari per caput, & primatum absolute fatentur Aduersarij.
- XVI.** Diluitur argumentum ex comparatione Petri cum Iacobo.
- XXVII.** Soluitur argumentum ex comparatione Petri cum Paulo.
- XXVIII.** Refellitur obiectio ex 15. peccatis sancto Petro à Centuriastis attributis.

LIBER SECVNDVS.

De summo Pontifice.

- Cap. I. & II.** **P**etrum Romæ fuisse.
- III.** S. Petrum Romæ mortuum esse.
- III I.** Petrum Romæ vsque ad mortem Episcopum fuisse.
- V.** Soluitur Argumentum primum.
- VI.** Soluitur secundum.
- VII.** Soluuntur alia quinque argumenta.
- VII I.** Soluuntur alia octo.
- IX.** Soluitur decimum sextum.
- X. & XI.** Soluitur decimum septimum & decimum octauum.
- XII.** Romanum Pontificem Petro succedere in Ecclesiastica Monarchia, probatur ex iure diuino, & ratione successionis.

I N D E X

- XIII.** Probatur Primatus Romani Pontificis ex Concilijs.
- XIV.** Idem probatur ex testimonijs summorum Pontificum.
- XV. & XVI.** Ex Patribus.
- XVII.** Probatur ex origine, & antiquitate Primatus.
- XVIII.** Probatur ex autoritate quam exercuit Romanus Pontifex in alios Episcopos.
- XIX.** Probatur ex legibus, dispensationibus & censuris.
- XX.** Probatur ex vicarijs Pape.
- XXI.** Probatur ex iure appellationum.
- XXII. XXIII. XXIV. XXV.** Soluuntur de iure appellationum argumenta.
- XXVI.** Probatur Primatus R. Pontif. ex eo quod à nemine indicetur.
- XXVII.** Soluuntur argumenta Nili contra præcedens caput.
- XXVIII. XXIX. XXX.** Soluuntur obiectiones hereticorū.
- XXXI.** Probatur Primatus ex omnibus attributis Pontificis Romani.

LIBER TERTIVS.

De summo Pontifice : in quo tractatur
de Antichristo.

- Cap. 1. **D**E ipso nomine quod est Antichristus.
- 1 I. Antichristum certum quendam hominem futurum.
3. 4. 5. 6. 8. 9. Ostenditur Antichristum nondum venisse.
- X. De proprio nomine Antichristi.
- XI. De caractere Antichristi.
- XII. De Generatione Antichristi.
- XIII. De sede Antichristi.
- XIII I. De doctrina Antichristi.
- XV. De Miraculis Antichristi.
- XVI. & XVII. De Regno, & Præliis Antichristi.
- XVIII.

LIBR. ET CAP. 177

XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. *Refelluntur deliria hereticorum.*

XXIIII. *Refelluntur argumenta quibus probant alias Papam Episcopum amplius non esse.*

LIBER QVARTVS.

De potestate spiritali summi Pontificis.

Cap. I. **P**apam esse summum iudicem in controuersis fidei & morum.

II. & III. Prima propositio, De certitudine iudicij Papæ.

IIII. Secunda propositio.

V. & VI. Tertia Propositio, & Quarta.

VII. Soluuntur obiectiones.

VIII. De erroribus falso ascriptis Lino, Anacleto, Telesphero, Victori, Zepherino, Urbano, Pontiano, Cornelio, Marcellino Pontificibus Romanis.

IX. De Liberio & Felice.

X. De aliis septem Pontificibus.

XI. De Honorio.

XII. De aliis septem.

XIII. De Gregorio septimo.

XIIII. De ceteris Pontificibus.

XV. An summus Pontifex, ut Pontifex totius Ecclesie possit leges condere quæ obligent in conscientia & iudicare ac punire transgressores pœna spiritali.

XVI. Probatum posse Pontifices veras leges condere.

XVII. XVIII. XIX. XX. Soluuntur argumenta aduersariorum.

XXI. Soluuntur argumenta ex PP.

XXII. XXIII. XXIIII. Apostolos à Christo Iurisdictionem omnem accepisse, at Episcopos à Papa.

XXV. Soluuntur Argumenta.

Z

LIBER QUINTVS.

De potestate Pontificis Temporalis.

- Cap. I. **P**rima propositio. Papam non esse domi-
& II. num totius mundi.
- III. Secunda propositio. Papam non esse dominum
totius Christiani orbis.
- IIII. Tertia propositio. Papam non habere ullam
merè temporalem iurisdictionem directè de
iure diuino.
- V. Soluuntur argumenta.
- VI. & VII. Papam habere summam temporalem pote-
statem indirectè.
- VIII. Idem exemplis probatur.
- IX. Non pugnare cum verbo Dei, ut unus homo
sit princeps Ecclesiasticus & politicus si-
mul.
- X. Soluuntur argumenta.

DE TRANSLATIONE

ROMANI IMPERII.

S V M M A

LIBRI PRIMI.

Romanum Imperium à Græcis ad Francos,
summi Pontificis auctoritate
translatum.

Cap. I. Omplectitur contradictiones Illyrici in libro suo de Translatione Imperij.

II. Mendacia Illyrici.

III. Refelluntur Illyrici Prolegomena.

IIII. Imperium Romanum translatum à Græcis ad Francos summi Pontificis auctoritate, historicorum testimoniis probatur.

V. Confessione Principum probatur translatum Imperium à Græcis ad Francos per Rom. Pontificem.

VI. Idem asseritur testimoniis Pontificum.

VII. & IX. Neque immediatè à Deo, neque hereditario iure Imperium Carolo contigisse.

X. Non accepisse Carolum magnum imperij dignitate authore, S. P. Q. R.

XI. Non devenisse ad Germanos Imperium donatione Græcorum.

XII. Romanum Pontificem iure suo transtulisse à Græcis ad Germanos Imperium.

XIII. Solvuntur quæ supersunt Illyrici argumenta.

Z ij

IND. LIB. ET CAP.

LIBER SECVNDVS.

S V M M A.

Imperium Romanum de gente Francorum
Summi Pontificis autoritate ad
gentem Saxonum transiisse.

- Cap. I. **E**xprimatur successio Caroli Magni.
II. Othonem I. non autem Henricum fuisse
se primum Imperatorem ex gente Sa-
xonum.
III. Othonem I. à summo Pontifice Ioanne 12.
ad imperiū prouectum probatur ex historicis.
IIII. Soluuntur obiectiones Illyrici.

LIBER TERTIVS.

S V M M A.

Septem Electores Imperij à Romano Pon-
tifice constitutos.

- Cap. I. **E**lectores ante Gregorium 10. & Fri-
dericum 2. designatos.
II. Refelluntur obiectiones Onuphrij.
III. Electores Imperij non ab Imperatore scilicet
Othone 3. sed à Papa, id est Gregorio V.
electos, quamuis non negemus consensum Im-
peratoris.
IIII. Soluuntur obiectiones Illyrici.

EX PRÆFATIONE

*Qui primatum Papæ oppugnarunt
& qui propugnarunt.*

R I M I qui serio primatum Pō-
tificis Romani oppugnarunt, vi-
dentur fuisse Græci. ^a Ipsi enim
iam inde ab anno Domini tre-
centesimo octuagesimo primo
Episcop. Constantinopolit. (qui
antea nec quidem Patriarcha erat) tribus Pa-
triarchis Orientis antepone, & secundum à
Romano Pontifice facere voluerunt. Deinde
anno quadringentesimo quinquagesimo primo
parem Rom. Pontifici efficere ^b conati sunt:
temporibus verò Pelagij secundi, & Gregorij
Magni Episcopum Constantinop. appellare
cæperunt Oecumenicum, id est, orbis terræ uni-
versalem Episcopum.

Denique anno millesimo quinquagesimo
quarto, apertè pronunciarunt. Rom. Episco-
pum de suo gradu excidisse, ob additionē par-
ticulæ, *filioque*, ad symbolum Constantinop. con-
tra decretum Ephesinæ synodi. Et propterea
iam summum ac primum Episcoporum om-
nium, esse Pontificem Constantinopolit. Ex
Latinis, primi sunt vvaldenses, qui se ab obe-
dientia Romani Pontif. subtraxerunt, ^c exor-
ti anno millesimo centesimo septuagesimo.
Anno deinde millesimo trecentesimo, qui-
dam, qui ^d Fraticelli dicebantur, Petri autho-
ritatem in Romana Ecclesia iamdudum
cessasse, atque ad sectam Fraticellorum ef-

^a *ut intelligi potest
ex Concil. 2. Gene-
rali can. 5.*

^b *in Concil. Chal-
cedon. act. 16.*

^c *ut refert Reyne-
rius qui ante 300.
annos floruit.*

^d *de quibus Ioan-
nes Turrecremata
4. Eccl. p. 2. cap. 37.*

PRÆFATIO.

se translatum asserabant. Non diu post Mar-
 filius Paduanus, & Ioannes de Ianduno, non so-
 lum Episcopos, sed omnes etiam Presbyteros
 Rom. Pontifici pares esse contendebant. Circi-
 ter verò annum millesimum trecentesium
 nonagesimum, Ioannes viclef, & post eum
 Ioannes Hus contra primatum Papæ debaccha-
 ti sunt. Ad extremum Martinus ^c Lutherus &
 quotquot ^t hæretici postea secuti, affirmant
 Rom. Episcopum fuisse aliquando Pastorem,
 & Concionatorem Ecclesiæ Romanæ, atque
 vnum de cæteris non supra cæteros, nunc vero
 nihil aliud esse quam Antichristum.

Pro summi Pontificis autoritate, scripserunt
 ex Polonia ^s Stanislaus, Hosius Cardinalis, Ex
^h Gallia, Remundus Ruffus, & ⁱ Robertus Ar-
 borigensis. Ex Germania, ^k Ioannes Eckius,
 Ioannes ^l Faber, Ioannes ^m Cochläus, Gaspar
ⁿ Schatzgerus, & Conradus ^o Clingius. Ex
 Inferiori Germaniâ, Ioannes ^p Driedo, ^q Al-
 bertus Pighius, ^r Ioannes à Louanio, Iacobus
^s Latomus, Gulielmus ^t Lindanus, & Ioannes
^u Bunderius. Ex Anglia Thomas ^x vvaldensis,
^y Ioannes Roffensis, Reginaldus ^z Polus, Ala-
 nus ^a Copus, Nicolaus ^b Sanderus, & Thomas
^c Stapletonus. Ex Hispania, Ioannes ^d de Tur-
 recremata, Alphonsus ^e à castro, ^f Melchior
 Canus, Petrus ^g de Soto, Franciscus ^h Horan-

[•] lib. de potestate
 Pape.

[†] Melanch. lib. de
 potest. & primat.
 Pape (si tamen eius
 est) nomine Synodi
 Smalcadensis. Calu.

4. Instit. 6. Brent.
 confess. Witemberg.
 cap. de sum. Pon-
 tifice, &c.

[§] in explicatione
 Symboli cap. 26. &
 lib. de authorit.
 sum. Pontific.

^h lib. aduersus Ca-
 rolum Molineum
 pro summo Ponti-
 fice.

ⁱ 1. Tom. de vtrius-
 que gladij potestate.

^k libris tribus de
 primatu Petri.

^l in refut. lib. Lu-

theri de Pontific. potestate. ^m 4. Philippica. ⁿ in controuersis.

^o lib. 3. de locis communibus. ^p lib. 4. cap. 3. p. 2. de scriptur. & dogm. Eccl.

^q lib. 3. & 4. s. Ecclesiast. Hierarch. ^r de perpetua cathedra Petri prote-

ctione. ^s lib. de primatu Petri. ^t Panoplie. ^v compend. concertationum

tit. 3. ^x 2. doctrinal. fidei ar. 1. & 3. ^y refut. ar. 25.

^z lib. de summo Pontif.

^a dialog. 1. ^b libris de visibili Monarch. ^c 6. controuers.

^d 2. de Ecclesia. ^e lib. 12. contr. hæretic.

^f 6. de locis. ^g defensione sua confess. à cap. 74. ad finem.

^h 6. de locis Catholicis.

cius & Franciscus ¹ Turrianus. Ex Italia ^k D. ¹ *libris contra An-*
 Thomas, Augustinus ¹ Triumphus Anconita- *tonium Sadeelem.*
 nus, ^m Antoninus, Thomas ⁿ Caictanus, Ga- *item Gregorius à*
 spar ^o Cotarenus, ^p Thomas Campegius, & *Valencia in sua*
 Ioannes ^q Antonius Delphinus Ex Græcia ^r *Analyfi p. 7. & 8.*
 Gennadius Scholarius. ^k *Epist. contra*
Græcos.

¹ in Summa de Papa potest.

^m 3. p. tit. 22.

ⁿ de instit. *Et* author. R. Pontif.

^o de potest. R. Pontif.

^p lib. eiusd. tituli.

^q 1. *Et* 2. de Ecclesia.

^r in defens. capituli 5.

Z iij

LIBER PRIMVS.

DE ROMANI PONTIFICIS.

ECCLESIASTICA MONARCHIA.

Caput primum, & secundum,

De optimo regimine.

PRIMA PROPOSITIO.

Monarchiam simplicem, simplici Aristocratica & Democratia præstare.

Cap. I.

^a Artic. 3. polit. 5.
& lib. 8. Ethic. 10.

VBIVM esse non potest quin potuerit, & voluerit Christus, Ecclesiam suam optimo omnium regimine gubernari. ^a Tres autem sunt bonæ gubernationis simplicis formæ: Monarchia, vnius principatus: Aristocratia, regimen optimatum, & Democratia, populi totius imperium: quatuor verò formæ mixti regiminis, vna temperata ex omnibus tribus: altera ex Monarchiâ, & Aristocratiâ, Tertia ex Monarchia, & Democratia: Quarta ex Democratia, & Aristocratia. Nascitur autem quæstio, quæ sit harum omnium optima.

^b 4. Instit. 20. §. 8.

^c Præsertim si in toto terrar. orbe, aut in vniuersa Ecclesia constitutur ita. 4. Instit. 6. §. 9.

Calvinus ^b Aristocratiam, ex formis simplicibus: ex mixtis verò temperatam ex Aristocratiâ & Democratia, omnibus anteponit, ^c deterrimam omnium vult esse Monarchiam.

Cap. II.

At nihilominus nostrâ primâ propositionem

veram esse probatur.

Primò consensu omnium veterum scripto-
rum. Ex Hebræis: ^a Philo, *Illud* (inquit) *multos* ^d *lib. de confusione*
imperitare malum est, Rex unicus esto: non ad ciuita- *linguarum.*
tes & homines magis pertinet, quam ad mandum &

Deum.

Ex Græcis: ^e Iustinus, *Vnim* (inquit) *princi-* ^e *orat. exhortato-*
patus à bellis, disidiisq; solutus, ac liber esse solet. ^f *ria ad gentes.*
Athanas: *Vt* (inquit) *multitudo deorum, nullitas est* ^t *orat. aduers. Idola.*
deorum, ita quoque necesse est multitudinem princi-
pum id efficere, ut nullus esse princeps videatur. Vbi
autem non est princeps, ibi prorsus disturbatio nascitur.

Ex Latinis Cyprian. qui tract. de idolorum
vanitate, ex eo potissimum probat Deum esse
vnum quia Monarchia, sit optimum regimen:
^g Hierony. ad Rusticum & D. Thom. prima ^h
parte, & quarto contra gentes cap. 76.

Ex Philosophis: ⁱ Plato, *Vnim* (inquit) *do-*
minatio bonis instructa legibus, lex illarum omnium
optima est. ^k Aristoteles. *Harum* (inquit) *optima*
regnum, pessima Respublica est. Seneca de benefi-
cij: ^l Plutarchus, *Si* (inquit) *optio eligendi con-*
cessa fuerit, non aliud eligat, quam vnius potestatem.

Ex Oratoribus, Isocrates in Nicocle: Stobæus
sermone *ἡ ἀλλισὸν ἢ μοναρχία* Ex historicis He-
rodotus in Thalia. Ex Poetis ^m Homerus.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκιστανίη εἰς κρίεανος ἔσω, εἰς
βασιλεύς.

Ad hoc testimonii: *Facilis est* ^a (inquit Calui-
nus) *responsio, non enim hoc sensu, vel ab Homero*
Vlysse, vel ab alijs laudatur monarchia, quasi unus de-
beat totum orbem Imperio regere, sed indicare volunt
regnum duos non capere & potestatem (ut ait ille)
impatientem esse consortis. Sed vel nihil dicit, vel
dicit quod dicimus, vel falsum dicit, ac sibi con-
tradicit. Si enim vim facit in verbo, Regnum:
velitque dicere regnum propriè dictum non
capere duos, quia si duo sunt, iam non erit re-
gnum, nihil omnino dicit, idem enim est ac si

^g *Vnus imperator,*
iudex unus provin-
cia. Roma ut condi-
ta est simul habere
duos reges non po-
tuit.

^h *q. 103. art. 3.*

ⁱ *in politico.*

^k *8. Ethic. 10.*

^l *Epist. de Monar-*
chia ceterisque for-
mis regiminis.

^m *2. Iliados.*

^a *4. Instit. 6. §. 8.*

DE ROM. PONTIF.

diceret regimen vnus non est regimen duorum, & vnus homo, non sunt duo homines: ad quod pronuntiandum, nihil opus erat sapientia Vlyssis. Si vero per regnum intelligit multitudinem regendam, tum id dicit, quod dicimus: idcirco enim asserimus Monarchiam præstare Politiz, & Aristocratiz, quod multitudo non commodè regatur à multis, & potestas impatiens sit confortis.

Si tamen per regnum, non quamuis multitudinem, sed vnā aliquam prouinciā, siue vnum exiguum regnum intelligit, non autem idem iudicium esse de toto orbe terrarum, falsum dicit. Nam Homericus Vlysses non agit de vnā aliquā prouinciā, aut exiguo regno, sed de toto exercitu Græcorum pugnantiū ad Troiam in quo & reges, & diuersi principes erāt. Quare sensus huius sententiæ erit in quauis vnā multitudine vnum debere esse rectorem primum: quod quidem æquè locum habet in maximis Imperiis, ac exiguo regno. Non enim vni exiguo regno vnus debetur Rex, quod illud sit exiguum, sed quod vnum. Sibi etiam contradicit: nam quarto instituit. ^b vndecimo, &c. non solum in toto orbe terrarum non existimat utilem esse Monarchiam, sed neque in aliqua ciuitate vnā, quomodo ergo hic hunc Homeri locum admittit de vnā prouincia, aut exiguo regno?

Secundò, probatur autoritate diuinā, primò quia Deus ex vno fecit omne genus, nimirum vt esset teste ^c Chrysoft. inter homines non Democratia, sed regnum, etenim si plures homines simul ex humo producti fuissent, omnes illi ex æquo principes suæ posteritatis esse debuissent. Deinde naturalis propensio, sine dubio est à Deo: At omnibus penè rebus insita est naturalis ad monarchiam inclinatio. vnus est paterfamilias in quâlibet domo, qui omnibus

^b §. 6.

^c *1. Cor. 12. 13.*

quæ domus sunt præst. ^d Principio rerum, gen- ^d Iustinus lib. i.
 tium nationumque imperium penes reges erat. Et ma-
 xima pars orbis terrarum à regibus guberna-
 tur, & si placet ad ipsa animantia descendere,
 Rex unus apibus, Dux unus in gregibus, & in ar-
 mentis Rector unus ^e (ait Cyprian.) Et grues ^e tractat. de idola-
 unum sequuntur ordine literato: ^f ait Hierony. rum vanitate.
 Respondet Calvin. ^g sed an ex toto orbe con- ^f epist. ad Rusticū.
 fluunt apes, ut regem unum eligant? suis aluearibus ^g sup. cap. 6. §. 8.
 contenti sunt reges singuli: ita quoque in gregibus, una-
 queque caverna proprium regem habet: quid inde
 aliud euincit, quam singulis Ecclesiis, debere suos Epi-
 scopos attribui: Hæc ille, ut primatum Papæ euer-
 tat. Sed non minus Ecclesia est vnum ouile,
 vna caterua, & (ut ita dicam) vnum alueare,
 quam sit quæcumque singularis caterua anima-
 lium. Et proinde cui non minus debetur vnus
 qui præsit, si propensionem naturæ sequamur:
 Deinde si his exemplis fatetur Calvinus euinci
 debere, singulis Ecclesiis suos Episcopos: cur
 ipse illos non patitur, nisi fortè solo nomine: re
 autem ipsâ omnem Ecclesiasticam potestatem
 cæui seniorum attribuat. Tertio quia Monar-
 chicum regimen in populo Hebræo Deus ipse
 instituit. Principes apud Hebræos fuerunt pri-
 mi Patriarchæ, quos regiâ potestate fuisse præ-
 ditos res gestæ declarant: Abraham bellum ^h ^h Genes. 14.
 gessit aduersus quatuor reges: Iudas nurum ⁱ ⁱ Genes. 38. ad finē.
 adiudicat igni. Moses ut summus Princeps, ^k ^k Exod. 32. versus
 multa milia Iudæorum vna die, iussit occidi. Et finem.
 hæc omnia sine vlllo senatusconsulto, aut ple-
 biscito. Idem omnibus de iudicibus dici po-
 test, de regibus autem, & qui eos sequuti sunt,
 ducibus, nulla dubitatio manet: Sed obiicietur
 fortasse à Deo ^l reprehendi Israelitas, quod ^l 1. Reg. 8.
 regem postulassent.

Respondemus duobus modis posse aliquem
 toti Reipub. præfici: vno, ut dominum & regem
 absolute, scilicet qui à nullo dependeat, [cuius

DE ROM. PONTIF.

voluntatem aut ordinationem in gubernatione expectet.] Altero ut proregem, seu ducem primum, qui toti quidem populo præsit, sed ad voluntatem & ordinationem Regis cui obsequitur: hoc posteriori modo Rempub. Iudæorum instituerat Deus tempore ducum, & iudicum: Erat enim Deus peculiaris Rex illius populi, Duces verò & iudices, veluti proreges: priori autem, postularunt postea Regem Israelitæ, scilicet sicuti gentes habebant. Quod etsi non placuerit Deo, quia inquit ad Samuelem: ^m Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Non tamen ita displicuit, ut iusserit eos potius ad Aristocratiam aut democratiam inclinare, sed constituit super eos Regem.

^m *sup. v. 7.*

Postrema ratio, ducitur ab enumeratione proprietatum quæ proculdubio optimo regimini conueniunt.

Prima est, *ordo*, eo si quidem melior gubernatio, quo magis ordinata. Ordo autem in eo positus est ut alij præsit, alij subiiciantur, nec enim inter pares ordo dignoscitur: At in Monarchia omnes omnino aliquem ordinem habent, in Aristocratia verò plebes quidem ordinem suum habent, sed optimates inter se nullum habent, In Dimocratia minus erit ordo, cum ciues omnes æque sint superiores.

Secunda. *Assequutio proprii finis*, quæ enim commodius & facilius propositum finem assequitur gubernatio, illa melior erit: finis porro gubernationis, est ciuium inter se coniunctio, & pax, in eo potissimum sita: ut idem ciues sentiant, idem velint. At ubi multi imperant, vix fieri potest ut hi de rebus iisdem eodem iudicent modo: vnde sequitur vel plebem in varias distrahi factiones, vel vni ex imperantibus vel pluribus, non parere: ubi autem imperat vnus, sicut vnicum habet iudicium, & decretum, sic vnum ciues sentiunt & sequuntur.

Tertia, *Robur ac potentia Reipublicæ*: melior enim ea gubernatio, quæ potentior Rempub. facit atque fortior: illa verò fortior in qua maior ciuium inter se coniunctio, & conspiratio, vires siquidem vnitæ fortiores sunt seipſis diſſipatis.

At maior eſt coniunctio vbi ab vno pendent omnes, quam vbi à multis, vt demonſtratū eſt.

Quarta, *ſtabilitas, & diuturnitas*, melior enim gubernatio quæ diuturnior, ex ſe autem Monarchia aliis ſtabilior eſt. ⁿ *Omne namque regnum*

in ſe diuiſum deſolabitur. Difficilius autem poteſt diuidi Monarchica gubernatio, quam vlla alia.

Id enim minus diuiſibile, quod magis vnum:

Magis autem vnum eſt, ipſum ſimplex, & per ſe vnum cuiuſmodi eſt gubernatio Monarchica:

quam vnum compoſitum ex multis per ſe, ſiue vnum per accidens, cuiuſmodi eſt multitudo

conſpirans in vnum: igitur Monarchia minus diuiſibilis eſt, &c. vnde Monarchia Aſſyriorum

à Nino ad Sardanapalim durauit ſine interruptione mille ^o ducentis quadraginta annis vel

mille ^p trecentis, aut ſupra ^q mille quadringentos. Scytharum regnum ^r eſt habitum omnium

vetuſtiſſimum, nec ab vllō externo hoſte deſtrui potuit, nec eſt per ſe vllō vnquam tempore diſſolurum. Nulla autem Reſpub. diuturna, &

ſtabilis fuit: Romana vix annos quadringentos octuaginta numerare ^s potuit, ſcilicet ab ex-

actis regibus ad Iulium Cæſarem: à Iulio autem, vſque ad Conſtantinum vltimum, nume-

rat ſub Auguſtis mille quadringentos nonaginta quinque annos in Oriente. In Occidente ve-

rò, ab eodem Iulio ad Auguſtulum ſupra quin-

gentos, & à Carolo magno ad Rodolphum. ^{2.} annos 801. & aliquot meſes.

Reſpublica quidē Veneta numerat annos ſupra mille, & centum, ſed nondum peruenit ad

annos regni Scytharum, vel Aſſyriorum, imò nec Francorum. Deinde Reſpublica Veneta

ⁿ *Math. 12. v. 25.*
πᾶσα βασιλεία μ-
ειδιέμενη ἑαυ-
τῆς ἐξημεύει.

^o *iuxta Euseb. in*
Chronico.

^p *Iustinus lib. 1.*

^q *Diodor. 2. cap. 7.*

^r *Iustin. lib. 2.*

^s *Nec conseruare*
potuit eandem regi-
minis formam. Ini-
tio fuere Consules,
paulo post additi
Tribuni. His &
illis sublati creati
decemviri: illis re-
iectis. Consul &
Tribuni reuocati,
non raro etiam di-
ctatores, & Tri-
buni militares cum
poteſtate conſulari.

DE ROM. PONTIF.

* *quam formam
laudat Calvinus.*

* non est admixta Aristocratia Democratiz.
Sed Aristocratia Monarchiz mixta.

Quinta proprietas, est *facilitas gubernationis*. Facilius autem ab vno multitudinem regi, quam à multis probatur. Tum quod facilius est vnum hominem bonum reperire, quam multos: tum quia facilius vni populus, quam multis parer. Item, Magistratus annui, aut ad breue tempus, sæpè prius coguntur prouinciã deponere quam rectè calleant negotia Reipub. Rex verò qui semper eodem fungitur officio, vsu, & experientiã, non potest non rectè illa percipere. Deinde huiusmodi magistratus negotia Reip. eo quod non propria, sed communia sint, quasi aliena respiciunt: & dum vnusquisque in collegas onus reijcit, nemo satis diligenter curam adhibet ciuitati. Rex autem tanquam sua, & propria tractat, & cum sciat à se vno pendere omnia, cogitur nihil negligere. Adde vbi multi regunt vix fieri potest vt absit æmulatio, & dissensiones, vnde multa mala in rempubl. Rex nullus habet in regno cui inuideat.

PROPOSITIO SECVNDA.

Monarchiam Aristocratia, & Democratia mixtam utiliore esse in hac vita, monarchia simplici.

C A P. III.

ONARCHIA Aristocratiz, & Democratiz admixta erit si in Re- publ. sit summus aliquis princeps, qui & omnibus imperet, & nulli subijciatur. Præterea sint Præsides prouinciarum, non quidem annui iudices, vel ad nutum amouibiles, sed veri principes: qui,

& imperio summi Principis obediant, & interrim prouinciam, vel ciuitatem non tanquam alienam sed vt propriam curent. Denique vt neque Rex, neque principes hæreditariâ successione dignitates illas possideant, sed ex vniuerso populo optimi quique ad eas eligantur. Hanc esse optimam in hac vitâ gubernationem probatur.

Primò, quia ea omnia bona quæ suprâ demonstrata sunt inesse Monarchiæ, huic regimini conuenient, & erit gubernatio in hac vitâ gravior. Omnes enim maximè illud genus regiminis appetunt, cuius participes esse possunt. vtilior quoque, quia non potest vnus aliquis per se prouincias & ciuitates singulas administrare: sed vel it, nolit, cogitur per alios id præstare, at melius id præstabitur per Principes qui curent res vt proprias, quam per vicarios, qui vt alienas.

Secundò, quia Deus in Ecclesiâ vtriusque testamenti hoc instituit regimen. Habuit enim populus Hebræus semper vnum sine Ducem, sine Iudicem, aut Regem: quod ad monarchiam spectat: habuit præterea multos Principes minores Exodi ^a decimo octauo: Denique ex omni plebe, non ex aliqua speciali tribu principes assumebantur. Probaturi autem sumus in Ecclesia noui Testamenti esse summi Pontificis monarchiam: est etiam Episcoporum Aristocratia, ac demum suum locum in ea habet Dimocratia, quod nullus sit ex Christiana multitudo qui ad Episcopatum vocari non possit, si tamen dignus sit.

^a v. 25. quod spectat ad Aristocratiam.

DE ROM. PONTIF.

PROPOSITIO TERTIA.

Circumstantiis seclusis Monarchiam simplicem absolute, & simpliciter excellere.

CAP. IIII.

PROBATVR primò: ea de causâ mixtum regimen inter homines Monarchiæ simpliciter anteponitur, quod nequeat vnus homo omnibus locis adesse, & necessario cogatur administrare per vicarios, vel principes. Seclusa ergo hæc circumstantiâ, & si quæ sint aliæ huius generis, nulla erit ratio, cur simplex Monarchia alijs formis regiminis non præferatur.

Secundò, debent Deo, & Christo optima quæque attribui. At Monarchia simplex in imperio Dei, & Christi locum habet, ergo est optima omnium regiminis formarum. Ex quibus apparet falsam esse ^a Caluini sententiam.

^a *Instit.* 2.0. §. 6.
edition. anni 1554.
qua Aristocratiam
seclusis circumstan-
tiis præfert alijs for-
mis regiminis.

Debeatne regimen Ecclesiasticum esse monarchicum.

CAP. V.

^a *Canticor.* 6. v. 3.
Actor. 20. v. 28.
Hebræor. 13. v. 17.
^b *tempore enim*
Apostol. aut nulli,
aut rari erant prin-
cipes secular. in Ec-
clesia.

N tribus nobis cum aduersarijs conuenit. Primò, ^a in Ecclesia esse aliquod regimen. Secundo, ^b illud esse spirituale, distinctum à politico. Tertiò regem absolutum, & liberum totius Ecclesiæ solum Christum esse: Itaque non quæritur in Ecclesia, absoluta & libera

& libera gubernatio: sed qualis esse potest ministrorum, & dispensatorum.

Aduersarij existunt regimen Ecclesiasticum hominibus commissum à Christo, esse Aristocraticum, & Democraticum: quamuis non satis inter se conueniant: Illyricus enim qui docuerat Centur. ^c prima totam Ecclesiasticam auctoritatem tum in ministris, tum in populo esse: Libro *de Episcop. electione*, summam potestatem attribuit multitudini totius Ecclesiæ atque primas partes, Aristocratix verò secundas, id est, cætui seniorum. ^d Calvinus contra summam in Ecclesia potestatem tribuit cætui seniorum, cui vult Episcopum ^e præesse: plebi tribuit equidem aliquid, sed minus. ^f Brennius concedit summam potestatem optimatibus, non Episcopis, sed principibus sæcularibus.

Doctores ^g autem Catholici regimen dumtaxat volunt esse Monarchicum, mixtum ex Aristocratia, & Democratia.

^c lib. 2. cap. 7.

^d 4. cap. II. §. 6. *Instit.*

^e ut Consulem Senatui ac maiorem esse auctoritatem cætui seniorum quàm Episcopi.

^f in Prolegomen. contra Petrum à Soto.

^g D. Thom. 4. contra gent. 76. Turrescrem 1. de Eccles. 2. Sanderus lib. de viciabili Monarchia.

PRIMA PROPOSITIO.

Ecclesiæ gubernatio non est Democratia.

CAP. VII.

ROBATUR Primò vbi est popolare regimen hæc quatuor inueniuntur: primo Magistratus ^a ab ipsa plebe creati & ab eâ auctoritatē sumere: ^b secundo appellari à magistratu ad plebem in rebus grauioribus: tertio, ^c leges quidem à magistratu proponi, sed à populo iuberi, quarto ^d accusari solent magistratus ad populum, & puniri etiam morte, si ita populo videatur. Sed horum nihil competit Christianæ plebi;

Tom. I.

Aa

^a Tullius in 2. Agraria.

^b Vide Linium lib. 2. & 4. Et Plutarch. in Solone.

^c Linius lib. 3.

^d Linius lib. 2.

DE ROM. - PONTIF.

^c *Marc. 6. v. 7.*

^t *ut patet etiam ex
ipsis Centuriastis
Centur. 1. lib. 2. cap.
2. col. 15. & cap. 10.
col. 624. Irenæus
lib. 3. cap. 3. Linum à
Petro, & Paulo.
Tertullianus de
prescript. Clemen-
tem à Petro Euseb.
3. cap. 4. hist. Tim.
& Titum à Paulo
factum Episcopum
docent.*

⁸ *Vide q. de Iudice
Ecclesiastico & qq.
de Conciliis.*

^h *in Axiocho. Quis
heatus esse possit
vulgi viuens arbi-
trio, tametsi fauea-
tur ei plaudaturque.*

¹ *8. Eth. 10.*

^k *5. Hexamer. 21.*

^l *in 21. Matth.*

^m *hom. 2. in Ioan-
nem.*

non primum, quia non solum nullum inuenitur, verbum in scriptura quo detur autoritas plebi Episcopos vel presbyteros creandi: Sed ^c constat primos Episcopos scilicet Apostolos fuisse à Christo constitutos: ab his ^t proximè sequentes, & sic deinceps. Episcopis autem interesse presbyteros creare, cōstat ex primo ad Titum, vers. quinto.

Non secundum: nusquam enim auditum fuit ab Episcopis ad populum appellari, populum absoluisse quos Episcopi ligauerant, vel ligasse quos soluerant, aut iudicasse aliquando de controuersis fidei. Sed è contra sunt ⁸ quamplurima Scripturæ & Conciliorum ac PP. testimonia, quibus probatur non licere plebi Christianæ exercere iudicia Ecclesiastica.

Non tertium; Omnes enim leges Ecclesiasticæ inueniuntur latæ aut à Pontificibus, aut à Conciliis.

Non quartū. Nullus enim potest ostendi Episcopus qui à populo fuerit depositus vel excōmunicatus, cum plurimi inueniantur depositi & excōmunicati à summis Pōtificib. & Conciliis.

Secundò probatur, nō est credibile Christum instituisse in Ecclesia regimen omnium determinum. Hoc autem est Democratia ut ex antiquis philosophis ^h Platone ⁱ Aristotele, ex PP. ^k Ambros. ^l Hierony. & ^m Chrysost. patet, & ratio contincit. Non potest enim non esse regimen pessimum ubi sapientes reguntur à stultis, periti ab imperitis, boni à malis, ubi autem viget Democratia plurium suffragiis omnia constituuntur, at semper plures sunt stulti quam sapientes, mali quam boni, &c.

Denique si plebs habet aliquam autoritatem gubernandi in Ecclesiâ, vel hanc à se, vel ab alio habet, non à se, hæc enim autoritas non est de iure naturæ, vel gentium: sed diuino, & supernaturali. Nō ab alio: haberet enim à Deo,

sed neque aut scripturis aut traditione probari potest à Deo habere sed semper in scripturis populus vocatur Grex qui pasci debeat, igitur, &c.

Obiicitur primo illud Mat. ⁿ decimo octauo: ⁿ *vers. 17.*
Dic Ecclesie: quo videtur summum tribunal Ecclesie penes fidelium vniuersitatem esse.

Respondeo : per Ecclesiam, intelligi eos qui publicam personam Ecclesie gerunt. Nec enim vsquam visum est aliquem criminofum causam dixisse apud populum, sed bene apud Episcopum, vel Episcopos.

Secundo, ex scripturis constat ° Matthiam ° *Actor. t.*
 fuisse à tota Ecclesia electum, item septem p ° *cap. 6.*
 Diaconos, & PP. passim docent Episcoporum electionem ad populum pertinere.

Respondeo quidquid sit de illis exēplis, si populus aliquando habuit aliquid in electione Episcoporum, id nihil aliud fuisse quam designare, siue vt veteres loquuntur postulare eos, quos ^q ordinari cupiebat ab Episcopis : hoc autem non est creare, aut eis aliquam potestatem tribuere. Deinde etiam si crearent, vt tamen esset regimen Democraticum requireretur vltra, vt summa potestas penes populum remaneret. Nam primi reges à populo, & imperatores Romani à militibus creati fuere, & tamen vtrinque fuit Monarchicum regimen, plebs autem fidelium nusquam habuit aut habet summam in Ecclesia, post Christum, potestatem.

Tertiò : ° Cyprianus scribens de quibusdam turbulentis, *interim* (inquit) *prohibeantur offere, acturi, & apud nos, & apud plebem vniuersam causam suam.* Et ° Ambros. *Iste populus* (inquit) *iudicat.*

Respondeo Cyprianum ° consueuisse omnia maiora negotia tractare coram populo, & cle-
 ro, ac nihil agere sine eorum consensu, sed hoc

^q Vnde *Actor. 6.*

v. 3. Considerate viros boni testimonij, quos constitutus super hoc opus. & Cyprian. 3. epist. 9. Apostolos Dominus elegit, Diaconos Apostoli sibi constituerunt.

^r 3. *Epist. 14.*

^s *Epist. 32.*

^t vt patet lib. 3.

Epist. 10. Ego à primordio Episc. mei statueram nihil sine consilio vestro, & sine consensu plebis, mea priuata sententia gerere.

DE ROM. PONTIF.

^u 1. Esch. I. v. 13.

faciebat sponte suâ, nec propterea erat subiectus illis sicut nec ^v Asluerus suis sapientibus: Et quamuis se subiecisset illis Cyprian. non tamen potuisset legem præscribere toti Ecclesiæ. Ambros. autem loquitur de iudicio priuato, & non de publico quod authoritatem habeat cæteros obligandi, *veniant* (inquit ibidem) *plane si qui sunt ad Ecclesiam, audiant cum populo, non ut quisque index resideat, sed unusquisque de suo effectu habeat examen.*

SECUNDA PROPOSITIO.

Ecclesiasticum regimen non esse penes Principes sæculares.

C A P. VII.

PROBATUR primò, Principes sæculares non sunt optimates Ecclesiæ, ergo ad eos non spectat Aristocratia Ecclesiæ: virtusque est contra. Brentium Antecedens probatur. Tum quia ^a David, in spiritu Prophetico non alios agnouit. Principes Ecclesiæ, præter Episcopos, *Pro patribus tuis* (inquit) id est, Apostolis, *nati sunt tibi filij*, id est, fideles multi, quos Deus condidit Episcopos, & eodem modo Principes super omnem terram: ita ^b Aug. exponit, ita Hierony. Tum quod ^c Apostolus testatur Deum posuisse primò in Ecclesia sua Apostolos, (& proinde non Reges & Principes sæculares) Apostolis autem Episcopi succedunt, non reges, & sæculares principes: Tum etiam quod ^d Ignatius doceat nihil esse honorabilius in Ecclesia Episcopo, & primum honorem deberi Deo, deinde Episcopo;

^a Ps. 44. v. 17.

^b in hunc locum.

^c 1. Corinth. 12. v. 28.

^d Epist. 7. ad Smyr-nens.

LIBER PRIMVS. JSI

tertium Regi, idem ^e Nazianz. atque ^f Chrysostom. ^g Gelas. ^h Gregor. ⁱ Nicolaus primus. Deinde id patet ex praxi. ^k Fabianus Papa Philippum imperatorem à communione exclusit: ^l Ambros. Theodosium à liminibus Ecclesiæ, publicamque pœnitentiam subire coegit: ^m Constantinus aperte professus est de Episcopis se iudicare nō posse, sed potius eorū se stare subiectum iudicio. Præterea, ⁿ *Sine contradictione minor à meliore benedicitur*: Sed Episcopus inungit, docet, ligat, soluit, benedicit, Regem: Denique Principatus sæcularis, & Ecclesiasticus sunt omnino diuersi, quomodo ergo Principes sæculares, vt sæculares, erunt Ecclesiæ principes? sæcularis, ab hominibus & de iure gentium est, regit homines vt tantum homines, finis eius est pax temporalis vtitur legibus naturalibus, institutisque humanis, & cum paucis hostibus bella gerit. Ecclesiasticus à solo Deo est, & de iure diuino, regit homines vt Christiani sunt: finis, vita, paxque sempiterna, diuis legibus atque Sacramentis vtitur, atque bella tractat cum innumerabilibus & inuisibilibus hostibus.

Obiicit Brent. Paulum ^o se vocare fidelium seruum quanto magis regum, quibus tanquam præcellentibus iubet obediri ^p Petrus.

Respondeo duplex esse genus seruitutis, omnes siquidem qui laborant in alterius commodum, ei seruire dicuntur, vnum eorum qui seruiunt aliis eos regendo, atque præsidendo: alterum eorum, qui obediendo, & parendo: Prioris generis sunt Episcopi Ecclesiæ serui. Nam & quorum se seruum dixerat Paulus, eorum se esse rectorem docet cum ait, ^q *Quid vultis? in virga veniam*, &c. & Actor. vigesimo ait Spiritum sanctum posuisse Episcopos regere Ecclesiam Dei: posterioris generis, serui, mancipia sunt, &c. Reges autem præcellunt equidem, sed tan-

^e *orat. ad cines timore percussos.*
^f *3. de Sacerdotio.*
^g *Ep. ad Anastas.*
^h *14. Moral. 19.*
ⁱ *Epist. ad Michaelem Imperatorem.*
^k *apud Euseb. 6. c. 25. histor.*
^l *Theodor. 5. hist. 17.*
^m *Ruffi. 1. hist. 2.*
ⁿ *Hebr. 7. v. 7.*

^o *2. Corintb. 4. vers. 5.*
^p *1. Petr. 2. v. 13.*

^q *1. Corintb. 4. vers. 21.*

DE ROM. PONTIF.

tum in iis quæ inter fideles ad statum politicum pertinent : præsumunt enim Christianis, non inquantum Christiani sunt, sed in quantum homines in rebus autem Ecclesiasticis, & in quantum reges Christiani sunt, Episcopis subiiciuntur. Iam ergo probato antecedente, consequens manifestè verum erit, primò inde.

Secundò, Regimen Ecclesiæ supernaturale est, nemini igitur conuenit, nisi cui Deus commisit : legimus autem in scripturis commissum illud Apostolis, ac eorum successoribus, scilicet Episcopis, de regibus autem nihil simile nec scriptura neque traditione habetur, igitur, &c.

Tertio ad annos trecentos à Christo nato negari non potest quin fuerit in Ecclesia regimen perfectum quod ei debetur : Sed per id tempus excepto Philippo imperatore, & fortè quibusdam aliis in prouinciis non subiectis imperio Romano, nullus fuit Princeps sæcularis in Ecclesia : igitur Princeps sæcularis non est regem Ecclesiæ.

Quartò, qui habent summam potestatem in Republicâ, possunt omnia quæ inferiores magistratus possunt: quid enim prohiberet regem causas cognoscere, & iudicare si vellet, quas inferioribus iudicibus commisit. At non possunt reges præstare Episcoporum officia, vt prædicare, consecrare, &c. Nam regiam dignitatem etiam mulieres consequi possunt, at illas ^r prohibet Paulus publicè docere. Deinde in veteri Testamento, distincta erant officia Sacerdotis, & regis, vt patet ex secundo ^s Paralipomen. cùmque Ozias ^t Rex vellet adolere thus prohibuit Pontifex, dicens, *Non est tui officij Ozias, &c.* Et cum persisteret, lepra percussus est. Item in Synodo ^v Matisconensi puniuntur grauissimè clerici, qui causam Ecclesiæ ad iudicem sæcularem deferunt. Et Ambros. ^x *Purpura (inquit) Imperatores facit, non sacerdotes.* Idem

^r 1. Cor. 4. v. 34.

^s 19 v. 10. & 11.

^t 2. Paral. 26. post medium.

^u can. 9. Milenit.

can. 19. Toletan. 3.

can. 13.

^x Epist. 33.

⁊ Athanas. ⁊ Aug. ⁊ Gregor. ⁊ docent.

Obiicit ^c Brentius exemplum Moſis, Iosuë, Davidis, Salomonis, & Iosif qui se negotiis Ecclesiasticis miscuerunt. Id confirmat, quod Regibus à Deo fuit commissa legis diuinæ custodia cum dicit Paulus, *Non sine causa gladium portat. Minister enim est, &c.*

Respondeo, Mosem summum sacerdotem fuisse: cæteros id extraordinaria autoritate egisse, non tam ut reges, quam prophetas: nec paucorum priuilegia possunt infringere legem, quâ in dubiis religionis ^d remittebantur homines ad Sacerdotem. Reges autem equidē sunt legum diuinarum custodes, sed non interpretes, sicut enim ipsorum est impedire blasphemias, hæreses, &c. sic eorum est ab Episcopis discere quæ sint hæreses, & quæ orthodoxa fides.

c

⁊ *Epist. ad solitariam vitam agentes. in Epist. Hosi ad Constantium Imperatorem, post mediū Et iterum post unā paginam,*

⁊ *Epist. 48. 50. Et 165.*

⁊ *5. Epist. 25.*

⁊ *Cuius opinio Et Henrici 8. Angli est contraria nostra.*

⁊ *Rom. 13. vers. 4.*

⁊ *αὐτὸν τὸν μὲν ἄρχοντα τοῦ καὶ τοῦ θεοῦ ἵνα φοβῶνται αὐτὸν ὡς τῷ κυρίῳ.*

⁊ *Deuter. 17.*

⁊ *a versu 9.*

TERTIA PROPOSITIO.

*Non esse Ecclesiasticum regimen
præcipue penes Episcopos.*

C A P. VIII.

ROBATUR primò. Quia nusquam legimus in scripturis collatam fuisse summam Ecclesiæ potestatem Sacerdotum Cōcilio. Quæcumque enim autoritas Apostolis cæterisque discipulis concessa fuit à Christo: non solum omnibus, sed etiam singulis seorsum in solidū cōcessa est, neque ad eam exercendam erat necesse, ut simul conuenirent. Math. quidam decimo octauo, cum ait Christus, *ubi fuerint duo vel tres, &c.* videtur aliquid Concilio tribui, verum hic non explicatur quæ sit Concilij

Aa iij

DE ROM. PONTIF.

3 4. *Instit.* 2. §. 2.

potestas summane an mediocris, an infima: nec Calvinus, contra quem est præcipuè hæc propositio, adeo ² magni facit hunc locum.

Secundò, si penes optimates esset summum Ecclesiæ regimen, sequeretur Ecclesiam ferè semper carere rectoribus, qui eam administrare possent: & proinde habere republ. omnium miseriam. Optimates enim cum sint pares inter se, nequeunt commune bonum ut par est administrare, nisi vel congregati sint vel aliquem eligant qui nomine omnium præsit, ut Consules inter Romanos. Sed rarissimè congregantur optimates Ecclesiæ ad generale Concilium. Primis enim trecentis annis nulla fuit congregatio generalis, postea vix centesimo quoque anno. Magistratum autem cui Ecclesia vniuersa saltem ad tempus pareret, nusquam optimates isti creatunt si creditur aduersarijs: Is enim fuisset vnus ex primarijs quinque Patriarchis. At Romanum nusquam hanc habuisse potestatem aduersarij contendunt: de cæteris est res certissima, nusquam enim vllus eorum habuit ius in aliorum regiones.

Tertio, si esset in cætu optimatum summa potestas quæ numerosius cogeretur Concilium eo maioris esset authoritatis: sed Ariminense Episcoporum Sexcentorum, nullius vnquam fuit authoritatis Constantinopolitanum quinquaginta & centum, summæ semper authoritatis fuit: Nec dicas primum errasse, alterum non: queritur enim: quare illud errauerit, cum sit numerosius, & vbi maior numerus, debeat esse maior authoritas, si ad optimates spectat summa authoritas.

Quartò, tametsi Democratia sit absolutè regimen pessimum, tamen Ecclesiæ perniciosior esse videtur Aristocratia. Si quidem grauissimū Ecclesiæ malum est hæresis: hæreses autem ab optimatibus potius quam à plebeis excitantur:

sunt enim quasi optimatum factiones, sine quibus nullæ essent in populo seditiones. Quare Heresiarchæ ferè omnes aut Episcopi aut Presbyteri fuerunt: factiones autem nunquam facilius, & frequentius oriuntur quam cum ^b optimates regnant.

^b ut etiam fatetur
Caluin. 4. Inst. 10.

Obijcitur primum, controuersiam primam in Ecclesia exortam, non ab vno aliquo iudice summo definitam fuisse, sed à ^c Conuentu seniorum, & Apostolorum.

§. 8.

^c Act. 15.

Respondeo definitam quidem fuisse illo communi consensu: sed præsidente summo capite, scilicet Petro, nec enim Petrus in aliena diocesi & Episcopo præsente Iacobo loqui primus ausus fuisset, nisi ipse toti Concilio præfuisset. Monarchiæ autem non repugnat quod aliquid in publico conuentu statuatur communi principium concilio, & consensu, ut fit in Comitibus Imperialibus.

Secundo Paulus ^d docet posuisse Spiritum sanctum Episcopos regere Ecclesiam Dei: & ^e Petrus non se summum, sed tantum conseniorum Episcopis & Presbyteris appellat, quibus ait ^f interesse pascere gregem Domini.

^d Act. 20.

^e 1. Petri. 5. v. 1.

^f vers. 2.

Respondeo, nos non negare quin Episcopis, & presbyteris conueniat regere, & pascere Ecclesiam: sed quæstio est de summâ Ecclesiæ potestate. Quod autem Petrus non se summum nominauit id fecit humilitatis & benignitatis gratia, sicut non raro Rex solet vocare Principes sibi subditos fratres suos vel socios, se autem conseniorum vocauit quia etiam & presbyter, & Episcopus erat.

Tertio ^g Cyprianus ad Clerum, *Quæ res (inquit) cum omnium nostrum consilium, & sententiam spectet: præiudicare ego, & solum mihi rem omnem*

^g 3. ep. 19.

vindicare non audeo: & ^h Ambrosius: Et Synagoga

^h in 5. cap. 1. ad

(inquit) & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine

Timoth.

consilio nihil agebatur. Denique ⁱ Hieronymus: in 1. ad Titum.

ⁱ in 1. ad Titum.

DE ROM. PONTIF.

Antequam diaboli instinctu studia in religione fierent & diceretur in populis : Ego sum Pauli , Ego Apollo, Ego verò Cephas : communi presbyterorum consilio Ecclesia gubernabantur. Postquam verò unusquisque eos quos baptizauerat, suos putabat esse non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesia cura pertineret, & Schismatum semina tollerentur. Ex quibus patet, initio viguisse in Ecclesia Aristocratiam.

Respondeo. ad Cypr. ut supra cap. 6. in Resp. ad 3.

Ad Ambros. non magis ex illius verbis probari posse Aristocratiam Ecclesiasticam, quem ex senatu, & consilio regio nullam esse Monarchiam in regnis. Deinde quod prisca illi Episcopi sine presbyterorum consilio nihil agerent : utile, ac salutare, non tamen necessarium fuisse, vel eo intelligi potest quod id Ambrosij tempore non fiebat, cum tamen Ecclesia non interisset.

*Ad Hieronymum videtur quidem velle iure tatum Ecclesiastico Episcopos presbyteris esse maiores, quod alias refelleretur. Interim tamen nihil Caluini Aristocratiam Presbyterorum inuat. Non enim ait, in primâ Ecclesiâ viguisse Aristocratiam illam, & paulatim abusu Monarchiam introductam, sed Aristocratiam quæ initio erat, cum malè succederet, quod multa pareret incommoda mutatam consensu communi totius Ecclesiæ in Monarchiam, eo ipso tempore, quo cepit dici, *Ego sum Pauli, ego Apollo*, id est, ipso tempore nascentis Ecclesiæ. Nam & ipse ^k Hierony. fatetur Iacobum statim à passione Domini creatum ab Apostolis Episcopum Hierosolymitanum: Adde Hieron. non loqui de regimine vniuersalis Ecclesiæ, sed solum particularium, quod nihil officit propositioni nostræ.*

^k *lib. de viris illustribus in Iacobo.*

QUARTA PROPOSITIO.

Regimen Ecclesiasticum præcipue Monarchicum esse.

CAP. IX.

ROBATUR primò, tum quod si neque Aristocraticum sit, neque Democraticum, restet ut sit Monarchicum: tum quod Monarchia sit omnium optimum regimen, & proinde quòd Christus in gubernatione suæ Ecclesiæ instituerit. Verùm ^a Calvinus occurrit, & negat inde sequi, deberi ab vno aliquo homine regi Ecclesiam, cum Christus sit eius Monarcha: Sed hoc nonobstante, eget tamen Ecclesia vno aliquo visibili iudice summo à quo visibiliter lites de religione exortæ componantur, quique omnes inferiores præfectos in officio contineat. Alioqui, non solùm summus Pontifex, sed etiam episcopi, ac doctores omnes superuacanei essent, nam Christus & ^b Episcopus, & ^c Doctornoster est.

^a 4. Instit. 6. §. 9.

^b 1. Petr. 2. v. 25.
^c sine magister.

Secundò, Ecclesia beatorum Angelorum est exemplar, & quasi idea quædam Ecclesiæ militantis: At inter Angelos præter summum regem Deum, est vnus qui omnibus aliis præsit. Et quidem initio fuisse eum qui nunc Diabolus dicitur, testantur multi PP. ^a nunc verò esse Sanctum Michaëlem colligitur ex Apocalyp. cum dicitur ^c Michael, & Angeli eius: Quid est enim, nisi Michaël, & exercitus eius, ei scilicet subiectus, quomodo dicitur ibidem, Diabolus & Angeli eius.

^a Tertull. 2. contr. Marcion. Gregor. homil. 34. in Enang. Isidor. 1. de summo bonor. 12.

^c Apocal. 12. v. 7.

Tertiò Ecclesia Testamenti veteris fuit

DE ROM. PONTIF.

Ecclesiæ noui figura: at in veteri testamento semper fuit vnus qui omnibus præerat in iis quæ ad legem & religionem pertinebant: præsertim ab egressu ex Ægypto, quo cæpit populus gubernari legibus, & magistratibus, nec id aduersarij negant.

^f 4. cap. 6. *insist.*

Respondet ^f Calvinus, primo, non eandem esse rationem vnus exigui populi Iudaici, & vniuersi orbis Christiani: quia *Debuit* (inquit) vnus populus Iudeorū obsessus circumcirca ab idololatriis habere vnum summum principem qui omnes in unitate contineret, ne variis religionibus distraheretur. At populo Christiano toto orbe diffuso vel dare vnum caput absurdissimum est sicut non propterea debet totus mundus committi vni homini, quia vnus ager ab vno homine colitur.

Secundo ait Calvin. Aaron figuram gessisse non Pontificis Testamenti noui, sed Christi.

Sed prior responsio est contra Calvin. Nam ibi magis requiritur vnum caput, vbi difficilius seruatur vnitas, & maius instat periculum ne distrahatur populus varijs religionibus: hoc autem euenit vbi multitudo maior, & plures sunt fidei hostes: multitudinem autē Ecclesiæ Christianorum maiorem esse multitudine illâ Iudaici populi satis patet, & plures habere quam illa hostes habuerit: non solum enim versatur inter idololatrias, Turcas, Iudæos, &c. sed etiam inter innumeras hæreticorum sectas.

Secunda solutio nihil officit. Nos enim non tam vrgemus figuram Aaronis, quam totius veteris Testamenti. Deinde sicut sacrificia veteris legis, & sacrificium crucis significabant & illud quod nunc offertur in Ecclesia, teste ^g Augustino, sic Aaron non solum Christi, sed Petri quoque ac successorum eius figuram gessit: eadem enim sacrificij, & sacerdotij est ratio.

^g 2. *contr. Faustum* 18.

^h *Cantic. 6. v. 9.*
ⁱ *cap. 7.*

Quartò, in scripturis Ecclesia comparatur ^h *Exercitui ordinato*, *Mulieri* ⁱ *speciosa ac sponse.*

Regno, ^k Ouli, ^l Domui, ^m ~~Et~~ ⁿ Naui seu ar- ^k Daniel 2.v.44.
 ca Noë. At in omni exercitu ordinato est qui- ^l Ioan. 10. v.16.
 dam dux generalis etiam præter Regem, mulier ^m 1. Timoth. 3.
 siue sponsa secluso etiam sponso suum caput ⁿ v.15.
 habet. vnde Cantic. septimo inter alia sponsæ ⁿ 1. Petr. 3. ad finē.
 membra numeratur caput. Caput ^o tuum (in- ^o vers 5.
 quit sponsus ad sponsam) sicut Carmelus. Et
 sponsa de sponso. Caput ^p eius aurum optimum: ^p cap. 5. v. 11.
 in regno est Rex & in eius absentia visibili Pro-
 rex, sæpè etiam præsentè est quidam generalis
 vicarius. In ouili vnus debet esse visibilis Pa-
 stor: in domo vnus Oeconomus, in naui vnus
 gubernator. Nisi enim in his esset qui visibili-
 ter præset, quique quid faciendum, diceret, &
 ostenderet, omnia essent incertitudine & con-
 fusione plena: Igitur vt comparatio quadrare
 possit, erit in Ecclesia vnus Imperator, Caput,
 Prorex, Pastor ac Gubernator visibilis, cui ob-
 ediant cæteri fideles.

Quintò Ecclesia, quæ nunc est, eadem ciuitas
 Dei est, ac quæ initio erat. Sed initio guberna-
 tio eius, erat visibilis Monarchia: Ergo etiam
 nunc: nec enim eadem ciuitas remanere potest
 nisi remaneat idem gubernandi modus, quo
 murato, & mutatur ciuitatis species, teste ^q 3. Politic. 2.
 Aristotele in Politicis.

Sextò, in locis singulis rectè constituuntur
 singuli Episcopi, qui cæteris omnibus eius loci
 ministris & pastoribus præsit: rectè in prouin-
 cijs singulis singuli Metropolitani, & in maio-
 ribus vrbibus Primates seu Patriarchæ, igitur
 æquum est vt sit etiam vnus aliquis qui toti
 Ecclesiæ præsit: tum quia nulla est ratio quare
 partes Monarchicè totum vero Aristocraticè
 gubernaretur: tum quia ideo Parochis Episco-
 pus, Episcopis Archiepiscopus, Archiepiscopis
 Patriarcha præest, vt vnitas conseruetur melius,
 & lites faciliùs componantur, at hæc ratio suum

DE ROM. PONTIF.

etiam pondus habet in generali Ecclesiæ regimine.

¹ 4. *Instit.* 4. §. 2.

Nec valet quod ait ¹ Caluin. scilicet Episcopos presbyteris, Episcopis Archiepiscopos, &c. maiores esse honore, non autoritate: dignitate, non potestate: omnis enim iudex maior est potestate, eo qui iure, eius iudicio subditur: maior etiam ille potestate, qui de alterius subiecto disponere potest, altero inuito. Sed Episcoporum iudicio presbyteri iure subijciuntur, ex prima ad ² Timoth. & ³ Antiocheno Concilio. In ⁴ Carthaginensi vero asserunt Patres licere Primati ex quavis Diœcesi Episcoporum, assumere clericos ad Episcopatû, inuito Episcopo, cui clericus ille subiectus est. Adde S. ⁵ Leonem apertè docere, omnes Episcopos non esse potestate pares. Igitur, &c.

⁶ *cap.* 5. v. 19.

⁷ *Can.* 16.

⁸ 3. *cap.* 45.

⁹ *Epist. ad Anastasium Thessalonicens.* 84.

¹⁰ *Matth.* 24. v. 14.

Septimo Ecclesia semper creuit, & ¹¹ crescere debet, donec in toto mundo prædicatum sit Euangelium. At non potest id fieri nisi sit vnus summus Ecclesiæ Præsul, cui sollicitudo incumbat totius huius corporis conseruandi, & propagandi. Nam nemo debet prædicare nisi mittatur, mittere autem in alienas provincias non est Episcoporum particularium: habent enim suos certos fines extra quos nullum ius habent. Igitur, &c.

¹² *Ephesior.* 4. v. 5.

Octauo, necesse est omnes fideles idem omnino sentire in rebus fidei, est enim ¹³ vnus Deus, vna fides, &c. At vna fides in Ecclesia esse non potest, nisi sit vnus summus iudex, cui omnes ex imperio acquiescere teneantur. Quod certè satis docet dissentio ipsa Lutheranorum, & ratio suadet: cum enim multi sint pares, vix fieri potest, vt in rebus obscuris, & difficilibus vllus velit alterius iudicium suum anteponi. Nec dicat terminari posse quæstiones de fide à Concilio generali, quod omnes maiori parti Episcoporum acquiescere teneantur. Nam experien-

tia comprobatum est etiam maiorem partem Episcoporum seclusa autoritate summi Pastoris errare posse. Adde non semper posse cogi generalia Concilia.

Primo obijcit ^a Caluina, illud ^b Euangelij, *facta est contentio inter eos quis eorum videretur esse maior. Dominus autem ait, Reges gentium dominantur eorum: Vos autem non sic. Ergo Monarchiam remouet ab Ecclesia Christus.*

Respondeo hoc loco, & ^c simili; Dominum potius instituere Monarchiam, monere tamen diuersam esse à Monarchia ciuili gétium. Tum quia non ait vos non præsidebitis vlllo modo, sed, non sic vt reges gentium. Qui autem dicit, tu non sic præeris vt ille, nonne significat præeris quidem sed aliter quam ille. Tum quod subiungit, *Qui inter ^d vos maior est, fiat sicut minor, & qui præcessor ἡγεύμενος (Dux, princeps) sicut ministrator, vnus igitur erat à Domino dux designatus: denique quod se Dominus in exemplum adduxerit, sicut ^e ego (inquit) non veni ministrari, &c. veluti ergo Christus etsi ministraret & laboraret, tamen verè præerat, ita quoque vult vnum ex suis verè præesse, sed absque libidine dominandi, qualis est in regibus gentium quique Ecclesiam administret non tanquam hæreditatem quam possit cui voluerit relinquere, sed tanquam amplam familiam cui Occonomus præsit, non lucrum & honorem quærens sed commodum eorum qui in familia sunt, & idèò præter cæteros laboret.*

Secundò ^f Apostolus Ephes. 4. delineauit nobis Ecclesiasticam Hierarch. Christi in terris, *Et ^g ipse (inquit) dedit quosdam quidem Apostolos, &c. ibi autem nullam mentionem facit vnus capitulis. sed multis in commune traditur regimen Ecclesiæ. Item vnum ^h corpus, & vnus spiritus, &c. non dixit vnus pontifex maximus. Denique. Vnicuique ⁱ nostrum (inquit) data est gra-*

^a 4. cap. 20. §. 7. *Instit.*

^b Luc. 22. vers. 24. ἡ ἀντιπρὸς δι' ἑαυτοῦ φιλονεικία ὃν αὐτοῖς τὸ πρὸς αὐτῶν δοῦναι εἶναι μίτων. 25. ὃ δὲ ἔπειν αὐτοῖς οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυβεύουσιν αὐτῶν, &c. v. 26. ὁ μὲν δὲ ἐκ ἑαυτοῦ.

^c Math. 20. v. 25. *Et* 26.

^d Luc. 22. v. 26.

Math. 20. v. 26. *Et* 27.

^e Luc. 22. v. 27. Math. 20. v. 28.

^f *Instit.* 4. cap. 6. §. 1.

^g v. 11.

^h v. 4. ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα καθὼς καὶ ἐκλήθητε ὃν μία ἐκκλησία τῆς κλήσεως ἡμῶν.

ⁱ vers. 7. ἐν δὲ ἐκείνῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις καὶ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τῆς χάριτος.

DE ROM. PONTIF.

tia secundum mensuram donationis Christi, non dixit, vni data est plenitudo potestatis, & vt vices Christi gerat.

Respondeo Pontificem summum contineri in illis verbis, *ipse dedit quosdam Apostolos*, & clarius ^k Corinth. *ipse posuit in Ecclesia primum Apostolos*. Si quidem summa potestas Ecclesiastica, non solum data est Petro, sed etiam aliis Apostolis: sed Petro vt ordinario pastori cui perpetuo succederetur, aliis vt deligatis cui non succederetur, vnde solus Romanus Episcopus, vocatus ^l est Apostolicus Pontifex, & sedes eius Apostolicâ simpliciter, & per antonomasiam. Potest etiam responderi Apostolum hoc loco non delineasse hierarchiam Ecclesiæ, sed tantum enumerasse varia dona quæ sunt in Ecclesia: primo enim posuit qui primi à Deo missi sunt, secundo qui futura prædicant, &c.

Ad illud de vno corpore, &c. dico Papam in illis verbis *unum corpus & unus spiritus*, esse comprehensum, vt enim in corpore naturali ideo seruetur vnitas membrorum, quia omnia capit parent, ita quoque tunc in Ecclesia seruetur vnitas, cum omnes obediunt vni. Et quamquam caput Ecclesiæ totius est Christus, tamen quia ipse à militante Ecclesia abest secundum visibilem præsentiam. Exigitur necessario vnus aliquis Christi loco. Ad illud de plenitudine potestatis. nec etiam Pontificem si conferatur cum Christo accepisse plenitudinem, sed secundum mensuram donationis portionem quandam, quamuis maiorem quam alij Episcopi acceperint.

^m Calvin. sup. §. 9. Tertiò, ^m Christus est caput Ecclesiæ, ergo iniuriam facit Christo qui aliud nominat caput.

Respondeo, non maiorem fieri iniuriam Christo, quam cum Apostoli dicuntur *Lux*, ⁿ *fundamentum*, ^o & alij appellantur Episcopi pastores, doctores et si Christus sit *Lux, fundamentum, Episcopus*

^k 12. v. 28.

^l Epist. plurimorum
Episcop. Gallorum
ad Leonem. 52. in-
ter epist. Leonis.
Aug. epist. 162.

^m Calvin. sup. §. 9.

ⁿ Matth. 1. v. 14.

^o Ephes. 2. v. 20.

Et pastor ac doctor noster. Quia papa non dicitur caput Ecclesiæ cum Christo, sed sub Christo ut eius Minister, vnde potius hoc vergit in gloriam Christi. Omnes enim qui audiunt Papam esse caput sub Christo, cogitant caput esse longè nobilius. At (inquiunt) nusquā dicitur Ecclesiā corpus Petri aut Papæ, sed tantum Christi.

Respondeo id esse, quod solus Christus sit principale caput, & perpetuum totius Ecclesiæ, ut enim regnum non dicitur proregis, sed regis, & domus non est Oeconomi, sed Domini. Sic Ecclesiā non est corpus Petri aut Papæ, sed Christi.

Quartò P summum Pontificem totius Ec- P ita Beza in con-
clesiæ regimen habere est impossibile, quia est *fess. cap. 5. ar. 5.*
hominem Deo parem facere.

Respondeo fieri non posse, sine miraculo, ut vnus homo solus totam Ecclesiam per se regat, neque id vllus catholicorum docet. Ut autem vnus per multos sibi subiectos ministros id faciat & possibile est, quia si possibile fuit potentissima & amplissima sæcularia regna ab vno regi, quomodo non erit possibile hoc regimen in Ecclesia, quæ super humanam prudentiam & generalem Dei prouidentiam, specialem habet Spiritus sancti assistentiam? Et vtile est, ut patet ex superioribus, & longè commodius quam sit Democraria, & Aristocratia aduersariorum, in illa enim essent congregandi ad suffragium ferendum omnes Christiani totius mundi, in hac omnes Episcopi, & presbyteri, quod quā ratione fieri possit non satis appareret.

Quinta, ¹ Paulus. i. ¹ Corinth. Ministros omnes exæquat, & ecclesiam supra ministros esse docet, cum ait *omnia vestra sunt siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas.* Ergo nullus est qui auctoritate omnes antecedit.

¹ *Synodus Smal-*
chaldica Lutherā-
norum.
¹ *3. v. 22.*

Negatur antecedens si enim ministri Ecclesiæ

Tom. I.

Bb

DE ROM. PONTIF.

• *homil. 83. in Mathæum.*

† *eiusdem Synoda.*

▼ *Ioan. 20. v. 21.*

× *4. Ciuit. 15.*

essent æquales, quia Paulus eos simul annumerat, pares quoque essent duces Consules Imperatores quia • Chrysostr. eos etiam simul annumerat: Et si Ecclesia esset super ministros, quia ministri Ecclesiæ propter Ecclesiā, populus etiā esset supra regē, & discipuli supra magistrū. Sextò, † Christus omnes Apostolos pariter misit cum ait, ^u *Ego mitto vos*, Non igitur vnum cæteris præposuit. Respondeo illis verbis equidem non haberi primatum: haberi tamen aliis in locis.

Vltimò, si mundus debet gubernari ab vno in iis quæ ad religionem pertinent, vtile etiam esset vt regeretur ab vno in iis quæ ad politiam. At hoc neque factum est vnquam, neque expedit vt fiat: vnde August. × *feliciores essent res humane si omnia regna parua essent, & concordie vicinitate letantia.*

Dupliciter respondeo primo negando consequentiam. Nam necessario non debet orbis terrarum, vt in Politicis iisdem legibus & ritibus, ac vnum esse regnum. at Ecclesia necessario est vnum regnum, ciuitas, & domus, iisdemque legibus & sacramentis vti debet. Secundo admissa consequentia, ad assumptionem fate-mur id quidem nusquam factum nec expedire secundum quid, scilicet in quantum iam id nequit fieri sine magnis cladibus & vsurpatione alienorum bonorum, quomodo est intelligendus August. Simpliciter autem expedire si possit eo perueniri sine aliorum iniuriā, atque vni summus Monarcha habens sub se veros & fideles Principes.

C A P. X. & XI.

Secundò, ex consensu Ecclesiz Græcor, & Latinor. Concil. Chalced. c appellat. Petrum, petram & crepidinem Ecclesiz. Ambros. d Origen. Homil. 5. in Exod. Athanas. c Tres Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesie columna, id est Episcopi sunt confirmate. Basil. 2. in Eunom. f

orat. de modera-
tione seruandâ in
disputationibus.

DE ROM. PONTIF.

^g in *Ancorato.*
ⁿ homil. 55. in
Matth.
¹ lib. 2. cap. 12. in
Ioan.
^k in cap. 5. *Cantic.*
^l in 22. *Luca.*
^m de *prescriptionib.*
ⁿ *Epist. ad Quinti.*
^o in 16. *Math.*
^p in *idem.*
^q *serm. 15. de sanctu.*
^r *serm. 1. de SS. Petro & Paulo.*
^t *Tract. 1. in Math.*

^v 4. *Instit. 6 §. 6.*
^x 1. *Cor. 3. v. 11.*
*ἡμεῖς οὖν ὡς οἰκοδομοὶ
 ἐπὶ θεμελίῳ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ
 χριστοῦ ὁ θεὸς
 οἰκοδομοῦμεν.*
^y *Tract. ult. in
 Ioan.*

Nazianz. Petrus petra vocatur, atque Ecclesie funda-
 menta, fidei sue credita habet. ⁸ Epiph. ⁿ Chrysoft.
 Dominus ait, tu es Petrus, & ego super te edificabo
 Ecclesiam meam: ⁱ Cyrill. ^k Psell. ^l Theophyl.
^m Tertull. Latuit aliquid Petrum, edificande Ec-
 clisæ Petrum dictum. ⁿ Cyprian. Petrum Dominus
 primum elegit, & super eum edificavit Ecclesiam suam,
^o Hilar. O in nuncupatione novi nominis felix Ec-
 clisæ fundamentum, dignaque edificatione illius petra,
 &c. O beatus cæli ianitor. ^p Hierony. ^q Aug.
 Petrum itaque fundamentum Ecclesie Dominus nomi-
 navit, &c. ^r Maximus Paulinus Epist. ad Sever.
 Leo ser. 2. de ann. Assump. Greg. 6. ep. 37. Eras-
 mus tamen per Petram, intelligit omnes fideles ex
^s Origene: Petra est (inquit) omnis qui imitator est
 Christi, &c. Sed Origen. hic non explicat, nisi
 allegoricè locum Math. nec enim potest referri
 ad omnes fideles, tum quia Christus descripsit
 Petrum notis aptissimis, quibus singularis per-
 sona soleat describi, tum quod si omnes funda-
 mentum, ubi parietes?

Calui. ^u per petram Christum intelligit pri-
 mò, ex Apostolo: ^x *Fundamentum aliud nemo po-
 test ponere, præter id quod positum est, quod est Christus
 Iesus.* Secundò ex ^y Aug. Super hanc (inquit)
 petram quam confessus es edificabo Ecclesiam meam.
 lib. 11. etiam retractat. 21. retractat quod dixerat
 super Petrum edificatâ Ecclesiam. Verum, nemo
 dubitat quin Christus sit Ecclesie principale
 fundamentum: nihilominus sensu literali, &
 immèdiato hinc non intelligi Christum, proba-
 tur 1. quia pronomen, *Hanc*, debet referri ad
 aliquid proximum, petram nominatum. 2. quia
 sequentibus hæc frustra dici, *Et ego dico tibi, quia
 tu es Petrus.* quorsum enim? quod non dixisset
 Christus edificabo sed edifico: nam in se iam
 edificauerat Apostolos.

Ad primum Calvin. Ref. loqui Apostol. de
 primario fundamento, alioquin secum pugnat

ret cum cum dicat: ² *Superedificati suprafundam.* ² *Ephesior. 2. v. 20. Apostolor.*

Ad 2. non reprobare nostram sent. Augustinum, sed aliâ productâ Retr. 1. cap. 12. dicere: *Harum autem duarum sententiam quæ sit probabilior, eligat lector, deceptus autem fuit hæc aliâ senten. ob ignorantiam linguæ Hebraicæ, quod fuerit ratus Dominum non dixisse: Tu es petra, sed, tu es Petrus: quasi Petrus non idem esset dumtaxat ac petra, sed aliquid minus: quod tamen falsum est.*

Lutherani ferè omnes volunt petram, hic significare fidei confessionem. 1. Ita ^a Hilar. 6. ^a *super hanc con-*
Trinit. b Ambros. lib. 6. in Lucā. c Chrysost. *fessionis petram Ec-*
super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, id est fidei confessionis edificatio est.
dem, atque confessionem. Cyrill. ^d *petram opinor ni-* Item *Hæc fides, Ec-*
hil aliud quàm inconcussam, & firmissimam discipuli *clesia est fundamen-*
fidem vocavit. 2. si super Petrum, & non fidei con- *tum, &c.*
fess. fundata esset Ecclesia, continuo corruisset in abnegatione Petri: imò ante, cum dictum est ei *vade post me Sathana Math. 16. v. 23.*

Respondeo fidem, siue confess. fidei dupliciter considerari posse; scilicet absolutè secundum se: & cum relatione ad Petrum: priori modo volunt fidem esse fundament. Ecclesiæ, sed falluntur. 1. quia dixisset Christus ædifico vel ædificau, iam enim quidam crediderant eum filium Dei viui. 2. quia etsi fides possit dici fundamentum iustificationis, non tamen Ecclesiæ: debet enim fundament. esse eiusd. generis cum reliquo ædificio. 3. quia pronomen, *Hanc*, nequit referri ad fidem, nisi saltem posteriori modo acceptam, quod coincidit cum nostra sententia. Petrus enim duplici ratione fundamentum dicitur, vnâ, ob meritum eius fidei 2. quòd cum eius fides deficere non valeat, ipse omnes alios in fide debeat confirmare & sustentare.

Ad 1. loqui PP. de fide posteriori modo, Hilar. enim postea subiungit: *Supereminentem bea-*

DE ROM. PONTIF.

ta fidei sua confessionem promeruit. Ambros. Etiam (inquit) discipulo suo huius vocabuli gratiam non negavit, ut ipse sit Petrus, &c. Chrysost. Explicans quid sit ædificari Eccles. super confess. Petri, introducit Dominum dicentem. Ego super te ædificabo Ecclesiam meam. Cytill. verò non cuiuslibet fidem, sed tantum Petri, dixit fundam. esse.

Ad 2. tunc nondum fuisse Petrum Ecclesie fundamentum. Deinde non errasse in fide, quando negavit tract. de Eccles. dicitur & multo minus quando dictum est *Vade post me, &c. vide infr. cap. 28. Ædificari autem Ecclesiam supra Petram, catholici communiter docent idem esse, ac committi Petro totius Ecclesie regimē, præcipue circa fidem. Petre siquidem fundamentali proprium est totum ædificium regere, & sustentare, ita* ^c *Chrysost. f* *Ambros. Gregorius. 4. epist. 31.*

Obiicitur § Primò, istam non valere consequentiam : super petrum ædificatur Ecclesia. Igitur Petrus est Ecclesie rector : quia nec ista valet : Ecclesia ædificatur supra fidem. Igitur fides Ecclesie rector.

Negatur ratio à simili. 1. quia negatur anteced. secundi Entymematis: est enim impropria loquutio. 2. negatur consequens. Nam sunt omnia intelligenda accommodatè ad naturas rerum. Itaque si dicatur Ecclesia ædificari supra fidem, sensus esse debet Ecclesiam pendere à fide, ut à principio iustificationis, & à dono quodam sine quo sponsa Christi non esset: si autem ædificari supra Petrum sensus erit, pendere à Petro ut à rectore : talis est enim dependentia hominis vnus ab alio.

Secundo, sicut Petrus dicitur fundamētū Ecclesie, sic ^h & Apostoli alij.

R. tribus modis Apostolos dici fundament. Primò, quia ipsi primi Ecclesie vbique fundarunt. Nec enim Petrus conuertit totum orbem

Cap. II.

^o *Hom. 55. in Mat.*

^f *Serm. 47. Petrus*

dicitur Petrus eo quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem, molemque sustineat.

& ita Luther lib. de potestate Papa.

^a *Psal. 86. vers. 1.*

Apoc. 21. v. 14.

Eph. secundo v. 20.

Secundò, ratione doctrinæ reuelatæ, Ecclesia siquidem nititur reuelatione facta Apostolis, & prophetis. Tertiò ratione gubernationis. Duobus prioribus, omnes sunt æquales, in tertio hæc interfedit differentia, quod Petrus fuerit vt ordinarius pastor, vniuersalis, & caput à quo cæteri Apostoli penderent: Illi verò vt delegati, vnde soli dicitur Petro: *Et super hanc Petram, &c.*

*Quis sit ille cui dicitur Tibi dabo
claues regni calor.*

CAP. XII.

HOC in loco personam Ecclesiæ gerere B. Petrum dubium non est. Quod tamen dupliciter fieri potuit, historicè, videlicet, quando ¹ aliquis re aliquâ verè à se gesta rem ab alio gerendam significat, & Parabolicè, quando ^k res verè gesta nulla proponitur, sed aliquid verisimile fingitur ad aliud significandum: hoc posteriori modo ¹ Luther. ^m Calvin. ⁿ Magdeb. volunt hîc B. Petrum gessisse personam Ecclesiæ, & proinde datas primò claues ipsi Ecclesiæ, deinde per Ecclesiam ipsis pastoribus. Nos priori modo: ita vt verè, & principaliter claues acceperit Petrus, & simul significauerit illas, Ecclesiam suo modo accepturam esse.

Primò, quia personam Petri tot Christus designauit circumstantijs vt non pluribus notarij soleant. Nam expressit substantiam personæ singularis per pronomen, *Tibi*, deinde nomen à natiuitate inditum, *Simon*, adiunxit & nomen patris, *Iona*, ac nomen à se recens impositum, *Petrus*.

¹ vt Abraham qui duos filios habuit, significantes duos populos.

^k Quomodo, qui seminat bonum semē Christum prædicantem significat in Euangelio. Et legati principum interdum claues urbium accipiunt, cum tamē nihil acquirant sibi.

¹ l. de potest. 1. Papæ.

^m 4. Instit. 6. §. 4.

Et seqq.

ⁿ Centur. 1. lib.

1. *Et* 2. *Et* alij omnes huius temporis heretici.

DE ROM. PONTIF.

Secundò, tunc Petrus non erat Ecclesiæ vicarius. Quis enim illi huiusmodi prouinciam commiserat? Ergo suo nomine clauces accepit.

Tertiò, illi promittuntur clauces qui dixerat: *Tu es Christus filius Dei uiui* (id enim significant illa verba: *Et ego dico tibi*, &c.) Et cui postea dictum, *Vade post me Sathana*: At hic erat Petrus in propriâ personâ.

Quartò, si ideò negandæ Petro promissæ clauces, quòd Ecclesiæ figuram gereret. Igitur & negandum Abraham duos habuisse filios quòd duos significabant populos.

9 *supra.*

Obiicit Luth. ° primò dictum est Petro in propria pers. *Vade post me Sathana*, &c. At hoc minimè conuenit ei cui reuelauit Pater secreta cælestia, cuique clauces commissæ. Igitur nomine alterius huius. clauces accepit.

Respond. eandem esse vtrinque personam, sed quæ alia Dei instinctu alia ex propriâ dicat infirmitate. Nec moueat Sathanæ nomen, non enim semper diabolus significat, sed aduersarium: *ἡ σάθανα*, siquidem aduersari est.

P *in hunc locum & Aug. serm. 13. de verbis domini.*

Secundò, Petrus nomine omnium discipulorum dixit: *Tu es Christus fili.* &c. vt docent P. Chrysost. & Hieron. & colligitur ex textu: interrogatis enim omnibus, vnus respondet. Igitur & nomine omnium audiuit, *Tibi dabo clauces.*

9 *12. in Ioan. 64.*

Respond. nomine quidem omnium respondisse, non vt eorum præconem, sed vt princeps caputque caterorum exclamat *Tu es Christus*, &c. ait ° Cyrillus. Et proinde accepit etiam clauces vt aliorum caput.

Tertiò, clauces promittuntur Petro, non vt filio Ionæ, sed vt cælestis auditori patris. At de nullo nobis constat, exceptâ solâ Ecclesiâ, sine patris auditor.

Negatur maior, tum quòd pugnet cum Euangelij textu; tum quòd etsi patris esse auditorem fuerit causa meritoria, cur Petro præ cæteris cla-

nes darentur, non tamen est formalis ratio, alioquin ^r penderent clauēs à ministrorum probitate.

^r Error Donatistarum.

Quartò, Quòd *Abraham reputata sit fides ad iustitiam*, idèò ^s Apostol. concludit omnibus credentibus fidem reputand. ad iustitiam. Ergo à simili omnibus confitentibus Christum filium Dei viuī, clauēs communicantur.

^s Rom. 4. v. 24.

Negatur conseq. Nam fides formata, ducit naturā suā ad iustitiam. At confessio fidei non ducit per se ad clauēs [alias & mulieribus ministratio clauium competeret.] Sicut Abraham non solum iustificatus est per fidem, sed etiam meruit fieri pater multarum gentium, quod tamen non competit omnibus credentibus.

^t v. 18. ὅτι τὰς δι-
στον δὲ τῆς γῆς ἐσθ-
διδέμας ἐν τῷ ἔσθ-
νῳ.

Quintò, cum eligitur Pontifex, aut affert secum clauēs, aut non. Si primum, ergo fuit Pontifex antequam fieret, si posterius igitur eas ab Ecclesiā mutuatur.

^v v. 22.

Respond. moriente Pontifice remanere clauēs in manibus Christi, à quo nouus Pontifex accipit non traditione nouā, sed institutione antiquā, veluti si Rex cum Proregem constituit ediceret se velle, vt Prorege mortuo, alium eligant procures, seque illi iam potestatem eandem conferre quam priori concesserat.

^x Chrysost. in hunc locum *Et* Cyrill.

Sextò, Math. 16. clauēs non dantur sed promittuntur, dantur verò ^c 18. *Quicumque alligaueritis super terram, &c.* & Ioan. 20. ^u *Accipite Spiritum sanctum, &c.* At tunc non soli Petro sed omnibus conferuntur.

12. in Ioan. l. 56.
ante finem. Hieron.
ad Hedibiam. q. 9.

Resp. loco postremo, solam fieri mentionem potestatis ordinis ad remittenda peccata vt docent ^x PP. de Math. autem 18. et si ^y multiplex PP. sentent. tamen ^z fatemur, ibi quidem tractari de potestate clauium: at non exhiberi; sed alijs vt delegatis dari. Ioan. 20. *Pax vobis sicut misit me pater*, Petro verò vt ordinario Pastori. Ioan. 21. cui alij subiicereptur.

^y Origen. in hunc locum tractatu 6.

post. initium vult commendari tantum correctionem fraternam. Theophylact. loqui dominum ad eos qui iniuriam patiuntur, *Et* eos ligar. cum iniuriam retinent soluere dñs remittunt.

^z cum Hilar. Hier. Ansel. in hunc locum August. tract. 22. *Et* 49. in Ioan.

DE ROM. PONTIF.

^a lib. de simplicit.
pastor.

^b 6. Trinit.

^c 1. in Iovinian.

^d serm. 3. de annu-
uersar. assumption.

^e tract. 50. in Ioan.

ultimò, obiiiciunt PP. ^a Cyprian. ^b Hilar. ^c Hierony. ^d Leonem, qui Apostolos æquales Petro faciunt.

Respondeo, fuisse pares potestate erga populum fidelem, non autem inter se.

Superest ^e August. testim. Si in Petro (inquit) non esset Ecclesia sacramentum, non ei diceret dominus, tibi dabo claves regni calorum. Si hoc Petro tantum (quam vocem prætermisit Calvin.) dictum est, non facis hoc Ecclesia: si autem hoc in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit Ecclesiam sanctam significauit.

Respondeo nihil aliud velle quam Petrum in accipiendis clauibus, Ecclesie personam historicè gessisse (sicut Iudas Psal. 108. fuit Iudæorum ingratorum figura) non quidem tanquam vicarium, sed principem: ita enim ^f in Psal. 108. Cuius (inquit scilicet Ecclesie) ille agnoscitur gessisse personam, propter primatum quem in discipulis habuit. Petrus enim accipiens clauēs ut summus Ecclesie præsul, significauit omnes præsules eandem habituras, sed à Petro, & non sine mensurâ communicatas, propterea dixit Aug. Si hoc Petro tantum dictum est, & c. id est ut ipse solus debeat ligare & soluere, sequitur reliquos ministros hoc non facere quod fallum cum sit, concludit Petrum accepisse ut repræsentantem, sicut caput, vniuersam Ecclesiam.

^f Item tract. ult. in
Ioan. Et ser. 13. de
verbo Domini.

Quid intelligatur per Claves Math. 16.

CAP. XIII.

^a 4. instit. cap. 6.
§. 3.

ALVIN. ^a per claves intelligit nudū Euangelizandi ministeriū. Quod ligare, & soluere fit retinere ac remittere peccata. Remittuntur autem cum per Euangel. prædicationem testamur il-

luminari homines, ac liberari à vitiis ^{b 2.} ^{b v. 19. διμαρτυροῦν}
 Corinth. 5. posuit in nobis verbum reconciliationis, ^{ὅμνῃ τὸ ῥῶτον τῆς κη-}
 &c. retinentur verò cum obstinati declarantur ^{καλλοῦντες.}
 sempiternis pœnis mancipati.

Catholici omnes intelligunt per clauēs summam Petro collatam potestatem in vniuersam Ecclesiam.

Primò, ex ipsa metaphorâ clauium, vt in scripturis accipi solet ^{c v. 21.} ^{c 22. potestatem tuam dabo in manu eius, &c.} Et dabo clauem domus David super humerum eius. Apocaly. 3. ^{d v. 7. τὸ δὲ λέγει ὁ ἄγιος ὁ ἀληθινὸς ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τῷ δαυὶδ.} ^d Hæc dicit sanctus, ^{et} verus qui habet clauem David, &c. ibi enim clauis principatum ac potestatem. significat vt etiam in rebus prophanis: quando enim principi deduntur vrbes, offeruntur ei clauēs in signum subiectionis.

Secundo in scripturis ligare dicitur, qui præcipit, vt Mathæi 23. ^{e v. 4.} ^e Alligant onera grama, &c. ^{f v. 18.} ^f Quæcunque alligaueritis: quo agi de censurâ excommunicat. fatetur etiam Caluin. Soluere dicitur qui remittit peccata, liberat à pœna, dispensat à lege, &c. Ergo cum dicitur Petro general'iss. *Quidquid solueris,* ei datur potestas præcipiendi, puniendi, remittendi, &c. & proinde fit iudex omnium fidelium.

Tertio ex PP. Chrysost. Hom. 55. in Ioan. ^{g 4. Epist. 32.} ^g Gregor. *Cunctis Euangelium scientibus liquet,* quod voce dominica sancto, ^{et} communi Apostolorum principi Petro totius Ecclesiæ cura commissæ est, ipsi quippe dicitur, tibi dabo clauēs, &c.

Obiiciunt ^{h Centur. 2. lib. 2. cap. 7. col. 526.} ^h Magdeburg. si ita esset, non dubitassent postea Apostoli quis eorum esset maior.

Respondeo suspicatos quidem fuisse Petrum maiorem, & propterea ^{i vt docent Origen, Chrysost. Hiero. in} ⁱ contendebant: sed id non satis intellexisse, nisi post resurrectionem. ^{18. Math.}

Ad rationem Caluin. falsam esse nam amplius est ligare, ac soluere, quam retinere, & dimittere peccata: nec remittuntur per Euangel. præ-

DE ROM. PONTIF.

dicationem, sed solum concione mouentur homines ad reconciliandum se Deo per Sacramenta, sicut intelligendus est Paulus à Calvin. status.

Soli Petro dictum pasce oues meas.

CAP. XIII.

PRIMO, soli Simoni Ioannis loquebatur Christus. Solus vero Petrus inter Apostolos ita vocabatur.

Secundò, cui dicitur. *Diligis me plus his.* Et crucifixio prædicitur, dicitur quoque, *Pasce oues meas*, hic autem solus erat Petrus.

Tertiò, quia nusquam interrogasset Petrus, quid Ioannes acturus esset, si intellexisset omnibus dictum, *pasce oues meas*, nec respondisset Christus, *Quid ad te, sed, faciet quod tu.*

^a in ultimum Luc.

^b serm. de SS. Petro & Paulo.

^c Epist. 89.

^d 4. inst. 6. §. 3.

^e 1. Pet. c. 5. v. 2.

Quarto ex PP. Chrysof. Cyrill. August. in hunc locum ^a Ambros. ^b Maximo, ^c Leone: Cui cum (inquit), præ ceteris soluendi, & ligandi potestas tradita sit, pascendarum tamen ouium cura speciali mandata est.

Obiicit ^d Calvin Petrum ^e hortari comprehyteros suos ut pascant gregem Dei. Igitur vel dictum est omnibus: *Pasce oues meas*, &c. vel suum ius transtulit in alios Petrus.

^f libro de agone Christiano cap. 30.

^g persuasurus Ba-filio ut Episcopatum susciperet.

Respondeo hortari ut pascant gregem non vniuersalem, sed qui in eis est, id est, particularem: quomodo intelligendus est ^f August. dum ait: Cum ei dicitur, omnibus dicitur *pasce oues meas*, & Chrysof. simili locutione, ^g lib. 2. de Sacerdotio.

Quid significet Pasce Joan. 21.

С. А. Р. X V.

E V T H E R V S ^a per hanc vocem in- ^a *supr.*
telligit tantum munus Petro in-
iunctum diligendi, prædicandi, do-
cendi.

Primo, quia pascere non est præesse, sed cibum præbere, quod ab inferiori potest.

Secundò, non imperat Christus fidelibus vt
obediant Petro, sed tantum vt alimenta præbeat
ipsis.

Tertio, si per hæc verba, pontificatus institueretur, sequeretur non esse pontifices qui nec diligunt nec pascunt.

Nihilominus per, *Pasce*, intelligi summam potestatem probatur, Primò, quia pascere non significat simplicitet cibum præbere, sed providere, ac procurare de cibo, quod præpositi & gubernatoris est. Lucæ ^b 12. *Quis putas est fidelis dispensator, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?*

Secundò, ex usu loquendi, significat omnem
pastoralem actum, inter quos regere est. P sal. 2.

Reges תרעם *pasces eos in virgâ ferreâ. Matth.*

2. ^a ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e

Tertio, ex PP. Chrysoſt. qui non ſemel 2. de ſacerdot. vocat præfecturam officium Petro commiſſum per illud, *Paſce*. Auguſt. in hunc locum, Gregor. de cura paſtorali.

Ad 1. Luth. patet responsio. Ad 2. subesse ac
praeesse: regere, regi: pascere pasci esse correlata:

b v. 42. πᾶς ἄνθρωπος
ὁ ἐκ τῆς οὐρανόθεν ἀποστα-
σας, καὶ φερόμενος ἐν
χαλκῇ σκελῇ ὁ κύβητος
ὅτι τῆς θρασυτείας
αὐτοῦ, διδόναι ἐν χαλ-
κῷ τὸ σιτομέτριον.

v.9. Therogem,
sine Confringes eos.

v.6.

v. 2. [Mimmecha
li ietse libioth mos-
chel Beischrael.

Ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, siue ut habent 70. tñ etiam eis ap̃xerit. ut sit in principem.]

Quare quo verbo dicitur Petro vt pascat, ac regat, alijs præcipitur obedire. Ad 3. negatur conseq. Nam potestas collata per illa verba, non pender ab obseruatione præcepti: sicut non vacat officio Prorox etiam si non rectè prouinciam regat, nisi reuocetur à rege.

Per oues meas significari uniuersam Ecclesiam.

CAP. XVI.

PRIMO, quia Christus bis dixit, *Pasce agnos meos*, id est Gentes, & Iudæos semel, *oues*, id est Episcopos: siue vt legit ^a Ambros. agnos, ouiculas, oues, incipientes, proficientes, perfectos, vel

laicos, presbyteros ac parochos, & Episcopos: aut iuxta ^b Leon. Gentes, Patres, Apostolos: hi autem omnes vniuersitatem Ecclesiæ constituant.

Secundò, pronomen *meas*, omnes Christi comprehendit oues, id est quoscumque fideles.

Tertiò, *pasce oues meas & meum ouile* idem sunt: At Christi vnum est ouile.

Quartò, ita sentiunt PP. Epiph. in Ancorato ^c Chrysost. *Aliis omisiss Petrum, dumtaxat, affatur, fratrum ei curam committit*. Ambros. in vlti. Luc. ^d Leo. *De toto mundo vnus* ^e & c. ^f Greg. ^g Theophyl. *Finito prandio præfecturam ouium totius mundi Petro commendabat, non autem alij, sed huic tradidit* à Bernar. 2. de consider.

Obicitur primò, non dixisse Christum, *omnes oues meas*, sicut alibi dixit, *docete omnes gentes*.

R. pron. *Meas*, æquipollere dumtaxat signo vniuersali. Nullus est enim in Ecclesia, qui se

^a in vltimum Luca, ἀπρία, ἀπολόγους, ἀπολόγους.

^b Serm. 3. de anniuersar. assumpt. suæ.

^c in hunc locum.

^d sup.

^e Petrus eligitur qui & vniuersar. gentium vocationi & omnibus Apostolis cunctisque Ecclesiæ patribus præponatur.

^f 4. ep 32.

^g in vltim. Ioan.

Christi ouem esse non gloriatur.

Secundò, debuisset ergo Petrus pascere omnes, quod tamen non fecit: nam cæteri Apostoli partem gregis & ipsi pauerunt, non à Petro, sed à Christo missi.

Respondeo etsi Apostolos Dominus miserit, tamen hoc ipso quod eorum curam Petro commisit, quidquid duntaxat agebant Petrus per illos præstabat, à quo illi tanquam à capite pendebant.

Tertio Paulus ^h ad Galat nullam agnoscit subiectionem ad Petrum aut Iacobū, aut Ioannem, ¹ *Quibus* (inquit) neque ad horam cessamus subiectioni. Item, ^k *Mea nihil refert, quales fuerint qui aliquid esse videntur.* Itē: ^l *Qui videbantur esse aliquid nulla mihi mādāta dederunt.* Rurs. *Nihil mihi contulerunt.* Item: ^m *Dexteram dederunt societatis.*

^h cap. 2.
¹ v. 5. οἷς ἐδὶ ὁ πῶς
ᾤοντο ἑξῆς τῶν
ἀποστόλων.
^k v. 6. ὁ μὲν οὖν πῶς
ἦν ἐδὶ τοῖς ἀποστόλοις διακρί-
νει.

Resp. hic Paulum loqui non de gubernationis dignitate sed Euangelij, vultque Euangelium suum æquē verum & diuinum esse, à Christo immediatē acceptum, quā cæterorum Apostolorum: propterea dixit: *Qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contulerunt.* Illud enim, nulla mihi mandata dederunt, ex suo addiderunt hæretici. Dexterā vero societatis, Paulum Petrum socios in prædicatione Euangelij ostendit, non tamen gubernationis: sicut nec illud. i. ⁿ Reg. *Iuit Saul & socij eius.* Primus locus, *Quibus neque &c.* refertur ad pseudoprophetas, de quibus præmiserat sed propter subintroductos falsos fratres, &c. Secundus non ad contemptum Petri, & Ioannis dicitur, vt putat liber Smalchaldicus, sed laudem. Causam enim reddit Paulus, cur cum illis voluerit suum conferre Euangel. ac dicit nihil referre quales aliquando fuerint, scilicet viles piscatores, cum iam columnæ quædam Ecclesiæ, Dei gratia, essent.

^l v. Eodem. ἐμοὶ ὅ
οὐ διακρίνεται ἐδὶ
ἀποστόλων.

^m v. 6. Νέμεν ἐδὶ τοῖς
ἀποστόλοις, ὅτι βαπτισ-
μοὶ ἡμεῖς.

ⁿ 23. v. 23.

Quarto. Apostol. ^o docet iure diuino & humano diuisam fuisse iurisdictionem inter se, &

^o ad Galat. 29.

Petrum: sibi Gentes, Petro Iudæos commissos: & proinde nos qui ex Gentibus sumus nihil ad Petrum spectare.

Respondeo hanc diuisionem non iurisdictionis, sed prouinciarum fuisse ad commodius Euangelium promulgandum. Nam nihilominus Petrus ^p Gentibus, Paulus ^q Iudæis prædicauit.

^p Actor. 15. v. 7.

^q actor. 13. 14. 17.

18.

1. Corinth. 9. v. 20.

^r ad Galat. 2. v. 11.

Quintò, ^r Paulus ait se Petro in faciem restitisse.

Respondeo posse à minori maiorem reprehendi, modo id res postulet, & debita seruetur reuerentia.

^s Act. 6. v. 5.

^t Actor. 8. v. 14.

^v Actor. 10.

^x Actor. 11. v. 2.

^y Iosue 12. v. 13.

^z Nam Luca ult.

v. 45. Et 46. 47.

aperuit illis sensum
ut intelligerent scri-
pturas scilicet Apo-
stol. Et mox subiun-
gitur: Quoniam o-
portebat. Christum
pati, &c. predicare
in nomine eius præ-
nitentiam in omnes
gentes. item Math.
Marci ultimo.

Sextò, Apostoli sine vilo Petri mandato Diaconos ^s constituerunt, Petrumque in Sama-riam ^t misere. Ambigit ^v Petrus num sibi liceat prædicare gentibus, & quia id fecit à cæte-
ris ^x reprehenditur discipulis.

Respondeo quod in communi Apostoli fe-
cerunt credendum est id actum consensu Petri
solū si inuito id egisse probaretur præiudicaret
eius primatui, mitti autem potest etiam supe-
rior ab inferiori, sicut Rex à consiliariis ad bel-
lum, & ^y Phinees summus sacerdos à Iosue,
ad filios Gad & Ruben. Nusquam ^z autem du-
bitauit Petrus an liceret sibi gentibus prædica-
re, sed solum de tempore statuto.

Explicantur prerogatiua Petri ex scripturis.

CAP. XVII. XVIII. XIX. XX.
XXI. XXII.

^a Cap. 17.

^b Chrysost. in illud
Ioan. 1. Tu es Simon
Filius Iona: tu uo-
caberis Cephas.

PRIMA ^a prerogat. est mutatio
nominis, ut enim ^b Chrysost. obser-
uat Deus nusquam imponit nomina
noua, nisi maximis de causis, & ad si-
gnificanda

gnificanda priuilegia concessa eis quibus nomina mutantur. In hac autem prerogatiua duo consideranda sunt, vnum quod soli Petro Christus mutauerit nomen. Et si enim filij Zebedæi
 c Bonaerges vocati fuerint, id tamen cognomen, non proprium nomen fuit: vnde non vocantur postea Bonaerges: Petrus ferè vbique nominatur Petrus. Aliud, quod vnum ex suis celeberrimis nominibus Christus ei imposuerit videlicet ^d Petram.

^c *Marci tertio. v. 17.*

^d *Isaie 8.*

Daniel 2. Rom. 9.

1. Corinth. 10. &c.

^e *Cap. 18.*

^f *Ioan. 1. v. 40.*

Secunda, ^c semper primo loco Petrum poni, cum numerantur Apostoli vel omnes, vel quidam, non certè quòd sit primus vocatus, hic enim ^f Andræas fuit. Ergo quòd primus omnium.

^g *Centur. 1. lib. 2. cap. 7. col. 524.*

Respondeo ^g Centuriastæ, vocari primum, vel propter insignia sua dona, vel ætatem, vel id accidisse casu. Quo ad primum, vel loquuntur de donis quæ Petrus habuit in ordine ad Ecclesiã, vt, esse vniuersalem pastorem, & conueniunt nobiscum: vel donis personalibus, & falluntur. Nec enim Euangelista facile potuit scire quis inter Apostolos melior, secundum pugnat cum traditione veterum, nam ^h Epiph. docet Andræam Petro seniore. Tertium falsum esse pater, quia ⁱ Math. vocat Petrum nominatim primum, cæteros vero sine notã numerali subiungit, quòd omnes essent pares. Deinde aliorum ordo sæpe mutatur, nusquam Petri: nisi ^k Galat. 2. quo primum ponitur Iacobus: sed non est certum an ita sit loquutus Paulus: nam ^l Ambros. Hierony. August. Chrysost. legunt, Petrum, Iacobum & Ioannem, vel id fecit Paulus, quòd Iacobus fuerit Hierosolymorum antistes: vel ordinis rationem noluit habere. Nam aliàs primum agnouisse Petrum ex eadem ^m Epist. constat. Deinde (inquit) post annos tres veni Hierosoly. videre Petrum, non dixit Iacobum.

^h *Heres. 52. quæ est Alogorum, Occursus Andrea primus contigit, cum esset Petrus minor tempore ætatis.*

ⁱ *Math. 10. v. 2.*

^k *v. 9.*

^l *in hanc locum.*

^m *cap. 1. vers. 18.*

ἔπειτα μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας ἀνῆλθον εἰς ἱερουσόλυμα ἰσθρῆσθαι πέτρον.

Tom. I.

Ce

n v. 7.

o Marci 1. v. 36.

p v. 45. Dixit Petrus, & qui cum illo erant.

q v. 7.

r v. 5. Numquid nō habemus potestatem circunducendi, &c. sicut ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas.

Quare posuit ita distincte Petrum, cum tamen esset Apostolus, nisi quia, princeps aliorum?

s ut Math. 19. v. 17

t Luc. 12. v. 41.

v Cap. 19.

x v. 28. & 29.

y 2. de considerat.

z in Psal. 131. & 6. Trinit.

a serm. 4. contr. Arian. longè ultra medium.

b 12. in Ioan. 64.

c serm. 124. de tempore, & Leo serm. 2. de natali SS. Petri & Pauli.

d vers. 18.

e in hunc locum.

g in 16. Matth. 1.

h in 18. Mathæi.

Neque Petrus solūm ponitur primus, sed describitur passim, ut paterfamilias, & reliquorum princeps. Sicut enim Apocaly. ^u 12. dicitur Michaël, & Angeli eius, id est dux, & milites eius, ita: ^o Et persecutus est eum Simon, & qui cum eo erant. Item p Lucæ 8. ^q Marci. 16. Actor. 2. & 1. ^r Corinth. 9. Ad id etiam spectat, quod ferè semper, nomine omnium ^s loquitur Petrus.

^t Tertia, ^u Math. 14. de quā D. ^x Bernard. Instar Domini (inquit) gradiens super aquas unicum se Christi Vicarium designauit, qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet, si quidem aque multa populi multi.

^y Quarta, primum omnium Apostolorum teste ^z Hylar. ^a Athanas. ^b Cyrillo, ^c Aug. edoctum à Deo summum Trinitatis, & incarnationis mysterium cum dixit: οὗτός ἐστις υἱὸς τοῦ Θεοῦ, & υἱὸς τοῦ Θεοῦ Math. 16. v. 16.

Quinta, sedem Petri nūquam ruituram Math. ^d 16. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam, id est, non solūm aduersus Ecclesiam vniuersam, sed etiam Petram, supra quam fundatur, ut ^e Origenes obseruat: quam promissionem si habuissent Apostoli, ceteri adhuc staret sedes Iacobi, Ioannis, Mathæi, &c.

^f Sexta, ^g solum tributum simul pro Christo, & Petro, unde ceteri apostoli primatum eius collegerunt teste ^h Orig. Chrysof. Hierony. quamuis errarent quod suspicarentur Petrum temporalem principem. Quare ut ⁱ (inquit Hierony.) Dominus causam erroris intelligens, gloria desiderium, humilitatis contentione sanare voluit.

^j Septima, duplex piscatio Petri, vna Luc. 5. Ecclesiam militantem, alia Ioan. 21. triumphantem

^k Matth. 17. vers. ultimo.

^l Caput 20.

* significans, & quòd, cùm vidisset Dominus plures nauiculas, intrauerit in vnā quæ erat Simonis, ex eaque doceret: vt ¹ intelligeremus in ea tantum esse, & docere Christum Ecclesia, cuius gubernator Petrus.

Octaua, quòd pro Petro rogauerit Christus, vt non deficeret eius fides, eique soli dixerit. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Lucæ 22. v. 32.

Nona, quod Christus resurgens, primo omnium ex Apostolis Petro se videndum præbuerit, vt colligitur ex. 1. ^m Corinth. 15. docetque ibi Chrysost.

Decima, quòd Petro primo lauerit pedes Christus, iuxta Aug. in 13. Ioannis.

Vndecima, quòd illi soli mortem Christus ^o prædixerit, mortem autem Crucis, eique dixerit *sequere me*, id est esto id quod fui viuens, & moriens, nimirum age pastorem animarum dum viuus: & postea per crucis mortem transi ad patrem.

Duodecima ^p Petrum tanquam patrem familias collegisse Actor. 1. cœtuni discipulorum ac declarasse vñum loco Iudæ eligendum esse.

Decima tertia, Actor 2. primum promulgasse Euangelium, post acceptum Spiritum sanctum.

Decima quarta, ^q primum patrasse miraculum in testimonium fidei, solidatione pedum, cuiusdam claudi ab utero matris, vt ostenderet se fundamentum esse totius Ecclesiæ.

Decima quinta vt summum iudicem ^r hypocrisis Ananiæ & Saphiræ agnouisse, damnasse, verbo illos occidisse.

Decima sexta, ^s Factum est cum Petrus transiret per omnes & c. *Quemadmodum dux in exercitu* ^v (inquit Chrysost.) obambulans, considerabat quæ pars sit coadunata, quæ suo aduentu egeat: Vnde utique illum circumcursare, *Et* primum inueniri.

Decima septima, primum vt Iudæis, sic & gē-

C ij

^k *Vt monet Augu-
stin. tract. 122. in*

*Ioan. 1. In primā ante
Resurrectionem, non
dicitur ad quam*

*partem, rete sit
emissum, vt intel-
ligeremus ad Eccle-
siam venire malos,*

*Et bonos: rumpeba-
tur rete, quod signi-
ficat hæreses & schis-
mata, & c. sine nu-
mero comprehendū-
tur pisces, introdu-
cunturque in flu-
tuantem nauem:*

*in secunda, iacitur
rete ad dextram,
non est ruptum, cer-
tus piscium numerus
comprehenditur*

*153. trahunturque
ad littus: idque post
Resurrectionem fa-
ctum.*

*ita Ambr. ser. 11.
m v. 5. resurrexist
die tertiā Et quia
visus est Cepha, &
post hoc vndecim:*

deinde, & c.

ⁿ *Caput. 21.*

^o *Ioan. 21. v. 18.
Et 19.*

^p *Caput 22.*

^q *Actor. 3. v. 7.*

^r *Act. 5. à v. i ad 2.*

^s *Actor. 9. v. 32.*

^t *In hunc locum.*

^a Actor. 8. a. v. 26. ad finem usque.

^x Nam Philippus erat unus ex dispersis post Martyrium Stephani qui nemini loquebantur nisi solis Iudeis, & Eunuchus venerat adorare in Hierus. legebatque Isaiam quæ sunt Iudaismi signa.

^y Actor. 11. v. 3. προσηλυτὶ δὲ ὡς αὐτὸν γινόμενον ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, πρὸς τὸν θεὸν ἐπὶ αὐτῷ.

^z ita Hieron. epist. ad August. 11. inter epist. August. & Theodoret. epist. ad Leonem sentiunt.

^a Galat. 1. v. 18.

^b in 1. ad Galat.

^c Homil. 87. in Ioan.

^d in 1. ad Galat.

^e sup.

^a Cap. 23.

^b in epist. τὸ φῶς.

^c vide Ioann. de

Turrecr. 2. summæ

de Ecclesiâ cap. 32.

^d ep. ad Dioscor. 31.

^e in 11. Actor.

^f Epist. 2.

^g apud Euseb. 2.

hist. 1.

^h in Iacobo.

tibus prædicasse Actor. 10. Nam Eunuchus quem ^u conuertit Philippus non erat Gentilis, ^x sed profelytus: Et Paulus, cùm dicitur Actor. 9. loquutus gentibus, non erat, eos ad fidem pertrahendo, sed fidem ab eorum calumniis defendendo. Itaque Lucas scribit nullos fuisse conuersos, sed potius graui odio in Paulum accensos.

Decima octaua quod de solo Petro scriptura ^y dicat. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro eo.

Decima nona, primum loquutum in Concilio Actor 15. eiusque sententiam ^z omnes alios secutos: vigesima, quod ascenderit ^a Paulus Hierosoly. videre Petrum, scilicet tanquam maiorem vt docent ^b Occum. ^c Chrysof. ^d Ambros. ^e Hierony.

Alia prerogatiua ex varijs authoribus.

CAP. XXIII. & XXIII.

¹ IGES. ^a prima, solum Petrum ex viris baptizatum a Christo. Ita ^b Euodius, & Nicephorus 2. cap. 2.

Vigef. 2. solum Petrum à Christo ordinatum Episcopum ^c Primo quia Dominus vel nullum, vel omnes, vel aliquos, aut vnum ordinauit inter Apostolos non primum, quia nullum habuisset Episcopum Ecclesia non secundum quia Paulum non ordinauit, vt docent ^d Leo & ^e Chrysof. ex Actor. 13. neque Iacobum vt tradunt ^f Anaclet. ^g Clemens Alexandr. ^h Hierony. neque tertium, cùm enim, excepto Petro, essent pares, non erat maior ratio vnus quam alterius. Ergo vltimum, quis autem ille vnus, nisi

Petrus? Secundo docent ¹ veteres passim Romanam Ecclesiam esse omnium Ecclesiarum matrem, ab eaque omnes Episcopos habuisse consecrationem. Quod verum non videtur, nisi Petrus omnes Apostolos, omnesque alios Episcopos vel per se, vel per alios ordinaverit.

Obijcitur primò In Apostolatu Episcopatus includitur: alias verum non esset Episcopos Apostolis succedere. At Apostolos omnes Christus fecit.

Secundò, de Iuda ^k intelligitur illud Psal. ¹ 108. *Et Episcopatum eius accipiat alter.* At certè Iudas Petrus non ordinavit.

Ad 1. negatur maior. Nam Luc. 6. Dominus duodecim elegit, quos Apostolos nominavit nondum sacerdotes, nedum Episcopos. ad probationem veram esse; quòd omnes Apostoli fuerint primi Episcopi Ecclesie, non tamen propterea ordinati à Christo, sed à Petro.

Ad 2. haberi in Hebræo ^m *ἐπίσκοπος* quod visitationem, seu præfecturam significat. in Græco Septuaginta, quos secutus est Lucas, *ἐπισκοπῶν*: quâ ⁿ voce non nisi etiam præfectura in genere intelligi potest: cum tempore Septuag. non fuerint verè Episcopi, de quibus agimus. Nisi velis dicere loqui Psal. de Episcopatu, non quem Iudas habuerit, sed habiturus erat, nisi prodidisset Dominum.

Vigesimatertia, quòd Petrus Simonem Magum primum ^o Heresiarcham ^p detexerit, damnauerit, extinxerit, vt tradunt Egesipp. 3. de excid. Hieros. 2. Clemens 6. const. 7. 8. 9. ^q Arnob. ^r Damasus, ^s Cyrill. ^t Theodor. ^u Ambros. ^x Hieron. ^y Sulpitius ^z Gregor. Turonensis, ^a Aug. Quare cum idem August. ^b ait: *Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamvis eam falsam esse perhibent plerique Romani, quod Apostol. Petrus cum Simone Mago die Dominico pugnaturus, &c. pridie cum eiusdem urbis Ecclesiâ ieiun-*

¹ *Anaclet. Epist. 1. Cyprian. 4. Epist. 8. Innocen. 1. Epist. ad Carthag. 91. inter Aug. Epist. Iulius 1. Epist. 1.*

^k *Actor. 1. v. 20. καὶ τὸ ἐπισκοπῶν αὐτῷ λάβοι ἑτερος.* ¹ v. 8.

^m *Pekudah.* ⁿ *Cicero 7. Epist. ad Atticum hoc nomine utitur cum dicit se à Pompeio totius Campanie Episcopum constitutum.*

^o *ac patrem omnium Hereticorum.* ^p *Actor. 8. v. 20. usque ad 24.*

^q *2. contr. gentes. Egesipp. 3. de excid. Hiero. 2. Clemens 6. const. 7. 8. 9. Arnob.*

¹ *Damasus in vita Petri*

^s *Cathech. 6.*

^t *1. Heretic. fabul. orat. in Auxent.*

^v *in Simone Petro.*

^y *2. sacre histor.*

^z *1. histor. 25.*

^a *lib. de Hæres. ca. 1.*

^b *Ep. 86. ad Casulanum.*

nauerit, &c. non vult dicere contentionem Petri cum Simone esse incertam opinionem, sed quòd die Sabbathi ieiunauerit Petrus, & hinc morem deductum fuisse ipso die ieiunandi: de hoc enim ieiunio ibi Aug. tractat.

Vigesima quarta, Romæ urbium reginæ Petrum ^c collocasse sedem diuino iussu.

Vigesima quinta, Petro ^d sub finem vitæ suæ interroganti Christum, Domine quo vadis, respondisse: Venio Romam iterum crucifigi. nimirum vt ostenderet Petrum suum esse vicarium, & quod Petro sit sibi ipsi fieri.

Vigesima ^e sexta, solas illas Ecclesias quas Petrus fundauit habitas fuisse Patriarchales, & primas, Romanam, quam per se vsque ad mortem, Alexandrinam, per se primò, vt vult ^f Niceph. vel per S. Marcum iuxta ^g B. Gregor. Antiochenam, primò per se, deinde per Eudodium administrauit. Si quidem veteres tantum has tres vt propriè Patriarchales agnoscebant, vt patet ^h ex Concil. Niceno can. 6. neque id Luth. & Caluin. negant. Hierosolymit. per annos ferè quingentos habita quidem est Patriarchalis, sed honore non potestate. Sedebat enim Hierosolym. Episcopus quarto loco, sed nulli Episcopo, vel Archiepiscopo præerat, imò Metropolitano Cæsariensi, & Antiocheno Patriarchæ subijciebatur, sicut colligitur ex Concil. Nicæni. ⁱ can. 7. Constantinopolit. verò non ante Iustiniani ^k tempora cœpit annumerari inter Patriarchas.

Vigesima septima, solius Cathedræ Petri festum, & quidem antiquissimum vt patet ex ^l August. & ^m Beda, celebrari. Argumentum enim est sedem Petri singulariter omnibus alijs præstare.

Vigesima octaua, quòd in literis formatis,

^c Vide infra lib. 2. de sum. Pontifice.

^d ita Egesi. sup. cap. 2. lib. 3. ^e Ambr. sup. Gregor. explicat. 4. Psal. pœnit.

^e Cap. 24.

^f 14. cap. 3.

^g 6. ep. 37. & Gelasium decreto de libris canon. ^h Apocryp.

ⁱ Et Chalced. act. 16. Anacl. epist. 3. Leon 53.

^k quo decernitur vt Episcop. Hierosol. habeat honorem post Romanū, Alexand. Antiochen. nihil tamen propterea detrahatur de authoritate Metropolitana, qui erat Cæsariensis. Patriarcha autem Antiochenus præerat omnibus Archiep. & Episc. Orientis inter quos Hierosolymitanus.

^l post annum Domini 50. ⁱ ser. 15. de SS. ^m in Martyrolog.

post nomen Patris, Filij & Spiritus sancti adiungerent antiqui nomen principis Apostolorum vt scribit ⁿ Atticus.

ⁿ sicut legitur ad finem Concil. Chalced.

Ex PP. probatur summa Petri potestas in Ecclesia, quam significari per caput, & primatum absolutè, fatentur aduersarij.

C A P. XXV.

X Græcis ^a Origen. Petro (inquît) cum summâ rerum de pascendis omnibus traderetur, *Et* super ipsum velut super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo nisi charita-

tis exigitur.

Euseb. ^b Petrus Apostolus natione Galileus, *Et* Christianorum Pontifex primus: non dixit Rom. Episcopus primus, sicut dixerat ibidem Eccles. Hierosoly. primus Episcopus Iacobus. Basil. ^c Ille beatus qui ceteris pralatus discipulis fuit, cui clauæ regni celestis commissæ. ^d Nazianz. Vides quemad. ex Christi discipulis magnis utique omnibus *Et* excelsis, atque electione dignis hic petra vocetur, atque Ecclesia fundamenta fidei sua credita habeat, ac reliqui discipuli post haberi se, tranquillo animo ferant ^e Epiph. hæres. 51. ^f Cyrill. uterque, Chrysost. ^g Deus concedere solus potest vt futura Ecclesia, tot tantisque fluctibus impetu irruentibus immobilis maneat: cuius pastor, *Et* caput homo piscator. ^h Euthym. ⁱ Theophil. Tu Petre conuersus bonum exemplum penitentia eris omnibus, qui cum Apostolus fueris *Et* negaueris, iterum receperis primatum omnium, & præfecturam orbis. Hugo ^k Etherianus lib. 3. de process. Spiritus sancti cap. 17.

Ex Latinis Cyprian. ^l Nos vnius Ecclesia caput

C c iij

^a in cap. 6. ad Ro. semperaginâ ante librum sextum.

^b in chronico anni 44. à Christo nato.

^c serm. de iudicio Dei loquens de Petro.

^d orat. de moderatione in disputatio. seruandâ.

^e *Et* in Ancorato.

^f Hierosoly. catech.

2. Alexand. 12. in

Ioan. 64.

^g Homil. 55. in Math.

^h in vlt. Ioannis.

ⁱ in 22. Luca.

^k siue Heretrianus circa annum 1160. tempore Emmanue-
lis imperatoris.

^l loquens de Petro Epist. ad Iubaianum.

^m 2. contra Parmenianum.

ⁿ in 1. ad Corinth. cap. 12.

^o 1. in Iovinian.

^p 2. cap 1. de baptis.

3. author qq. veteris & novi Testamenti in 4. Tomo operum Augustini. q. 75.

^q Prosper lib. de ingratis Arator in 1. Actor. Gregorius mag. 4. Epist. 32. Beda homilia in Vigilia S. Petri, Bernardus Epist. 237. locus Petri (inquit) est locus principis Apostolorum.

Et radicem tenemus.

Maximus. 3. serm. de Apostol. ^m Optat. Cathedra una est *Et* negare non audes scire te, Petro primum in vrbe Roma Cathedram esse collocatam, ubi sederit omnium Apostolorum caput Petrus, &c. ⁿ Ambros. Prior Andreas sequutus est Salvatorem, sed primatum non accepit Andreas, sed Petrus.

^o Hierony. Inter duodecim unus eligitur ut capite constituto Schismatis tolleretur occasio, &c. ^p August. Quis nescit illum Apostolatus (scilicet Petri) principatum cuilibet Episcopatus preferendum. Item. Sicut in Salvatore erant omnes cause magisterij, ita & post Salvatorem in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit caput eorum, ut pastor esset gregis Dominici. Leo. serm. 3. de sua assumpt. ^q &c. De toto mundo unus eligitur Petrus, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis cunctisque Ecclesia Patribus preponatur, ut quamvis in populo Dei multi Sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.

Diluitur argumentum ex comparatione Petri cum Iacobo.

CAP. XXVI.

^a Lutheri de potest. Papa.

ARGUMENT. ^a Christus fuit Episcopus non Romæ, sed Hierosolymæ, & Apostoli, eius Presbiteri fuerunt. Igitur Iacobus post Christi passionem Hierosoly. Episcopus Christo successit, vel certè eius fuit vicarius, non Petrus. Confirmatur. Primò quia Hierus. est omnium Ecclesiarum mater. Isaia ^b 2. De Sion exibit lex &c. Igitur Iacobus omnium Ecclesiar. pater.

^b v. 3.

Secundò Nicænum Concil. can. 7. Episcopo Hierosoly. primum tribuit ex antiquâ traditione. Tertiò Clemens ^c apud Euseb. Petrus ^e 2. histor. 1. (inquit) Iacobus, & Ioannes post assumptionem Salvatoris, quamvis ab ipso fuerint omnibus penè prælatis, tamen non sibi vendicabant primatus gloriam, sed Iacobum qui dicebatur Iustus Apostolorum Episcopum statuunt. Quartò ^d Chrylost. Vide Iacobi modestiam is acceperat Hierosolymis Episcopi munus & tamen hîc nihil loquitur. Considera & aliorum discipulorum singularem modestiam, quo pacto concedunt ei solium, nec amplius ambigunt disceptantes inter se.

^d Homil. 3. in Acta.

Ad arg. negatur anteced. Nec enim Christus fuit Episcopus alicuius particularis vrbis, sed totius Ecclesiæ. Ad conseq. nullum succedere Christo, quia semper vivit. Magis autem decuit suum generalem vicarium alibi, quàm Hieroly. constitui: quòd sicut mutabatur per Christi aduentum lex & sacerdotium, sic locus summi sacerdotis mutaretur.

Ad 1. confirmat Hierusalem esse Ecclesiæ, matrem antiquitate, præsentia visibili Salvatoris, & mysterijs nostræ redemptionis: non autem ratione primatus.

Ad 2. negatur ^e vt patet supra. Ad 3. locum ^e in vigesima Pe- esse corruptum & si enim in Basilcenfi codice, tri prærogativa.

versionis Ruffini, habeatur vt supra, tamen in Colonienfi; ab homine catholico edito non habetur primatus nomen, & pro illis verbis: Apostolorum Episcopum, habetur; Hierosolymorum Episcopum. Quæ lectio congruit cum Nicephoro

^f allegante locum, Euseb. & cum Eusebio qui ^f 2. cap. 3. ^g 2. cap. 13. in Ruf- ^g lib. ait Petrum fuisse Apostolorum prin- cipem: denique cum ipso textu Græco, tam Va- fino 14.

ticanæ Bibliothecæ, quàm Parisiensis, non du- dum edito. Πέτρον γὰρ φησι καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάν- νην καὶ τὴν ἀνδρείην τῆς στήθους ὡς αὐτὴ καὶ τῆς κυ- αίου προτετυμνωθεὶς μὴ, ὅτι διηγεῖται διδόναι, ἀλλὰ Ἰάκωβον τὴν εἰρηαὶν ὁπίσσω ἱεροσολύμων ἐλπίσται.

DE ROM. PONTIF.

^a Chrysoſt. Homil. *Ad 4. loqui Chryſoſt. de ſolio particularis Eccleſiæ.* ^b *Quod ſi quis percunctaretur quomodo Iacobus ſedem Hieroſolymis acceperit? Reſponderem (inquit Chryſoſt) hunc, Petrum totiꝝ orbis magiſtrum conſtituiſſe.*

*Soluitur argumentum ex comparatione
Petri cum Paulo.*

C A P. XXVII.

^a *ſerm. de Pentecoſ. qui eſt. 61.*
^b *in 1. ad Epheſ.*

AD G V M. Paulus per antiochiam vocatur Apoſtolus. Item in anti-
quis ſigillis, quibus diplomata
ſummi Pontificis obſignantur, Pe-
trus à ſiniſtris, Paulus à dextris ef-
ſingitur. At teſtè ^a Ambroſ. at-
que ^b Hierony. ſedere ad dextram eſt maio-
ris ſignum honoris.

^c *3. ad Bonifacium cap. 3.*

Ad 1. argum. partem. ita vocari Paulum, quia
vt (inquit ^c Auguſt.) *pluribus episto-
lis eſt notior, & plus omnibus alijs laborauit: id eſt per ſe pluri-
bus in locis fidem plantauit.*

Ad 2. Reſp. 1. etſi conſtaret Paulum Petro in
omnibus antepoſendum: tamen hoc non ob-
ſtare ſummo Pontificatui Petri, & Romano-
rum Pontificum: ſicut nec ex eo quòd Moſes
major erat Aarone impedit ſummum Aaronis,
& filiorum eius Pontificatum. Nam Pauli po-
teſtas extraordinaria fuiſſet, Petri ordinaria: cui
Petro Rom. Pontifices ſuccedunt. 2. in qui-
buſdam etiam diplomatum ſignis, & in numif-
matibus cõmuniter cerni ad ſiniſtram Paulum.
3. in inceſſu, digniorem eſſe ad læuam, locum:
olim enim cum incederent duq, ſenior, & ho-
noriore ad læuam erat, & iunior latus ei dex-
trum claudebat, præcedebatque nonnihil in ſi-

gnum obsequij ^d vnde Ouidius :

Et medius iuuenum non indignantibus illis

Ibat, & interior sic comes vnus erat.

Interior, id est ad læuam iuxta illud ^e Virgilij,

Ille inter nauemque Gya, scopulósque sonantes

Radit iter læuam interior. &c.

Testaturque ^f Euseb. se vidisse Constantinum adolescentem incedentem cum seniore Augusto ad dexteram. Ita ergo Paulus ad Petri dexteram collocatur vt cum præcedat, & fermè totum tegat. certè argumentum obsequij in Paulo, dignitatis in Petro. Quod autem postea sit Paulus depictus ad dexteram cum Petrum non regit, & collocantur veluti in sedibus, imperitià factum est arbitrantium poni in signis diplomatum Paulum à dextris, honoris gratià. Ambrosius autem, & Hierony. loquuntur de dextera absolutè, vel ratione confessus, non incessus.

4. etsi honoris gratià Paulus collocaretur à dextris: id vel quia plures per se ex Gentibus ad fidem conuertit: Ecclesia enim in colendis SS. festis non tam ^g gradum honoris, quam vtilitatis posteris allatæ respicit: vel quòd Paulus præcipuè doctor gentium fuerit, vt hinc ostenderetur Gentiles Iudæis præpositos: aut quia Petrus à Christo fuit vocatus adhuc mortali, & quodammodo in sinistris constituto, Paulus immortalis & regnante à dextris Patris: vel quia Paulus de tribu Benjamin erat à Patre vocati Filij dexterae, & à Ioseph antepositi fratribus.

^d 5. Pastor. vide Antonium Nebrissensem annot. ad 50. loca scriptura.

^e Aeneid. 5.

^f 1. de vita Const. cap. 13.

^g Iacobus erat Episcopus, Sixtus Rom. Pontifex, tamen festum Diaconorum eorum Stephani, & Laurètij cū octauis celebrat Eccle. illorum minimè.

*Refellitur obiectio ex 15. peccatis sancto
Petro à 2 Centuriastis attributis.*

^a 1. Centur. lib. 2.
cap. 10. colum. 558.
559. & 560.

CAP. XXVIII.

R I M V M peccatum, ex curiositate petiisse Petrum à Domino euocari in mare, & postea dubitasse Math. 14.

Respondeo si peccasset non fuisset euocatus: nec enim miracula Dei cooperantur peccatis: quare, ^b ut fidelis poscit & ut dilectus emeruit. Clamando dum mergitur, Domine libera me, de se diffusus est, non de Domino dubitavit ne quis ergo timor in hunc gloriosiss. Petri ducat in vitium.

^b Maximus ferm.
1. de natali Apost.

^c Matth. 16. v. 22.
ἰλαως σοι κύριε, &
μὴ ἔσται σοι τὸ π.

^d in 14. Math.

^e in cap. 16.

^f Matth. 17. v. 4.
κύριε, ἡμετέροις
ἡμῶν ὡς εἶπας.
Ἔ v. 6. & ὁ ἡγεῖς π
λαλῶσιν ἡμετέροις
ἐκ-
φοβοί.

^h in hunc locum.

ⁱ Matth. 18.

^k cap. 17.

^l in 18. Math.

Secundum, quod ^c dixerit Christo, Absit à te Domine non erit tibi hoc.

Resp. cum ^d Hier. In omnibus locis ardentissima fidei inuenitur Petrus, interrogatus discipulis & c. volentem ad passionem pergere prohibet, & licet erret in sensu, tamen non errat in affectu. ^e Mihi hic error Apostolicus & de pietatis affectu veniens, nunquam incentivum Diaboli videbitur.

Tertium, quod ^f dixerit: Domine bonum est nos hic esse. & c.

Respondeo Marcus cap. 9. & Nesciebat quid diceret, erant enim timore exterriti. & Chrysost. videt quanto Christi fervore incendebatur, & c.

Quartum quod fuerit ex numero ^l quarentium quis eorum esset maior.

Respondeo hoc somniasse Magdeburg. nec enim Euangelista Petrum nominat, imò insinuat absentem fuisse: postquam enim ^k dixisset Matth. Petrum ad mare missum, subiungit: in illa hora accesserunt, & c. Quare ^l Orig. Chrysost.

Hierony. & alij docent non Petrum, sed alios discipulos hanc quæstionem mouisse. Quintum, quod ^m voluerit restringere remissionem peccatorum ad septenarium numerum. Sed vnde hoc, quia fortasse interrogat præceptorem? Nugæ!

Sextum quod in hæc ⁿ eruperit: Ecce nos reliquimus omnia quid ergo erit nobis? videtur enim arroganter loquutus, & carnalia præmia somniasse.

Sed audi ^o Chryl. Non ambitione, aut inani gloria, verum ut pauperum plebem introducat hæc dicit. Nec Dominus Petrum reprehendit, sed contra maxima ei pollicetur præmia.

Septim. ^p Non lauabis mihi pedes in æternum.

Respondeo cum ^q Chrysoft. Non parui amoris & reuerentia argumentum fuit, & ^r Basilio: Nullius peccati, nullius contemptus significationem dedit, verum potius excellenti erga Dominum honore usus est.

Octauum. ^s Etiam si oportuerit me mori tecum non te negabo.

Audi ^t Hierony. Non est temeritas, neque mendacium, sed fides est Apostoli Petri, & ardens affectus erga saluatorem.

Nonum, quod ^u in horto iussus vigilare obdormierit. Sed eum & socios excusat Euangelist. cum ait: ^x Erant enim oculi eorum grauati.

Decimum, quod contra Christi interdictum, gladio ^y vsus, Malcho amputauerit auriculam.

Respondeo de hoc interdicto nihil legi. Et si autem Dominus factum improbauerit, non tamen affectum, de quo ^z Cyrill. Intentio (inquit) Petri qui gladium aduersus hostes accepit à mandato legis non fuit aliena: idem ^a Ambros. & Chrysoft. homil. 85. in Matthæum.

Vndecimum, abnegatio: quam certè non negamus peccatum, sed nihil officit primatui si-

ⁿ Math. 19. v. 27.
ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφίκεσθαι πάντας, καὶ ἡ κοίτη ἡμῶν οὐκ ἔσται ἡμῶν.

^o in commentario.

^p Ioan. 13. vers. 8.
ὃ μὴ τίητις τοῦ πόδους μου εἰς τὸ ἀλῆσαι.

^q in hunc locum.

^r ser. de iudicio Dei.

^s Math. 26. v. 35.
καὶ ὅτι με συνῶσιν ἀποθανεῖν, ὃ μὴ σὺ ἀπαρήσῃς με.

^t in hunc locum.

^u Matth. 26.

^x v. 43. ἦσαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρμένοι.

^y Matth. 26. v. 51.

^z II. in Ioan. 35.

^a in 22. Luc.

^b Homil. 21. in
Euangel.

^c Matth. 16.

^d v. 23.

^e Ioan. 20.

^f v. 9. ἔτι πρὸ ἡμε-
ρῶν γεγραμ-

^g v. 21.

^h in hunc locum.

ⁱ ad Galat. 2.

^k Tertull. 4. in
Marcion. Cyprian.
epist. ad Quintum
Ambros. in 2. ad
Galat. Aug. epist.
8. 9. Et 19.

quidem: magnum actum esse pietatis dispensatione cognoscimus ^b (inquit Gregor.) ut is qui futurus erat Pastor Ecclesie, in sua culpa disceret qualiter alius misereri debuisset.

Duodecimum, comprehenso Domino ^c arripuisse fugam.

Respondeo nullum in hac fuga peccatum vel enim sequi debebat ut defenderet, vel ut se morti obiceret: non prius, quia intellexerat id nolle Dominum, neque posterius, non enim tenebatur, ad quid precor tunc se morti obiecisset? imò mandatum acceperat fugiendi Math. ^d 10.

Decimum tertium, cum ^e cucurrisset ad sepulchrum cum Ioanne, non rectè percepisse articulum resurrectionis.

Respondeo cum Ioanne: ^f Nondum sciebant scripturas, quæ ignorantia, tunc absque culpa erat.

Decimum quartum, quod curiosè quæsierit Ioan. ^g 21. Hic autem quid?

Respond. cum ^h Chrysost. hanc curiositatem profectam fuisse ex nimia charitate Petri erga Ioannem, & proinde veniâ dignissimam.

Postremum, quod Antiochiæ ambulauerit ⁱ ad Euangelij veritatem, meritò reprehensus à Paulo.

Respond. quòd, aduenientibus Iudæis, à Iacobo missis, Petrus abstinerit à gentibus, cum quibus antea cibum capiebat. Patres Græcos nullum peccatum agnoscere: Latini ^k plerique, etsi aliquod agnoscant, tamen vel veniale, aut tantum materialiter peccatum fuit. In eligendo si quidem errauit: id autem vel ob aliquam inconsiderationem, & sic veniale, vel defectu luminis, & ignorantia quâdam inuoluntaria, & sic nullum peccatum nisi materialiter.

LIBER SECVNDVS
DE SVMMO
PONTIFICE.

*Quo agitur de vero Petri successore
in Primatu.*

Petrum Roma fuisse.

CAP. I. & II.

VILLIELMVS ^a quidam ^a CAP. I.
wiclefi præceptor apud waldens.
^{2.} doctr. art. 1. cap. 7. videtur pri-
mus negasse Petrum fuisse Ro-
mæ, aut Episcopum Romanum,
quem sequuti sunt Valdaricus, ^b
Velenus Lutheranus, atque ^c Illyricus. fuisse
tamen probatur.

Primò, ^d Petri ipsius testimonio ^e *Salutat*
vos (inquit) *Ecclesia in Babylone collecta*, id est, fi-
guratè Roma, vnde docent ^f Papias & ^g Hieron.
Petrus (inquit) *in epistolâ prima sub nomine Baby-*
lonis figuraliter Romam significans, &c. colligitur
que ex ^h Apocaly. quâ describitur Babylon.
sedere supra 7. colles & habere Imperium super
reges terræ. hæc enim sola Roma erat. vnde va-
na est Veleni responsio, duplicem scilicet esse
veram Babylonem, vnâ in Assyriâ, alteram in
Ægypto: figuratè enim loquitur Petrus. Con-
cludit tamen Velenus, ergo rectè faciunt qui re-

^b lib. integro de
hâc re.

^c lib. contra prima-
tum Papæ.

^d CAP. II.

^e 1. Petr. ult. v. 13.
ἀπὸ ἀρχῆς ὑμῶν ἡ ἐκ
Βαβυλῶν σιωπῶσα
ἦν.

^f apud Euseb. 2.
hist. 14. in Ruffino.

^g 15.

^h in Marco.

ⁱ cap. 17. vide Ter-
tull. 3. contr. Marci.

^j lib. contra Lu-
deos.

¹ *vers. 4.*

^k *Serm. 1. de natali Apostol.*

^l *in breuiculo collectionis collat. 3.*

^m *Iran. 3. cap. 3. Epiph. haes. 27.*

ⁿ *Euseb. 2. hist. 13. Oros. 7. hist. 6. Leo sup. Theodoret. in 1. ad Rom.*

• *sup.*

^q *ut colligitur ex Gal. 1. v. 18. Et cap. 2. v. 1.*

^q *ut patet Actor. 11. 12. 13. 14. 15.*

^r *ut Eunuchum Candaces fuisse unum ex discip. 70. Christi. Iuniam de qua Paulus ad Philipp. Episcopum fuisse eum fuerit mulier.*

cedunt à Româ, iuxta illud Apocal. ¹ 18. Exite de illâ, &c. Respond. Babylonem vocari, non Romanam Ecclesiam, sed urbem, quæ cum omnibus dominarentur gentibus omnium gentium seruiebat erroribus, inquit ^k Leo. à quâ exeundum erat corde, non corpore ut ^l exponit Aug. Cum ergo Petrus è Roma scripserit, certè Romæ fuit.

Secundò, ^m PP. docent primos Christianos Romæ fuisse à Petro & Paulo conuersos: At ex Actor. vlt. & epist. ad Rom. constat antequam Paulus Romam veniret ibi multos fuisse Christianos. Igitur ⁿ à Petro conuersos.

Negat maiorè Velenus, quod cæperint Christiani Romæ esse, Tyberij tempore teste Orosio 7. histor. Tertull. in Apolog. Platina in Christo, & Tranquillo in Tyberio: adde Clement. 1. Recognit. quem sequitur Dorotheus Tyrensis in Synopsi asserentem, Barnabam primum Romæ prædicasse.

Sed Tranquillus in Tyberio non meminit Christianorum, sed in Claudio Tertull. ait quidem tunc Tyberium retulisse in Senatum, an videretur Christus in Deum recipiendus, ob ea, quæ intellexerat de eo ex epistola Pilati, verum id recusasse Senatum, & ut addit ^o Oros. statuisse, exterminandos ex vrbe Christianos, non quod iam essent, cum idem Orosius disertè affirmet non fuisse, nisi post Petri aduentum, sed si vnquam postea aduenirent. Illud ex Clemente non est verisimile. nullus enim gentibus prædicauit ante visionem Petri Actor. 10. ab illa verò vsque ad peractum Cōcilium Hierosoly. celebratum anno ^p Domini 18. qui erat. 13. à morte Tyberij, ^q fuit Barnabas cum Paulo: Paulus autem eo tempore non fuit Romæ. adde apocryphos esse Recogn. libros & Synops. Dorothe. plenam ^r fabulosis narrationibus. Denique etsi id de Barnaba verum esset: tamen ibidem

dem habetur, nihil profecisse Romæ.

Tertiò, quia ^s PP. constanter docent Marcum Romæ scripsisse Euangelium, prout ibidem Petrum prædicantem audierat. ^s Euseb. 2. hist. 14. ex Papiæ, & Clem. Alexand. Iren. 2. c.

Resp. Velenus fuisse deceptos quod fuerint duo Marci, vnus dictus ^t Ioannes, Euangelij conscriptor, qui nec fuerit Romæ, alter dictus Aristarchus, epistola ad Philemonem, qui cum Paulo Romæ fuerit, porro quod de duobus Marcis dicitur, Patres vni tribuisse. ^{1.} Hieron. in Marco Damasc. in Pontif. in Petro. Isidor. in Marco Ado in Chronico anni 45. Tertull. 4. contr. Marc.

Errat Velenus. 1. quod putet Marcum Aristarch. vnum esse, cum sint duo, vt patet ex vlt. ad Coloss. ^v Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ. 2. quod asserat à Ioanne Marco conscriptum Euangelium. Nam Euangelista Marcus occisus est 8. Neronis ^x teste Euseb. Ioannes verò Marcus, consobrinus Barnabæ, & Pauli discipulus, vixit vsque ad 14. Neronis: posteriore siquidem ad Timoth. ^y scripta 14. Neronis iussit ^z Paulus Marcum ad se venire. Quòd autem Marcus Euangelista fuerit Alexandriæ Episcopus non impedit quo minus adfuerit Romæ cum Petro. ^v de quo actor. 12. v. 11. & cap. 15. v. 37. ^v v. 10. ἀπὸ τῶν ὁμῶς ἀρίστων ὁ συναρχμαλώτης μὲ, ἢ, μάρκος ὁ ἀνεψιὸς βαρνάβᾳ. ^x in Chronic. & Hieron. in Marco. ^y imminente passionis Pauli.

Quartò, ex ^{zz} historiâ Simonis Magi. & arg. quibus probabitur proximè Petrum Romæ mortuum. ^z v. cap. 4. v. 11. ^{zz} de cuius veritate sup. in 23. prærog. Petri.

S. Petrum Romæ mortuum esse.

CAP. III.

PROBATUR i. corp. Petri & Pauli Romæ conseruantur, id enim testatur consensus totius orbis terrarum, saltē, iuxta aduersarios, vsque ad an. Domini ^a 1400. nec est verisimile, si in eo fuisset error, à quoquam non deprehendi; te- ^a id est, à tempore Passionis Petri ad tempora wiclefi.

Tom. I.

D d

DE ROM. PONTIF.

^b apud Euseb. 2.
^hist. 24. in Ruffino
 25.
^c Epist. ad Leonē.
^d Homil 32. in ep.
 ad Rom.
^e 3. Excid. Hier. 2.
^f in Chronico anni
 71. à Christo.
^g 3. in Genes. ut re-
 fert. Euseb. 3. cap. 1.
^hist. apud Ruff. 2.
ⁱ Apolog. pro fugā
 suā longe ante finē.
^j de præscript.
^k 4. diuinar. Instit.
 21.
^l orat. contra Au-
 xent. quæ habetur
 libro 5. epist.
^m in Petro.
ⁿ 1. cap. 10. de
 Consensu Euang.
^o Serm. 5. de natali
 Apostol.
^p 2. histor. sacra.
^q supr.
^r lib. 7. in Nerone.
^s Natali 3.
^t in Petro.
^u 1. de Natali
 Apostol.
^x Papa 6. epist. 37.
 Turonicus 1. cap. 25.
^y in Hymno de
 Sancto Laurent.
^z in fine Actor.

stantur quoque nominatim ^b Caius, ^c Theo-
 doret. ^d Chrysof. Deinde si ibi non sunt, vbi
 ergo? nec enim probabile, tantorum virorum
 corpora neglecta. At si Romæ non obierunt,
 quis eorum Romæ corpora detulit, vnde, &
 quando, ac quibus testibus?

Secundò, ex PP. ^e Egesippo, ^f Euseb. &
 Origen. Petrus ad ultimum in urbe Româ commo-
 ratus, ibi ~~et~~ crucifixus est, deorsum capite demerso. ^h
 Athan. Petrus ~~et~~ Paulus cum audissent oportere se
 Romæ martyrium subire, non abiecerunt eam profe-
 ctionem, sed cum gaudio abierunt. ⁱ Tertull. Felix
 Ecclesia, scilicet Roma, cui totam doctrinam Apo-
 stoli cum sanguine suo profuderunt vbi Petrus passioni
 Dominica ædæquatur. ^k Lactant. ^l Ambros. ^m
 Hierony. Simon Petrus ad expugnandum Simonem
 Magum Romam pergit, ibique 23. annis Cathedram
 sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum, id est 14. Ne-
 ronis annum, à quo ~~et~~ affixus Cruci martyrio corona-
 tus est, capite ad terram verso. ⁿ Aug. ^o Maxi-
 mus. ^p Sulpit. ^q Oros. ^r Eutrop. ^s Paulin.
^t Isidor. ⁿ Leo ^x vterque Gregor. Latinus
 y Prudent. ^z Arator.

*Petrum Romæ usque ad mortem
Episcopum fuisse.*

CAP. IIII.

PRIMÒ, id suadere videtur sum-
 ma dignitas Ecclesiæ Romanæ,
 quæ semper habita est prima.
 Nec enim ratio vlla huius rei
 reddi potest, nisi quia Petrus vs-
 que ad finem, ei⁹ Episcopus fuit.

Secundò, si hoc non sit verum, exponant ergo
 vbi Petrus sederit ab eo tempore quo Antio-

chiam reliquit?

Tertiò, ex PP. ^a Iræneo. ^b Tertulliano. ^c ^a 3. cap. 3. in Cata-
Cyprian. ^d Euseb. Petrus natione Galileus, &c. log. Rom. Pontificu.
Romam proficiscitur ubi Euangelium pradicans 25. ^b sup.
annis, eiusdem verbis Episcopus perseuerat. ^c Epiph. ^c 4. epist. 2.
^f Athan. & Optatus, ⁿ Ambros. ⁱ August. &c. ^d in Chronico anni
Concil. ^k Ephes. 1. Chalcedon. Aet. 2. & 3. 44.
Concil. 5. aet. 1. Item Sextum ⁱ aet. 8.

^c Hæres. 27.

^f Epist. ad solita-

riam vitam agent.
duobus in locis ante
medium.

^g 2. contr. Parmen.

ⁿ 3. de Sacram. I.

ⁱ 2. contra literas

Petilianus 51.

^k tom. 2. cap. 16.

ⁱ Qui omnes dum
asserunt R. Ponti-
ficem Petri successo-
rem, satis ostendunt
Petrum Romæ mor-
tuum fuisse Episco-
pum.

^a sup.

^b in 52. Isaia.

^c Epist. 165.

^d sup.

^e in Chronico.

^f Hæres. 27. &

Iren. 3. cap. 3.

^g Lactant. 4. inst.

10. anno 30. atat.

Euseb. in Chronico.

an. 30. Onuphrius.

34. Iren. 2. cap. 39.

an. serè 50.

Soluitur Argumentum primum.

C A P. V.

R G V M E N. non cõsentiunt inter
se authores: Primò de tempore
quo Petrus venerit Romam: Oro-
sius vult exordio Claudij, Hyeron.

anno eiusdè secundo, Fasciculus tẽ-
porum quarto, Passionale de vitis Sanctõrũ 13.

Secundò, in successoribus Petri enumeran-
dis, ^a Tertull. & ^b Hyerony. post Petrum
ponunt Clementem, ^c August. & ^d Optatus,
Linum, deinde Clementem: ^e Euseb. & ^f
Epiph. Linum, deinde Cleto, siue Anacle-
tum, & Clementem. Qui omnes vnum ex Cle-
to & Anacleto faciunt. At varietas est falsitatis
signum.

Ad primam argum. partem resp. primò, nul-
lam esse varietatẽ in ipsa re, (omnes enim do-
cent Petrum Romæ venisse) sed si quæ est: in
circumstantia temporis versatur. At sæpissimè
accidit vt constet de re, & non de circumstan-
tia. Omnes enim fatentur Christum esse mor-
tuum in cruce, de tempore verò & discordant.
Secundò, inter probatos authores, dumtaxat
nullam esse varietatem in tempore. Nam si re-
gnum Claudij in tres diuidas partes, id est in
exordium, medium, & finem: annus secundus

D d ij

DE ROM. PONTIF.

^h *Isidor. Damas.
Beda, &c.*

ad exordium spectabit: & ita conueniunt Orosius & Hierony. Atque his, ^h authores qui Petrum asserunt Romæ sedisse annis 25. & anno 14. Neronis obiisse. Nec enim sunt 25. vsque ad 14. Neronis, nisi numerare incipiamus à 2. Claudij. Fasciculum verò temporum, & passionale reiciimus.

Ad 2. resp. 1. hoc nihil officere, quin Petrus reuera fuerit Romæ: sicut nec officit veritati historiz Esther, diuersa sententia de marito eius. 2. res ita componitur. Petrus imminente passione, Clementi suam reliquit sedem, & ita sunt intelligendi Tertull. & Hierony. qui docent Clemetem à Petro successorem relictum. Mortuo Petro Clemens in sede Apostolica sedere noluit, donec vixerunt Linus, & Cletus, qui Petri coadiutores fuerant in Episcopali officio. ¹ Et sic intelligi debent qui post Petrum illos constituunt. Quia enim in Romana Ecclesia post obitum Petri sancta contentio illa ex humilitate nata est, & vnus fuit, aliter esse debuit primus successor Petri: propterea hæc de re ita variè scripserunt Patres. Porro duo Anacleti fuerunt, quorum vnus, qui & Cletus dictus, præcessit in Pontificatu, alter Clementem sequutus est. ² Ecclesia si quidem duos festos dies in eorum celebrat memoriam, nec est credibile in re tanta falli. Hinc factum, vt quidam PP. Clementi præponant Anacletum, alij postponant, alij ex duobus fecerint vnum ob nominis similitudinem.

¹ *Post Petrum ergo
sedis 1. Linus 2.*

Cletus, qui & Anacletus, post 3. Clementis 4. Anacletus.

² *Cleti Roman. Filij Aemiliani, 26.*

Aprilis: Anacleti Atheniensis & filij Antiochi 13. Iulij.

Soluitur secundum.

CAP. VI.

ARGVMENT. Petrus non potuit Romam venire ante 18. annū à passione Domini: dicitur autem sedisse Romę annis 25. Ergo vsque ad annum 43. à passione Domini superuixit. Sed tunc iam obierat

Nero, Galba, Otho, Vitellus, & regnabat Vespasianus in Christianos mitissimus. Igitur Petrus non fuit Romę Martyrio coronatus.

Probat^{ur} anteced. primò: quia cū fieret Concil. Hierosoly. adhuc erat Petrus in Iudęa, factum est autem ^a anno 18. à passione Domini. 2. dicitur Petrus fuisse quinque annis in Iudęa, deinde Antiochię septem, tum multis aliis Ponto Galatię Cappadoc. Asię, Bithinię: itaque vt minimum anni 18. fluxerunt. 3. si venisset ante 18. certē Claudij secundo: sed tunc non erat ē vinculis liberatus Herodis, contigit enim ea liberatio anno ^b Claudij tertio, deinde vt ex Thraseę martyre ^c Euseb. refert, præceperat Apostolis Christus vt ante 12. annum ē Hierus. non discederent, incidit autem hic annus in 3. Claudij.

Respond. 1. Etsi errassent PP. qui dixerunt Petrum sedisse Romę 25. annis, non tamen sequi non sedisse omninò 2. rem ita se habere: mansit Petrus quinque ferē annis Iudęa, ac tunc potuit facillē eū conuenire Paulus post tres annos à sua conuersione: quinto anno profectus in Syriam Antiochię sedem fixit septem annis, interim nihilominus peragrando vicinas prouincias Pontum, Asiam, Galat. &c. anno

¶ d iij

^a vt colligit Hier. in 2. ad Galat.

^b vt ex Actor. 12. Et Iosepho 19. antiq. 7. colligitur.
^c 5. histor. 17. in Ruffino 18.

DE ROM. PONTIF.

verò septimo Episcopatus Antioch. vndecimo à passione Domini rediit in Hierusal. ibique comprehensus ab Herode mittitur in vincula, vnde paulo post ab Angelo liberatus eodem anno, scilicet Claudij ^d secundo, Romam venit, falsum enim est Dominum imperasse vt omnes Apostoli Hierosoly. morarentur ad 12. annos. Petrus enim antequam coniceretur in vincula, & proinde ante 12. à Christo passio, ^e profectus est in Samariam, Ioppem, Lyddam, Cæsaream: sed fortasse imperauit Dominus, vt non omnes recederent, verum aliquis semper maneret. Postquam autem Petrus Romæ Episcopus septem annos expleuit rediit in Hierusalē ^f expulsus cum aliis Iudæis ex vrbe: quod cum audissent qui erant Antiochiæ miserunt ad eum Paulum, & Barnabam, atque celebratum est Concil. Hieroso. mortuo Claudio, rediit Petrus Romam, ibique pro Christo defunctus, Romanam sedem tenuit annis 25.

Onuphrius & Panuinius tamē contendit Petrum non sedisse Antiochiæ ante Concilium Hierosoly. sed postquam redierat è Româ.

Primò, quia ex Actis, ac Paulo ad Galat. & Euseb. in Chronico colligitur Petrum primis nouem annis à passione Domini non recessisse ex Iudæâ: decimo verò anno Romam venisse.

Secundò, Christus passus est ætatis suæ 34. Tyberij 19. regni, constat enim ^h ex Phlegonte illam Ecclipsim insignem, anno 4. Olympiad. 202. fuisse, qui in 34. Christi incidit. Vnde ⁱ Beda scribit fidem Ecclesiæ habere Christum vixisse in mortali carne amplius 33. annis. Petrus Romam ingressus est 2. Claudij, à quo ad 19. Tyberij sunt 10. non integri anni. Ex quibus, primos quatuor consumpsit Petrus in Iudæâ: remanent verò sex non completi, & proinde non occurrit locus septennij sedis Antiochæ. Refellitur.

^d Etſenim Lucas paulò ante mortem Herodis hanc refert liberationem

Actor. 12. Herodes verò obierit. 3. Claudij iuxta Ioseph. 19.

Antiq. 7. tamen docet Luc. saltem præterisse annum vñ: cum dicat postea profectum Herod. Cæsaream ibique commemoratum.

^e Actor. 8. 9. 10.

^f anno 18. Claudij iuxta Oros. lib. 7.

^g Annotationibus in Platinam ad initium.

^h apud Euseb. in Chronico.

ⁱ libro de ratione tempor. cap. 45.

Primò, quia pugnat cum sententia ^k summo-
rum Pontificum, ^l veterum PP. & Illustrium
historicorum qui disertis verbis tradunt Pe-
trum Antioch. sedisse antequam Romæ.

Secundò, festum Cathedræ Antiochenæ ^m
verustissimum est, & toto orbe celebratum, ho-
norificentius festo Cathedræ Romanæ, quod
nuper à Paulo 4. institutum est. Cuius rei ratio
nulla reddi potest: si Romæ primùm Petrus
sedet.

Textiò, ante 18. à passione Domini fuit: ne
Antiochiæ Episcopus aliquis? si Petrus, est
quod intendimus: si alius 1. falsum Antiochiæ
primò sedisse Petrum, deinde Euodium, &
Ignatium vt ⁿ Ignatius tradit. 2. conceden-
dum erit Petrum successisse alicui ex discipulis
in Episcopatu. 3. vel dimisit Romanum, vel re-
tinuit, si prius: ergo non 25. annis Romæ sedet
imò nec 20. contra veteres: si posterius: ergo si-
mul duos Episcopatus proprios, & particulares
maximèque inter se distantes retinuit: pess-
imum posteris exemplum. Si dicas non sedisse
Antiochiæ vt proprium Episcopum, vnde ergo
Patriarchalis est, vnde festum cathedræ illius
institutum?

Ad primum Respond. ex Actis, & Epist. ad
Galat. solùm haberi fuisse Petrum Hierosoly.
anno 4. 11. & 18. à passione Domini: sed inde
non colligitur non potuisse à quarto anno ad
12. habitare Antiochiæ. Euseb. verò in Chron.
disertè notat, Tyberio imperante S. Petrum
sedem suam Antiochiæ constituisse, eamque
tenuisse 7. annis, ac tum demum profectum
Romam anno Claudij 2. Est quidem error circa
tempora vinculorum Petri: sed nihil ad rem.

‡ Ad 2. respondeo 1. hinc solùm deduci Petrum
non sedisse septennio Antiochiæ, sed sexennio,
aut quinquennio. 2. nec hoc quidem inferri:
potuit enim Petrus anno secundo à passione

D d iij

^k Anacel. ep. 3. Mar-
cel. ep. 1. Innocent.
epist. 14. Leon. serm.
1. de natalis Apost.
Gelas decreto de lib.
apocryp. &c.

^l Euseb. in Chron.
Hieron. in Petro
Isidor de vitis PP.
Bede de 6. etatib.

Adonin in Chroni-
co Haymo. 2. cap 21.

^m vt patet ex ser-
monibus sancti Au-
gustini de Cathedra
Petri.

ⁿ Epist. ad An-
tioch.

Domini sedem Antiochiæ constitnere, & septennio tenere, sic tamen vt sæpius rediret in Hierusal. & excurreret in alia loca. 3. non rectè probat Christum passum ætatis. 34. Tyberij. 19. ex olympiadibus: siquidem maxima est quæstio vnde incipiendæ sint & quemad. Onu-

⁹ in Chronico Orosius 7. cap. 2. [Baronius in fine apparatum ad Annal. Eccles. ponit à Triūuiratu quadragesimum primum à nece Cesaris. 42. 15. Decembris, Caio Cornelio Lentulo, Et M. Valerio Messalmo Coss.]

P Suetonius in Augusto.

⁹ in Chronico.

¹ de mens. Et ponderibus.

⁵ lib. 7.

¹ de 6. ætatib. idem

Baron. 10. 1. anni 34.

Christi 18. Tyber.

^v vers 23. καὶ αὐ-

τὸς ὡς ὁ Ἰησοῦς ὡς

ἐπὶ τὸν τετρακοντὰ ἀφ' ὅ-

μυνοῦς αὐτ.

^x Irene. 25. 39. Tertull. 4. contr. Iud. Clem. 1. stro. Etc. At Ignatius epist. ad

Trallianos: καὶ τῆς δεκάτης ἐπὶ πολυτελευτῆμενος, ἰσχυρίσθη. ἐπὶ ἰωάνν.

Et expletis tribus annorum decadibus baptizatus est à Ioanne: quare Ba-

ron. sup. Et anno 31. Christi Tiberij 15. Et in apparatibus, contendit

Christum baptizatum anno 31. inchoato. In Annalib. verò docet mortuum

34. per tres menses inchoato: Et pro se citat Bedam sup Verum ad Ignat. respō-

det Bell. hic loqui per figuram intellectiōnis quemodo Lucas cap. 2. dixit con-

summatus fuisse 8. dies quande circumcissus est. puer Et Marcus 8. post tres

dies Christum resurrecturum.

mum prædicauit plus tribus annis: habemus enim quatuor paschata à ^y Ioanne notata: unde necesse est Christum prædicando, ad initium quarti anni peruenisse. Igitur passus est anno trigesimo inchoato: non autem 34. vt vult Onuphrius.

^y Ioan. 2. 4. 6. 13.

Soluuntur alia quinque argumenta.

C A P. VII.

TERTIVM, Petrus non potuit Romam venire ante 9. Claudij. Sed neque post. Nam Claudius qui iussit Iudzcos expelli, iussit non recipi.

Negatur maior vide caput præcedens. Quartum, quando Paulus ^a reprehendit Petrum Antioch. erat peractum Concil. Hierosoly. & tamen Petrus nondum iuerat Romam. Respondeo, iuerat, & redierat. Quintum, Paulus scribens ad Romanos multos iubet ^b saluari nec meminit Petri. Respondeo. 1. nec etiam scribens ad Ephes. meminit Ioannis, & ad Hebræos, Iacobi, nec tamen sequitur, illum Ephesi hunc Hieros. episcopum non fuisse. 2. eo tempore Petrus redierat ex Româ, versabaturque in Syriâ, scripsit enim ad Rom. Paulus cum ^c proficisceretur Hierus. vbi comprehensus fuit: contigit autem hæc captiuitas medio tempore inter Concil. Hieros. & obitum Claudij, post Concil. enim ^d peragrauit Maced. & Achaiam Paulus, & peruenit in Hierus. Fælice præside, qui ^e præfuit Syriæ vsque ad mortem Claudij, & initium Neronis, unde scripta est hæc epist. circiter. 11. vel 12. Claudij, quo tempore Petrus Syriam peragrabat.

^a Galat. 2. 4. v. 11.

^b cap. ult.

^c Rom. 15. vers. 25. Nunc autem proficiscor in Hierusalem, &c.

^d Actor. 16.

^e teste Iosepho 20. Antiq. 9. & 13.

Sextum, ^f Ambros. scribit Narcissum, quem ^f in 16. ad Rom.

Paulus iubet salutari, fuisse Roman. presbyterum. At presbyter & Episcopus idem sunt apud Paulum.

^g in cap. 3. prior. ad Timoth.

Negatur minor. Nam: ut (inquit) ^h Ambros. omnis Episcopus presbyter est, non tamen omnis presbyter Episcopus.

^h Galat. 2.

Septimum, Paulus cum Petro ^h iniiit fœdus ut hic Iudæorum, ipse Gentium esset Apostolus.

Respondeo potuisse utrumque quibuscumque vellent prædicare: sancisse tamen fœdere, ut vnus principaliter Iudæis, alter Gentibus prædicaret. Nam hoc non obstante, & Petrus Gentibus, & Paulus Iudæis prædicauit.

Soluntur alia octo.

C A P. VIII.

^a sicut neque in epistolis ad Senec. & Seneca ad illum.

^b οἱ πάντες τὰ ἑαυτῶν ἠγάπησαν, οὐ τὰ τῷ Χριστῷ ἰησοῦ. v. 21.

^c v. 22. ἔπει μόνον σωτηρίᾳ ἐς πᾶσι βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἱ πάντες ἠγάπησαν. μοι παρηγορία.

^d v. 16. ἐν τῇ προά-
τη μου ἀπολογία ἔ-
δωκε μοι συμπαραστή-
ναι, ἀλλὰ πάντες
καὶ ἡγάγησαν.

CTAVVM, 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Paulus à Româ scribens ad Gal. Ephes. Coloss. Philipp. Hebr. Timoth. 2. Philemon. non solum Petri non ^a meminit, sed Philipp. ^b 2. Omnes

(inquit) querunt quæ sua sunt. Coloss. vlt. Saluat vos Aristarch. & c. Marcas, & c. ^c Iesus, & c. ^d hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, & 2. ad Timoth. 4. in primâ mea defensione nemo mihi astitit, sed omnes me dereliquerunt.

Respond. 1. nihil concludi argumento ab auctoritate sumpto negatiue: nec enim sequitur Math. non meminit Circumcision. Marcus Præsentationis Christi. Ergo ita non fuerunt.

Primo autem loco Paulus de quibusdam, non omnibus loquitur per figuram intellectionis: ibidem enim dixerat secum esse Timoth. qui certè sua non quærebat in secundo non nisi de ijs, qui cum inuare poterant erga Cæsarem: nam

LIBER SECVNDVS. 178

ibi declarat secum fuisse Lucam, qui non reliquerat eum, in tertio, loquitur solum de domesticis suis sicut cum ait ^c ibidem, *Lucas est mecum* ^c cap. 4. v. 11. *solus*: Certum est enim ex ult. cap. ad Rom multos fuisse Romæ ad fidem conuersos.

Resp. secundo. Petrum tunc non fuisse Romæ. Et si enim ibi sedem fixisset, tamen sæpius aberat, vt in varijs locis constitueret Ecclesias.

Soluitur decimum sextum.

C A P. IX.

ARGV M. ^a Ambros. docet Petrum & Paulum *uno die, uno in loco unius Tyranni tolerasse sententiam.* ^a Serm. 67. Linus in passionib. Petri & Pauli, nec eodem tempore, nec loco, nec Tyranno. Præterea Iosephus fuit Christianorum amicus, nec tamen meminisse Petri, cum agit de interfectis à Nerone.

Denique Petrus senex erat quando Paulus ^b adolescens, scilicet cum interfectus est Stephanus. ^b Actor. 7. v. 58. Et tamen ad senectutem etiam peruenit Paulus.

Ad 1. partem: confictam esse hanc Lini historiam, vt etiam fatetur Velenus.

Ad 2. Ioseph. ex industriâ plurimos prætermisisse, à Nerone interfectos, vt matrem, præptorem, vxorem. Deinde vult Velenus Petrum occisum Hierosoly. iussu Ananî Pontificis, cuius gesta Iosephus ^c scripsit, quosque occiderit numerat, quare ergo Petrum prætermisit? ^c 20. antiq.

Ad 1. negatur, nec enim verisimile est senes à Christo electos, ad summos abundos labores; nec tunc Paulus adolescentulus erat: cum proximè fuerit assumptus ad Ecclesiarum regimen.

Demus ergo Petrum fuisse annorum 50. Pau.

DE ROM. PONTIF.

lum. 25. potuerunt tamen ambo mori senes & simul: ultimo enim Neronis, Petrus fuisse 86. & Paulus 61. annorum.

Soluitur decimum sept. & 18.

CAP. X. & XI.

^a CAP. X.

^b vers. 34.

^c in hunc locum,
sicut & Lyranus.

R G. ^a Math. 23. ^b Ecce ego mitto ad vos prophetas, &c. Et ex illis occidetis, &c. In quem locum Chrysost. intelligit (inquit) Apostolos, *Et* qui cum Apostolis fuerunt. Hierony. ^c Obserua iuxta Apostolum, varia esse dona discipulorum Christi, &c. Ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, crucifixus Petrus. ^d Lyran. Ex eis occidetis sicut Iacobum fratrem Ioannis, &c. crucifigetis vtrū Petrum, *Et* Andream.

Respondeo ex Matth. & Chrysost. non colligi discipulos occidendos omnes in Iudæa, sed tantum aliquos: hoc enim significat illud, *ex eis*, Hieronymi exempla non tendunt, ut intelligamus quosnam ex discipulis Iudæi occisuri erāt, sed ut discamus varia futura fuisse martyriorum genera. Nam libro de viris illustrib. aperte docet Petrum, & Paul. à Nerone occisos. Lyranus sequi voluit Hierony. & dicere Petrum, & Andream pro Christo crucifixos, quamvis minus cautè sit loquutus.

^d Cap. xi.

^d Decimū oct. Cum de rebus nuper gestis sæpè fingantur errores quid de tam remotis, ac perturbatis temporibus Romanæ Curix palpones dumtaxat confingere non poterant?

Respondeo errores fingi, quando res clam gestæ sunt, & sine testibus, aut quantum ad annorum numerum, vel circumstantias similes, non quantum ad substantiam rei celeberrimæ, maximè quando præter scriptorum testimonia

LIBER SECVNDVS. 179

extant monuméta, lapides & similia, sicut in re de quâ agimus. Insuper autem Veleus vocat antiquiss. & grauiss. ^c authores, palpones.

^c Iren. Tertull.
Euseb. &c. sup.

Romanum Pontificem Petro succedere in Ecclesiastica Monarchia, probatur ex iure diuino, & ratione successionis.

CAP. XII.

DE BET Petro, iure diuino aliquis succedere: ille non potest alius esse quam Romanus Pontifex. Igitur ille succedit. Probatur maior. 1. quia non ad Petri commodum, sed Ecclesiæ utilitatem primatus fuit institutus. Pontifex enim propter Ecclesiam est, non contra. At Ecclesia non minus eget nunc vno pastore quam Apostolorum tempore: imò nunc magis: cum sint Christiani plures & peiores. 2. Ecclesia vna & eadem est omni tempore. Ergo non debet mutari forma regiminis eius. 3. ex natura rei, tantum diu durare debet officium pastoris, quandiu ouile. At ouile Christi manet vsque ad finem seculi. Igitur & pastor, cui dictum sit: *Pasce oues,* nimirum Petrus in successoribus suis. 4. Petro suas omnes commendauit oues Christus, & proinde etiâ quæ spectarent ad futurum tempus. Sed Petrus non erat semper in carne victurus. Igitur cum dixit ei Christus *Pasce,* &c. omnes eius ^a successores alloquutus est. 5. Ecclesia suum quoddam caput in terris visibile habet: postquam enim Paulus dixisset Ecclesiam esse vnum corpus subiecit ^b *Non potest caput dicere pedibus non estis mihi necessarij,* Quod certè non conuenit Christo, nullum autem huius. caput præter Petrum, assignari potest: nec debet Ec-

^a Chrysost. 2. lib. de Sacerdotio: *Quandam de causa ille sanguinem effudit suum? certè ut pecudes eas acquireret, quarum curam tantum Petro, tum Petri successoribus committebat. Item Leo 2. ser. de anniuersaria Assumptione ad Pō-*

^b 1. Corinth. 12. v. 21. & *διώταρ ἐν πῆν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, ἡ κεφαλὴ ὑμῶν ἐκ ἰχθ.*

DE ROM. PONTIF.

clēsia moriente Petro, carere capite. 6. in veteri Testamento erat summorum Pontificum successio. Sacerdotium autem illud figura fuit Sacerdotij noui testamenti.

Minor probatur, quia nullus fuit vnquam qui se successorem Petri haberet, prater Romanum, & Antiochenum Episcopum. Antiochenus autem non successit Petro in primatu Ecclesię, tum quod non succeditur, nisi cedenti locum per mortem naturalem, aut depositionem, vel renunciationem, Petrus, autem viuens & Pontificatum gerens, Antioch. reliquit Ecclesiā, & Romę fixit sedem, tum quia Antiochenus, nec quidem est secundus inter Patriarchas.

^c [hanc sequitur etiam opin. Thomas Stapeleton controversia 3. q. 2. ar. 2. in respons. ad 4. contrariam, quam probabilem hic Bellarminus putat, ut certam sequitur Gregor. à Valent. lib. 7. Anally. cap. 12.]

^d Nili argumentū Theſſalonicensis Archiepiscopi libro contra Papa primatum.

Quamuis autem ex ^c instituto Petri sit eleuata Romana sedes ad primatum totius Ecclesię, potius quam quzlibet alia: quia tamen successio in Pontificatu supremo Petri est de iure diuino, & hæc iam de facto, Romanis Pontificibus inest: propterea absolute loquendo, iure diuino Rom. Pōtifex est caput totius Ecclesię: [Nec hoc debet mirum videri: cum etiam sint Entia quædam naturalia, non nisi medio artificiali.]

^d Obiicitur primò ex actione 16. Concil. Chalced. Rom. Pontifex primatū habuit à Patribus, eo quod ea ciuitas toti imperaret orbi.

Respondeo, illegitimum fuisse hoc decretum vide infra. cap. 17.

Secundò Roman. Pontifex non est Apostolus, sed Episcopus tantum: non enim Apostoli ordinarunt Apostolos. Ergo non succedit Petro in Apostolica potestate, quæ est vniuersalis.

Respondeo, tria in Apostolatu contineri. 1. esse immediatum à Deo edoctum Verbi ministrum, qui libros sacros scribere possit. 2. Ecclesias constituere, ac fidem propagare vbique 3. summam habere in Ecclesia potestas. 1. modo

non succeditur Apostol. 2. & 3. succedit Romanus Episcopus. Petro ex ordinatione diuinâ: quare Romani Pontificis sedes semper vocata est Apostolica e à PP.

Tertiò, Papa vocatur & est solùm Romanæ urbis Episcopus. Negatur vt ex ipso Chalced. Concil. act. 3. f cognosci potest.

Quartò, Petrus Antiochiæ, & Alexandriæ Episcopos ordinauit. Sed id non licet Papæ.

Negatur minor: quamuis effectum potestatis impediât pertinacia Græcorum: Nam in Concil. & Chalced. legimus maximum Episcopum Antiochen. ideo à Concilio receptum, quòd à Leone fuisse in Pontificatu confirmatus.

Quintò, quidquid Petrus dixit oraculum fuit Spiritus sancti. Hoc non competit Papæ. Igitur non habet omnes Petri prærogatiuas. Admittitur conclusio.

Sextò, Petro sine conditione dictum est: Quidquid ligaueris, &c. At Petrus Papæ Romano præscripsit vt id solum liget, & soluat, quod id meretur.

Sed neque Petrus habuit potestatem faciendi aliquid iniuste: neque quidquam dumtaxat præscripsit Papæ.

Septimò, h Etsi Petrus. 12. Apostolis initio præfuisse, non sequitur tamen aliquem debere toti orbi præesse. quia pauci faciliè ab vno, multi verò non nisi à multis vtiliter reguntur.

Respondeo, Petrum præfuisse omnibus Christianis, qui iam Actorum. 2. cteuerant ad 3. millia. Actor 4. ad quaque, quo verò sunt plures eo magis vno indigent rectore, à quo in vnitate contineantur.

Octauò, i si ideo Romæ sedes summi Pontificatus, quia Petrus summus Pontifex Romæ defunctus est. Igitur & in deserto summi Pontificatus Iudaici sedes, quia ibi defunctus Aaron, & Moses.

^c in ipso Chalced. Concil. act. 1. dignitas Papæ, vocatur Apostolatus act. 16. sedes Apostolica. ^f in quâ leguntur tres Orientalium Epist. in quibus Leo vocatur vniuersalis Ecclesia Papæ. & Act. 7.

^h est Caluini 4. ca. 6. Inst. §. 8.

ⁱ §. II.

Respond. non ideò solùm quia Romæ obiit: sed quia ibi sedem suam fixit vsque ad mortem: quod non fecerat in deserto Aaron.

Nono. ^k Priuilegium de primatu Eccles. vel est locale, vel personale, vel mixtum: si primum: ergo cum semel fuerit concessum Antiochiæ non poterit ab ea tolli: si secundum: ergo nihil, duntaxat, iuris Roma magis habet, quàm quæcumque alia ciuitas. si tertium: non datur loco nisi pro tempore, quo in eo talis persona est: & proinde tandiù solùm Romæ, quandiù durauit Petrus.

Resp. hanc Pontificalem dignitatem, ex Christi institutione factam esse personalem publicam, id est quæ transiret ad successores, ex facto autem Petri factam esse mixtam, id est simul localem: non Antiochiæ, quia ibi non fixit sedem vsque ad mortem: sed Romæ.

Decimò, si ideò Rom. Episcopus, primus: quia Petro succedit. Igitur Ephesinus, secundus Hierosolymit. tertius, &c. At secundus est Alexandrinus.

Resp. ordinem, & numerum Patriarchal. sedium non pendere ex priorum Episcoporum dignitate, aliàs duodecim essent: sed solâ Petri dignitate, & voluntate: sicut ^l Anacl. docet.

^l Epist. 3. Leo epist. 53. *Et* Gregor. ad Eulog. quæ est 37. lib. 6.

^m ita Calvin. 4. cap. 7. §. 28.

ⁿ Math. 18. v. 15.

^m Vndecimò, si quæ dicuntur Petro, successoribus etiam dicuntur. Ergo, & illa, *Vade post me Sathana.*

Negatur consequentia. Nam quædam dicta sunt Petro pro se tantum, quædam pro se, & omnibus Christianis, vt: ⁿ *si peccauerit in te frater tuus, &c.* quædam pro se, & successoribus tantum. Primi generis est illud, *vade post me, &c.* dicta sunt enim ei ratione propriæ imbecillitatis: Secundi generis verò illud. *Pasce oves meas.*

Probatum

*Probatnr Primatus Romani Pontificis ex
conciliis.*

CAP. XIII.

PRIMO, ex Nicæno. i. can. 6. *Ecclesia Romana semper habuit primatum* (quæ verba etsi in libris vulgatis non habeantur, tamen ita citatur canon à Chalced. ^a Concil.) *Mos antiquus perduret in Aegypto, vel Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem, & Episcopo Romano parilis mos est, ubi nihil quidem circa Romanam Ecclesiam statuitur ut Nicolaus ^b obseruat. Non enim ait can. Habeat Rom. Episcopus huius vel illius regionis administrationem: sed tantum ex Rom Ecclesiæ formam, præscribit regulam aliis. Hæc autem verba, quoniam episcopo Romano parilis mos est, quadrupliciter exponuntur.*

Prima expositio ^c decretum esse à Concil. ut Alexandr. Episcopus curam habeat Aegypti sicut Romanus habet suburbanarum Ecclesiarum.

Sed falsum hoc. Nam si primus est Episcopus Roman. quomodo credibile illi assignatam angustissimam regionem, aliis autem minorib. Patriarch. latissimam? Deinde in nullis authenticis editionibus fit mentio suburbanarum regionum in canone isto.

Secunda ^d expositio statui Episcopum Alexand. habere Aegypti curam totius, sicut Romanus totius Occidentis. Sed cum ait Concil. *Quoniam parilis est mos, &c.* reddit rationem quare manere debeat antiquus mos in Aegypto. Non est autem, quia Romanus Episcopus curam Oc-

^d est Theodori Balsamoni.

Tom. I. Ec

^a Act. 16. post quem lectum indices dixerunt: perpendimus omnem primatum, & honorem precipuum, secundum canones, antiquæ Romæ Deo amantissimo Archiepiscopo. conservari.

^b Epist. ad Michaellem.

^c est Ruffini 10. histor. 6.

DE ROM. PONTIF.

cidentis habet. Debuisset enim potius inferre Alexandrinum debere toti Orienti præesse : adde nullam fieri mentionem in can. Orientis, vel occidentis.

^e *Authoris summa Conciliorum Bartholomæi Garrææ.*

^f *Nam quæ in Græciâ erant, consummata fuerant ab Arianis teste Athanas. epist. ad omnes orthodoxos.*

^g *est Nicolai. i. supr.*

^h *apud Theodoret. 5. histor. 9.*

ⁱ *quo profitetur Concil. se deponere Nestorium ex mandato Celestini Papa.*

^k *Romana Ecclesia, disponente Domino, super omnes alias ordinaria potestatis obtinet principatû.*

^l *sub Gregor. 10. habetur decretum in 6. tit. de Electione cap. Vbi periculum.*

Tertia ^e restituendum esse *Metropolitano*, in canone, pro *Episcopo Romano*. Sed exemplaria Nicæni Concil. nusquam emendatiora extabant quam ^f in scriniis Romanorum Pontificum, ex quibus hunc canonem tulit, ut legimus eum, ad Concilium Chalcedonense, Paschasius Leonis legatus. Adde nullam esse consequ. Metropolitanus regit vnam prouinciam : ergo Alexandrinus Episcop. (qui multis Metropol. præest) similiter debet regere plurimas.

Quarta ^g ergo, eaque vera est, nihil aliud intendi quam Alexand. Episcopum illas debere gubernare Prouincias : quia Rom. Episcopus ante omnem Conciliorum definitionem consuevit, permittere Alexandrino eas regere.

Secundò, ex Concilio Constantinop. i. epist. ^h ad Damas. quo fatentur PP. Romanam Ecclesiam caput esse, se autem membra.

Tertio Ephes. i. apud Euagrium ⁱ lib. i. cap. 4. Item Chalced. act. i. 2. & 3. quibus passim vocatur Leo, *uniuersalis Ecclesie Pontifex*.

Septima verò synodus, act. 2. consentit epistolz Adriani ad Tharasium, in qua legimus : *Cuius sedes (scilicet R. Pontificis) per totum terrarum orbem primatum obtinens lucet, omniumque Ecclesiarum Dei caput existit.* Lateranenli ^k 4. cap. 5. Lugdun. ^l Florent. *Definimus sanctam Apostolicam sedem, & Rom. Pontificem in uniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolorum & vicerum Christi vicarium totiusque Ecclesie caput.*

*Idem probatur ex testimoniis summor.
Pontificum.*

CAP. XIII.

IVLIVS ^a I. *An ignari esli (inquit) hanc esse consuetudinem ut primum nobis scribatur, ut hinc quod iustum est definiri possit, &c. Damas. b*
Cuncta quæ possunt aliquam recipere dubitationem ad nos tanquam ad caput, ut semper fuit consuetudo, deferre non desinatis. Syricius, ^c Portamus onera omnium qui gravantur. Quinimò hæc portat in nobis B. Apostolus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suæ protegit, & tuetur heredes. Zozimus Epist. ad Hesichium Salonitanum Episcop. Innocent. ^d 1. Diligenter, & congruè Apostolico consulitis honori, Honori inquam illius, quem præter illa, quæ extrinsecus sunt, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, &c.

Resp. Magdeb. Innocentium, sibi nimis arrogare. Sed ^e Augustinus de eodem dumtaxat loquens: Ad omnia (inquit) ille nobis rescripsit eodem modo, quod fas erat, atque oportebat Apostolicæ sedis antistitem.

Leo ^a Epist. ad Thessalonic. Episcopum ubi dixerat, magnâ providentiâ constitutos Episcopos, Archiep. Primates subdit: Per quos ad unam Petri sedem uniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil unquam à suo capite dissideret.

Resp. ^c Caluin. 1. Leonem nimis auidum gloriæ, & eius ambitioni plures restitisse ut patet Epistolâ eius. 85. 2. non usurpassè sibi iurisdictionem in alios Episcop. sed tantum in dissidijs se interposuisse, quantum lex & natura Ecclesiasticæ communionis patiebatur, sicut

Ec ij

^a Paulo ante finem epist. ad Orientales, quæ extat in Apologia secunda sancti Athanasii.

^b Epist. ad Orientales apud Theodor. 5. cap. 10. histor.

^c epist. ad Himericum episcop. Tarraconensem.

^d epist. ad Concil. Mileuit. quæ est 93. inter epist. Aug.

^e epist. 106.

^a 24. in fine item epist. 46. 87. & ser. 1. de natali Apostol.

^c 4. Instit. 7. §. II.

constat ex Epistola 84. quâ dicit se velle seruare Metropolitano priuilegia sua.

^f ut patet ex epist.
89. Leonis.

Sed vltima responsio destruit priorem, nec ullus antiquorum reprehendit Leonem, aut ei restitit excepto ^t Hilario Gallo Episcopo, qui tamen Romam venit ad dicendam causam, ibique conuictus, & punitus est. Secunda responsio falsa probatur ex Epist. 46. & 7. quibus vt Iudex absolutè præcipit: Epistola verò à Caluino citata ita vult seruare iura Metropolit. vt semper sibi reseruet iudicium vltimum.

^g Epist. ad Episcopos Dardanie.

^h habetur in ipso Codice Iustiniani in E. titulo.

ⁱ Romana sedes instituta Domino Caput est omnium Ecclesiarum.

^k epist. 64.

^l 4. cap. 7. §. 12.

Gelas. ^g *Cuncta per mundum nouit Ecclesia quoniam quorumlibet sententijs ligata Pontificum, sedes B. Petri Apostoli ius habeat resoluendi, vt pote quæ de omni Ecclesiâ fas habeat indicandi: neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio.* Ioannes 2. Epist. ^h ad Iustinianum seniore, Anastas. 2. ad Anastasium imperatorem, Fœlix 4. Epist. 1. Pelag. secundus ⁱ Epist. 1. Denique Gregor. 7. Epist. 63. Nam (inquit) *de Constantinopolitana Ecclesia quis eam dubitet Apostolica sedi esse subiectam?* Deinde: ^k *Nescio quis ei (scilicet Apostol. sedi) Episcopus subiectus non sit.*

Resp. ^l Caluin. 1. Gregorium tribuisse sibi ius corrigendi alios, non tamen paruissse nisi volentes. 2. vt constat ex Epistola 64 libri 7. ex mandato imperatoris iudicasse Episcopum Constantinopolitan. sicut alios puniebat sic paratum (lib. 2. Epist. 37.) ab alijs emendari 4. hunc statum Pontificium sibi displicuisse lib. 1. Epist. 5. & 7.

Ad 1. humillimum fuisse Gregorium, & proinde qui non vsurparet in alios iura. Ad 2. ibidem docet id voluisse imperatorem, quia id iubebant canones. Ad 3. loqui de correptione fraternâ. Ad 4. solum displicuisse, ex quiete monasterij translatum fuisse ad Episcopalia onera: placuisse ^m tamen Ecclesiam Romanam omnium aliarum curam habere: cum pro illius honore

^m Vide lib. 4. ep. 36. & lib. 11. epist. 41.

acerrimè pugnaverit contra Ioannem Constantinopolitanum.

Ex Patribus.

CAP. XV. & XVI.

RENAEO ^a 3. cap. 3. Ad hanc Ecclesiam (Romanam) propter potentiorē principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, &c. Epiph. ^b hæreſi 68. ^c Athanaſ. Ob id vos prædeceſſorésque veſtros Apoſtolicos videlicet præſules in ſummitatis arce conſtituit, omniũque Eccleſiarum curam habere præcepit, vt nobis ſuccurratis. Baſil. ep. 52. qua tribuit Rom. Pontifici authoritatē viſitandi Orientis Eccleſias. Chryſoſt. ep. 1. ad Innocent. ^d Cyrill. Debemus nos vt qui membra ſumus, capiti noſtro R. Pontifici & Apoſtolice ſedi adherere. Theodoret. qui 800. Eccleſijs præerat Aſianus Epiſcopus: ^e Ego (inquit ad Leonem) Apoſtolice veſtre ſedis expecto ſententiam, &c. ^f Item tenet ſancta iſta ſedes gubernacula regendarum cunctis orbis Eccleſiarum. ^g Sozomeno ^h Acatio. vltimus ſit ex Græcis Iuſtinianus ſenior ep. ad ⁱ Ioan. 2. Nec patimur quidquam quod ad Eccleſiarum ſtatum pertinet, quod non etiam veſtra innotefcat ſanctitati, que caput eſt omnium ſanctarum Eccleſiarum. Ex ^k Latinis, ^l Cypriano. Deus vnus eſt, &c. Chriſtus vnus & vna Eccleſia, & cathedra vna, ſuper Petrum Domini voce fundata, aliud altare cõſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri præter vnum altare, & vnum ſacerdotium non poteſt: quiſquis alibi collegerit ſpargit.

Obijciunt 1. ex lib. de Vnit. Eccleſ. Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur. 2. ep. ad Quintum: Neque quiſquam noſtrum Epiſcopum ſe eſſe Epiſcoporum conſtituit, &c. quando habeat om-

^a CAP. XV.

^b loquens de Verſacio & Valente Epiſcopis proſectũ ad Iulium Papam rediturus rationem de factis.

^c Epiſt. ad Fælicem Papam iuxta Bell. ^d lib. Theſauri vt citatur à D Thom. in epiſt. contra Græcos, & à Gennadio Scholario libro de primatu Rom. Pontif. epiſt. verò 10. & 11. ait, niſi Neſtorius reſipiſcat intra terminum à Caſtino Papa præſcriptum debere vitari ab omnibus.

^e epiſt. ad Leonem.

^f Epiſt. ad Renatũ preſbyterum Romanum.

^g 3. cap. 7.

^h epiſt. ad Simpliciũ Papam tom. 2. Conciliorum.

ⁱ in Codic. tit. I.

^k CAP. XVI.

^l Epiſt. 8. libr. I.

DE ROM. PONTIF.

quis Episcopus pro licentiâ libertatis, & potestatis suæ, arbitrium proprium, tanquam iudicari, ab alio non possit, cum nec ipse potest alterum iudicare, &c.

Ad 1. Episcopatum esse vnum, sicut vna est Ecclesia, nimirum quo modo multi arboris rami in vnâ radice, sunt vnus arbor vt ibidem Cyprian. ait. Sicut ergo radix licet sit pars arboris, tamen sustentat & regit ramos, qui etiam veræ sunt arboris partes: sic etiam licet Romana Ecclesia & Episcopatus, sit pars Ecclesiæ, & Episcopatus vniuersalis: tamen vt radix, & caput regit alias, & alios omnes, qui etiam veræ sunt partes Ecclesiæ & Episcopatus: propterea dixit Cyprianus: *Cuius à singulis, &c.*

Ad 2. loqui solum de Episcopis Concilij Carthag. quos, & similes ait à solo Deo iudicari in quæstionibus nondum eliquatissima per-
spectione discussis: ac in Concilio dùm res discutitur non debere Episcopos à præside cogi ad sententiam dicendam ante definitionem rei vt interpretatur ^m Augúst.

^m Lib. 3. de Bapt. 3.

ⁿ Timoth. 3. primæ ad Timoth.

^o de nomine hypostasís.

Optatus tertio contra Parmenian. Ambros. ⁿ Cum totus mundus Dei sit, tamen domus eius Ecclesia dicitur, cuius hodie Rector est Damasus. Hierony. ^o ad Damas. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tue, id est cathedra Petri, communi-
one confocior: super illam petram adificatam Ecclesiam scio, &c.

Obijcitur primò ex epist. ad Nepotian. *singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur: non addidit vno capite regitur.*
2. ex epistolâ ad Euagrium: *Si authoritas queritur, orbu maior est vrbe; quid mihi proferis vniûs vrbi consuetudinem, &c. Vbicumque fuerit Episcopus suo Roma, siue Eugubij siue Constantinop. siue Rhegij, siue Alexandria, siue Tani, eiusdem meriti est, eiusdem sacerdotij.*

Ad 1. nisi intellexisset in totâ Ecclesiâ esse

vnum Pontificem, non esset verum in omni ordine Ecclesiastico esse rectorem vnum. Vnde præter Episcopos est vnus Metropolitan. &c.

Ad 2. nihil aliud velle quam reprehendere prauam consuetudinem Romanorum Diaconorum, qui absente Episcopo, se præponere presbyteris incipiebant: Ac Episcopos eiusdem esse meriti ratione ordinis non iurisdictionis. Nec enim negare poterat Hierony. maiorem esse iurisdictionem

P Alexandrini quam Tanensis Episcopi. q August. in Romana Ecclesia semper Apostolica Cathedra viguit principatus.

Prosper. 2. de vocatione Gent. Victore Vticens.

2. de persecutione vandalica Vincentio s Lyrinens.

t Cassiodor. v Beda x Anselm. Domino,

Et Patri vniuersæ Ecclesiæ in terrâ peregrinantis,

summo Pontifici Urbano frater Anselmus, &c. y Hugone de S. Victore. Bernard. 2. de Consid. de-

nique z Valentiniano: Debemus dignitatem propriæ venerationis B. Apostolo Petro in nostris tempo-

ribus conseruare, quatenus beatissimus Romana Ciuitatis Episcopus, cui principatum sacerdotij super omnes

antiquitas contulit locum habeat, Et facultatem de fide

Et sacerdotibus iudicandi.

P qui tribus magnis provinciis, Tanensis verò vni tantum præerat.

q epist. 162.

t Roma per sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.

s in commonitorio.

t II. epist. 2. ad Ioa.

Papam.

v 2. histor. Anglor.

I.

x lib. de incarnat.

verbi cap. 1.

y 2. de Sacram. p.

3. cap. 15.

z Epist. ad Theodos. quæ extat inter præambula ad Concil. Chalcedonense.

Probatur ex origine, & antiquitate Primatus.

CAP. XVII.

VLLVM tempus assignari potest, nullus annotari author, quin eo antiquiorem hunc primatum fuisse demonstremus. Nisi ad Christum deueniatur. Eo igitur veniamus necesse est. a Turrecremata 4. Hæreticorum opiniones memorat qui tempus aliud

Ee iiij

a 2. cap. 39.

& authorem assignant: Primam dicentium authoritatem hanc ab Apostolis manasse. Secundam à Concilio generali Tertiam ab electoribus Cardinalib. Quartam ab imperatoribus.

^b Epist. 2.

Prima, tria pro se testimonia inducit, vnum ^b Anacleti: *Ceteri Apostoli* (inquit) *cum eo* (scilicet Petro) *pari consortio, honorem & potestatem acceperunt, ipsumque principem suum esse voluerunt.*

^c Epist. 1.

Alterum ^c Iulij. 1. *Sanctam Romanam Ecclesiam primatum omnium Ecclesiarum habere voluerunt.* vltimum ex Cano. ^d Ego Ludouicus quo Rom Pontifex B. Petri vicarius nominatur.

^d Dist. 63.

Ad 1. resp. non loqui de voluntate instituentis sed approbante. Ibidem enim Anaclet. *Sacrosancta* (inquit) *Romana Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino, & Salvatore nostro primatum obtinuit, sicut B. Petro ait: Tu es Petrus, &c.*

Ad 2. Ersi primatus Pontificis immediatè fluat à Christo, voluntate tamen B. Petri, approbantibus aliis Apostolis, communicatum fuisse Ecclesiæ Romanæ, & hoc velle Iulium.

Ad 3. impropiam esse locutionem: vnde si vno loco dicitur vicarius, in sex centis dicitur successor: vsurpatur tamen illa locutio, quod Petrus adhuc viuat in cœlis, regens suis meritis, & precibus Ecclesiam.

^e vel ut citat Nilus Canone. 28.

^f apud nos 131.

Secunda, probatur Primò, ex Chacedon. Concil. act. ^e 16. quâ dicitur Romana Ecclesia à Patribus accepisse Primatum. Deinde ex constitutione Nouella ^f 100. Iustiniani, *Decernimus secundum sacrarum Synodorum decreta, sanctissimum veteris Romæ Episcopum, primum omnium esse Sacerdotem.*

^g sub Symmacho.

Tertio ex Concil. ^g 4. *Apostolicæ sedis primò meritum B. Petri, deinde Conciliorum venerandorum auctoritas, singularem in Ecclesiâ addidit potestatem.*

^h Epist. 288.

Quarto ex ^h Pio. 2. ante Nicenam Concilium sibi quisque vivebat, & ad Romanam Ecclesiam paruus habebatur respectus.

Ad primum huiusmodi decretum illegiti-

num esse, primo quia editum ¹ absentibus legatis summi Pontificis 2. quia præsentes reclamauerunt. 3. quia Leo, qui reliqua Concilij decreta confirmauit, illud vnum ^k damnauit. 4. ^k quia falsum quod ait, Romano Pontifici primatum à Nicæno Concil. tributum. 5. falsum item ideò tributum quod ciuitas Romæ sedes Imperij esset. Nam & Mediolanum, & Rauenna, & Syrmium, sedes quoque imperij fuerunt: nec tamen illis tributus est primatus.

Ad 2. canones Conciliorum tribuisse tantum Romanæ Ecclesiæ ¹ auctoritatem declaratiue: sicut dicitur Nicæn. Concilium definisse filium Dei consubstantialem: cum tamen antea iam id certissimum esset per se.

Ad 3. nihil aliud velle quam ante Concil. Nicæn. Papam non valuisse suam liberè exercere potestatem ob persecutiones. Nam ibidem scopus Pij 2. est probare Romani Pontificis primatum, à Christo institutum fuisse. Tertia opinio nullum ferè habet fundamentum. Nam constat Pontifices summos Cardinalibus prioribus fuisse.

Dices verè tamen creari Papam ab hominibus vt constat ex Gregorij ^m 7 electione. Nos ^m S. R. E. Cardinales, Clerici, Acolyti, &c. Eligimus ^m apud Platinam hodie 10. Kal. Maij, &c. in verum Christi vicarium ^m Gregorio 7. Hildebrandum, &c. quem quidem cum eà potestate Ecclesiæ Dei præesse volumus, quâ Petrus; Dei mandato, quondam præfuit. Ex quibus deducitur, primò Papam esse subiectum Ecclesiæ, quia Ecclesia facit Papam, non contra. Secundo iure tantum humano Papam esse Papam. Sed negatur prima conseq. Nam electores creant etiam Imperatorem & populus regem: & tamen vterque est supra creantes.

Secunda item nam in Pontifice tria sunt Pontificatus, Persona, horum vnio. Primum est à Christo solo, secundum, quamuis absolutè

¹ vt patet ex act. 16. Concilij eiusd.

^k Epist. 51.

¹ Ista (inquit) Nicol. ad Mich. priuilegia huic S. Ecclesiæ à Christo sunt donata, à Synodis non donata, sed celebrata, & honorata, &c.

^m apud Platinam in Gregorio 7.

sumptum, sit à naturalibus causis, tamen vt est persona electa siue designata ad Pontificatum est ab Electoribus: Tertium à Christo, mediante Electorum actu: sicut anima est à solo Deo, corpus legitimè dispositum ad recipiendam animam à generante: vnio verò animæ cum corpore à Deo, mediante tamen huiusmodi debitâ dispositione. Porro illa verba: *quem quidem cum eâ potestate*, &c. solùm declarant perfectam electionem hominis in successorem Petri.

Quarta sententia, non vnus est apud Hæreticos sensus. ⁿ Alij enim per Cæsarem videntur intelligere Constantinum magnum propter canonem *Constantinus* D. 96 quæ decreuit R. Pontificem esse habendum ab omnibus sacerdotibus, vt Rex ab inferioribus iudicibus habetur.

Alij ^o volunt datum à Constantino 4. ex Platina in vita Benedicti secundi. P Alij in Græcos à Phoca: in Gallos, & Germanos à Pipino & Carolo magno.

Refellitur primum: quòd eodem canone fateatur Constantinus B. Petrum Christi vicarium fuisse, & ideò successores eius principes & capita totius Ecclesiæ. Itaque solùm declarauit ius antiquum, & ornavit Pontificem, additis temporalibus donis.

Secundum: quia non ait Platina Constant. 4. dedisse Pontifici primatum, sed suum ius remisisse, quòd se putabat habere, in confirmatione Pontificis: & quamuis id iniustum esset, vt patet ex sancto Gregorio in explicatione. 4. psal. pœnitent. tamen hoc tolerabant Rom. Pontifices, quòd intelligerent, se non posse, inuito imperatore, suum exequi munus.

Tertium refellitur quoque. Nam Phocas edidit quidem sanctionem qua, vt frangeret superbiam Constantinopolit. Episcopi, declarauit Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesia-

ⁿ Vt Marfilus de Panduâ, & Ioann. wicleff & Huss.

^o Lutherus lib. de potestate Papa.

^p Calu. 4. cap. 7. §. 17.

rum esse. Et Pipinus ac Carolus magnus susceperunt Apostolicæ sedis protectionem contra Longobardos, verum ante Phocam, Pipinum, Carolum ^a Iustinianus senior, Valentinianus, & multi PP. supra, Romanam Ecclesiam caput aliarum omnium agnouerunt.

^a centum annis ferè ante Phocam.

*Probat ex autoritate, quam exercuit
Romanus Pontifex in alios Episcopos.*

CAP. XVIII.

NSTITUISSE Episcopos patet: ex confirmatione ^a Maximi Antiocheni, & ^b Anatolij à S. Leone. item ex epist. eius. 84. qua confert Anastasio auctoritatem firmandi electiones; & Gregorio magno passim indicat se mittere pallium, quod est Archiepiscopatus insigne. Deposuisse: ex Nicolao. i. epist. ad Michaelem qua enumerat octo Patriarchas Constantinop. à R. Pontifice depositos inter quos Anthimus fuit. Et longè ante Nicolaum, ^c Cyprianus petit à Stephano Papa vt deponat Arelatens. Episcopum, & alium substituat ^d Flavianum Patriarch. Antioch. deposuit Damasus. Polychronium ^e Hierosoly. Sixtus 3. Restituisse constat, ex Athanasio, Paulo, Marcello, depositis à synodo Orientali & à ^f Iulio. i. restitutis. Theodoreto ab Ephesina. 2. deposito à ^g Leone restituto.

^a in Concil. Chalced. act. 7.

^b Epist. 54. Leonis ad Martinianum.

^c Lib. 3. epist. 13.

^d apud Theodoret. 5. hist. 23.

^e vt patet ex to. i. Concil. in actis Sixti 3.

^f vt scribit Gelas. Epist. ad Episcopos Dardanie & Scythæ. 3. cap. 7.

^g in Concil. Chalced. act. 7.

Obicitur Primò, Rom. Episcopus dicitur primus quia ab eo secundus est Constantinopolit. tertius Alexandr. &c. non dicitur autem primus & secundus de superiore & inferiore: non enim R. Episcopus dicitur primus ratione Tusculani. Ergo non est cæteris maior.

Respondeo Romanum Pontificem inter Epis-

copos esse Episcopum, Archiepiscopos Archiepiscopum, Patriarchas Patriarcham primum: ut Papam verò, & caput vniuersæ Ecclesiæ, aulius ratione esse primum, sed principem omnium.

Secundò, ^h synodus. 6. paria tribuit priuilegia Constantinop. Episcopo, ac Romano, renouando constitutionem secundæ & quartæ Synodi.

Respondeo in Concil. 2. fuisse solum Constantinopolitanum Alexandrinum & Antiocheno ^l antepositum. In ^k Chalced. additū equidem fuit ut Romanus & Constantinopolit. æqualia priuilegia haberent, sed huiusmodi canon nullius vnquam roboris fuit; sicut nec canones falsò. 6. synodæ ascripti, de quibus ^l infra.

Tertiò si Rom. Pontifex quia primus Patriarcharum, imperium habet in secundum, igitur secundus in tertium, &c. quod tamen est falsum.

Respondeo non quia Patriarcha primus est, hoc imperium habere, sed quia solus vniuersalis Ecclesiæ pastor.

Quartò Rom. Episcopus nō ordinat Patriarchas, quemadmodum Patriarcha Metropolitanos. Ergo minus habet in Patriarchas quam Patriarcha in Metropolitanos.

Respondeo non ordinasse semper, quia id cōmodè non poterat fieri: ^m ordinauit tamen Menam Constantinop. & confirmauit alios, nec inaniter. Nam Flauianus numquam potuit Antiochenam obtinere Ecclesiam quandiu non consensit Papa. Quintò obijcitur can. 6. Nicæni Concilij, sed ⁿ iam responsum est.

^h Can. 36.

^l ut patet ex can. 5.
^k Act. 16.

^l lib. 1. de Concil.
cap. 7. in quo quæ
hic Bellar. &c. 27.
dumtaxat adfert,
habentur.

^m Agapetus apud
Zonaram in Iustini-
ano.

ⁿ sup. cap. 13.

*Probatur ex legibus, dispensationibus
& Censuris.*

CAP. XIX.

IE O ad Episcop. Campaniæ, Piceni, Thusciz, &c. Omnia decretalia (inquit) constituta tam beate recordationis Innocenti, quam omnium predecessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum ordinata sunt disciplinis, ita vestram dilectionem custodire debere mandamus, ut si quis illa contempserit veniam sibi deinceps nouerit denegari.

Hilarius in Concilio Rom. ^a Anastasius 12. Preceptis Apostolicis non dubiâ superbiâ resistatur, &c. ^b Gregor. Si quis regum antistitum Iudicum vel quarumcumque secularium personarum huius Apostolica authoritatis, & nostræ præceptionis decreta violauerit, honores suo priuetur. Hæc de legibus.

De dispensationibus. Gelas. epist. 1. Necessariâ rerum dispositione coniungimur, &c. sic canonum paternorum decreta librare, &c. ut quæ presentium necessitas temporum restaurandis Ecclesijs relaxanda deponat, adhibita consideratione diligenti, quantum fieri potest temperemus: & ibidem in multis dispensat. Gregor. 12. epist. 31. quâ docet se dispensasse cum Angli circa matrimonium in gradibus prohibitis.

De censuris. ^c Innocentius 1. excommunicauit Arcadiû, & Eudoxiam. ^d Gregor. 3. Leonē. ^e Nicolaus 1. Archiepiscopos Coloniens. & Treuirens. ^f Victor. 1. Asianos qui volebant celebrare Pascha iuxta Iudæos, id est 14. die primi mensis, non obstantibus quibuscumque quærimonijs Irenæi & quorundam aliorum, qui etsi arbitrarētur egisse Victorem quod

^a Epist. ad Anastasium Augustum.

^b in privilegio Sancti Medardi, habetur ad finem epist.

^c apud Niceph. 13. cap. 34.

^d Zonaras in Leone.

^e Vide Reginonē lib. 2. Et Othonem Frisingensem 6. cap. 3. ac Sigibertum in Chronico anni 862.

^f apud Eusebiū 5. cap. 24.

DE ROM. PONTIF.

poterat equidem, sed non expediebat: tamen prudenter egisse Ecclesia tota probauit in Concil. Nicæno.

^a Epist. 84. ac 87.

committit vices suas
Potentio Episcopo in
regionibus Africa.

^b Epist. ad Cyrill.

Apud Cyrillum
Epistolâ 12.

^c Epist. ad Episcopos Dardanie, cur (inquit) non ad sedem Apostolicam, à quâ sibi curam illarum regionum nouerat delegatam, referre curauit Acacius.

^d Epist. ad Salustium Episcop. Hispalensem.

^e in Authenticis coll. 9. tit. 6. sine nouella constit. 131.

^f 4. epist. 52.

^a Vide etiam infra lib. 2. de Ecclesia cap. 17.

^b Scribit Athanas. in 2. Apol. adfuisse plusquam 300. Episcopos Catholicos ex 33. prouinciis totius Christiani orbis, cum legatis Iulij. Magdeb. Cent. 4. c. 9. descripserunt hanc Synod. ut legitimâ.

Probatur ex vicarijs Papa.

C A P. XX.

EO ^a constituit Anastasium Episcopum Thessalonic. Vicarium suum per Orientem. ^b Cælestinus Cyrillum in causa Nestorij Episcopi Constantinopol. ^c Gelasius Acacium, per Ægyptû. ^d Hormisda, Salustium per Bæticam, & Lusitaniam. Et Iustinianus Imperator ^e scribit Episcopum primæ Iustinianæ locis quibusdam præesse debere tanquam R. Pontificis vicarium, quod ita Vigilius Papa constituisse. ^f Gregor. Vigilium per Gallias, habent ergo in has regiones potestatem summi Pontifices: sicut quod Rex mittat proreges ad prouincias aliquas, aut Iudices, reseruando sibi supremum iudicium, intelligimus cum in has habere potestatem, ac summum iudicem esse: Papa verò ita committebat vicarios, vt semper summum iudicium sibi reseruaret.

Probatur ex iure Appellationum.

^a C A P. XXI.

ARDICENSE ^b Concil. generale, & semper ab Ecclesiâ receptum can. 4. Cum aliquis Episcopus (inquit) depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis locis com-

morantur, Et proclamauerit agendum sibi negotium in urbe Româ, alter Episcopus in eius cathedrâ, post appellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur: nisi causa fuerit in iudicio Episcopi Rom. determinata. Item can. 7. Gelas. Epist. ad Faustum: *Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesie ad huius sedis examen voluere deferri: ab ipsa verò nâquam prorsus appellari debere sanxerunt.* ^c Marcion excommunicatus ab Episcopo suo venit Romam vt absolueretur à Pio. 1. Fortunatus ^d & Fælix à Cypriano depositi ad Cornelium appellarunt. Athanas. ^e ad Iulium 1. Chrysostomus ^f ad Innocent. 1. Flavianus ^g ad Leonem. Gregorius ^h Ioan. Episcopum Græcum primæ Iustinianæ sacrâ communione priuauit, quod iudicasset Thebanum Episcopum, qui ad sedem Apostolicam appellarat. At omnes appellare posse ad Papam, & à sententia eius nullam esse appellationem, certissimum argumentum est summi principatus, vt etiam ⁱ Caluin. fatetur.

^c Anno 142. Vide Epiph. heres. 42.

^d Apud Cyprian. 1. epist. 3. id anno 252.

^e An. 350. ante Concil. Sardicense vt Athanasius testatur initio 2. Apol.

^f ex Epistol. eius duab. ad Innocent. post an. 400.

^g Apud Liberatum in Breuiario cap. 12. post ann. 500.

^h Gregor. 2. ep. 6.

ⁱ 4. Instit. 7. §. 9.

Soluuntur de iure appellationum argumēta.

C A P. XXII. XXIII. XXIII. XXV.

PRIMUM ^a Concil. Chalced. can. 9. & 17. statuit si clericus habeat causam aduersus alium clericum, ab Episcopo suo iudicetur, si aduersus Episcopum, ab Archiepiscopo, si aduersus Archiepiscopum, à Primatè diocæseos, vel ab Episcopo Constantinop. Quare vltimum iudicium ad Constantinopolitanum spectabit.

Respondeo 1. per Primatem diocæses. intelligi Papam, vt sentit ^b Nicolaus primus: in Græco enim est vox *ἐκκλησία*, quæ principem propriè significat: Et sensum esse, vt adeatur Romanus Pontifex, si tamen contendens sit vicinus vrbi

^a C A P. XXII. Hoc argumentum est Nilis supr.

^b Epist. ad Michaelem.

^c Epist. 59. ad Concil. Chalced.

^d reſte Liberato in Brenia. cap. 12.

^e CAP. XXIII.
Hoc argumentum,
eſt Lutheranorum.

Constantinopoleos, & contentus ſit iudicio
Epiſcopi vrbiſ huius, permittitur ei iudicari ab
illo. 2. Leonem ſolùm ^c confirmaffe canones
huius Concilij ſpectantes ad fidem, & proinde.
9. & 17. nullius eſſe roboris, maximè cum fue-
riat ^a conditi abſentibus Papæ legatis. 3. ex vi
horum can. ſolùm haberi poſſe Conſtantino-
politano iudicare læſos à Metropolitano,
non autem læſos à Patriarchis, quod tamen po-
teſt Papa. 4. iſtos can. non de appellatione, ſed
primo iudicio eſſe, & proinde hinc non haberi
iudicatos à Conſtantinop. non poſſe appella-
re ad Papam.

^c 2. Cyprian lib. I. ep. 3 Nam cùm ſtatutum ſit
(inquit) ab omnibus nobis ~~Et~~ æquum ſit pariter ac
iuſtum, vt vniuſcuſque cauſa illic audiat ubi eſt
crimen admiſſum &c. oportet utique eos quibus præſu-
mus non circumcuſſare &c. Niſi ſi pauci deſperati,
ac perditæ minor videtur eſſe auctoritas Epiſcoporum
in Africa conſtitutorum, &c.

Reſpondeo Cyprian. nolle euacuare omnes
ad Papam appellationes: aliàs & his verbis, etiam
omnes in Eccleſia ſuſtuliffet, quod eſt abſur-
dum. Sed tantum contendit non debere ad Pa-
pam appellare, qui de maniſeſtiſſimis crimini-
bus ſunt conuiſti: cùm in his diiudicandis non
minor ſit perſpicacitas, quàm ſufficiat ad huius.
cauſas iudicandas: & hos appellare nihil aliud ſit
quam proprios grauare Epiſcopos.

^f CAP. XXIII.

^g 79. inter Ambr.
Epiſtolas.

^f Tertium Damaf. 3. epist. ad Theophilum:
Cum huiusmodi fuerit Concilij Capuenſis iudicium,
vt finitimi Bonofe, atque eius accuſatoribus iudices tri-
buerentur, aduerſimus quod nobis iudicandi forma
competere non poteſt.

Reſpondeo. i. hanc epist. non eſſe Damafi:
ſed neque Ambroſij inter cuius opera ponitur,
méminit enim Ambroſij vt alterius perſonæ 2.
non dicere Damafum ſe non poſſe iudicare, ſed
non

non conuenire quando enim Prouinciale Concil. aliquid statuit non conuenit vt Papa sine causa aliter iudicer.

Quartum. ^h Concil. Mileuit. can. 22. *Quod si ab eis (id est, Episcopis vicinis) prouocandum putauerint, non prouocent nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates prouinciarum suarum. Ad transmari- na autem, qui putauerit appellandum à nullo intra Africam in communionem suscipiatur.* ^h Calm. 4. Inst. 7. §. 9.

Respondeo istum cano. de presbyteris, & minoribus Clericis loqui, non de Episcopis de quibus agimus. 1. quia Aug. qui interfuit Concil. ¹ docet licere Africanis Episcop. appellare vltra mare. 2. quia principium Canonis habet: *Placuit vt presbyteri, Diaconi, vel ceteri inferiores clerici in causis quas habuerint, &c.*

Dices, quare ^k ergo R. Pontifex Apiarium presbyterum ex Africâ appellantem suscepit. Respondeo. 1. non potuisse prohiberi summo Pontifici ne si vellet, admitteret. 2. non tam admisisse Apiarium, quàm eius querimonias audiisse, & Africanis mandasse vt causam diligenter cognoscerent ac iudicarent. ^k vt referunt African PP. epist. ad Bonifacium & alia ad Cælestinum.

Quintum, teste ¹ August. si causam Cæciliani iudicatam à Pontifice iussu imperatoris, rursus eodem iussu iudicatam ab Arelatensi Episcopo, & postremo, ab imperatore fuisse. ¹ sup.

Respondeo id factum non quod oporteret, vt ^m Aug. ait, sed vt omnino obstrueretur os Donatistarum. ^m ibidem.

ⁿ Vltimû, Zozimus Papa ab Africanis per legatos petiit vt tres canones Nicæni Concilij executioni mandarent, vnum de appellationibus Episcoporum, ad Rom. Pontificem: Alterum Presbyterorum, & minorum Clericorum ad Episcopos vicinos. Tertium ne Episcopi Afric. in aulam imperatoris irent. Africani coacto. 217. Episcoporum. Concilio, responderunt Bonifacio Zozimi successori se eos can. non inuenire in

ⁿ CAP. XXV.

Hoc argumentum est Magdel. Cent.

5. cap. 9. & Graci in Concil. flor. sess.

20. Iliricus libro de historia Concilij Carthag.

DE ROM. PONTIF.

Concilio Nicæno, quare se petituros exemplaria authentica Nicæni ab Orientalibus: quibus missis à Cyrillo Alexan. & Attico Constantino-politano Episcopo non sunt inuenti huiusmodi tres canones. Scripserunt ergo ad Cœlestinum, Bonifacij successorem Africani, quando quidem huiusmodi canones non inueniebantur in Cōcil. Nicæno, deinceps non facillè admitteret appellantes. Ergo iure diuino Papa non est summus Ecclesiæ Iudex quia ius suum de appellatione (quod Carthaginenses admittere nōlunt, nisi reperiatur in Nicæno Concil.) ex eod. Cōc. tentat confirmare. Rursus nec humano quidem iure hoc illi competit, quia inuentus est falsator Nicænorum canonum, nō enim inueniuntur hi tres in canonibus missis ab Orientalibus, aut apud Ruffinū. Quare ab omni ditione Africanā exclusus est Papā vt constat ex epist. Bonifacij ad Eulabium Alexandrinum Episcopū, & Eulabij Carthag. ad eund. Bonifacium. Negatur cōseq. prima. Nam non ideò Nicænum protulit Concilium R. Pontifex vt ius appellationis haberet: sed vt ostenderet non solum posse ad se ab omnibus appellari, sed etiam expedire Ecclesiæ vt ita fieret, quando quidem generale Concil. idem senserat.

o 3. de vita Constā-
tini Cap. 17. &
Epiph. har. 69. Et
Athanas. in epist. de
Synod. Arimini, &
Seuleuciæ post ini-
tium.

P Epist. 82.

q pref. in Iudith.

r apud August. ep.

110.

s apud Cōcil. Afri-
canum, can. 14.

t 3. contr. Cresco-
nium. 34. duplex
enim fuit Sardicen-
se Concil. vnum

Catholicum & ge-
nerale sup. 300. Epi-
scopor. alterum hæ-
reticum 76. Episco-
porum Sozo. 3. hist.

10. & 11.

Secunda item negatur 1. quia omnes Nicæni Concil. canones non habentur apud Ruffinum, aut inter missos ab Orientalibus, vt patet de canone celebrationis Paschæ die Dominico apud o Euseb. Ne bigamus adsciscatur in cle- rum apud P Ambros. librum Iudith esse cano- nicum apud q Hierony. non licere r duo- bus Episcopis simul in eadem sedere Ecclesia: nec nisi r ieiunis Eucharistiam offerre. 2. quia etsi hi tres canones non essent Nicæni, sunt ta- men Sardicensis Concilij: non illius hæretici 76. Episcoporum cuius solius cognitionem ha- buit Augustinus: sed alterius 300. Episco-

porum generalis, & catholici: quod pro vno habetur cum Nicæno: & vtriusque Concilij canones simul coniuncti erant in bibliothecâ Romana: propterea non numeratur inter Concilia generalia [distinctè à Nicæno] Sardicense. siquidem iidem patres magna ex parte in vtroque Concilio interfuerunt, & nihil noui de fide in Sardicensi definitum, sed solum Nicæna roborata est fides. Cuius rei ignorantia Patres Africanos turbauit. Non fuit autem magis falsator Papa citando hac in re Nicænum pro Sardicensi quam ^u Mathæus citando Hieremiam v *Matth. 27.v.9.* pro Zacharia, aut dum citatur Symbolum Constantinopolit. pro Nicæno. Huius autem epistolæ Eulabij, & Bonifacij.

Primò, videntur confictæ, tum quia Africani Patres in epist. ad Bonifacium & altera ad Cælestinum, concordiam & subiectionem suam, ad Apostolicam sedem testantur, & Aug. epist. 157. apertè prædicat R. Pontificis primatum in Africam: cum ait ex mandato Zozimi se, & alios Episcopos Cæsaream venisse. Leo epist. 87. scribit ad Episcopos Mauritaniz in Africa, atque ait se Lupicino Episcopo communionem reddidisse, quoniam ad se ex Africa appellasset. post annos circiter 40. ^x Eugenius Carthagin. respondit Hunerico regi Ariano sine consensu Episcoporum transmarinorum maxime Romaniz, aliquid statui non posse. ^y Thrasimundus cum in Sardiniam relegasset penè ^z omnes Africanos Episcopos, eos Symmachus liberalissimè paui vt sua membra. Gregor. denique epist. 72. & 75. lib. 1. ac epist. 32. lib. 7. iurisdictionem suam in Africanos satis ostendit. tum quòd Alexandrin. Eulabius vel nullus, vel certè eo tempore non fuit vt patet ex Chronologia Nicephori Constantinopolit. Præterea Bonifacius ea epist. significat se scribere Iustino

ff ij

^x *apud Victorem
Viticensem 2. de per-
secutione wanda-
lica.*

^y *apud Paulum
Diaconum lib. 17.
rerum Romanarum.
^z id est 230.*

DE ROM. PONTIF.

imperante, at Iustinus obierat antequam Bonifacius ille sederet.

Ad hæc epist. Bonifacij constat ferè ex duobus fragmentis, quorum alterum sumptum est ex epist. Hormisdæ ad Ioannem, alterum ex epist. Gregorij (qui tempore Bonifacij nondum natus erat) ad Episcopos Galliarum: nec est credibile Gregorium, à Bonifacio sumpsisse: stylus enim omnino Gregorianus est. In epist. etiam Eulabij Carthag. quædam sententia Gregoriana inseritur reliquum nihil est nisi fragmentum epist. Ioannis Constantinop. ad Hormisdam.

Secundò, quidquid sit solum significari his epist. Aurelium Concil. Carthaginensis præsidem cæpisse primum contra Roman. Ecclesiam superbiere, deinde eius exemplo ipsum Eulabium, & fortè aliquos alios, cæterum, Eulabium cognita rei veritate, iterum Romanæ Ecclesiæ obedientiam se subiecisse.

*Probatur Primatus Rⁱ P^{is} ex eo quod
à nemine indicetur.*

CAP. XXVI.

IC non agimus de Pontifice ut est temporalis princeps, hoc enim modo ne aduersarij quidem negant, cum non posse iudicari in temporalibus causis. Sed de Pontifice ratione pontificatus tantum, cuius consideratione asserimus non esse ullo modo à quacumque: vel seculari vel Ecclesiastica potestate iudicari probatur.

Primò, ex Concilijs Sinuesano, ^a *Prima sedes* (inquit) *à nemine iudicabitur.*

Romano ^b sub Syluestro. *Neque ab Augusto, neque à Regibus, neque ab omni clero, neque à populo*

^a ita refert Nicol. I. ad Michaellem. De hoc capite 26. Vide etiam infra li. 2. de Concil. cap. 17.

^b 280. Episcoporum Can. ultimo.

iudicabitur prima sedes. ^c Romano sub Sixto 3. cap. 5. Concilio 5. sub Symmacho in libro Ennodij Diaconi, à Concilio probato, Octauo act. 10. can. 21, quo asseritur non licere vlli terreno Principi iudicare Patriarchas & præcipue Romanum.

Secundò, ex sum. Pontificib. Gelasio, ^e Duo sunt (inquit) Imperator Auguste quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. In quibus, tantò grauius est pondus Sacerdotum, quantò etiam pro ipsis regibus in diuino sunt reddituri examine rationem. Nosti itaque ex illorum tēpendere iudicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem. Gregor. 9. Epist. 39. ^t Nicolaus I. ad Michælem. Innocent. 8. 3. Epist. ad Imperatorem. Bonifac. 8. extrauag. Vnam sanctam. Ioan. 22. extrauag. licet iuxta doctrinam Apostoli.

Tertiò, ex confess. Imperatorum Constantini apud Ruffinum 10. histor. 2. Basilij in oratione sua habita in fine 8. Synod.

Quartò ex DD. Ambros. ^h Bonus imperator intra Ecclesiam est non supra Ecclesiam: multo minus supra Ecclesie pastorem. Nazianz. orat. ad ciues timore percussos: quā docet Imperatores etiam suo subiecti tribunali multo magis Rom. Pontificis. Bernard. Epist. ad Conradum Imperatorem. Bonificio apud Gratian. d. 40. can. Si Papa: cunctos iudicaturus à nemine est indicandus.

ⁱ Hugone de Sancto Victore: Spiritualis potestas iudicat terrenam, ipsa verò à Deo primùm instituta est, & cum deniat à solo Deo indicari potest.

^c Non licet in Pontificem sententiam dicere.

^d Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari, sed sedis istius præselem, suo sine questione seruauit arbitrio.

^e Epist. ad Anastasium imperatorem.

^t Satis euidenter ostenditur à seculari potestate nec ligari prorsus nec solui posse Pontificem, id est nec damnari, nec absolui.

⁸ cap. Solita tit. de maiestate.

^h oratione de tradendis Basilicis vide cap. 8. lib. 3. de Verbo Dei.

ⁱ p. 2. de Sacramentis.

*Soluantur argumenta Nili contra
præcedens caput.*

CAP. XXVII.

PRIMUM, Paulus obiurgavit
Petram: quo iure ergo Papa nul-
li subiicietur mortalium.

Respondeo non iudiciali cen-
sura sed correptione fraterna id
actum.

lib. 4. cap. 11.

Secundum, ex Honorio quam iudicavit Sy-
nodus 6. sed hac de re ^a infra.

Tertium, multæ sunt leges cum ab Aposto-
lis, tum Conciliis in omnes Episcopos lata: Er-
go etiam Rom. Episcopum ligant.

Respondeo, per Episcopos, intelligi tantum
legislatori subiectos, cuiusmodi non est Papa:
quamvis teneatur Ecclesiasticis legibus, non
quoad coactionem sed directionem.

Quartum, canones sextæ Synodi legem Ro-
mano Pontifici nominatim præscribunt.

b 2. de Ecclesia. 8.

Respondeo, falso ascribi hos can. sextæ Sy-
nodi quæ de re ^b infra.

*c in Eccles. Hie-
rarch.*

Quintum, Papa nihil nisi Episcopus est. At
Episcopi omnes sunt pares, ordine, & dignita-
te ut ^c Dionys. ait.

Resp. pares esse ratione ordinis, non iurisdic-
tionis: ultimum, intolerabile esse Papam nolle
subiici patrum canonibus, cum ipse à patribus
dignitatem acceperit.

Respondeo à Christo non à patribus acce-
pisse illam.

Soluntur obiectiones Hæreticorum.

CAP. XXVIII, XXIX, XXX.

PRIMA, ^a Gregorius Imperatorem vocat Serenissimum Dominum suum, & dominatorem: se verò indignissimum eius seruum cui obedientiam debeat.

^a Cap. xxviii. hoc arg. est Calvin. 4. cap. ii. §. 12.

Respondeo, hunc loquendi usum ^b habuisse Gregorium, ut omnes sacerdotes fratres, clericos filios, laicos dominos suos vocaret: proinde & imperatorem, cui obedientiam partim ex humilitate partim necessitate exhibebat: quòd eo tempore imperator dominium temporale urbis obtineret, & eius ope & amicitia vehementer Gregorius egeret: qui tamen ita se seruum imperatoris nominat, ^c ut ibid. addat debere imperatores sacerdotibus reuerentiam exhibere, exemplo Constantini qui in Episcopos non ausus est iudicium fere, etiam volentes.

^b ut scribit Ioannes Diaconus 4. vite Grego. cap. 58.

^c 4. Epist. 13.

Secunda, ^d Dominus Iesus imperatoriam supra se potestatem agnouit cum ait Pilato, ^e Non haberes potestatem, &c. Multo magis ergo Papa agnoscere debet.

^d Cap. xxix. ^e Ioan. 19. v. 11.

Respondeo. i. ^f loqui Dominum non de potestate iurisdictionis, sed de permissione diuinâ, sine qua nec quidem fierent peccata. Et cum subiungit, propterea qui me tradidit, &c. sensus est. Quia non iustitia exigente, sed solum Deo permittente me iudicas, peccas equidem, verum multo magis Iudei qui odio in me, te ad hoc impulerunt. & 2. subiectum quidem Pilato dumtaxat Christum, non tanquam filium Dei, aut Pontificem summum: sed tanquam vnum de plebe. Et tunc sensus est, Tu me crucifigis quia potestatem à Cesare ha-

^f ita Cyrill. in Ioan- nem lib. 12. cap. 12. & Chrysost in hunc locum.

^g Aug. in hunc locum & Bernard. Epist. 42.

F f iiii]

bes, quem offendere metuis, verum tamen peccas, quia magis deberes obedire Deo quam hominibus, ac magis ille peccat qui non met^u superioris potestatis, sed invidia & odio me crucifigendum procurat.

^h Actor. 25. v. 11.

Tertia, Paulus ^h appellavit ad tribunal Cæsaris.

Respondeo 1. appellasse, quia de facto quamvis non de iure suus erat iudex. 2. Etnicos principes non esse subiectos Pontificibus, sed potius Pontifices illis in civilibus causis, quando sunt in ditione illorum: quia Etnici non sunt de ouili Christi. At cum per baptismū fiunt oves, iam incipiunt subiici Pastori summo Ecclesiastico.

^l Rom. 13. v. 1. Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσας ὡς τῷ κυρίῳ.

^k Petri 2. v. 13. ὡς ἡγεῖσθε τῇ κυρίῳ, ὡς τῷ κυρίῳ, διὰ τὸν κύριον, ἕτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι.

^l 3. Rex. 2. v. 27. Et 35.

Quarta, Paulus loquens de secularib. potestatib. ^l Omnis anima (inquit) potestatibus sublimioribus subdita sit. Et Petrus ^k subiecti estote omni humane creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, &c.

Respondeo loqui generaliter de omnibus superioribus, inter quos primus est Papa: subiungunt tamen exemplum de seculari principe, quia tunc temporis accusabantur Christiani seditionis & rebellionis.

Quinta Salomon Rex ^l deposuit Abiathar à sacerdotio, & in eius locū substituit Sadoch, Ergo id fieri poterit etiā in nouo Testamento.

Respondeo 1. negatur conseq. Nam in veteri Testamen. promissiones tantum temporales erant, & proinde non mirum si summa potestas erat temporalis: promissiones autem noui sunt spirituales. 2. etiam in veteri, Pontificem fuisse omnibus maiorem. Nam ad ^m verbum Eleazar summi Pontificis, Principes Iosue & omnis populus egrediebatur, & ingrediebatur, & Leuit. 4. ex quatuor sacrificijs, primū erat vituli pro Pontifice 2. vituli pro toto populo. 3. Hirci, id est vilis pro Rege. 4. capræ pro quolibet priuato. Salomonē autē id egisse non vt re-

^m Numer. 27. v. 21.

gem sed prophetam & executorem iustitiæ diuinæ: siue sicut ibi habetur, *ut impleretur sermo Domini.*

Sexta Constantius misit in exilium Liberium, Iustinianus Syluerium, Theodoricus Ioannem ⁿ apud Othonem 1. in carcerem. Otho ⁿ Ioan. 12. deposuit, & substituit Leonem. 8. Henricus 3. deposuit item Gregor. 6. & Clem. 2. ordinari iussit. *Frisingens. 6. cap. 23.*

Respondeo Othonem egisse pio quidem zelo sed non secundum scientiam, fuit enim iste Ioan. deterimus. Henricus, tantum ^o persuasit Gregorio ut cederet, quo cedente electus est Clemens: alij verò ^p impie & iniuste egerunt, ut verè hæretici. ^o vide Othonem *Frisingens. 6. cap. 32.*

Septima, Gregor. Magn. se subiecit Imperatori apud ^q Grat. *Si quis nos super his redarguere voluerit, veniat ad sedem Apostolicam, ut ibi ante Confessionem B. Petri mecum iuste decertet, quatenus ibi unus ex nobis sententiam suscipiat suam.* ^r Adrianus 1. Carolo mag. Leo octau. ^s Othoni. 1. concessit ius R. Pontificem eligendi, & Apostolicam ordinandi sedem. Leo 4. à Ludouico imperatore petiit iudices, quibus se obtemperaturum promittit. ^p de Constantio vide Athanas. in Epist. ad solitariam vitam agentes de Iusti. Liberatum in Bren. cap. 22. de Theod. Gregorium 4. Dialog. 30. ^q 7. can. 91. quis. ^r dist. 63. can. Adrianus. can. in Synodo. ^s can. Nos si incompetentem 2. q. 7.

R. illud Gregor. in eius non inueniri operibus. Deinde non pronocat nisi ad iudicium Dei. Adrianus, & Leo solum concesserunt imperatori confirmare, vel infirmare Pontif. electionem, & Romanam ordinare Eccles. in temporalibus, ex quo non sequitur habuisse supra Pontifices potestatem. Leo. 4. se tantum subiecit discretiui, non coactiuo iudicio.

Octaua, licet vnicuique Pontificem occidere si ab illo inuadatur iniuste, ergo multo magis licitum imperatoribus deponere, si Rempub. perturbet, & animas occidat.

Negatur conseq. quoniam ad resistendum inuasori non requiritur vlla autoritas: at requiritur ad iudicandū, & puniendum legitime alium.

Nona, Pontifex subiectus est in foro conscientiz suo confessario vt Dei ministro. Ergo poterit etiam subiici in foro exteriori, Principi vt ministro Dei.

Negatur conseq. quia in conscient. foro confessarius est ^t merum Dei instrumentum: vnde in eo foro iudicatur de occultissimis, quæ ad solius Dei cognitionem pertinent: at in foro fori, homo est verus iudex etiam vt homo. [Dici etiam posset nos habere ex scripturis & PP. Deum subiecisse omnes, proinde & Papam, confessori suo in conscientiz foro: quia ita Deus ordinauit Pœnitentiz Sacramentum. Ex iisdem nos etiam habere non subiecisse Papam vlli in foro fori.]

^t [quod intelligendum est iuxta cap. 5. sess. 14. Concilij Trident. & can. 19. eius. sess. Si quis dixerit absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi remissa esse peccata confitentis, & c. anath. sit.]

^u per renuntiacionem vt patet in 6. de renunt. cap. 1.

^x v. 1.

^y posse enim nullibi legitur, aut habetur traditione.

^z Cap. xxx.

^a 4. Hierar. Ecclesiastica 8.

^b Turrecremata parte 4. 2. cap. 20.

Decima, Pontifex ^v potest Ecclesiz suæ dare libellum repudij. Ergo etiam Ecclesia Pontifici.

Resp. 1. Negatur conseq. quia etsi vir Deuter. ^x 24. posset dare repudij libellum, non ^y tamen vxor. 2. neg. anteced. si id fiat sine consensu Ecclesiz.

^z Vndecima, Pontifex in casu hæresis potest ab Ecclesia iudicari, & deponi d. 40. can. Si Papa. Igitur saltem in aliquo casu subiectus est iudicio humano. Responsio multiplex.

Prima, ^a Alberti Pighij: Papam hæreticum esse non posse.

Secunda, ^b Papam eo ipso quo incidit in hæresim, etiam interiorem tantum, esse extra Ecclesiam & depositum à Deo: & proinde ab Ecclesia solum declarari depositum de iure diuino. Hæc sententia non probatur de interiori hæresi, quia hinc sequitur hæreticos occultos esse extra Ecclesiam.

Tertia, Papam neque per occultam, neque per manifestam hæresim esse depositum aut deponi posse: quod aduersatur can. Si Papa, & octauæ Synodi act. 7.

Quarta, ^c Caiet. Papam manifestè hæreticum, non esse de facto depositum, sed posse ac debere deponi ab Ecclesia. Prima pars huius op. improbatur probatione sequentis opin. 2. quòd inde sequatur contra Caietan. Ecclesiam supra Papam esse. Respondet equidem, solum habere auctoritatem in coniunctionem personæ talis cum Papatu: sicut in creatione cum coniungit talem personam cum Papatu, & tamen non dicitur esse supra Papam. Sed nihil dicit. 1. quia Papa ex eo quòd deponit Episcopos, deducitur esse supra illos, & tamen solum separat personam ab Episcopatu. 2. deponi inuitum est pœna. Igitur deponens Pontificem, illum punit quòd est superioris actus. 3. quia iuxta Thomistas idem sunt re totum & partes simul. Igitur qui habet auctoritatem in partes simul sumptas, habet & in totum. Cum autem eligitur Papa, actio exercetur circa materiam reifuturæ, non circa compositum quòd nondum est: at dum res destruitur, exercetur circa compositum: & proinde non est similis ratio.

Quinta, ^f Papam manifestè hæreticum per se definire Papam esse: quare posse ab Ecclesia iudicari, & puniri. probatur. 1. quia iubet ^g Paulus vitari hæreticum obstinatum. At non potest vitari Papa hæreticus manifestus, manēs Papa. 2. Non Christianus nequit vllò modo esse Papa, vt etiam ⁱ Caiet. fatetur, neque enim poterit esse caput, quòd non est membrum. At hæreticus manifestus non est Christianus.

Resp. ^k Caiet. esse Christianum secundum quid, non simpliciter, nimirum ratione caracteris, quæ est dispositio vltima ad non esse Christianum, siue Papam; sicut contingit in homine constituto in extremis. Sed inde sequitur hæreticum numquam posse ab Ecclesia præscindi, quia caracter est indelebilis. At omnes faten-

^c tract. de auctorit. Papa, & Concil. cap. 20. & 21.

^f est recentiorum doctissimorum: & omnium veterum PP.

^g 3. ad Titum. v. 10.

ⁱ sup. cap. 26.

^k in Apolog. pro tractatu predicto cap. 25. & in ipsa tract. c. 22.

DE SVM. PONT.

tur posse quosdam ab Ecclesia præscindi. Deinde vel fides est dispositio omninò necessaria, ut sit aliquis Papa, vel ad benè esse. Si prius, ergo sublata simul definit esse Papa, si posterius, ergo propter hæresim non magis erit deponendus quam propter ignorantiam, improbitatem, &c. Denique quæ habent ultimam dispositionem ad interitum desinunt per se esse, igitur sine alia depositione desinet esse Papa. Probat^{ur} tertio ex PP. ¹ Cyprian. *Dicimus omnes hæreticos atque schismaticos nihil habere potestatis ac iuris.* Optat. 1. contra Parmen. ^m Ambros. ⁿ Aug. ^o Hieron. P Cælestinus 1. *Neminem deicere vel removere poterat, qui (Nestorius) prædicans talia, titubavit.* Nicol. 1. & D. Thom. 22. quæst. 39. art. 3. docet schismaticos mox perdere omnem iurisdictionem.

Respondent, loqui PP. iuxta iura antiqua, nunc autem per Concil. Constantiense Extravag. *Ad Evitanda scandala*, non excludi à iurisdictione nisi nominatim excommunicatos, & clericorum percussores manifesti. Sed PP. non allegant dumtaxat vlla iura humana, quæ fortè hac de re tunc nulla erant: sed argumentantur ex natura hæresis. Concil. Constantiense verò non loquitur nisi de excommunicatis per censuram Ecclesiasticam, hæretici autem sunt extra Ecclesiam ante omnem excommunicationem Ecclesiæ.

¹ 2. Epist. 6.

^m 1. de pœnit. 2.

ⁿ in Enchirid. 65. cap.

^o contra Luciferianos dialogo.

P Epist. ad Ioan.

Antioch. in Concilio Ephesino tom. I.

cap. 19.

^q sup.

*Probatur Primatus ex nominibus attributis
Pontificis Rom.*

CAP. XXXI.

PRIMUM est Papa, scilicet ^a Ignat. Epist. ad simpliciter positum, aut cum ad ^a Mariam Zarbem. ditione, ^b vniuersalis Ecclesia, sicut ^b act. 16. in Concilio ^b Chalcedon. aut ^c qui neminem aliū quatenus à toto mundo & generalib. Concilij dicitur de Episcopo ^c Romano: est autem Papa siue Pappas ^d Comicum apud Græcos vox qua blandientes vel balbutientes pueri patres suos appellant. apud ^e mer. Odyss. 6. Latinos patrem vel auum significat.

Secund. Pater Patrum. ^f Stephanus epist. ad Damasc. Beatiss. Domino & Apostolic. culmini sublimato S. Patri Patrum Damasco Pape.

Tertium, Pontifex Christianorum apud ^g Euseb.

Quartum, Summus Pontifex: Hierony. præfat. Euangel. ad Damasc. & 8. Synod. ^h act. 18.

Quintum, Princeps Sacerdotum: epist. ⁱ Valentiniani ad Theodos. Cum autem Concil. ^k Carthag. 3. prohibet ne quis Princeps Sacerdotum: aut summus sacerdos dicatur, sed tantum primæ sedis Episcopus, loquitur solum de Episcopis Africa, inter quos multi erant Primates æquales.

Sextum, Vicarius Christi. Bernârd. ^l 2. de Confid.

Septimum, Caput Ecclesiæ. Concil. Chalced. ^m epist. ad Leonem.

Obiicit ⁿ Calui. Gregorium reprehendentem ^m Ioannem Constantinop. qui se caput totius Ecclesiæ facere volebat. Quia nec Petrus, nec ullus Apostolorum, caput fuit totius Ecclesiæ, sed solum singularium plebium capita, sub vno capite.

^a Ignat. Epist. ad Mariam Zarbem.

^b act. 16.

^c qui neminem aliū vocat Papam.

^d ut Philemonem

^e Comicum apud Athenæum lib. 8. Homer. Odyss. 6.

^f Iuuen. satyra 6. & Auso. ad Nepotem.

^g Archiepisc. Carthag. scribens nomine trium Conciliorum Africa.

^h in Chronico an.

ⁱ 44.

^k in serm. acclamatorio.

^l habetur ante Concil. Chalced. tom. 1.

^m Concilior. item Pro-

ⁿ sper 2. de vocatione gentium.

^o can. 26.

^p & Concil. Ludu. sub Grego. 10. in 6.

^q tit. de electione cap. Vbi periculum

^r 4. Epist. 28.

DE ROM. PONTIF.

Respondeo loqui de Apostolis comparatio-
ne ad Christum, & cum ordine ad proprios Epif-
copatus. At comparatis cum Petro, in ordine
ad vniuersam Ecclesiam Petrum esse caput, vt
ipse Gregorius docet 11. epist. 42. Octauum, est

ⁿ Hierony. Epist.
ad Damas. de no-
mine Hypostasis.

^o Ambros. Epist.
81. ad Siricium.

^p Ambros. in 1. Ti-
moth. 3.

^q Concil. Chalced.
ad Leonem.

^r in Concil. Florent,
sess. ultima.

^s Concil. Lugd. sup.

^t Epist. 237.

^u Aug. Epist. 106.

^x Concil. Chalced.
act. 1.

^y 4. Epist. 32. Et
alibi passim.

^z lib. de historia
Concil. 6. Carth.

^a dist. 99.

ⁿ fundamentum. Nonum. ^o Pastor ouilis Domi-
nici. Decimum. ^p Rector domus Dei. Vnde-
cimum. ^q Custos vinea. Duodecimum. ^r Pater
& doctor omnium Christianorum. Decimum ter-
tium. ^s Sponsus Ecclesie. Quando autem Ber-
nard. ^t monet Eugenium, ne solum exi-
stimet Ecclesie, loquitur de principali sponso
qui solus est Christus. Decimum quartum ^u
Apostolica sedis presul, absolute positus, & cuius
munus dicitur ^x Apostolatus, quod non compe-
tit Patriarchis aliis, & proinde non succedunt
Apostolis in Apostolatu. Decimum quintum. Epif-
copus vniuersalis in Concil. Chalced. act. 3. san-
ctissimo Et Beatiss. vniuersali Archiepiscopo & Pa-
triarcha magna Rome Leoni.

Obiicit Caluinus y Gregorium sepius esse re-
petere hoc nomen esse profanum sacrileg. &c.

Illyricus ^z obiicit Canonem Concilij Afri-
cani citati a ^a Gratiano : vniuersalis autem nec
Romanus Pontifex appelletur.

Ad 1. vniuersalem Episcopum dicit qui solus sit
Episcopus verè omnium vrbium Christiana-
rum, vel qui habet curam totius Ecclesie gene-
ralem, ita vt non excludat particulares Episco-
pos. Priori modo abhorruit ab hoc nomine
Gregor. vt patet ex ratione quam reddit: ^b Si
vnus vniuersalis est (inquit) restat vt vos Episcopi non
sitis, posteriori admittit, quia ^c fatetur hoc no-
men tributum Romano Pontifici a Concil.
Chalced. hoc autem Concil. semper Gregorius
veneratus est vt sanctum. Ad 2. verba esse Gra-
tiani non Concilij: quamuis responderi possit vt
ad 1.

^b Epist. 69 lib. 7.

^c 4. Epist. 32.

LIBER TERTIVS
DE SVMMO
PONTIFICE.

In quo tractatur de Antichrist.

VIA^a Caluin. fuerit (inquit) sanè olim Roma omnium Ecclesiarum mater, verum ex quo Antichristi sedes fieri cœpit desit esse id quod erat. Cum Caluino idem docent omnes^b hæretici neoterici propterea hoc libro nobis probandum est Papam non posse Antichristum esse.

^a 4. Inst. 7. §. 23.
^b Magd. Censur. I. lib. 2. cap. 4. col. 434. Et sequentib. Censuris cap. 4. 7. & 10. Chytræ. in 9. & 13. Apocal. Et ante Caluinū Luther. in supput. temporū.

De ipso nomine quod est Antichristus.

CAP. I.

DVERSARIJ contendūt hoc nomine significari vicariū Christi, & proinde Papam, quia illa vox ἀν, inquit wolfgangus^c Musculus, significat, vice, vnde ἀντισπαθηός qui vicarius ducis vult haberi. Sed falluntur.

^c in locis. cap. de potestate ministrorum.

Primò, quia Antichristus significat aliquem ita contrarium Christo vt cum eo de sede, & dignitate deceret. Nam ἀν proprie significat

DE SVM. PONTIF.

oppositionem: vnde quoniam opponi dicuntur ea non solum quæ pugnant inter se, sed etiam quæ æquipollent, inde factum est vt *ἀντὶ* in compositione significet æquipollentiam: nusquam autem subordinationem, vicarius autem subordinationem importat.

d 2. *Thessal.* 2. v. 4.
e 1. *Ioan.* 2. v. 22.

Secundò: Antichristus dicitur is, ^d qui extol-
litur super omne quod dicitur Deus: qui, ^e negat Ie-
sum esse Christum, ita vt seipsum pro ^f Christo
vendicat quæ non competunt vicario Christi.

f in suo *Thesauro*
lingua *Græca*.

Tertiò, ex omnibus scriptoribus de Antichri-
sto, & communi sensu Christianorum, qui in-
telligunt per Antichrist. quendam eximiū Pseu-
dochristum. Imò & Henricus ^f Steph. Calui-
nista.

Ad arg. *ἀντιπρατήρ*, non significare vicarium
ducis, sed ordinariè contrarium ducem vnde *ἀν-
πρατεύομαι* bellum infero: & interdum qui est
loco Ducis non vt subiectus, sed æqualis, quo-
modo apud Latinos *proprætor*.

a v. 3. ὅπ ἐαυ μὴ
ἔλθῃ ἡ ὀπισθοσεί-
α προῶτον, καὶ ὀπισθε-
λυθῇ ὁ ἀνθρώπος
τῆς ἀμαρτίας ὁ υἱὸς
τῆς ὀπολείας v. 4.
ὁ ἀντικείμενος, καὶ
ἐπικειμένος ὅτι
πάντα λεγόμενοι θεόν,
ἢ σεβασμα, ὥστε αὐ-
τὸν εἶς τὸ γὰρ τῷ θεῷ
ὡς θεόν κτλίσαν,
ἀποδεικνύει αὐ-
τὸν ὅτι ὅτι θεός. Quod-

*Antichristum certum quemdam hominem
futurum.*

CAP. II.

ONSENTIVNT omnes Anti-
christum sumi primò propriè pro
quodam eximio Christi hoste de
quo *Thessl.* 2. a cap. 2. secundò pro
omnibus oppugnâtibz Christū.

Priori modo contendunt hæretici non signifi-

catum si non venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati ille
filius perditionis. v. 4. Ille oppositus, & elatus supra omnem dictum Deum
aut numen, ita vt eum in templum Dei tanquam Deum sedere, ostenden-
tem seipsum quod sit Deus.

cari

tari certum quendam hominem: sed regnum quoddam tyrannicum & apostaticum.

Primò, quia ^b Paulus dixit iam suo tempore incepisse versari Antichristum, & in fine mundi occidendum à Christo.

Secundò, Daniel 7. singularib. nominibus vrfi, Leonis, Pardi, non intelligit reges, sed singula regna. Igitur Paul 2. Theffal 2. qui mirè cum Daniele consentit, per hominem peccati intelligit aliquod regnum.

Tertiò ibidem Paulus ait Apostasiam, id est, generalem defectionem à fide esse venturam, cuius caput Antichristus: quæ non est res paucorum annorum, vt sub vno rege compleri valeat: & proinde vnum regnum importat, contraria sententia est vera. Primò, ex verbis ^c Domini: *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in nomine suo illum recipietis.* quæ verba dicta esse de vno Antichristo docent PP. ^d Deinde Christus non opponit regnum regno, aut sectam sectæ, sed suam personam alteri personæ, vt patet ex illis: *Ego, Alius in nomine meo, in nomine suo, me, illum.* Denique ait Antichristum à Iudæis pro Messia recipiendum, hi autem vnum certum & singularem hominem expectant.

Secundò, ^e vt Epiph. docet articuli Græci contrahunt significationem ad vnam rem certam ita vt *αὐτὸς ὁμοιος* significet hominem in communi & *αὐτὸς ὁμοιος* singularem. At in textu Pauli 2. Theffal. 2. vbique dumtaxat articuli sunt. Igitur significatur vnus singularis homo.

Tertiò Daniel. 7. 11. 12. ^k loquitur de Antichristo. At ibi Antichristus, non vocatur vnum regnum, sed vnus quidam Rex 1. qui ex 10. regibus, quos in mundo inueniet, tres omnino tollet, & alios 7. sibi subiiciet: quo etiam modo loquitur de Antichristo Ioann. 13. & 14. Apoc.

Quartò ex ^l PP. docentibus 1. Antichristum

Tom. I.

Gg

^b *sup. v. 7. τὸ μυστήριον ἡδὴ ἐνερgethai τῆς ἀνομίας, μόνον, ὃ κατέχων ἀρπύριος ἐκ μίσεως ᾔσινται.* Mysteriorum iam operatur iniquitas, solum tenens nunc, donec è medio fiat. *vers. 8. καὶ τότε ὁ σπυγλυφθήσεται ὁ ἀνομίας ἐν ᾧ κρύβεται ἀναλώσει τὸ πνεῦμα π τὸ σόματος αὐτοῦ.* Et tunc reuelabitur ille exlex quem Dom. interficiet spiritu oris sui, ^c *Ioan. 5. v. 43.* ^d *Chrys. & Cyr. in Ioan. 3. Ambros. in Theff. 2. Hieron. epist. ad Algasiam, q. 11. & c.*

^e *Heref. 9.*

^k *teste Hieron. & Theod. in hunc locum. Iren. 5. & Aug. 10. Ciu. 23.*

^l *Cyrril. catech. 15. Ambr. in 21. Luca Hiero. & Theodor. in 7. Daniel Aug. supr. per multa capita, & c.*

DE SVM. PONTIF.

forè electissimum Diaboli instrumentum, ita ut in eo habitet plenitudo malitiæ Diabolicæ corporaliter. 2. non regnaturum nisi tres annos cum dimidio, ac proinde vnum esse hominem certum.

Ad 1. Respondeo, tempore quidem Apostolor. incæpisse grassari Antichristum, non in suâ personâ, sed præcursoribus ut docent ^m PP. Deinde volunt aduersarij Antichristum esse Romanam sedem. At tempore Apostolorum sedebat Romæ Petrus. Igitur si propriè erat Antichristus tunc, certè, iuxta illos, non alter quam S. Petrus.

m Qui per mysterium iniquitatis apud Paulum vel intelligunt Neronis persecutionem ut Hieron. ad Algasia supra Ambros. Et Chrysostomus in hunc locum. vel hæreticos ut Theodor. & Sedulius.

Ad 2. Danielem per vnam bestiam aliquando intelligere etiam vnum regem ut cap. 8. per Arietem Darium, per Hircum Alexand. magnum, deinde negatur consecq. Nam Paulus per hominem peccati non intelligit aliquam ex quatuor bestiis à Daniele descriptis, sed illud paruum cornu quod præualuit 10. cornibus bestix cap. 7. v. 8.

Ad tertium. 1. per Apostasiam posse intelligi Antichristum ut communi consensu docent interpretes Græci. 2. defectionem à Rom. imperio, quæ Antichristum præcedet. 3. et si deberet intelligi defectio generalis à fide, fieri tamen illo breuissimo tempore, quo erit Antichristus 4. etsi deberet fieri per multa sæcula, se habere tantum ut dispositionem ad Antichristi regnū (quæ potest longo tempore successinè acquiri) non autem ut partem. Quamuis autem verum esset tertium illud arg. non tamen ideo sequeretur R. Pontificem esse Antichristum, prius enim demonstrandum est defecisse à fide.

Ostenditur Antichristum nondum venisse.

C AP. III. IIII. V. VI. VII. VIII. IX.

ETERES^a PP. suorum animaduertentes malitiam temporum, ^b suspicati sunt tempora Antichristi, id est, finem mundi sibi imminere: decepti tamen, ut experientia docet, fuit etiam ce-

^a CAP. III.

^b ita Cypria. 3. ep. I. Hieron. epist. ad Ageruchia^m de monogamiâ Gregor. 4. epist. 38.

^c Iustin. q. 71. ad Gentes Iren. 5. La-ctant. 7. cap. 14. Hil-
lar. in 17. Math. & Thalmudistarum, qui se ex Helia propheta id habere dicunt.

^d 20. Ciuit. 7.

^e lib. I. de Christo 14.

^f Centur. 6. cap. I.

^h ex Apoc. 13. quo dicitur numerus bestie 666. v. ultimo.

ⁱ Cum Aripertus donauit Pontifici Rom. Alpès Coctias, ubi nunc est Genua & postea an. 714. hanc donationem Luitprandus confirmauit, ut scribit Ado in Chronico &

lebris^c multorum opinio mundum 6. millibus annorum duraturum: cui nondum experientia calculum adiecit, & quam probabilem ^d Aug. putat.

Inter Hæreticos qui R. Pontif. Antichristum dicunt Hungarici & Transyluani Samosateni docēt Antichristum apparuisse paulò post tempora Apostolorum: cum cæpit prædicari Christus filius Dei, qua de re ^e alibi egimus.

Illyricus ^f vult Antichristum conceptū initio anni 400. formatū circa 500. natum anno 606. quando Phocus concessit Papæ, dici caput totius Ecclesiæ: regnaturum ac scœuiturum gladio spirituali annis 1260. ex Apocaly. 11. quo dicitur regnaturus diebus 1260. die pro anno: temporalis autem gladio ^h 666. & tunc finem mundi affuturam.

Refell. 1. quia R. Pontifex cæpit gladium, id est dominium tēporale saltem anno ⁱ 699. vel si vis, detur etiam, anno 755. ^k à donatione Pipini. Ergo iuxta hanc sent. amisisset illud anno 1365. vel 1421. quod tamen experientia docet falsum esse. 2. sequeretur nosse Illyricum exactè quando finiendus est mundus, nempe ^l anno

Blondus lib. 10. decadis prima. ^k ita Rhegino, Ado, Sigibertus, Paulus Aemilius. ^l Dicunt enim capisse regnare Antichrist. gladio spirituali an. 606. & regnaturum 1260. & tunc venturum Dominum.

Gg ij

DE SVM. PONTIF.

Christi 1866. quod aduersatur scripturis.

^m in 9. *Apocaly.*

David ^m Chytræus docet apparuisse Antichrist. anno 600 Christi Primò quia tunc Gregor. stabiluit inuocationem Sanctorum, & missas pro defunctis. 2. quia anno 606. Bonifacius Papa impetrauit titulum vniuersalis Episcopi 3 quia hoc tempus planè cum numero nominis Antichristi 666. cõgruit. Ex quo etiam numero colligitur tempus quo confirmatum fuit à Pipino Antichristi regnum, scilicet ab anno Christi 97. scriptæ Apocalypsis ad Pipinum ferè 666. Item quo primum fuit Papa declaratus à Ioan. Huss. Antichristus, tot enim ferè sunt à Pipino ad Ioan. Huss.

° *Ambros. 2. Epist.*

3. ad Faustinum de obitu sororis vide tom. 3 lib. 1. de missa cap. 1.

P *Epist. ad Ioann. 2.*

Falsa 1. ratio, quia multò ° antiquiores Gregorio, Missis & inuocationis sanctorum meminerunt.

Falsa 2. quia Phocas non titulum vniuersalis Ecclesiæ tribuit Papæ, sed cum Caput Ecclesiæ vocauit: quòd antea fecerat P Iustinianus.

Falsa 3. nam à Christo ad Phocæ sanctionem sunt 607. ab Apocalypsi ad Pipinum 658. à Pipino ad Ioannem Huss 640. vt vult Chytræus vbi ergo 666. tam exactè à Ioanne Euangelistâ posita? 9 Luther. duos aduentus ponit Antichristi, vnum cum gladio spiritali anno 600. ead. ratione quâ Chytræus, & quæ eod. refellitur modo: alterum temporalem post annum 1000. quia tunc Gregorius 7. deposuit Henricum 4. temporaliter dominabatur, & bella gerebat. Sed ante Gregorium excommunicauit Leonem 1 Gregor. 2. Dominati sunt in temporalibus Papæ saltem ab anno 755. & circa annum 750 bella gessit 5 Stephanus 3.

1 anno 715 teste Cedren. & Zonar. in Leone.

5 Leo 4. quoque circa ann. 850. vir sanctus bella contra Saracenos gessit vt etiâ Magdeb. habent centur. 9 cap. 10.

1 prefat in homil. suas ad Apocaly.

1 Bulingerus vult apparuisse Antichristum anno 763. quòd Apocaly. 13. quo numerus bestię ponitur 666. significetur tempus ab Apocalyp. scripta ad Antichristum.

Sed Ioan. ipsemet ait istum numerum 666.

LIBER TERTIVS. 199

non significare tempus, sed nomen bestię. Deinde anno 763. nulla mutatio legitur facta in Pontificibus Rom. Falluntur asserentes, Mahumetem Antichrist. fuisse circa annum 666. natus est enim 597. caput se prophetam dicere: an. 623. obiit 637. Musculus * Antichristũ vulg. circa an. 1200. post tempora B. Bernard. quod Bernardus, enumeratis multis hominum virijs, &c. subiungat. *Supereſt vs reueletur homo peccati*: sed deceptus Bernard. vt illi veteres.

v teste Palinerio in Chronico.
* in locis titul. de Ecclesia cap. 12.
y ser. 6. in ps. 90.

Est * igitur vera sententia nondum regnare coepisse neque venisse Antichristum, sed venturum circa finem mundi: qui quantum absit nullo modo sciri potest.

* Caput. IIII.

Nam in diuinis literis sex signa habentur certa aduētus Antichristi, duo præcedentia, nempe prædicatio Euāgelij in vniuerso orbe, & Imperij desolatio: duo comitantia, videlicet prædicatio Henoch & Eliæ: ac persecutio maxima, ita vt publica sacra cessent: & duo subsequētia Antichristum, nimirum, mors illius post 3. annos cum dimidio regni eius, & mundi finis. At nullum horum adhuc extare videmus. Igitur, &c.

1 κρυχθήσονται τὰ πρὸ θαλάσσιον τῆς βασιλείας, ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς ἡμέρας τέλειον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, ὃς τότε ἔσται τὸ τέλος. v. 14. Et tunc erit finis.

Maiores probatur de 1. signo, ex Math. *24. prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus*: id est ante Aduentum Antichristi, vt interpretantur ^m PP. & patet ex ⁿ textu.

^m Hilar. can. 25. in Math. Cyrill. ca. tech. 15. Theod. in 2. Theſſ. 2. &c. ⁿ quo prædicandum significatur Euang. antequam veniat tribulatio magna qualis non fuit nec erit.

De ° secundo ex Daniele 1. quo per statuam describitur successio præcipuorum regnorum, vsque ad finem mundi, per caput aureum, primum regnum id est Assyriorum: per pectus argenteum, Persarum: ventrem æneum, Græcorum: tibias ferreas, Romanorum, quod longissimum tempore fuit bipartitum, sicut tibiæ, duæ sunt, & longissimæ: Porro ex duabus tibijs oriēbantur 10. digiti, quod videlicet Rom. Imperiũ tandem in 10. Reges sit diuidendum, quorum nullus erit Rex Romanorum sicut nullus digi-

° Cap. v.

DE SVM. PONTIF.

tus est tibia. Et cap. 7. per quatuor bestias Daniel. eadem quatuor regna designat, & addit ultimâ bestiam proditura cornua 10. quæ 10. ultimos reges designant, qui orientur quidem ex Imperio Rom. sed non erunt Rom. Imperatores, sicut cornua non sunt ipsa bestia, item Apocalyp. 17.

P CAP. VI.

¶ vers. 5.

¶ v. 9. & 19.

¶ vers. 16.

¶ v. 3. καὶ δώσω τοῖς θυοῖς μάρτυσι, καὶ προφητοῖς, καὶ ἡμέρας χιλίας διαδοσίας ἐξήκοντα, καὶ βελήμνοι σαρκίς.

¶ Omnes Math. interpretes in 17. cap. & Aug. tract. 4. in Ioan.

¶ in Chron. tab. 14.

¶ v. 14.

¶ ca. 17. v. 11. ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ διακατέσθισι πάντα.

De P tertio. Malach. 4. ¶ Ecce ego mitto vobis Heliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, &c. id est, secundus Adventus, primus enim horribilis non fuit. ¶ Ecclesiastici 48. Qui receptus es in turbine ignis, scilicet Helias, &c. Qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor Patris ad Filium, & restituere tribus Iacob ¶ 44. cap. Henoch placuit Deo & translatus est in paradysum ut det gentibus penitentiam. Apocalyp. ¶ 11. Dabo duobus testibus meis & prophetabunt diebus 1260. Idem quoque consensus ¶ PP. asserit.

Respond. ¶ Theodorus Bibliander per Henoch & Heliam intelligi omnes ministros. nam quæ dicuntur à Malachia, Dominus interpretatus est de Ioanne, ¶ Math. 11. & Hierony. de omni prophetarum choro in 4. Malach. quæ verò Ioan. Apocalyp. 11. de intereptione & Resurrectione illorum duorum testium dicunt, intelligit de ministris à Papistis interficiendis, quibus Deus vitam restituit per beatitudinem, vel excitationem aliorum ministrorum, vel restituet in ultimâ Resurrectione.

Sed quamvis allegoricè per Eliam intellexit Ioannem Bapt. Dominus sup. tamen ad literam intelligit verum Eliam cum ait, ¶ Ipse est Elias qui venturus est. Ioannes enim tunc non erat amplius venturus est, absoluerat siquidem suum curriculum: nec restituit omnia ut de Elia ibidem dicitur. Hieron. in 11. & 17. Mathæi, nostram sequitur opinionem. Porro beatitudo animæ non est restitutio vitæ amissæ, sed novæ acquisitio:

Ioannes etiam apertè docet hos duos testes resurrecturos ante vltimum diem, inimicis eorum attonitis, & in cælum assumpturos, & ante obitum prædicaturos faccis indutis: quod contigisse alicui ministrorum nondum compertum est.

De ^a 4. Math. ^b 24. *Eris tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi, neque erit. Apocal. 20. ^c Et cinxerunt castra sanctorum & dilectam civitatem. Daniel 12. A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium dies 1290. vbi consensu omnium loquitur de Antichristi tempore.*

De ^e quinto, habemus Daniel. 12. quo dicitur Antichrist. regnaturus 1290. diebus, id est 3. annis cum 7. mensibus lunaribus: & Apocaly. 12. quo legitur regnaturus (scilicet vsque ad mortem duorum testium) per tempus, tempora, & dimidium temporis, id est vno anno, duobus, & medio anno: sic enim se explicat cap. 13. ^f cum ait Regnaturum Antichristum mensib. 42. & ^g Henoch ac Elias prædicaturos 1260. diebus, vtrâque siquidem summa facit tantum tres annos cum dimidio.

Respondent ^h primò, poni tempus certum pro incerto & per 42. menses intelligi plusquam mille annos: quia Apocaly. 20. dicitur Diabolus soluendus anno millesimo: iam igitur regnavit Antichrist. plusquam 600. annis ⁱ Secundò Daniele, & Ioannem accipere diem pro anno, & pro 1260. dieb. intelligi 1260. annos. Nam Daniel. 9. per hebdomadas, intelligit septimanas annorū. Et Ezech. 4: ^k dicitur. *Diem pro anno dedi tibi. Luc. 13. ^l oportet me hodie, & cras, & post die ambulare, id est tribus annis vivere.* Contrà. j. est ^m communis sententia veterum. 2. quia dicitur Apost. 12. ⁿ tēpus diaboli soluti, & Antichristi fore breuissimum, at quomodo breuissimum, si regnabit 1260. annis, sic enim

Gg iij

^a CAP. VII.

^b v. 21. ἔσται τότε θλίψις μεγάλη, ὅτι οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ οὐκ ἔστι τέτιν ἐσθ' ἢ μὴ γένεται.

^c vers. 8. καὶ ἐκὼ κλωαὶ πλὴν παρεμ-βολῶν τῶν ἁγίων, ἃς πλὴν πλὴν ἡρα-μύνω. His enim si- gnificatur omnes si- mul impios futuros in exercitu Anti- christi.

^d vers. 11.

^e CAP. VIII.

^f vers. 5.

^g cap. 11. v. 3.

^h Chytraus in 11.

ⁱ 13. Apocalyp.

^j Magdeb. Gent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 438.

^k vers. 6.

^l v. 33. δὲ μὴ σήμε-ρον, καὶ αὔριον, καὶ τῇ ἑχέμενῃ πορεύε-σθαι.

^m Hyppolit. mart. oratione de consum. sæculi. Irene. 5. in fi- ne Hieron. in 7. Da- niel. Cyrill. Catech. 15. Aug. 20. Civ. 23.

ⁿ v. 12.

DE SVM. PONTIF.

0 Math. 14. v. 22.
 καὶ εἰ μὴ ἰεροβάβηδ-
 αν αἱ ἡμέραι ἐκείναι,
 ἔκ αὖ ἰσαβη πᾶσα
 σαρξ.
 P 20. Cinit. 8.
 9 v. 13.

diutius solutus erit quam ligatus 0 3. Nisi bre-
 uiatifuisse dies illi, id est ut loquitur P Aug nisi
 illa persecutio esset breuissima multi perirent
 qui non sunt perituri. 4. quia illa annorum sum-
 ma nullo modo potest accommodari. Si enim
 per tempus accipias vnum millenarium, Anti-
 christus erit regnaturus tribus mille annorum
 & quingentis. si vnum seculum: erunt regni
 eius anni 300. quinquag. similia deduci possunt
 si accipiat pro Iubilæo, lustro &c. quæ omnia
 aduerfarij non admittunt. 4. quia Daniel 9 4.
 per tempora 7. intelliguntur anni 7. alias si in-
 telligeremus anni annorum, vixisset extra re-
 gnum Nabucodonosor bis mille quingentos
 quinquaginta quinq.ue annos.

Ad 1. non poni numerum certum pro incerto
 quando assignantur varij numeri, magnis mixti
 parui: sed bene cùm ponitur numerus plenus &
 perfectus, vt Apocalypf. 20. Diabolum per an-
 nos mille fuisse ligatum. Ad 2. rectè dici heb-
 domadas annorum, vt Levitici 25. patet: quia
 hebdomada denominatur a numero septena-
 rio, qui & diebus, & annis rectè accommodari
 potest. At mensem annorum, vel diem pro an-
 no poni, nusquam legimus: quia mensis non
 denominatur à numero aliquo, sed à cursu lu-
 næ, nec dies significat numerum: sed tempus
 lucis. Ezech. autem. 4. dies accipiuntur pro ve-
 ris diebus: sensus enim est illos 390. dies quibus
 dormiuit Ezechiel super latus suum sinistrum,
 significare dies veluti dormitionis Dei, per
 quam tolerauit peccata Israelitarum annis 390.
 alias si vis intelligi annos sequetur Ezechielem
 ita dormisse 390. annis, scilicet plusquam vixe-
 rit. Neque Luc. 13. Significantur anni. Nam vt
 obseruat Hieron. 5 Math. Marcus, Lucas, non
 scripserunt Acta, & verba Christi priorum duo-
 rum annorum ante mortem: sed solum tertij:

† vers. 8.

in Ioannem.

quare per tres illos dies, vel intellexit Christus triduum quod erat consumpturus in itinere Hierosolym. vel significare voluit se adhuc modicum tempus prædicaturum. De ultimo signo, Daniel 7. Apocaly. 10. 2. Thess. 2. post regnum & mortem Antichristi subiungitur iudicium vniuersale, & consummatio.

Nunc autem probatur minor. Euangelium non fuerat prædicatum in toto terrarum orbe anno 200 vel 300 à Christo, vt constat ex Origin. tract. 28. in Matth. neque 600. vel 700 vt patet ex Moranis vandalis, Polonis qui non nisi post 800. Euangelium audierunt: neque Bernardi tẽpore cum implemet ^x asserat superesse gentes ad quas non peruenerat Euangel. neque nostro tempore. Inuentæ sunt enim in Oriente, & Occidente regiones vastissimæ, in quibus nulla extat Euangelij memoria.

Dices idem esse prædicari vniuerso orbi Euangel. ac illud Lucæ 2. *Exiit edictum à Cesare vt describeretur vniuersus orbis*, id est, accipiendo totum pro parte: alias falsò assereret Paulus suo tempore ^y *in omnem terram exiisse sonum Apostolorum.* & Colossi. 1. ^z *A spe Euangelij quod peruenit vsque ad vos, sicut in toto mundo est fructificans, & crescens.* Item. ^a *Quod prædicatum est in vniuersa creaturâ quæ sub calo est.*

Resp. debere propriè, & non per figuram verba domini intelligi. 1. quia, vult hanc prædicationem esse signum consummationis sæculi. At non esset, nisi reuera sit vniuersalis. 2. vt ratiocinatur ^b Aug. omnes gentes propriè sunt Christo promissæ, quia pro omnibus mortuus est, igitur prædicatio debet esse generalis. debet prædicari omnibus gentibus, in testimonium illis: id est, vt nequeant suam excusare infidelitatem prætextu ignorantie. Paulus autem in 1. loco accepit præteritum pro futuro vt fecit & David. in 2. non vult dicere actu prædi-

CAP. IX.

^u *Vt etiam Centuriast fatentur. Centur. 9. cap. 2. col. 15.*

^z 18. & Centur. 10. cap. 1. col. 18. ^z 19.

^x 3. de Consideratione.

^y Rom. 10. v. 18.

^z v. 5. διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ὑποκαταβάντων ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου. v. 6. τὸ παρόντος εἰς ὑμᾶς καὶ θὼς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, καὶ ἔτι καρποεύμενον, ἐν αὐτῷ αὐδόμενον καὶ θὼς ἐν ὑμῖν.

^a 23. καὶ μὴ μετακινούμενοι ἐπὶ τῆς ἐλπίδος, τοῦ εὐαγγελίου, ὃ ἡκούσατε τῷ κερυχαζόντος ἐν πόλει τῇ κλησθε τῇ ὑποταγῇ τοῦ θεοῦ.

^b Epist. 80.

DE SVM. PONTIF.

catum, sed virtute: quod iecissent Apostoli semina verbi Dei in mundum, quæ paulatim crescendo & fructificando impletura totum mundum essent.

Imperium Rom. non periisse omninò satis constat. Necrefert Romæ Imperatoribus nunc non esse subiectam, quia si id sufficeret: sequeretur Carolum magnum verum Imperatorem non fuisse. Obiicit Lutherus pro se hoc facere. Nam Apo. 13. dicitur Bestia, quæ R. Imperium significabat, vulneranda ad mortem, & ab Antichristo iterum sananda, quod sanè tunc factum est cum Papa Imperium Occidentis, quod iam ferè perierat, iterum in Carolo magno restauravit. Vnde Ambros. dixit Antichristum redditurum Romanis libertatem sub suo nomine, quod Papa videtur fecisse cum Imperatorem Romanis creavit, qui tamen à se dependeret.

in 2. Thess. 1.

Sed in Ioanne solùm legitur vnum ex capitibus bestię moriturum, & paulò post resurrectorum operâ draconis, id est diaboli, quod ferè veteres omnes de ipso Antichristo exponunt, qui mortuum se finget, & arte diabolicâ se excitabit postea. Nec per illud caput potest intelligi [Imperium Romanum] aut Carolus magnus, siquidem illud caput solùm potestatem describitur habere mensibus 42. blasphemando in Deum & cælicolas.

Henoch & Eliam nondum venisse, nec illam atrocissimam & notissimam tribulationem, aut regnum huiusmodi Antichristi trium annorum cum dimidio, subsecuta illius morte, & multo minus mundi consummatione satis per se constat.

De proprio nomine Antichristi.

CAP. X.

APOCAL. ^a 13. per numerum be-
stia 666. intelligi numerum nomi-
nis eius, id est numerales nominis
eius literas hunc simul componere
numerum patet ex textu. Hoc verò nomen ^b
Chytræus vult esse λατῆρος vel Hebraicè דָּכִיד
Romiiith. Sed fallitur 1. quia nomen Latini, vt si-
gnificat Romanum, non scribitur per α: nec
potest apud Hebræos terminari in θau præce-
dente iod, hæc est enim propria fæmininorū ter-
minatio: remoto autem α deficiunt 5. & θ re-
moto 400. à numero nominis Antichristi 2.
λατῆρος & Romiiith sunt nomina communia,
nec vllus Papa se hoc nomine vocavit nisi vno
Romano qui 4. regnavit mensib. & proinde nec
potuit esse Antichristus. At Antichristi nomen
erit ei proprium & speciale 3. quia non solum
illa duo nomina efficiunt numer. 666. sed pluri-
ma alia vt ἀρνόου μου nego λαμπέτης illustris ὁ νι-
κητής victor ^c &c. דָּכִיד ^d דָּכִיד David Chy-
træus, &c. vera ergo sententia Irenæi ^e est &
aliorum asserentium huiusmodi nomen igno-
rari. Quod enim nonnulli volunt per numerum
666. intelligi triplicem ^f diaboli prævaricatio-
nem complendam: aut summam & dignita-
tem: quia Antichristus vsurpabit tributum soli
Deo debitum, est improbable. Ioannes siqui-
dem ait hunc numerum esse nominis non di-
gnitatis, aut prævaricationis.

^a v. 13. ὁ αριθμὸς τοῦ
βῆτι· ὁ ἔχων τοῦτο ψα-
φίδω τον ἀνθρῶπον βῆτι,
καὶ ἀνθρῶπος ἀντὶ
βῆτι ἐξαχάσιοι ἑξήκον-
τα ἕξ.

Hic sapientia est,
qui habet intellectū
computet numerum
bestia, numerus enim
hominis est, & nu-
merus eius est sex-
centi sexaginta sex.
^b in 13. Apocal.
^c καὶ ὁ θηρὸς,
πρῶτος Δύο,
ἀληθὴς βλαφετὸς
verè nocens ἀντίχριστος
contrarius.

^d γ 4.

δ 2.

ι 10.

κ 4.

λ 20. 666.

ι 10. David Chy-
træo.

η 400.

ζ 200.

ι 10.

ι 60.

^e lib. 5.

^f Rupertum.

^g Beda.

De caractere Antichristi.

CAP. XI.

^a *serm. 61. in
Apocalyp.*

^b *in Chronic. 14.
bul. 10.*

BVLINGERVS² vult esse vnctio-
nem Chrismatis quo Christiani
Rom Pontifici obedientes, confi-
gnantur. ^b Bibliander, professio-
nem Romanæ fidei. Chytræus ad-
dit iuramentum fidelitatis quod multi præsta-
re coguntur Papæ, & vnctionem sacerdotalem
quâ imprimitur caracter: ac procumbere ad sta-
tuas & consecratum panem, missisque funebri-
bus interesse.

Mentiuntur 1. quia caracter Antich. erit vnus
certus: de eo siquidem semper loquitur scriptu-
ra in singulari: At aduersarij cum tot characteres
multiplicant, indicant se nescire quis ille sit fu-
turus 2. erit omnibus hominibus sub ditione
Antichristi communis. At iuramentum obe-
dientiæ, & vnctio sacerdotalis paucis conue-
niunt 3. sine discrimine in manu dexterâ vel in
fronte poterit geri. At Chrismatis vnctio in
manu accipi nequit, profess. Romanæ fidei nec
in manu, nec in fronte, sed, ore & corde; iu-
ramentum non in fronte, sed manu & ore: vn-
ctio sacerdotalis tantum supra caput, & in di-
gitis manus suscipi potest, interesse missis, &
procumbere, & c. est totius corporis actus 4. in
regno Antichr. nulli licebit emere, & vendere
nisi habeat caracterem. At emunt & vendunt
Iudæi in ditione Papæ, nec tamen habet Chris-
ma, professionem fidei, & c. 5. quia hæc omnia
signa, sunt antiquiora ficto Antichristo ab ad-
uersariis, quem volunt venisse anno 606. Ter-
tull. ^c meminit Chrismatis. ^d Ambros. com-
munionis cum Romana Ecclesia iuramenti,

^c *circa ann. 200.
lib. de resurrect.
carnis.*

^d *an. 390 oratione
de obitu Satyri fra-
tris.*

^e Greg. magnus qui ad an. 606. non peruenit,
^f Nazianz. vnctionis sacerdotalis. Sacrificij
 Missæ pro defunctis & Aug Adorationis ima-
 ginum ^h Hierony. Adorationis ⁱ Eucharist.
 Ambros.

^k Alij volunt caracterem istum fore, literas
 quibus scribetur nomen Antichristi: sed viden-
 tur decepti quod legerunt in textu: *Nisi qui ha-*
buerit caracterem nominis bestię, aut numerum nominis
eius, cum sit tamen: ^l *Nisi qui habuerit caracte-*
rem, aut nomen bestię, aut numerum nominis eius.

Tertia ^m sentent. est quorundam, arbitran-
 tium futurum hunc caracterem negatiuum, sci-
 licet non vti signo crucis, sed illud execrari. Cre-
 diderim tamen fore aliquid positium excogi-
 ratum ab Antichristo, sed nobis ignotum.

De generatione Antichristi.

C A P. XII.

R I M A opinio asserit nasciturum
 ex virgine operâ Diaboli, quomo-
 do fuit Christus opera Spiritus san-
 cti. Error quia hoc solius Dei opus
 est, qui potest omnes efficientes
 causas supplere.

Secunda, ^a Antichristum fore ipsum Diabo-
 lum, qui de falsâ virgine falsam carnem assumet
 [non vnione hypostatica, sed sustinendo &
 mouendo vt Angeli in corporibus assumptis]
 Sed PP. alij vnanimiter docent fore verum
 hominem.

Tertia fore diabolum & hominem simul, per
 incarnationem diaboli, mediante vnione hy-
 postaticâ. Error quia Theologi conueniunt id
 non posse fieri viribus naturæ.

Quarta, Antich. fore ipsum Neronem: sed
 cum id sine ratione dicatur: meritò hanc sen-

^e 10. *Epist 31.*

^f in *Apologetico*
 ad patrem suum,
 quando Episcopus
 Salsimorum creatus
 est.

^g lib. de hæresibus
 cap. 53.

^h in vita Paule.

ⁱ 3. de Spiritu san-
 cto 11.

^k Primasius, Beda
 Rupertus.

^l *Apocal. 13. v. 17.*

καὶ ἴνα μὴ τις θύῃ-
 ται ἀποθανοῦς ἢ πολὺ-
 σαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ
 χάραγμα, ἢ τὸ ὄνο-
 μα τῶ θυνεῖς, ἢ τὸν
 ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος
 αὐτοῦ.

^m ita Hyppolit.
supr.

^a *Hypp. supr.*

DE SVM. PONTIF.

• 20. *Civit. 19.*

P est *Damasc. 4.*
cap. 27.

q v. 17.

r v. 16.

s *Iren. 5. Hyp. sup.*
Ambros. de Benedi-
ctionibus Patriar-
charum. 7. Aug. q.
22. in Iosue. Prosper
de promiss. & præ-
dict. Dei parte 4.
Theodoret. q. 109.
in Genes. &c.

t in qq. *Hebraicis.*
v iuxta *Hieron.*
ibi.

x v. 10. ἀνδ' ὧν πλὴν
ἀγαπῶντες ἀλλήλους
ἐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ
σῶσαι αὐτούς.
vers. 11. καὶ διὰ τὸ
πίμψαι αὐτοῖς ὁ θεὸς
ἐνέργειαν πλάτης, εἰς
τὸ πιστεῦσαι αὐτοῖς τὸ ψεύδει.

y Interpretes Pauli *Hieronym. q. 11. ad Algasiam Iren. 5. Hyppol. sup.*
Theodor. Epitom. diuinorum decretorum cap. de Antichrist. Cyrill. Catesh.
15. Hilar. can. 25. in Matth. &c.

tentiam miram præsumptionem ° August.
vocat.

Quinta, P Antichr. nasciturum de fornicariâ
muliere, quod est probabile.

Sexta, nasciturum de tribu Dan. Genes. 49.

q Fiat Dan coluber in via, &c. r Hierem. 8 Ex
Dan audiuimus fremitum equorum. Apocaly. 7.
quo omittitur Dan inter tribus Israël signatas.

Hæc sententia valdè probabilis est, propter
multos PP. s authores, sed non certa: quia ple-
rique eorum vt solùm probabilem insinuant:
& primus locus videtur ad litteram de Sampso-
ne intelligi vt exponit t Hierony. secundus de
Nabucodon. u intelligitur, qui venturus erat
ad euertendam Hierus. per eam regionem quæ
dicitur Dan. Apoc. 7. omittitur etiam Ephraim.

Vltima eaque certa Antichristum venturum
præcipue propter Iudæos & ab eis tanquam
Messiam recipiendum, Ioan. 5. Si alius venerit
in nomine suo recipietis & x 2. Thess. 2. Eo quod
charitatis veritatem non receperunt, vt salui fiant ideo
mittet eis Deus operationem erroris vt credant menda-
cio, &c. quæ de Iudæis exponunt y Patres. Ac
nasciturum ex illorum gente circumcidendum,
& sabbathum obseruaturum, alias illum nun-
quam pro Messia recipere.

De sede Antichristi.

CAP. XIII.

ADVERSARIJ volunt hanc esse Cathedram Apostolicam, Romæ fundatam.

Primò, quia ^a Apocaly. dicitur ^a cap. 17. sedes Antichristi Roma. 2. Thessal. 2. dicitur sessurus in templo Dei, non vtique illo Salomonis Iudaico: tum quia desit esse templum cum desit illic sacrificium & sacerdotium: tum quòd Daniel cap. 9. doceat illud numquam reædificandum: Ergo sedebit Romæ in templo Dei, id est, Ecclesia iuxta ^b Hierony. & Oecumenium.

Secundò ^c Gregor. ait Ioannem Constantinop. ideò præcurrere Antichristum quòd vellet appellari Episcopus vniuersalis. Ergo ille Antichristus erit qui re ipsa se vniuersalem Episcopum facit, sedetque in Ecclesia tanquam omnium caput.

Tertiò ^d idem ait exercitum Antichristi fore Sacerdotes: Igitur Antichristus princeps Sacerdotum. ^a *ibid.*

Vera sententia est Antichristi sedem fore Hierusalem & Salomonis templum.

Primò, ibi occidetur Henoch, & Helias vbi Antichristi sedes sicut docent PP. Occidentur autem in ciuitate, ^e *que vocatur spiritualiter, Sodoma, & Ægyptus, vbi Dominus crucifixus est, nimirum Hierusal. quod enim Hieron. epist. 17. conetur ostendere Hierus. non posse dici Sodomam, quia dicitur vrbs sancta, non satis firmum est: potest enim hanc duplicem significationem habere, propter duplicem respectum: sicut ipsemet vocauit Romam purpuratam me-*

^b q. 11. ad Alga-
siam.

^c 4. epist. 38.

^e Apoc. v. 8. ἡ πε-
καλεῖται πνεύματι
κῶς σόδομα καὶ Αἴ-
γυπτος ὅπου καὶ ὁ κύ-
ριος αὐτῶν ἐς αὐρώπη.

DE SVM. PONTIF.

retricem, & ciuitatem sanctam.

Secundò, Apocaly. 17. odio habebunt purpuratam meretricem & eam desolatam facient decem reges, qui sibi diuident R. Imperium, & quibus regnantibus Antichristus veniet: quomodo ergo in illa sedebit, si eo tempore debet eueri Roma.

Tertiò, Antichr. erit Iudæorum Messias. At numquam videntur illum recepturi: ro Messia nisi in Hierusalem sedeat, & templum aliquo modo restauret. Hoc enim futurum, solum somniant Iudæi dumtaxat.

Quartò, sedebit in templo Dei. At scriptura noui Testamenti per templum Dei numquam intelligit Ecclesijs Christianorum: sed perpetuò templum Hierosolymor, quod imitati sunt veteres. ^f PP. per aliquot sæcula.

Quintò, ex PP. & Iren. *Cum Antichristus sederit in templo Hierosolymis tunc veniet Dominus.* ^h Hyppol. ⁱ Cyrill. Hierosol. *Quale templum dicit Apostolus? in templo quod reliquum est Iudeorum. Absit enim ut in hoc id fiat, in quo sumus.* ^k Ambros. ^l Sedul. ^m Damasc. *In templo (inquit) non nostro, sed veteri Iudaico.* Chrylost. quidem Theodor. & Theophyl. dicunt sessurum in Ecclesijs Christianorum, sed addunt sessurum etiam in templo Salomonis. Non enim volunt sessurum in Ecclesia vt Episcopum, sed vt Deum. Iubebit siquidem omnia templa mundi in eius cultum conuerti. Et ita intelligendus Hierony. in fine primi argumenti aduersariorum.

Ad 1. negatur dici Antichristam sessurum Romæ, & per templum, intelliigi Ecclesiam. Desijt quidem in Iudaico populo Iudaicum sacrificium & sacerdotium: sed non ilicò desijt esse templum Dei. tale enim mansit quandiu in eo Apostoli prædicarunt, & orarunt. Daniel verò vel solum vult non esse reedificandum nisi in fine, vel non nisi imperfectè, semper profanatum

^f Iustinus, Irena.

Tertull. Cyprian.

^g lib. 5.

^h supr.

ⁱ Catech. 15.

^k in 21. Lucæ.

^l in 2. Theff. 2.

^m 4. cap. 27.

tum manens. Oecumen. non est tot PP. præfendus : nec videtur aliud dixisse quam Chrysoft. & Theodoret. quos solet in omnibus sequi : sed locum esse deprauatum erasione vnius particulæ, *solum*.

Ad 2. esse contra ipsos præcursor enim non debet adæquari ei quem præcurrit, ergo si Ioan. Constantinop. est Antichristus, quia se Episcopum vniuersalem facit : Antichristus, non erit Episcopus vniuersalis, sed aliquid maius. Vel si Antichristus verus se Episcopum vniuersalem faciet. Igitur Ioan. Constantinopol. non erat præcursor, sed ipsemet Antichrist. Quare sensus verborum Gregorij est: *quicumque indebitè sibi aliquid usurpat; & vult alijs præeminere illum præcurrere Antichristum cuiusmodi erat Ioan. Constantinop.*

Ad 3. nolle dicere sacerdotes, vt sacerdotes præparare exercitum Antichristo sed vt superbos, vnde tantum sequitur Antichristum fore Superborum caput.

De doctrina Antichristi.

CAP. XIII.

PRIMO negabit apertè Iesum esse Christum, & proinde oppugnet omnia Saluatoris instituta.

Prima ratio, quia, si prædicaret nostrum Christum nūquam reciperetur à Iudæis.

2. Omnes hæretici dicuntur Antichristi qui aliquo modo negant Iesum esse Christum 1. Ioan. 2. Ergo verus ipse Antichr. simpliciter, & omnibus modis id negabit.

3. Ex PP. Hylar. 6. de Trin. Hypolit. orat. de cō-

Tom. I.

Hh

DE SVM. PONTIF.

sumat. sæculi August. 20. Ciuit. 8.

Secundò, Afferet se esse verum Christum in lege, & prophetis promissum. Propterea dixit Christus Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo illum recipietis*, idque passim docent ^a PP.

Tertiò, palam se nominabit Deum, & pro Deo coli volet 2. Theff. 2. *Ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus*, siue ut est in Græco ὡς ἐν θεῷ, quod sit Deus. & ita intellexerunt hunc locum ^b Iren. ^c Chrysof. ^d Ambros.

Quartò, se solum verum esse dicet Deum, omnesque alios oppugnabit. 1. ex 2. Theff. 2. *Qui extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*. Græcè ὑψίστος quod volunt Magdeb. significare cultum: sed falluatur: nam ^e ubique significat obiectum siue res quæ colitur, imò Erasmus vult esse vertendum numen. 2. ex Daniel. 11. *Nec quemquam Deorum curabit, sed contra vniuersa consurget* 3. ex consensu PP. Iren. 5. *Idola seponet ad suadendum quod ipse sit Deus, se autem extollet vnum idolum*, Hippoly. sup. Cyrill. catech. 15. Chrysof. in hunc locum.

Obijciūt Daniel. ^f 11. affirmari Antichristum colendum: Deum Maozim auro, & argento, &c.

Respondeo 1. in Hebræo non esse יְהוָה Iisctachauah Adorabit, sed יַעֲבֹד Iecabbed glorificabit, videlicet seipsum qui dicetur Deus Maozim id est fortitudinum.

Secundò, & melius Antichr. magum futurum, qui occultè diabolus colet, dictum Deum Maozim, ab arce aliquâ munitissima in quâ se cæto coletur: sequitur enim in Daniele, *Et facies ut muniat Maozim*. Et verè מַעֲזָן & magos, tam fortitudinem, quam arcem significat.

^a Iren. 5. *Tentabit (inquit) se Christum ostendere*. Ambros. in 21. Luca Theodor. in 2. Theff. 2. Cyrill. catech. 15.

^b sup.

^c in hunc locum, & homil. 40. in Ioan.

^d in 2. Theff. 2.

^e ut Actor. 17. v.

23. ὑπερχύωντος δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰ ὑψίστα, & ὑμῶν. præteriens & considerans simulachra vestra.

^f v. [38. וְיִשְׁתַּחֲוֶה לְמַעַזְיִם]

מַעַזְיִם עַל-

בְּנֵי יַעֲבֹד

veleeloah maguzim gal. banno iecabbed.

Et Deum maguzim super basi suâ glorificabit. Septuagint.

καὶ θύον μαωζὶν ὅτι τὸ πῶς αὐτοῦ δοξάσει. Et Deum Maozim in loco suo glorificabit.]

& sine Maos.

De miraculis Antichristi.

CAP. XV.

IRACVLA facturum Antichristum docet Paulus supr. & Dominus Math. 24. ^a Dabunt signa, & ^a vers. 24. δένει prodigia magna, &c. Dabunt (inquit) σημεῖα μεγάλα, καὶ τέρατα. non dabit, quia non solum Antichristus, sed etiam ministri ius signa facient. Item Apocaly. 13. quo tria eius, aut suorum miracula ponuntur 1. ignem facere de cœlo descendere: 2. facere imaginem bestię loqui. 3. finget se Antichristus mori, & resurgere. verum miracula eius, mendacia erunt ratione finis, quia vt se pro Deo introducat: efficientis, quia à diabolo patre mendacii: ratione materię quia vt plurimum phantastica & prestigię quędam: ratione formę, quia licet vera ratione materię, coquod interdum rem veram operabitur, tamen forma non excedet vires totius naturę.

De regno, & prelijs Antichristi.

CAP. XVI. & XVII.

A c ^a de re quatuor in scripturis legimus, primò Antichristum ex humililo prodeuntem, per fraudes & dolos regnum Iudæorum adepturum Daniel. 11. v. 21. ^a Cap. xvi.

Secundò pugnaturum cum regibus Ægypti, Lybię, & Æthiopię, quorum trium regna pro se occupabit ^b Daniel. 7. cum ^c vndecimo ^b vers. 8. capite. ^c v. 42. & 43.

Tertiò subacturum sibi alios 7. reges, & co

Hh ij

DE SVM. PONTIF.

modo euasurum mundi totius monarchiam ex Apocaly. 17. cum ^d PP. Hierony. ^e Iren. Lactantio ^f Chrylost. & Catechisi. 15.

Quartò acturum prælium Gog & Magog. Apocaly. 20. Quà de re varia est sententia.

^h Prima ⁱ Iudæorum est, Gog Antichristum esse, Magog gentes Scythicas innumèrabiles quæ intra Caspios montes latent, venturum autem Gog, id est, Antichrist. cum Magog, id est, exercitu Scytharum, illo ipso tēpore quo Messias primum apparebit in Hierusalem, & tunc committendum in Palæstinâ prælium, cum tanta strage in exercitu Gog, vt per 7. annos Iudæi non sint ligna cæsuræ ad ignem struendum, sed crematuros hastas, &c. & deinceps futura sæcula aurea. Refellitur, quod putent prælium Gog, & Magog in primo Christi aduentu, confundentes primum cum secundo: & Antichr. venturum contra se, id est, contra Messiam pugnaturum.

Secunda, ^k Lactanti, prælium Gog, & Magog futurum mille annis post Antichristi mortem. Sed iam dudum explosa est, Dominus enim apertè docet post Antichr. persecutionem, statim futurum iudicium vltimum.

Tertia ^l Eusebij, Gog, esse Imperatorem Rom. Magog Imperium eius ex Numer. 24. Extollatur Gog regnum, & augebitur regnum eius. Deus, duxit illum ex Aegypto, &c. Quo videtur scriptura dicere extolli regnum Gog, cum redibit tēpore infantie suæ ex Aegypto Christus. Iunc autem nullum regnum erat exaltatum, nisi Romanorum. Fallitur, nam hic locus intelligitur de Iudæorum regno non de Christo, aut de Romanis. Incipit enim: *Quam pulchra tabernacula tua Iacob*, &c. & locus in Septuag. interpretatione vitiatus est, Hebraicè si quidem legitur *וַיֵּרָא מֶלֶךְ מֵאֲגַג מַלְכוֹ* *Veiarom meagag malcho*. Et tollitur propter *Agag*, vel pro *Agag* Rex eius: id est,

^d in 11. Matth.

^e lib. 5.

^f 7. cap. 16.

^g in 2. Thess.

^h Cap. xvii.

ⁱ apud Hieronym.

in 38. Ezechiel.

^k 7. cap. 24. 25. Et

26. Arbitratur enim

finitis sex millibus

annorum à mundo

condito, venturum

Antichristum, ap-

pariturum Christu,

futuram resurrect.

Et regnatos san-

ctos cum Christo, in

terris mille annis in

summa pace, pacifice

seruientibus infideli-

bis. deinde soluendū

iterum diabolum

& excitandum bel-

lum atrocissimum

omnium gentiū con-

tra Sanctos, & hoc

esse prælium Gog, Et

Magog. Hæc opinio

fuit etiam Papie, Iu-

stini, Irenæi, Tertull.

Apollinar. apud

Hier. in 36. Ezech.

1. 9. demonstr. 3.

^m tolletur Saul primus Rex Israel, propter ^m v.7. apud Sept.
Agag, cum non occidendo: vel ⁿ praeualebit καὶ ὑποθήσεται ἢ
ac superabit Agag: quod vtrumque verum est. ψάχβ βασιλεία αὐ-

Quarta, intelligit praelia diabolici Angelis. Sed literam destruit. P Bibliander, vult Gog & Magog apud Ezechielem esse Alexandrum magnum, & posteros eius Syriæ, &

*Ægypti reges, qui cum Iudæis multa commi-ⁿ iuxta Hieron. in
ferunt prælia, & à Machabæis tandem separati 38. Ezech.*

funť, apud Ioannem verò esse Pontifices, & Christianos principes, qui diu pugnarunt contra Saracenos pro terra sancta tempore Gregorij. 7. Refellitur prima pars. 1. quia vna & eadem

^r Sexta, Gog & Magog esse regnum Saracenorum, siue Turcarum. Sed obstat quod huiusmodi regnum iamdudum capit. Gog verò veniet in nouissimo tempore, nec diu durabit.

Hh ij

DE SVM. PONTIF.

* *Ambr. 2. de fide
vlt.*

* Septima, Gog esse Gothos qui multas provincias populi Romani vastarunt. Sed experientia docuit id minimè verum, non enim renouatio Hierus. sequuta est, neque omnia bella cessarunt.

† *in 13. Ezech.*

Octaua † Hierony. qui omisso literalis sensu mysticè exposuit per Gog (Hebræis, tectum) hæresiarchas: per Magog (de tecto) eos qui hæresiarchis credunt.

ⁱ *20. Cimit. 11.*

Nona ⁱ Aug. per Gog, intelligi diabolum per Magog Antichrist. Sed Ioan. dicit diabolum solutum, conuocaturum Gog, & Magog in prælium. Igitur aliud est diabolus, aliud Gog.

Vltima sententia, quæ nostra est, tria continet, primò prælium Gog, & Magog esse Antichr. contra Ecclesiam, vt August. docuit. Secundò probabile esse per Gog significari Antichristū, per Magog exercitum eius. Ezechiel enim perpetuò vocat Gog principem, & Magog terram, siue nationem. Tertiò probabile quoque, Gog dici à Magog non è contra: ita vt Antichrist. dicatur Gog quia est princeps gentis Magog, id est, Scythica, sic dicta à Magog * filio Iaphet. ex quo descendit, introducta à scriptura in exercitum Antichristi, non quod sit illa vltra Caucasum, vel Caspios montes, sed vel quòd magna pars exercitus Antichristi ex barbaris à Scythia oriundis constabit: vel quia immanis valdè, & crudelis erit.

‡ *Genes. 10. v. 2.*

‡ *Cap. 13.*

Obiicies dicta ab † Ezech. per 7. annos cremāda arma Gog, & Magog. cum post Antichristū sint tantum futuri 45. dies.

Respōd. loqui Ezech. figuratè more prophetarum, & sensum esse tam futuram insignem cladem, vt longissimo tēpore sufficere possent ad ignem fouendam hastæ, clypei &c. occisorum.

Quæres, an propter hanc persecutionem extinguetur omnino fides, & religio Christi. Af-

firmat ² Dominicus à Soto. Negatur tamen ¹. ² 4. sent. d. 46. q. 1. quia id videtur Euangelio repugnare Math. ^a 1. art. 1. 16. *portæ inferi non præualebunt adversus eam.* ^b Da ^a v. 18. bunt signa magna, ita ut in errorem inducantur si fieri ^b Math. 24. v. 24. potest etiam electi. 2. quia scriptores aiunt victo- <sup>δύοσι σημεία μα-
γάλα καὶ τέρατα,
ὥστε πλανῆσαι, καὶ
δυνατὸν, καὶ τοὺς
ἐκλειπῶναι.</sup> riam huius belli penes Ecclesiam tandem futu-
ram. 3. quia Sotus repugnat manifestè August. 20. Ciuit. 11.

Cum ergo Antichristus æmulum & hostem Christi significet, Papa verò se humilem eius famulum profiteatur: Romani Pontifices fuerint quamplurimi, Antichristus vnus certus homo. iamdudum venerint & regnauerint ultra tres annos cum dimidio: nec desolatum sit Imperium Rom. aut prædicatum vbique Euangelium: aut apparuerint Henoch & Helia: nec subsecuta fuerit mors illorum, & consummatio sæculi: certum vnusquisque Pontificum Romanorum habuerit nomen: caracter Antichristi eis nequeat cōuenire vt qui in blasphemiam Christi, quem honorant: non venerint propter Iudæos nec ab eis sint recepti: ab anno 600. nullus eorum fuerit de gente Iudæorum: non sederint Hierosolymis, prædicauerint semper Christum, verum Deum, cuius se vicarios profitentur: nullus eorum finxerit se mori, & postea resurgere, aut per ministros suos fecerit ignem descendere de cælo, aut loqui imaginem bestiarum: nihil de bellis Gog, & Magog illis conuenire queat. Sequitur manifestè Romanum Pontificem Antichristum non esse.

H h iij

*Refelluntur Deliria hereticorum.*CAP. XVIII. XIX. XX.
XXI. XXII. XXIII.

Non distinguuntur
hic capita ut in Bel-
larmino habentur
quia intermifcentur
a nobis.

^a in *Affer. ar. 27.*

^b *Synod. Smalchal-
dica.*

^c *Illyricus lib. ad-
uers. primum Pa-
pa.*

^d *Synod. Smalchal.*

^e *Illyric.*

^f *Synod. Smal-
chal.*

^g *Illyric.*

ⁱ *Libell. Anonymus
cuius titulus Aniso-
piacenolet dato alla
bella Italia cap. 6.*

^k *Dan. 8. v. 23.*

^l *apud Septuag.
ἀνὰ δὲς ὁμοειπὼν,
innerecundus facie,
& ita vertis Hie-
ronym.*

PRIMUM notæ Antichristi cō-
ueniunt Papæ. Ergo Antichr. est.
Anteced. probatur quia 1. prædi-
catur Antichristus à Daniele im-
pudens facie id est iuxta ^a Lu-
therum potens speciebus, pom-
pis, & cæremoniis, etc. cuiusmodi est Papa. ² ^b
Papa regnat in templo Dei, id est Ecclesia. ³.
negat Iesum esse Christum, quia sibi sumit ius
mutandi doctrinam Christi, & suam introdu-
cendi, ^c multos mediatores in cælo, sacrificu-
los in terra substituit neglecto Christo, per me-
rita suorum spiritualium sanctorum nos saluari
asserit, vocat sacram scripturam hærescor, &
schismatum fontem, multasque Ecclesias op-
pressit. ⁴. ^d ligat, soluit non solum viuos, sed &
defunctos, de omnibus iudicare vult, à nemi-
ne iudicari. ⁵. ^e non curat mulierum amo-
rem, cælibatum introducendo. ⁶. facit quod
vult, ^f & summa sæuitiâ suos defendit erro-
res. ⁷. ^g ditat suos & omnia ei prosperè suc-
cedunt. ⁸. ^h cum sit seruus vult adorari vt
Deus quod proprium esse Antich. docet Irenæ.
Negatur anteced. ad primam probationis par-
tem. 1. haberi in Hebræo ^k גַּזְפָּהִים *gaz-phanim*
quod significat ^l robustum facie (siue perfri-
ctæ frontis) non pompi potentem. ². ex af-
firmatiuis particularibus nihil colligi: aliàs etiā
deduceretur Mosem fuisse Antichr. qui tot cæ-
remonias instituit. Ad ². neque per templum
intelligi Ecclesiam Dei, neque in ea Papam re-
gnare cum Deum superiorem agnoscat. Ad ³.

omnino negatur, probent. Nam Sanctorū preces, & sacerdotum officia, Christum summum mediatorem & sacerdotem semper agnoscunt: & quamvis Sanctorum meritis & precibus ad salutē adiuuemur, ab absolutē tamen saluamur per Christū. Ad 4. non soluere defunctos, nisi per modum suffragij, nec Papa ita à nemine iudicatur quin velit subire iudicium Dei. Ad 5. si hæc esset nota Antichristi. Athanas. August. &c. fuissent etiam Antichristi, imò ipse Christus. Deinde in Hebræo apud Daniel habetur ^m ועל המרת נשים *Vegal-hemdath naschim. in concupiscentia fæminarum*, nec vllum verbum affirmatiuum, aut negatiuum adiungitur: tamen verisimilior est versio Hierony. *Et erit in concupiscentijs fæminarum*: tūm quia Antiochus, de quo Daniel loquitur gerente Anticht. figuram, valde mulieribus ⁿ additus erat, tūm quòd non est verisimile Antichr. imperaturum aut laudaturum cælibatum, cum futurus sit Iudæorum Messias: illi autem præter cætera bona, vxorum multitudinem à suo Messiâ expectant. Ad 6. negatur. Ad 7. si quos beneficijs ornat, non tam ipsos ditare censendus est, quam fidelium pietas, quæ eiusmodi proventus Ecclesiæ dedit: prosperari autem si sit nota Antichristi, multi præter Papam erunt Antichristus ille eximius. Ad 8. neque vult adorari Papa vt Deus neque ita loquitur Iren. ^o de Antichrist. sed: *Cum sit seruus* (inquit) *Regem se vult praconari.* ^o lib. 5. cap. 25.

^p Secundum, Pontificij dicunt Antichrist. ex Babyloniâ de tribu Dan nasciturum, regnaturum tantum tribus annis cum dimidio, & interfecturum iri in mōte Oliueti: Quæ omnia cum non habeant fundamentum in scripturis reiicienda sunt. Sed quæ de Antichristo ex scripturis, & PP. habentur, supra demonstrauimus.

^q Tertium, ingens stella quæ visa est de cælo cadere in terram Ioan. 9. cuique data est cla- ^q Chytra. in 9. Apoc.

DE SVM. PONTIF.

nis putei abyssi, fuit Gregorius magnus, eiusque successores, qui abiectis clauibus regni cælorum, clauis abyssi putei receperunt. Fumus ex puteo, corruptelæ doctrinæ, varietate Roman. Pontific. traditiones. Examen locustarum ex fumo prodiens, Episcopi, Clerici, Monachi. Refellitur primò quia veteres interpretes per stellam intelligunt diabolum, iuxta illud ¹ *Quomodo cecidisti, &c.* vnde non dixit Ioan. se vidisse cadentem sed cecidisse, qui diabolus ex puteo abyssi varios hæresiarchas, & errores emittit. 2. si per primam tubam intelligitur hæresis Ebionitarum, vt fatetur Chytræus author huius delirii, per secundam, Gnosticorum, per tertiam, Samosareni, & Arii, per quartam Pelagij, per quintam, Antichristi Romani persecutio, quæ vltima debet esse: quid intelligitur per sextam? Respondet Mahumeti, & Turcarum persecutionem. Sed hæc prior Antichristo est, aut saltem tempore concomitans, igitur non erit vltima. 3. quia Luther. & Bibliander Gregorium appellarunt sanctum virum, & reuera talis fuit sine illorum testimonio. Quomodo ergo cecidit de cælo, aut non potius ascendit in cælum? 4. ante Gregorium erant Episcopi, Clerici, Monachi.

⁵ *author libelli Aniso Piacenole dato alla bella Italia cap. 8.*

² *vt ait author eius libelli.*

¹ *Canto. 19. dell' inferno.*

^k *Passim in Epistolis & Canticis.*

¹ *in Concilio apud Trecas celebrato epist. ad Ioan. 8.*

Quartum ⁵ delirium producit Arnulphum quemdam Aurelianens. Episcopum ante 600. an. qui in Concil. Remensi quodam vocauit Papam Antichristum ¹ sicut & Ioachimus Calaber in explicatione Apocaly. Item Eberardum Episcopum Salisburgensem (apud Ioan. Auentinum) multa debacchantem in Papam: vt Dantes ¹ per Rom. Pontifices meretricem Apocal. ^k Petrarcha verò per Babylonem, intellexit curiam Romanam.

Respondeo hunc Arnulph. fuisse Papæ hostem, ac pro isto vno Gallo nos habere omnes Episcopos Galliarum ¹ tempore Ioan. 8. Domine (in-

quiunt) Sanctiss. ac Reuerendissime Pater patrum
 Ioannes Catholice, atque Apostolica Ecclesia sancta
 videlicet Romana primæ sedis Papa. Nos filij, famuli,
 ac discipuli vestre authoritatis Galliarum, & Bel-
 giarum Episcopi, &c. quos sicut prædiximus excom-
 municatis, excommunicatos tenemus. Ioach. Abbas
 nullibi vocauit Papam Antichristum. Quin-
 imò ^m quicumque (inquit) Petri Ecclesiam moribus ^m in explicat. 11.
 viribusque oppugnant, Babylonis se filios contremis- textus cap. 6. Apoc.
 cant. Auentinus non est author probatæ fidei:
 cum nihil simile dicant omnes historici alij.
 Deinde Eberardus ille fuit acerrimus Papæ ho-
 stis pro Friderico 2. Dantes equidem reprehen-
 dendit Anastasium. 2. Nicolaum 3. Bonifac. 8.
 Clement. 5. Ioan. 22. & Cælestinum. 5. quod se
 Pontificatu abdicarit. Sed grauissimè errat ⁿ in ⁿ Cantico 11. de
 Anastasio, cum ait in Inferno punitum ob Hæ- inferno.
 resim quandam Photini. In quem locum ^o qui- ^o Author libelli
 dam Hæreticus commentatus est hanc hære- supra.
 sim fuisse, Spiritum sanctum non procedere à
 Patre, & minoris authoritatis esse filium quam
 patrem. Equidem Polonus, & Gratia. docent
 Anastasium peccasse, quod Acacium fautorem
 Eutychianæ Hæres. à suis prædecessoribus Pa-
 pis depositum, reuocare voluerit in sedem
 Constantinopol. & temerè communicauerit
 cum Photino Acacij amico, atque ob id per-
 cussus fulmine. Sed Acacius multò antè P obiit
 quam sederet Anastasius. Et extat Anastasij
 Epistola ad Anastasium imperatorem, in quâ
 totis viribus nititur imperatori suadere ne no-
 men quidem Acacij tolerandum. Occasionem
 verò fabulæ dedit de Anastasio Papa, impera-
 tor Anastas. reuera fulmine percussus. Porro
 nullibi extat Photinum docuisse Spiritum san-
 ctum non procedere à patre. in alijs autem
 Pontificibus quatuor, non sedem, sed mores
 tantum arguit Dantes. Nam & ipse ^q ait se non ^q Cantico 19. de
 ausum contumeliosè loqui Nicol. 3. in inferno inferno.

P teste Euagrio 3.
 histor. 23. & libera-
 to in Breviario de
 causa Nestoriana
 cap. 18.

q Cantico 19. de
 inferno.

DE SVM. PONTIF.

ob summarum clauium reuerentiam, & Cantic.
2. de inferno loquens.

de vrbe Roma.

*Non pare indigno ad huomo d'intelletto
Ch' ei fusse l'Alma Roma, Et disuo impero
Nel' empyreo ciel' per padre eletto
La quale, e'l quale à voler dire il vero
Fur stabilite per lo loco santo
V siede il successor del maggior Piero.*

*Id non videtur indignum homini
Intellectus, id est, boni ingenij,
Quia Et Roma & eius Imperij
Fuit in cælo empyreo pater electus.
Et utrumque (id est Roma, & Imperium)
Vt verum dicatur,
Fuit stabilitum pro loco sancto,
Quo sedet successor magni Petri.*

^r 11. senilium Epist.
ad Franciscum Brun-
num Papa secretaria-
rium.

^s supr. epist. ultima.

^t in Apologiâ con-
tra Galli calumnias.

Petrarcha similiter egit, cum enim moneretur
ne tam multa in Cardinales Prælatosque alios
R. Curia scriberet, ^r respondit, se non homi-
nes, sed vitia insectari, vnde lib. 9. senilium
Epistolar. Vere (inquit ad Urbanum 5.) Summus
ac Romanus est Pontifex, verè Urbanus, verè Petri
successor, verè Vicarius Iesu Christi, & alibi, ^s Roma
proculdubio Sacrosanctus mundi locus ubi Christianus
verus, Et/ viuere optet, & mori. Item ^t Non sic in-
sanus sum ut Rom. Pontifici legem ponam, cum ipse sit
legifer omnium Christianorum.

*Refelluntur argum. quibus probant aliàs
Papam amplius non esse.*

CAP. XXIIII.

RIMVM, ^a cum hoc intersit inter Episcopum, & Regem, quod Rex sit potestatis nomen, cui annexum est officium regendi populum, Episcopus nomen solius officij, verbum Dei & Sacramenta ministrandi: Si uterque munere suo non fungatur, Rex nomen suum, & dignitatem retinebit, Episcopus amitteret. Sed Episcopus Rom. non fungitur munere suo, quippe qui non ministret verbum Dei nec Sacram. ergo, &c.

^b Secundum, euidēs signum mutationis Rom. Ecclesie in Babylonicam meretricem est circa huius mutationis tempora sedisse mulierem meretricem in Pontificiā sede, dictum Ioan. 8. primo ex Platina, Martino Polono, Sigiberto, & Mariano, Scoto. 2. ex rei vestigiis, nimirum sede porphyriticā in Palatio Lateran. ad explorandum postea novi Pontificis sexum: quādam Itānā mulieris cum puero, in eo loco, quo illa mulier peperit & quod in detestationem facti Pontifices Rom. quando ex Vaticano ad Lateranū pergunt, illum soleant declinare locū, alioquin est recta via.

Ad primi maiorem, vel loquuntur de nominis significatione, vel de re ipsa si prius, decipiuntur. Nam ut Episcopus dicitur ab ἐπισκοπῆν ^c *considerare* &c. & sonat officium inspiciendi, ita Rex à regendo, & sonat officium regendi. Ac sicut Rex est nomen magistratus, ita Episcopus ^d *etiam* apud Ethnicos. Imò in divinis scri-

^a Calvinus 4. Instit. 7. 5. 23. & 24.

^b Magdeb. Cent. 9. cap. 20. col. 500.

^c ut patet ex Ari-
stophane in anibus,
quo accipitur pro
Pratore.

^d Ephes. 4. v. 11. &
Isaie 44 v. 28.

DE SVM. PONTIF.

* *Cetera cum venero disponam & 2. cap. 13. ut non praesens durius agam secundum potestatem quam dedisti mihi dominus.*

† *ut Zonaras Cedrenus, Europalates.*

‡ *libro de 7. Ecclesiis.*

h *epist. ad Michaelem. 23. cap.*

pturis idem nomen Pastoris tribuitur Episcopo, & Regi. Si posterius, fallitur quoque. Nam Episcopatus est etiam praefectura, & quidem Ecclesiastica, regendi homines in spiritualibus, ac proinde imperandi, & puniendi. * Corinth. 11. Ad minorem negatur, quia qui facit per alios per seipsum facere videtur.

• Ad 2. negatur haec fabula. Primò, quia volunt hanc mulierem sedisse inter Leonem 4. & Benedictum 3. annis duob. & quinque mensibus. Omnes verò, etiam Magdeb. ac Bibliander dant Leoni octo an. sedis. At Anastasius Bibliothecarius qui illo tempore vixit nimirum circa an. 850 & interfuit creationi multorum Pontific. qui hunc Ioannem foeminam dicuntur praecessisse, vel subsequi, non solum ait cum omnibus historicis ante Martinum Polonum, successisse Leoni 4. Benedictum 3. sed inter hos vacasse tantum sedem 15. diebus, ubi ergo tempus quo sederit haec foemina? Si enim detrahas de annis Leonis, ut illi ascribes, iam minus octo annis Leo dicendus est sedisse quod aduersatur omnibus historicis.

† 2. Scriptores Graeci ante Polonum, non meminere huius historiae, qui libenter inde occasionem sumpsisset ridendi Latinos. 3. Voluit Magdeb. peperisse in itinere cum ex Vaticano vellet inuisere Ecclesiam Lateran. § At Onuphrius docet Rom. Pontifices usque ad Bonifac. 9. idest an. 1390. non habitasse in Vaticano, sed Lateranen. palatio. 4. h Leo 9. obiecit Michaeli Episcop. Constantinop. famam esse constantem multos Eunuchos in Patriarchatu Constantinop. sedisse, & inter eos obrepisse foeminam: quod certè nusquam obiecisset, si aliquid tale ante accidisset Romæ. Et fortasse hinc nata est fabula de Ioan. illo 8. foemina, ut quod Constantinopoli acciderat, Romæ tribueretur.

Ad Platinam, accepisse à Polono, & utrumque

mendacij argui. Nam Polonus ait hunc Ioan. 3. fuisse Anglicum ex Moguntiâ. at Moguntiâ nō est in Anglia, sed Germania. Platina, fuisse Anglicū, sed oriundū ex Moguntia. Magdeburgenses cōtra Moguntinū faciunt, oriundum ex Anglia. neutrum Bibliander admitit, sed solūm educatum, & eruditum in Anglia: mira contrarietas! Omnes sequuti Polonum dicūt operam dedisse litteris Athenis. At tempore ¹ Synesij, paulo ¹ *ut ipse ait epist. ad fratrem suum.* post Basiliū, & Nazianze. nihil erat Athenis, nisi Academiz nomen. Ab eo verò tēpore, qui ^k *teste Zonara & Cedreno in Michaelis, & Theodora.* prim⁹ restituit Græciz litteras fuit ^k Barda Cæsar, tēpore Nicolai 1. ¹ successoris Benedicti 3. Præterea dicunt hanc fœminam peperisse in solemni supplicatione. At non est verisimile mulierem vterum gestantem, & partui proximam voluisse in publicum, & periculum procedere. Denique nituntur omnes incerto rumore. Polonus enim qui primus hoc scripsit an. 1250. lōgē post Bened. 3. nullum producit authorem, sed solūm dicit, *Refertur.* Quod Magdeb. addūt patrem huius fœminæ fuisse Sacerdotem Anglum, ipsam vocatam Gilbertam, nutritam sub habitu virili in monasterio Fuldensi, ac libros de Magia scripsisse, ex suo capite finxerūt. Porro, etsi in impresso Sigiberto inueniatur Ioannes fœmina, non tamen in antiquissimis, nec in ipso vt putatur autographo manuscripto in monasterio Gemblacensi (in quo Marianus vixit monachus) teste Molano Louanienſi doctore. non inueniri etiam in antiquissimis Mariani testatur qui Metropolim Alberti Krantzij edidit, an. 1574. Coloniz.

Ad 2. constare ex libro 1. sacrarum ceremoniar. sc&t. 2. tres fuisse sedes lapideas in Basilica Lateranensi, in quibus Pontifex Romanus tempore coronationis sedebat. vnam ante ingressum in templum, vilem & abiectam, vt moue-

DE SVM. PONTIF.

*m Inde enim illum
elevantes caneabant.
I. Reg. 2. suscitavit de
pulvere egenum,
&c.*

retur se ^m de loco humillimo ad summum ascendere, alteram porphyriticam in ipso palatio, in signum possessionis, atque ibi accipiebat claves Eccles. palatii Lateran. 3. similem secundæ, neque procul ab eâ, in qua cum paululum sedisset tradebat easdem claves ei à quo acceperat ut mortis suæ fortè moneretur: de sede ad explorandum sexum nulla fit mentio. Statua illa, si huius esset Ioannis, mulierem cum infantulo recens nato repræsentasset: at neque forminam illa referebat imago, neque infantem gerebat in sinu, sed puerum satis magnum, & annorum multorum, quasi præcedentem famulum repræsentabat, unde coniiciunt fuisse alicuius sacerdotis Ethnicici statuam, parati ad sacrificandum, quem præcederet minister. Non transeunt verò per illam viam Pontifices, quia est angusta, & anfractuosa, ac proinde comitatu Pontificio incommoda.

LIBER

LIBER QVARTVS
DE POTESTATE
SPIRITVALI SVMMI
Pontificis.

*Papam esse summum iudicem in
controuersis fidei, & morum.*

CAP. PRIMVM.

PRIMÒ, probatum est lib. 3. de Verbo Dei iudicem controuersiarum esse Ecclesiasticos prælatos solum. libro 2. de Ecclesia tom. 2. demonstrabitur Iudicium Cõciliorum, tunc firmum esse ac ratum cum accesserit summi Pontificis confirmatio. Ergo ille summus Iudex.

Secundò, si Papa est totius Ecclesiæ caput, & pastor vt probauimus. Ergo & Iudex summus: aut enim nullus esse debet inter homines Iudex, aut is esse debet qui cæteris præest.

Tertiò, infallibilitatem iudicio Papæ tribuit Deus vt ^a infra patebit. Ad quid, nisi vt esset summus Iudex? Vnde Gregor. ^b *Si quam* (inquit) ^a *contentionem, quod longè faciat diuina potentia, de fidei causâ enenire contigerit, aut negotium emerferit, cuius vehemens sit fortasse dubietas, & pro sui magnitudine iudicio sedis Apostolica indigeat, exa-* ^b *Cap. 3. 4. epist. 52.*

Tom. I.

Ii

DE POT. SP. S. PONT.

minata diligentius veritate, relatione suâ ad nostram studeat perducere notionem: quatenus à nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari. Vide Innoc. 1. ad Concil. Carthag. Leon. 1. epist. ad Anastas. Thessal. ^c Et/c.

^c *Gelas. 1. epist. ad Episcop. Dardania Niscol. 1. ep. ad Michael. Innoc. 3. epist. ad Arelatens episc. unde extat ca. Maiiores extra Anast. Thessal. &c. de Baptismo, & eius effectus.*

^a CAP. II.

Prima propositio de certitudine iudicij Papæ.

CAP. II. & III.

PAP^a a quatuor modis considerari potest 1. vt doctor particularis 2. vt Pontifex sed solus 3. cum adiuncto cætu consiliariorum. 4. cum generali Concilio. Cōsentiunt nobiscum hæretici 1.

Posse his quatuor modis errare Papam in controuersis particularibus facti, quæ ex informatione & testimonijs hominum dependent 2. vt doctorem particularem etiam errare posse in quæstionibus iuris vniuersalibus tam fidei, quam morum. Dissentiunt quòd velint Catholici 1. Pontificem cum generali Concilio non posse errare in condendis fidei decretis, vel generalibus præceptis morum 2. siue errare possit solus, vel cum suo consilio particulari vt Pontifex, siue non, esse tamen ab omnibus obedienter audiendum quod hæretici negant.

Prima propositio, *Summus Pontifex cum totam Ecclesiam docet in his quæ ad fidem pertinent, nullo casu errare potest.* Hæc est contra nostros Hæreticos ^b arbitantes Pontificem Hæreticum esse posse & hæresim docere, etiamsi cum Concilio definiat: & contra ^c Nilum arbitrantem id contingere posse si absque Concilio definiat, probatur propositio.

^b *Luther. lib. de Concilijs Calvin. 4. Instit. 7 §. 28. & cap. 9. §. 9.*

^c *libro aduersus Primatum Papa Gerson. & Almain libris de potestate Eccles. Alphonf. à Castro 1. cap. 2. contra hæres. Adrianus 6. questione de Confirmatione.*

Primo ex Luc. ^d 22. *Simon, Simon, Ecce Sathanas expetuit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua, Et tu aliquando conuersus confirma fratres.* Hoc quatuor explicatur modis. Sententia prima, Dominum orasse tantum pro vniuersa Ecclesia cuius figuram gerebat Petrus. Refellitur 1. quia quorsum hæc *Simō, Simon, pro te, fides tua, tu, fratres tuos*, nisi Dominus voluisset certam designare personam? 2. quia experat loqui in plurali, deinde mutata loquendi forma ait, *Ego autem rogavi*, &c. at si de tota Ecclesiâ intellexisset, rectius dixisset rogavi pro vobis 3. Dominus pro illo rogat, cui dixit: *Et tu aliquando conuersus*: quod toti Ecclesiæ conuenire nequit: nisi dicas aliquando totam pervertendam esse 4. & pro illo cui: *Confirma* (inquit) *fratres tuos*. At qui sunt huiusmodi vniuersalis Ecclesiæ fratres?

Sentent. 2. Dominum orasse pro sola perseverantia Petri in gratiâ Dei vsque ad finem, refellitur. 1. quia paulò post oravit pro perseverantiâ omnium Apostolorum, inter quos erat Petrus: ^e *Pater Sancte serua eos*, &c. 2. quia aliquid speciale Petro impetrat, ut patet ex designatione certæ personæ. At perseverantia est communis omnibus electis. 3. donum hic impetratum Petro, etiam ad successores pertinet: oravit enim Dominus pro illo in Ecclesiæ utilitatem, quæ semper indiget aliquo à quo confirmetur, cuius fides deficere nequeat. At perseverantia non transit personam: unde non dixit ne deficiat charitas tua, cum reuera postea defecerit, sed ne fides tua.

Tertia, eaque vera, impetrari Petro duo privilegia, vnum non posse vnquam veram amittere fidem, ita Aug. ^f *Quando rogavit* (inquit) ^g *lib. de correptione & gratiâ cap. 8.* *ut non deficeret fides eius, rogavit ut haberet in fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam.*

Ii ij

^d v. 31. σίμων, σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξηπάτει ὑμᾶς, ὥς ἔστιν. v. 32. ἐγὼ δὲ ἰδοὺ θύω πύλιν σου ἵνα μὴ οὐκ ἀποπῇ ἡ πίστις σου. καὶ σὺ πῶτε ὁπιστρέψῃς; σῴσεις ὡς ἀδελφοὺς σου.

^e Ioan. 17. v. 11.

^f lib. de correptione & gratiâ cap. 8.

Non dixit non negabis, sed ut non deficiat fides tua. Cura enim ipsius, & fauore factum est, ne omnino Petri fides euanesceret.

^h Epist. I.

ⁱ epist. ad Benignū.

^k ser. 3. de Assumpt. suā.

^l Qua lecta est in 6. Syno. act. 4. & probata act. 8.

^m Ep. ad Michael.

ⁿ Epist. ad Petrum Antioch. & Innocentius 3. Epist. ad Episcopum Arelatens.

^o in 21. Luca.

^p Epist. ad Eutyches.

^q Epist. 190.

voluntatem, & Chrysostr. homiliā 83. in Math. Theophy. in 22. Luc. Prosper 1. de vocat. gent. cap. ult. Alterum, ut ipse tanquam Pontifex, & posterius eius numquam inuenirentur docere contra veram fidem. Ita ^h Lucius 1. Ecclesia Romana Apostolica est & mater omnium Ecclesiarum, quæ à tramite Apostolica traditionis nunquam errasse probatur, nec Hereticis novitatibus deprauata succubuit, secundum ipsius Domini pollicationem dicentis: Ego rogavi pro te, &c. ⁱ Felix 1. ^k Leo: Specialis cura Petri à Domino suscipitur & pro fide Petri propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. (Ecce primum priuilegium,) in Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuina gratia ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolus ceteris conferatur: (Ecce secundum.)

^l Agatho Epist. ad Constantinum. ^m Nicol. 1.

ⁿ Leo 9. ^o Theophyl. ^p Chrysolog. ^q Bernard. Obicitur, Primò Romana Ecclesia tunc non erat, nec illius fecit mentionem Christus, cum hæc dixit.

Secundò si dicitur Petri successoribus etiam, rogavi pro te &c. Igitur & tu aliquando conuersus ergo debent aliquando Christum negare.

Ad 1. quando rogauit pro successoribus Petri, orasse pro sede, siue Ecclesia Romana.

Ad 2. Respond. 1. illud conuersus posse referri non ad pænitentiam Petri, sed ad fratres: ut sensus sit cum videris aliquem vacillare conuersus ad eum, confirma fidem eius 2. conuerti à peccato non conuenire hominibus nisi ut priuatis personis, & proinde personale est, ac confirmare fratres, conuenit homini, ut aliorum princeps, & ideo ad successores transit.

Secundò probatur propositio, super Petram quæ est Petrus, & successores eius fundatur Ecclesia. Sed aduersus Ecclesiam portæ inferi non præualebunt Math. 16, Ergo multo minus ad-

uersus hanc Petram. Ita interpretantur hunc locum Matthæi, ^r Origen. ^s Aug. ^t Gregor.

Tertiò Papa est totius Ecclesię Pastor, & Doctor Ioan. vltim. Ergo tota Ecclesia illum audire tenetur. Sed Ecclesia tota errare nequit, ergo multo minus pastor eius. Nec dicas debere audiri si non erret, si erret, recurrendum ad Cõcil. generale, in quo ipse adsit. nam non est ouium iudicare, nec semper generalia Cõcilia celebrari possunt: an ergo interim Ecclesia tota errabit?

Quartò, iussit Dominus poni in rationali Põtificis summi **אורימ ותמים** *Vrim vethummin*, id est (quidquid dicant Rabini) *διδασκοντες ἀληθειαν*, iuxta septuag. *Doctrinam*, & *Veritatem*, iuxta Hierony. ad quid hoc? scilicet vt qui dubitarent circa intelligentiam diuinę legis ascenderent ad summum sacerdotem qui indicaret iudicij veritatem. Ergo multo magis hoc conueniet Christianorum summo Pontifici.

Vltimò ab experientia duplici 1. quod constet ^v omnes patriarchales alias sedes defecisse à fide: nihil tale commisit Romana Ecclesia. 2. quoniam plurimas hæreses Papa damnavit sine generali Concilio vt Pelagij, Priscilliani, Ioviniani, &c.

^r in 16. *Matth. & Chrysoft.*

^s in *Psalmo contra partem Donati.*

^t lib. 6. *epist. 37.*

^v *Pasce oues meas.*

^x à **יִרְאָה** *Iarah*

docuit **אָמַן**

Aman *Credidit.*

^v in *Constantinopolitana* sedit *Macedonius*, *Nestorius*, *Sergius*. in *Alexandrina* *Georgius*, & *Lucius Ariani*, *Dioscorus*, *Eutychianus*. in *Antiochena*, *Paulus Samosatenus*. in *Hierosoly.* *Ioannes Origenista*, & ante eum *Irenæus*, & *Hilarius Ariani*.

Secunda propositio.

CAP. IIII.

NEC VE Romana particularis Ecclesia errare potest in fide. sensus est, etsi unusquisque cleri, ac populi Romani possit seorsim errare: tamen fieri non posse vt simul omnes errent: ita vt nulli sint qui adhæreāt summo Põtifici: Et quidē si hoc intelligatur persistente Romę Apostolicę sede verissima est propositio: PP.

Ii iij

^a 1. *Epist. 3.*

^b *Martinus V. in Bulla quam edidit, Concilio Constant. approbante, hereticos haberi censuit eos qui de Sacramēto aut fidei articulis aliter sentiunt quā Rom. Ecclesia.*

^c *tempore Ethnorum Imperatorum, Gothorum sub Alarico, Genserico Totila & Longobardorum.*

^d *teste B. Marcello Epist. ad Antiochenos.*

^e *orat. de tradendis Basilicis.*

^f *Serm. 1. de natali Apostol. Petri & Pauli.*

enim solū Romanū Pontificem dicunt errare nō posse, sed nec Ecclesiam Romanā. *Navigare audent* (inquit ^a Cyprianus) *ad Petri cathedrā, & Ecclesiā principalē &c. nec cogitare eos Romanos, ad quos perfidia non potest habere accessum.* Nazia. carmine de vita sua ^b &c. Inter articulos Petri Oxoniēsis dānatos à Sixto 4. hic vnus erat: *Ecclesiā vrbis Roma errare posse.* Si autē intelligatur nō posse cathedram Petri separari à Roma, nō erit adeò certa propositio, vt contraria sit erronea: est tamen probabilissima, & probatur. primò quia mansit Romæ sedes Apostolica tandiu, id est à Petro vsque nunc, non obstantibus ^c persecutionibus, & occasionibus recedēdi. Et certè cū Romani Pontif. per 70. annos Auinioni manserint cum Curia Romana, mirum est, si potest transferri sedes Apostolica, quare non mutauerint Romanum Episcopatum cum Auinionensi.

Secundò iussit ^d Petro Christus ex Antiochia Romæ transferre sedem, ^e Ambrosius refert Dominum voluisse vt Petrus Romę moreretur. Vtrumque ^f Leo docet. Quæ autem iubet fieri Deus mutari ab hominibus nequeunt.

Dices ergo de fide erit quod solū probabilissimum duximus, Resp. 1. Marcellum, & Leonē non definire hoc tanquam de fide, sed tantū vt historiam narrare. 2. neque constare iussisse Dominum Petro vt Romæ sedem immobiliter collocaret.

Tertia propositio & quarta.

CAP. V. & VI.

TERTIA ^a Neque in præceptis morum quæ toti Ecclesiæ præscribuntur, neque in rebus ad salutem necessarijs, vel per se bonis aut malis errare potest Papa.

^a CAP. V.

Primo quia aliàs tunc Ecclesiæ grauitè erraret, quomodo ergo diceretur Sancta, cum doceret malum: imò erraret in fide, nam aliquando teneretur aliquid credere licitum, aut bonum, cuius fides contrarium doceret.

Secundò, Deus deficeret Ecclesiæ suæ in necessarijs: iussit enim obediri Pontifici, & Pontificem permetteret errare.

^b Quarta, Probabile est Papam & particularem personam hæreticum formaliter esse non posse.

^b CAP. VI.

Primò, quia id videtur requirere suauis dispositio prouidentix diuinæ: cum enim Papa semper veritatem ex cathedra docere debeat: quomodo id faciet (nisi violenter extorqueat Deus) si Papa fuerit hæreticus?

Secundus quia nullus adhuc Papa hæreticus fuit. Quod signum est esse non posse.

Soluuntur obiectiones.

CAP. VII.

PRIMA, ^a multi canones docent Pontificem iudicari non posse, nisi inueniatur à fide deuius. Ergo potest deuiare à fide.

^a Can. si Papa dist. 40. Concil. V. sub Symmacho & generali 8. act. 7. Anacleto epist. 3.

Resp. non velle dicere hos can. Pontificem etiam vt priu-

Ii iiii

DE POT. SP. S. PONT.

tam personam errare posse, sed tātūm non posse iudicari Pontificem: quia verò non est omnino euidens an possit hæreticus esse necne, ideò ad maiorem cautelam additum, *nisi fiat hæreticus.*

Secunda, si infallibiliter Papa potest definire dogmata fidei. Ergo Concilia frustra. Negatur conseq. sunt enim vtilissima, & sæpè necessaria vt finis controuersijs imponatur, & seruentur decreta fidei. quando enim non congregatur Concilium: nonnulli ignorantiam decretorum prætexit, alij conqueruntur non fuisse vocatos: alij apertè dicunt Papam errare posse.

Tertia, sequeretur esse hæreticos vel saltem læthali errore teneri, qui pertinaciter aliquid assererent contra definitionem Pontificis Romani: cuius contrarium patet in Cypriano qui nec quidem peccauit mortaliter, cum inter martyres colatur.

Resp. 1. non esse hæreticum, nisi pertinaciter asserat aut neget aliquid cōtrarium definitioni de fide: non est autem definitio de fide Pontificem errare non posse. 2. etsi Stephanus contra Cyprianum iusserit non rebaptizari hæreticos, & contrauenientes iudicauerit excommunicandos: nullum tamen edidit hac de re decretum. Si autem ^b venialiter tantum peccauit Cyprianus, quod res non esset definita de fide, & arbitraretur probabiliter se rectè sentire, martyrium deleuit peccatum. si mortaliter quia non obediebat in re graui suo pastori, imò eum conuijs laceſſebat (si verba eius sint quæ habetur in epist. ad Pompeium) credendum est ^c mutasse sententiam suam, ante mortem.

^b *vi sentit Aug. 1. contra Donatist. 12.*
^c *ita Aug. epist. 48.*

Quarta Concil. Africanum, epist. ad Cælestinum, asseruit minus posse errare Concil. Prouinçiale in Iudicio, quam Romanum Pontificem.

Respondeo 1. hanc epistolam non fuisse con-

firmatam à Leone: respondeo 2. loqui de Iudicio facti, non fidei.

^a Quinta, potest. Rom. Pontifex incidere in Auaritiam. Superbiam, & c. Ergo & in hæresim, negatur conseq. Quia ne incidat in hæresim habet speciale & perpetuum priuilegium à Deo, non autem ne in alia peccata.

^a est Nili in suo lib. de Primatu.

De erroribus falso ascriptis Lino, Anacleto, Telephoro, Victori, Zepherino, Urbano, Pontiano, Cornelio, Marcellino, Pontificibus Romanis.

CAP. VIII.

SANCTO Petro errores equidem ascribunt: sed de iis ^a alibi egimus. ^b Lino verò, quòd iusserit ne forminæ in Ecclesiam ingrederentur: nisi capite linteis cooperto. Sed si errauit ergo & Paulus ^c cum eo.

^a Anacleto, quòd memoriam. S. Petri construxerit, atque ornauerit. Stulta reprehensio. Telephoro, quòd mandauerit clericis ieiunare. 7. hebdomadibus ante Pascha: cùm scriptum sit: ^c Nemo vos indicet in cibo, & potu. Missas ac earum auxerit ritum, & alligauerit ad tempus certum: cùm Cæna Domini, non sit instituta propter numerum, aut cæremonias, aut tempus, Euexerit denique nimium clericorum dignitatem supra plebeiam: cùm scriptum sit: ^f Omnes vos vnum estis in Christo.

Sed non satis probant hæc, errores esse. Paulus enim Coloss. 2. non loquitur de abstinentia ad edomandam corporis petulantiam, sed de Iudaica: quæ umbra futurorum erat: vt patet ex sequentibus: aut in parte festi diei aut neomenia aut

^a in prerogatiuis Sancti Petri.

^b Magdeb. Cent. 1. lib. 2. cap. 10. col. 627.

^c 1. Corinth. 11. v. 6.

^d Magd. sup. cap. 20. col. 628.

^e Coloss. 2. v. 18.

^f Galat. 3. v. 28. πᾶντες ὑμεῖς εἰς ἓν ἐστέ ἐν Χριστῷ ἰησοῦ.

DE POT. SP. S. PONT.

^g *Corinth. I. cap.*
12. v. 12.

sabbathorum. Propter numerum, &c. non est Domini Cæna instituta, sed numerus, ritus, &c. propter eam, ut ordo in Ecclesia Dei ubique seruetur. Ita demum Apostolus ait, nos vnum, & ut intelligat sicut vnum sunt inter se vnus corporis membra: quæ certe non sunt perfectionis æqualis.

^d *lib. contra Praxeam.*

Victori quod à quibusdam Hæreticis infamatus fuerit, credidisse Christum, esse purum hominem, apud Euseb. 5. histor. 27. Sed ibid. Euseb. ait Principem eius hæreseos Theodotum fuisse excommunicatum à Victore.

Zephirino, quod hæresim Montani approbarit. Scribit enim ^h Tertullianus R. Pontificem, agnoscentem prophetias Montani, & propterea Ecclesijs Asiæ, & Phrygiæ literas pacis emittentem, à Praxeæ persuasum reuocasse, constat autem tunc temporis Romæ Zepherinum sedisse.

Sed non est hæc in parte omnino credendum Tertulliano Montanistæ, verisimile tamen est Zepherinum voluisse pacem Montanistis reddere persuasum ab eis doctrinam Montani non esse diuersam à doctrinâ Ecclesiæ Romanæ: non quod probaret hæresim quam prædecessores eius damnauerant, sed crederet Montanistas falsò hæc de hæresi accusatos.

ⁱ *tom. 3.*

^k *Centuria 3. Cap.*
10. col. 277.

Urbanum reprehendunt, quod instituerit Confirmationem, post Baptismum, ac in ea accipi Spiritum sanctum, & Christianos planè fieri dixerit. Sed de Cõfirm. ⁱ aliàs: interim mentiuntur contra seipso Magdeburg. cum aiunt Urbanum instituisse Confirmationem. Nam ^k fatentur Tertullianum vnctionis, & signi Crucis post Baptismum necessarij meminisse: fuit autem antiquior Urbano, vixit enim tempore Seueri, & filij eius Antonini. Pontianum, scripsisse Sacerdotes, proprio ore corpus Do-

gini conficere, populis tradere, ac per illos Deum, hostias aliorum acceptare, & reconciliari. Sed nondum probarunt Centuriam in his aliquem errorem: cum similia habeant ¹ Hieronym. ^m August. ⁿ Chrysost. ^o Cornelium, docuisse solam aquam esse offerendam in calice Domini, quia Cyprianus 2. Epist. 3. ad Cornelium, multa disputat contra hunc errorem. Sed 1. hæc Epistola non est ad Cornelium, sed ad Cæcilium Africanum Episcopum. 2. nec dicit Cyprianus hunc errorem esse illius, ad quem scribit.

Marcellinū sacrificasse idolis. Sed neque propterea fuit Hæreticus, aut docuit contra fidem aliquid: cum tantum metu mortis idegerit. Quod cum satis omnibus constaret, propterea non videtur subinde excidisse à Pontificatu: quamuis nihilominus se sponte abdicauerit.

De Liberio & Felice.

CAP. IX.

ILMANNVS ^a Heshusius audacter affirmat hos Pontifices hæresi infectos. Cæterum de Liberio certum est: & ^b ante, & ^c post exilium semper orthodoxū, ac pium fuisse. An verò exilij tempore, de constanti à suâ aliquid remiserit, est controuersia. Negant ^d Sulpitius, ^e Socrates, ^f Sozomen.

^a li. I. de Ecclesiâ 9. ^b ita Ammianus Marcellinus lib. 15. histor. Anath. in utraque Apolog. Ruffin. 10. hist. 22. Theodor. 2. cap. 16. & 17. ^c Socrates 4. c. 11. & Ambros. 3. de Virginiib. in principio. Epiph. hæres. 75. Basil. epist. 74. Syricius ep. ad Hymericum, vocarunt Liberium post mortem Sanctum & Beatum. ^d 2. Sacra histor. ^e 2. c. 29. ^f 4. c. 10.

¹ epist. ad Heliodorum Absit ut de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradu. 3. lib. de sacerdotio succedentes Christi corpus Sacro ore conficiunt. ^m Epist. 122. Nec ista (fæmina captiua inter Barbaros) possunt vel offerre oblationem ad altare Dei, vel inuenire ibi Sacerdotem, per quem offerant Deo. ⁿ 3. de Sacerdotio.

Nostri Sacerdotibus non corporis Leporam, sed animasordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.

^o ita Magdeburg. Centur. 3. cap. 6. column. 145. & cap. 7. column. 165.

^a li. I. de Ecclesiâ 9. ^b ita Ammianus

8 9. 33. 38. & 37.

^a *epist. ad solitariā vitam agentes.*

¹ *in Catalogo scriptorum in fortunatiano.*

² *lib. aduers. Constantium.*

³ *teste Sozom. & Niceph. sup.*

^a *teste Hiero. in Chronico. Illa enim verba: quo in exilium truso, omnes Clerici iurauerunt, &c. posita an. 351. debent poni post illa: Liberius Episcopus Romanorum in exilium mittitur, quæ habentur an. 361.*

^o *Ruffin. 10. histor. 22. & Theodor. 2. histor. 17.*

^p *Hieron. in Acacio.*

^q *sup.*

8 Nicephor. Affirmant ^h Athanas. ¹ Hierony. ^k Hylarius: quod probabilius est. Extant siquidem in Vaticanâ bibliotheca Liberij manuscriptæ epistolæ, in quibus satis apertè significabat se tādē Imperatoris voluntati acquiescere voluisse. Non tamen hæresim docuit, aut hæreticus fuit. Si quidem, quia Ariani falsum sparserant rumorem, Liberium cæpisse docere, filium non esse Patri consubstantialem, ¹ edidit, antequam Syrmio discederet, confessionem in qua excommunicabat apertè negantes Filium, Patri in substantiâ similem. Sed tantum peccauit actu externo. Tum quia subscripsit damnationi Athanasij, non tanquam fidei defensoris, sed ut multis criminibus (quamuis fictis) ab Arianis accusati. Tum quia communicauit cum Valente, & Ursacio Arianis: quamuis se catholicos simularent. Et quia inde videbatur explicitè damnari fides: propterea Hierony. dixit Liberium ad subscriptionem hæreseos inflexum tandem fuisse.

De Fœlice hæc est historia, Liberio in exiliū ob fidem pulso, ⁿ iurauit Clerus Roman. nullum se alium, viuo Liberio, in Pontificem admissurum. Nihilominus ^o opera Arianorum, & præcipuè ^p Acacij Cæsariens. Episcopi creatur in Liberij locum. Fœlix Diaconus Rom. qui licet Arianus non esset, ut testatur ^q Ruffin. & Theodor. tamen liberè cum Arianis communicabat. Propterea (inquit Theodor.) nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. Post biennium autem successit lapsus Liberij: tunc Roman. Clerus, abrogata Liberio Pōtificiâ dignitate, (quod haberetur tanquam hæreticus, ut qui pacem cum hæreticis fecisset) totus ad Fœlicem se contulit, non seruato iuramento: Atque ex eo tempore. cœpit Fœlix verus esse Pontifex, ita in fide solidatus ut non solum recesserit à communione Aria-

norum, sed etiam coacto Concil. declarauerit Imperatorem Constantium; & Episcopos Vrsacium & Valentem verè Hæreticos propterea redeunte Liberio in urbem, Fælix cum suis, ab Arianis eiectus non diu post martyr expirauit. Post lapsum ergo Liberij Fælicem fuisse legitimum Papam, probatur.

Primò testimonio authoris Pontificalis in Fælice. 2. quia omnia martyrologia ponunt memoriam sancti Fælicis secundi Papæ, & martyris, qui Constantium Hæreticum declarauit: quem Fælicem esse eum de quo agimus, hinc patet, quòd datauñs B. Gregorij, nequeat dici Fælix 4. ab authoribus, nisi iste Fælix, fuerit secundus. Non enim sunt nisi duo Fælices præter hunc nostrum, ante Fælicem 4. Tertiò quia Gregor. I ponit integrum officium Ecclesiasticum legendum ad Missam, in die S. Fælicis Pontificis, & martyris, quem esse hunc nostrum

^r Micrologus testatur. 5. cum Romæ hæc de re

^s ambigeretur, inuenta est. 28. Iulij (id est pridie festi eiusdem Fælicis, quarto Kalend. Augusti)

casu, arca marmorea in Basilica SS. Cosmæ, & Damiani cum hac inscriptione incisa marmor antiquis characteribus: *Hic iacet Corpus Sancti Fælicis Papa, & Martyris, qui Constantium Hæreticum damnavit.* Iam verò mortuo Fælice, Liberius iterum sibi conciliauit R. Clerum & Catholicum præfulem se præstitit.

Obiicitur Hierony. in Acacio. *In tantum* (inquit) *sub Constantio Imperatore claruit, ut in Liberij locum Romæ Fælicem Arianum Episcopum cōstitueret.*

R. 1. Vocem hanc, Arianū, irrepsisse videri. si quidem codices antiqui manuscripti illam non habent vt notauit Marianus ^t Victorinus, nec translatio Sophronij in Græcum, nec ^v Ado viēnens. & ^x Freculphus referentes ad verbum hūc totum Hierony. locum. 2. Eo tempore Fælicē fuisse schismaticū Papam: nec enim duo simul

^r lib. Eccles. obseruationum cap. 43.

^s an. 1582.

^t in hunc locum Hieronym.

^u in Chronico.

^x 4. cap. 8.

DE ROT. SP. S. PONT.

sedere poterāt. Viuebat autem Liberius verus adhuc Pontifex. Quare et si Fœlix tunc Arianus fuisset, nihil obesset Pontifici Romano.

7 lib. 14. c. 23.

Post Fœlicem 1. quemdam Leonem Papam nonnulli ponunt, Arianum planè, & qui instar Arii perierit vt refert Vincent. 7 in speculo. Verùm hoc totum est fictitium. Nam constat Leonem 1. fuisse, qui sedit tempore Concilij Chalced. annis 100. post Fœlicem 2. Et omnes veteres Scriptores ac recentiores post Fœlicem 2. substituunt Damasum.

De alijs septem Pontificibus.

CAP. X.

a 4. Inſt. 11. §. 24.

SIRICIUM^a accusat Caluinus quòd epistola ad Hispanos vocauerit coniugium pollutionem. Sed loquitur Siricius de illicita coniunctione eorum, qui post peractam publicam pœnitentiã, iterum ad eam redeunt. Nemo enim pœnitentiã agit pro legitimo matrimonio.

b ita Magd. Cent.

§. cap. 10.

c Epist. 2.

d Epist. 18.

e Epist. 22. c. 1.

Innocentium 1. b errasse. 1. quia c præcepit ne sacra virgo iam velatã, si nupserit, aut fornicata sit recipiatur ad pœnitentiã, donec vixerit ille, cum quo peccauit. d 2. esse ratum Arianorum Baptisma, sed non conferri, per eos Spiritum sanctum quia se ab Ecclesia separarunt. Videretur enim velle efficaciam Sacramentorum pendere à bonitate ministri 3. e sacerdotem cum esse non posse, qui viduam duxerit: eo quod Moses in Leuitico præcipiat sacerdoti virginem in vxorem accipere: quasi Christiani teneantur legibus iudicialibus Testam. veteris.

Ad 1. loqui Innocentium de virginibus nolentibus ab adultero separari.

Ad 2. loqui de hæreticis qui ab hæreticis baptizantur. Etsi enim verè Baptisma suscipiāt, non tamen gratiam Dei.

Ad 3. tantum velle argumentari à simili, vel potius à maiori nimirum: non licebat sacerdotibus antiquis viduam accipere vxorem. Ergo multo minus sacerdotibus nouæ legis.

Cælestinum, fuisse Nestorianum asserit ^f in declamatione de falsa donat. Constantini.

Valla. Sed deceptus est æquiocatione nominis. Fuit enim quidam Cælestinus Pelagianus, quædam communia cum Nestorianis habens. At Cælestinus Papa & ipse est qui Nestorianos damnauit.

^g apud Prosperum in Chronico an.

Leonem primum peccasse. 1. quia ^h docuit mulieres quæ putantes maritos suos defunctos, aut nusquam ex captiuitate redituros, nupserint alijs, non peccasse. 2. si mariti redeant, & velint eas in coniugium recipere teneri mulieres obedire, si nolint non teneri.

431.

^h Epist. 79.

Ad 1. loqui tantum de muliere quæ nupsit, credens maritum esse mortuum: vt ipsemet explicat. de illa verò quæ putat nusquam rediturum maritum nihil dixit dumtaxat, quòd existimaret rem per se notam, alteri non posse nubere.

Ad 2. sensum esse, si alter coniugum, velit redire ad coniugium, teneri alterum parère: hæc enim in parte vir & mulier sunt pares: si nolint ambo, posse separatos manere, quoad vsum coniugij. non posse tamen mulierem manere cum secundo viro. Nam idem Leo ibidem docet, primum matrimonium indissolubile esse.

ⁱ apud Grat. de consecr. d. 2. can. Comperimus.

Gelasium docuisse. 1. in libro contra Eutychen manere in Sacramento verum panem cum carne Christi. 2. ^k non posse sine sacrilegio sumi vnâ partem Sacramenti Eucharistiæ, sine alterâ: inde enim sequitur nunc omnes laicos fideles peccare.

^k Qui librum eiusdem tituli scripsit ad Gelasium Papam.

Ad 1. hunc librum non esse Gelasij Papæ, sed vel ^k Gennadij, vel ^l Gelasij Cæsariensis Epi-

^l De quo Hieron. circa finem catalogi scriptorum.

DE POT. SP. S. PONT.

scopi. hic enim exiguus est liber. At Gelasius Papa quinque contra Eutychen scripsit. Deinde author hic pollicetur se ferè omnium veterum sententias collecturum de Incarnatione Domini, & tamen duos tantum ex Latinis profert Ambrosi. & Damasum: videtur enim inde colligi, fuisse authorem Græcum. Ad 2. loqui de sacerdote sacrificante.

*m in refutatione
deliriorum hæretico-
rum lib. 3. de summo
Pontifice à cap. 18.
n d. 19. cap. Ana-
stas.
o cap. 22.*

De Anastasio. 2. ^m diximus supr. Sed addunt ex Gratiano approbasse ordines collatos ab Acacio, quem damnauerant Fœlix, & Gelasius. Verum quis Catholicorū ignorat ordines collatos ab hæretico, verè Episcopo ratos esse?

Vigilium, apud ^o Liberatum confirmasse hæresim Monothelitarum epistolâ scriptâ ad Theodoram Imperatricem.

Resp. id fecisse cum Pseudopapa tantum esset. Anthemio siquidem deposito, ab Agapeto Papa, petijt Imperatrix Theodora à Syluerio Agapeti successore, vt restitueret Anthemium in suam sedem Constantinopolitanam; sed falsâ repulsam. Vigilius tunc Archidiaconus, Theodora promisit se reuocaturum Anthemium, si Vigilius ipse fieret summus Pontifex: statim ergo Belisarii operâ in exilium Syluerius pellitur, & Vigilius Antipapa sedet: quo tempore illam epistolam, equidem Christiano indignam, scripsit, sed occultè propter cupiditatem præsidendi vt Liberatus ait. Cæterum paulò post, Syluerio mortuo, incœpit Vigilius esse legitimus Papa, nimirum eum recipiente Romano clero.

*P Paulus Diacon.
in Iustiniano Aimo-
nus 2. cap. 32. de ge-
stis Francor. Mag-
deb. Centur. 6. cap.
10. in Vigilio.*

q in 4. d. 7. q. 4.

Tunc Imperatrix freta occultis Vigilij literis, ab eo petit, vt Anthemium restituat. At ille, se temerè quidem promississe respondit, ac propterea grauius peccasse. Verum nec posse, nec velle implere quod promiserat. ^P Quare ab irata Imperatrice missus in exilium miserè vexatus est vsque ad mortem.

Gregor. 1. reprehendit ^q Durandus, quòd concesserit

cesserit presbyteris conferre Sacramētum Confirmationis. hoc enim tantum Episcopis licitum est.

Resp. 1. potius errare Durandum. Nam Concil.^r Florētinum docet confirmationis ordinarium ministrum esse Episcopum. Ex quo sequitur extraordinarium posse nō Episcopum esse. 2. Gregorius nullum decretum hāc de re edidit sed solum concessit quibusdam presbyteris, vt absentibus Episcopis confirmarent.

Bonifacium quintū,^s docuisse fingunt^t Magdeb. nos Christum à solo originali peccato liberasse. Illud enim, *solo*, de suo addiderunt.

^r in *Instruct. Armenor.* & *Trident. sess. 7. can. ultimo.*

^s *Epist. ad Edwinū Reg. Anglor. apud Bedam 2. hist. Ang.*

10.

^t *Centur. 7. cap.*

10.

De Honorio primo.

C A P. XI.

HONORIUM Monothelitam fuisse multi^a probant. Primò, quia extant eius epistolæ ad Sergium duæ, in quibus approbat doctrinā Sergij ac dici prohibet in Christo duas voluntates.

^a *Centuriaſte Cēs. 7. cap. 10. & 11.*

col. 553. Et Melchior Canus 6. de locis c. ult.

^b *Act. 13.*

^c *Act. ult.*

^d *Epist. ad Constantinum Imperatorem, quæ habetur in 6 Syno. act. 4.*

^e *Epist. ad eund.*

Imper.

^f *Act. 7.*

^g *Quæ habetur in 7. Syno. act. 3.*

^h *Quæ habetur in eadem Synod. act. 3.*

ⁱ *in 7. Synod. act. 6.*

^k *carmine de 7. Synodis.*

^l *4. Hierar. Eccl. 8.*

Secundò, ^b in 6. Synodo damnatur, & comburuntur eius Epist. ^c In 7. & ab ^d Agathone, ac ^e Leone 2. vt hæreticus anathematizatur. ^f In 8. probatur Epistola Concilij Rom. sub Adriano 2. quā asseritur fuisse iudicatum Honorium post mortem à Concilio 6. quia de hæresi accusatus fuerat.

Tertiò, Tharal. ^g Epist. ad Patriarchas, Theodorus Hierosolý. ^h Epist. Synodicā, Epiphanius Diaconus ⁱ disputatione cum Gregorio hæretico, & ^k Psellus, Honorium fuisse hæreticum docent.

At pro Honorio scripserunt ^l Albert. Pidot. I. Kk

^m 2. contra Bren-
tium.

ⁿ lib. de perpetua
cathedra Petri pro-
tectione c. 11.

• Annot. ad Pla-
tinam in Honorio.

P act. 12. & 14.
dum relegerentur
acta V. Synodi.

chius, ^m Hofius, ⁿ Ioannes à Louanio, & ^o Onuphrius, quarum rationes patebit ex argu-
mentorum solutione contrariorum patebit.

Ad primum resp. 1. fortasse huiusmodi Epist. confictas, constat enim deprehensum fuisse in 6. P Synodo fuisse insertas Synodo quinæ fi-
ctitias quasdam Epistolas Vigilij Papæ, & Men-
næ patriarchæ 2. in Epist. Honorij nullum con-
tineri errorem. In his enim, quo ad rem confi-
tetur duas voluntates in Christo, & operatio-
nes, ac solum prohibet nomina vnus, vel dua-
rum voluntatum, quæ tunc inaudita erant: id-
que prudentissimo consilio. Tunc enim pri-
mum Cyrus Alexandrinus cæperat prædicare
vnam in Christo operationem, è contrario So-
phronius duas. Retulit Cyrus hanc contentio-
nem ad Sergium Constantinop. Episcop. &
vterque ad Honorium. Qui metuens id quod
postea euenit, ne ista contentio in graue cresce-
ret schisma, & simul intelligens, sine his voci-
bus saluari fidem, voluit vtramque opinionem
conciliare, ac simul tollere de medio scandali,
atque contentionis materiam. Itaque in episto-
lâ 1. scripsit debere abstineri à vocabulo huius
operationis, ne videamur cum Eutychnianis vnâ
ponere naturam in Christo: & rursus à dua-
rum operationû vocabulo, nec videamur cum
Nestorio duas ponere personas. Quod autem
disertis verbis ait, *Vnde & vnâ voluntatem fate-
mur Domini nostri Iesu Christi.* Intelligendû est ra-
tione humanitatis in quâ non erant duæ volun-
tates contrariæ, vt planum est ex ratione quam
reddit, *quia (inquit) profecto à diuinitate assumpta
est nostra natura, non culpa illa profecto, quæ ante pec-
catum creata est, non quæ per preuarcationem vitata.*
quæ ratio nulla est ad probandam in Christo
vnâ voluntatem respectu vtriusque naturæ:
optima vero ad probandum non fuisse in hu-
manitate contrarias voluntates.

Planum etiam ex Secretario ipsius Honorij quem testatur ⁹ Maximus Honorij contemporaneus asseruisse in epist. ad Constantinum Imperatorem loqui tantum Honorium de naturâ humanâ in Christo.

⁹ *Dialogo contra Pyrrhum Sergij successorem.*

Ad 2. Insertum fuisse ab æmulis Romanæ Ecclesiæ nomen Honorij inter hæreticos, in 6. Synodo. sicut erat consuetudo Græcorum vitare libros, teste Nicolao 1. epistola ad Michaëlem. Nam non poterat damnare Concilium ipsum Honorium tanquam hæreticum nisi sibi contradiceret: approbavit ¹ enim ut à sancto Petro dictatam Agathonis epistolam in quâ asserit Agatho, suos prædecessores, inter quos Honorius erat, semper restituisse hæresibus, & confirmasse fratres in fide, quod idem constanter profitetur Nicolaus primus. Vnde patet resp. ad testimonium ex ^s Agathone. Quare in Concilio Rom. sub Martino 1. Papa, & martyre. ante 6. Synodum, damnantur quidem Monothelite Sergius, Cyrus, Pyrrhus & Paulus, sed nulla sit Honorij mentio. Deinde etsi Concil. 6. damnaasset Honorium: id factum ex falsa informatione, ac proinde errasse in quæstione de facto. Nam certe ipsæ Epistolæ Honorij sensum Catholicum habent, quo non satis intellecto, & rumoribus falsis inflexo, Concilium iudicauit Honorium ut hæreticum. Non tamen reclamarunt Agathonis Legati, ne impediretur definitio rectæ fidei, nec posset tolli schisma quod annis 60. durauerat. Leonis epistola videtur falsata à quibus falsatum Concil. 6. siquidem est pars quædam Concilij illius, vel certè sequutus est Leo Iudicium Legatorum Agathonis, ne disturbaret negotium iam confectum. Septima Synodus sequuta est sextam, & proinde decepta ex 6. corruptâ, vel quæ per errorem damnauerat Honorium. Arianus non apertè dicit Honorium hæreticum, sed ei dictum fuisse

¹ *Act. 8. v. 18.*

^s *qui nusquam dixit Anathema Honorio.*

anathema ab Orientalibus: non ausis sententiam proferre sine consensu Occidentalium: nisi dicas deceptum Adrianum ex corruptis exemplaribus Synodi 6.

^t *sup.*

^v *in historia sua.*

^x *in libro pro Latinis contra Græcos.*

^y *Libro de 7. Synodis.*

^z *in Constantino A.*

^a *9. Decadis. 1.*

^b *6. de locis.*

^c *2. hist. Angl. 17.*

18. 19.

Ad 3. opponuntur authores authoribus, ^t Maximum, ^v Epiphanem Isaurum, ^v Emmanuëlem Callecum, ^y Photium, ^z Zonaram, Paulum Diaconum Anastasius bibliorh. ^a Blondum Nauclerum, Sabellicum Platinam, imò, quidquid dicat ^b Canus, & Bedam. Nam quod in libro de 6. ætatib. Honorij nomen habeatur inter damnatos hæretic. in 6. Synodo, videtur additum, siquidem Bèda Honorium pro sancto viro ^c habuit.

De alijs septem.

CAP. XII.

^a *Magd. Cent. 7.*

cap. 20.

^b *Epist. ad Aman- dum.*

^c *Epist. ad Bonifacium.*

^d *alià epist. ad Bonifacium.*

^e *ut refertur de cõsecr. d. 4. can. A quo- dam Iudeo.*

ARTIVM I. ^a arguunt quod negaverit ^b veniam dandam Presbyteris, ac Diaconis post ordinationem suam peccantibus. Sed loquitur tantum de restitutione ad ministeria sacra, non autem de peccatorum veniâ.

Gregorium 3. peccasse 1. quod ^c iusserit iterum consecrandos, ordinatos ab alijs, quam Missis à Pontifice Romano. Sed hoc mendacium est: solum enim iubet iterum consecrari, ordinatos à non veris Episcopis 2. ^d quod permiserit viro, aliam ducere uxorem si propria ob morbum nequeat reddere debitum conjugale. Respondeo loqui de impotentia naturali & perpetua. Matrimonia siquidem quæ stante hac impotentia contrahuntur nulla sunt. Quod autem addidit debere virum, priorem uxorem alere: non præceptum, sed consilium est.

Nicolaum 1. ^e docuisse Baptismum in no-

mine Christi collatum ratum esse, cuius contrarium asseruit ^t Gelasius Papa & definiuit ^{t ead. dist. 4. can.} Concilium quoddam Anglicanum à Zacharià ^{multi & can.} confirmatum, qui Nicolaum præcessit vt patet ^{in Synodo.} ex can. *In Synodo.*

Respondeo 1. Nicol. id dixisse non definiendo, vt Papam, sed exponendo vt doctorem particularem, opinionem suam. Quòd enim docere intendebat in can. *A quodam Iudeo*, non erat de forma Baptismi, sed tantum de ministro. Quare cum respondisset definiendo, Baptisma esse ratum etiam si à Iudæo, vel pagano detur: addidit obiter etiam esse ratum si in nomine solius Christi detur 2. etsi hæc sententia sit falsa, non tamen hæreticam esse. Nam Pelagius non definit quidquam, sed solum vt doctor suam explicat opinionem, ille verò canon *In Synodo*, videtur suspectus: citat enim Gratianus Epistolam Zachariæ ad Bonifacium: in qua tamen non habentur hæc verba canonis, nec meminit Beda huius Concilij Anglicani, cum tamen tempore Zachariæ vixerit: imo sententiam Nicolai (quæ etiam Sancti Ambrosij est) de Baptismi forma, & sequitur. Sed quamuis ^{8 in 10. Acto.} illud Concilium hoc definiuisset, non tamen explicauit num sit necessarium exprimere tres personas Trinitatis, necne, adde Zachariam dici laudasse quidem hoc Concilium, at confirmasse eius acta non legitur.

Stephanum 6. irritasse acta Formosi ac iussisse iterum ordinari ordinatos ab illo: quod factum probauit etiam Sergius 3.

Respondeo historiam ita se habere Formosus Cardinalis & Episcopus Portuensis à Ioanne 8. depositus, ac degradatus, discessit ex vrbe, iurauitque numquam se ad urbem, vel Episcopatum rediturum. Mortuo Ioanne, successor eius Martinus 2. absoluit Formosum à iuramento, & dignitati restituit pristinx, non diu

Κκ iij

postidem Formosus Papa creatur: vixitque annis 5. cui successit Stephanus 6. qui odio in Formosum, publico Episcoporum Concilio decreuit (vel nesciens, vel non credens absolutum à iuramento Formosum) illum nusquam fuisse Pontificem legitimum, irritauit acta eius, & iussit ordinatos ab eo, rursus ordinari. Displacuit hoc factum omnibus, ideò tres Pontifices ordine succedentes Romanus 7. Theodorus 2. & Ioan. 9. conuocato alio Episcopali Concilio sententiam Stephani irritauerunt. Nihilominus Sergius qui postea successit, in omnibus Stephanum 6. imitatus est. Quare præcipua quæstio fuit, an Formosus extitisset Papa legitimus. In his autem quæstionibus non negamus Papam errare posse: quod autem iussi sint iterum ordinari ordinati, non factum est vi alicuius editi decreti, quo decerneretur ordinatos ab Episcopo degradato, iterum ordinandos esse: sed odio tantum in Formosum ^h reclamantibus penè omnibus.

^h teste Sigiberto
in Chronico an. 903.

ⁱ Centur. 10. cap. 6.
col. 294.

Ioannem 13. iuxta alios 14. cepisse baptizare Campanas. Sed si de re loquuntur ⁱ Magdebur. mentiuntur: non enim baptizantur Campanæ, sed tantum benedicuntur: si de nomine, sciant à vulgo impositum fuisse: quod viderit Campanas aspergi aqua benedicta, & eis imponi nomina, vt interdignoscantur.

Syluestrum 2. fuisse magum, & à diabolo disceptum in templo sanctæ Crucis ad Hierusalem, vt refert Martinus Polonus. Sed hoc mendacium est. nam nullus author vetustus probatæ fidei hoc pro certo affirmat. Et Sergius 4. vir sanctus ac in sede quinque annis tantum posterior Syluestro 2. illius sepulchrum in epitaphio laudibus ornauit. Locū dedit fabulæ fortasse peritia eximia Syluestri in Geometria, & sæculum obscurum, in quo ipse vixit.

De Gregorio septimo.

CAP. XIII.

GREGORIUM 7. testimonio Benonis qui eo tempore vixit. 1. Inuasisse Pontificatum pecuniis & armis, nullo subscribente Cardinali. 2. insontem Héricum quartum excommunicasse. 3. Hæreticum Berengarianum fuisse. 4. omnibus denique sceleribus coopertum affirmant.

Resp. non esse huic Benoni fidem ascribendum, tum quia fuit Pseudo Cardinalis, creatus contra Gregorium ab Antipapa Clemente tertio, tum quod alij authores contrarium dicant. De primo Sanct. ^a Anselmus Episcopus Lucensis: *ut ergo (inquit) de B. Gregorio patre nostro dicam, quod de Cornelio scripsit B. Cyprianus, factus est Episcopus Dei & Christi eius Iudicio, de clericorum penè omnium, & (ut verius dicam) omnino omnium testimonio, de plebis qua tunc aderat suffragio &c. Vide etiam formam electionis eius in Platina.*

Desecundo: ^b Stephanus Episcop. Halberstatensis Dominus Henricus, quem regem dicunt, Episcopatus & Abbatias vendit &c. *Qua si impudenter negare volueris, teste calo, teste terrâ omnes etiam à furno redeuntes scioli. Concludent hoc: Dominus Hæricus hæreticus est. Pro quibus nefandis malis ab Apostolicâ sede excommunicatus, nec potestatem aliquam super nos, quia Catholici sumus, poterit exercere. similia* ^c Marianus Scotus ^d Dodechinus, ^e Anselmus Cantuariensis, Lambertus Schaffrabor-

^a *Qui tunc vivebat in Epist. ad Guibertum dictum Clem. 3. Antipapam.*

^b *Illo ipso tempore Epist. ad walramum Episcopum, teste Dodechino in additione ad Marianum Scotum, anno 1090. & Trithe- mio in Chronico.*
^c *in Chronico an.*

1075.
^d *an. 1106. Henricum hominem peruersum & iusto iudicio ab Ecclesiâ eiectum constat mani-*

festè, vendidit enim omnia spiritualia.

^e *Epist. ad walramum que precedit librum de aximo.*

Kk iiij

^r 5. Metrop. & 5. Saxonia.

^s in Chro. ann.

1068. Hic finis, hic interitus, hæc fors ultima Henrici, illo sub vocabulo, 4. Romanor. Imperatorum à suis appellati: à Catholicis verò, id est, cunctis B. Petro suisque successoribus fidem & obedientiam lege Christiana conservantibus Archipirita, ita simul, Et heresiarcha necnon Apostata persequiturque plus animarum quàm corpo. competenter dicebatur.

ⁿ 5. Annalium Bonorum.

¹ 4. Instit. II. 9. 13.

^k teste Guimundo lib. 3. de Eucharist.

¹ in Chronico.

^m 6. histor. 34. & Krants. 5. Metrop. 20.

ⁿ generat. 37.

^o in Chronico an.

1075. vixit tempore Greg. 7.

^p sup. p. 563. vide etiam Leonem Ho-

stiensem circa an. 1080. 3. hist. Casinensis Guillel. Tyrimum circa eund. an. 1. de bello sacro 13. ^q cap. Cum esses. ^r cap. Licet de spons. duorum.

gensis, ^r Albertus Krantzius, ^s Abbas Vrsperg. Ioannes ⁿ Auentinus narrant, imò & ¹ Caluinus.

De tertio: non solum minimè fuit Gregorius Berengarianus sed ipse hæresum Berengarij ^k damnauit.

Quantum ad quartum: honorificè de Gregorio loquuntur ¹ Trithemius, ^m Odo Frisingensis forma (inquit) gregis factus quod verbo docuit, exemplo demonstraui, ac fortis per omnia athleta murum se pro domo Domini ponere non timuit. ⁿ Nauclerus, ^o Marianus Scotus, ^p Auentinus, & multi alij.

De ceteris Pontificibus.

CAP. XIII.

ALEXANDRUM tertium. I. ^q dixisse alienum à diuina lege esse & consuetudine Ecclesiæ, requiri in testamentis plures testibus tribus, præcipitque sub excommunicatione ne ullus rescindat testamenta, cum tribus testibus facta. Cuius tamen contrarium orbis Christianus obseruat: cum minimè sint rata testamenta, nisi adsint testes 7. ^r Secundo quosdam prædecessores suos iudicasse matrimonium per verba de præsentis contractum, non tamen consummatum dirimi posse per aliud matrimonium: se verò contrarium sentire.

Ad 1. respond. solum tradere legem sibi subiectis in temporalibus & spiritualibus: vel si tradat omnibus Christianis, id tantum in causis piis, de quibus Ecclesia iudicat.

Ad 2. Alexandrum, & eius prædecesores nihil dumtaxat definiuisse, sed solum explicuisse, quid senserint.

Cælestinum 3. docuisse ita solui per hæresim matrimonium, vt liceat aliud iniri, cuius contrarium Innocent. 3. ^s docuit, & definiuit ^t Tridentinum Concil.

^s cap. Quanto de diuortijs.

Resp. neque Cælest. neque Innocentium, hæc de re definiuisse aliquid: cum enim Innocent. ait prædecessorem suum aliter sensisse, indicat totum in opinione fuisse. Nec refert Epistolam Cælestini fuisse aliquando inter decretales: multæ enim sunt, quæ solum nobis declarant Pontificum opinionem, nec tamen aliquid definiunt.

^t sess. 24. can. 5.

Innocent. 3. ^u dixisse: Cum Deuteronomium secundæ lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod ibi decernitur in Testamento nouo debeat obseruari, quod pugnat cum B. Petro Act. 15.

^u Cap. per Venerabilem qui filij sint legitimi.

Resp. nolle dicere Deuteronomiū aunc seruandum esse ad litteram: sed tantum quatenus quæ in eo dicebantur, figuræ noui erant Testamenti.

^x in cap. Exiit de verborum significatione in 6.

Nicolaum 4. ^x definiuisse Christum verbo, & exemplo docuisse perfectam paupertatem, quæ consistit in abdicatione omnium rerum, nullo sibi dominio relicto, nec in particulari, nec in communi: ac proinde talem paupertatem esse meritoriam. Quod falsum & hæreticum esse docet ^y Ioan. 22.

^y in Extrauag. suis de verborum significatione.

Resp. tres quæst. tractari à Ioanne & Nicolao, primam, quæ non est de fide, cum adhuc de hac sint varix doctorum sententiæ, an in rebus usu consumptilibus possit separari usus à Domino, ^z affirmat rectè 2. Nicolaus, negat Ioan. Secundā, an paupertas quæ dominium omne remouet à se, sit sancta, & meritoria, affirmat & bene Nicolaus, nihil tamen definiuit, videtur negare Ioannes.

^z Nam idem postea aperte docuit Clemens V. in Clementina: Exiit de paradiso, & ratio manifesta. Nam esse Dominum, non est rem posse destruere quocunque modo, sed posse destruere quando ubi, quomodo & c. volueris.

Tertiam, quæ ad fidem pertinet, an Christus

DE POT. SP. S. PONT.

aliquando perfectissimam illam paupertatem verbo *et* exemplo docuerit. Nicolaus affirmat aliquando eam obseruasse, aliquando verò aliam minus rigidam exemplo demonstrasse. Ioannes verò non negauit equidem Christum aliquando nihil habuisse proprii, nec in speciali, nec in communi: sed tantum definit hæreticum esse asserere, sempertalem vitam Christum egisse: vnde patet hos Pontif. hac in re non pugnantia dicere.

Ioannem 22. 1. docuisse animas beatorum non visuras Deum ante Resurrectionem. 2. si ^a Caluino credatur, animas esse mortales, neminem Cardinalium huic se opposuisse, Regem Galliz suasu scholæ Parisiensis cõegisse Papam ad Palinodiam, eumque excommunicasse nisi resipisceret, teste Ioanne Gersono qui eo tempore vixit.

^b ut *Benedictus*
12. successor Ioannis
testatur in extra-
mag. *Benedictus*
Dens, quam refert
Alphonfus à Castro
3. contra Hæreses
verbo. *Beatitudo,*
ita testatur.

^c *Ioannes Villanus*
11. histor. 19.

^d teste *Trithemio*
de viris illustribus.

^e teste *Villano sup.*
^f sess. 11.

Ad 1. ita equidem sensisse, sed cum nulla adhuc præcessisset Ecclesiæ definitio. Voluit ^b Ioannes rem definire, sed dum in consultationibus versaretur, obiit. Pridie ^c tamen mortis partim declarauit, partim suam reuocauit sententiam.

Ad 2. nihil tale haberi apud Gersonem aut alios: nec Gersonem eo vixisse tempore, natus ^d est enim anno 1363. ^e obiit verò Ioannes 1334.

Ioannem 23. negasse vitam futuram, & carnis resurrectionem vt patet ^f ex Concilio Constantiensi.

Resp. 1. tunc fuisset res qui Pontifices haberi volebant, nec satis constare an Ioannes esset legitimus Pontifex. 2. falso tribui hunc errorem Ioanni: ponitur quidem inter articulos, sine testibus productos in cod. Concilio, verum quia nullam probationem habebat, cum recitatur sententia eiusdem Ioannis definitiua sess. 12. ac recensentur causæ damnationis, &

depositionis nulla sit erroris, aut hæresis mērio.
Benedictum 13. damnatum fuisse nomine hæreseos in eodem Concilio.

Resp. 1. hunc non fuisse legitimum Pontificem, cum Clementi 7. successerit, qui sedem inuaserat viuentē Urbano 6. vero Pontifice.

2. non errasse in eo quod obieciēbatur, scilicet credidisse non habere Concilium maiorem potestatem Papā.

Eugenium 4. à Concilio ^f Basileensi depositum tanquam in hæresim lapsum. Sed neque aberrauit vlla in re Eugenius: neque ^g Concilium in sententiā perstitit, nam Lausane continuatum acta sua irritauit priora, & Nicolaum 5. Eugenij successorem, vt legitimum Pontificem recepit.

Vltimum, Innocent. 8. Noruegis ^h permisit vt sine vino sacrificium celebrarent.

Resp. 1. non edidisse hac de re decretum. 2. non permisisse in alio consecrari liquore. Et proinde aut nullum: aut non exploratum errorem esse.

^f sess. 34.

^g sicut cognosci potest ex literis Nicolai V. quæ Basileensi Concilio adiungi solent.

^h vt refert Raphael Volateranus 7. Geographia.

An summus Pontifex, vt Pontifex totius Ecclesie, possit leges condere, quæ obligent in conscientia & iudicare, ac punire transgressores pœna spiritali.

CAP. XV.

HIC de legibus iustis tantum questio est, iniustæ siquidem ^a non sunt propriæ leges. Vt autem sit iusta lex requiritur. 1. ordinari ad bonum commune. 2. vt sit ab habente auctoritatem. 3. vt non prohibeat virtutem, aut præcipiat vitium 4. vt debito modo,

^a vt docet Aug. 1. de libero arbitrio 5.

& ordine constituitur, & promulgetur: nimirum, ut eam seruet proportionem in honoribus distribuendis, & oneribus imponendis quam subditi in Rempublicam habent.

Sententia hæreticorum neotericorum docet
 1. Episcopos, & proinde etiam Papam posse quidem constituere certum ordinem in Ecclesia ad conseruandam disciplinam, ut definire quo die sit in Ecclesiam eundum, &c. ^b Verum has constitutiones non obligare in conscientia.
 2. Non posse cõgere Christianos ad seruandum legem Dei iubendo ex autoritate & puniendo transgressores, sed solum exhortando, & reprehendendo
 3. esse equidem in Ecclesia potestatem eiiciendi homines incorrigibiles à suo cætui: sed hanc potestatem nolunt residere in Papa, aut Episcopo per se, sed in cætui ministrorum, populo consentiente. Catholici contra semper crediderunt Episcopos in suis Diocæsi-bus & R. Pontificem in totâ Ecclesiâ esse veros principes Ecclesiasticos qui sine plebis consensu, aut presbyterorum consilio, possint suâ auctoritate, condere leges obligantes in conscientia & transgressores punire.

^b *Lutherus libro de captiuitate Babylonicâ capite de Baptismo Calvin. 4. Instit. 10. 11. 12. Melanth. Confessione Augustana art. 28.*

Probaturs posse Pontifices veras leges condere.

CAP. XVI.

^a *vers. 12.*

PRIMO ^a Deuter. 17. *Qui superbiert nolens obedire Sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur homo ille, & auferes malum ex Israel. Quod si Sacerdotes antiquitalem potestatem habebant, quanto magis*

noui Testamenti Pontifices?

Respondent ex hoc & similibus colligi solùm, peccare in conscientia inobedientes : non ob præcepti transgressionem, sed contemptum, & & superbiam in superiorem.

Sed negare nō possunt ibi agi de vero Imperio. At qui imperare siue præcipere potest, etiā potest actum indifferentē, præcepto suo facere necessarium, & bonū: alioquin frustra præceperetur: nec Dei leges positiuæ vt Baptismus obligarent in conscientia: Baptismus siquidem, per se est res indifferentis, nec præceptus à Deo simpliciter vt Deo, sed legiflatore. At omittere actū necessarium, & bonum, est peccatum in conscientia etiam citra contemptum, & proinde obligat in conscientia. Igitur Pōtifices possunt obligare in conscientia.

Secundò hæc verba Math. 16. *Quodcumque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis*: debent referri ad omnia, quæ secundum scripturæ vsum dicuntur ligari. Nam generaliter loquitur Dominus. Sed ligare significat etiam leges imponere Math. 23. ^b Ergo Dominus Petro promissit, vt quam obligationem præcipiendo fidelibus Petrus imposuerit ratam simul in cælis haberi: id est præceptum Petri, esse præceptum Christi.

^b *Alligant enim onera graua, &c.*

Tertiò Ioan. ^c 10. *Sicut misit me pater & ego mitto vos*, in quem locum Chrysost. *Suum eis* (inquit) *reliquit ministerium*. At Christus missus est à patre, cum potestate etiam præcipiendi, & iudicandi vt omnes fatentur. Igitur hanc potestatem Apostolis dedit, & in primis Petro, vt cui dixit Ioan. 21. *ποίμαι τὰ πρόβατά μὲ* *pasce regendo ones meas*.

^c *v. 21. καὶ ὁὗτος ἀπέσταλκεν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμψω ὑμᾶς.*

Quartò Act. 15. ^d Apostoli nouam legem ^d *vers. 28.* conduunt, nam de suffocato & sanguine, nihil præcepit, aut natura, aut Christus, hanc autem obligasse in conscientia probatur 1. quia illam

^e v. 41. & cap. 16.

vers. 4.

^t Homil. 33. in
Acta.

^s renouato in Con-
cil. 2. Aurelianensi
can. 19. & 20.

^h 4. cap. 10. §. 21.

& 22.

vocauit Apostoli onus 2. dicunt esse necessa-
riam 3. quia ^e Lucas absolute præceptum vo-
cat 4. testimonio ^t Chrysost. Vide (inquit) bre-
uem Epistolam, neque epicheremata, neque Syllogismos
habentem, sed imperium 5. quia Apostolor. ^s can.
26. clerici comedentes sanguinem, aut suffoca-
tum deponuntur, Laici excommunicantur. At
pæna tam atrox nequit imponi nisi pro mortali
peccato.

Resp. ^h Calvinus nihil non præcepisse Apo-
stolos, sed ius diuinum solum, nimirum, non
manducare cum scandalo proximi 1. quia sco-
pus Apostolorum decreti erat liberare gentes à
Iugo cæremoniarum Iudaicarum. Ergo si ad
has obligabant cæremonias, suum euertebant
decretum 2. hoc præceptum nunc minimè ser-
uatur: scilicet quia cessat ratio scandali 3. Paulus
qui Concilio interfuit & scripsit: primam ad
Corinthios postea, explicat illud decretum cap.
8. & 10. ac docet non esse illicitum comedere
idolothyta, nisi inde scandalizentur infirmi.

Sed quamuis finis præcepti Apostolici esset
ne scandalizarentur infirmi, tamen præceptum
non cadebat supra finem, sed super abstenen-
tiam ab immolatis, sanguine, & suffocato. Sicut
omnium diuinorum præceptorum finis est cha-
ritas, quæ tamen non præcipitur in particulari-
bus præceptis vt de non furando, & c. proba-
tur 1. quia Chrysost. ait hæc Apostolicam legem
esse nouam, & ex cæremonialibus Mosis sum-
ptam: non scandalizare autem est lex antiquis-
sima 2. ita intellexerunt PP. veteres ¹ Tertull.
^k 8. contra Celsum. ^k Origenes ¹ Cyrillus, & S. Blandina apud ^m
Euseb. Multum erratis (inquit) o viri quod putetis
infantium carnibus vesci (scilicet clam) eos qui ne
mutorum quidem animalium sanguine utuntur, at
clam vesci nulla est occasio scandali. August.
Epist. 154. Concil. ⁿ Gangrense verò ait non
habere spem salutis, qui vescuntur immolatis,

¹ in Apolog. cap. 9.

^k 8. contra Celsum.

¹ Catech. 4.

^m 5. histor. 1.

ⁿ cap. 2.

sanguine, & suffocato: habere qui vescuntur aliis carnibus: quod nequit exponi ratione scandalii: qui enim aliis vescuntur cum scandalio, etiam peccant.

Ad 1. hanc legem impositam fuisse non tanquam ex lege Moïsis, sed vt Apostolicum, & Ecclesiasticum præceptum.

Ad 2. non seruari, quia cessat ratio scandalii vniuersaliter. At si non cessaret nisi in vno, aut altero, adhuc obligaret. Quamuis autem cessante vniuersaliter sine præcepti, præceptum nõ obliget. Non tamen non sequitur ipsum finem præcipi.

Ad 3. Resp. 1. fortasse non peruenisse ° ad ° *Aliàs cur potissimum sent à Paulo per litteras, num esset illicitum vesci immolatu.*
huc ad Corinthios præceptum illud Apostolicum, & Paulum respondisse secundum ius naturæ. 2. Etsi peruenisset: non tamen agere Paulum de vi ipsius præcepti, sed ratione, quare fuerit editum: nimirum, tum propter scandalum infirmorum, tum propter idololatriæ periculum.

Quintò. Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt.* P. Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram: (id est metû pœnæ quam exercent principes & superiores non solum in contemptores, quin etiam in violatores legum particularium.) Sed etiam propter conscientiam, quamuis enim Chrysost. Theoph. Occum. intelligant conscientiam beneficiorum: omnes ° tamen alij interpretantur de conscientia peccati: & in hac significatione semper vtitur hac voce Paulus.

Sextò. ^d *Quid vultis in virgâ* (id est iudicialia puniendi potestate, vt interpretantur omnes) *veniam ad vos?*

Resp. ° martyr. hanc potestatem esse tantum

P. v. 5. *ὁ δὲ ἀνάγκη υποτασσάμεθα, ὅτι μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν.*

° Theodor. Ambr. Beda, Ansel. in hunc locum Aug. epist. 54.

^d 1. Cor. 4. vers. 21. *τί θέλετε; ὡς παῖδες ἐλθὼ πρὸς ὑμᾶς.*

° in cap. 5. prior. ad Corinth.

^f *ut ibidem Petrus
Martyr fatetur.*

in cœtu Ecclesiæ, quia Paulus ait: *Congregatâ vobis & meo spiritu*, &c. Sed in hac ^t virga solus occidit Ananiam, & Saphiram Petrus: Elsymam excaecavit, & Alexandrum, ac Hymæneum excommunicavit Paulus. Qui non quidem voluit congregari omnes ut deliberarent an deberet ille incestuosus excommunicari, quem iam decreuerat Sathanæ tradere, sed præcipit ut congregatâ Ecclesiâ promulgetur ab eo lata excommunicatio.

Septimo 1. Timoth. 3. legem statuit Apostolus ne ordinentur bigami. obligasse in conscientia, patet: quia nusquam ausa est Ecclesia bigamos ordinare: & Concil. 8. Carthag. pœnam statuit gravissimam ordinantibus bigamos.

Octavo, ^h *Qui vos audit me audit*, &c. ⁱ *Laudo vos quod precepta mea tenetis.* ^k *Qui hac spernit non hominem spernit sed Deum. Si* ^l *quis non obedit verbo nostro per Epistolam hunc notate, & ne commisceamini illi.*

Nono, ^m *Obedite prepositis vestris* & *subiacete eis*, &c. Basil. hunc locum ⁿ exponens ait Apostolum subiunxisse: *Id enim vobis non est utile: ut indicaret graue damnum & peccatum inobedientibus.* In Græco enim non habetur negatiue, sed positiue, *incommodum est.*

Decimo, ex patrum traditione: nullum enim est Concilium ferè, quod non præcipiat aliquid, vel interdicit sub pœna anathematis, vel depositionis. Et pleni sunt tomi Conciliorum acius canonicum epistolis Pontificum in præceptis & censuris. Certè ut alia prætermittamus non negant aduersarij ieiunium Quadrages. quatuor temporum, & vigiliarum esse positium Ecclesiasticum præceptum. At obligare in Conscientia constat. ex can. 68. Apostolor. quo soluentes indicta ieiunia, si Clerici deponuntur, si laici excommunicantur. Concilium ^o Gangrense

^z *can. 69.*

^h *Luc. 10. vers. 16.*

^z ἀκούων ὑμῶν, ἡμῶν ἀκούει.

ⁱ 1. Corinth. 11. v. 2. ἐπιμύω δὲ ὑμᾶς ὅπως παρὰ δόσεις κητέχατε.

^k 1. Thess. 4. v. 8.

τοιοῦτον ὁ ἀθεπῶν, καὶ ἀνθρώπων ἀθετεῖ. ἀλλὰ τὸν θεόν.

^l 2. Thess. 3. v. 14.

εἰ δέ τις ἐχ θρακκεῖ πρὸς λόγον ἡμῶν, διὰ τῆς ὑπιστολῆς τῶν σημειῶσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ.

^m Hebræo. 13. vers.

17. πείθεσθε τοῖς ἡγεμόνοις ὑμῶν καὶ ὑπακούετε. ἀλλοις τελέει ὁ ὑμῶν τῶν.

ⁿ *in constitut. cap.*

22.

^o *can. 19.*

grense eos iubet excommunicari. ^p Toletan. ^p can. 9.

8. priuat sacrâ communione in Paschate, & iubet toto anno à carnibus abstinere, qui Quadages, ieiunium violauerint: non dixit ex contemptu, sed ex intemperantia. Basil. orat. 2. de ieiunio.

^q Chrysost. *Adueniente* (inquit) *ieiunio* ^q *Homil. 6. ad Populum Antiochenum.*
& si millies quis hortetur, & infinita crucient & compulsum Antiochenum.
& si millies quis hortetur, & infinita crucient & compulsum Antiochenum.
giant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnis quis mallet pati, quam prohibitum tangere nocumentum. ^r Ambros. serm. 25.

^s Hierony. ^t August. *In Quadagesima non ieiunare peccatum est.* Leo serm. 3. de ieiunio decimimensis. Quare ^v Epiph. inter hæreticos Aërium ponit, quod ieiunandum quidem esse diceret, sed non ex præcepto Ecclesiæ.

Vndecimò, ratione. Sunt necessariae quædam leges ad Ecclesiam benè gubernandam præter ciuiles vt pater, & diuinas ac Euangelicas: quia illæ nimis vniuersales. At omnis vera lex vim coactiuam habet. Est enim regula quædam humanarum actionum à Deo immediatè, vel mediatè constituta. Deuiare autem à Regulâ peccare est. Ergo sunt necessariae in Ecclesiâ leges coactiuæ Ecclesiasticæ. Nō fuerunt autem huiusmodi aliæ, præter latas à Summis Pontificibus, & Conciliis. Igitur, &c.

^r Non leue peccatum est, indictam fidelibus quadagesimam violare.

^s Epist. ad Marcellam.

^t serm. 62. de tempore.

^v Hæres. 75. & Aug. hæresi 63.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

CAP. XII. XVIII. XIX. XX.

^a PRIMVS, quando misit Dominus Apostolos dicens ^b Baptizate omnes, &c. non adiunxit, docentes mandata vestra, sed: quæcunque mandauit vobis.

^a Cap. xvii. ^b Math. ultimo. v. 19. διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμιν ὑμῖν.

Resp. in iis quæ mandauit, includi obedientiam præceptis Prælatorum.

Tom. I.

LI

^c Deuter. 4. v. 2.

^d cap. 12. v. 32.

Secundò, ^c non addetis ad verbum, &c. ^d Quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino, nõ addas, &c. Loquitur autem de præceptis cæremonialibus, & iudicialibus.

Resp. dupliciter fieri pòsse additionem præcepto. Vno addendo præceptum præcepto, vel detrahendo. 2. addendo vel detrahendo ad opus præceptum. priori non prohibetur additio: sed posteriori tantum, quando additio corrumpit opus, non autem quando perficit. Cæremonialibus enim fit additio Esther 9. Iudith. vlt. 1. Machab. 4. Iudicialibus ^e 1. Reg. 30.

^e v. 25. Et factum est hoc ex illo die, Et/c.

^f Isaiæ. 33. v. 22.

^g Iacobi 4. v. 12.

^h ἱστωὶς ὁ νομοθέτης
ὁ δυνάμειος σωσας
καὶ πάντας.

Tertiò, ⁱ Dominus Iudex noster, Dominus legis noster, Dominus Rex noster: id est, iuxta Iacobum: ^k Vnus est Legislator, & Iudex qui potest perdere, & saluare: quo vult Iacobus excludere omnes alios legislatores, qui velint obligare conscientias: reddit enim rationem cur debeant omnes homines leges seruare, & non dare.

Resp. hæc tantum dici de primario Legislatore. Nihil autem aliud vult Iacobus, quam docere nemini licere iudicare legem sui superioris, cum vnus sit tantum Legislator ita summus vt solus leges dare, non autem accipere debeat, [& ad quem spectat iudicium omninò supremum.]

^h Isaya 29.

Quartò, ^h reprehenduntur Iudæi quod timuerint Deum mandato hominis, & doctrinis.

Respondeo, mandatum, in scripturis vocari præcepta quæ nec Deo iubente, nec inspirante, nec eius autoritate, ab hominibus conduntur quæ vel inutilia sunt, vel diuinis contraria.

ⁱ v. 17. ἡ δὲ τὸ πνεῦμα
καὶ ἐκεί
ἐλευθερία.

^k v. 31. ἡ καὶ ἐσμὲν
παῖδες τῆς ἐκείνης,
ἀλλὰ τῆς ἐλευθερίας.

^l v. 1. μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐπιλάβησθε.

Quintò. 2. Corinth. ⁱ 3. ubi Spiritus Domini ibi libertas. Ad Galat. 4. ^k Non sumus ancille filij, sed liberae, & 5. ^l State & nolite iterum iugo seruitutis contineri.

Resp. libertatem Christianam consistere in tribus 1. in liberatione à seruiture peccati 2. legis diuinæ moralis: non quòd eximamur ab obli-

gatione legis implendæ, sed quia per gratiam Christi impletur quod lex iubet, & minatur prænam: nec tamen sine gratia potest impleri: & de hac loquitur Paulus 2. Corinth. 3. in liberatione à ceremonialibus, & iudicialibus præceptis Moſis de qua Galat. 4. & 5.

^m Sextò, si Deus voluit esse Christianos liberos à Iudaicis legibus. Ergo multo magis à Pontificum Ecclesiæ decretis 1. quia præstaret magis habere diuinas, id est illas antiquas quam humanas 2. nihil proderet liberatio à Iudaicis legibus, ⁿ dicuntur enim importabile iugum, propter multitudinem, & obligationem ad peccatum. At Pontificiæ, numero, & seueritate excedunt, unde ^o August. *Ipsam religionem quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei liberam esse voluit seruilibus oneribus premunt ut tolerabilior sit conditio Iudeorum, &c.*

^m CAP. XVIII.

ⁿ Act. 15. v. 10.

^o Epist. 119. cap. 19.

Negatur conſeq. ad 1. probationem noluisse nos Deum obligare antiquis legibus illis, quia ceremoniales erant figuræ futurorum: iudiciales verò pro statu politiæ populi huius: & idcirco statu mutato, necesse præcepta mutari.

Ad 2. leges Pontificias pauciores esse. Nam vix inueniuntur præter quatuor: scilicet *seruare festa, ieiunia, confiteri semel in anno, communionem sumere in Paschate*, quæ omnes obligent Christianos. Cætera quæ sunt in tomis Concil. vel canonico iure: aut sunt admonitiones, aut piæ institutiones, sine obligatione ad culpam: vel leges conditionales, nimirum impositæ tantum volentibus admitti ad sacros ordines: vel regulæ sunt Ecclesiasticis indicibus præscriptæ: vel Censuræ. At Moſaicæ leges longè plures, omnibus imponebantur. Sunt etiam mitiores Ecclesiasticæ, nam ex quatuor supradictis, nulla est quæ non moderetur. Nec enim verbi gratia adeo festa strictè obseruantur quin non liceat

DE POT. SP. S. PONT.

opera necessaria aut valdè vilia corpori exercere: quod non licebat Iudæis Sabbatho. Adde has quatuor esse determinationes iuris diuini, quo tenemur aliquando vacare *cultui Dei, Ieiunare, confiteri, communicare*, quare si quod onus, esset reuocandum in ius ipsum diuinum. Aug. autem non loquitur de legibus Pontificiis, sed P. consuetudinibus introductis à vulgo.

P omnia (inquit) talia quæ neque sanctorum scripturarum auctoritatibus continentur, neque in Concilio Episcoporum statuta inueniuntur, neque consuetudine vniuersæ Ecclesiæ roborata sunt: sed diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variantur, &c. rescandam existimo.

¶ CAP. XIX.

¶ vers. 25.

¶ 1. Corinth. 7. v. 23. πῦς ἡγοῦσθε. τε. μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων.

¶ Ephesior. 6. v. 9. μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, ὡς ἄνθρωποι.

¶ Septimo 4. Reg. 16. reprehenditur Achaz quod addidisset templo vnum altare, & si videretur fieri ad ornatum loci. Cap. 21. quod Manasses extruxerit aras, quas Dominus non præceperat. cap. 17. fuerit puniti à Leonibus qui de Babylone in Samariam venerant, quod cohererent Deum cæremoniis nouis.

Respond. scripturam docere hos omnes idolatras fuisse Achaz. extruxerat aram ad similitudinem altaris idoli Damasci. Manasses vniuersæ militiæ cæli: de illis Babylonij dicitur: *Vnaquæque gens fabricata est Deum suum, &c.*

Octauo, Paulus prohibet seruire hominibus cum timore peccati: *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.*

Resp. solum prohibere, *ad oculum seruientes quasi hominibus placentes*: id est seruire hominibus præcipue propter homines.

Nonò, Conscientia ad forum solius Dei spectat, solus enim scrutatur renes & corda. Igitur nequeunt homines obligare in conscientia. Constat: Ridiculum esset si quis obligaret ad poenam quam infligere non posset. At homines non possunt infligere poenam æternam.

Ad anteced. verum esse, in quantum Deus solus potest certo de interioribus iudicare. falsum quod solus possit leges condere obligantes conscientiam. Ad hoc enim non est necesse videre interiora, sed satis est legitime imperare, & ita obligare ad opus externum, vt si non fiat intelligat inobediens se malè agere. Ad confir-

mationem non obligare legem humanam ad pœnam æternam, nisi quatenus violatione legis iustæ humanæ offenditur Deus, omnium legum iustarum primarius auctor.

Soluantur argumenta ex P.P.

C A P. XXI.

RIGEN. ^a Sicut (inquit) omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, spiritualia autem in voluntate, non in necessitate, sic & principes spirituales. Principatus eorum in dilectione subiectorum debet esse positus, non in timore corporali.

^a Tract. 12. in Mathæum.

Respondeo, non excludere à principe Ecclesiastico coactiuam potentiam: sed solum monere vt subditi, potius amore, quàm timore ductantur: quia finis eius est vita æterna, & pax subditorum tam interna, quàm externa.

Chrysoft. ^b Christianis minimè omnium licet peccantium lapsus vi corrigere, &c. Neque enim nobis facultas tanta à legibus data, ad delinquentes coercendos.

^b 2. de sacerdotio ante medium.

Resp. Chrysoft. numquam negasse coactiuam Pontificum potestatem. ^c Nec ullus (inquit) Ecclesiastica despiciat vincula, non enim qui ligat est homo, sed Christus. Tantùm ergo vult non habere tantam potestatem Episcopum, vt possit cogere hominem mutare reuera mores, & curationem animi suscipere, quomodo pastor ouilis, inuitus curat ouem, & Iudex temporalis potest cogere subditos, vt mutet mores externos, circa quos tantum versatur [directè, & indirectè.] Dici etiam potest agere ibi Chrysoft. de potestate sacerdotali in foro conscientie.

^c homil. 70. ad populum.

August. ^d Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. Ergo peccatum non est legis humanæ transgressio.

^d 22. contra Faustum 27.

Resp. omnem legem iustam, à Dei lege æterna deriuari.

^a I. de Consideratione.

Bernard. ^c non monstrabunt puto, qui hoc dicent, ubi aliquando quispiam Apostolorum iudex federit hominum, &c.

Resp. loqui Bernardum de iudicijs in ciuilibus causis. Ibidem enim: *Quidni contemnant iudicare de terrenis possessionibus hominum, si in cælestibus, Et Angelos iudicabunt. Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas uestra, &c.* Adde non tam disputare an liceat Pontifici iudicare de litibus terrenis, quàm an conueniat.

Apostolos à Christo Jurisdictionem omnem accepisse, ac Episcopos à Papa.

^a CAP. XXI.

^b Francisc a Victoriâ relect. 2. de potest. Eccles. q. 2.

Alphonfus à Castro 2. cap. 24. de iusta hæreticorum punitione.

^c Turrecrem 2. cap. 34. summa de Eccles. Dominicus Iacobatus 10. de Conciliis art. 7.

^d Caiet. tract. de authorit. Papæ, & Concil. c. 3. domin. à Soto, 4. dist. 20. q. 1. art. 2. Franciscus Vargas libello de hac questione, &c.

^e CAP. XXIII.

CAP. XXII. XXIII. & XXIII.

IRIFLEX ^a in Pontifice, aliisque Episcopis est potestas. Vna ordinis, quæ ad Sacramenta conficienda, & ministranda refertur: alia Iurisdictionis interioris, quæ ad forum conscientiarum: tertia exterioris Iurisdictionis, quæ ad forum spectat externum. De qua in hac controuersia de R. Põtifice agimus. Hæc ergo volunt ^b alij tam Apostolos, quàm alios Episcopos accipere à Deo immediatè. ^c Alij Apostolos, non à Christo sed à Petro, Episcopos non à Deo sed à Papa immediatè accipere. Alij ^d denique, Apostolos quidem accepisse à Christo omnem suam authoritatem, Episcopos tamen non nisi à Papâ. Quæ verior sententia est. Prima pars probatur.

^e Primò. Ioan. 20. *Sicut misit me pater & ego mitto vos.* quo loco Patres docent Apostolos factos Christi vicarios, & ipsius Christi officium,

& auctoritatem accepisse.

Secundò ^f Mathias non fuit ab Apostolis electus, aut ab eis ullam potestatem accepit: sed diuinitus impetratâ electione, inter Apostolos annumeratus est. Paulus ^g etiâ testatur se auctoritatem, & Iurisdictionem habuisse immediatè à Christo.

^f Act. 1.

^g Gal. 1. v. 1.

Tertiò, Apostoli à Christo soli ^h facti sunt. Ergo ab ipso potestatem acceperunt, est enim Apostolica dignitas omnium in Ecclesia suprema: Et proinde quæ Iurisdictione non careat. Vnde Paulus, vt Apostolus, passim leges constituit. Nec refert ante passionem Apostolos fuisse, non tamen Iurisdictionem habuisse. Nâ quod inchoauerat ante passionem post eam absoluit Christus. Secunda pars probatur.

^h Luc. 6.

Primò, ⁱ quem locum habuit Moyses in populo Iudaico, habet Pontifex in Ecclesiâ. Sed ^k legimus datum Septuaginta senioribus vt (vnâ cum Mose regerent) ablatum de Spiritu Moysis, non quidem per diminutionem Spiritus eius, sed, vt Aug. ^l interpretatur, quòd à Mose potestatem haberent. Ergo, &c.

ⁱ CAP. XXIII.

^k Numer. 11. v. 16.

^l 17.

^l q. 18. in Numer.

Secundò, ^m Cyprian. comparat sedem Petri Capiti, Radici, Fonti, Soli, At in omni corpore virtus à capite manat: in arbore, à radice: in riuis, à fonte: in radiis, à sole.

^m libro de unitate Ecclesie.

Tertiò, si Deus immediatè conferret Episcopis Iurisdictionem: omnes æquales haberent, Deus enim nunquam determinauit Episcoporum Iurisdictionem. At certum est, inæqualem habere.

Quartò, non posset illam Pontifex auferre, & mutare quod tamen facit. Respondent 1. auferre, quia etsi immediatè à Deo habeant: tamen cum subiectione ad Pontificem. 2. non auferre quidem, sed tantum materiam subiectam, nimirum subiectos.

Ad 1. hoc non sufficere, vt possit tolli. Nam

L l iij

DE POT. SP. S. PONT.

Apostoli habebant à Christo, cum subiectione ad Petrum : nec tamen Petrus auferre poterat. Ordinis potestatem , Sacerdotes à Deo habent cum subiectione ad Papam. Sed illam Papa nequit irritare. Si clericus in diocesi habeat potestatem à Papâ, Episcopus illam mutare nō valet.

Ad 2. Respondeo. 1. Iurisdictionis potestatem significare relationem Prælati ad subiectū : vno autem relationum sublato , & alterum tolli. [Verūm quia responderetur hanc potentiam, non esse formaliter relationem, sed tantū fundamentum relationis quod remanere potest sine relatione. Respondeo 2. mirum videri, Deū dedisse potestatem , nec dedisse media quibus exerceretur.] mirum quoque, si providentia diuina, quæ suauiter cuncta disponit noluisset per eum Iurisdictionem dari, per quem voluit minui, ac augeri [saltem in exercitio.]

Quintò, aduersarij ostendant aliquod verbum Dei pro se. Nam verba quibus Apostolis dedit potestatem Christus, non fauent. Per hæc enim confertur amplissima potestas, quam nolunt in Episcopis agnoscere.

^a *Epist. ad Concil.
Carthag. nonagesi-
ma-prima inter epi-
stolas Aug.
o serm. 3. de Af-
sumpt. suâ.*

Sexto, ⁿ ex Innocent 1. *A Petro (inquit) ipse Episcopatus , & tota auctoritas nominis emerfit , & Leone, o si quid commune cum eo aliis voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit , quidquid aliis non negauit. Quibus accedant verba Pontificis, in creandis Episcopis : Prouidemus Ecclesie tali, de tali persona, & præficimus eum in patrem, & Pastorem, ac Episcopum eiusdem Ecclesie, committentes ei administrationem in temporalibus, & spiritualibus in Nomine P. & Filij & Spiritus sancti. Amen.*

Soluntur argumenta.

CAP. XXV.

PRIMUM. Episcopi Apostolis succedunt, vt Pontifex Rom. Petro. Ergo si Apostoli habent iurisdictionē immediatē à Christo. Igitur & Episcopi. Nam successor iurisdictionem habet, à quo prædecessor.

Resp. falsum anteced. propriè loquendo. Nam Papa propriè succedit Petro, non vt Apostolo, sed vt ordinario pastori vniuersali. At Episcopi non nisi impropriè Apostolis: nimirū ratione ordinis sacri Episcopalis: & quòd sicut Christo in terris, primò subiecti erant Apostoli 12. deinde discipuli: ita sub Rom. Pontifice sunt Episcopi, post eos Presbyteri diaconi, &c. Nam aliàs non habet vllam partem veræ Apostolicæ authoritatis: nec enim iurisdictionem in vniuersum orbem Christianum habent, aut libros possunt canonicos condere, deinde non succeditur, nisi præcedenti. At simul cum Apostolis erant in Ecclesia Episcopi. Cui præcor Apostolorum successit Titus, aut Timoth. qui simul cum Apostolis vixerunt?

Secundo ^a Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus, &c. Item ^b Ipse dedit quosdam Apostolos, alios Prophetas, alios pastores & Doctores, id est Episcopos. ^c Dionys. ait Episcoporum Hierarchiam immediatē terminari in Iesum. ^d Cyprianus Episcopos fieri à Christo, sicut Apostoli. ^e Bernard. Erras (inquit) si vt summam ita, & solam institutam à Deo æstimas vestram Apostolicam potestatem.

Ad 1. testim. loqui de mediata constitutione:

^a Act. 20. v. 28.

ἐποικοῦντες ἐν ἰαυ-
τοῖς, καὶ παρὰ τῷ
πνεύματι.

^b Ephes. 4. v. 11.

^c cap. 6. Hierarch.
Ecclesiast.

^d 3. epist. 9.

^e 3. de consider.

DE POT. SP. S. PONT.

iuxta illud, *non est potestas nisi à Deo*, nimirum mediatè vel immediatè: & ita loquitur Bernard. Ad 2. & 4. nihil aliud velle, quàm Ordinem Episcoporum esse de iure divino. Deus enim instituit vt in Ecclesia essent Episcopi. Dionys. autem de ordine, non de iurisdictione agit.

Tertiò, præciso capite, moriuntur membra. Ergo si Episcopi à Papa iurisdictionem habent: mortuo Papâ, authoritas Episcoporum deficit.

Respond. antecedens verum esse in corpore naturali, non autem mystico ratione præsertim capitis ministerialis, & externi.

Quartò ad ordinem Episcopatus est necessaria iurdictio. Ergo Deus qui confert ordinem, confert & iurisdictionem.

Resp. vtrumque conferre: immediatè ordinem, quia potestas Ordinis caracterem requirit & gratiam, quam solus Deus efficere potest: mediatè iurisdictionem, quia solum requirit superioris voluntatem.

Quintò, Papa vocat Episcopos fratres & collegas.

Respondeo, id esse ratione Ordinis in quo sunt æquales. Et quòd assumantur ad suum sustentandum onus non ad aliquod inferius ministerium.

Sextò sequeretur ex nostra sententia multos non fuisse veros Episcopos, vt non ordinatos à Papa.

Respondeo sufficere, mediatè creari ab eo per Patriarchas, & Archiepiscopos, &c.

LIBER QUINTVS
DE POTESTATE
PONTIFICIS
temporali.

PRIMA PROPOSITIO.

*Papam non esse Dominum totius
mundi.*

CAP. I. & II.

DE^a potestate temporali Papæ tres sunt opiniones. Prima^b Papam habere iure diuino plenissimam potestatem in vniuersum orbem tam circa res Ecclesiasticas, quàm politicas. ^c Secunda, iure diuino nullam habere potestatem temporalem, aut posse secularibus imperare principibus: Nec licuisse Põtificali aliisque Episcopis accipere dominium temporale. ^d Tertia non habere quidem directè, & immediatè vllam potestatem temporalem: tamen ratione spiritualis habere indirectè summam in temporalibus. Hanc sequimur sententiam & probatur nostra propositio.

^e Papa non est Dominus prouinciarum quas infideles obtinent 1. quia solas suas oues Petro commisit Christus, cuiusmodi non sunt infideles 2. *Quid ad me de his qui foris sunt iudicare?* Inquit ^f Paulus 3. infideles principes sunt veri, &

^a CAP. I.

ita Augustinus.

^b *Triumphus in summâ de potestate Eccles. q. 1. ar. 1. Alvarus Pelagius 1. de planctu Ecclesie 13. & multi Iurisconsulti.*

^c *Caluin. 4. Instit.*

11. §. 8. 9. 10. 11. 12.

13. 14. Magdeburg. Centur. 1. lib. 2. cap.

4. col. 435.

^d *Catholicorum, & Theolog. communis Hugo de sancto Victore 2. de Sacram. p. 2. cap. 4. Alens. 3. p. sum. q.*

40. m. 5. Bonau. de Ecclesiasticâ Hier. p.

2. cap. 1. Ioannes Driedo 2. de libertate Christ. 2. Turrec.

2. sum. cap. 113. Sanderus 2. cap. 4. visibilis Monarchie.

^e *Cap. 11.*

^f *1. Corinth. 5. v. 12. n̄ s̄ pot n̄ p̄s̄ t̄s̄*
χρίστου.

DE POT. PONT. TEM.

supremi principes regnorum suorum. Dñm-
nium enim non fundatur in gratia, aut fide; sed
libero arbitrio, & ratione: nec descendit ex iure
diuino, sed gentium. Nam Deus approbat re-
gna gentium in Testamento utroque.

Obiicitur Alexandrum 6. diuissse orbem no-
uum regibus Hispaniæ, & Lusitanæ.

Respondeo, non diuissse, vt reges infideles
debellarent, eorum occupando regna. Sed vt
protectione Regnum Christianorum Verbum
Dei fructificaret ibi & dissidia inter Christianos
reges impedirentur.

SECUNDA PROPOSITIO.

*Papam non esse Dominum totius Chri-
stiani orbis.*

CAP. III.

RIMO quia neque ex scripturis
neque traditione constat esse. Se-
cundo fides Christi non obest,
sed prodest: nec aufert quod bo-
num est sed perficit. Igitur reges
cū Christiani fiunt, regnū suum

non amittunt: sed acquirunt nouum ius ad re-
gnum æternum. Tertiò, aliàs sequeretur Epis-
copos etiam, in singulis oppidis sui Episcopa-
tus, esse temporales Dominos. Quod enim est
Papa in vniuersa Ecclesia, id est Episcopus in
particulari. At illud non admittunt aduersarij.

Quartò, testimoniis ^a Leonis fassī Martinia-
num à Deo ad imperium electum. Gelasij Epist.
ad Anastasium Gregorij. 2. Epist. 61. ^b Nico-
lai. Nolite (inquit) *præiudicium Dei Ecclesie irrogare.*
Illa quippè nullum imperio vestro *præiudicium inferre.*
^c Alexandri 3. qui rogatus an appellatio à sæ-

^a Epist. 38.

^b Epist. ad Michael-
lem.

^c cap. si duobus §.
Denique. Extra de
appellationibus.

culari iudice ad Papam teneret. Tenet (inquit) in his qui sunt nostra temporalis iurisdictionis subiecti: in aliis verò, secundum iuris rigorem credimus non tenere^d. Innocent. 3. Cum (inquit) iurisdictionem propriam non sufficiamus explere, cur alienam usurpare vellemus?

^d cap. Novit. de Iudic.

TERTIA PROPOSITIO.

Papam non habere vllam merè temporalem iurisdictionem directè, de iure diuino.

CAP. IIII.

ROBATUR, etsi Christus vt Deus semper fuerit Dominus omnium creaturarum eo modo quo pater: & in quantum homo, potuisset si voluisset dignitatem accipere regiam: tamen dum in

terris vixit non accepit, nec voluit vllius prouinciæ, vel oppidi, merè temporale dominium. At summus Pontifex, Christi vicarius est, ac Christum repræsentat, qualis erat dum hîc viueret. Igitur Papa, vt Papa, nullum habet temporale dominium prouinciæ alicuius, vel oppidi.

Maiores probatur. 1. quia neque habuit regnum ex hæreditate. Etsi descenderet ex Dauid, non tamen constabat an essent illo propinquiore, Deinde regnum Dauid fuerat translatum, ^a prædixerat enim Deus nullum ex

^a Hierem. 22. v. 30

Iechoniæ familia futurum Regem, nimirum temporalem. Neque electione acquisiuit, imò, ^b cum venturi essent vt raperent eum & facerent regem, fugit iterum in montem ipse solus. Neque iure belli, bellum enim eius, non fuit cum regibus

^b Ioan. 6. vers. 15.

ἰησοῦς ὅτι γινώσκεις ὅτι πολλοὶ ἐρχομένου, καὶ ἄρπάξουσιν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, πάλιν ἀντιφρονῶντες εἰς τὸ ὄρος αὐτοῦ μέγας.

^c Ioan. 18. vers. 36.

ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ
οὐκ ἐστὶν οὐ τοῦ αἰ-
ῶνος τούτου.

^d Chrysost. Aug.
Cyrill. Theophy. in
hunc locum Am-
bros. 3. in Lucam.

mortalibus, sed cum principibus tenebrarum. Neque dono speciali Dei, idè enim dixit ^c Regnum meum non est de hoc mundo, Id est, Ego quidem Rex sum, sed non eo modo quo Herodes & Caesar. Nam regnum meum non constat opibus, & honoribus humanis. Volebat si quidem (vt docent ^d PP.) liberare Pilatum à suspitione, quā credere poterat se regnum affectare Iudeorum temporale 2. quia auctoritas regia, Christo necessaria non erat: imò inutilis. Venerat enim redimere nos, ad quod non requiritur regnum temporale, & persuadere cōtemptrum diuitiarum, & omnium terrenarum rerum: ad quod inutilis fuisset, imò impedimento, possessio regni temporalis 3. quia omnia ferè loca scripturæ quæ de regno Christi agunt de spiritali sunt intelligenda.

Minor verò probatur, Papæ enim non conueniunt officia Christi, vt Dei, vel hominis immortalis ac gloriosi. Ergo ea solum quæ, vt hominis mortalis: verum, nec quidem adhuc omnia, sed tantum quæ homini puro communicari decebat. Nec enim Papa potest Sacramenta instituere, aut absoluerè à peccatis sine Sacramento, &c.

Soluuntur argumenta.

CAP. V.

^a Math. 28. v. 18.

ἐδόθη μοι πάντα ἐξου-
σία ἐν ἑσπερίῳ καὶ
ἐν ἡμέρῃ.

^b epist. ad Medio-
lan. & habetur in
decreto d. 22. can.
Quæ.

^a PRIMUM ^a Data est mihi omni po-
testas in cælo, & in terra. vtrāque
autem dedit Petro. Christus (inquit
^b Nicolaus) B. Petro vitæ æternæ cla-
uigero terreni simul, & celestis Imperij

iura commisit.

Respondeo, loqui dominum vel de potestate spiritali tantum vt Hierony. & Anselmus exponunt, vel quādam summā in omnes creatu-

ras, quæ homini mortali communicari nequit. Nicolaus autem nihil aliud vult, quam quod dixerat Christus: *Quodcumque ligaueris super terram erit solutum, & in cælis.*

Secundo, Luc. 22. Dominus duos gladios Petro concessit vt deducunt. ^c Bernard. & ^d Bonifac. 8.

^c 4. de Considerat.
^d in Extrau. Vnam sanctam.

Respondeo, ad litteram nullam fieri mentionem gladij spiritualis vel temporalis Pontificis: sed solum velle dominum monere discipulos, tempore passionis suæ in ijs redactos angustijs, in quibus sunt, qui tunicam vendunt, vt emant gladium. Bonifacius, & Bernardus interpretantur mystice tantum, hunc locum. Nec volunt vno, eodémque Papam habere gladium vtrúmque: sed spirituale directè, temporalem verò indirectè: in quantum scilicet conducit ad finem spiritualis potestatis. Quomodo est intelligendus author libri de regimine principum qui D. Thomæ tribuitur: & ipse D. Th. 2. d. 44. prope finem, cum ait in Romano Pontifice apicem vtriusque potestatis residere.

Tertiò ^c can. *Quicumque litem*, & can. *Quæcumque contentiones*. Omnes lites & contentiones etiam temporales ad iudicium Papæ pertinent.

^c II. q. I.

Respondeo, primum canonem esse Theodosij, qui ex pietate non ex debito, id honoris Ecclesiæ tulit. 15. autem canon. iam abrogatus est. secundum, esse particularis cuiusdam Episcopi: & proinde, dumtaxat, autoritate carere. Adde, posse intelligi de cõtentionibus, quæ nequeunt terminari per sæculares iudices: tunc enim causæ deuoluuntur ad iudicium Ecclesiæ per viam correctionis fraternæ vt Innocent. ^f 3. docet.

^f c. Novit. de Iudiciis.

^g vt habet Innos. 3. cap. Licet. de foro competenti, &

Quartò vacante Imperiò, Papa ^g vtitur Imperiali potestate.

Concil. Vienn. Clementina: Pastoralis

Respondeo, id tantum fieri in causis, quæ à solo Imperatore iudicari solent, nec facile pa-

de sententiâ, & re Indicat.

DE POT. PONT. TEM.

tiuntur moram. Non quòd Pontifex sit in temporalibus summus: sed propter ea quæ docet Innocent. supra.

^a cap. Nonit.

QUARTA PROPOSITIO.

Papam habere summam temporalem potestatem indirectè.

CAP. VI. & VII.

^a Cap. VI.

SENSUS ^a propositionis est. Quemadmod. caro & Spiritus sunt quasi due Respublice: quæ & separate, & coniunctæ inueniri possunt: ut autem coniunctæ (sicut in homine) Spiritus carni præest: & quamuis ille non se immisceat huius actionibus: tamen quando efficiunt fini ipsius spiritus, spiritus carni imperat, eumque castigat etiam cum detrimento corporis: & similiter si ad finem spiritus assequendum, necessaria sit aliqua operatio carnis de ipsa disponit. Ita politica potestas & Ecclesiastica habent quidè suos distinctos principes, & leges: ac inueniuntur separate, & coniunctæ. At cum sunt coniunctæ, politica ut inferior debet subiacere Ecclesiasticæ. Et quamuis Ecclesiastica non se immisceat temporalibus negotiis politice, si tamen obsint, aut requirantur ad finem Ecclesiasticæ, Ecclesiastica illi imperare potest, & coercere quod obest.

Papa ergo non poterit certè tanquam ordinarius iudex deponere reges & auferre regna, etiam iustà de causa. sicut deponit Episcopos. Neque legem ciuilem condere, confirmare, infirmare, aut de rebus temporalibus iudicare. Hæc tamen omnia poterit si id sit ad animarum salutem, Probat.

^b Cap. VII.

^b Primò, potestas ciuilis est subiecta spirituali, quando ytraque est eiusdem Reipub. pars finis

nis enim tēporalis subordinatur spirituali: subordinantur autem facultates, sicut & finis. Deinde vnum corpus Clerus, & laici faciunt. In omni autem corpore, est subiectio & ordinatio quādam inter membra, spirituale autē corporali nōn subiicitur. At omnis superior potest imperare inferiori, ergo Princeps spiritualis temporali.

Secundò, Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta, & sibi sufficiens ad suum finem. Tales enim sunt omnes respublicę benè institutę. Sed ad id necessaria est potestas vtendi, & disponendi de tēporalibus rebus, quia alioquin possent mali principes impunè hæreticos fouere, & euertere religionem. Igitur & hanc potestatem habet Ecclesia.

Tertiò, non licet Christianis tolerare regem infidelem, aut hæreticum si conetur subditos ad suam pertrahere hæresim, vel infidelitatem vt colligitur ex Deutero. 17. & patet, cum id sit exponere religionem euidentissimo periculo. At iudicare an Rex pertrahat ad hæresim vel infidelitatem, necne, ad Pontificem pertinet.

Quartò, quando Reges, & Principes ad Ecclesiam veniunt vt Christiani fiant, recipiuntur cum pacto, expresso, vel tacito sua subiiciendi sceptrā Christo, & seruandi religionem ac defendendi, etiam sub pœna perdendi regni. Non enim, idoneus Baptismo qui minimè paratus est Christo seruire, & propter ipsum, amittere quidquid habet ^{aa} Luc. 14. Ergo quando fiunt hæretici, vel religioni obsunt, possunt ab Ecclesiā iudicari & deponi.

Quintò, data est potestas Petro necessaria omnis, ad pascendum gregem Christi. Hęc autem triplex est in pastore, scilicet arcendi lupos, cohibendi arietes, ne cornu lædant & ouibus conuenientia tribuendi pascua. Ergo si aliquis

^{aa} Si quis venit ad me & nōn odit patrem.

DE POT. PONT. TEMP.

Princeps Christianus fiat aries insolens, aut lupus id est hæreticus coerceri à Papa poterit.

Idem exemplis probatur.

C A P. VIII.

^a 2. Paralip. 26.

^b v. 44. & 46.

^c 2. Paral. 23. &

4. Reg. 11.

^d apud Theodor. 5. hist. 17.

^e *Vt etiam fatentur Magdeburgens.*

Centur. 8. cap. 10. in vitâ Gregorij 2.

^f *Cedren. in Leone Isauro Paul. Diac.*

6. cap. 5. de gestis Lögobard. Sanctus

Bonifacius Episc.

Moguntinus episc. ad Zachariam.

^g *de Translatione Romani Imperij.*

^h *apud Blond. Decad. 2. lib. 6.*

ⁱ *in Concil. Lugdun. vacauit tunc Imperium annis 28.*

teste Palmerio in Chronico.

^k *Vide Pighium lib. Eccl. Hierar. 5.*

cap. 14. & 15.

Z I A ^a Rex cum Sacerdotum vsurparet officium è templo eiectus, & regno priuatus est iuxta illud Leuit. ^b 15.

Quicumque maculatus fuerit leprâ, & separatus est ad arbitrium

Sacerdotis, solus habitabit extra castra: Legimus autem Oziam habitasse extra urbem in domo solitaria, & filium eius iudicasse populum terræ. Ergo separatus ^c est arbitrio Sacerdotis.

Athalia iussu Ioiade interfecta est, qui Ioan. creauit in Regem. ^d Ambrosius excommunicauit Theodosium, coëgit publicam inire penitentiam, & legem ciuilem condere.

^e Gregorius 2. Leoni Iconomacho à se excommunicato prohibuit vectigalia ab Italis solui: quod factum nulli reprehendunt, multi laudant. Zacharias ^f Childericum Regem Franciæ deposuit, Pipinum substituit. Leo 3. Imperium transtulit à Græcis, ad Germanos, de qua ^g re infra. Gregorius 5. sanctionem edidit de imperatore eligendo per septem Germanicæ principes quæ adhuc seruatur. Gregorius 7. Henricum 4. Imperio priuauit, omnium bonorum applausu. ^h Innocent. 3. Othonem 4. ⁱ Innocentius. 4. Fridericum 2. ^k Clemens 6. Ludouicum 4.

*Non pugnare cum verbo Dei ut unus homo
sit princeps Ecclesiasticus & politicus simul.*

CAP. IX.

PRIMO Melchisedech Rex fuit simul, & Sacerdos Gen. 14. & Hebr. 7. Moses summus temporalis princeps Exo. 18. & 32. & summus Pontifex cap. 40. & Leuit. 8. Heli similiter 1. Reg. 1. & 4. Iudas, Ionathas, Simon Machabæi item 10. sep. 12. antiq. & seq.

Secundò, politica & Ecclesiastica potestas non sunt contrariæ sed vtraque bona, & vna alteri inferuit.

Tertiò magis sunt diuersa pax, & bellum. At vnus Rex præstet togatis, & armatis.

Quarto: potest Rex vnus diuersissima legibus, & moribus regere regna.

Quintò qui^l donauerunt Pontificibus temporalia pij ab omnibus laudantur, qui^m abstulerunt sacrilegi habentur, quiⁿ receperunt, plurimi sanctissimi fuerunt. Denique experientia docet esse necessaria temporalia bona ecclesiæ propter ingratam temporum malitiam.

Iure possideri ab Ecclesia pater, quia dono data, & abundè sufficeret præscriptio 800. annorum.

Soluantur argumenta.

CAP. X.

PRIMUM Math. 20. ^a Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic.

R. 1. solum instituere hîc Christum meros Ecclesiasticos principes. 2. nò

M m ij

^l ut Carol. Magnus, & Ludovicus Pius.

^m ut Aistulphus Rex Longobard. apud Adonem in Chronic. an. 727. Henricus 4. 5. Otho 4. &c.

ⁿ ut Leo 4. miraculis clarus. vide Platinam Leo 10. apud Othonem Frisig. Greor. 7. Celestin. 5. &c.

^o Ado in Chro. an. 727. Pipinus Rannennam, totamque Pétapolim S. Apost. Petro, & Paulo tradidit vide Grat. d. 63. & Leonem Hostiens. 1. Chron. Casinens. 9. & lib. 3. cap. 48.

^a v. 25. οἱ ἀρχόντες τῶν ἐθνῶν καὶ τὰ κυ-
ερεύουσιν αὐτῶν, ὁ
κύριος δὲ ἵσται ἐν
ὑμῖν.

DE POT. SP. S. PONT.

prohibere Episcopis dominatū simpliciter, sed violentum, vt patet ex Græco ^b κατακυβερνᾶσαι αὐτοὺς.

^b ita I. Petri 2.

Non dominantes in Clericis. μὴ δ' ὡς κατακυβερνῶντες τῶν κληρῶν.

^b v. 14. ἄνθρωποι; οὐ μὴ κατὰ τὴν δύναμιν ἢ μεγαλύνει τὸ ὄνομα.

^c v. 2. ἔκ ἀριστῶν ὄντων ἡμᾶς καταλέξαντες τὸν λόγον τῷ θεῷ διακονεῖν τῶν πραγμάτων.

^d 2. de Consider.

^e 4. epist. 44.

^f 2. Timoth. 2. v. 4. ἡδὴ οὐ διακονοῦμεν τοῖς ἐμπλεκέσιν τοῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις.

^g Epist. ad Michaelem.

Secundum Luc. 12. ^b O homo quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos. Act. 6. ^c Non est æquum nos relinquere &c.

Resp. solūm his admoneri principes Ecclesiasticos ne minutis & vilibus officiis se occupēt.

Tertium Apostolis ^d (inquit Bernard.) interdicitur dominatus. Respondeo loqui de Pontifice vt simpliciter Pontifex est.

Quartum ^e Gregor. 1. anathema dixisse Episcopis iubentibus titulum imponi agro, more fiscali.

Resp. nondum tunc habuisse Ecclesiam politicum principatum, sed possidebat temporalia bona, ad modum quo priuati ciues. quare non erat æquum, si fortē ab aliis occuparetur: propriā authoritate more fiscali, sibi vendicaret.

Quintum ^f Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.

Resp. in Græco haberi τῶν τοῦ βίου πραγματειῶν, quibus nimia significatur cura parandi victus, & proinde negotiationes, & mercemonia, non autem regimen politicum.

Vltimo, Nicol. ^g 1. asserit Christum distinxisse verum regem à Pontifice.

Resp. solūm voluisse dicere non conuenire vt idem sit Pontifex totius orbis, & Imperator. non quòd repugnet, sed quia id Christus voluit, ad humilitatem Imperatoris & Pontificis conseruandam.

DE TRANSLATIONE
ROMANI IMPERII
à Græcis ad Francos

*Aduersus Matthiam Flaccum
Illyricum.*

LIBRI TRES.

Mm iij

LIBER PRIMVS.

S V M M A.

ROMANVM IMPE- RIVM A GRÆCIS AD Francos, summi Pontificis au- thoritate translatum.

*Completitur contradictiones Illyrici in
libro suo de translatione Imperij.*

CAPITVLVM.

^a Titulus 2. p. pri-
mi capit.

^b penè extremo.

^c Centur. 8. c. 10.
col. 7 §1.

R I M A, ^a Quod non sit fa-
cta per Papas, Imperij transla-
tio à Græcis ad Germanos. At
tùm in libro ^b contra pri-
matum Papæ, tùm in ^c Cē-
turijs, asserit præcipuum
Antichristi miraculum esse,
Imperium Romanū ad Ca-
rolum, & Francos ^a Leone translatum.

^d in Epist. dedica-
toriā.

^e cap. 16. col. 621.

Secunda, ^d ius in Imperium Rom. Germa-
nos fuisse adeptos: cum ante mille quingentos
annos, Arminio Duce, duas eripuerunt Roma-
nis aquilas: atque in huius rei signum, gesta-
tam ab Imperatoribus bicipitem Aquilam. At
Centuria. ^e 9. *Aquila Romana* (inquit) *in duo*
capita statim ab initio huius seculi (id est ab 809. ad

900.) diuisa est. Nam Carolus Magnus à Leone Pontifice cum consensu Senatus, & populi Romani, Imperator Occidentis, solenni ritu inauguratur, anno Domini 801.

Tertia, ^t falsò Gelasium scripsisse Zachariam Papam deposuisse Hildericum Regem, & transtulisse in Pipinum Caroli Patrem Francorum regnum. Verùm Centurià 3 octauà, hoc asserit quod Gelasium scripsisse putat Illyricus. ^f cap. 1. p. 9. *ut Illyric. hoc haberi in epist. Gelas. ad Anastasium. At is Gelasius obiit anno*

Quarta, ⁿ summos Pontifices quondam fuisse seruos atque mancipia Caroli Magni: nunc autem adigi Cæsares ad turpissima oscula pedum. At Centur. ⁱ 8. *Pipinus (inquit) & Carolus filius eius, in terram prostrati, pedes eius (Stephani Papæ) osculati sunt, & stapedes eius apprehenderunt, & frenum equi illius tenentes, stratoris officia eis præstiterunt.* ^{496. Zacharias vero floruit post an. 700.}

Quinta, ^k Leonem mox electum misisse ad Carolum insignia Papatus, atque vrbs Romæ, & ab eo petiisse sui confirmationem: quod magnum subiectionis signum est. At in Centurijs ⁱ legimus petiisse Leonem vt aliqui mandarentur à Carolo, qui Romanos, non Carolo, sed ipse astringerent Papæ. Quare ^m Engelbertus iussu Caroli, compulit Romanum populum fidelitatem Pontifici præstare. ⁶ cap. 10. col. 706. ^p cap. 1. p. 12. ⁱ cap. 10. col. 714.

Sexta, ⁿ Leone Bessicano imperante, Italiam fuisse ab Odoacro occupatam. At ^o Centuria 5. scribit sub Zenone. ^k ead. pag. ⁱ Centur. 8. cap. 10. col. 750. ^m vel Agilbertus Abbas sancti Richerij. ⁿ p. 22. ^o cap. 16. col. 1526.

Septima, ^p Theodoricum Ostrogothum, & nomen, & insignia Imperator. Romanorum gestasse. At id negat ^q Centur. 6. ^p p. 26. & sequentibus. ^q cap. 16. col. 840.

^q Octaua, Carolo magno imperium donatum ab Irene, antequam à Leone Carolus coronaretur. At ⁱ Centur. 9. Græcos cōsensisse in Imperium Caroli, quod nequirent mutuare quidquid Leo duntaxat egerat. ⁱ cap. 16 col. 621.

^r Nona, pro sigmēto habet Gregorium 5. cōtulisse decem Germaniæ principibus ius eligendi. ^r cap. 5 p. 89.

DE TRANSL. ROM. IMP.

[†] cap. 10. col. 546. Gregorium undecimo exilij sui mense pristina dignitati per Imperatorem restitutus, suam patriam insigni aliquâ dignitate ornaturus, sanxit ut penes solos Germanos eligendi Regem esset ius, ac potestas: qui post diadema à Rom. Pontifice acceptum, Imperator, & Augustus appellaretur.

^v p. 5.

^x p. 22.

^y ad finem dicatoria Epistola.

^z teste Cochleo (qui presens in eo comuentu interfuit) in actus Lutheri an. 1530. et 1531.

di Imperatorem. At ^t Centur. 10. hoc ipsum, quod arguit, disertè asserit.

^v Decima, solius Dei titulum esse trāsferre regna, cap. 1. libri sui de translāt. At cap. 2. ^z. non semel docet translātum fuisse Imperium Græcorum ad Germanos, per ipsos Imperatores.

Undecima cap. 1. p. 12. pro absurdo putat trās-lātum Imperium à Græcis ad Germanos, & tamen Græcos non esse planè priuatos omni dignitate Imperij. Sed p. 22. numerat quatuor translationes factas à Græcis ad Germanos manente Græcis dignitate imperiali. Quia videlicet non totum imperium, sed altera pars, scilicet Occidentalis, translata est.

^y Duodecima testatur se ab omnibus sectis, erroribusque à Romano Imperio, & Augustanâ cōfessione damnatis abhorrere. Sed Romanum Imperium (id est ^z Imperator cum electoribus quinque, septem supra cētum imperij principibus, liberis ciuitatibus nouem & triginta) damnauit confessionem Augustanam, tanquam hæreticam. Si ergo Illyricus Rom. sequatur Imperium: illum amplecti confessionē Augustanam falsum est. Si hanc sequatur, falsum, abhorrere illum ab omni sectâ ab Imperio damnatâ.

^a non procul ab initio libri.

^b libro de potestate seculari. Item lib. quem inscripsit: duo Cesarea mandata discordantia, &c. Oro (inquit) omnes pios Christianos ut dignentur simul precari Deum pro hu-

Mendacia Illyrici.

CAP. II.

^a RIMVM, Politici gloriam magistratus, atque dignitatē, per Lutheri doctrinam esse illustratam, & contra seductores ac oppressores vindicatam. Sed cuius sunt ergo, nisi Lutheri hæc verba? ^b Principes mandati sunt: muni-

Autem inimicus est Deo. Idcirco & ipsos quoque facere oportet quod Deo contrarium &c. Quapropter semper pessima, quaeque ab ipsis expectanda sunt, & parum boni sperandum est. atque his simillima plurima. Quis breuissimo tempore ^c in vnâ Fratriconiâ 192. arces impetu rusticorum demolitus est, nisi motus doctrinæ Lutheri, consequutâ supra centum millium rusticorum strage? Quis ferro, & flamma Germaniæ, Galliæque plurimos populos in magistratum armavit, nisi Lutheri impudentissimi factus?

Secundum, fuisse falsâ persuasos doctrinâ principes ante Lutherum, se professionem profusus agere profanam, atque carnalem: vt promodum de suâ salute desperare cogerentur. Eoque, non rarò desertâ sibi diuinitus statione mandata, se se in ignauum monasteriorum ocium abdicasse. At nunc ex verbo Dei certò se scire, nihil Deo gratius, nihil hominibus vtilius esse vita seculari. Sed quis probatus in Ecclesia Catholica docuit author genus vitæ politicum Deo parum esse gratum? ybi, quæso, Deus mandauit politicos viros, atque magistratus nusquam se officio abdicare posse, si consulant salutem? Et quis vituperat Basilium, Nazianz. Martinum, Gregor. Lotharium ^d Czuredum, ac similes qui aut ab Academia, aut militia, aut foro, & prætura, vel Imperio aut regno ad monachatum euolarunt? Quis vocat otium, nisi otiosus. ieiunijs, orationibus, laboribus, ærumnis, concionibus, & his similibus vacare? Denique, vbi nam illud Dei verbum, quo intelligamus nihil supremo numini gratius vita seculari. Mentitur fortasse Christus cum ait, ^c *si vis perfectus esse vade & vende omnia que habes, &c.*

Tertium, conculcatos antea seductorum pedibus principes: nunc se verbo Dei cernere, super omnem exaltatos animam. Sed nec verbis, nec factis Principes, & magistratus concul-

iusmodi miseris, & excacatis principibus. Quare Carolus V. Imperator in editto wormiasensi edito an. 1521. consensu Principum omnium Imperij laquens de Luthero. Obedientiam (inquit) & regimen omne prorsus tollit, &c.

^c an. 1525.

^d Merciorum regē in Britannia, de quo vide Bedam lib. 5. histor. Anglic. 20.

^c Matth. 19. v. 21. εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πᾶν ὃν σου τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς, &c.

cantur apud nos, quis nostrum vt Lutherus eos vsquam vocauit fatuos, insanos, Turca peiores? Iam verò quoniam Dei verbo Illyricus audiuit politicum principatum præesse, Ecclesiastico, vt inde colligat exaltatos super omnem animam principes?

Quartum, seuerissimè Deum mandasse, dici debere nunquam fædius, ac diutius vexatum imperium, & Germaniam quam à Pontifice Romano: vt etiam omnes historiarum copiosissimè narrant, vbi huiusmodi mandatum? nisi fortè Lutherum Deum, mandatum, ex suis libris habeant. Germaniam verò fidem suscepisse Catholicam Pontificis operâ Romani, ne quidem ^f Illyricus negat, accepisse ab eod. Pontifice munus & officium eligendi imperatorem, negat quidem ille: sed fatentur electores ipsi in ^g instrumēto publico ad Nicolaum.3. Quod si vnum, aut alterum detrahas ex historicis, inuectiuas potius quam historias agitantibus, omnes penè alij narrant ornatam Germaniam à Pontifice Romano.

Quintum, iniuste Henricum 4. Imper. à Papa oppressum. Sed hoc mendacium ^h refellunt ferè omnes scriptores.

Sextum, nihil egisse Concil. Trident. de cleri reformatione. Sed fortasse non legerat Illyricus Concil.

Septimum, fuisse oblatum ab vniuerso imperio libellum Adriano Papæ ap. 1523. quo cētum, vt ait Illyr. importabilia grauiamina continebantur. Sed vt docet ⁱ Cochleus, cum in Comitibus Norimberg. fuissent proposita quædam grauiamina: quibus non solum à Romana curia: verum etiam à Germaniarum prælatis videbatur grauari natio Germanica, ea occasione Lutherani librum ediderunt de centum grauiaminibus Germaniarum.

Octauum, profiteretur se eam religionem cole-

^f Cent. lib. 2. c. 10. col. 624. *Et* Cent. 7. cap. 2. col. 31. *Et* Centur. 8. *Et* cap. 2. col. 2.

^g *infra* lib. 3. cap. 3.

^h *vide sup.*

ⁱ *sup.* an. 1523.

re, quam Apostoli, primitiua Ecclesia, & Augustana confessio sectati sunt. Sed peccatum Originale esse substantiam, & hominem totum peccatum, manifestè pugnant cum sacra scriptura, primitiua Eccles. & ipsa confess. Augustana: ut plurimi non solum Catholici, sed Lutherani etiam hunc errorem certissimis rationibus lapidauerint certatim, & hæc quidem mendacia, in dedicatoria Epist. Ex cæteris (quæ in libro innumerabilia) hæc pauca notabimus 1. fingi à nobis Carol. magnum ignorasse Papæ Conciliū de imperatoria dignitate illi conferenda. At reuera nesciuisse, tradunt fide dignissimi authores ^k Eginarthus, ^l Abbas Vſpergen. Ioannes ^m Culpinianus ab Illyrico laudatus, ⁿ Ioannes Auentinus deliciae Illyrici, & Albertus, ^o Krantzius Germanus. 2. Fingi quoque coronationem Caroli in Imperatorem factum die Natali Christi. Sed penè omnium ^p vocibus, plurimis oculatis testibus ea die accidisse constat 3. falsum dici contra Annonium, siue Aimoinum fuisse à Zacharia regnum Francor. in Pipinum translatum, deposito Hilderico. Nam Annonius ^q Pontifex (inquit) data auctoritate sua iussit Pipinum regem institui.

^k testis oculatus: Augusti (inquit) nomen primo tantum auersatus est, ut affirmaret se eodie, quamuis precipua solemnitas esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si Pontifici Concilium prescire potuisset: in vitâ Caroli.

^l in Chron. Dum ante Confectionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret nihil minus speranti. Leo Papa coronam imposuit, & Imperatorem, Romanum pronunciauit.

^m in vitâ Caroli. ⁿ 4. Annal. Bolorum p. 345. ^o lib. 2. Saxonia 18. ^p Annales Francor. tempore Caroli scriptæ, Eginarth. in Caroli vitâ, Paulus Diaconus (li. 23. rerum Romanorum) Caroli equalis Rhegino 2. Chronic. Ado. in Chro. etat. 6. Aimoin. 4. de gestu Francor. 90. Vrsperg. in Chron. anni 801. hoc testantur.

^q 4. de gest. Francor. Annal. Franc. Eginarth. Rhég. supra Lambertus Schafnaburg. in historiâ Germanicâ; Sigibertus in Chronico, Hermannus Contractus in Chronico, Marianus Scotus 3. Chron. Vrsperg. in Chron. Frisingensis 3. hist. 22. Krants. 1. Metrop. 14.

Refelluntur Illyrici prolegomena.

CAP. III.

PROLEGOMENA Illyrici in variis consumuntur fragmentis diversorum recitandis authorum : ex quibus colligit ante quadringentos annos , inter Adrianum 4. & Fridericum 1. fuisse litigatum , *Vtrum Beneficio Papæ Germani Cæsares imperarent : & tandem negativè conclusum.* Sed etsi controuersia quædam eo tempore agitata fuerit , *essetne Romanum Imperium summi Pontificis feudum :* num tamen autoritate Pontificis fuerit à Græcis ad Germanos translatum , non venit eiusdem tunc in controuersiam.

^a *lib. 1. de gestis
Friderici 8.*

Primò autem, Illyricus producit narrationem ^a Radeuici (quem falso vocat Othonem Frisingensem. Etsi enim Otho rei interfuerit , tamen data opera hâc narrationem prætermisit) quâ legatio continetur duorum Cardinalium à Pontif. Adriano ad Fridericum Imperatorem cui Illyricus iungit fragmentum Epistolæ eiusdem Adriani , non totam , vt facillè persuaderet in ea Epistola voluisse Pontificem se demonstrare Imperij Romani authorem : neque aliud Imperium esse , quam beneficium , seu feudum Ecclesiæ Romanæ. Nos verò cum cum suis partibus omnibus , subiiciemus oculis : vt cuius facillè clareat , obiter tantum Imperij mentionem haberi , scopum verò tendere , vt moneret Imperatorem Pontifex officij , in sacri legis hominibus puniendis.

EXEMPLVM EPISTOLÆ
Adriani quarti ad Fridericum
primum.

ADRIANVS *Episcopus servus servorum Dei, Dilecto filio Friderico illustri Romanorum Imperatori salutem, & Apostolicam benedictionem. Imperatorie maiestati, paucis retroactis diebus, recolimus scripsisse illud horrendum, & execrabile facinus, & piaculare flagitium tempore nostro commissum in Teutonicis partibus, sicut credimus aliquando intentatum, excellentie tue ad memoriam reuocantes, non sine grandi admiratione ferentes, quod absque dignâ severitate vindicta, usque nunc transire passus sis tam perniciosi sceleris feritatem. Qualiter enim venerabilis frater noster E. Lundonensis Archiepiscopus dum à sede Apostolicâ remearet, à quibusdam impijs & scelestis, quod sine grandi mœore non dicimus, in partibus illis captus fuerit, & adhuc in custodiâ teneatur: Qualiter etiam in ipsâ captione prædictâ, viri impietatis, semen nequam, filij scelerati, in eum, & in suos euaginati gladijs violenter exarserint, & eos ablatis omnibus, quam turpiter, atque inhonestè traelauerint, & tua Serenissima Celsitudo cognoscit, atque ad longinquas & remotissimas regiones fama tanti sceleris iam peruenit. Ad cuius utique vehementissimi facinoris ultionem, sicut is cui bona placere, mala verò displicere, credimus, constantius exurgere debuisti, & gladium, qui tibi ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum est, ex diuinâ prouisione, concessus, in ceruicem deservire oportuit impiorum, & grauissimè contere presumptores. tu verò ad ipsum ita dissimulare dicere, seuitiam neglexisse, quòd eosdem non est quare pœniteat commisisse reatum: quia impunitatem sacrilegij quod gesserunt, iamiam sentiunt inuenisse, cu-*

DE TRANSL. ROM. IMP.

ius quidem dissimulationis, & negligentie causam penitus ignoramus: quoniam nos in aliquo serenitatis tuae gloriam offendisse, conscientie scrupulus nostrum animum non accusat: Sed personam tuam sicut chariss. & specialis filij nostri, & principis Christianissimi, quem in Apostolica confessionis Petrà non ambigimus, per Dei gratiam solidatum, sincerà semper dileximus charitate, & debita tractauimus benignitatis affectu. Debes enim gloriosissime fili, ante oculos mentis reducere, quam gratanter, & quam iucunde alio anno mater tua sacrosancta Romana Ecclesia te suscepit: quantà cordis affectione tractauerit, quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit, & honoris: & qualiter imperialij insigne corona libentissimè conferens, benignissimo gremio suo tue sublimitatis apicem studuerit confouere: nihil prorsus efficiens, quod regia voluntati vel in minimo cognosceret obuiare. neque tamen pœnitet nos desideria tua voluntatis in omnibus impleuisse, sed si maiora beneficia excellentia tua de manu nostrâ suscepisset, si fieri posset, considerantes quanta Ecclesia Dei, & nobis per te incrementa possint, & commoda prouenire, non immeritò gauderemus. Nunc autem quia tam immensum facinus, quod in contumeliam vniuersalis Ecclesie, & imperij tui noscitur etiam commissum, negligere, ac dissimulare videri, suspicamur utique, ac veremur ne fortè in hanc dissimulationem, & negligentiam propter hoc tuus animus sit inductus, quod suggestionē peruersi hominis zizania seminantis aduersus clementissimam matrem tuam sacrosan. Romanam Ecclesiam, & nos ipsos indignationem (quod absit) aliquam conceperis, vel rancorem. Ob hoc igitur, & ob alia negotia, quae cognoscimus imminere, duos de melioribus, & charioribus, quos circa nos habemus, dilectos scilicet filios nostros. Bernardum sancti Clementis presbyterum, Rolandum sancti Marci presbyterum Cardinalem, & Cancellarium nostrum viros utique religione, prudentiâ, & honestate conspicuos, Serenitati tuae de latere nostro ad praesens duximus destinandos, excellentiam tuam rogantes attentius, quate-

mus eos tam honorificè, quam benignè recipias, honestè tractes, Et ea quæ ipsi super hoc, & super alijs ad honorem Dei, Et sacros. Romana Ecclesia, ad decus etiam, & exaltationem Imperij proposuerint dignitati, sicut si ab ore nostro procedant, absque ulla hesitatione suscipias, & ipsorum verbis, tanquam si ea contingeret nos proferre, fidem non dubites adhibere.

Secundo, refert ^b ex Radeuico, Imperato- ^b *sup. cap. 10.*
rem, ac principes ad illa verba, *Si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, &c.* ac si diceretur Imperium Germanorum feudum R. Pontificis esse, mirum in modum excanduisse, & abfuisse parum quin Legati illicò trucidarentur, qui sine honore, & literis remissi iussi sunt breuissima via Romam repetere, seuerissimeque cautum ne ad vllum Germaniz Prælatum diuerterent. Interim scripsisse Imperatorem literas graues ad quoscumque Imperio Romano subiectos, quibus conqueritur se à Romano Pontifice affectum iniuria, dum is Imperij coronam, suum appellarit beneficium. Sed, si hæc narratio vera sit, multa quæ Fridericum damnent, nulla quæ Papam accusent, habet.

Primò ad tam horrenda sacrilegia (de quibus in Epist. Papæ) tacuisse Imperatorem 2. vnius ambiguitate verbi, cuius propria significatio, nihil offensionis redoleat, adeò grauem excitarasse Tragædiam 3. Legatos summi Pontif. indignè contra ius gentium tractasse 4. leues pro se ratiunculas contra se afferre: primam, Imperium à solo Deo esse: quia Christus in passione duobus gladiis necessariis regendum orbem subiecerit. Nam vnum gladiatorum Christus non dedit Cæsari, sed vtrumque Petro, verum vt ait ^c Bernard. materiale non euaginandum manu, sed nutu Pontificis manu militis ad iussum Imperatoris. Secundam Dixisse Petrum: *Regem*

honorate. Quare diuinæ institutioni resistere, quicumque dixerit Imperialem dignitatem suscipi à Papa, egregiè sanè. Non erit fortassè honorandus, qui ab alio regnum suscepit, aut illi iniuria fit, si dicatur ab alio accepisse? Ecquis omnium ignorat humana regna iure gentium constitui, dum populi transferunt, communi consensu, in vnum aliquem, potestatem suam, vt etiam ^d leges Imperatoriæ testantur? quomodo ergo erunt regna immediatè à Deo? Si Fridericus nihil acceperat à Papa, quare ^e petierat ab illo in Imperium prouchi?

^d *l. ex hoc iure gentium. ff. de Iustitiâ, & Iure.*

^e *per Oratorem suum Episcop. Bamberg. apud Krants. 6. Saxon. 16.*

Tertiò, ponit Epistolam quandam Adriani ad Archiepiscopos Mogunt. Treuirens. & Coloniensem, de qua (quod tota nostra sit) nihil est quod dicamus: nisi mèritum Illyricum, dum ait Adrianum asserere Imperium esse Romani beneficium Sacerdotis: Augustumque precariò dumtaxat regnare. Si quidem in tota Epistola, nusquam nomen beneficij legitur: & Pontifex docet, habere Augustum regis non men ex electione suorum principum, nomen Imperatoris consecratione à Pontifice collatà.

^f *Generat. 30.*

Quartò, Epistolam Friderici ad Adrianum ^f ex Nauclero. Sed si Friderici est, illi maxime obest. Nam in ea scribit ante Constantini donationem, nihil regalium habuisse Syluestrum: Ex quo apertè agnoscere videtur Fridericus veram, atque legitimam Cōstantini donationem, apud Gratian. § d. 96. At hæc complectitur omnes Occidentalis Imperij prouincias, vnde ergo postea Occidètale Imperiū ad Carolum & eius successores peruenit, nisi ex beneficio Papæ?

^g *can. Constantinus.*

Sextò, legationem populi Romani ad Fridericum & Friderici responsionem. Sed neque id ordine suo ponit Illyricus. (Nam hæc legatio missa fuit cum appropinquaret ad urbem Fridericus coronationis gratia: contentio verò cum Adriano de Imperio, orta est sequenti anno)

anno.) Neque ad rem facit, non enim agitur de populi authoritate, sed Papæ, qui etiam inuito populo coronauit Fridericum.

Septimò profert fragmentum Epist. Adriani ad quosdam Germaniæ Episcopos, & eorum responſionem ad Papam. Sed cum nihil contineant niſi ſuperiorum repetitionem, vnum erit aduertendum mentiri Illyricum : cum ait Germaniæ Prælatos illud figmentum Papale reprehendere:& monere Pontificem, vt id noua ſcriptione reuocet. Hæc enim ſunt Prælatorum verba: apud Radeuicum libro 1. cap. 15. & 16. hiftoriæ.

De cetero ſanctitatem veſtram ſuppliciter rogamus, & obſecramus, vt noſtra parcatis infirmitati, vt qua magnanimitatem filij veſtri ſicut bonus paſter lenitiù ſcriptis veſtris, ſcripta priora ſuauitate mellita dulcorantibus.

Octauò, Adrianum Epist. ad Fridericum recantasse, atque ſuſtulisse ſuum papale figmentum, pollicitumque ſe poſtea Imperij iura minimè violaturum. Sed hoc falſum eſſe patet ex

^h ipſa Adriani Epistola apud Radeuicum 1. cap. 22. ^h apud Radenicum

Ex quo vniuerſalis Eccleſia curam, Deo, prout ipſi placuit diſponente, ſuſcepimus : ita in cunctis negotiis magnificentiã tuam honorare curauimus, vt de die in diem animus tuus magis, ac magis in amore noſtro, & veneratione ſedis Apoſtolice debuiſſet accendi, vnde ſine grandi admiratione non ferimus, quod cum audito ex ſuggeſtione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuiſſe commotum, duos de melioribus, & maioribus fratribus noſtris Rolandum ſcilicet Cancellarium tituli Sancti Marci, & Bernardum tituli Sancti Clementis preſbyteros Cardinales, qui pro tue maiestatis honore, in Romana Eccleſia ſolliciti ſemper extiterant, pro voluntatis tue cognitione ad tuam preſentiam deſtinauimus, aliter quam Imperialem decuerit honorificentia, ſunt tractati. occasione ſiquidem cuiusdam verbi, quod eſt, Beneficium, tuus animus (ſicut dicitur) eſt

Tom. I.

Nn

DE TRANSL. ROM. IMP.

commotus, quod utique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animum meritis commouisset. Licet enim hoc nomen, quod est, beneficium, apud quosdam in alia significatione, quam ex impositione habeat, assumitur, tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus: & quam ex institutione suâ, noscitur retinere: hoc enim nomen ex bono, et factum est eductum, & dicitur beneficium apud nos non feudum, sed bonum factum, in qua significatione in universo scriptura sacra corpore inuenitur, ubi ex beneficia Dei, non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione, & bono facto ipsius gubernari dicimur, & nutrirî. Et tua quidem magnificentia liquido recognoscit quod nos ita benè, & honorifice Imperialis dignitatis insigne capiti tuo imposuimus, ut bonum factum valeat ab omnibus iudicari, unde quidam verbum hoc, & illud scilicet, contulimus tibi insigne Imperialis corona, à sensu suo visi sunt ad alium retorquere: non ex merito cause, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem regni, & Ecclesie nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulum, Contulimus nihil aliud intelleximus, nisi quod superius dictum est imposuimus. Sanè quod post modum personas Ecclesiasticas à debita sacrosan. Rom. Ecclesie visitatione (ut dicitur) reuocare iussisti, si ita est, quam inconuenienter actum sit, tua, fili in Christo charissime discretio, ut credimus, recognoscit. Nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuncios, & literas tuas fuerat intimandum, & nos honori tuo curauissemus sicut filij charissimi providere. Nunc igitur ad commonitionem dilecti filij nostri Henrici Baioarie, & Saxonie Ducis, duos de fratribus nostris Henricum tituli S. Nerei, & Achillei, & Hiacinthum S. Maria in Cosmedin Diaconum Cardinales, prudentes siquidem, & honestos viros ad tuam presentiam destinauimus: celsitudinem tuam monentes, & hortantes in Domino, quatenus eos honestè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tua magnificentia fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri pueris tua excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filiis nostris ma-

*diatē iā dicto filio nostro Duce, ita celsitudo tua studiat
conuenire. ut inter te, ac matrem tuam sacros. Roman.
Ecclesiā nullius discordiæ seminarium debeat remanere.*

Nono, cum Adrianus rursus excitato dissidio
Fridericum excommunicasset, paulò post teste
Abbate Vrsperg. extinctus est à musca, quæ in
os Pontificis haurientis aquam ex fonte in-
trauerat. Sed Abbas Vrsperg. ex quodam Ioan-
ne Cremonensi authore obscuro, atque schis-
matico id refert, Cremonensis ex incerto ru-
more. At Radeuicus libro 2. cap. 43. Honorificè
describit obitum, ac sepulturam Adriani, sicut
& alij qui vitas Pontificū scripserunt. Propte-
rea suspicatur Naclerus generatione 39. narra-
tionem Cremonensis affectu potius, quam ve-
ritate conscriptam. Fridericus autem cum diu
Adrianum & Alexandrum eius successorem ve-
xasset: tādē Calisto Antipata (quem fouerat)
abdicare coactō, se vero Pontifici Alexandro
subiecit vt scribunt Vrsp. in Chron. Platina in
Alexandro, Gulielmus Episcopus Tyri 18. belli
facti 26. &c. Nihilominus dū iter Hierosolymi-
tanum ageret, in gurgitem fluiui equo stimula-
to profluens, in monumento suffocatus est, ita
Gulielmus Neubrigensis huius temporis au-
thor 4. rerum Anglicar. 13.

*à Constantino mor-
tuo, an. dom. 341.*

*Occidentale Impe-
rium Constantino
Iuniori & Constan-
ti: Orientale Con-
stantio celsit, qui
mortuis fratribus
an. 353. solus Impe-
rauit, Constantio
Iulianus, Iuliano
Iouianus successit
post Iouinianum
Valentinianus Im-
perio Occidentis cō-
tentus Valenti fra-
tri Orientale attri-
buit an. 368. atque
ab hoc tempore vs-
que ad Augustulū
Imperatores diuersi
diuisum Imperium
tenuerunt.*

*Imperium Rom. translatum à Græcis ad
Francos summi Pontificis autoritate
historicorum testimoniis probatur.*

C A P. IIII.

ROMANOR. Imperium à Con-
stantini tempore, in ^a duas diui-
sum partes, vnā Orientis, alte-
ram Occidentis, pluribus vt pluri-
mum regebatur Augustis, raro
verò ab vno. At Augustodulo abdicare coactō

Na ij

DE TRANSL. ROM. IMP.

Odoacro Herulo, & Occidētis Imperio à Barbaris occupato, solùm in Oriente regnarunt Imperatores vsque ad Iustiniani tempora, qui cùm Italiam, atque Africam recuperasset, tandem an. Domini 556. iterum ab vno Imperatore Oriens Occidentisque administratus est. Sed cum Imperator Græcus per Exarchos Italiam regeret, nec eam ab infestationibus Longobardorum iam posset tueri, anni. 801. ipso Natali Domini, creatus est nouus Imperator Carolus Magnus, ac per hoc translatus omnino Occidentale Imperium à Græcis ad Francos, Leonis tertij solâ, aut primariâ ac præcipuâ autoritate. Hanc translatus ita factam fuisse probatur. Primò historicorū communi consensu. Zonar.^b Roma (inquit) prorsus Franci positi sunt Carolo à Leone coronato, & Romanorū Imperatore appellato: neq. aliquam facit populi, aut Senatus mentionem.^c Cedren. Venerunt etiam à Carolo, quem Leo Papa Romæ coronauerat, legati ad Irenem, eam Carolo in uxorem ambientes. Paulus^d Diacon. Cæterum Leo Vicem Carolo recompensans in Imperatorem coronauit eum in templo S. Petri Apostoli perhngens oleo à capite vsque ad pedes, & circumdantē Imperatoriâ Vestē, atque coronâ. 8. Kal. Ianu. indict. 9. ^e Eginartus. Augusti nomen primò in tantum auersatus est, vt affirmaret si eo die, quâuis præcipua solemnitas esset, Ecclesiam non intraturū, si Pontificis consilium præscire potuisset. Annales Frâcor. incerti authoris, sed omniū consensu fidelissimi, & qui Caroli tempore vixit. Ipse autē cū die sacratissimo Natalis Domini ad Missarū solēnia Basilicam sancti Petri Apostoli fuisset ingressus, & coram altari ubi ad orationem se inclinauerat, & assisteret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit, cuncto Romanorum populo acclamante. Carolo Aug. à Deo coronato, magno, & pacifico Imperatori Roman. vita, & victoria: ^f Aimoinus 4. de gestis Frânc. 90. Ado. Viennēsis & in Chron. ætate 6. Rhegino^h

^b author Græcus tom. 3. *Annal. in vita Constantini & Irenes.*

^c in compendio historiar.

^d lib. 23 rerum Roman.

^e supra.

^f siue Ammonius vixit tempore Ludouici p. vt ipse indicat li. 5. cap. 17.

^g tempore nepotum Caroli mag. floruit.

^h ante annos 600.

Abbas Prumiensis lib. 2. Chron. ¹ Hermannus ¹ *Mouachus sancti Contractus*, in Chronico an. 801. ² Marianus ² *Galli floruit ante Scotus, Carolus hoc tempore à Romanis Augustus* 500. *an.*
appellatus est. quomodo verò hñc se habuerit Pa- ³ *Hermanui equa-*
pa ex aliis verbis Mariani, loquētis de alio Im- ⁴ *lis lib. 3. Chronic.*
peratore intelligetur. Anno (inquit) 875. Ca-
rolus Caluus Romam perueniens datis Ioanni Papa
magnis muneribus, Imperator factus est. ⁵ *Lābertus* ⁶ *Floruit circa an.*
tus Schafnaburgensis in historia Germanica: 1120. *nihilque ad-*
Otho ⁷ *Episcop. Frisingensis, anno ab incarnat-* ⁸ *dit ad verba Ma-*
tione Domini 801 ab urbe condita 1552 Carolus Rex, ⁹ *rian, verum cum de*
33. Regni sui anno, à summo Pontifice, ablato patricij ¹⁰ *Otho. 1. loquitur*
nomine coronatus, omni populo tunc acclamante, Caro- ¹¹ *apertè declarat à*
lo Augusto à Deo coronato magno, & pacifico Impe- ¹² *Papa fuisse Impera-*
ratori vita, & victoria, 69 Imperator ab Augusto & ¹³ *torem creatum.*
Aug. vocatur. Ex hinc regnum Rom. quod à Constan- ¹⁴ *Floruit ante an.*
tino usque ad id tempus in urbe regia, scilicet Constā- ¹⁵ *400. Henrici 4. ne-*
tinopoli fuit, ad Francos deriuatum est. Godefridus ¹⁶ *posuit, Henrici 5.*
Viterbienfis in ¹⁷ *Pantheco, Conradus Abbas* ¹⁸ *Sororius, Conradi*
o Vrspergensis in Chronico, Ludolphus Bam- ¹⁹ *Regis frater uteri-*
bergensis in proëmio, & cap. 1. libri de iuribus ²⁰ *nus, & Friderici 1.*
imperij, Mathæus Palmerius ²¹ *in Chronico. patrus teste Rade-*
9 Blondus: Leo Pontifex populi Romani scito, pre- ²² *uico 2. de gest. Frac.*
cibusque, Carolum Imperatorem Romanor. declara- ²³ *11.*
tum diademate, vetusto Imperatorū capitis gestamine, ²⁴ *Chronico uni-*
coronauit. Blondum ²⁵ *sequuntur Æneas Syl-*
uius, & ²⁶ *Platina, atque hic primū inue-* ²⁷ *niuit Paulo posterior*
nitur, scitum populi Romani in creatione ²⁸ *Othone.*
Caroli Imperatoris: sed non refertur ad eum ²⁹ *o. fereñe equalis*
creandum, sed creationem eius à Pontifice im- ³⁰ *Godefridi.*
petrandā, id enim significat adiuncta vox, preci- ³¹ *p an. 801.*
bisque: Trithemius in catalogo scriptorum, An- ³² *9 Decad. 2. lib. 1.*
toninus ³³ *p. 2. tit. 14. cap. 4. histor. Naucle. Ge-* ³⁴ *in Abbreniatione*
Blondi.

³⁵ *in Leone 3. t Carolus magnus primus Francorum Romanum Imperium*
accepit conferente sibi illud, seu confirmante Leone Papa. Dixit confirmante
quia iam magnam partem Occidentalis Imperij tenebat Carolus titulo Regis
Francorum, & Longobard. voluit enim Pontifex non solum dare ius ad ea
qua nondum habebat, sed etiam confirmare quæ iam Carolus habebat.

DE TRANSL. ROM. IMP.

¹ in vitâ Caroli.

² ab a. 10.

neratione 27. Robertus Gaguinus 4. compendij de gestis Francor. Philippus Bergomensis 11. Supplementi Ioannes ^u Cuspinianus. Cum magno illo Natalis Saluatoris nostri die templum oraturus (Carolus) ingrederetur, nihil minus speranti, Leo Pontifex coronam capiti suo imposuit, Imperatoremque Roman. pronunciauit, cui ab uniuerso populo acclamatum est. Carolo piissimo Augusto, à Deo coronato & c. Iacobus Wympfelingius epitome rerum Germanicar. c. 9. Polydorus Virgilius 4. de inuent. rerum. Raphael Volateranus 3. Geographix. Donatus Acciaiolus in Carolo, Albertus Krætzius 2. Saxonix 18. Tum verò in die natali Saluatoris primo post 800. inchoato anno, cū nihil tale Carolus aut cogitaret, aut speraret, magisque recusaret alienum inuadere Imperatoris honorem, infra Missarū solemniam, dum ante confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit.

Confessione Principum probatur translatum Imperium a Græcis ad Francos per Rom. Pontificem.

CAP. V.

^a teste Adone in
Chroniq. an. 812.

ICHAE^a Cōstātinopolitanus Imperator misit ad Carol. magn. Imp. legatos ad firmandam inter vtrumque pacem. capitula verò pacis voluit etiam à Leone Papa probari. Intelligebat enim tunc demum stabilem pacem futuram si is approbasset cuius auctoritate Carolus imperaret.

^b Ado. sup. 6. etas.
Aimon. 4. de gest.
Franc. 94. Annal.
Franc. sup.

Carolus ^b Mag. cum testamento Imperium diuississet filijs, voluit à Leone confirmari, vt non sine consensu eius à quo acceperat, Im-

perium traderet.

Lotharius Ludouici filius, & Caroli nepos, *Ludovicum filium suum* (inquit Ado) *per se regem Italia fecit, sed cum Imperatorem quoque illum fieri vellet, Romam ad Pontificem misit, per Drogenem patrum suum, atque eo modo Ludovicus inior à Sergio Papa Imperator creatus est.*

Carolus Caluus, cum esset ei cum fratre contentio de Imperio mira celeritate Romam accurrit, & multis magnisque muneribus aditum sibi ad Pontificis gratiam, ac per eam ad Imperium patefecit, teste ^c Cuspiniano in Carolo Caluo.

^c idem Rhegino 2.
& Marianus Scotus
3. Chronici.

Arnulphus à Formoso Apostolica sedis presule magno honore susceptus, ante confessionem S. Petri coronatus, Imperator creatus est, inquit Rhegino, Idem habet de Othone primo.

^d apud Albertum
Argentinesem qui
illo ipso tempore vi-
xit.

Albertus ^d Imperator, à Bonifacio octauo vehementer contendit vt Imperium sibi, & hæredibus confirmaret, id quod minimè impetravit.

Henricus 7. succedens Alberto mittit (inquit Conradus ^c Vercerius) in oram Narbonensem qui à Clemente postulent vt ratam sibi facere subrogationem pro more dignaretur.

^c libro de gestis Hæ-
rici 7.

ⁱ Nam defuncto
Ioanne 22. ad Bene-
dictum successorem
Ioan. misit legatos
qui demississ. precibus
peterent absolutionē
& restitutionem.

^g Kranzius 6. Sa-
xonie 16.

Ludovicus 4. tametsi perpetuus cum Rom. Pontifice inimicitias egerit: tamen numquam destitit ^f occasiones querere, quibus in gratiam Pontificis rediret, & ab eo impetraret restitutionem Imperij, teste Alberto Argentinen- si in Chronico.

^h teste Blondo De-
ca. 2. lib. 5. Aeneas
Syl. in abbreviis ibid.
Platina in Alexan-
dro 3. Ioanne Nan-
clero generat. 39 p.

Fridericus 1. ita coronam per oratorem suum à Pontifice petijt vt apertissime testaretur agnos- cere se plenitudinem Imperij non nisi à summo Pontifice haberi posse. ^g Ergo (inquit ora- tor) venerande Pater tu circa ipsum peragis, vt qua ei defunt de plenitudine imperiali culmini, per tue bea- titudinis munificentiam suppleatur.

^h Emmanuel Comnenus Imperator Græcus, 848.

N n iij

DE TRANSL. ROM. IMP.

tempore Friderici 1. in Occidēte, obtulit bis per legatos Alexandro Pontifici magnam vim pecuniarum, exercitum non contemnendum, & vnionem Ecclesiæ Græcæ cum Latinâ sub vno summo Pastore R. Pontifice, si modo is Occidentale Imperium, quo Fridericus iure excidisse videbatur, iterum Orientali coniungere vellet. Quod tamen non impetrauit.

Dum Clemens 5. in Gallijs moraretur, Philipp. 1. Pulcher Rex Galliarum, ratus aduenisse tempus quo imperium ad Gallos à Germanis rediret: mortuo Alberto Imperatore, decreuit cum proceribus petendum esse per solemnes nuncios Imperium à Pōtifice. Sed Pontif. cum id statim rescisset, electoribus Imperij scripsit vt maturarent electionem, & Henricum Lucemburgium Comitem, si eis videretur, eligerent: qui & maturatis Comitibus, electus est.

Accedat electorum ipsorum testimonium in publico instrumento quod infra habetur.

¹ apud Conradum Vercerium lib. de gest. Henrici 7.

Idem asseritur testimonijs Pontificum.

C A P. VI.

^a apud Paulum Aemil. 3. de gest. Francor. & Marian. Scotum 3. Chronici.

REGORIUS ^a 4. rescidit decretum filiorum Ludouici Pij, quo Patri imperium abrogauerant quorundam Episcoporum consilio.

^b Aimoinus 5. capitulo 24.

^c cap. 27. Aimoinus sup.

^d in Epist. ad Episcop. Germanie.

^e apud Auentinum 4. Annal. Boiorum.

Adrianus secundus cum intellexisset armis tentari à Carolo Caluo Imperium Ludouici Iunioris, ^b misit legatos & literas ad Caluum quibus minabatur excommunicationem, inuadenti Imperium. Quod etsi ^c Caluus moleste ferret, tamen contraire non est ausus.

Adrianus ^d 4. Ideò ^e (inquit) Imperium à regno Græcorum translatum est, in Alemannos, vt Rex Teu-

tonicorum, non antequam à Pontifice Romano consecraretur, Imperator vocaretur, Et esset Augustus.

Alexander ^t tertius legatis Emmanuëlis ^f in Platina.

Comneaus. respondit se nolle id in vnum coniungere, quod olim de industria maiores sui distinxissent. Innocent. 3. ^s epist. ad Ducem Thuringiæ. Clemens 5. in ⁿ decreto de iuramento, quod Imperatores Pontificibus præstât. Pius 2. ⁱ epist. ad Regem Turcarum Mahometem 2.

^s Vnde extat. cap. Venerabilem extra de electione.

ⁿ Vnde extat Clementina Romani principes.

ⁱ inter Epist. Pij. 396.

Imperium Germanorum non esse acquisitum iure belli.

C A P. VII.

S E X omnino tituli sunt, quibus homines regna, atque imperia possidere solent ^a Ius belli, ^b Beneficium diuinum, ^c successio hereditaria, ^d electio populi, donum ^e principis, summi ^f totius Ecclesiæ præfatus decretum. Primo genere non esse Germanis acquisitum Imper. probatur.

^a quo modo Iulius Caesar & ante eum Alexander ac Cyrus regnarunt.

^b ita Moyses, Saul.

^c Ita Salomon, Ludovicus Pius, &c.

^d Ita Claudius, Galba.

^e ut Lucius Verus à Marco Antonino Maximianos à Diocletiano habuit Imper.

^f quomodo asserimus Carol. mag. habuisse Imperium.

^s ut omnes historici docent.

Primò, Carolus Magnus paterna hæreditate regnum Francor. obtinuit, expugnauit deinde Longobardos, & inde Rex Longobardorum dictus: cum Romanis verò nusquam ^s pugnavit, sed semper amicissimus fuit. Nec dicas Longobard. regnum aliquando Romanam prouinciam fuisse, & propter eam occupatam factum Imperatorem Carolum. Si omnes enim qui Romanas prouincias occupant, dici deberent Imperatores, nimium multos haberemus.

Secundò, si iure belli Carolus Imperium habuit, aut ante, aut simul, aut post coronationem à Leone. non ante: quia tunc neque in suis diplomatibus (quorum nonnulla extant apud

Ioannem Auentinum) se Imperatorem appellat, neque appellatur ab historicis, non simul, quia Romam ingressus est sine milite, orationis non militiæ gratia, & benignissimè à Papa populòque Romano susceptus. si post: cur igitur ab eo die quo à Leone coronatus est, appellat se in proprijs literis Imperatorem, appellaturque ab historicis?

Obijcit Illyricus 1. Initium victoriæ Cæsaris in Pharsalico bello incœpisse à quibusdam cohortibus Germanorum, teste Floro. In eo autem bello Imperium Rom. à Iulio Cæsare partum est maximè.

^h 3. de bello Ciuili.

ⁱ 2. de Bello Ciuili.

Respond. 1. Cæsarem equidem ^h scribere se spem victoriæ in tribus (non 6. vt posuit Illyr.) cohortibus quas in subsidiū collocauerat, & à quibus initium victoriæ factum est, posuisse ⁱ Appianus verò scribit spem Cæsaris in militibus Italicis fuisse, vnde patet has cohortes non fuisse Germanicas, sed Italicas & quidem instructissimas: cum tamen Germanis non vteretur Cæsar nisi ^k equitibus, vel peditibus leuis armaturæ. Adde inter gentes ^l quæ in exercitu Cæsaris tunc erant Germanos non numerari. 2. sint Germani, quid inde? nisi stipendium pro opere, gratia pro fide, laus pro virtute, si præterea Imperium: cur annis amplius 800. de tanta siluerunt?

^k 7. de bello Gallico, & quidem aduersus Gallos.

^l Appian. sup. & Dion. Cassius lib.

41. Histor.

Secundò, Germani (sub Augusto) duas aquilas Romanis iustissimo bello eripuerunt, teste Floro: hinc gestatam ab Imperatoribus bicipitem aquilam.

^m libro 6.

ⁿ lib. 2.

^o lib. 4.

Respondeo 1. Nec bellum iustum sed rebellionem fuisse, qua improuisos Romanos adorti sunt Germani teste ^m Orosio, ⁿ Velleio, & ^o Floro: nec gestatam propterea bicipitem aquilam. Nam dux fuerunt tunc ablatæ: non autem duas, sed vnā in duo capita diuisam genuerunt Imperatores, ad significandam scilicet Im-

perij diuisionem. 2. si hoc aliquid concluderet, multo iustius Carthaginenses sub Hannibale, Parthi ^q sub Orodæ, ^r Persæ sub Sapore, Imperium vendicarent sibi, qui tantum Roman. stragem ediderunt amissis aquilis.

Tertio, non sacrificiorum cæremonijs, sed gladio ac iure belli Deus transfert imperia & regna. Daniel 2. & 4. *Ecce*: Ergo hæc etiam viâ comparauit Imperium Germanica natio.

Respondeo, vt aliquid concludat, debere poni in antecedente, tantum bello Deum transferre regna. Et tunc negatur. Nonne à Iudicum potestate, ad reges: à Roboam, ad Hieroboam: à domo Iudâ ad Leui, post Babylonicam captiuitatem translatio fuit Iudaici Principatus sine bello?

Quarto, sicut Theodoricus 1. Gothicus Rex adoptatus à Zenone Imperatore accepit dono Romam & Italiam, vnâ cum suis successoribus, ac insuper eâ dignitate Odoacrem exiit. Ita Longobardi, comprobante, & iuuante Constantinopolit. Imperatore, eâdem possessione exuerunt Gothos, Franci verò sub Carolo Magno Longobardos. quare statim victis Longobardis Romani Carolo iuramentum præstârunt.

Respond. 1. non Longobardos, sed ^s Belisarium & Narsen Græci Imperatoris Duces Gothos possessione Italix exuisse. imò Longobardi cum ipso ^r Imperatore eiusque Exarchis diu pugnauerunt de Italix possessione: tantum abest Longobardos fuisse ab Imperatore Græco adiutos. 2. Longobardi nusquam Romam, Campaniam, Apuliam, Calabriam, Imperatoribus adimere voluerunt. Ciues autem Romani si aliquod iuramentum Carolo fecerunt (nam de illo non constat apud idoneos aucthores) non vt principi ac Domino, sed vt ^u patricio, ac defensori dederunt.

Quinto, Hermannus ^x Comes Nouæ aui-

^p Florus lib. 2.

^q cum interfectus est Crassus vide *Florum. 3. cap. 11.*

^r cum captus est Valerianus Imperator vide *Eutrop. lib. 6. Orosium. 7.*

^s teste Procopio, Agathio, Iornande & alij qui de bellis Gothorum, & Longobard. scripserunt.

^t vt ex Paulo Diacono cognosci potest.

^u vt cum appellauit Adrianus Papa apud Grat. d. 69.

can. Adrianus & can. in Synod.

^x Libello de Francorum origine, & sedibus ad Carol. V.

DE TRANSL. ROM. IMP.

læ testatur Francorum sanguine partum imperium. Alciatus *ut iustum aliquem* (inquit) *titulum adepto imperio prætere*re posset (Carolus Mag.) *Cæsarem se & Rom. Imperatorem à Pontifice. populoque Romano designari procurauit.* Gotfridus Viterbiensis. Carolus (inquit) *ut fungi statuit diademate mundi, Pontifici summi manibus decreuit inungi.* Blondus: Otho pater filium Othonem reuersum *consortem imperij adsciuit, voluitque Imperatorem à Romano populo ex prisca consuetudine acclamari, quem Pontifex inunctum Imperiali diademate insigniuit.*

Resp. Alciatum & Herman. nostro sæculo vixisse, quate non cogimur illos magnificare: quamuis prior nobiscum sentiat ut patet ex textu: nisi quod asserat contra pleròsque veteres à Carolo procuratum Imperium. Posterior verò, non tam de iure, ac Imperio, quam de Imperij possessione loquitur. Non enim Leo armis eripuit Imperium Græcis, & dedit Carolo: sed quod iam bello peperat Carolus, contulit illi Papa, iusto titulo possidere, atque ius habere ad recuperanda, quæ Romani Imperij antea fuerant. Gotfridus non vult Carolum arripuisse Imperium nullo sibi dante: hoc enim & auctoribus antiquis, & moribus Caroli repugnat. Sed cum recusasset illud initio, tandem assensum fuisse: & tunc demum statuisse diadema, &unctionem Imperij de manu Pontificis sumere. Blondus non negat consentiente Papa ascitum ad Imperium Othonem. asserit autem Viti-
chindus Othonij æqualis.

⁊ lib. 3. de rebus Saxonicis ad finem.

Neque immediatè à Deo, neque hæreditario iure Imperium Carolo contigisse.

CAP. VIII. & IX.

ROBATVR ^a prima pars ex ^a CAP. VIII.
authoribus sup. docentibus habuisse Carolum à Papa Imperium, neque hanc partem negaret Illyricus si sibi constaret, quòd velit bello, & hæreditate Carolum imperio potitum.

Obicit primò omnia regna esse à Deo, sed si intelligat immediatè, mentitur vt supra demonstratur, si mediatè fatemur etiam Carolum habuisse à Deo mediante Papa, Imperium.

Secundò, ^b Vincentium tradere in speculo, cum egeret auxilio aduersus barbaros Imper. Constantinus Copronimus, per quietem monitum fuisse à Deo, suscipere adiutorem belli Carolum Regem Francorum. Hinc concludit Illyricus diuino mandato Carolum Imperatorem constitutum. ^b 24. Specul. c. 4.

Resp. I. Vincentium non satis habere fidei historicae inter doctos, etsi enim pius fuerit, multa tamen fabulosa miscet. 2. Ipsa visio, nullam facit mentionem imperij. 3. quamuis faceret, quid inde, nisi Copronymo fuisse reuelatum, quod postea factum est in Carolo autoritate Pontif. Romani?

Secunda ^c pars, scilicet, neque hæreditario ^c CAP. IX.
iure, probatur. Primò ex Pipini patris successione nihil habere potuit Carolus, nisi quod Pipinus habuit. Sed Pipinus ex auct. Praefecto, Rex Francorum, Zachariz & Stephani R. Pontif. autoritate, dictus est. Imperatorem verò non fuisse constat. Ergo solus Francorum

Regnum, & non Imperium Carolus euenit, hæreditario iure.

Secundò, quis sibi persuadeat Carolum passurum se ex Imperatore Patricium fieri? At post obitum Patris ab Adriano factus est Patricius, ergo non erat Imperator ex patre.

Tertiò, omnium historicorum voce fuit Carolus Imperator primus ex gente Francorum. Ergo prædecessores sui Imperatores non fuerant.

Obiicit Illyricus Odoacrem Herulum, Theodericum Gothum, & Clodoveum Francum, fuisse Imperatores Romanos. Aut illi aut Germani aut ex Germaniâ oriundi erant. Ergo per eos ad Carolum [natione Germanum] Imperium deuolutum est hæreditaria successione.

Maiorem, quam negamus probat de Odoacre, Primò, quod à Leone Bessicano imperatore Græco tributum sit Odoacri Occidentis Imperium teste Alciato. Sed constat ex historicis Odoacrem factum regem Italiæ, ^a sub, & inuito ^c Zenone: qui propterea misit in Italiam Theodoricū Gothum ad expellendū Odoacrē.

Secundò, fuisse Odoacrem à militibus Romanis in Monarcham electum, cum esset ipse vnus ex primis ducibus, ac principibus Romanorum. Sed Odoacrē fuisse solū Orestis magistri militiæ Romanorum armigerum, testatur & Procopius: milites verò suos fuisse barbaros, reliquias scilicet Attiliæ, à quibus fuit appellatus Rex, cum capto Ticino Romanas legiones delessent ad internecionem, scribit ^h Sigonius.

Tertiò, quod à Blondus, dixerit turbinem illum irruptionis Odoacris in Italiam suscitatum à ciuilibus Romanis Augustuli æmulis, id est, Romanorū primarios Odoacrem euocasse ad Romanum Imperium, contra Augustulum. Sed hæc interpretatio Illyrici in ipsum militat

^a Cassiodor. in Chronico Bedæ de 6. sætibus in Zenone Marcell. Comes in Chronico. Paulus Diac. 16.

rerum Rom. Ado in Chronico & Vrsperg. Otho Frising. 4. c. 30. & c. imò ^f Illyricus Cent. 5. cap. ult. col. ult.

^c Vrsperg. Procop. lib. 1. de bello Gothico Iornandes in cōm. de rebus Geticis Paulus Diac. sup.

^f c.

^g tertio à Bessicano. & sup.

^h lib. 14 de Imperio Occidentali.

ⁱ lib. 2. Decadus 1.

Blondum: narrat enim Blondus nullum post Augustulum fuisse creatum Imperatorem Romanum: Quare sensus verborum, quæ citat Illyricus, est, Odoacrem fama rerum, quæ seditione gerebantur in Italia percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarsisse, ut inquit Sigonius.

Quartò, ^k scripsisse Blondum, fuisse summis ^k *lib.3. Decad. 1.* honoribus affectum Odoacrem à populo Romano. At qui honores fuerint, nisi imperij? Respondeo cum Blondo salutatum fuisse Odoacrem Regem Italix, ab vniuerso populo Romano, & festiuis acclamationibus in Capitolium ductum, tanquam urbis dominum. Ac quidquid honoris habuerit tandem, nusquam tam Imperiales admisisset titulos, solo regio nomine contentum.

Quintò, ius belli postulare videtur ut victoris fiant, quæ fuerant victi. At Odoacer Imperatorem vicerat. Sed maior propositio aliquid veritatis haberet, si victor iusto superauerit bello, ac velit quæ fuerant victi in se transferre omnia: Odoacer verò ^l iniuste, id est, non prouocatus ^l *ut refert. Procop. lib.1. de bello Gothico.* & solâ regnandi libidine motus Italiam inuasit: nec vsquam sibi arrogauit Imperatoris dignitatem, aut nomen.

Sextò Augustulus Imperator sponte purpuram abiecit, & ab Odoacre vita donatus est. Ergo illi suum imperium Augustulus libenter contulit. Sed leuior hæc coniectura quam quæ valeat opponi tot historicis asserantibus in Augustulo defecisse Imperium: nec enim defecisset, si imperij successorem Odoacrem habuisset. Illyricus porro mentitur cum ait solos Italicos ^m *Iustiniani tempore ante 1000, annos li. de reb. Geticis. Tom.2. Chronico.* tunc temporis scripsisse, & ex inuidiâ à numero Imperatorum expunxisse Odoacrem. Nam ante omnes Italicos scripsit hac de re ⁿ *co.* Iordanes Gothus, sentitque nobiscum. Idem ⁿ *co.* Freculphius Lexouiensis, ^o Otho Frisingensis ^o *4. histor. 31.*

DE TRANSL. ROM. IMP.

^p in Chronico.

^q Generat. 16.

^r 1. Vandalie 35.

qui Imperium in Occidente ab Augustulo, usque ad Carolum Magnum annis plusquam 300. vacasse dicunt.

^s Cur non etiam ad Africanos, Syros, Traces, Arabes, Pannonios, Illyricos, Dalmatas Hispanos? Nam Senerius fuit Africanus, Helioab. Syrus, Maximus Thrax, Philippus Arabs, Decius Pannonius, Claudius Iunior Illyricus, Diocletianus Dalmata, Theodosius Hispanus.

^t in Chronico.

^u centur. 6. cap. 16. col. 840. Theodoricus, Romani Imperatoris nec insignia quidem nec nomen sibi vendicavit: sed Rex est appellatus, sicut barbari, Duces

vocare solent. ^x in Epistolis suis apud Cassiodorum.

^y apud Iornandem de rebus Gothic.

^p Abbas Vspergenſ. quibus ſuffragantur ^q Naucſer. & Albertus ^r Krantzius. Sed (inquit Illyric.) contrarium ſcribit Martinus Polonus. *Augustulus cum videret Odeneum, interfecto patre ſuo Oreſte, iam totam Italiam tenere, ſponte ei exuens purpuram ceſſit de imperio.* At non recte legit Illyricus. Polonus enim ſequutus, ut videtur, Conradum ſic ad verbum habet, *Augustulus ſponte purpuram abiiciens imperialem depoſuit maiestatem.* Num ideo ſtatim deducitur, eam tradiſſe Odoacri?

Sed ſaxit Odoacrem fuiſſe Imperatorē: quid hoc ad Carolum magnum. Odoacer Herulus fuit, Carolus Francus: Odoacer paulo poſt vitam, & dignitatē per Theodoricum amiſit, ab Odoacris tempore multas ſortita eſt Italia mutationes, & gubernationes à diuerſis gentibus: quis ergo hæreditatem, in Odoacre amiſſam, repræſentavit integram Carolo, poſt trecentos & tringenta circiter annos? Num quia Herulus Odoacer, & proinde Germanus, ideo ad Germanos imperiū? Cur ergo ^s potius ad Francos, quam ad Herulos imperium tranſiit primo? de Theodorico, probat primò, quod à Zenone ex totius Senatus imperialis conſenſu fuerit adoptatus.

Reſp. 1. Theodoricum fuiſſe quidē adoptatum in filium, ac Conſulem ordinariū & regem Italix dictum: non tamen appellatum Augustum. Nam nec ipſe ^t Caſſiodorus Theodoric. 1. Cancellarius cum inter Imperatores numerat neque ^u Illyricus, nec uſquam ſe Augustum, aut Imperatorem ^x Theodoricus vocavit. quare fuit rātum Rex imperio ſubiectus, ſi quidem ^y ſe filium, & ſervum Imperatoris cuius munere regnum Italix poſſideret, dice-

bat: quod

bat: quod idem ^z professi sunt Athalaricus, & Theodahatus Theodorici in Italiâ successores. 2. Successores Theodorici ab Italia pulsos fuisse à Iustiniano Imperatore.

^z in Epist. ad Iustinianum Imperatorem. apud Cassiodor. lib. 8. cap. 1. & lib. 10. cap. 25.

Secundò probat ex Sigiberto in chronico anni 487. Sed hoc in loco, nec Imperij meminit quidem, Zeno (inquit) Imperator, Theodorico Ostrogothorum regi regnum Italia donat.

Tertiò, Abbatem Vrsper. producit, At loco ab Illyrico citato contra Illyric. loquitur. Eo tempore (inquit) regnum Orientale Zeno Imperator habebat, qui audiens Theodoricum gentis sue regem esse, gratè suscepit, eumque ad se Constantinopolim venire precepit, digneque susceptum inter proceres Palatii collocavit, & post aliquot tempus in filium sibi adoptans consularibus fascibus, quæ dignitas post imperiale fastigium prima est collocavit. At (inquit Illyric.) idem Abbas alio in loco Theodoricum Romano Imperio præsedisse scribit. Verum quidem est, sed ut Imperatorem præsedisse non scribit.

Quartò, cum scribit Nauclerus Theodoricum à Zenone insignitum sacro velamine, nihil aliud significare videtur, quàm purpurâ circumdatum, & verè Imperatorem creatum. Fallitur Illyricus, nam huiusmodi velamen non erat Imperatoria purpura, sed publicum concessæ prouinciæ stabilimentum ut Paulus ^a Diaco. & ^b Blondus restantur.

^a lib. 16.

^b lib. 3.

Quintò, Olaus magnum affert, sed nihil profectus. Imò Olaus ^c docet Italiam à Theodorico, non tam sibi, quam Imperatori recuperatam.

^c lib. 9. histor. Gothor. 17.

Sextò, Platinam dicentem, Nemine aduersante, Theodoricus totius Italie Imperio potitus est. Sed aliud est potiri Imperio Italiæ, & Romanum Imperatorem esse. Nisi velis ius Imperij, finibus Italiæ concludi. Quod si ita est, iam nullum erit Imperium, & Imperator apud Germanos.

Septimò, Theodoricum summo Pontifici Symmacho imperasse. quidni & adiunxit Illy-
Tom. I. O o

ricus Ioannem à Theodorico carceri mancipatum? Sed illud de Symmacho falsum est, vt patet ex 4. Synod. sub Symmacho. hoc autem egit Theodoricus, vt Hæreticus, & Tyrannus de Clodoueo probat, quòd illi fuerit largitum ab Anastasio Imperat. Constantinopol. Augustale nomen, atque dignitatem teste Yuone Sabbellico, Bergomenfi, Gregorio Turonico, Adone, Hannone, Sigiberto.

^d lib. 3. Decad. 1. &
Krantz. 3. Suetia
17.

^e an. Dom. 510.
quo iuxta Chroni-
cum Ioannis Tiliij,
Clodoueus Consul
nomine, & insi-
gnibus donatus est.
^f iuxta Haloandriū.
^g iuxta Onuphr.

Resp. 1. solùm posteriores quatuor dixisse Clodoueam fuisse appellatum Augustum: at teste ^d Blondo non à Romanis, sed à Francis tantum. historici cæteri, nullam Imperij mentionem faciunt, sed solùm Consulatus, & patriciatus Clodouæo donati. 2. quidquid sit, Anastasius nihil nisi titulos & insignia Clodouæo contulit. Nam neque consulatum gessit, Clodouæus cùm tunc ^e consules essent ^f Anastasius, & Venantius, vel ^g Eutharicus, atque Boëtius. Neque inter Imperatores à quoquam ponitur.

*Non accepisse Carolum Magnum Imperij
dignitatem authore S. P. Q. R.*

C A P. X.

AMETSI Illyricus aliquoties in suo libro significauerit nihil à Senatu populòque Rom. accepisse Carolum: nihilominus obijcit aliquot authores qui populo, ac Senatui Rom. potius quam Pontifici Imperium à Germanis acceptum referre debere scripserint, scilicet Sigibertum, Vincentium Beluacensem, Leopaldum, Æneam Syluium, Blondum, Onuphrium.

Sed duo primi nihil tribuunt Romano populo præter acclamationem. Verum est Sigibertū

dicere, à populo Carolum per manum Leonis coronatum, quasi (vt interpretatur Illyricus) Leo fuerit tantum populi minister. Nihilominus hæc verba solum significant placuisse populo id quod eorum Princeps & Pastor fecerat, ac si ipsemet populus propriis manibus coronasset Carolum. Nam similiter cum idem Sigibertus, Pipini filij, Caroli describit coronationem ibidem, tribuit ordinationem Regis Pontifici: laudationem, quæ subsequuta est populo Romano.

Lupoldus solum repetit extrema Vincentij verba similia verbis Sigiberti. At cum ex propria sententia loquitur ^a Leo (inquit) Papa consideratis omnibus quæ dignè, ac benè sufficiebant pro translatione imperij de Imperatoribus Constantinopolitanis ad Reges Francorum faciendâ, ipsum Carolum, Romæ in Ecclesia sancti Petri in die Natalis Dom. sub anno eiusd. Dom. 801. acclamante, ac petente populo Romano unxit & coronauit Imperatorem, Et Augustum, per quas unctionem, & coronationem dicta translatio peracta fuit. Quomodo Blondus sit intelligendus de huiusmodi populi scito sup. ^b dictum est. Æneas in verbis ab Illyrico productis non excludit, Romæ Pontificis consensum ^c in abbreviatione verò Blondi scribit precibus Romanorum à Leone coronatum Carolum. testimonium Onuphrij infirmatur faciliè. Tùm quia constat aliquos fuisse veros Imperatores creatos inuito populo Romano, vt ^d Fridericū primum. tum quod vetustissimi authores nullam faciant, in translatione Imperij, mentionem populi, aut Senatus. Vnde ergo Onuph. suam sententiam didicit, post 800. ferme annos? Tū denique quod non fuerit mos (etiam cum flo-
reret populus & Senatus Rom.) creati Imperatores à S. P. Q. R. (qui ^e enim ab iis inueniuntur electi rari sunt) sed nominabantur ab alio principe, vel eligebantur à militibus. quis ergo

^a cap. 4. de Iuribus Imperij.

^b cap. 4. in citatione Blondi.

^c lib. 1. Decad. 2.

^d apud Orthon. Frider. sing. 2. de gestis. Frider. 22.

^e tres tantum à senatu electos scilicet Nerva, Maximus cum Balbi-

DE TRANSL. ROM. IMP.

no, & Tacitum
numerat Onuph.
libro de Comitibus
Imperat. sed Dion
Cassius quem solum
citat Onuph. Ner-
uam non dicit à Sen.
creatum Aurelius
Victor, verò dicit
arbitrio legionum.
In quibusdam codi-
cibus habet Eutro-
pius lib. 8. favore
Præfetti electum.
Nervam Maximus,
& Balbinus primâ
datâ occasione à mi-
litibus necati sunt
teste Herodiano lib.
8. Tacitus à Senatu
quidem dictus est:
sed inuentibus mili-
tibus ut Flavius
Vopiscus scribit in
Tacito.
^a sup.
^b in Chro. an. 805.
^c in Chronico.
^d 2. Saxon. 8.
^e lib. 4. c. 90. & 91.
^f sup. lib. 23.
^g in Chro. etat. 6.
^h 2. Chron.
ⁱ 5. cap. 31. & seqq.
^k in Compendio hi-
storiar.
^l in Annal.
^m Cent. 9. c. 16. col.
611.

credat post 800. annos, cum nullius fermè esset
authoritatis S. P. Q. R. ausurum fuisse eligere
Imperatorem?

*Non devenisse ad Germanos Imperium
donatione Gracorum.*

CAP. XI.

PRIMO, quia Græci Impera-
tores, cum primùm ad eos fama
perlata est coronationis Caroli
vehementer fuere còmoti, atque
indignati: teste ^a Eginartha, ^b
Sigiber. ^c Abb. V. ^d sper. ^d Krätzio.

Secundò, Græci quidem Imperatores agno-
vere tandem vel inuiti Imperium Caroli, sed
non antequam à Pontifice fuisset Imperator
creatus. Annales enim Francor. vetustissimi po-
nunt an. Domini 798. primam legationem Ire-
nes Imperatricis ad Carolum nondum Impera-
torem, pro restitutione captiuorum. Descri-
bunt an. 801. coronationem Caroli in Impera-
torem. An. 802. qui fuit ultimus Irenes narratur
alia legatio eiusdem Imperatricis ad Carolum
pro pace inter Græcos & Francos. An. 803.
legatio Nicephori Irenes successoris ad eun-
dem Carolum, iterum pro pace. In quibus
omnibus legationibus, nulla fit mentio de
communicatione Imperij. Ann. 812. com-
memoratur legatio Michaëlis ad Carolum, sa-
lutatum à legatis Augustum, & Imperatorem.
Denique an. 814. scribit author obitum Caroli
quem annis 14. Imperium habuisse dicit: ac
proinde non numerat Imperij annos à consen-
su Græcorum, sed à coronatione Caroli per
Leonem. His annal. consentiunt ^e Aimoinus
^f Paulus Diaconus, ^g Ado, ^h Rhegino ⁱ
Otho Frisingensis ^k Cedrenus, ^l Zonaras,
Imò ^m & Illyricus.

Obijcit tamen, primo legationem Irenes ad Carolum pro pace, fuisse ante Caroli coronationem, quia teste Palmerio, & Martino Polono, ante spoliata est regno per Nicephorum Irene, quam Leo coronaret Carolum. Annales verò Caroli ac Ado hanc legationem ponunt an. 798. & Paulus Æmilius affirmat illam præcessisse longè hanc coronationem.

Resp. quamvis Palmerius erret quòd Irene post filij exæcationem solùm quatuor tribuat annos, cum ⁿ Cedr. ° Paulus Diac. & Annales Francorum quinque cum aliquot mensibus tribuant: tamen coronationem Caroli ponit an. 801. initium verò Nicephori 802. Constat autem eadem die Nicephorum imperare cœpisse, quâ Irene coacta est se imperio abdicare. Martinus Polonus negligentissimè, & mendosè numeravit annos Irene, Nicephori, & Michaëlis. Nam contra omnes veteres, & recentiores tribuit tantùm tres annos Irene. Nicephoro 9. menses; cum alij octo annos, & amplius. Michaëlis imperium constituit an. 800. initium Caroli 802. contra omnes historicos. Annales verò, Ado & Æmil. loquuntur de illâ primâ legatione Irenes de quâ sup.

Secundò Niceph. legatio ad Carolum fuit an. 799. teste Martino Polono, Sebast. Franco, & Iacobo Philippo Bergomenfi. Imò Polonus præponit legationem Michaëlis coronationi Caroli. Sed de Martino Polono iam dictum est. Sebastianus Francus author recens, isque à fide deuius contemnitur. Bergomensis etsi 11. lib. supplementi commemoret diuisionem Imperij inter Carolum, & Irenem, antequam narret coronationem, tamen id per anticipationem facit, vt expediret, quæ ad Græcorum pertinebant imperium. Nam postea loco suo ad ordinem temporum rediens, docet Imperium à Græcis ad Francos translatum, autoritate Leo-

DE TRANSL. ROM. IMP.

P veteres enim in-
choabant annum à
Natali Domini pro-
pterea annum 801.
posuerunt. Bergo-
niensis verò à Ka-
lendis Ianuarij
more nostro.

nis, anno Domini 800. P exeunte.

Tertiò, ante coronationem ambijsse Irenem
nuptias filiz Caroli, cum filio suo Constantino,
quod fieri non potuit sine pace inter eos : nec
pax, non concessio Carolo Occidentali Imperio.
Egregiè sanè, quasi nequeat Imperator cum re-
ge potentissimo contrahere pacem, & affinita-
tem, nisi Imperialem dignitatem cum eo com-
municare voluerit.

*Romanum Pontificem iure suo transtulisse
à Græcis ad Germanos Imperium.*

CAP. XII.

OMANVM Pontificem vt sum-
mum Ecclesiæ pastorem (quem
talem etiam agnouerunt illi in-
fensissimi Imperatores Henricus
^a quartus, ^b & quintus. ^c Fri-
dericus primus, ^d & secundus,
^e ac Ludouicus 4.) Reges & Imperatores de-
ponere : ac in temporalibus intra Ecclesiam dis-
ponere, si id Ecclesiæ exigat causa supra ^f pro-
batum est. At maximè exigebat Ecclesia, vt à
Græcis ad Occidentales Imperiũ transiret, quod
Imperatores Græci, siue ob ignauiam, siue ob
aliud aliquid, non defenderent sedem Apo-
stolicam contra frequentes inimicorum incur-
siones. Igitur Papa hanc translationem facere
potuit.

Obiicit Illyricus 1. iure diuino & canonico
politicam potestatem omnino pontificibus in-
terdicti. Sed neque etiam politica potestate sed
Ecclesiastica Papa transtulit Imperium 2. Chri-
stum non fuisse regem de hoc mundo. Sed num
propterea minimè potuit, si id vidisset expedi-

^a Epist. ad Principes Imperij apud
Vrsperg. in Chron.
an. 1106.

^b apud Vrsperg. an.
1110. 1117. 1122.

^c Krants. 6. Saxon.
16.

^d Vrsperg. in extre-
mo Chron.

^e Vide litteras Ioan-
nis Papa 22. ad Ioã.
regem apud Rober-
tum Arboricensem,
to. 2. de utroque gla-
dio, Theorem. 7.

^f lib. 5. de summo
Pontifice.

re regna transferre? 3. interdicti Apostolis Dominium: sed & alibi responsum est. 4. Petrum & 5. de summo Pontifice. presbyteris mandasse ut politicis gubernatoribus obtemperarent. Sed in neutra Petri Epist. hoc inuenitur.

*Soluntur quæ supersunt Illyrici
argumenta.*

C A P. XIII.

PRIMUM, Cusanus Cardinalis, & Henricus Kalthesem docent, hanc translationem non fuisse factam à Papa. Sed Cusanus errauit: adeò enim ^a 3. Concordia Cathol. 3. laborauit penuria veterum librorum ut aperte ^a dixerit in nullis historiis se reperiisse Carolum magnum fuisse verum Imperatorem, quare contendit Imperium German. in Othone primo cepisse. Nec vllum veterem, aut recentem expressè nominat excepto Luitprando Ticinensi, Ex Henr. Kalth. nullum producit Illyr. testimonium.

Secundum, incertas esse de hac translatione narrationes, non enim inter se constant dumtaxat Ioannes Andræas Vincentius Gallus Antonius Rosellus, & Glossa decretalium.

Respondeo hos authores posteriores & minus versatos in historia esse: omnes verò probati consentiunt inter se de hac translatione.

Tertium, nullam fecisse Gratianum mentionem huius translationis.

Respondeo intentum huius fuisse non gesta Imperatorum, atque Pontificum, sed decreta canonica colligere.

Quartum, cum vellet Leo octauus renouare maiorum suorum decretum de electione Pon-

DE TRANSL. ROM. IMP.

tificum, atque id Othoni 1. concedere, ac quaereret in veteribus actis fundamentum huius concessionis, nullam fecit memoriam Leonis 3. sed tantum Adriani 2. qui se cum populo Rom. subiecerat Carolo.

Respondeo Adriani, non quidem 2. ut citat Illyricus, sed 1. meminisse Leonem octauum, quia concesserat ille Carolo magno ius electionis Pontificis, simul & Patriciatum, non autem Leo 3. & proinde nihil ad rem fuisset Leonem producere. Porro Adrianum se subiecisse Carolo nullibi constat.

Quintum, mox Leonem electum, ad Carolum misisse Legationem una cum Sancti Petri clauibus (insigni scilicet Papali) & vexillis urbis Romæ cum aquilis, ut omnes historici Papæ etiam addictissimi testantur.

Respondeo huiusmodi clauces nihil aliud fuisse quam pretiosas thecas quibus reliquiarum seruabantur fragmenta. Solebant enim summi Pontifices, cum aliquem maximo munere afficere vellent, catenarum Sancti Petri rasuram, aut aliquid simile mittere, clauicula aurea siue argentea inclusum, unde ^b Gregor. Epist. 23. li. 6. *Præterea (inquit) benedictionem Sancti Petri Apostoli, clauem à sacratissimo eius corpore transmissi.* Simile donum missum fuisse ad Carolum Mag. ab Episcopo Hierosoly. narrant ^c Regino, Ado. Vrsperg.

Sextum, si hæc translatio facta est. Ergo Græci carent Imperio.

Respondeo carere Imperio, translato ad Germanos nimirum Occidentali: non autem Orientali de iure carent.

Septimum, si Papa, & Romani potuissent transferre Imperium conuenissent cum Carolo, firmis pactionibus, de sua aliorumque regionum libertate seruanda.

Respondeo, interuenisse equidem pactum

^b Et lib. 7. epist.

126. Ado in Chro.

Et/ 6. Vrsperg. in

Chron. clauces ipsas

ad Carolum vocant

clauces confessionis

sancti Petri.

^c in Chron. an.

800.

inter Leonem, & Carolum de Ecclesia vniuersa, ac potissimum Apostolica sede defendenda. At de libertate populorum, [nimirum absoluta] quomodo id fieri potuisset, cum Carolus eis imperare deberet?

Vltimum, Carolus ante coronationem longo tempore, totum Occidentale Imperium occupauit, quo igitur iure, si non fuit legitimus Imperator.

Respondeo totum occupasse falsum est. Non enim Africam, Hispaniã, Illyriam, Britanniam, Apuliam, Calabriam, &c. habebat, quod autem obtinebat non iure Imperiali, sed regio tantum vel patricio tenebat.

LIBER SECVNDVS.

S V M M A.

IMPERIVM ROMANVM DE GENTE FRANCORUM ad gentem Saxonum summi Pontificis autoritate transiisse.

C A P. P R I M V M.

Exprimitur Successio Caroli Magni.

*Othonem I. non autem Henricum fuisse
primum Imperatorem ex
gente Saxonum.*

CAP. II.

PRIMÒ, Ludouicus Arnulphi filius non potest dici Imperator quamuis ex stirpe Caroli magni: quod non fuerit coronatus à Papa. Nam Ludouicus Bauarus non quintus sed quartus appellatur ^a

^a in suis diplomati-
bus.

^b in ipso libro de
translatione Impe-
rij.

à se, ab Historicis omnibus, imò & ab ^b Illyrico. At Henricus Othonis pater neque ex stirpe Caroli fuit per lineam masculam, neque à Papa fuit coronatus Imperator. Ergo à simili neque Henricus fuit Imperator.

Secundò, S. Henricus, & tres alij qui post Othonem tertium imperarunt, se primum 2. 3. & 4. ^c dicunt. Ergo Henricus Othonis primus pater non fuit Imperator, huius nominis primus.

^c in suis diplomati-
bus, quibus etiam
notis distingui eorū
sepulchra Spira tes-
tis est Onuphr. libro
de comitiis Impera-
torum.

^d qui vixit tempore
huius Henrici I.
gestorum Saxonie.

^e in Chronic. an.
920. & Krants 3.
Saxon. 2.

Tertiò, ex historicis, ^d Vitichindo Cum ei (scilicet Henrico) offerretur unctio (inquit) cum diademate à summo Pontifice qui eo tempore Herigeruci erat, non spreuit, nec tamen suscepit, satis (inquiens) mihi est, ut præ meis maioribus Rex dicar, & designer, diuinâ annuente gratiâ, ac vestra pietate: penes meliores verò nobis, unctio, & diadema sit: tanto honore nos indignos arbitramur. ^e Vſperg. Henricus renuit diadema, & unctionem, solo nomine Regis contentus. Lamberto Schafnas in historiâ Germanicâ. Regino, & Sigibertus Ludouicum Arnulphi filium, Chuaradum, & Henricum istum perpetuo vocant Reges, nusquam Imperatores. ^f Otho Frising. lſte (inquit) de quo

^f 6. Hſtor. 17.

DE TRANSL. ROM. IMP.

[§] *His omnibus antiquior. 6. cap. 6.*

^h *11. supplementi.*

ⁱ *1. lib. de iuribus Imperij cap. 2. & 5.*

agimus Henricus, oblatam sibi à summo Pontifice dignitatem remuisse perhibetur. [§] Luithprandus Diaconus Othonem 1. ante Imperialem coronationem vocat tantum piissimum Regem, post eam verò, Imperialem Augustum. ^h Bergomensis aperte docet à Ludouico Arnulphi filio, usque ad Othonem 1. non fuisse in Germaniâ Imperatores, sed tantum Reges. ⁱ Lupoldus, Othonem Imperatorem primū ex gente Saxonum facit. Cuspianus: *Othonem* (inquit) *plerique scriptores primum Germanorum Imperatorem numerant.*

Othonem 1. à summo Pontifice Joanne 12. ad imperium prouectum fuisse probatur ex Historicis.

CAP. III.

^a *4. Saxonia 9.*

^b *Generat. 33.*

^c *quem 13. facit.*

^d *6. cap. 22.*

KANTZIVS: ^a Cū appropinquaret (inquit) urbi, insigni Pompâ à Romanis est introductus, & imperij coronam, cum consecratione & Imperatorio honore suscepit. ^b Nauclerus: Otho à Ioanne Papa Augustus vocatur, & ordinatur vñctione Imperiali, ac benedictione sublimatus. Blöndus lib 3. decad. 2. Platina ^c in Ioan. 12. Bergomensis supplementi, Iacobus Vvymphelinius Epitome rerum Germanicarum cap. 18. Sigibertus in Chronico. Schafnaburgēsis in historia Germanica. Otho ^d Frising. *Qtho* (inquit) *gloriosus Rex à Papiâ, usque ad urbem progrediens, honorifice à summo Pontifice Ioanne, ac toto populo susceptus, applaudentibus cunctis, Imperatoris, & Augusti nomen sortitur.* Quare cum sæpè repetit virtute Othonis 1. transisse Imperium ad Orientales Francos, vult tantum declarare causam

huius translationis à Pontifice factam, fuisse vir-
tutem Othonis. Abbas Vrspergen, & Marianus
Scotus in Chronico; Rhegino lib. 2. Chroni-
ci & Luithprand. Diaconus qui tempore Otho-
nis floruit: ¹ Roma (inquit) veniens (scilicet ² lib. 6. de rebus per
Otho) miro ornatu, miroque apparatu susceptus, ab ³ Europam gestis, 6.
eodem summo Pontifice, & vniuersali Papà Ioanne
unctionem suscepit Imperij. Denique Cuspianus:
& Imperium à iustâ sobole agnationeque Caroli Ma- & in Othone.
gni ablatum primus hic Otho iustus princeps, vir
belli, pacisque insignis recuperauit, Pontificis Maximi
authoritate.

Soluantur objectiones Illyrici.

CAP. IIII.

PRIMA, falsum est Cardinales scri-
psisse ad Othonem 1. eumque Im-
peratorem creasse vt asserimus. Sed
quis probatus author hoc dixit, nisi
quod Cardinales duo post ¹ Otho- ² vt ipsemet Illy-
nis coronationem Imperialem ad Imperato- ³ cus fusetur Centur.
rem scripserint contra Papam? sed hoc nihil ad 10. cap. 10. col. 555.

Secunda, Naucleum asserere Ludouicum,
Chunradum, Henricum veros fuisse Impera-
tores, idque probat per cap. *Venerabilem* de ele-
ctione, & Clemétinam, *Romani principes*, de iure-
iurando.

Respondeo non negasse Naucerum id fa-
ctum voluntate Romani Pontificis, de cætero
fallitur. Nam ex testibus allegatis nihil aliud
colligi potest quam in persona Caroli magni
designatos veluti Imperatores, Germaniz re-
ges: si quidem hi textus apertè docent Germa-
niz principes habere quidem ius eligendi re-
gem, verum postea promouendum à Pontifice

in Imperatorem, quare si non fuerit promotus, nec erit Imperator habendus.

Tertia, non Papam sed Cardinales scripsisse ad Othonem & quidem conuergentes de Papa. At si iuris Papæ fuisset creare Imperatorem, Pontifex ipse utique scripsisset.

Respondeo Pontificem quoque scripsisse ut patet ex Luithprando (quem malè pro se Illyricus citat) ^b Ioannes (inquit) Pontifex, & ^c universalis Papa legatos S. R. E. Ioannem videlicet Cardinalem Diaconum, & ^d Aronem scriniarium serenissimo atque piissimo tunc Regi, nunc Augusto Cesari Othoni destinavit, &c. ^e Vrsperg. Otho rogatus Ioannis Papæ, & ^f querimonia multorum de Berengario, & ^g filio proclamantium Romam tendit, ibique Imperator ab eodem Papa factus Berengarium capit. Imo ex ipsomet Illyrico ^h Centur. 10.

^b sup.

^c in Chronie. an. 692.

^d supr.

Quarta, Nauclerus docet Romanos Pontifices temporibus Chunradi, & Henrici admisisse ad Imperium Longobardos, siue Italicos principes aliquos.

Respondeo nolle significare Nauclerum invito Pontifice Chunradum, & Henricum Reges electos, & Cæsares designatos: sed tantum cum Reges Germaniæ ad coronam Imperij, & Italiæ possessionem capiendam venire aut non possent, aut nollent, sibi vindicasse duces Longobardorum regnum Italiæ, & coronam Imperij à summis Pontificibus extorsisse, paratis tamen eam Germanis regibus conferre, si ad urbem venire vellent.

Quinta, transiisse ad Germanos Imperium voluntaria electione & cessione Gallicorum regum. Sed hoc sine teste Illyricus dicit. Et constat de Imperio contendisse Rodolphum Burgodionem Galliæ regem, & Ludouicum regem Prouinciæ, ac Hugonem regem Arelatensem.

LIBER TERTIVS.

S V M M A.

SEPTEM ELECTORES IMPERII A ROMANO Pontifice constitutos.

*Electores ante Gregor. 10. & Fridericum
2. designatos.*

CAP. PRIMVM.

IOANNES^a Auentinus primus sensisse videtur Electores Imperij post Friderici 2. obitum institutos, & à Gregorio decimo confirmatos, Auentinum sequutus est Onuphrius^b Panuinus, arbitratus probabile sibi videri illam institutionem in Lugdunensi Concilio ab eodem Gregorio factam. Quod nullus author ante Friderici 2. mortem vel verbū quidem de huiusmodi electoribus fecerit. Verū erſi nihil noſtræ officiat cauſæ, à quonam Pontifice Romano inſtituti fuerint, dummodò conſtet ab aliquo. Tamen falſa demonſtratur Onuphrij opinio.

Nam Martinus Polonus fuit Innocentij 4.^c in additione ad pœnitentiarius teſte Onuphrio: ^e Innocen. 4. Platinam cum fabuobiit ante Friderici 2. mortem iuxta Polonum, lam de Ioanne Papa vel annis 4. poſt, iuxta Onuphrium. Igitur viſaminā reſellit.

^a 5. *Annal. Boierum* p. 510.

^b *libro de Comitibus imperialibus.*

^c *in additione ad Platinam cum fabu- lam de Ioanne Papa*

SVM. SEPT. ELECT. IMP.

^a in Othone 3.

xit Polonus iam maturæ ætatis, nimirum Pœnitentiarius Papæ, ante obitum Friderici. At meminit Polonus septem electorum ^d licet (inquit) isti tres Othones per successionem generis regnaverunt: tamen postea fuit institutum, ut per officiales imperij, Imperator eligeretur qui sunt septem, & c. unde Versus

Maguntinensis, Treuirensis, Colonenfis

Quilibet Imperij fit Cancellarius horum:

Et Palatinus Dapifer: Dux portitor ensis.

Marchio prapositus Camera, pincerna Bohemus

Histatuunt Dominū cunctis per sæcula summū.

^e ut constat ex eius Epitaph. Neapoli in Ecclesia Eremitarum Augustinianorum.

^f in summâ de potestate Eccles. q. 35. ar. 2.

^g teste Trithemio lib. de scriptoribus.

^h sup. cap. 3.

ⁱ de planctu Ecclesie art. 41.

^k 4. hist. Florent. 2.

^l tempore Iouan. 12.

^m infra cap. 3.

Eorumdem meminit B. Augustinus Triumphus, ^e qui cum vixisset annos 85. obiit an. 1328. quare anno mortis Friderici erat annorum 7. tempore verò celebrati Concil. Lugdunensis annorum 31. At non ad ^f Gregorium 10. sed ad 5. hanc Electorum institutionem refert. Hostiensis an. 8 1240. florebat, nimirū decimo ante obitum Friderici, & 34. ante Concilium Lugdunense. 1274. celebratum, & tamen in cap. *Venerabilem*, Septem electores numerat ^h Lupoldus Bambergensis Aluarius Pelagius, & Ioannes ^k Villanus, qui florebant anno ^l 42. post Lugdunense Concil. nec ignorare poterant quid in eo actum fuisse tamen, ad tempora Othonis aut circum, hanc constitutionem reuocant. Deinde ^m publicæ literæ electorum ipsorum scriptæ an. 1279. fatentur iam olim à sede Apostolica electores Imperij in Germania constitutos: Non est autem credibile per, *Olim*, intelligere voluisse Gregorij 10. tempora, aut Concil. Lugdunense. Cum scriptæ sint 4. annis post obitum Gregorij, quinque post Concilium Lugdunense.

Refelluntur

C A P. II.

R I M A , si verum esset quod defendimus incredibilis negligentia accusandi essent plurimi scriptores, qui rem tantam silentio inuoluerunt.

Secunda, ab Othone. 3. ad Fridericum 2. fuere Imperatores electi non à septem principibus, sed ab omnibus quotquot ex Germania, & Italia interesse voluissent. Imo in Electione Henrici 5. non adfuit dux Saxonie, vt testatur ^a Ursperg. neque in electione Chunradi ^a in Chron. 3. vt scribit ^b Frisingensis, & tamen dux Saxonie an. 1106. dicitur vnus ex electoribus. ^b 7. cap. 22.

Ad 1. resp. primò, adfuisse quidem plurimos in electione, sed non ad omnes ius electionis spectasse, sed tantum ad 7. Causa autem quare non adfuerit dux Saxonie in electione Henrici V. non est quia de numero 7. eligentium non fuerit, sed quia præpeditus senectute, vt ait Ursperg. Ex quo intelligimus eum adesse debuisse: & vel per legatos adfuisse, vel suo iuri cessisse. In electione verò Chunradi quia expectatus non fuerat, ^c eam pro ^c teste Othone irrita habuit, quamuis postea pro bono pacis ratificauerit. 2. sanctionem quidem de Electoribus à Gregorio V. latam fuisse, sed non ilico receptam, secundum suas omnes partes. Quarum prima est, vt non hereditate sed electione ad imperium veniatur, quæ post Ludouicum Arnuphi filium habuit quidem locum: sed nondum hac de re decretum erat statutum.

Secunda, vt soli principes non etiam populus eligat. quæ continuò à morte Othonis 3. vsu recepta est, cum antea populus ad electionem conueniret.

Tertia, vt electores principes solum Germani sint, quæ

Tom. I.

P p

diu postea vim obtinuit.

Quarta verò, ut hi principes Germani, sint sex, siue 7. (quia Bohemus non est necessarius nisi quando partes æqualiter discordant, tunc enim habet ius ex duobus electis vnum nominandi) cæpit vsum habere post electionem Friderici 2. Quæ causa fuit vt huius constitutionis multi antiquorum historiographorum non meminerint, vnde patet solutio ad primum.

^a epist. ad du-
^cem Thurin-
^{ie.}
^b p. 120.
^c lib. 3. decad.

Electores imperij non ab Imperatore, scilicet Othone 3. sed à Papa, id est Gregorio V. electos quamuis non negemus consensum imperatoris.

²
^d in Gregor.

CAP. III.

¹
^c lib. 22. An-
^hthropologie.
² 4. de Inuent.
^ferum.
³ in cap. Ad
Apostolica, de
Sententia, &
re Iudicata lib.
6. & in cap.
Venerab.
^h in idem ca-
put §. 1. col. 3.
in 6. q. Numer.
7.
ⁱ in l. Bene à
Zenone num. 5.
de quadrien.
prescript.
^m in commentar. legu, Bona Ciuitatis ff. de Verborum signifi. & libro
de singulari certamine 32. ⁿ in Epito. ca. 20.

INNOCENTIVS ^a 3. testis omni exceptione maior iuxta ^b Illiricum, disertis verbis docet, à sede Apostolica ius eligendi Imperatorem peruenisse ad certos Germaniz principes. Innocentium sequuntur Henricus Hostiensis. Triumphus, Aluarus, Villanus sup. Bergoniensis 12. supplementi, ^c Blondus, ^d Platina, ^e Volaterranus, ^f Polydorus Virgilius, Ioannes & Andreas, Cardinal. ^h Florent. ⁱ Albericus, ^k Baldus, Antoninus, ^l Alciatus, ^m ex Italicis & Gallicis. Iacobus wymphelingius, Gregorius (inquit) cognita Imperij imbecillitate, varietateque fortuna, utque is qui ceteris virtute prestaret, præfesset etiam dignitate, sanctionem tulit haud abnuente Othone, de Imperatore eligendo anno Christi 1002. quam vsque ad nostra tempora seruata

videmus ° Krantzius, P Naclerus, ex Germanis: quibus adde q Cassionem ° Cuspinianum, & Illyricum cum suis ° Centuriastis. Denique Viennense Concil. ° generale: Ecclesia Romana (inquit) à Gracis Imperium transulit in Germanos, & ab eadem ad certos eorum principes ius, & potestas eligendi regem, in Imperatorem postmodum promouendum peruenit. Ac

INSTRUMENTVM IPSVM publicum Germanorum Principum.

NOS Principes Imperij, uniuersis presentem paginã inspecturus Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quãdam quasi germanã charitate Germaniam, illam eò terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum presidentium super terram, plantans in eã principes tanquam arbores præelectas, & rigans illas gratiã singulari, illud eis dedit incrementum mirande potentia, ut ipsius Ecclesie auctoritate suffulti, velut germen electum per ipsorum electionem, illum, qui fixa Romana teneret Imperij, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesie, per luminare maius Christi Vicarium illustratum. Hic est qui materialem gladium, ad ipsius nutum excutit, & conuertit, ut eius presidio Pastorum pastor adiutus, oues sibi creditas spiritali gladio protegendo communiat, temporali refrenet, & corrigit, ad vindictam malefactorum, laudem verò credentium, & bonorum. Vt igitur omnis materia dissensionis, & scandali, seu etiam rancoris occasio, inter ipsam Ecclesiam & imperium auferantur, & ij duo gladij in domo Domini constituti, debito fœdere copulati, seipfos exerceant in utilem reformationem regimini uniuerſi, & nos in actu voluntatis, & operis, inueniamur filij deuotionis, & pacis, qui tam Ecclesiam, quam Imperium conseruare teneamur: quidquid per Dominum nostrum R. Dei gratia Romanorum regem semper Augustum sanctissimo Patri & Domino nostro D. Nicolao Papæ tertio, eiusque successoribus, & ipsi Romana Ecclesie recognitum, confirmatum, ratificatum, innouatum, de nouo

P p ij

o 4. Saxonia
25.
p Generat. 34.
q 3. Chronici.
r in Othone.
s Centur. 10.
cap. 10. col. 546.
t in Clement,
Romani Prin-
cipes. de Iure-
iurando.

SVM. SEPT. ELECT. IMP.

donatum, declaratum, siue concessum, iuratum & actum, seu factum est per Privilegia, vel quaecumque alia scripta quorumcumque tenorū super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, inuolutionibus, cōfirmationibus, donationibus, concessionibus, & factis, seu gestis tam aliorum Imperatorum, & Regum Romanorū predecessorum regis eiusdem, quam ipsius regis, & specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia, & reuerentia per Romanos Imperatores, & Reges Romanis Pontificibus, & ipsi Ecclesia impendendis, ac possessionibus, honoribus, & iuribus eiusdem Ecclesie, & nominatim super totā terrā que est à Radicofano vsque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, terra Comitissæ Matildis, Ciuitate Rauenne, & Emiliā, Bobio, Cesenā, Foropopuli, Forlino, Fauentiā, Imolā, Bononiā, Ferrariā, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetri, Territorio Balnen. Comitatu Brettenorij, Exarchatu Rauenne, Pentapoli, Massa trabaria cum adiacentibus terris, & omnibus alijs ad prædictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, Territorijs, atque insulis in terrā, marique ad prouincias, Ciuitates, Territoria, & loca prædicta quoquomodo spectantibus: necnon super ciuitate Romanā & regno Sicilia, cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra farum, quam ultra, Corsica quoque, atque Sardinia, & ceteris terris, ac iuribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus. Nos nostri nomine principatus in omnibus, & per omnia approbamus, & ratificamus. Ac iisdem omnibus, & singulis, & quibuscumque alijs, super eisdem per eundem regem quoquo modo factis, & in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque consensum, unanimiter, & concorditer exhibemus. Et promittimus quòd contra præmissa, vel aliquod præmissorum, nullo unquam tempore veniemus: sed ea omnia, & singula pro posse nostro procurabimus inuiolabiliter obseruari. Et ut hæc nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus, atque promissio à nobis eisdem Roman. Pontificibus, & Ecclesie in perpetuum obseruentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque sigillorum munimine roboratum. Actum & datum anno

Domini 1179. Indictione 7. regnante Domino nostro
predicto D. R. Romanorum rege glorioso regni eius anno 6.

Soluntur Illyrici obiectiones.

CAP. IIII.

PRIMA, Iordanus scribit libro de
translat. Imperij, à Carolo magno in-
stitutos electores.

R. addere Iordanum id actum de
consensu, & mandato Pontificis Ro.
Non quòd tempore Caroli electio restricta sit ad
7. principes: sed quia tunc institutum fuit vt electio
penes principes esset, deficiente legitima successio-
ne filiorum.

Secunda, ^a Naclerum referre hanc institutio-
nem ad Othonem 3. solum. Sed debebat subiun-
gere Illyricus quæ sequuntur in Naclero. Itaque ^b 3. Metropol.
aiunt Gregorium V. (inquit) *cognita Imperij imbecillita-* 40. Ita perii
te varietateque fortuna, utque n. qui ceteris virtute presta- sine prole
ret presset etiam dignitate, sanctionem tulisse de Impera- (Otho. 3.)
tore deligendo, &c preualuitque

Tertia, idem docere, additionem quandam su-
per cap. *Venerabilem*. Sed cum sit Caroli Molinzi
hominis hæretici, & glossa destruens textum, illam
contemnimus. *electio, quam*
idem Impera-

Quarta, in eandem vt putat Illyricus citat sen-
tentiam Theodoricum à Niem in suo nemore. *tor cum Gre-*
^b Krantzium, ^c & Cusanum, sed duo priores ni- *pinquo suo fe-*
hil tale habent. Cusanus etsi doceat à Romano *cisset. Niem*
Pontifice institutos Electores, quia tamen consen- *verà vult Ele-*
sum Imperij vniuersi simul requisitum introducit, *ctores primum*
propterea errat: aduersatur enim historicis omni- *institutos post*
bus aliis. Adde libros de Concordia Catholica *obitum S. Hen-*
scriptos à Cusano adhuc iuvene in fauorem Basi- *rici qui Othoni*
leensis Concilij, quòd maturior, postea damnavit. *3. successit.*
^c cap. 4. lib. 3. *de Concord.*

Quarta, Polonus, Antoninus, Leopoldus de *Cathol.*

Pp iij

Bamburga non eam tribuant Papæ. Sed nec dicunt Papæ non fuisse.

Quinta, Benedictum antecessorem Gregorij V. rogasse Germanos, Othone 2. defuncto, ut bonum principem eligerent. At si habebat ius constituenti electores, quare rogabat?

Sed non negamus Papam dedisse Germanis ius eligendi quod servare volebat: & propterea rogabat illos.

Sexta, flagitat à nobis Illyricus huiusmodi decretum Gregor. V. Respondeo 1. ille ostendat hac de re decretum Othonis 3. 2. sufficere nobis auctoritatem tot grauissimorum historicorum.

Septima, sicut potuit Carolus magnus Imperium ad filios transmittere: sic ad Electores potuisse ius eligendi. Respondeo non transfuisse Imperium ad filios nisi auctoritate Papæ, & proinde non mirum, si non nisi eiusdem auctoritate translatum fuerit ius eligendi ad Electores.

Ad finem libri inter ^a cætera, historiam quandam Paschalis Papæ, & Henrici Imperatoris, ac Apologiam Ludouici 4. subacitit. Sed hæc historia nihil ad rem spectat: siquidem tota quaestio erat de investituris Episcoporum. Et tandem ^c coactus fuit Imperator, collum subijcere Ecclesiæ. Apologia Ludouici à Pighio egregie refutata est.

FINIS CONTROVERSIAR.

PRIMI TOMI.

Laus Deo & B. Virginæ.

^a de quibus
egimus cap. 3.
lib. 3. scilicet de
Concord. Cusa-
ni. epist. Inno-
centij 3. qua in-
cipit Venerabi-
lem epist. Fri-
derici 1. ex Ra-
denico 3. cap.
10.
^c vide *Vesper-*
gens.

INDEX.

A.

Additio ad scripturam sacrā quomodo prohibetur. fol. 67. ad præceptum. Item. fol. 229.

Additio particula, Filioque, in Symbolo, quando facta. fol. 129. rectè factam fuisse probatur. fol. 139. & 140.

Adultera historia Ioannis 8. canonica probatur fol. 14.

Aliquid, quanto magis ens, eo magis unum. fol. 79.

Alogiani Euangelium Ioannis reiciebant. fol. 5.

Anabaptiste asserunt Christum non habuisse verā carnem, ex Virgine Assumptam. fol. 141.

Anastasius 2. Papa neque hæreticus, fuit, neque communicavit cum Acacio hæretico.

fol. 210.

Animæ piorum non erant in celo, ante Ascensionem Christi. fol. 164.

Anno 767. in Gentiliaco Concilio fuit disputatū de processione Spiritus sancti à filio, inter Græcos, & Latinos. fol. 128.

Antiochus unus & idem est lib. 1. Machabeor. 6. & lib. 2. cap. 1. fol. 14.

Antichristus quid propriè significet fol. 196. est unus quidam singularis homo, ibid. & 197. nondum venit. signa eius aduen-

tus fol. 198. & seqq. de proprio eius nomine, & caractere. fol. 202. generatione, Iudæus erit, & propter Iudæos veniet. 203. sedem in Hierusalem ponet. f. 204. oppugnabit Christum, & se solum esse Deum dicet. fol. 205. miracula fictitia faciet, contra quosnam pugnabit. fol. 206.

Apocalyps. reiciebant Marcionista, Alogiani, & Theodotiani. canonica probatur. fol. 19. Apocryphus liber quis sit. fol. 20.

Apostoli non satis intellexerunt Petrum maiorem esse, nisi post Resurrectionem. fol. 161.

Apostoli solum lingua vel Hebræa, aut Græca vel Latina scripserunt. fol. 39.

A solo Christo iurisdictionem acceperunt. fol. 231.

Arca tempore Salomonis non nisi tabulas legis continebat, postea verò habuit manna, & virgam Aaron. fol. 17.

Aristocratia perniciosior Ecclesie Democratia. fol. 152.

Arianus Episcopus in urbe Spoleta cum vellet impetum in Ecclesiam Christianorum facere, miraculo patefacti ianuis, repentè cæcus factus. fol. 102.

Arius profudit viscera sua in publici latrini. fol. 102.

Pp iiij

INDEX.

B.

Baptismum asserere ratū in nomine solius Christi datum, falsa opinio, non tamen hæretica est. fol. 223.

Basilius magnus, miraculo fores Ecclesie oclusas aperit, sola oratione ad Arianorum confusionem. fol. 102.

Bellum Goth, & Magoth, quid sit. fol. 206. 207. 208.

Belus introduxit primus idololatriam publicam, non tamen priuatam. fol. 12.

C.

Cantica canticorum nonnulli heretici respuunt. fol. 4.

Caput ultimum Marci non fuit olim ab omnibus receptum, canonicum probatur. fol. 14.

Carolus Magnus quando, & quare creatus Imperator. fo. 250. 251. non immediate à Deo aut hereditario iure. fol. 255. neque à populo Romano. fol. 258. neque donatione Græcorum. fol. ib. & 259 sed à Papa fol. 259 260.

Catholici elingues ab Arianis facti nihilominus vsu loquela retinuerunt. fol. 102.

Caroli magni modestia. fo. 250.

Cerdon recebat Apostolorum Acta. fol. 5.

Cherintus solum recipiebat Marcum Euangelistam. fol. 5.

Chaldei non apportarunt arcam & tabernaculum in spoliatione templi sub Sedechia fol. 13.

Christum sudasse sanguinem nonnulli aliquando dubitarunt,

sed immeritò. fol. 14. diuinitas eius probatur. fol. 80. & seqq. ut dicatur filius Dei, non sufficit conceptum fuisse de Spiritu sancto. fol. 85. vnum se in essentia cum patre assernit, cum dixit: Ego & pater vnum sumus. fol. 86. rectè dicitur seruus ratione humana nature. fol. 88. quomodo dicatur Deus idem cum patre, & tamè fuisse apud Deum Ioan 1. fol. 90. vocatur יהוה fol. 84. 92. vere Creatorem esse fol. 95 Apparuit S. Petro martyri Episcopo Alexandr. conquerès de Ario. fol. 102. quomodo descendit de cælo, & qua ratione subiectus Patri. fol. 106. Mediator totius Trinitatis. quomodo dicatur creatus in initio viarum Domini primogenitus omnis creatura, excellentior Angelis factus. fol. 108. quomodo non minor pater, cum acceperit ab eo naturam. fol. 109. rectè dicitur alius à parte, non tamen aliud. f. 115. quomodo equalis perfectionis cū patre & tamè generat, generatio autè est perfectio. f. 118. & 119. sèper fuit, & generatur à patre, ac genitus est. f. 119. & 120. quid sit generari ex substantia patris. ib. quomodo nō generat cum tamen intelligat, & intellectione generetur. f. 122. quomodo generatur, cum neque relatio, neque essentia in Deo generet. fol. 123. an sit auctor deus. f. 127. Quare sit necessario principiu Spiritus sancti. fol. 139. eius cara non est ubi-

que fol. 151. *Et* seqq. ascendit
verè in cælum corporale. fol. 152.
quid sit eum sedere ad dexteram
Patris fol. 153. *Et* 154. quomodo
ascendit ut adimpleret omnia.
fol. 155. animam eius aliquid
ignorasse hæretici Neotitici vo-
lunt. fol. 158. refelluntur. *ibid.* *Et*
seqq. quomodo dicatur creuisse
sapientia, ignorasse *Et* diè iudicij.
non correxit orationem suam in
horto, quando dixit: Nō quod
ego volo, *Et* c. fol. 160. Non
pertulit pœnas damnatorum, ut
vult Calvinus fol. 161. 162. 163.
eius anima descendit verè ad in-
feros, id est, subterranea loca. fol.
165. *Et* seqq. quid sit predicasse
in inferno incredulis temporibus
Noë. fol. 166. 167. in limbo fuit
presentialiter; in inferno damna-
torum, efficienter, siue per effe-
ctus: ei nulla fuit pœna in infer-
no esse, nullas liberauit damna-
torum animas: quas ex purgatorio
liberauerit. fol. 169. Christi hu-
mana natura, non est mediatrix
contra Franciscum Staucarum,
sed suppositum fol. 171. Non est
mediator Christus ratione utri-
usque nature, ut volunt Luthe-
rani, *Et* Calvinista, sed ratione
humanitatis tantum fol. 171. *Et*
seqq. sibi aliquid meruit Christus
fol. 174. aliquando perfectissimam
paupertatem, aliquando minus
rigidam docuit. fol. 225.

Claves Ecclesie in quo rema-
nent mortuo Papa. fol. 161. quid
intelligatur per Claves Math.

16. fol. 162.

Clodoueus Rex Francie solo
nomine Consul Romanus. f. 257.

Comparationes varia ad ex-
plicandum Incarnationis myste-
rium fol. 148.

Claves quenam misse sunt ad
Carolus magnum à Pontif.
Rom. fol. 260.

Constantinopolis capta à Ma-
humete. 2. feria. 2. Pentecostes,
fol. 141.

Corpora Petri *Et* Pauli sunt
Romæ. fol. 173.

Cornelio error falso adscri-
ptus. fol. 218.

D.

Danielis statua interpretatio. fol. 199.

Decretum de electoribus Im-
perij latum à Gregor V. quo pro-
gressus fuerit receptas. fol. 265.

Descendere ad inferos non est
penitus extinguere, ut vult Bren-
tius. fol. 161.

Democratia, est omnium re-
gimen pessimum. fol. 149.

Deum esse unum numero, pro-
batur. fol. 78. 79. *Et* seqq. quo-
modo non quaternitas, sed Tri-
nitas. fol. 116. 117. quomodo
dicendus genitus, *Et* ingenuus.
fol. 117. *Et* 118.

Dei nomen, non est impositum
ad significandum solum Impe-
riū, sed re omnium summā. f. 106.

Dei nomē attribuitur creaturis
propter dignitatem, *Et* excellen-
tiam. *ibid.*

Doctrina Antichristi. f. 205.

INDEX.

Dominus dabit verbum Euāgelixantibus virtute multa, &c. Psal. 67. explicatur. fol. 35.

Durandus immerito reprehendit Gregorium primum. fol. 221. E.

E *Bion reijciebat Paulum. fol. 5. quid senserit de Christo. fol. 105.*

Ebionite solum Mathæum recipiebant. fol. 5.

Ecclesia solum usa est semper in publica scripturarum lectione, Et officio, linguâ Hebræâ, vel Gracâ, aut Latinâ. fol. 40. etiam quando desierunt esse vulgares. ibid. Et fol. 41. quomodo de scriptura indicat. fol. 55. Ecclesia Romana à Petro est eleuata ad primatum. fol. 179.

Ecclesiaste à quibusdam hæreticis repudiatur. fol. 4.

Ecclesiasticum regimen non est penes populum. fol. 149. 150. neque penes principes seculares. fol. 150. 151. neque penes Episcopos. fol. 152. 153. sed penes Papam. fol. 154. & seqq.

Editio Hebraica non est omnino incorrupta. fol. 22. in quibus tamen discrepat à nobis parui est momenti. fol. 23. & 24.

Editiones veteris Testamenti nouem, & quæ. fol. 25.

Editio noui Testamenti Græca nonnihil corrupta est. fol. 27.

Editionis vulgate Latine quæ habemus, quid Hieronymi sit, quid non. fol. 28.

Editionis vulgate auctoritas

probat. fol. 30.

Episcopatus Hierosolymitanus quare non sit primus. fol. 168. 169.

Episcopi presbyteris sunt maiores potestate. fol. 157. triplicem habent potestatem. fol. 231. à Papa iurisdictionem accipiunt. fol. 223. quomodo Apostolis succedunt. fol. 233.

Episcopus nomen magistratus est. fol. 211.

Epistolam ad Hebræos, Pauli, & canonicam esse contra Marcionem, Arium, Lutherum, Brëtium, Kemnitium fol. 15.

Epistola Iacobi, Iudæ, secunda Petri, & secunda, ac tertia Ioannis fuerunt aliquando à nonnullis in dubium reuocata, probantur canonice. fol. 17.

Epistola Adriani, 4. ad Fridericum I. fol. 247. 249.

Erasmus vult in sacris literis irrepsisse quedam solâ prudentiâ humanâ. fol. 5.

Essentie nomen habetur in scripturis, in sua radice. fol. 111.

Essentia Dei non gignit. fol. 116. distinguitur ratione à personis est de intrinseca ratione eorum fol. 117.

Esther maritus neque fuit Asuerus, pater Darj Medi, neque Cambyses, neque Darius Hystaspis, neque Artaxerxes Mnemon, sed Artaxerxes Longimanus. fol. 6.

Euangelium nondum erat ubique terrarum prædicatum, Ber-

INDEX

vardi tempore. fol. 201.

Eutryches assererat incarnationem consistere in conuersione deitatis in carnem apparentem:

Et phantasticam fol. 142. refellitur, ibid. & seqq. 143. 144.

Exempla Origenis quid. fol. 15.

F.

F *Austus Manicheus dicebat Evangelia fuisse ab impostoribus conscripta, & non à discipulis Christi. fol. 4.*

Fœlix 1. verè Papa Et Martyr fuit. fol. 218. 219.

Formosi Papa historia f. 223.

G.

G *eneratio Antichristi quam futura sit. f. 103.*

Genesis 3. v. 15. posse legi, ipse conteret, vel ipsa conteret. f. 31.

Gothi, à quibus ex Italiâ pulsi. fol. 254.

Græcorum calamitas post Schisma. fol. 140. Et 141.

Gregorius 7. quâ optimus fuit Papa fol. 224.

Gubernationis quot sint formæ fol. 180. Monarchia simpliciter omnibus melior. fol. 181. 182. 183. 184. mixta Monarchia ex Aristocratia, & Democratia, utilior in hac vita. fol. 183. 184.

H.

H *ebdomadas annorum rectè dici, non tamen mensum annorum. fol. 201.*

Hæresis de processione Spiritus sancti à solo patre Origo, & processus. fol. 128. 129.

Hebræa lingua à tempore Es-

dra desit esse vulgaris. f. 39.

Hebraum ad textum quando recurrere licet. fol. 11.

Hermingildus à patre rege Ariano ob fidem Catholicam necatus. fol. 102.

Hieronymus quare aliter verterit nonnulla in sacris scripturis quam nos habeamus in vulgata editione. fol. 29.

Hilarius insulam quandam à serpentibus liberavit. f. 102.

Historia Susanne, & Draconis interfecti, ac Hymæus trium puerorum reiciuntur ab Hebræis: probantur canonica esse. fol. 7.

Historia Susanne contigit longè ante Cyrum, cum adhuc puer Daniel esset.

Historia Iudith non contigit sub Cambyse, aut Dario Hyastæse vel Artaxerxe Ochozæ: aut sub Iosia vel Sedechia, sed sub Manasse. fol. 10. & 11.

Homousios non esse nomen nouum probatur. fol. 111.

Honorius primus nusquâ Monothelita fuit. pag. 221. 222.

Hypostasis quid significet. f. 112.

Hypostaticam unionem in Christo, consistere in communicatione diuinorum attributorum facta humanitati asserunt Luther & Brentius. fol. 142. refelluntur. f. 149. 150. in quo propria consistat. f. 148. 149.

I.

I *diomatum communicatio in Christo, non fuit ex communicatione attributorum Deitatis,*

INDEX.

sed ex unitate persona f. 150.

Illyrici contradictiones. f. 243.
244. mendacia. fol. 245.

Imperatores fatentur à Papa Imperium Occidentale haberi. fol. 251. 252.

Imperium Romanum nondum periit. fol. 201. *translatum fuit à Francis ad Germanos Summi Pontificis autoritate.* f. 250. *Et seqq. damnauit Confessionē Augustanam* f. 244. *Diuisio Imperij* f. 250. *Imperium Germanorum non est acquisitū iure belli.* f. 253. 254.

Infernus non significat Sepulchrum ut voluit Buterus, & Beza. f. 163. 164.

Illyricus quādo velit cōceptum, formatum, natum Antichristū. 198.

Imperij Electores à Gregorio. V. cum Othonis 3. consensu fuere creati. f. 265.

Instrumentum publicum Germanorum Principum, quo fatentur Germanorum Imperium esse à Papa f. 166.

Intellectuales nature duplicem habent agendi modum naturalem. f. 109.

Ioannes Damascenus non negauit Spiritum sanctum procedere à Filio f. 138.

Ioannes 12. quomodo docuerit animas SS. non visuras Deum, ante Resurrectionem. f. 225.

Ioannes 13. nusquam negauit futuram vitam, ut haeretici dicūt fol. 225.

Iob non fuisse, quidam Hebraei volunt, alij, extitisse. sed impatientem, ac diuina providentia negatorem. f. 4.

Iudex sensus scriptura, & controuersiarum fidei est legitimus Concilium, unā cum Papa. f. 48. 49. & seqq.

Iulianus Apostata, Euangelistas multa falsa in Euangelijis miscuisse dicebat. f. 4.

Iulius Caesar in quibus cohortibus spemposuerit victoria Pharsalica. f. 253.

L.

Leges Pontificiae pauciores sunt Iudaicae. fol. 230.

Leo tertius quare iusserit Symbolum Constantinopolitanum publice scribi, sine additione, particula Filioque. fol. 138.

Liberij Papa, & Felici historia. fol. 218. 219.

Libertini verbum scriptum respiciunt. fol. 1.

Liber Danielis oblatas fuit Alexandro Magno. fol. 4.

Liber Esther canonicus probatur. fol. 6.

Liber Baruch canonicus probatur contra Driedonem, Caluinum, & Kemnitium. fol. 6

Liber Iudith à Niceno Concilio 1. canonicus indicatus. fol. 9.

Libri Sapientiae, sententiae sunt Salomonis. fol. 11.

Libri veteris Testamenti Chaldaica editi lingua qui. fol. 24.

Libri sacri qui sunt. fol. 3.

Libri sacri duobus modis can-

INDEX.

scripti. fol. 12. & 13.

Libros Tobie, Iudith, Sapientia Ecclesiastici, Machabeorum reijciunt Iudei, & Hæretici neoterici: probantur tamen canonici. fol. 9. 10. 11. 12. 13.

Libertas Christiana in quo consistat. fol. 229. 230.

Libros sacros veteris Testamenti non ab Esdra, sed à Mose, & Prophetis habemus conscriptos. fol. 21. 22.

Litteram occidere, & spiritum viuificare, quomodo sit intelligendum explicatur. fol. 1.

Loca scriptura quæ deprauata asserunt hæretici in vulgata editione defenduntur f. 31. Et seqq.

M

Mandatū hominis in scripturis quid sit. 220.

Marcion, solum Lucam, eumque mutilum recipiebat, & reijciebat epistolas ad Titum, & Timotheum. fol. 3.

Marcionista libros Testamenti veteris reijciebant. fol. 3.

Maria Virgo tradidit Gregorio Taumaturgo Confessionem fidei. fol. 101.

Mediator quid sit. fol. 170.

Michael Seruetus fuit nouorū Samosatensorum author, quæ eius de Trinitate sententia, quos habuit sectatores. fo. 77 & 78.

Missio quot modis dicatur fol. 130. quæ ratione in diuinis innueniatur. fol. 131

Monarchia magis requiritur in populo Christiano, quam in

Iudaico. fol. 154.

Μορφη nusquam accipitur in scriptura pro forma exteriori. fol. 88

Monarchicum regimen omnium optimum. fol. 148.

Mulierem sedisse aliquando in Papatu falsū probatur. f. 211. 212

Mulieres hæredes paternorum bonorum non poterant apud Hebræos viris alterius tribus nubere. fol. 32.

N.

Nabucodonosor in libro Iudic, est Merodoch Baladā, qui post Sennacherib, & Assar Addon regnauit in Babylonia. fol. 11.

Nestorius duas distinguebat personas in Christo, fol. 145. refellitur. ibid. & fol. 146. 147.

Nicolaïta repudiabant Davidicos Psalm. fol. 3.

Nomen Deus quid significet. fol. 106.

Nomina quibus solent uti Catholici in mysterio Trinitatis. f. 110. probantur. f. seqq. Nomina concreta quando multiplicantur. fol. 144.

Notio diuina quomodo sit substantia. fol. 118.

O.

Odoacer vicit Augustulū, inuito Zenone Imperatore inuadit Italiam. fol. 255. 256. à Theodorico interficitur. fol. 257.

Opera quæ Dionysio Areopagita ascribuntur, vel eius esse vel

INDEX.

antiquissimi authoris. fol. 65.

Opinio hæreticorum de potestate Papæ. fol. 226.

Oratio publica Ecclesiæ, etsi à populo non intelligatur non est sine fructu. fol. 42.

Otho I. non autem Henricus, fuit primus Imperator ex gente Saxonum fol. 262. Proiectus ad Imperium à Ioanne. 12. ibid.

Oves Christi sūt omnes Christiani. fol. 163. 164. eas pascere, est regere. fol. 163.

P

Papa, & Concilium magis abundant fide, quam vilius privatus. fol. 54.

Papam, id est unum hominem regere totam Ecclesiam quomodo possibile. fol. 157 succedit Petro in Monarchia Ecclesiæ f. l. 179. & seqq. non accipit primatum ab Ecclesiā, sed à Christo. f. 184. 185. habet in Episcopos potestatem. fol. 186. appellatur ab Episcopis ad eum. f. 187. 88 à nemine iudicatur. f. 190. 191. manifeste hæreticus, non est amplius Papa. fol. 194.

Papam Antichristum esse non posse. fol. 208. 209. 210. Est summus Ecclesiæ iudex. fol. 213. ut Papa errare nequit cum totam docet Ecclesiam in fide, & moribus. f. 213. 214. 216. ut particularis persona hæreticus esse non potest. fol. 216. nullus Papa adhuc erravit. fol. 217. & seqq. potest condere leges obligantes in conscientia. fol. 226. & seqq. non

est caput totius mundi in temporalibus. fol. 234. & seqq. summā tamen habet temporalem potestatem indirecte fol. 240. 241.

Patrem æternum solum esse verum Deum, quomodo sit intelligendum. f. 100. habet omnia communia cum filio excepta relatione opposita fol. 129 est unū principium Spiritus sancti cum Filio. fol. 139.

Petrarcha vitia, non homines infectatus est. f. 212.

Peccatum in Spiritum sanctū quomodo irremissibile. fol. 15.

Per linguam nisi manifestum sermonem dederit, &c. 1. Corinth. 14. explicatur fol. 42.

Persona quid significet. f. 113.

Personarum divinarum distinctio probatur f. 114 Et seqq. quomodo tres, cum unaqueque sit infinita f. 121.

Petrus presuit in Concilio Hierosolymitano primo. f. 153. & 166. toti Ecclesiæ preficitur. f. 158. & seqq. eius prerogativa. f. 165. 166. 167. quomodo maior Paulo. fol. 169. 170. Roma fuit sub Claudio. fol. 172. & 174. 177. martyrio Roma coronatus est fol. 173. 175. 178. Episcopus Romæ fuit usque ad mortem. f. 175. accepit Claves in persona Ecclesiæ, non tanquam Vicarius, sed ut princeps. f. 161. ei soli dictum: Pascue oves meas. fol. 163. solus fuit ordinatus Episcopus à Christo. f. 166. 167. quas fundavit Ecclesias, solas semper Patriarchales fuisse: festum Cæ-

INDEX.

thedra Petri antiquissimum. fol. 167. primus Christianos Romæ conuertit. fol. 172. eius proximè successores. fol. 174. sedit Antiochia antequam Romæ f. 175. 176.

Porphyrus non admittit lib. Danielu. f. 4.

Populus quam habueris authoritatem aliquando in Episcoporum electione. fol. 150.

Primasum Pape qui oppugnantur fol. 179.

Principes seculares rari fuerunt in Ecclesia primus. 300. annis fol. 151.

Principatus secularis, & Ecclesiasticus sunt omnino diuersi. f. 151. possunt simul in uno esse. fol. 242.

Propositio hæc: verbum alicubi non est homo, quomodo falsa. f. 156.

Propositiones in mysterio incarnationis, ratione ubiquitatis, quomodo intelligendæ. f. 159.

Ptolomæus quidem assererat unam partem legis conditam ab opifice mundi, medio numine inter diabolum & verum Deum, alteram à Mose, tertiam à Senioribus. fol. 3.

Q.

Q*uadragesima, est Apostolica traditio. fol. 66.*

Qui habitare facit unius moru in domo, Psal. 67. explicatur. fol. 34.

R.

R*elatio in Deo, quomodo distinguatur ab essentia, & quid addat. fol. 125.*

Romana Ecclesia non potest errare in fide. fol. 215.

S.

S*amuelis anima verè apparuit Sauli. 1. Reg. 28. fol. 164. 165.*

Sathan non semper Diabolum significat fol. 160.

Scientia Thesaurus in Deo, est essentia diuina. fol. 130.

Scriptura probatur auctoritas. fol. 1. non debet vulgari idiomate legi in publico Ecclesia usu. fol. 39. 40. 41. obscura est. fol. 45. signatus liber quomodo. fol. 47. eius literalis, & spiritualis sensus, quis. fol. 48. non est absolute necessaria, neque sufficit sine traditione. fol. 59. & 60. quomodo regula fidei. fol. 73.

Sedes Antichristi ubinam futura. fol. 204.

Septuaginta interpretes, sub Ptolomæo, Philadelpho omnes libros canonis Hebræi verterunt, simul in unum conferentes, non autem seorsim separati. fol. 26. instinctu Spiritu sancti peculiari versionem suam compleuerunt. Eorum versio non interijt, sed multis mendis vitata est. fol. 27.

Servitutis duplex genus. f. 151.

Spiritum sanctum esse Deum, probatur. f. 102. & 103. quomodo dicatur postulare gemitibus inenarrabilibus. fol. 109. quare non dicitur filius. fol. 123. procedere à filio probatur. fol. 129. & seqq. dicitur imago filij & proinde ab illo procedit. fol. 133. si non

INDEX.

præcederet à filio non distingueretur ab illo. fol. 135.

Subsistentia diuina quomodo intrinseca essentie, nec tamē impediatur pluralitatē personarū f. 123.

Symmachus, qui vetus transtulit Testamentum, fuit primò Ebionita, siue Samaritanus, deinde Iudæus. fol. 25.

Symbolum quod Athanasio tribuitur, eius est. fol. 133.

Syluestrum 2. magum fuisse & à diabolo discerptum, falsum est. fol. 223.

Syriaca lingua nata ex Chaldaica, & Hebræa. fol. 24.

T.

Templum fuit repurgatum à Iuda Machabeo, ante Antiochi mortem. f. 13.

Testamenti veteris iugū grauius est, quam Noui. f. 230.

Theodoretus cum Nestorianis primus negauit Spiritum sanctū procedere à Filio. f. 128.

Theodorus Mopsuestus asserbat prophetas nihil de Christo dixisse f. 3.

Theodoricus Gothus, nusquā fuit Augustus vocatus, aut Imperator f. 256.

Theodotion fuit primū Marcionista, deinde proselytus Iudæus. f. 25.

Theraphim, erat idolū, humanam referens figuram, per quod diabolus responsa dabat. f. 11.

Tituli sex quibus regna possidentur. f. 233.

Traditio quid. f. 57. viguit ab Adā vsque ad Mosem sine scriptura: Et cum scriptura, à Mose ad Christū. f. 59. veras nunc etiā haberi traditiones, probatur. f. 61. 62. & seqq. dagnoscuntur quinque regulis. f. 66.

Tres sunt qui testimoniū dant in calo, &c. Ioannis ult. reuocari in dubium debere vult Erasmus: contrarium probatur. f. 15.

Trinitas significat simpliciter ternarium numerum personarū diuinarum. f. 114. nullū destruit principium naturale. f. 126.

Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. Math. 16. explicatur. fol. 158. & seqq.

V.

Valentinus solum Ioannem recipiebat. fol. 5.

Valentinus Gentilis, natione Italus, nonorum Arianorum author, quid de Trinitate asseruerit. fol. 78. & 110.

Vigilius factus Papa, damnat quod scripserat in fauorem Monothelitarum. fol. 220.

Vltimi fines, non possunt esse plures. fol. 79.

Voluntariè peccantibus nō relinquitur hostia: quomodo intelligendum. fol. 15.

Vos autē nolite vocari Rabbi &c. Math. 23. explicatur. fo. 53.

Z.

Zepherinus Papa, quomodo voluerit pacem reddere Montanistis, fol. 217.

FINIS.

